W., 10,000--20/9/98.

Croydon Public Libraries.

CENTRAL REFERENCE LIBRARY.

Accession No. 5366 **Class No.** 942.03

Besides the class topic, other topics treated of in this book are as follows :—

Topic No.	Pages.	Topic No.	Pages.

BROMLEY LIBRARIES
3 0128 02105 6703

CROYDON PUBLIC LIBRARIES
CENTRAL

RERUM BRITANNICARUM MEDII ÆVI SCRIPTORES,

OR

CHRONICLES AND MEMORIALS OF GREAT BRITAIN AND IRELAND

DURING

THE MIDDLE AGES.

CROYDON PUBLIC LIBRARIES
CENTRAL

THE CHRONICLES AND MEMORIALS

OF

GREAT BRITAIN AND IRELAND

DURING THE MIDDLE AGES.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF HER MAJESTY'S TREASURY, UNDER THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

On the 26th of January 1857, the Master of the Rolls submitted to the Treasury a proposal for the publication of materials for the History of this Country from the Invasion of the Romans to the Reign of Henry VIII.

The Master of the Rolls suggested that these materials should be selected for publication under competent editors without reference to periodical or chronological arrangement, without mutilation or abridgment, preference being given, in the first instance, to such materials as were most scarce and valuable.

He proposed that each chronicle or historical document to be edited should be treated in the same way as if the editor were engaged on an Editio Princeps; and for this purpose the most correct text should be formed from an accurate collation of the best MSS.

To render the work more generally useful, the Master of the Rolls suggested that the editor should give an account of the MSS. employed by him, of their age and their peculiarities; that he should add to the work a brief account of the life and times of the author, and any remarks necessary to explain the chronology; but no other note or comment was to be allowed, except what might be necessary to establish the correctness of the text.

The works to be published in octavo, separately, as they were finished; the whole responsibility of the task resting upon the editors, who were to be chosen by the Master of the Rolls with the sanction of the Treasury.

The Lords of Her Majesty's Treasury, after a careful consideration of the subject, expressed their opinion in a Treasury Minute, dated February 9, 1857, that the plan recommended by the Master of the Rolls "was well calculated for the accomplishment of this important national object, in an effectual and satisfactory manner, within a reasonable time, and provided proper attention be paid to economy, in making the detailed arrangements, without unnecessary expense."

They expressed their approbation of the proposal that each chronicle and historical document should be edited in such a manner as to represent with all possible correctness the text of each writer, derived from a collation of the best MSS., and that no notes should be added, except such as were illustrative of the various readings. They suggested, however, that the preface to each work should contain, in addition to the particulars proposed by the Master of the Rolls, a biographical account of the author, so far as authentic materials existed for that purpose, and an estimate of his historical credibility and value.

Rolls House,
December 1857.

CROYDON PUBLIC LIBRARIES
CENTRAL

GESTA REGIS HENRICI SECUNDI BENEDICTI ABBATIS.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/chroniclesmemori0001vari

GESTA REGIS HENRICI SECUNDI BENEDICTI ABBATIS.

THE CHRONICLE

OF THE

REIGNS OF HENRY II. AND RICHARD I.

A.D. 1169—1192;

KNOWN COMMONLY UNDER THE NAME OF

BENEDICT OF PETERBOROUGH.

EDITED, FROM THE COTTON. MSS.,

BY

WILLIAM STUBBS, M.A.,

REGIUS PROFESSOR OF MODERN HISTORY IN THE UNIVERSITY OF OXFORD,
AND LIBRARIAN TO THE ARCHBISHOP OF CANTERBURY.

VOL. I.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF THE LORDS COMMISSIONERS OF HER MAJESTY'S TREASURY, UNDER THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

LONDON:
LONGMANS, GREEN, READER, AND DYER.

1867.

& R 5366
& 1728

BROMLEY PUBLIC LIBRARIES
AL LS
CLASS
L 65 4
ACC.
02105 6703
[942.03]

Printed by
EYRE and SPOTTISWOODE, Her Majesty's Printers.
For Her Majesty's Stationery Office.

TABLE OF CONTENTS.

	Page
PREFACE - - - - - - -	ix
APPENDIX TO PREFACE:—WANLEY'S ACCOUNT OF THE COTTON. MSS. JULIUS A. XI. AND VITELLIUS E. XVII. - - - - - - -	lxv
GESTA REGIS HENRICI SECUNDI - - - -	1

PREFACE.

PREFACE.

THE present work contains an account of the reign of Henry II. from the year 1170 to his death, and of the reign of Richard I. from his accession to the spring of the year 1192. The present work a proper chronicle.

It is one of the best existing specimens of a class of historical compositions which is of the first importance to the genuine student, for it may rank with the contemporary portions of the Anglo-Saxon Chronicles, Florence of Worcester, Simeon of Durham, and their continuators. It is to this class of writings that the name of Chronicle in its mediæval signification properly belongs, as distinguished from the more pretentious work of the historian on the one hand, and the humbler record of the annalist on the other.

By the term Chronicle is to be understood something very different from that which Lord Bacon[1] describes as the representation of a time. The subject of the record Meaning of the word chronicle.

[1] Bacon's classification of civil history is as follows:—"For civil "history, it is of three kinds; not "unfitly to be compared with the "three kinds of pictures or images, "for of pictures and images we see "some are unfinished, some are "perfect, and some are defaced: "so of histories we may find three "kinds, memorials, perfect histories, "and antiquities." "I. Memorials or preparatory "histories are of two sorts, whereof "the one may be termed commen- "taries, and the other registers. "Commentaries are they which set "down a continuance of the naked "events and actions without the "motives or designs, the counsels, "the speeches, the pretexts, the "occasions, and other passages of "action. Registers are collections

Objection to Bacon's definition.

was not the time or age looked at in its horizontal extension, but the fortunes of the world or nation viewed in their vertical or longitudinal development. Time was the principle of the arrangement. This arrangement of course pervades the "Narration" and the "Biography" with which the philosopher contrasts the "Chronicle," but in the latter the string on which the recorded events are strung is simply the sequence of time, not the interest of a particular person or action.

Distinction between chronicles and histories.

In the twelfth century the names, History, and Chronicle possessed much more of the significance of their derivation than they seem to have done earlier or later. Aulus Gellius shows that the distinction between them was a question discussed in his day. According to Verrius Flaccus some were of opinion that a history was the description of events by an eye-witness; annals were a simple record.[1] Sempronius Asellio, however, maintained that annals were mere chronological tables, whilst his-

"of public acts."—"III. Antiquities, or remnants of history, when "industrious persons . . . out of "monuments, names, words, proverbs, traditions, private records "and evidences, fragments of "stories, passages of books that "concern not story, and the like, "do save and recover somewhat "from the deluge of time."—"II. "History which may be called just "and perfect history is of three "kinds; . . . for it either repre-"senteth a time or a person or an "action: the first we call chroni-"cles, the second lives, the third "narrations or relations." If Lord Bacon were not above criticism, it might be said that the whole analogy is false, or forced so far as to be untrue, and that the division is illogical and incorrect. The chronicle proper does not fall under any of the heads. The class of "commentaries" would include the mediæval notion of *annals*, but it does not contain the Commentaries of Cæsar or the Annals of Tacitus. Bacon's idea of history, as exemplified in what he calls chronicles, is, however, neither a vertical nor a horizontal view exclusively, and the examination is not that of a line, but of a plane superficies. The division into ancient and modern history is not a division of method, but of subject matter.

[1] "Historiam ab annalibus quidam differre putant, quod cum "utrumque sit rerum gestarum "narratio, earum tamen proprie "rerum sit historia, quibus rebus "gerendis interfuerit is qui narret. "'Ιστορία Græce significat rerum "cognitionem præsentium."—Noctes Atticæ, v. 17. 1. 2.

tories demonstrated the designs of the actors and the process of causes and consequences.[1] The vulgar view was, as Gellius states it, that annals stood to histories in the relation of species to genus. None of these accounts expresses with any fulness the original force of the words.

Early discussion on the point.

The mediæval chronicle was neither a mere table of dates nor the representation of a time; it was a detailed arrangement of events in the order of time. The mediæval history was neither a generic term including all classes of materials, nor the simple narration of a spectator. Whether, according to its earliest use, it may have been an exposition of the results of research, or of the process of the research itself, it was now understood to mean an exhibition of events in their deeper relations of cause and effect, in their moral and political bearings, and in an approach to a dramatic or pictorial form. The history was a work of art, the chronicle a faithful narration of acts and an orderly arrangement of dates. Chronicles were, as Ralph de Diceto had read in Cassiodorus, "Imagines Historiarum," the outlines of histories.[2]

Definition of mediæval chronicle and history.

[1] "Annales libri tantummodo "quod factum quoque anno gestum "sit ea demonstrabant," &c.—*Ib.* 8. "Nobis non modo satis esse video "quod factum esset id pronuntiare, "sed etiam, quo consilio quaque "ratione gesta essent demon-"strare."—*Ib.* 9.

There is a good passage on the difference between histories and chronicles in the prologue to the Chronicle of Gervase, c. 1336. Both historian and chronicler aim at truth, but the former proceeds diffusely and elegantly, the latter steps simply and shortly. The historian "projicit ampullas et sesquipedalia "verba;" the chronicler "silves-"trem musam tenui meditatur "avena." The former has to delight his readers with his style, to inform of the acts, manners, and life of those whom he describes, and to include nothing but what reason ably belongs to history. The chronicler has to compute years, and to express briefly the acts of kings and princes, great events, portents, and miracles. Gervase hardly deems himself worthy of the name of chronicler, because he does not write for a public library.

[2] R. de Diceto, MS. Lambeth. "Chronica vero quæ sunt imagines "historiarum, brevissimæque tem-"porum commemorationes, scripsit "Græce Eusebius." Cassiodorus, De Divinis Lectionibus, i. 17.

Difference between chronicles and annals.

The difference between chronicles and annals was not, as it has been sometimes stated, that the former belong to universal, the latter to national or particular history, but that the former have a continuity of subject and style, whilst the latter contain the mere jottings down of unconnected events. The annals are the ore, the chronicles are the purified metal out of which the historian elaborates his perfect jewel.

Difference of value of history and chronicle.

The chronicle thus retains its value for ever as a record of facts; the history loses its importance as soon as the principles which it is written to illustrate, or which have guided its composition, become obsolete; nor does it recover its interest until it has itself become monumental, and the inquirer asks not what was true, but what was thought true by the writer.

Description of contemporary chronicle:

A contemporary chronicle is a record of acts and events which the actors and eye-witnesses thought worthy to be remembered.[1] It contains, therefore, no relations of the manners and customs of common life, things which to those who live amongst them are scarcely matters of consciousness, and which are only curious when they have ceased to be spontaneous; such details belong properly to the department of the foreign traveller, or to the historian of the next age. But the manners and customs of kings and great men do find a place there, because they are amongst the things which impress themselves on the memory, and of the number of the causes which disturb the tenour of everyday life.

it does not describe the events of common life;

nor investigate the springs of policy.

For a different reason minute investigations into the bearings of events are not to be found in the chronicle. Its author sees the drama of his times neither behind the scenes, where the parts are allotted and the machinery contrived, nor from the standing point of the mere spec-

[1] "Non tamen omnia memorabilia "notare cupio sed memoranda tan- "tum, ea scilicet quæ digna me- "moriæ esse videntur." Gerv. 1337.

tator, in whose eyes actors and events show themselves in their proper grouping and proportion.

Chronicles less entertaining than histories.

Thus in a work like the present we miss much that we might have desired. There is none of the life or of the colouring of history; there is no "word-painting," or grouping of characters, or pictorial effects; there is none of the philosophy of history, no speculations on principles. But if we consider what the historical colouring, and what the philosophy of the age were, we see that our loss is trifling in contrast with the positive advantage we have in the careful arrangement of events, and the details of their actual connexion. The chronicler is more serviceable, though he may be less entertaining, who takes pains to check his dates by the perpetual calendar, than the historian who labours to put fictitious speeches in the mouths of his heroes, or to depict imaginary fields of battle.

but more serviceable.

The idea of a history is higher than that of a chronicle.

But although the ancient chronicles are more valuable than the histories, as containing more of the invariable truth of facts, and less of the variable element of speculation, the mediæval writers are not to be blamed for giving, as they do without exception, the higher place to the historian. He framed his work on a higher ideal, and was in many cases a man of more learning and political knowledge than the chronicler. The direct and common place narration of events requires of itself, of course, far less ability and much more ordinary endowments; what advantage the chronicler lacked in these respects was compensated amply by the importance of his position and his opportunities of learning the truth.

Position required to qualify a man to write a chronicle.

The position needed for a mediæval chronicler must have been such as did not fall to the lot of every one who had a taste for chronology. The monastic annalist might be content to copy out a standard chronicle, adding in the dates of events that he remembered, or that were interesting to his monastery or its patron; or he might, if his zeal or that of his abbot urged him, borrow the

Monks excluded.

annals of a neighbouring or kindred house, and incorporate and codify them; or, if he felt the desire of original composition so strongly as did Jocelin of Brakelond, he might by journalizing the ordinary life of his companions provide a treasury of curious lore for a future archæologist, and be looked upon by his contemporaries as a detailer of trifles to which only strong corporate feeling could give even a passing value.

But, supposing that the monk historian had the instincts and powers of a chronicler, he could not, as a monk, have either the experience or the opportunities of a free agent. He could not follow the court or camp, he could get only second-hand news, he could not give the exact dates of public events, nor adjudge to the details the relative importance and proportion which they possessed in the eyes of witnesses. His work had a value of another sort.

I. The chronicler must live in or near court.

The man who undertook to register the actions and movements of those whose lives make up history must be in a position to witness or to have a speedy report of all. He must either follow the court or live in the capital. In the twelfth century the communication of news was slow, whilst the action of princes was rapid. To ensure perfect accuracy the chronicler must be attached to the king's person; to ensure approximate accuracy he must be where the reports of the king's proceedings would be first received. The wonderful coincidences in chronological details which may be traced in contemporary writers who had no apparent communication with one another, as, for instance, Hoveden, Gervase, and Ralph de Diceto, and the way in which they illustrate and supplement one another, are proofs both of great pains taken to ensure exact intelligence, and of a publicity in the conduct of affairs, which we are accustomed to connect almost exclusively with the existence of newspapers.

Besides personal attendance on the king, the bishop, or the court, we must include among the advantages of the

chronicler access to documents of historical importance. This would follow naturally from the former; where the court was the chronicler would fill an office somewhat like that of an extra secretary. To him, as to a more intelligent person than the professed notary, the letters of foreign princes and the reports of ambassadors would be shown for review; he would be almost necessarily employed in the drawing up of the answers. Many documents are inserted in the mediæval chronicles which owe their preservation probably quite as much to parental affection as to their own value, or the desire of collecting authentic information. The collections that are found in the Burton Annals must of course have been the fruits of real historical research, but such cases are rare. Sometimes important records were circulated among the religious houses to be copied and preserved in the archives,[1] but even such memorials were seldom enrolled in the registers, and appear only occasionally in the annals of sister monasteries.

II. He must have access to records.

The English chronicler must not only have had a fair acquaintance with the earlier history of his country, but have been somewhat of a diplomatist. During the latter half of the twelfth century the position of the king of England was a commanding one; his dominions bordered on, or closely approached, the territories of every great prince, his wealth made him a very desirable ally, his family connexions alone bound up the whole continent in a common cousinship, and his personal character or his acquaintance with the world, with law and policy, the wisdom of his counsellors, or his supposed impartiality, made him not unfrequently a referee in cases which it would have been dangerous to submit to pope or emperor. In all these relations the chronicler, the clerk, or courtier who was known to be writing the king's history, would be likely to be called

III. He must be a diplomatist.

[1] See Cont. Flor. Wig. ii. 247; Rishanger, 128; Hemingburgh, ii. 37; John of Oxenedes, 256; Trivet, 322, &c.

His diplomatic accomplishments.

into council. That he did acquaint himself with the manners of foreign nations, and the alliances of the different ruling families, with the ecclesiastical and civil divisions of states, and with the previous history of persons with whom he was brought into contact, is not a matter of conjecture, but may be satisfactorily proved by an examination of the result. The collection of chronicles made by Roger Hoveden is an authority not only for the history of England, but for that of France, Flanders, Germany, Italy, Spain, the Papacy, Norway, Palestine, and even Constantinople. And this not merely in default of national historians, as in the cases of Norway and Palestine, but as harmonizing with and completing their narratives, where they exist, with an independent authority. Much of the information thus preserved must have been obtained by letters from abroad, but much also must have been gained from intercourse with travellers and foreigners who made their way to court. This must have been the case especially with geographical details, which are very abundant in the present work, and of great value for their illustration of mediæval nomenclature. It is very fortunate when the chronicler preserves to us the exact particulars of his borrowed chart.

He was not acquainted with foreign languages.

It would be pleasant if we could on good evidence add to the qualifications of the chronicler an acquaintance with foreign languages, but this cannot be done. A praiseworthy anxiety sometimes appears to give the Latin equivalent of a foreign word, but this must have been obtained either from a glossary or from an interpreter, a profession apparently confined almost exclusively to the Jews. Latin and French were probably the only languages known to the higher classes, to which the chronicler of the twelfth century generally belonged. It is a curious fact that in all of them there is hardly a sentence of English to be found in which the various readings of different MSS., or the corruptions of the original,

are not so manifold as to show that it presented very little that was intelligible either to the chronicler or to his transcribers. This could hardly have been the case if the writers had been of the lower clergy, whose duties brought them in close connexion with the people. The monk educated in the monastery might forget his mother tongue, but the secular or lay writer who shows ignorance of English can only have been one whom Norman descent or dignified position placed beyond the necessity of intercourse with the English. It is inexplicable that Roger Hoveden, who was not only an Englishman, but a judge before whom causes must have been tried in the native tongue, should have been unable to copy four lines of English without a mistake. We can only shift the blame from the author to his amanuensis.

Carelessness of mediæval writers as to their native tongue.

It can hardly be questioned that the composition of most of these chronicles was carried on openly and as a recognized occupation. There appears, indeed, to be no evidence that the historiographer's place was one of definite dignity and profit, but his character was certainly recognized, and as such favoured by many of the early princes. Hence, perhaps, is derived the apparently colourless complexion of some of the best chronicles. It would be impossible to criticize the acts of a patron whom it would have been dangerous to flatter. But the dignity of truth may be fairly said to have been appreciated by most of the historical writers who have come down to us. Doubtless there were professed encomiasts, probably there were secret satirists, but the encomiums have generally perished as they deserved, and the criticisms had lost their interest before it was safe to publish them. Happily there were few such unscrupulous liars as Giraldus. The chronicler was, however, highly privileged, or it may be that kings were less sensitive to rough words than they are supposed to have been. Matthew Paris wrote plainly enough about Henry III., with whom he was in frequent association

IV. The chronicler's was a recognized character.

Examples of chroniclers at court.

The necessary qualifications of a contemporary chronicler could, as has been said, find their employment only in the courts of kings and prelates. We do not indeed see in the twelfth century that the writers were so closely connected with the princes as Eginhard was with Charles the Great, or Asser with Alfred; the English royal family afforded no scholar to do for Henry II. what Otto of Freising did for Frederick I. Still the historians were in close and constant intercourse with the leading men of the time. William of Malmesbury, whose later history has some of the characteristics of a chronicle, was on terms of intimate friendship with earl Robert of Gloucester, the son of the king.[1] Henry of Huntingdon, whose later books are of the same sort, was acquainted personally with Henry I., and was a member successively of the household of Robert Bloett, the king's most trusted adviser, and of that of Alexander of Lincoln, whose family furnished the chief royal ministers for nearly a century. Eadmer was the secretary of S. Anselm; all the biographers of Becket could boast of a close friendship with their hero. Peter of Blois and Giraldus Cambrensis were courtiers of Henry II. Roger Hoveden was one of his clerks and justices. Two, at least, of Richard's personal attendants, his almoner and chaplain, witnessed and recorded his adventures. Matthew Paris was a favoured and privileged acquaintance of Henry III.,[2] who occasionally directed him what to record,[3] and, if we may believe his own account, bore his rebukes with patience, if not with attention.[4] Henry the Lion, the famous son-in-law of Henry II., took great pains

[1] See his dedications to Robert of Gloucester of both his histories.

[2] See the passages collected by Wats in his preface to M. Paris.

[3] M. Paris, 736, 739. "Cum "esset cum ipso continue in mensa, "in palatio, et in thalamo qui hæc "scripsit, direxit scribentis calamum satis diligenter et amicabi-"liter," p. 945. This refers only to the king's visit to S. Alban's in 1257. Matthew Paris was not a constant resident at court, or his dates would have been more exact than they are.

[4] M. Paris, 783.

in superintending the composition of the chronicles of his own country;[1] it is possible that Henry himself, whose strongest literary taste was for history, did the same.[2] Certainly a great part of the literary activity which characterizes this period in England was devoted to historical writing;[3] and the fact is not without significance, that so many independent writers were employed in chronicling the events of the reign of Henry II. Historical tastes of princes.

Foreign examples, such as William of Tyre, also the minister of an Angevin prince, Suger of S. Denys, Hugo Falcaudi, Romuald of Salerno, Villehardouin, and Joinville, will occur to all. Foreign examples.

An influential ecclesiastic like Ralph de Diceto may be said to have combined almost all the advantages that could conduce to the making of a chronicler. As dean of S. Paul's he was the head of a body of canons, amongst whom were the chief administrators of the government; he was the friend and correspondent of kings and prelates, he was resident in London, he had ready access to the Libraries, the records of the kingdom, and the letters of the chief men of the day. His narrative is clear, detailed, accurate, and colourless, and, although the composition only occasionally rises above the level of the Case of the dean of St. Paul's.

---

[1] "Antiqua scripta chronicorum "colligi præcepit et conscribi et "coram recitari, et in hac occupa- "tione sæpe noctem duxit insom- "nem." Chron. Stederburg. ap. Leibnitz, Scr. Rer. Bruns. i. 867.

[2] "Unde et historiarum omnium "fere promptam notitiam et cunc- "tarum rerum experientiam prope- "modum ad manum habebat." Gir. de Instr. Princ. (ed. Brewer, 1846), p. 73. William of Tyre gives the same account of Amalric of Jerusalem, Henry's uncle, "Historiarum præ cæteris lectionibus erat avidus auditor, memor per- "petuo, et fidelissimus recitator," p. 956; and of Baldwin III., his brother, "Historiarum præcipue "auditor, antiquorum regum et op- "timorum principum gesta mo- "resque diligenter investigabat," p. 890. Their common ancestor, Fulk Rechin, was himself a historian.

[3] We have contemporary histories of the reign of Henry II. by William of Newburgh, Ralph de Diceto, Robert de Monte, Gervase of Canterbury, and the author of the present work, all quite independent of each other.

annalist, he may be taken as a fair specimen of the class to which he claims to belong.

Value of the monastic histories.

Very different was the lot, and of another sort the merits of the monastic annalist or historian. The principal value of his work consisted in its faithful reproduction of standard books of history, or in the local and professional details added in the monastery, or else in the accident that the huge volume, of which the convent was so proud, embodied, besides, the knowledge and experience of some one of the body whom circumstances or social qualifications marked out as the chronicler of the time. It is only in this latter and accidental point that the class of works represented by the Annals of Winchester and Worcester touches the same ground with the chronicle of our author or of Ralph de Diceto. Matthew Paris, at once a monk and a courtier, occupies almost singularly this common position. The monastic annals are invaluable as embodying and adding to the chronicles, but they are in few cases independent or first hand authorities for public affairs.

Matthew Paris.

No law of copyright in chronicles.

A narrative composed under the circumstances I have described, so trustworthy, circumstantial, and safe, could not long remain the private property of its author, even had literary property possessed any acknowledged rights. It was possibly published in periodical divisions, and from the moment it was given to the world the writer had no power to see to the integrity of his text or to prevent interpolations. In this class of writings, far more generally than in any other, the name of the author has been forgotten; if he was a monk it has been sunk in the name of his monastery; if the authorship was thought worth usurping it was freely appropriated. The work of the chronicler or annalist was incorporated in new compilations, with no mark of distinction; copied verbatim et litteratim without a word of acknowledgment. In this respect he fared worse than the professed historian, whose artistic composition was kept generally as

distinctly his own as if he had written a poem or a treatise of divinity. The compiler appropriated the chronicles as common property, and himself claimed little more credit for his compilation than is commonly earned by the formation of a newspaper scrap-book. The literary character of the book of chronicles (like that of a peerage or a cookery book in the present day) was throughout its existence of very secondary importance to its usefulness. Practice of compilation.

Under such circumstances it will on consideration appear that the work before us was composed, published, and forgotten.

Of the present chronicle the original manuscript is not known to exist. Both the existing copies are transcripts. The elder of the two was probably made whilst the work was in process of composition, and the other within a very few years of the period at which it stops. MSS. of the present work.

The first of these is the Cotton Manuscript Julius A. xi.[1] This manuscript is in perfect preservation; it is written in long lines on a small quarto page, and contains 109 perfect folios and half a page over. It has been transcribed by two or three copyists working together: the hands change at the end of the several quires. Where the matter to be copied has not been sufficient to fill the space allotted to it, the last page of the the quire has in some cases been left blank, or the latter paragraph written in wider spaces, so as to cover the page and prevent the suspicion of erasure. These breaks occur sometimes in the middle of a sentence, and may be considered sufficient evidence that the manuscript proceeded from some monastic scriptorium, or from the workshop of a professional transcriber. There are, moreover, one or two trifling errors,[2] and inconsistencies in the Cotton Julius A. xi. not original, but an early copy.

[1] This is the MS. A. of the present edition.

[2] As, for instance, the substitution of Portesmutam for Barbefluctum, at i. 6, note [2]; the casual omission of *hæc*, p. 68; the transposition of two clauses at p. 113.

MS. Julius A. xi.: spelling of names, which could only have crept in during the process of transcription.

copied before the original was perfected: That it was transcribed from an original before the author had had time to make his final corrections, and put the finishing touches to his work, appears most probable from the fact that there occur frequent blanks [1] for the names of persons of which the writer was not quite certain, gaps which would certainly have been either filled up or avoided if the work had been prepared for publication, and which are filled up often incorrectly by the later copyists. The manuscript, moreover, breaks off in the middle of a page, and with a full stop, the sense of the sentence being complete as far it goes, although we find from the other copy that the author afterwards added a clause. This seems to show that at the time the copy was made the author had not proceeded any further with his work.

begins in 1169 and ends in 1177. This manuscript begins at Christmas, 1169, and ends in 1177, in the middle of the account of the shipwreck of Geoffrey the chancellor. It contains no reference to any event that took place later than the year of the break, so that it is quite possible that it was copied in that very year. The character of the penmanship would agree very well with this date. It is from this manuscript, as being of primary authority, that the text of the present edition has been taken down to the period at which it ends.

The same volume contains a copy of Ailred's Genealogia: The volume in which it occurs contains also, prefixed to the present chronicle, an ancient copy of the Genealogy of Henry II., written by Ailred of Rievaulx, and bearing on its heading the title, probably intended to include both it and the following work, "Gesta Henrici II^i. Benedicti Abbatis." The copy of our chronicle

[1] As, for example, at i. 79, 83, 84, 122, 162, &c., and especially pp. 124 and 125, where the blanks of the original writer have been wrongly filled up by the writer of the Vitellius MS. and Hoveden.

is followed by a portion of Fitz-Stephen's life of Becket, which formerly belonged to the abbey of Byland. The association of this work with the former two is modern and accidental. The two portions of the volume met first in the library of Sir Robert Cotton, to whom the former was presented by Lord Burghley, and the latter by Sir John Savile. They were doubtless bound together, as belonging to the same period of history and as agreeing conveniently in size.

and of a life of Becket:

the latter only accidentally bound with the former two.

The name of abbot Benedict on the title, and the conjunction of Ailred's Genealogy with the present chronicle, afford a most important clue to the history of the volume, and we need have no hesitation in believing it to be the identical book which is described by Robert of Swaffham, in the middle of the thirteenth century, as having been transcribed by order of Benedict, abbot of Peterborough, for the monastic library.[1] I say identical with the volume so described by Swaffham, because it is not clear that the Genealogy is in a hand so old as abbot Benedict's time; it appears rather to belong to the second decade of the thirteenth century, whilst Benedict died in 1193. The superscription belongs to the middle of the century, and may have been inserted by Swaffham himself, or, after his death, on the authority of his book. He died after 1267, probably about 1273.

Julius A. xi. transcribed for the monks of Peterborough.

Swaffham's notice of it.

The description of the book, as containing "Gesta "Regis Henrici Secundi et Genealogia ejus," is so exact that there can be little risk in the identification. Of the bearing of this fact on the question of authorship more will be said presently. Swaffham's account was probably in the main correct, and the existing manuscript was a copy made about 1177 or 1180 for the monks of Peterborough.

His description applies perfectly.

---

1 "Plurimos quoque libros scri- "bere fecit, quorum nomina sub- "notantur . . . Gesta Regis Hen- "rici Secundi et Genealogia ejus." Swaffham, p. 97 (ed. Sparke).

The Vitellius MS.:

The other manuscript is also in the Cotton library, Vitellius E. xvii.[1] It is a small folio, written in double columns, in a variety of equæval hands; the different quires are by no means uniform either in the size of the text or in the number of lines to the page. It was transcribed within a few years of the death of Richard I., for it contains in the same hand in which the last quire is written, Geoffrey Vinsauf's lament over that king, and the hand is not later than the early years of the thirteenth century. This copy originally began, like the Julius manuscript, with the Christmas of 1169, but the first folio and its companion the eighth are lost, and were wanting when it came into Sir Robert Cotton's hands. It is also deficient in several other folios, and has been terribly damaged by fire. It ends about Easter 1192.

begins 1169 and ends 1192.

Transcribed from a later edition than the Julius.

Judging from internal evidence I should say that this manuscript was transcribed from a second or third edition of the original, of which the Julius MS. was a faithful copy. It is, however, inferior in execution, both manual and textual, to that manuscript.

Sketch of the history of the book.

It is extremely difficult to draw up any clear and consecutive comparison between the two and the chronicle of Roger Hoveden, with which they are so closely allied. I shall therefore attempt to sketch from internal and external evidence what I think was the actual history of the book, premising that after a careful study of both copies there is much that can be only matter of conjecture. This, with the various readings contained in the notes to the first volume, will probably put the student in possession of as much as he will care to know.

First edition copied for Peterborough.

It is clear, I think, that the original writer either paused in or finished his work in the winter of 1177. His manuscript was then copied for the monastery of

[1] The MS. B. of this edition. I have given in the Appendix to this Preface Wanley's account of both the MSS. as they existed in his day, including in the case of the Vitellius MS. some few features which have since perished.

Peterborough under the direction of abbot Benedict. This transcript was in turn copied almost verbatim for the Memoriale of Walter of Coventry before the year 1225, at which that writer concludes his compilation. The Memoriale is preserved in the library of Corpus Christi College, Cambridge, and is numbered 175.[1] The transcript of our chronicle is very close, agreeing with it in almost every particular, except that some of the strings of names are retrenched in the copy. The occurrence of the blanks and occasional variations in the spelling of proper names in exactly the same places is conclusive on this point. The silence of Walter of Coventry as to his authority may be further used as an argument that the name of abbot Benedict had not yet been prefixed.

Peterborough copy transcribed by Walter of Coventry.

The work anonymous at that time.

There formerly existed in the library of the dean and chapter of Westminster another copy of the work, which was also undoubtedly a transcript of the Julius manuscript, and probably contained the ascription to abbot Benedict. It is described as Abbot Benedict's Life of Henry II. in the catalogue of the Westminster manuscripts drawn up in 1672,[2] and according to a note by

The lost Westminster MS. agreed closely with the Julius.

[1] MS. CLXXV. 8. "Annales "Angliæ per Walterum Coventren- "sem. Titulus hic neotericus ex "inscriptione ad imum hujus pa- "ginæ desumptus videtur, quæ ita "se habet 'Memoriale fratris "'Walteri de Coventr',' et quæ "'manu diversa et recentiori "'scripta,' ut placuit Cl. Tannero, "'innuit hoc potius donum fuisse "'Gualteri quam scriptum.' De "hac controversia aliorum sit judi- "cium, inscriptio ipsa reliquo co- "dice haud multo recentior mihi "videtur; et opus hoc Waltero "olim fuisse adscriptum probat "titulus deformi manu (seculo xv., "si conjecturis uti liceat) in folio "rejectitio ad finem codicis exa- "ratus." Nasmith's Catalogue of the Corpus MSS., p. 257. There is a transcript of Walter of Coventry, with which I have collated the text, in the Harleian MS., 689.

[2] MS. Harl. 694. As most of the Westminster MSS. were given by archbishop Williams, when dean, to the abbey, it is possible that this of Benedict may have been a mere modern transcript. There is no trace of it to be found now. In the search for it at Westminster I came across a 15th century MS. of extracts from Hoveden, which had belonged to the abbey before Williams' time, so that it is just possible that that of Benedict may have done so too.

The lost Westminster MS.

Thomas Gale in the Julius copy[1] it began and ended with the same words as that manuscript. Unfortunately we have no means of ascertaining at what period it was written. It was seen by Henry Wharton in 1687,[2] and is believed to have perished in the fire which burned great part of the Westminster library in 1694. We have thus notices of at least three transcripts of what may be called the first issue or the first edition of our chronicle.

A second edition of the work.

After the first transcript was made the chronicle was continued either by the original writer or by one who followed closely in his footsteps. Whether he continued the first edition or rewrote the whole before continuing it we have no means of deciding; but before the work had reached the hands of the writer of the Vitellius manuscript it had been altered as well as continued. These alterations, which will be found in the notes to this volume, consist chiefly in the abridgement or addition of lists of names, and in the addition of one or two letters. There is reason to believe, moreover, that the work had in its revised and continued shape come into the hands of the great compiler, Roger Hoveden, before it reached the writer of the Vitellius manuscript. It seems that this latter penman had before him both Hoveden's own compilation,[3] and a copy of the con-

Hoveden's compilation from a second edition: the Vitellius MS. later than Hoveden.

---

[1] See Appendix I.

[2] MS. Lambeth, 594, pp. 68 and 74.

[3] As the transcriber of the Vitellius MS. had Hoveden's Chronicle before him, it is uncertain whether he took the passages in which he agrees with Hoveden and differs from the Julius MS. from Hoveden, or whether both took them from a second edition. At vol. i. p. 43, will be found some moral reflexions common to Hoveden and the Vitellius MS., which are not in the Julius; at p. 51 is a list of names found in the Vitellius MS., but not in the Julius or Hoveden; at p. 54 a letter in the same circumstances, but which the writer of the Julius MS. had evidently seen; at p. 63, an account of the election of archbishop Richard, which is in Hoveden, but not in the Julius. At p. 105 will be found a case in which the Vitellius MS. and Hoveden make an erroneous statement in opposition to the Julius MS.; others at pp. 124, 125, where they have wrongly filled up the blanks of the Julius MS.

tinued chronicle differing in some respects from that which Hoveden had used. A reference incorporated into the text to a certain new book which was before the copyist,[1] or the variations of which were noted in the margin of his exemplar, and copied by him into the text, is a reference to the existing text of Hoveden. But Hoveden himself copied and abridged an enlarged and continued edition of the first issue; and the general relation of Hoveden's work to our chronicle is the same throughout,—he abridges everywhere, except in the matter of records and letters, and in a very few places, where he gives slight additions drawn probably from his own knowledge.

The Vitellius transcriber was acquainted with Hoveden;

I suppose then that a second edition, enlarged and continued, existed before Hoveden compiled his chronicle; that before the year 1202, at which his work closes, he abridged and revised this, incorporating the result, adding to it from the letters and records to which, as an officer of the king's court, he had access in common with the author of the chronicle, but in all other cases abridging; and in many instances bringing down to a later date particular notices of sequences of events.

but Hoveden copied from a continued edition.

It may be suggested that, as the Vitellius transcriber makes two or three occasional references to Hoveden, he may possibly have been indebted to him for a large proportion of his details. But if this were so, it was only in the particular of letters; in all others he is fuller than Hoveden: and even of this I am inclined to doubt. The letters in Hoveden are more correctly arranged than in our chronicle; I should rather say, that they seem to be arranged in the order of writing, whilst in the chronicle they are in order of receipt. For example, the papal letters in the matter of William the Lion and John Scot are given in batches in Hoveden, all bearing the same date being placed together: in the text it will

The Vitellius transcriber not indebted to Hoveden to any important extent.

[1] The passage referred to will be found in the present edition, i. 9, note [2].

Difference between Hoveden and our chronicle as regards letters.

be found that they are for the most part undated, and given at considerable intervals, according, probably, to the order in which their bearers found it convenient or politic to produce them. Hoveden either collected them from our chronicle, and affixed dates on his own responsibility or had the collected originals before him; the author of the chronicle obviously copied them as they came to hand. I shall have occasion to recur to this subject in discussing the question of authorship.

The Vitellius MS. contains no date later than the time of its close:

The Vitellius manuscript comes down to the spring of 1192, and the main current of the narration contains no reference to any event later than that date. There is nothing to lead us to suppose that the original writer had heard of Richard's return from the crusade or of his capture at Vienna; the narration leaves him before Jerusalem in the January of 1192.[1] It is probable that this was the last news received of him at the time when the original writer concluded his labours. There are, however, in two places references to later events, which, if they be a part of the original work, would present us with the curious phenomenon of a writer actually in possession of most important knowledge throwing back light on the obscure details of his story, and yet altogether ignoring them in his narrative.

except in two cases:

There are the mention of Hubert Walter's elevation to the see of Canterbury,[2] which took place in June, 1193, after the capture of the king had been for some months known in England; and the mention of the death of the Marquis of Montferrat and the Duke of Burgundy in the Holy Land, which occurred in the April and June of 1192.[3] Now, if the original writer had heard of the death of Conrad in April, he must have heard of Richard's retreat from before Jerusalem in January; and if he knew of Hubert's election, he must have known of Richard's captivity.

---

[1] Vol. ii. 235. See Itinerarium Regis Ricardi, p. 307, note [6].

[2] Vol. i. p. 360.

[3] Vol. ii. p. 150.

which may be simply accounted for.

It will be found, however, on inspecting the text, that the mention of Hubert's promotion occurs not in the main narrative, but among the summary notices of the year 1186, which are really repetitions or abridgements of what had been before stated in detail, and were undoubtedly added by a transcriber, although not by the writer of this particular manuscript. The names of Conrad and the duke of Burgundy occur in the obituary list of the victims of the crusade; this is of course a copy from some general, perhaps authorized, catalogue, and may have been taken either from Hoveden or from a common authority. It is still more illustrative of our theory of the order in which the existing copies were made, and of the relation of the Vitellius text to Hoveden, that these two deaths are not mentioned in the list as given by the latter; they are therefore additions to the original obituary, and made probably even later than 1202.

There is no historical reference in the main current of the narration to any event later than the date at which the existing copy ends.

The Vitellius MS. little known in the middle ages.

Of this later text, that of the Vitellius manuscript, we have no other copy. Walter of Coventry did not know of it, but took the corresponding portion of his book from Hoveden.[1] Roger of Wendover, the annalist of S. Alban's, was acquainted with at least the portion of it that extends from 1188 to 1192, and where he ceases to copy Ralph de Diceto draws from this work until he takes up that of Ralph of Coggeshall. Through Wen-

[1] Or, rather, he was only acquainted with the second portion of Hoveden, that beginning in 1181. The entries in his history between 1177 and 1181 are comprised in a very few lines, and refer only to the appointment of John to be king of Ireland, and the flood in Holland in 1177, the burning of York in 1178, the General Council in 1179, and the death of Louis VII. in 1180. It will be remembered that the best MSS. of Hoveden are divided into two volumes, at the years 1180–1181. The second only of these fell into the hands of Walter.

Portions known to Brompton or his compiler.

dover and Hoveden only, and the writers who copied from them, can we trace it until the fifteenth century when the chronicle of John Brompton [1] was compiled. This work is drawn largely from the earlier and from the later portion of our chronicle,[2] but has no references to this portion of Hoveden. The plan of abridging or extending adopted in Brompton's chronicle is so variable that it is impossible to say whether the manuscript used in it was a close copy of the present form of the Vitellius text; but from a few casual marks, which are not worth detailing, I feel inclined to think that it was an earlier and more accurate one. We may further be sure that the compiler was ignorant of the name of the author, or he would have religiously recorded it.

Who probably used a more perfect text.

Reasons of the obscurity of the work in the middle ages.

It is difficult to imagine the reason of the obscurity in which our chronicle lay during the middle ages if it were not the fact that it was anonymous. The Julius manuscript, with its ascription to abbot Benedict, lay probably unnoticed at Peterborough, whilst the portion of the work which it contained passed current under the name of Walter of Coventry. The Vitellius manuscript was, perhaps, overlooked in the same way, as being only a continuation of Simeon of Durham. The great compilation of Hoveden had superseded the originals from which he drew. Although the book was certainly known at Peterborough late in the thirteenth century, it was apparently lost sight of in 1291, when the libraries of the realm were searched [3] for anything that would throw

[1] The collations with Brompton or the Jorevaulx Chronicle, as it is sometimes called, are made in this edition under the signature J.

[2] *i. e.* from 1170–1180, and from 1188–1192.

[3] "Ad quod luculentius declarandum apud Norham in marchia "Scotiæ accedens, viros religiosos "de nonnullis Angliæ ecclesiis cum "chronicis suis convocavit." Cont. Flor. Wig., ed. Thorpe, ii. 245, 247.

"Ob quam causam rex isto anno "omnia monasteria Angliæ, Scotiæ, "et Walliæ perscrutari fecerat, ad "dinoscendum quale jus posset sibi "competere in hac parte." Rishanger's Chronicle, ed. Riley, p. 123. The result of the search is contained in the Rotulus de Superioritate,

light on the English claim to superiority over Scotland. Roger Hoveden and Ralph de Diceto were appealed to then as authorities, but our chronicle, in which more circumstantial details bearing on the disputed point were contained, must have been unknown. It is not, so far as I am aware, referred to even anonymously by any other writer, or mentioned by any of the early bibliographers. Leland knew only the part copied by Walter of Coventry as the work of the latter.[1]

Not produced in 1291; nor known to Leland.

The modern history of the manuscripts begins with the reign of Queen Elizabeth. The Julius MS. was then in the possession of William Cecil, the great Lord Burghley, by whom it was carefully read and marked. He attributed the authorship of it naturally to Benedict of Peterborough, and wrote the title found on the margin of folio 29, "Benedictus Abbas de Vita Henrici II." It is hardly probable that he identified it with the Westminster and Vitellius manuscripts, as the fact must in that case have been known to Camden.

Ownership of the MSS. in the 16th century. The Julius MS.

From Cecil the manuscript came directly to Sir Robert Cotton.

The Vitellius manuscript at the same time was the property of William Camden, to whom possibly the Westminster copy may have been known. Camden, however, knew it only as Simeon of Durham or a conti-

The Vitellius MS.

printed by Prynn, Records, iii. 489–496, and Fœdera, i. 769–772. The Chronicles used were Marianus Scotus (Florence of Worcester), Roger Hoveden, William of Malmesbury, Henry of Huntingdon, Ralph de Diceto, and for a later period the Chronicles of S. Alban's. It was in consequence of the light thrown by this search on the importance of the chronicles that Edward I. transmitted to the greater monasteries a copy of the consent of the competitors to abide by his decision. Cont. Flor. Wig. ii. 247; Rishanger, 128; John of Oxenedes, 256; Trivet, 322; see also Ann. Dunstaple, and Hemingburgh, ed. Hamilton, ii. 37.

[1] Leland quotes the account of Hoveden's mission to Norwich in 1175 from the Annals of Walter of Coventry. *De Scriptoribus Britannicis*, Oxon., 1709, p. 229. It occurs in the present edition, vol. i. p. 91.

The Vitellius known to Camden as Cont. Sim. Dun.

nuation of that writer. Under this description he quotes it in one of his appendices to the Britannia,[1] and the title of the volume was, when it had been presented by Camden to Cotton, prefixed by the hand of the learned Richard James, "Chronicon Simonis Dunelmensis."

Gale identified the MSS. as representing the same work.

It is probably to Thomas Gale that we owe the discovery of the fact that these two manuscripts represent the same chronicle; a fact which, as the Julius MS. ends with 1177 and the Vitellius had lost its first folio, was not so obvious as might be supposed. A note on the fly leaf of the Julius MS., which Hearne supposed to be by Lord Burghley, stating the existence of other copies of the MS. in the Cottonian and Westminster libraries, is really in Gale's hand. It is almost impossible that the identification of the Westminster and Vitellius MSS. was made out before the Julius and Vitellius had met in the Cotton library.

This was not known to Ware or Brady.

In 1654, when Sir James Ware published the first edition of his Irish Antiquities, only the Julius MS. was yet known as Benedict of Peterborough. From that MS. he quotes down to the year 1177, after which he used Hoveden. Brady, who published the first volume of his history in 1685, knew only the Julius MS. as Benedict of Peterborough.

Nor to Henry Wharton.

In the year 1687 the learned and indefatigable Henry Wharton saw the Westminster copy, but it is not clear that he was then aware of the existence of the Julius MS. He quotes Benedict but once, I believe, in the Anglia Sacra,[2] which was published in 1691. I am therefore inclined to suppose that his practical acquaintance with

[1] Possibly Camden quotes it thus elsewhere; the passages referred to in the text will be found in the defence printed at the end of the edition of 1600 (the fifth), pp. 6, 9, 19.

[2] Vol. i. p. 169. He quotes the Chronicle once in the Lives of the Bishops of S. Asaph, which had the advantage of his later reading, p. 312.

the work originated later, and that between 1691 and 1694, the year of his death, he had become aware of the great value of the chronicle. This struck him so forcibly that he had it transcribed for publication. Henry Wharton's transcript:

This transcript is now in the Harleian Collection, No. 4321, and in a note by Wanley, on the fly leaf at the beginning, is said to have been written by Wharton with his own hand. This, however, is not the fact; it is in the hand of a transcriber, whose services he very frequently used, probably Joseph Edwards, whom he mentions in his diary as engaged by him in the character of amanuensis on the 14th of November 1689.[1] It is corrected by Wharton himself, and was intended to form a part of a series of historians whose works he had himself begun to transcribe. The author of the preface to Wharton's sermons, which were published in 1697, who is believed to have been Bishop Green of Ely, mentions the publication of Benedict of Peterborough as one of the designs which were broken off by his untimely death. I think it almost impossible that Gale's identification of the Julius and Vitellius MSS. should have been unknown to Wharton if the discovery had been made during his lifetime. He died in 1694. not in his own hand.

A question here arises,—was Wharton's transcript made from the Julius or from the Westminster MS.? For the former it may be said that it agrees, as corrected by Wharton, exactly with that MS.; for the latter it may Was it made from the Westminster MS.?

[1] "1689, Nov. 14. D^no^ Josepho Edwardo salarium trium mensium in antecessum dedi. Illum enim Novisico accersiveram ut codices MSS. mihi exscriberet. Consilium enim jamdudum inieram historicos aliquot ecclesiasticos ineditos in lucem donandi, nonnullos et ipse descripseram. Jam bibliopola rem aggresso, typographus opus inceperat." Wharton's Diary, in D'Oyly's Life of Sancroft, ii. 138. Possibly this design was the Anglia Sacra, the preface of which had been indeed written in August 1689, but which did not appear until 1691. Most, however, of Wharton's transcripts are in the same hand as the Harleian 4321, which is a much more regular and beautiful hand than his own.

Question of the Westminster MS. unimportant.

be considered an argument that the transcriber having finished the text proceeds without break or new title with the bull *Laudabiliter*, Adrian IV.'s grant of Ireland to Henry II., as if this document had formed part of the book he had before him. But it does not occur in the Julius MS. It may, therefore, have done so in the Westminster, and if so it becomes a further question whether Wharton's amanuensis may not have transcribed from the Westminster, and Wharton corrected from the Julius MS. Supposing this to have been the case, the Westminster MS. was itself only a careless transcript of the Julius, and on either theory the matter becomes of no importance. It is, however, important to remark that Wharton knew of no other Benedict than the one ending in 1177. Even as late as 1700, when the identification had been made known, Tyrrell knew only the Julius MS.

Gale's discovery published in 1696.

In 1696 Dr. Smith's Catalogue of the Cotton Library was published, and contained the result of Gale's research. The Vitellius MS. is thus described:—"Vitel-
"lius E. 17., Chronicon ab anno 1170 ad mortem R.
"Ricardi I., non Symonis Dunelmensis, ut statuit R.
"Jamesius, sed Benedicti Petroburgensis (Symeon enim
"mortuus est sub R. Henrico II.), ut observat T. G. Ex
"dono, ut scribit D. R. Cottonus, doctissimi et sui charis-
"simi Willielmi Camdeni, Clarencieux."

Wanley's transcript.

It remained for the very learned and laborious Humphrey Wanley at the same time to work out the identification of the two copies of the chronicle, and to secure to the world the preservation of the greatest part of it. On the 10th of April 1713, Wanley began a most elaborate transcript and collation of the manuscripts for the library of the Earl of Oxford. This copy is a miracle of correctness; every variation, every change of hand, the beginning of every folio, every transposition, every lacuna, every occasional gap, is most carefully noted. It is written throughout in his own hand, and was probably intended for publication. It served, however,

a most useful purpose, for on the 23rd of October 1731 occurred the fatal fire at Ashburnham House, in which the Vitellius manuscript was so terribly mutilated that but for Wanley's copy the whole of the latter portion of the chronicle must have been lost. The Vitellius MS. burnt.

By this time the world was awake to the value of the chronicle of Benedict of Peterborough, and the indefatigable Thomas Hearne, within a month of the fire, applied to Lord Oxford for the loan of Wanley's transcript. He wrote as follows:— Hearne's proposal to publish the chronicle.

"To the Rt Honble Edward earl of Oxford, at his house
"in Dover Street, near Piccadilly, Westminster.
"My Lord,
"I humbly desire that your Lordship will be pleased His letter to Lord Oxford.
"to lend me Benedictus Abbas Petriburgensis de Vita
"et Gestis Henrici IIndi (Julius A. xi.), transcribed by
"Mr. Wanley. I would also desire 'Annales Dunsta-
"'pliæ,' transcribed likewise by him, but I desire Bene-
"dictus first.

"I am, my Lord,
"Your Lordship's most obliged and
"most humble Servant,
"Edm. Hall, "THO. HEARNE.
"Oxford, Nov. 17, 1731."

The earl replied on the 25th of December in a long letter from Wimpole.[1] After answering some earlier questions of Hearne about the early printed books in his collection, he proceeds:—

"As to what you desire in your letter of Nov. 17, Lord Oxford's answer to Hearne.
"that I would lend you Mr. Wanley's transcript of
"Benedictus Abbas Petriburgensis de Vita et Gestis
"Henrici IIndi, this brings into my mind the terrible

[1] This letter occurs among Hearne's letters in the Bodleian, MS. Rawlinson L. 8, and is printed among the Transactions of the Lincolnshire Architectural Society for 1860, p. 204.

Lord Oxford's letter to Hearne.

"calamity that has befallen the Cottonian Library "through the villany of that monster in nature Bentley. "He must be detested by all human creatures, I mean "the civilized part of them. I think the man that stole "the books at Cambridge by much the honester man. "I beg pardon for this, but I have not yet been able to "bring myself either to write or to speak on this subject "with any sort of temper or patience; I believe I never "shall. All my MSS. are in London; as soon as I go to "town I will send you the MS. of Benedict the Abbot, "and also that other MS., the Annales Dunstapliæ; you "shall have them both together, if you do not contradict "me in your next. There are those that set a very "great value upon Benedict, and give him the preference "to any of his contemporaries. Of this you will be the "best judge when you come to look into him. This I "know was Mr. Wanley's opinion, which was one reason "of transcribing him for the press."

Hearne's letter of thanks.

Hearne lost no time in expressing his gratitude for the promise. On the 30th of December he wrote to Lord Oxford:—[1]

"I am glad your Lordship will send me Benedictus "Abbas and the Annales Dunstapliæ. I believe both "ought to be printed, but I cannot judge so well till I "have a sight of them. The kindness is the greater as "your Lordship intends to send both together. The "disaster at the Cotton Library is the greatest trouble "to me that I ever knew of the kind, and it grieves me "sadly, and I know not how to get rid of the thoughts "of it."

He advertises the publication.

It does not appear what was the reason why Hearne changed his mind as to the order of publication. He printed, however, the Annals of Dunstable first, and in an advertisement affixed to the first volume of that

[1] Trans. Linc. Arch. Soc. 1860, p. 205.

work, published in 1733, put forth a prospectus of an edition of Benedict, to be published at two guineas the large, and one guinea the small copies. Hearne's advertisement.

In the meantime he was collecting opinions and materials for his preface. This was completed in 1734, and is dated October 15. After this date, however, we find him taking great pains to discover Wharton's transcript of the Julius MS., of which he seems to have heard before the preface was completed, but begins to search for it in November. He applied to Mr. Edward Burton of the Lottery Office to know whether the MS. was in the Lambeth Library, or what had become of it. Mr. Burton replied that the MS. was not at Lambeth, and that it was even doubtful whether Wharton had ever seen the work of Benedict. Hearne next applied to Bishop Tanner to know on what authority the statement made in the preface to Wharton's Sermons rested. Tanner ascribed this to Dr. Battely, but knew nothing about the transcript, as neither did Mr. Baker of Cambridge, the nonjuror, from whom Hearne at last learned that the preface in question was written by Bishop Green.[1] Strangely enough, the transcript was safe in Lord Oxford's library, for which it seems to have been acquired in 1723. His search after Wharton's transcript.

Hearne's transcript was made carefully from Wanley's, and is preserved in the Bodleian Library under the number Rawlinson B. 183. The edition appeared in 1735, and it is of course from it that the work is generally known. It was recognized by Bishop Tanner in 1748 as a standard authority, and was largely and judiciously employed by Carte, as well as by Lord Lyttelton in his life of Henry II. Hearne's own transcript. His edition.

I am not aware what number of copies Hearne published, but Benedict of Peterborough has been one of the

[1] These particulars will be found in Hearne's Diaries in the Bodleian. I am indebted to Mr. Macray for kindly pointing them out to me.

Rarity of Hearne's edition.

rarest and most expensive of his books. In the preparation of this edition I found it impossible to procure a copy by purchase, and am glad to acknowledge my obligation to the Rev. John E. B. Mayor and Professor Churchill Babington, of S. John's College, Cambridge, who kindly lent me the copy formerly belonging to Thomas Baker, from which I made my own transcript. I am also indebted to my friend the Rev. C. W. Boase, of Exeter College, for the loan of another copy during the progress of this edition through the press.

Value of Hearne's edition.

It seldom falls to the lot of an editor to be able to bestow on the labours of his predecessors in the same task the unqualified praise that I can give to this edition. Doubtless the greatest part of the credit is due to Wanley, as his transcript alone was used, and Hearne does not seem to have even looked at the Cotton MS.; but Wanley's recension has been most carefully followed, and Hearne's text is accordingly a very sound reproduction of the manuscripts. It is unfortunate that in the first few pages he seems to have been undecided as to which of the MSS. he should take for the text of the edition, but after page 30, he determined to use that of the Julius manuscript as far as it went, and where it failed to follow the unique text of the Vitellius. This was Wanley's plan, and has been adopted in the present edition. Hearne followed Wanley also in introducing neither note nor comment on the text, except such as related to various readings, and in a few instances the introduction of an English word, by way of explanation, between the lines.

Remarks of the editor of Bouquet.

I am the more desirous to express in this place my sense of the great value of Hearne's edition, because it has been treated with inexcusable severity by M. Brial, the editor of the 17th volume of the Recueil des Historiens des Gaules et de la France.

A very considerable portion of the chronicle had been reprinted from Hearne in the 13th volume of that work, under the editorship, I suppose, of M. Clement, in 1786.

In this the original was closely followed, some few commentaries and occasional emendations being thrown into the notes. The editor had taken pains to examine Hearne's statements as to the MSS., and in particular refutes the erroneous notion of the marginal commentator that the work was mutilated at the beginning. Publication of the chronicle in Bouquet.

Thirty-two years after, in the 17th volume, the later portion of the chronicle appeared, but not edited on the same plan, and with the views of the editor expressly stated. M. Brial thought that the text was neither in a sound nor in an entire state, that it was mutilated both at the beginning and at the end, that Benedict lived until the year 1200, and that his life of S. Thomas was the first and missing part of the work. After these criticisms he proceeds to remark that Hearne had not used the Cotton MS., which indeed was destroyed, but "a certain transcript of Humfrey Wanley, borrowed "from the Harleian Library, in which, by the fault of "the transcriber, not a few matters were omitted, some "altered, several read wrongly, as we learn from the "comparison of Hoveden's text, to whose accuracy in "representing the names of places and persons we "think more confidence should be given." In this idea M. Brial proceeded to form a new text of Benedict from collation with Hoveden. Criticism of the French editors.

Not to speak of this self-condemnatory assumption of Wanley's inaccuracy and insignificance, we can hardly conceive how a duly qualified editor could prefer the text of Savile's Hoveden to that of Hearne's Benedict. It is true, indeed, that in the later portion of the Vitellius MS. there are obvious faults of the nature referred to in the above abstract, but these are neither Hearne's nor Wanley's misreadings, and are frequently corrected by them in the margin. The result of the criticism of Brial in the text of the Recueil is not so fearful as might be imagined, but the circumstances under which that Hearne underrated.

text was formed are of course such as to rob it of any critical authority.

Re-binding of the Vitellius MS.

From the year 1731 to 1842 the Vitellius MS. remained as the fire had left it. It was supposed by Hearne to be almost entirely destroyed, and was kept in a case which few even attempted to examine. In the latter year the process of investigating and mounting the fragments of the burnt manuscripts was begun under the direction of Sir Frederick Madden, to whose labours we owe the present condition of our original. The ravages of the fire have been indeed very serious, but far the larger portion of the MS. is still in existence, and perfectly legible. I do not know that a single folio of the book which existed in Wanley's time is entirely lost.[1]

Present condition

It would be a tedious, if not impossible, task to specify exactly what portions are more and what are less mutilated. It is sufficient to say that from folio 18, where our chronicle begins, to folio 130, the text may be made out with some approach to completeness, and that from folio 132 to folio 135 the outside edge for the space of about an inch and a half has disappeared. The remainder is comparatively perfect. The whole has been rebound in the order of foliation in which it existed before the fire. It will be seen that even then some large portions had been misplaced; especially the quires containing folio 25 to folio 55, and folio 56 to folio 88, had been transposed. It is probable that in the late binding a few folios have been reversed which were correctly placed when Wanley's transcript was made, but these are easily rectified.

Plan of this edition.

The Julius manuscript and the remains of the Vitellius have been carefully collated for the present edition. The rubrics, which have almost wholly disappeared from the

[1] In the Vitellius MS., folios 17 and 24, the first and last of the octernion were lost before the book came into Sir Robert Cotton's hands, as was also the folio which should have followed fo. 63.

latter, are given from Wanley and Hearne, who have been scrupulously followed wherever the original text has become illegible. Plan of this edition.

The plan adopted has been to take the Julius manuscript for the text until it stops, giving the readings of the Vitellius in the margin. After the break in the Julius MS. the Vitellius has been of course followed entirely.

It would have been foreign to the purpose of the editor to exhibit any detailed collation with the text of Hoveden; to have done so would have involved a reprint of the greater part of the work known by his name. Every pains has been, however, taken to supply in the margin references to the corresponding passages in Hoveden, and in any case where the reading of Hoveden seemed to throw any light on the purity or integrity of the text, or the relation of the two works to one another, or on the chronology of the period, it has been noticed in the notes. In the same way a few references will be found to the text of Matthew Paris, who from the year 1188 to 1192 used a portion of our chronicle in preference to or in ignorance of the existence of Hoveden. The variations found in the chronicle of John Brompton, who simply copied and interpolated our chronicle, are of too late authority to be worth noticing at length, but any reading which shows that the MS. which he copied was in a sounder state than the text has been noted at the bottom of the page. Collation with Hoveden: and M. Paris.

Before approaching the subject of authorship it will be as well to answer two or three questions which have either been actually raised from time to time, or have suggested themselves to the editor during the progress of his work. The first of these is naturally the one raised by the view of the dates at which the existing text begins and ends,—how far is the work before us perfect and unmutilated? There seems to be no especial reason why a history should be written commencing with Christmas Day, 1169; that year is no particular epoch. Is the work unmutilated?

Question of mutilation.

Nor in the same way is there any special interest attached to the year 1192, that the chronicler should be expected to close his labours at that point. This consideration probably suggested to the mind of the annotator of the Julius MS. that something was wanting at the beginning, and to that of the French editor that the work was imperfect at the end. It is, however, clear from the state of the manuscripts that no such mutilation has taken place, and the chronicle actually was begun at the point where the Julius MS. now commences; as no hypothesis of mutilation is necessary to account for the abrupt way in which it seems to close, there are good reasons for supposing that we have all that the chronicler ever wrote.

All copies begin at the same point.

The first point may be considered as settled by the consideration that we know of several independent versions or sets of extracts, all of which begin from the same date. The Julius MS. itself, the lost Westminster copy, the transcript taken by Walter of Coventry, the Vitellius manuscript, the version preserved to us in Brompton's compilation, and the portions of Hoveden which can be referred to no other authority, all begin from the Christmas of 1169. Mr. Hardy[1] has remarked that Hoveden's chronicle, from the year in which his earlier authority ends to that in which he begins to draw from the present work, is occupied almost entirely with the history of Thomas Becket. To this observation we may add that, whilst the chief portion of this account of Becket is composed from the letters collected by Alan of Tewkesbury, there are a few details on the same subject drawn from sources now lost, but there is scarcely a line on any subject of importance, not touching Becket, which is not taken directly either from Ralph de Diceto or from the source whence the annals of Melrose are derived. If we suppose, with the French editors,[2] that an earlier book of our chronicle was devoted to the history of

[1] Catalogue of Materials, ii. 253. | [2] Bouquet, xvii. 436.

Becket, and therefore that these few independent particulars found in Hoveden may have been extracts from it, we are faced by the curious fact that almost the only part of our chronicle which is drawn from known sources is the account of Becket's death, which is taken chiefly from John of Salisbury.[1] It is inconceivable that a chronicler, who had written an independent history of the life of Becket, should have borrowed *totidem verbis* from another writer the details of the martyrdom.

Hoveden's extracts begin at the same point with the Julius MS.

Hoveden's extracts[2] may be then looked on as representing one more version, beginning at the same point; and the careful detailing of the history from that point, contrasted with the poverty of the accounts of the preceding years, is sufficient to show that the subject had been there taken up by a fresh hand.

It is possible that the work was intended as a continuation of some earlier historian, perhaps Simeon of Durham, as the old title of the Vitellius MS. seems to indicate, or perhaps that compilation which Hoveden took for the basis of his work;[3] for such a view there is some countenance. But it is impossible to believe without positive evidence that an earlier portion of the chronicle itself is lost.

The chronicle perhaps intended as a continuation.

I have stated already my reasons for believing that the writer of the latter portion of the chronicle ended his labours at the point where the Vitellius manuscript ends, although it is by no means impossible that he

The Vitellius MS. not mutilated at the end.

---

[1] See vol. i. pp. 8–13.

[2] I have not thought it necessary to prove that Hoveden's extracts are extracts, and that the similarity of the two is not owing to their being borrowed from a common source. The fact will be sufficiently evident to any one who will look out the marginal references. It is, however, very satisfactory to have the judgment of Camden on the point. "Continuator Simonis Du-" nelmensis, e quo plurima Hove-" denus descripsit." Defence of *Britannia*, ed. 1600, p. 19. Selden, who ought to have known better, supposed that Brompton made his extracts from Hoveden. Pref. to Decem Scriptores, p. xli.

[3] See Mr. Hardy's Catalogue of Materials, ii. 251–253.

The author could not have known of Richard's captivity.

may have continued his work in another edition, and that of that edition we may have traces in Hoveden. So far, however, as we are at present informed, the fact that our author really shows no acquaintance with any event that occurred later than the spring of 1192, or with very important events that had happened, but the news of which had not reached England before that time, is enough to show that he ceased to write about that date. If he had written even a year later than I suppose him to have done, he would have heard of the capture of Richard, and must have shown some knowledge of it in recounting those earlier details on which it would have thrown back so much light, such as the desertion of Philip Augustus, and his negotiations with Henry VI.[1] In this point our chronicle may be contrasted with that of Richard of Devizes. That writer, although he finishes his work as abruptly as our author, and nearly at the same point of time, shows that he wrote considerably later, and was acquainted with Richard's captivity, which he allows, as indeed he could scarcely help doing, to reflect its light on the earlier passages of the history.

Is it strictly contemporaneous?

The second question will be,—is our chronicle strictly a contemporary record? The answer to this can be determined only by a careful examination of the text, into which I could not expect a reader to follow me. I will therefore state the results.

It is so from 1172 to 1177.

From the year 1171 to the year 1177, at which the Julius manuscript ends, there can be little doubt that the chronicle is contemporaneous. It is abundant and exact in dates, and contains no anticipation of later events. Between 1169 and 1171 the dates are fewer in number and less exact; the details of the death of Thomas Becket are not original, but taken from writers who must have written a few months at least later than

[1] Compare especially vol. ii. p. 228, with the corresponding passage in Hoveden.

the events they described. One fact is, however, decisive; the words in which our chronicle describes the king's complicity in the murder, as consisting in the fact that the assassins were encouraged in their bloody purpose by the king's passion, are taken from the very form of the king's oath made at Avranches in September 1172, "propter animi motus quos in eo videbant."[1] These words could not have been written earlier than 1172.

Contemporaneous character of the chronicle from 1172 to 1177.

It is probable, then, that the author began to write in 1171 or early in 1172, and that, if his work was designed for a continuation of another chronicle, he then began to work backwards as well as forwards; if we suppose him to have found a difficulty in collecting earlier details than those of 1169, we may so account both for the period and for the abruptness of the opening. The only known source of information which we can guess that he might have applied to would have been the chronicle of Robert de Monte; but, although that work probably appeared in portions, we have no reason to suppose that any of it was published so early as 1172, and certainly there is no evidence in any part of the present work that the writer was acquainted with that invaluable summary.

The author perhaps worked back to 1169.

The abrupt conclusion of the first edition of our chronicle in 1177 leads to the supposition that at that point we should look for either a change of author, or some decided pause in the composition of the work. And this view is supported by the fact that the remaining portion of the year 1177 and the years 1178 and 1179 are given in much less detail, and are altogether much more jejune than the later years that preceded them. The English details bear a very small proportion to the foreign ones; far the greater part of 1178 being given to the affairs of the Albigenses, and that of 1179 to the Lateran Council.

Change of character after 1177.

[1] Cf. vol. i. pp. 11 and 32.

Change of plan in 1180:

With the year 1180, however, a still more marked change of plan appears. The character of the narrative continues the same until we reach the account of the renewal of the alliance between England and France, that followed the death of Lewis VII.[1] Up to this point there have been no indications that the chronicle was written much later than the events recorded; from this point there occur frequent anticipations of later history, though of none later than the final date of the book, 1192. It is certain that this later portion could not have taken its present form earlier than 1191. To whatever period the years 1177–1180 may be referred, the history of 1180–1191 was not completed until the latter year. The anticipations of later history under the year 1180 are the mention of the capture of Jerusalem in 1187, and of the downfall of Isaac Comnenus in Cyprus in 1191. That this later portion is to be considered as a distinct division, perhaps an altogether different issue, perhaps the work of another author, may be inferred from the further fact that it is at this precise point, the renewal of the French alliance, that the copy of our chronicle which was used by John Brompton ended.

the chronicle begins to give indications of later dates; and the year 1180 contains dates of 1187 and 1191.

Main portion of the chronicle contemporaneous: later dates belong to foreign history only.

Notwithstanding this certain break in 1180 and the alteration in the plan of the following years, the later portion of the chronicle is, in its main current, as strictly contemporaneous as the former; the indications of this character accumulating as we approach the end. It is impossible to suppose that it was drawn up between the spring of 1191, which is mentioned under the year 1180, and the spring of 1192. Putting these things together we are reduced to a theory that the foreign episodes, in which only the references to the later his-

[1] Up to the sentence ending with the word *confirmaverunt*, p. 250, with which word Brompton's copy of this portion of the work seems to have ended. See c. 1142.

tory occur, were introduced into the book at a period later than the original composition of it, and to suppose that, whilst the original chronicler or his successor made it his chief object to record the history of his own country *as it occurred*, he incorporated the details of foreign history, when they came to hand, at the point of time which seemed to fit them best, into the body of his book. The history of Andronicus,[1] for instance, which doubtless reached him in a book or letter from the Crusade in 1191, is placed under the year, 1180, in which Manuel Comnenus died; while the history of Norway,[2] which was probably brought to England by archbishop Augustine of Nidros in 1181, is placed under the same year, 1180, as the year in which the priest Swerre gained his first success against king Magnus Erlingsson.

How these foreign episodes were introduced.

We must remember that as our existing text is not the original draught, nor even a first edition of it, we have no means of ascertaining the exact circumstances in which these episodes were introduced. It may be suggested that they are interpolated from other works, but this seems very improbable, as no vestiges of such authority is to be found, except in Hoveden. But in Hoveden they are given in less detail than in our chronicle;[3] the account of the rise of Isaac Comnenus is omitted, and the events of the history of Palestine are greatly curtailed.

Not taken from Hoveden:

I conclude then that such notices, as well as the details of Richard's crusade, the list of the dead of Acre, and the journal of king Philip's return from Palestine, were simply the abstracts of the contents of letters or treatises

but from letters or treatises.

[1] Vol. i. pp. 250–261.

[2] Vol. i. pp. 266–269.

[3] There is a passage, vol. i. p. 260, which, being compared with Hoveden, 341, shows that the latter misunderstood the book he copied from. It is in the account of the appointments of the successive patriarchs by Isaac Angelus. Hoveden omits the appointment of the emperor's cousin to the patriarchate, and reads as if Isaac had appointed the retired patriarch to be the chief ecclesiastical judge.

How inserted.

which were brought home by the returning crusaders, and were inserted by our author in suitable places in separate leaves, or in the margin, of the history of his own country which he had already written. One circumstance strikes me as illustrative of this, if not as an actual proof: the history of the pilgrimage of Philip of Flanders in the year 1177,[1] was probably received in a letter from Palestine, and inserted by the scribe of the Vitellius MS. a year too early, under 1176. Clearly it had not been written when the Julius MS. ended in October 1177. It was inserted in Brompton's copy, as well as in Hoveden, in the right place. In the Vitellius MS. it is hung on to the place in the original text where it seemed most appropriate, the termination of the campaign of Manuel Comnenus against the Turks of Iconium.

Cases which seem to show that the author did not complete the arrangement of his work.

In the same way I am inclined to account for one of the two distinct narrations of the outbreak of war in 1183,[2] which reads very like a state paper, and is given verbatim in Hoveden. The accounts of the history of Jerusalem under 1186;[3] the several fragmentary, contradictory, or recapitulatory relations of the battles in Palestine in 1187;[4] the abrupt way in which the lament of Berter of Orleans[5] is introduced the same year; and the character of the geographical memoranda of 1190;[6] show a want of cohesion and digested order that is in strong contrast with the English portion of the work. I cannot but conclude that they prove the author to have been stopped before he had reduced them to a consistent and consecutive record, and that this stoppage occurred at the point at which the Vitellius manuscript closes. From the year 1177, but more especially from 1180 downwards, there are many indications of an unfinished work.

---

[1] Vol. i. pp. 130 and 131.
[2] Vol. i. p. 294.
[3] Vol. i. p. 328.
[4] Vol. ii. pp. 20, &c.
[5] Vol. ii. p. 26.
[6] Vol. ii. pp. 122, &c.

The extent to which our chronicle was drawn from other sources than the experience of the author seems to be determined by the same considerations. In the history of the English and French transactions he is plainly an original authority. The details of German, Byzantine, and crusading history are as clearly drawn from other sources. The letters and journals of the pilgrims were obviously the natural repertories of information on such subjects, and there were possibly reports drawn up by authority, and sent to the court at home, to which some degree of publicity would be immediately given, such as Richard's letter on the battle of Arsouf to the abbot of Clairvaux.[1] In some few cases we have in Hoveden a letter which is given in an abridged form in our chronicle, and in one or two instances our author gives both the letter and his own abstract of it. Perhaps if we had the original draught we should find that in all these cases these episodic passages or letters were simply stitched into the MS. Both the journal of the army from the capture of Acre to the battle of Arsouf, and the log of Philip's voyage home, are given in a mutilated form by Hoveden.

The chronicle an original authority for home matters; and in a secondary way for foreign affairs.

If this hypothesis be correct the book may be thus divided:—I. A.D. 1169–1177, represented by the Julius MS. and the version of Walter of Coventry, a finished chronicle of the eight years, begun about 1171, and continued contemporaneously to the point at which it ends, full and complete in all parts, and containing no anticipations of later history.

Summary of the foregoing remarks.

II. 1177–1180, represented by the Brompton or Jervaulx version, also finished, but less full, and bearing fewer marks of contemporaneous annotation, but containing no anticipations of later history.

III. 1180–1188, represented by Hoveden and the Vitellius MS. only, containing a contemporaneous account

[1] Hoveden, 397 b.

Summary of the question of composition.

of home affairs, with no anticipations of later history; with a number of episodic passages on foreign affairs, which do contain such anticipations; the whole being in a disjointed and ill-digested form, and evidently without the last touches of the author's hand.

IV. 1188–1192, represented by the Vitellius MS., Brompton, Matthew Paris, and Hoveden, containing a record still more evidently contemporaneous on both home and foreign affairs, brought down with increasing fulness to an abrupt conclusion.

Whether these divisions represent different issues, different editions, the work of different authors, or of the same author under different circumstances, who can decide? It is useless to speculate where there is really no evidence. As far as concerns style, the whole may well have been written by the same hand. A theory that the writer broke off, and resumed his task from time to time, is quite as reasonable and probable as the supposition that we have in the chronicle the work of more than one author.

Question of authorship, how obscured.

As to the authorship of the Julius MS., of which only we can speak with perfect confidence as an integral work, we are left in worse than ignorance. The early ascription of the chronicle to Abbot Benedict of Peterborough has served to satisfy those who might have had better opportunities of knowing the truth if it had been left anonymous.[1] This ascription rests, as I have already stated, on the title prefixed in the Julius MS., in the thirteenth century, to the Genealogia of Ailred of Rievaulx, which precedes our text, and the whole force of this title is explained away by Robert of Swaffham's statement that abbot Benedict had a work transcribed

[1] It is curious to observe how the successive readers of both the MSS. have marked especially the references to Peterborough as well as to Benedict, as if to confirm the idea that there is local evidence in favour of his authorship; of course it rather proves the paucity of such evidence.

for the convent library, with which transcript the present manuscript may be identified.

Account of abbot Benedict.

Benedict was probably a monk of Christ Church, Canterbury, in which capacity he may have witnessed the martyrdom of Becket. On the appointment of Richard of Dover in 1174 to the archbishopric he made Benedict his chancellor,[1] and in the following year nominated him to the priorate of the cathedral monastery. In 1177 he was made abbot of Peterborough, being elected by the monks at Winchester on Ascension Day,[2] and shortly after blessed by the archbishop. He retained the office until his death in 1193. His rule at Peterborough was that of a vigorous reformer. He was a great economist and builder, but even more famous for the number of books which he had written out for the library. His literary fame does not, however, rest on his collections; he wrote a history of the Passion, and another of the miracles of S. Thomas, the former possibly, the latter certainly, founded on his own knowledge as an eye-witness. He left also a few letters, preserved amongst those of Alan of Tewkesbury, his successor in the priorate of Christ Church. These have been published by Dr. Giles, as has also the History of the Miracles of S. Thomas. The History of the Passion is known only by the fragments attributed to Benedict in the Quadrilogus. These have been likewise collected and edited by Dr. Giles.

---

[1] The office of chancellor to the archbishop seems to have been merely that of first secretary or chief of the clerks. Peter of Blois was Benedict's successor. The chancellor under Hubert Walter and Stephen Langton was named Richard, and was perhaps the person who afterwards became archbishop. I may mention here that Philip, who, is inserted with a query by Mr. Foss among the chancellors of king Stephen, 1139, was really chancellor to archbishop Theobald, and should be left out of the list of chancellors of England. This is proved by several charters of Theobald in the Canterbury Chartulary, MS. Lambeth 1212, pp. 78, 106, 107, &c.

[2] Vol. i. p. 166.

Benedict was not the vice-chancellor of John.

Benedict has been confounded by some writers with one Master Benedict, who was appointed by John to be vice-chancellor during the quarrel with William Longchamp in 1191; but this Master Benedict[1] was undoubtedly Benedict of Sansetun, a clerk or chaplain of John, who was made bishop of Rochester in 1215.

Dates of Benedict's life.

It will at once be seen that there are some dates in the life of Benedict which would synchronize with those of the MSS. of our chronicle. The French editors, in ignorance of the character of Benedict's Passion and Miracles, have supposed that they might be the first book of the present chronicle, as they would naturally end in 1170, where the latter begins. Benedict's appointment to Peterborough would agree nearly in point of time with the abrupt break off in the Julius MS., whilst his death in 1193 might be supposed to be connected in some way with the actual close of our history in 1192. These circumstances possibly strengthened the hypothesis founded on the title of the Julius MS., that Benedict was its author.

Mr. Hardy's arguments against the authorship of Benedict;

Mr. Hardy, in the preface to the "Monumenta,"[2] and again in his "Catalogue of the Materials of British History"[3] has given seven reasons against this supposition. The first of these is drawn from the late character of the hand in which the title is written. On this I am not inclined to insist, as the handwriting is not so much later than that of the text as to make it impossible that the writer should have had accurate information. The second is drawn from the silence of the early bibliographers, on which also I should not lay much stress; if they were ignorant that Benedict of Peterborough wrote a work of this character, they were also ignorant of the existence of the work itself. I think that their silence proves no more than that they were unacquainted with

[1] Vol. ii. p. 224, and Epistolæ Cantuarienses, p. 331.

[2] P. 31.

[3] Vol. ii. pp. 494, 495.

the Julius MS. The third objection is, however, conclusive; it is based on Swaffham's statement that the Gesta et Genealogia Henrici II. were the subject of one of the books transcribed by Benedict's order. On this I have argued in the foregoing observations, and may add here that it is a most perfect objection, as it not only supplies a refutation, but explains the origin of the error. In the fourth place Mr. Hardy thinks that the local indications of the chronicle look rather to the North of England than to Peterborough, and that the fulness with which the transactions of Yorkshire and Scotland are treated contrasts so markedly with its comparative silence about Peterborough as to afford considerable internal evidence against the idea. The fifth objection arises from the fact that Benedict wrote an account of the martyrdom of S. Thomas, in no way resembling that of our chronicle. The sixth, from the inconsistency of the narration of the fire at Canterbury in 1174 with that of Gervase, Benedict as well as Gervase having been probably an eye-witness. The seventh objection is grounded on the supposition that Benedict was in England in 1191, whilst the author of the chronicle was apparently in Palestine. With this last objection I do not agree, for, as I have already said, I believe the Palestine journal to be an extract from the letters or work of another writer, whilst Benedict of Peterborough is certainly not to be identified with the vice-chancellor of John.

Mr. Hardy's third objection conclusive.

As I conceive the third of these arguments to be conclusive, I shall not discuss the remaining ones, of which the fourth, fifth, and sixth would be very cogent if they were necessary to disprove the theory.

Having, however, set aside the claims of Benedict of Peterborough, we find no other candidate put forth for the honours of the authorship. In this obscurity there occurred, singularly enough, both to Mr. Hardy[1] and myself, quite independently, the possibility that after all

Did Roger Hoveden write the chronicle

[1] Catalogue of Materials, ii. 254, note †.

Did Roger Hoveden write the chronicle?

Roger Hoveden might be the original writer of the chronicle, and have abridged it or re-edited and continued it as a portion of his great compilation. In favour of this hypothesis might be urged, first, the prominence, unusual in chronicles of the time, except those of northern extraction, which is apparently given to the business of the North, and to the history of Hugh of Puiset, bishop of Durham. Hoveden is known to have been employed in the North in state affairs,[1] and is supposed, with some appearance of probability, to have been a member of Hugh of Puiset's household; certainly he derived his name from the village of Howden, which belonged to the see of Durham. More important than these local signs appeared the facility with which Hoveden used, altered, and transposed the language of our chronicle, a circumstance which had led to the supposition that his own work was not drawn from this, but that both were indebted to a common original now lost. This theory was, however, only a guess, and one to which I am not now inclined to give any weight. It is certainly extremely curious that, whilst our chronicle twice mentions Roger of Hoveden as acting on the king's business,[2] his own work omits the name, and I know of no theory which will account for this, unless we suppose that the title of Hoveden's chronicle is altogether a misnomer, and belongs really only to the present work.

Hoveden's chronicle compiled from the present.

A close comparison of the text with Savile's edition of Hoveden has convinced me that Hoveden only abridged and digested the former work. The very few places in which he has enlarged it are either in the copies of documents or in mere verbal amplification. In one place, at least, he has mistaken the meaning of the text he was copying; in others he has omitted passages necessary to complete the history that he had begun. The marginal references given throughout the present edition to

[1] Vol. i. p. 80, and Pipe Roll 1 of Richard I., pp. 89, 140, 244.

[2] Vol. i. pp. 80, 91.

Savile's Hoveden will enable the reader to test the correctness of this statement.

Internal evidence as to the place of composition, only negative.

An examination of the internal evidence seems to afford negative indications only. We look in vain for any trace of local character which might serve to fix the chronicle to any of the known seats of historical study. The early years of Henry II. are singularly in want of a historian. The school to which William of Malmesbury and Henry of Huntingdon belonged was represented by William of Newburgh, but that of Florence of Worcester and Simeon of Durham had come to a standstill. The years 1141 and 1154 mark the abrupt close of the continuators of both these authors, and of the Peterborough, the last edition of the Anglo-Saxon chronicles. Robert de Monte, from whom Ralph de Diceto copied, and Gervase of Canterbury, alone attempt to fill the gap among the annalists, but Robert de Monte naturally neglects English for Norman business, whilst Gervase attaches a disproportioned interest to monastic affairs.

May our chronicle have proceeded from one of the great monasteries which had preserved the Anglo-Saxon Chronicle? or from one of those which in the next century were to frame the invaluable monastic annals?

The chronicle was not written at S. Alban's, Abingdon, Canterbury, Peterborough, or Coventry.

The indications are negative; the work could not have been produced at S. Alban's, for in the account of the discovery of the relics of S. Amphibalus [1] the author had forgotten the names of the agent of the discovery, of the place, and of the heroes of the legend; nor at Abingdon, Canterbury, Winchester, or Worcester, for it contains not a word in common with the existing chronicles of those houses, into which it could hardly have failed to be incorporated if it had been known to the compilers. The annalists of S. Alban's, Peterborough,[2] and Coventry

[1] Vol. i. p. 175.

[2] There are two or three indications that the author of the Chronicle of Peterborough, published by Sparke, and re-edited by Dr. Giles, had seen our Chronicle, especially

alone seem to have used the book, and we have already seen that for the first two of these there are conclusive reasons against the theory. Coventry would be excluded by the fact that our author seems to have occasionally forgotten the name of the contemporary bishop.[1]

Northern indications not to be insisted upon.

The title given by Camden to the book, *a continuation of Simeon of Durham*,[2] may seem to point to that famous seat of learning, but there is nothing to support the supposition except the importance attached to northern history. This, however, will not on careful examination be found to be disproportionate to the general plan. Northern matters are seldom described except on occasions of equal importance with the southern details: such transactions as required the presence of the king or the justiciar. There is no appearance of any claim to the character of an eye witness in any case in which the whole court was not in the North. In the very important account of the Scottish invasion in 1174[2] the author, instead of writing from personal observation, actually copies verbatim the details given by Henry of Huntingdon in his account of the invasion of 1138. The chronicler does not take up the history at the point at which it was left by Simeon or any of his continuators, nor have any of the subsequent Durham historians copied from him.

No signs of monastic origin.

I may say, however, once for all, that the work does not exhibit any signs of a monastic character. It has not even in its most disjointed portion the disorderly form, the disproportionate details, the unimportant memoranda, the generally undigested character, of monastic annals. It displays no propension to monastic institutions, or to those principles and persons that were especially favoured by monks. The author did not even

---

at A.D. 1170 and 1171; but the coincidences are slight, and evidence is not wanted to prove that it was known there.

[1] See vol. i. p. 84, where the names of the bishops of Chester and Chichester have been left blank.

[2] See above, pp. xxx., xxxii.

[3] Vol. i. p. 66, &c.

trouble himself to compose an original account of Becket's martyrdom. Whatever positive indications are to be found point to a member of the king's court rather than to a monk, or even a secular churchman.

The work stands then in a curious predicament. It is indisputably the most important chronicle of the time, and apparently the original source of information to the historian who from the thirteenth century downwards has been regarded as the ruling authority for the reign of Henry II. Yet it is not only anonymous, but the only persons who have had even a shadow of a claim to the authorship set up for them are put out of court.

Possible hypothesis.

If under these circumstances an editor is bound to put forward some supposition of his own, I may be excused for suggesting a possible theory.

Richard Fitz-Neal.

Richard Fitz-Neal, treasurer of Henry II., and afterwards bishop of London, in his famous and inestimable treatise known as the Dialogus de Scaccario, refers his reader for information on historical points to another work of his called "Tricolumnus," or "Tricolumnis," which he thus describes :—

His Tricolumnis.

"Libellus quidem est a nobis utcunque tempore "juventutis editus de tripartita regni Angliæ historia, "sub illustri Anglorum rege Henrico secundo ; quem "quia per tres columnas per universum digessimus, "diximus Tricolumnum. In prima quidem de ecclesiæ "Anglicanæ negotiis plurimis et de nonnullis rescriptis "sedis Apostolicæ ; in secunda vero de insignibus præ-"dicti regis gestis quæ fidem humanam excedunt ; in "tertia vero de pluribus negotiis tam publicis quam "familiaribus necnon curiæ et judiciis agitur. Hic si "forte in manus tuas inciderit, cave ne te effugiat, "utilis enim poterit futuris esse temporibus, et jocun-"dus iis qui de regni statu sub prædicto principe sol-"liciti fuerint. Hic enim rex, licet atavis regibus "editus fuerit, et per longa temporum spatia trium-

Richard Fitz-Neal's Tricolumnis.

" phali victoria suum dilataverit imperium, majus tamen est quod prodigum in se famæ titulum strenuis " actibus superavit. Sed de his hactenus."[1]

Is it possible that our chronicle, the Julius MS. at least, may be a transcript of the Tricolumnis merely altered from its inconvenient tripartite shape? It will be found to agree with the plan; the details may very easily be analyzed under the three heads of church affairs, war, and judicial transactions. It contains papal rescripts, the most signal of Henry's victories, and particular notices of the judicial proceedings of the court.

Agreement between the description of it and the present work.

The two points, especially, for which we are referred to the Tricolumnis are fully illustrated in the chronicle,—the employment of bishop Richard of Winchester in civil affairs,[2] and the measures of reform consequent on Henry's victories over the rebels in 1174,[3] which are mentioned in both works in connexion with the subject of itinerant justices.[4] The phraseology of several parts of the chronicle, especially in the accounts of elections to abbeys and sees and the notices of the assemblies of the great council, bears the character of a legal record, but would flow naturally from the pen of a member of the king's court. This, coupled with the punctuality with which the king's movements are noted, seems to favour the probability that the author was one of the officers of the Curia Regis, in which Richard Fitz-Neal occupied a very important place.

Richard was the son of bishop Nigel of Ely and great

---

[1] Dialogus de Scaccario, published at the end of Madox's History of the Exchequer, p. 13.

[2] Vol. i. p. 124, &c. Dialogus, &c., p. 13.

[3] Vol. i. p. 107. Dialogus, &c., p. 38.

[4] In case the hypothesis of the text should seem untenable, I may say that there are passages in R. de Diceto's Imagines which may have been taken from the Tricolumnis, especially his account of the rebellion, c. 570, &c., and of the bishop of Winchester, c. 595. R. Fitz-Neal was a canon of S. Paul's, c. 648. There is, however, no reason whatever for supposing that the contemporaneous portion of the dean's work is not original.

nephew of bishop Roger of Salisbury; he was thus a member of a family who, for nearly a century and a half, were represented in the king's household, and maintained the administrative principles of their founder. From about the year 1159[1] to 1198, the year of his death, he held the office of the king's treasurer, which his father and his great uncle had held before him. Before 1169[2] he was made archdeacon of Ely, and before the end of the year 1184 dean of Lincoln; in 1189 he became bishop of London. He was thus from his early years placed in a position to acquire the sort of legal and diplomatic knowledge by which our chronicle is characterized. He was, although by a monastic education qualified for literary work, separated by his birth and official position from the monastic influences which are apparent in most of the other historians of the time. As a member of the king's household he was in a position to gain accurate and speedy intelligence of all important events, and access to documents of historical importance. As dean of Lincoln he would have a particular acquaintance with those details respecting the history of Geoffrey, the king's son,[3] Walter of Coutances,[4] and S. Hugh,[5] which assume in this work a specially circumstantial character. There is also great probability that a man in his position would soon become weary of the task he had set himself, and commit the continuation of his Tricolumnis to one of his subordinates, and this might account for the possible changes of hand traceable in the composition of the present work.

Account of Richard Fitz-Neal.

His qualifications for writing.

It may be said that the Dialogus de Scaccario is appa-

[1] Hist. Eliensis. Ang. Sac. i. 627. "Cernens vero episcopus Nigellus "dominum regem in tanto negotio "(the war of Toulouse) pecuniis "egere, condictum accepit ab eo, "atque ministerium inter curiales, "videlicet Thesaurariam emit quad-"ringentis libris filio suo Ricardo "nomine, apud monasterium in Ely "educato, magnæ calliditatis et "prudentiæ juveni."

[2] Wharton, Epp. Lond., p. 70.

[3] See vol. i. pp. 93–271.

[4] See vol. i. pp. 299, 304.

[5] See vol. i. pp. 345, 357.

Question of the date of the Dialogus de Scaccario.

rently described by its author as composed in 1177, the 23rd year of Henry II.,[1] whilst the Tricolumnis is said to have been written *in juvenilibus annis*.[2] What may be the exact force of this expression I cannot say, but as we are referred to the Tricolumnis for events as late as the year 1176, we can only suppose either that the words mean nothing, or that the Dialogus was really drawn up some years later than the 23rd of Henry II. That the latter supposition is not without some foundation may appear from a reference in the Dialogue to a measure of Henry which was taken at Michaelmas 1178,[3] and also to the functions of the itinerant justices as a regularly constituted part of the administration,[4] a position which they could hardly be said to fill before the year 1181. The mention of the bishop of Winchester as still alive prevents us from throwing the date of the Dialogus forward further than 1188. But the expression "juvenile" might be used in an affected way within very few years of the acts to which it is applied; and I see nothing in the statement that would absolutely contradict the idea that Richard Fitz-Neal may have drawn up the chronicle as far as the year 1177, and that the continuation was made under his direction.

Hoveden's connexion with the Curia Regis.

The following consideration will, I think, afford some countenance to the suggestion. What little we know of Roger of Hoveden may be summed up in three particulars; he was a clerk[5] of king Henry II., and employed by him in public business both in the north and in the south of England; he was at a somewhat later period one of the justiciars of the forests; and he was, if ancient authority can establish a case of literary paternity, the

[1] "Anno xxiii regni regis Henrici II^{di}, cum sederem ad fenestram," &c., Dial. p. 3.

[2] Dial., p. 13.

[3] Dial., p. 25. "Præcepit namque rex Henricus II^{dus} in termino Sancti Michaelis anno xxiiii. regni sui," &c.

[4] Dial., pp. 23, 36, 38.

[5] "unum de clericis suis," vol. i. pp. 80, 91.

compiler of the chronicle that bears his name. As a clerk and a judge he must have sat at the same board with the treasurer, and can hardly have been ignorant of his historical tastes. When he undertook his own collection there could be no more convenient source from which he could draw the record of the period which Richard Fitz-Neal had actually described. It would have been very curious if he had preferred to borrow this portion of his history from the work of an author of less authority when he had so ready access, as he must have had, to the best.

He must have known the Tricolumnis.

We have indeed a parallel case in another department of Hoveden's book. At the end of the year 1180 he introduces a collection of the laws of England drawn up by Ranulf Glanvill, and this collection is well known from Savile's text. But it is not so well known, that in the Royal MS., which is the most valuable, perhaps the original manuscript of Hoveden,[1] there is incorporated a complete copy of Glanvill's more famous treatise on the laws. Nor is this a mere accident. In an appendix to the treatise there is given a copy of the Assizes of the Forest and of Clarendon, which are not known to exist elsewhere in the same text, and of the immense value of which as to our constitutional history I shall have to speak by and by. The importance of the fact in the present argument is this. Hoveden,[2] in giving an account of Henry's forest assize of 1184, omits the words of the enactment with a general reference to the "suprascripta assisa." But this "suprascripta assisa" occurs in none of the MSS. of Hoveden, except the one in question, and there only in the appendix to Glanvill. It would certainly seem from this that the Royal MS. is, or represents, the original text of Hoveden, and that

Hoveden's transcript of Glanvill.

MS. Reg. 14 C. 2.

[1] MS. Reg. 14, c. 2, and Bodleian, Laud. 582.

[2] Ed. Savile, 356. The corresponding passage in our Chronicle has "subscripta assisa," and gives the document at length.

he incorporated in his collection the whole treatise of Glanvill.

Hoveden may have borrowed the Tricolumnis.

If then Hoveden took his account of the laws of England whole from the work of the great justiciar, what can be more likely than that he borrowed the chronicle of the treasurer?

The anonymousness of the chronicle no objection.

But why should not the treasurer's work be known under his name? There are, I think, two good reasons. First, he probably wrote anonymously. The Dialogus de Scaccario is anonymous, and was for centuries supposed to be a work of Gervase of Tilbury.[1] Not only is it anonymous, but the author nowhere describes himself as treasurer, and rather writes just as a person in a subordinate position might do. It is only when we have the positive testimony of Alexander Swereford to the fact of the authorship that we can trace innumerable accidental proofs in the structure and details of the book. It may very well have been the case that Richard Fitz-Neal did not care to put his name to either one or the other of his works.

Possible theory for this anonymousness.

But, secondly, we know that Richard called his historical book Tricolumnus or Tricolumnis, because it was arranged in three columns, and it may or may not have borne the title of "Tricolumnus Magistri Ricardi." But when the columnar form of the book was changed, as I have supposed, the inappropriateness of such a title would strike the most ignorant transcriber, and with the title of Tricolumnus would disappear the name of the author. Now we know that our chronicle, as it now exists in the earliest copy, is a transcript and anonymous. We know of the existence of a book on the same subject and of first-rate authority, a book which must have necessarily have been known to a compiler who borrows the whole history of the period from the present text, and who was in constant official intercourse with the author

[1] This was disproved by Madox in his preface to the Dialogus.

of the lost book. The present chronicle contains every element that could be looked for in the Tricolumnis, in accordance with either the author's statement or our knowledge of his position. Is it drawing too much on literary credulity to suppose that these were one and the same?

Only a theory.

If, however, the hypothesis which I have stated may seem chimerical, there is, I think, a very strong presumption that the author of our chronicle, and possibly Hoveden also, derived his information from some such work as the Tricolumnis, or from a source to which they, in common with its author, must have had access;—the rolls written by Master Thomas le Brun, the king's almoner, who sat with them at the exchequer and drew up a regular account of the laws of the kingdom and of the king's secrets.[1]

Original source of information.

[1] Dialogus de Scaccario, p. 17.

APPENDIX TO PREFACE.

Wanley's Account of the Cotton MSS. Julius A. xi. and Vitellius E. xvii.

De Cottonianæ Bibliothecæ Codice MS. qui inscribitur Julius A. iii. (primitus vero No. 117).

Codex est membranaceus, ea forma quam vocant in 4to mediocri, diversis tractatibus fragmentisque (domini Roberti Cottoni jussu) simul compactis, constans; quorum in foliis ad frontem rejectaneis, duo cernuntur syllabi; ex his vetustior hæc de annalibus nostris indicat, "2. Res gestæ ab anno 1170 ad ann. 1177. "Vitam et res gestas habet potissimum Henrici II. "Autor putatus fuisse Benedictus abbas." Posterior vero, qui tamen primum occurrit, manu, ut videtur, domini Roberti (Thomæ?) Cottoni, hunc inter cæteros titulum exhibet: "4. Historia Benedicti abbatis de gestis "Henrici II^di^. regis Anglorum, in qua plurima lectu "dignissima de consiliis tam politicis quam ecclesias- "ticis illorum temporum."

Imæ oræ folii primi membranacei, ubi incipiunt quædam Æilredi Rievallensis abbatis, nomen suum adposuit vir ille maximus, historiæ patriæ suæ et cultor et collector tunc temporis summus, taliter; "Will. "d^s^. Burghley T^s^.," supra quod cernitur papyri portiuncula membranæ adglutinata, in qua hæc legitur inscriptio:

"R^o^. Cotton. Frater Alveredus Rivalensis scripsit "hunc primum tractatum.

"Gesta Regis Henrici incipiunt postea, fol. 29.

"Vita Thomæ archiepiscopi per FitzStephanum."

Superiore etiam margine, eadem quæ supramemoratum Ælredi tractatum manu descripsit (quasi præstantioris codicis partis) extat hæc grandioribus litteris inscriptio:

" Gesta Regis H. secundi, Bn̄dci abb̄is."

Quinetiam fol. 29, manu antedicti memoriæ immortalis viri Willelmi Cecilii domini de Burghley, legitur hæc epigraphe: " Benedictus abbas de Vita Henrici " II.;"—atque circumcirca variis manibus hæ sequuntur adnotationes:

" Videntur hic deesse anni aliquot ab ingressu H. " II. Hunc scriptorem exscripsere J. Brompton et " R. Hoveden, nisi forte omnes ab aliquo priore sua " sumpserint. Hic in nonnullis distinctior et minu- " tior est."

" Aliud vide exemplar hujus Benedicti in Biblio- " theca Westmonasterien'si, conveniunt initio et fine."

" Exemplar aliud in Cotton. } Bibliothecis."
in Westm^i. }

"V. Gervasium, col. 1436,—potius, 1410."

Exemplar suum (variis sed tamen vetustioribus manibus exaratum) diligenter perlegit idem illustrissimus baro, magnus Angliæ thesaurarius; plurimaque hinc inde marginibus propria sua manu adnotavit.

Post finem tractatus, vacuo cuidam folio conspicitur adglutinata pictura cædis Thomæ Becketti archiepiscopi, e libro quodam precum recentiore exsecta; futilis plane et minimi valoris. Deinde sequitur folium aliud diversa adhuc manu scriptum, in quo nonnulli versus inficeti Serlonis *De contemptu mundi,* ex alio codice desumptum, et in hunc codicem glutine quasi postliminio ———; in cujus faciei posterioris summitate, apparet hæc inscriptio: " Liber S. Mariæ de Bellalanda, " et in ejusdem parte inferiore," " ex dono M^ri. Henrici " Savell, Mens. Nov. A^o. 1609."

Sequitur, uti notavit idem celsissimus vir Willelmus Cecilius, " Vita Thomæ per FitzStephanum," de quo

diversi taliter scripsere, "Potius per Johannem Car-
" notensem; for the very words of Johannes in Quad-
" rilog. are to be found in this booke frequently." fol. 113.

"Gulielm. Stephanidem de Actis Henrici II. defloravit Ran. Hygden: vide num hinc aliquid desumpserit." fol. 28 b.

"In Historia quadripartita de processu, etc. S.
" Thomæ, multa citantur ex Gulielmo, quem Fitz-
" Stephanum vocant, quorum tamen in hoc scriptore
" nullum apparet vestigium; puto igitur hunc non
" recte haberi pro FitzStephano." T. G., *i.e.*, Tho. Gale.

Immediate ejusdem manu sequitur; "quæ in Quad-
" rilogo afferuntur ex Benedicto, cum his fere conve-
" niunt quæ auctor scribit de Thoma."

De Cod. Vitellius E. xvii., primitus 317.

In Elencho contentorum.

3. "Chronicon Simonis Dunelmensis ab anno 1170
" ad mortem Richardi primi regis," manu Rich. Jamesii.

"Atqui Simeon mortuus est sub Hen. 2ndo. Est au-
" tem Benedicti Petroburg. Chronicon." T. G., *i.e.*, *Thomas Gale;* "vide Chron. J. Brompt. in Hen. II. et
" Ric. I." *manu ejusdem.*

Ibid. fol. 18. Superiore margine, "Simon Dunelmen-
" sis." "Cronicon Simonis Dunelmensis ab anno 1170
" ad mortem Ricardi primi regis."[1]

Ima margine, "Roberti Cottoni Brucei liber ex dono
" doctissimi et sui charissimi Willelmi Camdeni Cla-
" cieux."

[1] The MS. is described both here and elsewhere as continuing the History down to Richard's death; this is of course to be explained by the fact that Vinsauf's Lament for him is inserted at the end.

GESTA REGIS
HENRICI SECUNDI.

13181.

GESTA REGIS

HENRICI SECUNDI.

Hoveden, 296. b. 1, shorter.

[1] Anno ab Incarnatione Domini M°C°LXX°, Henricus rex Angliæ, filius Mathildis imperatricis, tenuit curiam suam apud Namnetim in Britannia, die Natalis Domini, quæ quinta feria evenit. Et Gaufridus, filius suus, comes Britanniæ, fuit ibi cum illo; et tenuerunt ibi sollemne festum; quo peracto, ipse et filius suus Gaufridus circuierunt castella Britanniæ, accipientes fidelitates et ligantias a comitibus et baronibus et liberis hominibus Britanniæ, de quibus antea non acceperant. A.D. 1170. fo. 29 r°. Henry II. keeps the Christmas of 1169 at Nantes.

Tunc vero præfatus rex implacitavit comitem Eudonem,[2] et fere privavit eum toto honore et potestate quam prius in Britannia habuit. Et postea reversus est rex in Normanniam, ita quod in Purificatione Sanctæ Mariæ fuit apud Sagium; et paulo post, visis castellis suis Normanniæ, transfretavit in Angliam, et applicuit apud Portesmutam, quinto nonas Martii, feria tertia. In hac autem transfretatione regis, persecutus He returns to Normandy: is at Seez, Feb. 2: and to England; March 3, at Portsmouth.

Hoveden, 296. b. 6.

[1] "Videntur hic deesse anni aliquot ab ingressu H. 2. Hunc scriptorem exscripsere J. Brompton et R. Hoveden, nisi forte omnes ab aliquo priore sua sumserint. Hic in nonnullis distinctior et minutior est." MS. note in margin of A. Wanley adds, "Hujusmodi notæ insequentes scriptæ forsan fuere manu Thomæ Gale. Vid. Vit. E. 17."

[2] Eudes, viscount of Porhoet, second husband of Bertha, heiress of Britany, and stepfather of Conan, the father-in-law of Geoffrey. He is probably called count as pretending to his wife's inheritance. See Robert de Monte, ad ann. 1168.

A.D. 1170. March 3. Terrible storm at sea.

est eum Dominus tempestate valida et horribili, a media noctis hora usque ad horam diei sequentis nonam; ita quod ipse, et omnes qui cum eo transfretabant, pene submergerentur, et fierent esca piscibus maris. Dicebatur enim per Gallias, quod rex Anglorum et quinquaginta naves cum eo, quæ onustæ[1] erant familia sua, submergebantur. Sed Deus omnipotens, Qui facit mirabilia magna solus, nolens mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat, respexit oculis misericordiæ Suæ famulum Suum regem Henricum, de cœlesti misericordia confidentem, et navem quæ illum gestabat, dextera cœlestis auxilii impulit, et in portu optato applicare fecit. Reliquæ vero naves, quæ eum sequebantur cum familia sua, post magnos et inauditos timores, quædam omnino fractæ et dissolutæ, quædam autem semiruptæ, tandem in diversis regionibus Angliæ, prout vis venti eas tulit, applicuerunt. Attamen una illarum, quæ recentior et cæteris splendidior videbatur et melior, onusta ditioribus et nobilioribus familiæ regis, proh dolor! in ipso diei diluculo, fluctibus maris obruta, submersa est. Submersi autem in ea sunt Henricus de Agnis,[2] nobilissimus baronum Angliæ, et uxor ejus cum duobus filiis suis, et magister Radulfus de Bello Monte, medicus et familiaris ipsius, et Gilebertus de Sulennio, et multi alii de nobilioribus Angliæ, præter CCCC. homines utriusque sexus qui in ea erant.

Hoveden, 296. b. 7, shorter.

Ps. cxxxvi. 4.

Ezek. xxxiii. 11.

fo. 29 v°.

Henry des Aigneaux, Ralph de Beaumont, and Gilbert de Soligny are drowned.

Henry keeps Easter (April 5) at Windsor.

Eodem anno, rex tenuit curiam suam in sollemnitate Paschali apud Winleshoveres, cui festo Paschali interfuerunt Willielmus rex Scotiæ, et David frater ejus, et fere omnes nobiliores et majores Angliæ, tam episcopi quam comites et barones.

Hoveden, 296. b. 14.

Council at London, after Easter,

Peracta igitur sollemnitate Paschali, perrexit inde Lundonias, et ibi magnum celebravit concilium de coronatione Henrici filii sui majoris, et de statutis regni sui, et ibidem deposuit fere omnes vicecomites

Hoveden, 296. b. 15.

[1] *onustæ*] honustæ, A.

[2] *Agnis*] Agnellis, Hoveden.

Hoveden, 296. b. 16, shorter.

Angliæ et ballivos[1] eorum pro eo quod male tractaverant homines regni sui. Et unusquisque vicecomitum et ballivi eorum plegios invenerunt de se ipsis, quod ad rectum starent, et adresciandum domino regi et hominibus regni, quod eis adresciare deberent de prisis suis. Et postea fecit rex omnes homines regni sui, scilicet comites, barones, milites, francos tenentes, et etiam villicanos, per singulos vicecomitatus, jurare tactis sacrosanctis evangeliis, quod verum dicerent; scilicet, quid, et quantum vicecomites et ballivi eorum de eis ceperint, et quid cum judicio, et quid sine judicio, et pro quali forisfactura. Sed magnum damnum provenit inde genti Angliæ; quia post factam inquisitionem rex reposuit quosdam vicecomitum illorum iterum in locis suis, et ipsi postea multo crudeliores exstiterunt quam antea fuerunt.

A.D. 1170. in which Henry deposes the sheriffs of England, for extortion;

but afterwards replaces some of them.

Prima coronatio Henrici Tertii.

Hoveden, 296. b. 17, shorter.

In prædicto autem concilio, rex fecit summonere Rogerium Eboracensem archiepiscopum, et Hugonem Dunelmensem episcopum, et alios episcopos regni sui, quod essent apud Lundonias festo Sancti Barnabæ apostoli, ad coronandum Henricum filium suum majorem. Ipsi vero, sicut eis præceptum fuerat, convenerunt apud Lundonias statuto tempore, et Dominica sequenti, quæ evenit octavo[2] decimo kalendas Julii, scilicet vigilia Sanctorum Viti et Modesti martyrum et Sanctæ Crescentiæ[3] virginis, fecit rex Henricus filium suum Henricum majorem coronari, et in regem consecrari apud Westmonasterium, ab Rogero Eboracensi archiepiscopo et apostolicæ sedis legato, ministrantibus ei in illo officio Hugone Dunelmensi episcopo et Gilleberto Lundoniensi episcopo, et Joscelino Sales-

fo. 30 r°. Coronation of the king's son as Henry III., June 14, at Westminster.

[1] *ballivos*] baillos, A.

[2] *octavo*] a correction for *septimo*, as it stands in Hoveden.

[3] *Crescentiæ*] Cressentiæ, A.

A.D. 1170. June 14.

biriensi episcopo, et Walterio Rofensi episcopo, astantibus etiam fere omnibus comitibus et baronibus et nobilioribus regni. Hoveden, 296. b. 23.

The king of Scotland and other barons do homage to the young king.

In crastino autem hujus consecrationis, fecit rex Willelmum regem Scotiæ et David fratrem suum, et omnes comites et barones, et francos tenentes regni sui, devenire homines novi regis filii sui, et fecit eos super sanctorum relliquias jurare illi ligantias[1] et fidelitates contra omnes homines, salva fidelitate sua. Et ibidem cepit rex licentiam a comitibus et baronibus suis transfretandi in Normanniam, quia Lodowicus rex Francorum indigne ferebat, quod Margareta filia sua non erat coronata cum novo rege Angliæ marito suo; et ideo voluit werram movere in Normannia. Hoveden, 296. b. 25. Hoveden, 296. b. 29.

The king sails to Normandy about June 24.

At rex transfretavit in Normanniam et applicuit apud Barbefluctum[2] circa festum Sancti Johannis Baptistæ,[3] et dimisit in Angliam novum regem filium suum, cui concessit facere in Anglia omnes rectitudines et justitias, per sigillum novum, quod rex ei fieri præcepit.

About July 6, Henry meets Theobald of Blois at La Ferté Bernard;

Circa octavas vero apostolorum Petri et Pauli, venit rex ad Feritatem Bernardi, ad loquendum cum comite Theobaldo, de pace facienda inter ipsum et regem Franciæ, et inde recesserunt. Et rex circa festum

fo. 30 v°. and about July 22 the king of France at Vendome.

Sanctæ Mariæ Magdalenæ, venit usque Wendomiam, ad loquendum cum rege Franciæ, et in illo colloquio ita inter eos convenit quod illa vice amici remanserunt. Itaque finito colloquio, rex rediit[4] in Normanniam, et circa festum Sancti Laurentii ad Motam Gerni, Hoveden, 296. b. 32, shorter. MS. B. fo. 18 a.

About August 10 Henry falls ill near Domfront,

quæ parum distat a Damnifronte, et ibi in gravem incidit infirmitatem, ita quod dicebatur per regnum Galliæ quod mortuus esset. Et ibi divisit regnum

---

[1] *ligantias*] ligascias, A.

[2] *Barbefluctum*] Portesmutam, A.; corrected from Brompton, c. 1061.

[3] *Baptistæ*] Battistæ, A.

[4] Here the remaining fragments of MS. B. begin; and it would appear, from a note in Wanley's transcript, that before the fire the former portion was lost. The page contains, moreover, the note, "Ro- "berti Cottoni Brucei liber, ex "dono doctissimi et sui charissimi "Will^mi Camdeni Clarencieux."

Hoveden, 296. b. 35. shorter.

suum et terras suas filiis suis. Concessit autem Henrico filio suo majori regnum Angliæ et ducatum Normanniæ, et comitatum Andegaviæ et Cenomanniæ, et tradidit ei Johannem fratrem suum minimum ad promovendum et[1] manutenendum. Et concessit Ricardo filio suo ducatum Aquitaniæ[2] cum omnibus pertinentiis suis, tenendum de rege Franciæ. Et concessit Gaufrido filio suo comitatum Britanniæ, cum filia comitis Conani, tenendum de rege Franciæ.

A.D. 1170. About August 10. and divides his dominions:

Et postea præcepit episcopis et comitibus et baronibus, qui ei in illa infirmitate assidebant, quod si illam non evasisset infirmitatem, corpus suum deferrent ad sepeliendum apud Grandem[3] Montem, qui parum distat a Sancto Leonardo. Et ipse ostendit eis quandam cartam, quam Boni-homines de Grandi[4] Monte ei fecerunt de corpore suo sepeliendo, in exitu capituli domus Grandis[5] Montis, ad pedes magistri ejusdem domus, qui ibidem sepultus est. Cum autem hæc audissent, vehementer mirati sunt, et hoc concedere noluerunt dicentes hoc esse contra dignitatem regni sui. Ipse vero magis ac magis instabat ut hoc fieret; sed paulo post, sicut divinæ placuit providentiæ, de illa convaluit infirmitate; et quam citius poterat sicut in illa infirmitate voverat, iter arripuit cum festinatione, circa festum Sancti Michaelis, ad Sanctam Mariam de Rupe Adamatoris. Et peracta illa peregrinatione sua, rediit in Andegaviam.

he wishes to be buried at Grandmont.

He recovers, and about Sept. 29 makes a pilgrimage to Roquemadour in Quercy.

Hoveden, 296. b. 42.

fo. 31 r°.

Hoveden, 296. b. 43.

Interim beatus Thomas Cantuariensis archiepiscopus, sextum annum exilii[6] sui peragens, cum audisset quod illo absente et despecto, novus rex consecraretur in Anglia apud Lundonias, ab Rogero archiepiscopo Eboracensi, doluit vehementer; et de vindicta Cantuariensis ecclesiæ cogitans, frequenter nuncios suos ad Alexan-

Thomas, archbishop of Canterbury, appeals to the pope against Roger of York.

[1] *et*] ad, ins. B.
[2] *Aquitaniæ*] Aquitanniæ, B.
[3] *Grandem*] Grandum, A.
[4] *Grandi*] Grando, A.
[5] *Grandis*] Grandi, A.
[6] *annum exilii*] tr. B.

A.D. 1170. drum summum pontificem misit, ut confunderet Eboracensem archiepiscopum et ejus coadjutores,[1] qui ei ministrabant in coronatione novi regis Angliæ. Simi- Hoveden, 296. b. 45. Hoveden, 297. b. 16.

Lewis VII. supports Thomas.

liter eodem anno Lodowicus rex Francorum[2] pro prædicto Cantuariensi archiepiscopo sollicitavit Romanum[3] pontificem, in virtute amoris et sub impensi protestatione obsequii, ne ulterius[4] dilationes frustratorias, quas rex Anglorum protendebat[5] prorogaret, sicut regnum Francorum diligebat et honorem apostolicæ sedis.[6] Miseratus[7] etiam Anglicanæ ecclesiæ desolationem Willelmus Senonensium antistes sedem apostolicam petiit,[8] et a Romana ecclesia impetravit, ut rex Anglorum, omni appellatione cessante, subjiceretur anathemati et regnum interdicto, nisi pax Cantuariensi ecclesiæ redderetur. Joh. Sarisb. Vit. S. Thomæ; ed. Giles, i. 331.

William of Sens obtains a letter from the pope threatening Henry with excommunication.

Instabat itaque[9] dies peremptorius[10] ut sententia ulterius differri non posset. Arctatus ergo rex Anglorum severitate canonica, tandem adquievit, ut pax Anglicanæ ecclesiæ reformaretur, et circa festum Sancti Dionysii, quarto idus Octobris, feria secunda, venit usque Ambasium, quæ est prope[11] Turonim, cum archiepiscopis et episcopis et majoribus terræ suæ, contra Willelmum archiepiscopum Senonensem et Theobaldum Blesensem comitem, adducentes secum beatum Thomam Cantuariensem archiepiscopum. Et in crastino, sicut Divinæ placuit providentiæ, prece regis Franciæ, et mandato et admonitione Ibid. 332. MS. B. fo. 18 b.

Meeting of Henry and Thomas at Amboise, Oct. 12.

[1] *coadjutores*] adjutores, B.W.

[2] *eodem anno Lodowicus rex Francorum*] tr. B. The following passage, from *sollicitavit* to *reformaretur*, occurs in almost the same words in the life of S. Thomas by John of Salisbury (Giles, V. S. Thomæ, i. 331, 332), from which it was probably taken by our Chronicler, as it was by Gervase of Canterbury, Vitæ Pontificum, 1671. The present state of the literature of the Becket Remains is such that it is almost impossible to refer any passage with certainty to a particular author. In the cases in which the text differs from John of Salisbury, Hoveden agrees generally with the former.

[3] *Romanum*] summum, B.

[4] *ulterius*] ultra, B.

[5] *protendebat*] prætendebat, B.

[6] *apostolicæ sedis*] tr. B.

[7] *Miseratus*] Miratus, A. B. and Hoveden; corrected in A. to Miseratus.

[8] *apostolicam petiit*] tr. B.

[9] *itaque*] jam, B.

[10] *peremptorius*] perentorius, A.

[11] *prope*] juxta, B.

summi pontificis Alexandri, necnon et consilio archiepiscoporum et episcoporum terræ suæ, recepit ibidem in gratiam et amorem suum prædictum Cantuariensem archiepiscopum ;[1] et perdonavit ei et omnibus qui cum eo erant in exilio, iram et malevolentiam suam ; promittens sibi in integrum restitui omnes possessiones Cantuariensis ecclesiæ, sicut uno anno habuit antequam ab Anglia egrederetur.[2]

A.D. 1170. Oct. 13. fo. 31 v°. Peace between the king and the archbishop.

Joh. Sarisb. 332. Regna itaque gavisa sunt[3] de adventu et consolatione patris sui Thomæ Cantuariensis archiepiscopi. Nam ipse periculum metuens animarum ad ecclesiam suam, rege sibi præstante conductum, septimo[4] exilii sui anno reversus est in Angliam. [5]Cum vero Cantuariam venisset, a clero et populo, tanquam angelus Domini receptus[6] est, omnibus clamantibus[7] et dicentibus, "Benedictus qui venit "in nomine Domini." Ipse autem tanquam bonus pastor omnibus in osculo pacis receptis, illos paterna exhortatione monuit et docuit fraternitatem diligere, et si necesse fuerit, animas ponere, et certare usque ad mortem pro lege Dei.

Return of Thomas to England, Dec. 1.

Hoveden, 298. a. 24.

Passio Anon. S. T. C. ii. 143.

S. Matt. xxiii. 39.

Joh. Sarisb. 332. Cum vero dominus papa præfatam jam dicti Eboracensis et episcoporum qui ei astiterant, præsumptionem, conquerente beato Thoma, ut supradictum est, audisset; Rogerum Eboracensem archiepiscopum et Hugonem Dunelmensem episcopum et Walterum Rofensem episcopum ab omni

He suspends the archbishop of York and the bishops of Rochester and Durham; and

---

[1] *archiepiscopum*] sed eum in osculo pacis recipere noluit; sed permisit regem filium suum recipere eum in osculo pacis ;—ins. B.

[2] *egrederetur*] "Facta est autem "pax ista ; cætera quære in novo "libro. Nota." Ins. B. This is a reference to the date of the transaction as given in Hoveden, "Facta "est autem pax ista inter archiepi-"scopum et regem Angliæ iv^to^ "idus Octobris," etc. Hoveden, 297 v°.

[3] *Regna . . . sunt*] Gavisa est itaque regina, B. These words occur in John of Salisbury, p. 332; and the remainder of the paragraph is compounded from the same author and a few words from the *Passio Anonyma*, No. xii., S. T. C. ii. 143. A very similar passage occurs in the *Passio Anonyma*, xiii. S. T. C. ii. 149. Hoveden agrees more closely with the *Passio Anon.*, both here and below.

[4] *septimo*] sexto, B.

[5] Kal. Decembris, m°c°lxx°i°. In margin of A

[6] *receptus*] susceptus, B.W.

[7] *clamantibus*] conclamantibus, B.

A.D. 1170. excommunicates those of London and Salisbury.

episcopali suspendit officio, et Gillebertum Lundoniensem et Joscelinum Salesbiriensem in sententiam anathematis revocavit.[1] Quæ severitas, in Sancti Thomæ ingressu publicata, regem amplius exacerbavit, et linguas toxicatas detrahentium ad nocendum efficaciores reddidit. Nam Rogerus Eboracensis archiepiscopus, et Joscelinus Salesbiriensis episcopus, et Gillebertus Lundoniensis episcopus statim post sententiam in eos promulgatam, applicuerunt in Normanniam, et exacuentes ut gladium linguas suas, ipsum regem concitaverunt clamoribus suis contra Cantuariensem archiepiscopum, et magis ac magis eum adversus illum in iram commoverunt. Iterum ergo damnis, iterum atrocioribus injuriis supra modum et numerum athleta Christi[2] affectus est, et edicto publico præceptus ecclesiæ suæ septa non exire. Quisquis ei vel alicui suorum faciem hilarem prætendebat, hostis publicus consebatur. Sed hæc omnia vir Dei cum multa patientia sufferebat, et familiariter inter suos commorans conversatione sua omnes ædificabat.

Joh. Sarisb. 332.

The bishops have recourse to the king in Normandy.

Ps. lxiv. 3.

fo. 32 r°.

Ibid. 333.

Pass. Anon. 143.

The king claims the archbishopric of Bourges as belonging to Aquitaine, and about Nov. 23 marches into Berry.

Interim rex Angliæ calumniatus est archiepiscopum Bituricensem debere adjacere ducatui Aquitaniæ, sed rex Franciæ contradicebat, et sic orta inter illos gravi discordia, uterque illorum magnum congregavit exercitum. Et rex Angliæ secum suum[3] ducens exercitum, circa festum Sancti Clementis venit in Berria usque Munt Luszun, volens ulterius procedere usque[4] Bituricensem civitatem; ipse enim jam securus esse sperabat[5] de civitate illa habenda, per homines civitatis illius qui eam illi reddere volebant. Archiepiscopus siquidem Bituricensis, vir bonus et justus, cum[6] extremum vitæ suæ diem sibi imminere sensisset, convocatis fratribus suis, coram quibusdam ejusdem civitatis civibus dixit, "O fratres mei carissimi in Domino, scitote "quoniam civitas ista Bituricensis spectat ad ducatum

Hoveden, 298. a. 49. shorter.

MS. B. fo. 19 a.

[1] *revocavit*] innodavit, interlined in A.

[2] *athleta Christi*] om. B.

[3] *secum suum*] tr. B.

[4] *usque*] versus B.

[5] *esse sperabat*] tr. B.

[6] *Archiepiscopus . . . . . cum*] Nam sanctæ memoriæ Bituricensis antistes, cum jam, B. Peter de la Chastre, archbishop of Bourges 1142–1170.

" Aquitaniæ, et de jure illius est. Et si postmodum A.D. 1170.
" quæstio inde orta fuerit inter regem Franciæ et
" hæredes Pictaviæ, testimonium perhibete veritati."
Et his dictis, viatico se muniens, naturæ solvens debitum [1] viam universæ carnis ingressus est. At rex The king of France meets him, and they conclude a truce.
Franciæ prævenit cum suo exercitu,[2] et acceptis a rege Angliæ induciis, uterque reversus est in patriam suam. Instante autem Dominicæ Nativitatis solemnitate, rex Angliæ moram fecit in Normannia.

Hoveden, 298. b. 3.

Anno ab Incarnatione Domini M°C°LXX°I°, Henricus Henry II. keeps Christmas Day, 1170, at Bur, in Normandy.
rex Angliæ, filius Mathildis imperatricis, tenuit curiam suam in Normannia apud Burum, die Nativitatis Dominicæ [quæ feria vi^ta evenit],[3] multum contristatus et confusus pro eo quod Cantuariensis archiepiscopus absolvere noluit episcopos Angliæ quos innodaverat vinculo excommunicationis. Cumque præfatus fo. 32 v°.
rex ita commotus esset in iram, quatuor milites de Four knights leave the court and proceed to Canterbury.
domo et familia ejus, propter animi motus quos in eo viderant, volentes eum vindicare, latenter, nesciente ipso rege, ad mare festinaverunt ad transfretandum in Angliam. Et cum transfretassent, iter suum arripuerunt festinato cursu versus Cantuariam. Et vix per

Hoveden, 298. b. 9. Pass. Anon. 143.

mensem pater in ecclesia sua moram fecerat, ecce quinta Natalis die venerunt Cantuariam prædicti quatuor milites, immo Sathanæ condicti satellites, quorum nomina hæc sunt,[4] Willelmus de Traci,[5] Hugo de Morevilla,[6] Ricardus Brito, Reginaldus filius Ursi, et in furore suo armati venientes, invenerunt prædictum archiepiscopum in templo. Et in ipso templi ingressu[7] magnis clamoribus dixerunt, "Ubi,[8] ubi est[9] proditor?" They seek the archbishop.
Nec fuit qui eis[10] responderet. Et iterum interroga-

---

[1] *debitum*] debita, B.

[2] *suo exercitu*] tr. B.

[3] *quæ . . evenit*] in margin; om. B.

[4] "Hoved., p. 521." MS. note in margin of A. The passage as given in Hoveden agrees throughout much more closely with the *Passio Anonyma*, than with the text.

[5] *Traci*] Trasci, B.

[6] *Morevilla*] Morvilla, B.

[7] *templi ingressu*] tr. B.

[8] *Ubi*] est, ins. B.

[9] *est*] ille, ins. B.

[10] *eis*] om. B.

A.D. 1170. Dec. 29. Martyrdom of S. Thomas of Canterbury.

verunt, "Ubi est archiepiscopus Cantuariensis?" Quibus ipse respondit, "Hic sum, servus Christi, quem "vos quæritis." Cui unus funestorum militum, in spiritu furoris intulit. "Tu modo morieris, impossibile enim est ut "ulterius vivas." Respondit autem archiepiscopus non minori constantia verbi quam animi, "Ego pro Deo meo mori paratus "sum, et pro assertione justitiæ, et ecclesiæ libertate. Sed si "caput meum quæritis, prohibeo ex parte Omnipotentis Dei, "et sub anathemate, ne cuiquam alii sive monacho, sive "clerico, vel laico, majori vel minori, in aliquo noceatis, sed "sint a[1] pœna immunes, sicut exstiterunt a causa." Verba ejus nonne Christum exprimere videntur in Passione dicentem, "Si me quæritis, sinite hos abire?" His dictis, videns[2] carnifices eductis gladiis, in modum orantis[3] inclinavit caput, hæc novissima proferens verba, "Deo et Beatæ Mariæ, et "Sanctis hujus ecclesiæ patronis, et Beato Dionysio, com- fo. 33 r°. "mendo me ipsum et ecclesiæ causam."[4] Tunc in omnibus his cruciatibus invicti animi et admirandæ constantiæ martyr, non verbum vel[5] clamorem emisit,[6] non edidit gemitum, nec brachium aut vestem opposuit ferienti, sed caput inclinatum quod gladiis exposuerat, donec consummaretur,[7] tenebat immobile.

Joh. Sarisb. 336, and Ep. cccvi. Hoveden, 298. b 31.

S. John xviii. 8.

Joh. Sarisb. 337.

Itaque præfati milites timentes concurrentium undique utriusque sexus multitudinem, ne forte voto infecto eriperetur, facinus acceleraverunt. Cumque unus ex eis[8] extendens vibraret[9] gladium in caput archiepiscopi, brachium cujusdam clerici, qui dicebatur Edwardus Grim,[10] fere abscidit, et ipsum pariter in capite vulneravit christum Domini. Extenderat enim idem clericus brachium super caput patris, ut ferientis exciperet vel potius elideret ictum. Stabat adhuc justus pro justitia, patiens velut agnus, innocens sine murmure, sine querimonia, et seipsum holocaustum offerebat Domino. Et ne

Pass. Anon. 144. Hoveden, 298. b. 46.

MS. B. fo. 19 b.

[1] *a*] in, B.

[2] *videns*] videntes, B.

[3] *orantis*] orationis, B.

[4] "Verba sunt Joannis Sarisbu- "riensis." MS. note in A. The whole paragraph from *Cui unus* to *immobile*, is from John of Salisbury, pp. 336, 337, who, in this latter part of his life of Thomas, simply transcribes his own letter written to John of Poictiers on the occasion of the martyrdom. See Joh. Sarisb., ep. 286:—Ed. Migne, ep. 306.

[5] *vel*] non, B.

[6] "Verba sunt Hereberti." MS. note in A. They appear to be ascribed in the *Quadrilogus* to Herbert of Bosham, but see note 4.

[7] *consummaretur*] consumeretur, A.

[8] *eis*] manum, ins. B.

[9] *vibraret*] vibrasset, B.

[10] *Edwardus Grim*] Ewardus Grym, B.

Hoveden, 298. b. 53.

quis funestorum satellitum intacto præsule inscelestus argui posset, secundus et tertius gladios suos vertici constantis athletæ atrociter illiserunt, confregerunt, et Spiritus Sancti victimam solotenus præcipitaverunt. Quartus vero plusquam furiali[1] crudelitate debacchatus, jam prostrato et jam exspiranti coronam rasilem abscidit, et testam capitis dissipavit, et mucrone vertici intruso, cerebrum cum sanguine super pavimentum lapideum effudit.[2] Itaque inchoante septimo anno exilii sui præfatus martyr Thomas, pro lege Dei sui, et pro ecclesiæ justitia, quæ tota fere deperierat in Anglicana ecclesia,[3] certavit usque ad mortem, et a verbis impiorum non timuit, sed fundatus super firmam Petram, id est Christum, pro Christi nomine, in ecclesia Christi, gladiis profanorum, quinta die Natalis Domini, id est,[4] crastino Innocentum, ipse innocens occubuit. Tunc omnes relicto illo[5] aufugerunt,[6] ut adimpleretur quod scriptum est, "Percusso pastore, dis-"pergentur oves." Milites vero qui illud profanum opus[7] perpetraverunt, regressum suum fecerunt per stabulum martyris, et equos ejus extraxerunt, quos ipsi inter se diviserunt prout eis placuit. Qui statim profani operis sui conscii, et de venia desperantes, ad curiam regis unde venerant, redire non ausi fuerant;[8] sed in occidentales Angliæ partes secesserunt usque ad Cnaresburgum,[9] villam Hugonis de Morevilla,[10] et ibi tamdiu remanserunt donec viles habiti fuerant a com-

A.D. 1170. Dec. 29. Martyrdom of S. Thomas of Canterbury.

Hoveden, 299. a. 10.

Isa. xxxvii. 6. S. Matt. xvi. 18. 1 Cor. x. 4.

S. Matt. xxvi. 31, 56.

fo. 33 v°.

The knights fly to Knaresborough.

[1] *plusquam furiali*] plusquam ferali, immo furiali, *Pass. Anon.* 145: with which Hoveden agrees.

[2] "Benedicti verba." MS. note in A. This passage does not occur in the Quadrilogus under the name of Benedict, but is found in the *Passio Anonyma*, xii. I think it likely that this *Passio* is not an original authority, but that it is compiled from a source from which our author and Hoveden also borrowed. That the passionist did not borrow from Hoveden or the present chronicle seems quite clear from the fact that he has nothing from John of Salisbury, who is so largely copied by them. The earliest MS. of this *Passio* is of the 12th cent. Hardy, *Catalogue*, ii., 368.

[3] *Anglicana ecclesia*] Anglia, B.

[4] *est*] in, ins. B.

[5] *illo*] eo, B.

[6] *aufugerunt*] fugerunt, B.

[7] *profanum opus*] tr. B.

[8] *non ausi fuerant*] noluerunt, B.

[9] *Cnaresburgum*] Cnaresburc, B.

[10] *Morevilla*] Morvil, B.

A.D. 1170. They are counted abominable.

patriotis illius provinciæ. Omnes enim illorum vitabant alloquia[1] nec aliquis cum eis manducare[2] vel bibere voluit.[3] Soli enim[4] manducabant et soli bibebant, et fragmenta cibariorum suorum canibus projiciebantur. Et cum inde gustassent, nolebant inde quicquam cómedere. Ecce manifesta et digna Dei vindicta, ut illi qui contempserunt christum Domini, a canibus etiam contemnebantur. Hoveden, 299. a. 30.

A.D. 1171. The king hears at Argentan of the murder; and shows much grief.

Interim, rex qui curiam suam tenuit apud Burum ut supradiximus, venit ad Argentomium. Ubi cum audisset quod prædictus Cantuariensis archiepiscopus ita crudeliter in ecclesia[5] Cantuariensi occideretur[6] doluit vehementer, et plus quam dici potest. Nam miserabilem vitam[7] duxit et inauditam. Noluit enim per tres dies quicquam comedere, nec cum aliquo loqui, sed clausis januis vitam solitariam per quinque septimanas duxit, donec Rotrodus[8] Rotomagensis archiepiscopus et episcopi Normanniæ venientes eum consolarentur.

Dum autem hæc fierent, Lodowicus rex Francorum, et Willelmus Senonensium archiepiscopus et Theobaldus[9] comes Blesensis, scripserunt in hac forma ad Alexandrum summum pontificem contra regem Angliæ, de morte Cantuariensis archiepiscopi.

Epistola regis Franciæ.

Letter of Lewis VII. to Alexander III. against Henry. fo. 34 r°.

" Domino et Patri suo sanctissimo, Alexandro, Dei gratia, " summo pontifici, Lodowicus, rex Francorum, salutem et " debitam reverentiam. Ab humanæ pietatis lege recedit " filius, qui matrem deturpat, neque Creatoris beneficii remi- " niscitur, qui de sanctæ sedi illata turpitudine non tristatur. " Verum specialius est[10] condolendum, et novitatem doloris Hoveden, 299. a. 42. MS. B. fo. 20 a.

[1] *illorum vitabant alloquia*] vitabant eorum colloquia, B.
[2] *cum eis manducare*] tr. B.
[3] *voluit*] volebat, B.
[4] *enim*] om. B.
[5] *ecclesia*] sua, ins. B.
[6] *occideretur*] om. B.
[7] *miserabilem vitam*] tr. B.
[8] *Rotrodus*] Robertus, B.
[9] *Theobaldus*] Teobaldus, B.
[10] *specialius est*] tr. B.

" excitat inauditæ novitas crudelitatis, quoniam in sanctum A.D. 1171.
" Dei insurgens malignitas in pupillam[1] Christi gladium Letter of Lewis VII.
" infixit,[2] et lucernam Cantuariensis ecclesiæ non tam crude- on the mur-
" liter quam turpiter jugulavit. Excitetur exquisitæ genus der of S. Thomas.
" justitiæ! denudetur gladius Petri in ultionem[3] Cantuari-
" ensis martyris, quia sanguis ejus pro universali clamat
" ecclesia; non tam sibi, quam universæ ecclesiæ conquerens
" de vindicta. Ecce, ad tumulum agonistæ, ut relatum est
" nobis, divina in miraculis revelatur gloria, et divinitus
" demonstratur, ubi humanitus requiescit, pro Cujus nomine
" decertavit. Latores vero præsentium patre orbati, vestræ
" pietati seriem indicabunt, et testimonio veritatis aurem
" adhibete mitissimam, et tam de isto negotio,[4] quam de aliis,
" ipsis tanquam nobis credite. Valeat pietas vestra."

Epistola comitis Theobaldi.

Hoveden, 300, a. 1°.

" Reverendissimo domino et patri suo, Alexandro, summo Letter of Theobald, count of
" pontifici, Theobaldus Blesensis comes et regni Francorum Blois, to Alexander
" procurator, salutem et debitam cum filiali subjectione re- III. against Henry II.
" verentiam.

" Vestræ placuit majestati, quod inter dominum Cantuari-
" ensem archiepiscopum et regem Angliæ pax reformaretur
" et integra firmaretur concordia. Itaque juxta vestri tenorem
" mandati, illum rex Angliæ vultu hilari, fronte læta et
" pacem spondente et gratiam sibi referente, recepit. Huic
" paci et concordiæ affui,[5] et me præsente dominus Cantuari-
" ensis apud regem de coronatione filii sui conquestus est,
" quem voto festinante et ardenti desiderio, in culmen regiæ
" dignitatis fecerat promoveri. Hujus autem injuriæ reus[6]
" sibi et male conscius rex Angliæ juris et satisfactionis
" ipsi Cantuariensi pignus dedit. Conquestus est etiam de fo. 34 v°.
" episcopis qui contra jus et decus Cantuariensis ecclesiæ,
" novum regem in sedem regiam præsumpserunt intrudere;
" non zelo justitiæ, non ut Deo placerent, sed ut tyrannum
" placarent. De illis vero liberam et licentem rex ei concessit
" potestatem, ut ad vestræ et suæ potestatis arbitrium in eos
" sententiam promulgaret. Hæc siquidem vobis vel juramento,
" vel quolibet alio libuerit modo,[7] attestari paratus sum et
" sancire. Sic itaque pace facta vir Dei nil metuens recessit,

---

[1] *pupillam*] pupillum, B.
[2] *infixit*] inflixit B.
[3] *ultionem*] ultione, B.
[4] *isto negotio*] tr. B.
[5] *affui*] affuit, A.
[6] *injuriæ reus*] tr. B.
[7] *libuerit modo*] tr. B.

A.D. 1171. Letter of Theobald of Blois on the murder of S. Thomas.

" ut gladio jugulum subderet, et cervicem exponeret ferienti.
" Passus ergo martyrium agnus innocens[1] crastina Sanctorum[2]
" Innocentium die. Effusus est sanguis justus ubi nostrum S. Matt. xxiii. 35.
" viaticum salutis sanguis Christi solebat immolari.[3] Canes
" aulici familiares et domestici regis Angliæ se ministros
" regis præbuerunt, et nocentes sanguinem innocentem[4] hau- Ps. xciv. 21.
" serunt.[5] Hujus prodigii modum detestabilem vobis verbo
" significarem, sed[6] verear, ne mihi in odium ascribatur;
" sed[7] latores præsentium patienter et plenius evolvent. Ex
" eorum relatione discetis quantus mœroris cumulus, quanta
" sit universæ ecclesiæ et martyris Cantuariensis calamitas.
" Hanc, salvo pudore, non potest dissimulare Romana mater
" ecclesia. Quicquid enim in filiam præsumitur inimicum,
" redundat in parentem; nec sine matris injuria filia capti-
" vatur. Ad vos itaque clamat sanguis justi et flagitat
" ultionem. Vobis ergo, pater sanctissime, adsit et consulat
" Pater omnipotens, et Qui Filii Sui cruorem mundo impendit,
" ut mundi noxas detergeret et deleret maculas peccatorum,
" Ille vobis vindictæ voluntatem insinuet et suggeret facul-
" tatem, ut ecclesia inauditi sceleris confusa magnitudine,
fo. 35 r°. " districta hilarescat ultione. Valeat sanctitas vestra, et sicut
" vos decet, facite."[8]

The messengers of the archbishop of Sens return from the pope with the threat of an interdict against the king's French dominions.

Interim nuncii Senonensis archiepiscopi quos ipse MS. B. fo. 20 b.
Romam miserat, adhuc vivente beato Cantuariensi archiepiscopo, redierunt, per quos summus pontifex Senonensi mandavit archiepiscopo, quod si rex Angliæ nollet satisfacere Deo et ecclesiæ Cantuariensi[9] de controversia quæ inter eum et Cantuariensem archiepiscopum vertebatur super dignitate Anglicanæ ecclesiæ, et si idem rex non observaret pacem, quam fecerat cum prædicto Cantuariensi archiepiscopo, ipse et Rotomagensis archiepiscopus sub interdicto ponerent terram regis, scilicet Normanniam, et[10] Andegaviam, et Pictaviam et Britanniam. Subjunxit etiam summus pontifex in illo mandato, quod si alter illorum aut non posset,

---

[1] *martyrium agnus innocens*] agnus innocens martyrium, B.
[2] *Sanctorum*] om. B.
[3] *immolari*] immorari, B.
[4] *sanguinem innocentem*] tr. B.
[5] *hauserunt*] auxerunt, A.
[6] *sed*] ne, B.
[7] *sed*] et, B.
[8] *Valeat . . . facite*] Valete, B.
[9] *ecclesiæ Cantuariensi*] tr. B.
[10] *et*] om. B.

aut nollet huic interesse mandato, alter nihilominus mandatum ejus[1] exsequeretur. Cum autem Rotomagensis Senonem veniret secundum mandatum summi pontificis, una cum Arnulfo[2] Lexoviensi, et Ægidio Ebroicensi, Rogero Wigornensi,[3] et cum aliis quampluribus, tam clericis quam laicis, de familia regis; post multas verborum tergiversationes ad sedem apostolicam appellavit, et se ad præsentiam summi pontificis iter arripuisse respondit, et prædicto regi exacerbationem se nolle infundere acerbiorem. Ipse vero Senonensium archiepiscopus nihilominus processit in mandatis summi pontificis, et sententiam tulit in prædictam regis terram: et præcepit memorato archiepiscopo et episcopis illam observare. At illi præceptum ipsius[4] parvi, immo nihili, pendebant, sed prædictus Senonensis antistes[5] summo pontifici in hac forma rescripsit.

A.D. 1171. The archbishop of Sens lays the king's continental dominions under interdict in spite of the protest of the archbishop of Rouen.

Epistola Senonensis Archiepiscopi.

fo. 35 v°. The archbishop of Sens writes to the pope, on the misery of the church.

Hoveden, 299. b. 4. Epp. S. Thom. cccxxxi. S. Matt. xxviii. 18. Ps. cxlix. 6. 8. Jerem. i. 10. Lam. ii. 20. Ps. lxxx. 13. Lam. iii. 12. Ps. xxxi. 13. Ps. cix. 25. Ps. xlii. 3. Lam. i. 8.

"Sanctissimo domino ac patri Alexandro, Dei gratia, summo pontifici, Willelmus Senonensis ecclesiæ humilis minister, salutem et devotam cum omni devotione obedientiam. Vestro apostolatui, pater sancte, data est omnis potestas in cœlo et in terra. Gladius anceps in manibus vestris; super gentes et regna constituti estis ad alligandos reges[6] eorum in compedibus et nobiles eorum in manicis ferreis. Vide ergo, domine, et considera, quem vindemiaverunt ita. Vineam namque Domini Sabaoth[7] exterminavit aper de sylva, et singularis ferus depastus est eam. Ecclesia siquidem Cantuariensis, immo universalis ecclesia, sanguine rorantes lacrymas et amaritudine aspersas, a finibus terræ in conspectu vestro effundit; quia posita est quasi signum ad sagittam, facta est opprobrium vicinis suis, et qui vident eam movent capita sua super ipsam[8] dicentes, 'Ubi est Deus eorum?' Ipsa autem gemens et conversa retrorsum, clamat in auribus Do-

[1] *ejus*] om. B.
[2] *Arnulfo*] Arnaldo, B.
[3] *Rogero Wigornensi*] et Wigornensi Rogero, B.
[4] *ipsius*] illius, B.
[5] *antistes*] archiepiscopus, B.
[6] *reges*] om. B.
[7] *Sabaoth*] Sabaot, B.
[8] *ipsam*] illam, B.

A.D. 1171. "mini exercituum, 'Vindica, Domine, sanguinem servi Tui et "'martyris Cantuariensis archiepiscopi, qui occisus est, immo[1] Hoveden, 299. b. 20.

He urges him to avenge the martyr. "'pro libertate ecclesiæ crucifixus.' Pater sancte, verbum "horrendum, facinus flagitiosum, enorme flagitium,[2] factum Jerem. xix. 3. "est in diebus nostris, quod quicunque audierit tinnient ambæ "aures ejus.[3] Non est auditum in Theman, non est visum in Baruch. iii. 22. "Canaan. Alter siquidem Herodes, semen Canaan et non Susanna, 56. "Juda, progenies viperarum, missis a latere suo lictoribus, S. Matt. iii. 7. "signum Dominicæ passionis, quod desuper in vertice gerebat, "nequaquam exhorruit profundis exarare vulneribus, et notis "turpibus cœlestem deformare[4] imaginem. Proh! sicut omnis "ecclesia asserit, ipsum facit martyrem causa pariter et pœna.

fo. 36 r°. "Pœna dolor passionis illatæ, causa rigor ecclesiasticæ cen- "suræ, quia pro lege Dei sui certavit usque ad mortem. Ecclus. iv. 33 "Vestra ergo interest, pater clementissime,[5] custos murorum Is. lxii. 6. "Jerusalem, remedium adhibere præteritis, et providentiam MS. B. fo. 21 a. "futuris. Quis enim locus poterit esse tutus, si rabies tyran- "nica sancta sanctorum cruentat, et vicarios Christi,[6] alumnos "ecclesiæ, impune dilacerat? Insurgant ergo ecclesiasticæ "leges, armentur jura cœlestia, introeat in conspectu vestro "ultio sanguinis gloriosi martyris, qui de Anglia clamat. "Clamabit siquidem, et commovebit non solum terram, sed[7] Haggai ii. 7. "cœlum. Et sic nostro consulite dolori, ut honestati vestræ[8]

He informs him that the archbishop of Rouen has appealed against the sentence. "pariter consulatis et saluti ecclesiæ. De cætero, sanctæ[9] pa- "ternitati vestræ insinuare dignum duximus,[10] quod cum do- "mino Rothomagensi et nobis in mandatis dederitis, ut terram "regis Angliæ cismarinam, si pacem quam gloriosæ memoriæ "domino Cantuariensi promiserat, non observaret, sub inter- "dicto poneremus, adjicientes etiam, quod si uterque nostrum "rei executioni non posset, aut nollet interesse, alter nihilo- "minus mandatum vestrum exequeretur; prædictus Rothoma- "gensis postquam litteras vestras ei præsentari fecimus, nobis "significavit, quod Senonem veniret et juxta formam mandati "apostolici procederet. Cum autem illuc[11] venisset una cum "Lexoviensi[12] et Ebroicensi, et Wigornensi, et aliis quamplu- "ribus tam clericis quam laicis de familia prædicti regis, "post verborum tergiversationes et excusationes inde diduc-

---

[1] *immo*] om. B.
[2] *enorme flagitium*] om. B.
[3] *ejus*] om. B.
[4] *deformare*] formare, B.
[5] *clementissime*] sancte, B.
[6] *Christi*] sibi, B.
[7] *sed*] et, ins. B.
[8] *honestati vestræ*] honori vestro, B.
[9] *sanctæ*] om. B.
[10] *insinuare dignum duximus*] tr. B.
[11] *illuc*] illic, A.
[12] *Lexoviensi*] Luxuviensi, B.

Hoveden, 299. b. 46.

"tas, respondit, se ad præsentiam vestram iter arripuisse, et A.D. 1171.
"prædicto regi exacerbationem se nolle infundere acerbiorem.
"Nos vero scientes quod vitium paganitatis incurrit, quisquis He has himself proclaimed the interdict.
"mandatis apostolicis obedire contempserit,[1] juxta seriem man-
"dati vestri, de communi consilio venerabilium fratrum nos-
"trorum omnium[2] episcoporum, et[3] Sancti Dionysii, et Sancti
"Germani de Pratis, et Pontiniacensis,[4] Wallaciæ, Cennoman-
"nensis abbatum, et aliorum quamplurium religiosorum viro-
"rum et sapientum, in terram ejus[5] cismarinam sententiam fo. 36 v°.
"tulimus; et memorato archiepiscopo et episcopis, ut eam
"observari facerent ex parte vestra injunximus. Scimus enim
"quod nec possessiones, sicut promiserat, restituit, nec se-
"curitatem, sicut mors ejus indicat, instituit.[6] Per Cartusien-
"sem quoque, quem ad eum miseramus, nobis significavit,
Hoveden, 300. a. 1.
"quod causam mortis ejus dederat, et quod eum occiderat.
"Inde est quod clementiæ vestræ supplicamus, quatenus præ- He prays the pope to ratify the sentence.
"dictam sententiam ratam habeatis, et sicut majestatem ves-
"tram decet et incolumitati expedit ecclesiæ, eam taliter
"faciatis observari, quod honor Dei et vester conservetur, et
"nos qui vestram sanctitatem[7] ea qua scitis devotione amplec-
"timur, minime propter hoc possimus illudi.
"Valete, et sicut decet majestatem et sanctitatem vestram[8]
"facite."

Quomodo rex post mortem sancti Thomæ ad Romanum pontificem miserit.[9]

Hoveden, 301. a. 9.

Itaque dum hæc fierent, dominus Rothomagensis, et The king sends the archbishop of Rouen, the bishops of Evreux and Worcester, and Richard Barre to the pope.
dominus[10] Ebroicensis, et dominus[10] Wigornensis, et Ricardus Barre,[11] et quidam alii de clericis et familiaribus regis, iter arripuerunt ad Romanum pontificem pro ipso rege et pro regno ejus. Sed dominus Rothomagensis, senio et infirmitate laborans, cum jam fere mediam peregisset viam, ulterius procedere non potuit, sed in

---

[1] *contempserit*] contemnit, B. H.
[2] *omnium*] om. B.
[3] *et*] om. B.
[4] *Pontiniacensis*] Pontimagni, A. B. H.; Pontiniacensis, ep. S. Thom., ed. Giles, cccxxxi.
[5] *ejus*] ipsius, B.
[6] *instituit*] institit, A. B.; præstitit, ep. S. Thom. cccxxxi.
[7] *vestram sanctitatem*] tr. B.
[8] *majestatem . . . vestram*] vos, B.
[9] *Quomodo . . . miserit*] om. B.
[10] *dominus*] om. B.
[11] *Barre*] Barra, B.

A.D. 1171. The pope promises to send two cardinals into Normandy.

Normanniam ad sedem propriam rediit, et prædicti epi- Hoveden, 301. a. 14.
scopi cum clericis regis processerunt, et a summo pontifice, cum magna difficultate impetraverunt quod duo cardinales, scilicet Theodinus[1] et Albertus, ex parte ejus in Normanniam venirent ad cognoscendam causam quæ vertebatur inter[2] regem et ecclesiam Cantuariensem, de morte Cantuariensis martyris et de aliis ecclesiasticis dignitatibus, et prout Deus eis administraret judicanda. Ipsi vero, qui Romam profecti fuerant, in hac forma scripserunt regi.

March 28. *Epistola clericorum regis Henrici ad ipsum, quos Romam misit.*[3] Hoveden, 301. a. 20. MS. B. fo. 21 b.

The king's envoys report the difficulties of their journey to the papal court. fo. 37 r°.

" Carissimo domino suo Henrico, illustri regi Anglorum,
" duci Normanniæ et Aquitanniæ et comiti Andegaviæ, R.
" abbas Wallatiæ,[4] R. Saresbiriensis archidiaconus, R. Lexo-
" viensis archidiaconus,[5] R. Barre et magister Henricus, sa-
" lutem et fidele in omnibus et ubique[6] obsequium. Noverit
" vestra majestas quod cum Ricardus Barre nos præcessisset,
" et cum multo periculo et gravamine nos ad curiam domini
" papæ prævenisset, nos quatuor cum duobus episcopis et de-
" cano Ebroicensi et magistro Henrico[7] cum multa difficultate
" venimus usque Senas. Ibi diebus aliquot detenti fuimus.
" Comes enim Macarius[8] sic ex omni parte vias obsidebat,[9]
" quod nulli patebat egressus. Cum vero nos quatuor cum
" episcopis qui plurimum exire desiderabant non potuissemus,
" in maxima animi angustia positi ex communi consilio media
" nocte et latenter eximus; et sic per abrupta montium et
" per loca fere invia sub magno timore et periculo tandem
" venimus Tusculanum.[10] Ibi[11] Ricardum Barre de vestro ho-
" nore, sicut decebat, sollicitum, et ad vestram[12] utilitatem

---

[1] *Theodinus*] Teodinus, B.

[2] *inter*] dominum, ins. B.

[3] *regis . . . misit*] ad regem, B. Richard de Blosseville, abbot of Valasse, near Lillebonne, Reginald Fitz-Jocelin, archdeacon of Salisbury, Richard, archdeacon of Lisieux, Richard Barre, and Henry Pinchun. See Epp. Gilb. Foliot. ccccixix.

[4] *Wallatiæ*] Vallaciæ, B.

[5] *R. Lexoviensis archidiaconus*] om. B.

[6] *ubique*] ubicunque, B.

[7] *et decano Ebroicensi, et magistro Henrico*] om. B.

[8] *Macarius*] Macharius, B.

[9] *obsidebat*] obsederat, B.

[10] *Tusculanum*] Tosculanum, B.

[11] *Ibi*] et ibi, B.

[12] *vestram*] etiam, ins. B.

Hoveden, 301. a. 32.

" prudenter et instanter laborantem invenimus: multum tamen A.D. 1171. March 28.
" contristatum et confusum, quia nec dominus papa eum re-
" ceperat, nec alii benignos et humanos se illi exhibuerant.
" Nos autem venientes, dominus papa[1] nec videre nec ad oscu- The pope at first refused to see them, and admitted only two to an audience, the abbot of Valasse and the archdeacon of Lisieux.
" lum nec ad pedem voluit recipere: vix enim plerique cardi-
" nalium dignati sunt nos recipere vel in verbo. Diu ergo in
" amaritudine spirituum nostrorum anxie conturbati, iis qui
" vos fidelius diligebant omnimode supplicavimus, ut eorum
" interventu, dominus papa nobis quocunque modo audientiam
" indulgeret. Ad[2] instantiam recepti sunt dominus abbas Wal-
" laciæ[3] et R. Lexoviensis[4] archidiaconus, qui minus habe-
" bantur suspecti. Ipsi autem cum nomen vestrum, tanquam
" devotissimi filii Romanæ ecclesiæ, in salutatione[5] ex parte
" vestra proponerent, acclamavit tota curia " Sustinete, Susti-
" nete," tanquam domino papæ abominabile esset audire nomen fo. 37 v°
" vestrum. Sic a curia venientes sero redierunt ad dominum
" papam, eidem nostro communi consilio exponentes, quod
" nobis fuerat a vestra[6] majestate injunctum: referentes etiam They were afraid that the king would be excommunicated on the Thursday before Easter.
" seriatim singula beneficia quæ contuleratis Cantuariensi[7] et
" singulos excessus et inopportunitates[8] quas contra vestram
" commiserat dignitatem: totumque hoc primo secreto, postea
" coram domino papa et omnibus cardinalibus, contendentibus
" etiam contra eos Alexandro et Guntero Flandrensi clericis
" Cantuariensis. Instante vero quinta feria ante Pascha, in
" qua, de consuetudine Romanæ ecclesiæ, solet dominus papa
" publice absolvere, vel publice excommunicare; cum certi
" essemus quod de vestro et regni vestri gravamine, tanquam
" ad hoc proni, diutissime tractassent, consulimus eos quos ves-
" træ majestati fideliores cognovimus, scilicet dominum Portu-
" ensem, dominum Jacinctum,[9] dominum Papiensem, dominum
" Tusculanensem, dominum Petrum de Mizio,[10] (dominus Jo-
" hannes Neapoli[11] aberat,) cum omni studio et instantia exo-
" rantes, ut nobis animum domini papæ, et quid circa vos
" statuere proponeret, aperirent. Ipsi vero nihil nisi sinistrum,

---

[1] *eum receperat . . . . dominus papa*] om. B.

[2] *Ad*] eorum, ins. B.; eorum tandem, H.

[3] *Wallaciæ*] Valenciæ, B.

[4] *Lexoviensis*] Luxuviensis, B.

[5] *in salutatione*] salutationem B.

[6] *vestra*] om. B.

[7] *Cantuariensi*] archiepiscopo, ins. B.

[8] *inopportunitates*] importunitates, B.

[9] *dominum Jacinctum*] om. B. The cardinal deacon, afterwards Celestine III.

[10] *Mizio*] Mozio, B. Cardinal of S. Laurence, in Damaso.

[11] *Neapoli*] Neapolis, B. H.

A.D. 1171. March 28.

"et vestræ excelsitudini[1] ignominiosum reportantibus, ex sin- Hoveden 301. b. 2.
"gultuosa eorum et fratris Franci fidelis vestri[2] relatione præ-
"sensimus, quod ea die immutabiliter disposuerat dominus
"papa in vos nominatim, et in totam terram vestram cisma-
"rinam et transmarinam de communi fratrum consilio, in-
"terdicti ferre sententiam, et eam quæ in episcopos lata fuerat
"confirmare.

After much trouble they found out a plan of success.

"Positi ergo in arctissimo, omni studio attentavimus, per MS. B. fo. 22 a.
"cardinales et per illos de sociis nostris qui ad illum habe-
"bant accessum, et per familiares suos, ut cessaret ab hoc
"proposito, vel saltem differret usque ad adventum episcopo-
"rum vestrorum. Quod cum nullo modo fieri posset, nos sicut
"decet, et sicut debitores vobis sumus,[3] personæ vestræ de-
"decus et totius terræ vestræ gravamen sustinere non valentes
"nec debentes, tamen convocatis sociis nostris, coram quibus-
fo. 38 r°. "dam cardinalibus, viam invenimus saluti vestræ et honori,
"bonam et securam, et universæ terræ vestræ utilem, et episco-
"pis necessariam. Per quam a vobis et a terra vestra, et ab
"episcopis vestris dedecus et periculum quod imminebat aver-
"timus, et nos ipsos pro hac libertate toti periculo exposuimus,
"credentes et certam spem habentes quod totum negotium
"procedet secundum quod credimus vos velle, et secundum
"quod scimus vos velle debere. Dominus Wigornensis, et
"dominus Ebroicensis episcopi, et Robertus decanus Ebroi-
"censis, et magister H., in proximo venturi erant; eos qui-
"dem dimisimus ultra modum anxios et turbatos, quia pro
"explendo negotio vestro pro velle suo venire non poterant.

They arrived on the Saturday before Palm Sunday, and send this letter on Easter Day

"Fuitque de consilio eorum et nostro, quod nos quocunque
"modo præcederemus eos, ut dedecus et malum quod para-
"bant vobis adversarii vestri impedire possemus. Certi enim
"eramus quod vestrum gravamen[4] in curia præparabatur,[5] et
"timuimus illius diei consuetudinem. Valeat et diu vigeat
"sublimitas vestra. Confortamini in Domino et exultet cor ves-
"trum, quoniam præsens nubilum ad gloriam vestram sequetur
"serenum. Die Sabbati ante Ramos Palmarum ad curiam
"venimus, et lator præsentium die Paschæ recessit a nobis.[6]

---

[1] *excelsitudini*] celsitudini, B. H.
[2] *vestri*] nostri, B.; viri, H.
[3] *vobis sumus*] tr. B.
[4] *vestrum gravamen*] tr. B.
[5] *præparabatur*] parabatur, B.
[6] Here B. has the following:—
"Eodem anno quo beatus Thomas martyrium passus est, Gillebertus
"Lundoniensis et Jozelinus Salesbiriensis episcopi, quos beatus Thomas
"excommunicaverat, miserunt nuncios suos ad Alexandrum summum
"pontificem, et litteras absolutionis acceperunt ab eo in hac forma.

Hoveden. 302. b. 9.

Eodem anno Avigoz imperator de Marroc transfretavit mare Affricum, et applicuit in Hispaniam cum forti manu[1] et bellicosa, per consilium et mandatum regis Ferrardi;[2] et defuncto rege Lupo, qui paganus erat, occupaverunt terram ipsius, scilicet Murciam[3] et Valenciam et multas alias civitates. Et inde promovit exercitum suum in terram Aldefonsi[4] regis Castellæ, et cepit per vim Concam civitatem, et Occam civitatem, et omnes Christianos quos in eis cepit, interfecit; præ-

A.D. 1171. The emperor of Morocco (Yousouf, 1163–1184) takes possession of Murcia and Valencia, and invades Castile.

" ' Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus
" ' Bituricensi archiepiscopo et Nivernensi episcopo, salutem et apostoli-
" ' cam benedictionem. Fraternitati vestræ non credimus esse incognitum,
" ' qualiter sanctæ recordationis Thomas quondam Cantuariensis archiepi-
" ' scopus, de mandato nostro in Lundoniensem et Salesbiriensem episcopos
" ' excommunicationis sententiam promulgavit. Quam utique nos ratam
" ' habentes et firmam, eam auctoritate apostolica curavimus confirmare.
" ' Quia vero prædicti episcopi senio et debilitate confecti, et alter morbo
" ' laborans ad præsentiam nostram venire non possunt, vobis de quorum
" ' prudentia et honestate confidimus, absolutionem eorum, pro qua nuncii
" ' Henrici regis Angliæ et eorundem episcoporum apud nos vehementius
" ' institerunt, duximus committendam. Ideoque fraternitati vestræ per
" ' apostolica scripta mandamus, quatenus, si infra mensem postquam
" ' nuncii iidem ad propria redierint, de adventu legatorum nostrorum
" ' quos ad partes illas pro cognoscenda atrocitate illius facinoris et
" ' sceleris quod perpetratum est, et reconciliatione regis, disposuimus
" ' transmittere, qui transalpinaverint, vobis non innotuerit, eos publice,
" ' recepto juramento, secundum morem ecclesiæ, quod nostro debeant
" ' assistere mandato, excommunicationis vinculo absolvatis; sententia
" ' suspensionis, qua fuerunt ob eam causam ultimo in excommunicatione
" ' deducti, in suo robore permanente. Si autem vobis constiterit, quod
" ' Salesbiriensis episcopus, morbo laborans, ad vos venire non possit,
" ' illuc in propria persona, quod nobis placeret, accedatis, aut si accedere
" ' non poteritis, personas idoneas, de quibus nos et vos confidere valea-
" ' mus, transmittatis; quæ illum, recepto juramento publice in conspectu
" ' ecclesiæ quod nostro debeat parere mandato, absolvant. Si autem huic
" ' rei, frater archiepiscope, interesse non poteris, tu, frater episcope, cum
" ' Pontiniacensi abbate, quæ dicta sunt diligentius exequaris. Datum
" ' Tusculani, viii. kal. Maii.' " [1171.] The letter is in Hoveden, 302.

[1] *forti manu*] tr. B.
[2] *Ferrardi*] Ferrandi, B.
[3] *Murciam*] Mauriciam, B.
[4] *Aldefonsi*] Aldefossi, B.

A.D. 1171. ter illos quos in perpetuam redegit servitutem. Et postea munivit eas Saracenis.

Gratian and Vivian, legates, appear in Normandy, and Henry appeals to the pope.

Eodem anno, dum hæc fierent, venerunt in Normanniam duo apostolicæ sedis legati, scilicet Gratianus et Vivianus; qui magnis et diversis vexationibus regem et terram suam angariaverunt, volentes ipsum et eam sub interdicto ponere. Sed nullo modo poterant in malitia sua procedere. Nam rex inde præmunitus, ad summi pontificis præsentiam appellavit, et sic se ipsum et terram suam custodivit [1] illæsos. Attamen apostolicam timens severitatem, ad mare transvolavit, et per commune edictum præcepit justitiis et ballivis suis Normanniæ, et nominatim ballivis portuum maris, quod nullo modo permitterent aliquem et nominatim clericum vel peregrinum transfretare in Angliam, nisi prius data securitate quod nullum malum vel damnum regi vel regno Angliæ quæreret. [2] Itaque circa festum Sancti Petri ad Vincula, naves ascendit, et tertio nonas Augusti, feria tertia,[3] applicuit apud Portesmutam [4] in Angliam. Et simili modo sicut in Normannia fecerat,[5] præcepit per commune edictum [6] justitiis et ballivis portuum maris Angliæ [7] quod neminem permitterent in Normanniam transfretare,[8] nisi data prius securitate quod malum regi vel regno suo [9] non quæreret. Præcepit etiam quod si quis in Angliam applicuisset portans litteras summi pontificis, vel aliquod gravamen regno, caperetur tanquam publicus hostis.

Hoveden, 301. b. 26, shorter.

fo. 38 v°. He leaves Normandy,

and lands at Portsmouth, August 3.

The king forbids the legates to cross into England.

The king with an

[10] Et sic paulo post, moram faciens per aliquot dies

---

[1] *custodivit*] servavit, B.

[2] *quæreret*] Et statim misit pro filio suo rege, ut veniret ad eum in Normanniam, et statim cum veniret ipsemet naves ascendit et applicuit in Angliam.—Ins. B.

[3] *feria tertia*] om. B.

[4] *apud Portesmutam*] om. B.

[5] *fecerat*] ita, B.

[6] *edictum*] in Anglia, ins. B.

[7] *justitiis . . . Angliæ*] om. B.

[8] *in Normanniam transfretare*] ire in Normanniam, B.

[9] *suo*] om. B.

[10] Primus ingressus regis Henrici in Hiberniam.—Rubric in B.

Hoveden, 301. b. 37. longer.

in Anglia,[1] magnum congregavit exercitum, et cum festinatione in Hyberniam[2] transfretavit. Appropinquante itaque Exaltatione Sanctæ Crucis, rex venit cum exercitu suo ad Penbroc[3] in Wallia, et ibidem[4] per aliquot dies moram[5] fecit prosperam auram exspectans. Adveniente autem[6] festo Sancti Calisti[7] papæ, die Sabbati sequentis, sero, naves cum exercitu suo ascendit.[8] Et in crastino scilicet[9] xvi°. kalendas Novembris,[10] cum cccc. magnis navibus, onustis viris bellicosis et equis et armis[11] et victu[12] circa nonam diei horam[13] magno gaudio[14] applicuit in Hybernia,[15] in loco qui dicitur Croch, qui per octo milliaria distat a Waterfordia, et ibi tota nocte remansit. Mane autem facto, ivit usque[16] Waterfordiam, et invenit ibi Willelmum filium Aldelmi, dapiferum suum, et Rodbertum[17] filium Bernardi et quosdam alios de familia sua, quos ipse ab Anglia præmiserat, et ab eis et ab Hyberniensibus[18] qui cum eis fuerant, honorifice est susceptus :[19] et tam diu ibidem remansit, donec ad eum venissent reges et potentiores terræ illius. Venerunt itaque ad eum rex Corcensis, et rex de Limeric, et rex de Oxeria, et[20] rex de Mida, et Raghenaldus[21] de[22] Waterfordia, et omnes alii de Hybernia, præter regem de Cognacte, et seipsos ei et ejus dominio dederunt, et homines ejus devenerunt de omnibus tenementis suis, et fidelitates ei juraverunt. Rex autem Cognactæ ad

A.D. 1171. army goes to Pembroke, about Sept. 14, and

on the 17th of October lands at Croch, near Waterford.

On the 18th he visits Waterford.

MS. B. fo. 23 a.

fo. 39 r°. The Irish kings submit to him, except the king of Connaught.

---

[1] *in Anglia*] in aliquot dies, B.
[2] *Hyberniam*] Hiberniam, B.
[3] *Penbroc*] Penbruc, B.
[4] *ibidem*] ibi, B.
[5] *per aliquot dies moram*] tr. B.
[6] *Adveniente autem*] Appropinquante itaque, B.
[7] *Calisti*] Kalixti, B.
[8] *cum exercitu suo ascendit*] tr. B.
[9] *scilicet*] om. B.
[10] *Novembris*] Septembris, A., B.
[11] *equis et armis*] tr. B.
[12] *victu*] et, ins. B.
[13] *nonam . . . horam*] tr. B.
[14] *gaudio magno*] tr. B.
[15] *Hybernia*] Hiberniam, B.
[16] *usque*] ad, B.
[17] *Rodbertum*] Robertum, B.
[18] *Hyberniensibus*] Hiberniensibus, B.
[19] *est susceptus*] susceptus est, B.
[20] *et*] om. B.
[21] *Raghenaldus*] Radenaldus, B.
[22] *de*] et, B.

A.D. 1171. eum venire noluit, dicebat enim se regem esse debere et dominum totius Hyberniæ. Et rex Angliæ eum illo hyemali tempore nullo modo debellare[1] potuit, propter aquarum inundationem et abrupta montium, et terrarum solitudines, quæ inter eos erant. Præterea venerunt ibidem ad eum[2] omnes archiepiscopi et episcopi Hyberniæ, et eum in regem et dominum susceperunt, et fidelitates ei juraverunt contra omnes homines. Et inde recepit ab unoquoque archiepiscopo et episcopo litteras suas in modum cartæ extra sigillum pendentes, et confirmantes ei et hæredibus suum[3] regnum Hyberniæ, et testimonium perhibentes ipsos[4] eum et hæredes suos sibi in reges et dominos constituisse in perpetuum. Sunt itaque in Hybernia[5] archiepiscopi quatuor, quorum unus est primas totius Hyberniæ; et habent sub se novem et viginti suffraganeos. Erat autem ibi[6] tunc temporis Gelasius Armachensis[7] urbis archiepiscopus, totius Hyberniæ primas, habens sub se octo suffraganeos, quorum nomina hæc sunt,[8] et ipse juravit regi fidelitatem.

Hoveden, 301. b. 50, shorter.

The prelates of Ireland submit and swear fealty to Henry.

Account of the Irish church.

List of Irish bishops; province of Armagh:—

Edanus, Lughbdunensis[9] episcopus.
Mauricius, Tarensis episcopus.
Malachias, Thuenensis[10] episcopus.
Neemias, Chonderensis episcopus.
Gillebertus, Rathpothensis[11] episcopus.
Thaddeus,[12] Cenenersis episcopus.
Christianus, Ardahachdensis episcopus.
Eleuzerius,[13] Cluenerardensis episcopus.

Hoveden, 302. a. 3. shorter.

Louth (Clogher).
Derry.
Down.
Connor.
Raphoe.
Kells.
Ardagh.
Clonard (Meath).

Province of Cashel:— Similiter Donatus Cassellensis[14] archiepiscopus fecit ibidem fidelitatem domino regi Angliæ cum suffra-

---

[1] *nullo modo debellare*] tr. B.
[2] *ibidem ad eum*] tr. B.
[3] *suum*] suis et, B.
[4] *ipsos*] in Hiberniam, ins. B.
[5] *itaque in Hybernia*] autem, B.
[6] *ibi*] om. B.
[7] *Armachensis*] Armacensis, B.
[8] *hæc sunt*] tr. B.
[9] *Lughbdunensis*] Lughdunensis, B.
[10] *Thuenensis*] Tuenensis, B.
[11] *Rathpothensis*] Rathpotensis, B.
[12] *Thaddeus*] Taddeus, B.
[13] *Eleuzerius*] Eleuterius, B.
[14] *Cassellensis*] Casselensis, B.

Hoveden. 302. a. 8. shorter.

ganeis suis, quorum nomina hæc sunt,[1] habet enim undecim suffraganeos. A.D. 1171.

Christianus[2] Lismorensis episcopus, apostolicæ sedis legatus. fo. 39 v° Lismore.

Korcensis episcopus. Cork.

Immelechensis episcopus. Emly.

Cluanuimensis episcopus. Cloyne.

Arthmorensis episcopus. Ardmore.

Lumpniacensis episcopus. Limerick.

Kildabewensis[3] episcopus. Killaloe.

Waterfordensis episcopus. Waterford.

Arthfertensis[4] episcopus. Ardfert.

Rosensis episcopus. Ross.

Finnabrensis[5] episcopus. Kilfenora.

Similiter Laurentius Duvelinensis[6] archiepiscopus juravit ei fidelitatem, et ejus quinque suffraganei, quorum nomina hæc sunt.[7] Province of Dublin:—

Bistaghnensis[8] episcopus. Glandelagh (?).

Fernensis episcopus. Ferns.

Lethglensis[9] episcopus. Leighlin.

Kildarensis episcopus. Kildare.

Earipolensis episcopus. Ossory (?).

Similiter Catholicus, Tuaimensis[10] archiepiscopus, juravit ei fidelitatem, et ejus quinque suffraganei, quorum nomina hæc sunt.[11] Province of Tuam:—

Chienfernensis[12] episcopus. Clonfert.

Killathensis[13] episcopus. Killala.

Maigonensis episcopus. Mayo.

Aelfonensis episcopus. Elphin.

Achahthonrensis episcopus. Achonry.

---

[1] *hæc sunt*] tr. B.

[2] *Christianus*] Cristianus, B.

[3] *Kildabewensis*] Kildarewensis, B. H.

[4] *Arthfertensis*] Archifertensis, B.

[5] *Finnabrensis*] Franabrensis, B.

[6] *Duvelinensis*] Divelinensis, B.

[7] *hæc sunt*] tr. B.

[8] *Bistaghnensis*] Bistagnensis, B.

[9] *Lethglensis*] Letglensis, B.

[10] *Tuaimensis*] Tuarinensis, B.

[11] *hæc sunt*] tr. B.

[12] *Chienfernensis*] Chienfennensis, B.

[13] *Killathensis*] Killatensis, B.

A.D. 1171. Henry informs the pope of the submission of the clergy.

Cum autem hoc factum fuisset, prædictus rex Angliæ misit nuncios suos ad Alexandrum summum pontificem, cum litteris archiepiscoporum et episcoporum Hyberniæ ad confirmandum sibi et hæredibus suis regnum Hyberniæ, sicque factum est. Nam summus pontifex auctoritate apostolica confirmavit ei et hæredibus suis regnum illud, et eos inde in perpetuum reges constituit. Præterea rex circa festum Sancti Leonardi misit Nicolaum capellanum suum et Radulfum archidiaconum [1] de Landaf, clericum suum,[2] archiepiscopis et episcopis Hyberniæ. Et ipsi cum prædictis archiepiscopis et episcopis magnum celebraverunt concilium apud Cassellensem civitatem. In quo concilio statuerunt et auctoritate summi pontificis præceperunt, parvos baptizari in ecclesia in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, et hoc a sacerdotibus fieri præceperunt. Mos enim prius erat per diversa loca Hyberniæ quod statim cum puer nasceretur, pater ipsius vel quislibet [3] alius eum ter mergeret in aqua, et si divitis fuerit filius,[4] ter mergeret [5] in lacte, et postea [6] solebant aquam illam et [7] lac illud projicere in cloacis suis vel in aliis locis immundis.[8] Præceperunt etiam in illo concilio decimas dari viris ecclesiasticis de omnibus quæ possidebant. Plerique enim [9] illorum nunquam decimas dederant, nec etiam sciebant si dare deberent. Præterea præceperunt in eodem concilio [10] ut laici qui uxores habere vellent, eas sibi copularent jure ecclesiastico. Plerique enim illorum quot volebant [11] uxores habebant, et etiam cognatas suas germanas habere solebant sibi uxores.

Hoveden, 302. a. 27.

About Nov. 6. The king directs a council to be held at Cashel, at which canons were made about baptism,

Hoveden, 302. a. 19, shorter.

MS. B. fo. 23. b.

fo. 40 r°.

tithes and marriages.

About Nov. 11.

Circa festum [12] Sancti Martini venit rex usque Divelinam, et ibi construi fecit juxta ecclesiam Sancti An-

Hoveden, 302. a. 32.

---

[1] *archidiaconum*] archidiaconem, B.
[2] *suum*] cum, ins. A. B.
[3] *quislibet*] quilibet, B.
[4] *fuerit filius*] tr. B.
[5] *mergeret*] mergeretur, B.
[6] *et postea*] postea vero, B.
[7] *et*] vel, B.
[8] *projicere . . . immundis*] tr. B.
[9] *Plerique enim*] Pleri namque.
[10] *in eodem concilio*] om. B.
[11] *volebant*] ut, ins. B.
[12] *festum*] vero, ins. B.

dreæ apostoli extra civitatem Duvelinæ, ad opus suum palatium regium, quod reges et ditiores terræ mirifice construxerunt ad opus ejus per præceptum ipsius [1] de virgis, ad morem patriæ illius; in quo ipse regale festum in Natale Domini tenuit cum regibus et ditioribus Hyberniæ.

A.D. 1171. About Nov. 11. The king goes to Dublin, and has a palace of wattles built for him.

Hoveden, 302. b. 15, shorter.

Anno itaque M°C°LXX°II^do ab Incarnatione Domini,[2] Henricus rex Angliæ, filius Matildis imperatricis, tenuit curiam suam in die Natalis Domini, quæ septima feria evenit,[3] apud Duvelinam[4] in Hybernia. Et[5] in Purificatione[6] Sanctæ Mariæ fuit ibidem, et inde recedens venit in capite jejunii usque Wesefordiam. Et circa[7] mediam Quadragesimam, misit inde capellanos et senescallos, et constabularios suos, cum exercitu suo usque Waterfordiam ad transfretandum ibi in Angliam, quia multitudo navium erat ibi,[8] quæ venerat de Anglia;[9] et ipse remansit cum privata familia[10] apud Wesefordiam, retentis ad opus suum tribus navibus tantum, et expectabat ibi prosperam auram. Volebat enim transfretare inde[11] in Angliam, quia prædicti cardinales, scilicet Theodinus et Albertus,[12] venerunt jam[13] in Normanniam missi a summo pontifice cum nunciis regis, et expectabant ibi ipsius adventum;[14] et ideo ipse[15] multo magis festinabat ire[16] ad eos.[17] Et nisi illorum[18] adventus eum impedisset proposuit in proxima sequenti æstate ire cum exercitu suo ad subjiciendum sibi regem Cognactensem, qui ad eum venire nolebat. Et facile eum debellasset, nisi oportuisset eum[19] cum tanta festinatione

Henry keeps Christmas of 1171-2 at Dublin, and stays until Feb. 2. At Wexford, Mar. 1; and Mar. 26 prepares to embark.

March 26-April 16. The king before leaving Ireland takes measures for securing his acquisitions.

fo. 40 v°.

---

[1] *per præceptum ipsius*] om. B.
[2] *ab Incarnatione Domini*] om. B.
[3] *quæ . . . evenit*] om. B.
[4] *Duvelinam*] Divelinam, B.
[5] *Et*] om. B.
[6] *Purificatione*] vero, ins. B.
[7] *Et circa*] circa vero, B.
[8] *erat ibi*] tr. B.
[9] *venerat de Anglia*] tr. B.
[10] *familia*] sua, ins. B.
[11] *transfretare inde*] tr. B.
[12] *scilicet . . . Albertus*] om. B.
[13] *jam*] om. B.
[14] *expectabant . . . adventum*] tr. B.
[15] *ipse*] om. B.
[16] *ire*] venire, B.
[17] *eos*] illos, B.
[18] *illorum*] eorum, B.
[19] *oportuisset eum*] tr. B.

A.D. 1172. March 26–April 16. He commits Meath to Hugh de Lacy, and Waterford to Robert Fitz-Bernard.

in Normanniam ire.[1] Interea rex dedit et concessit et carta sua confirmavit Hugoni de Lasci totam terram de Mida cum[2] omnibus pertinentiis suis,[3] tenendam in feodo et hæreditate de ipso et hæredibus suis per servitium centum militum. Et tradidit ei in custodiam civitatem Duvelinæ,[4] et præcepit in ea castellum firmari. Et tradidit Roberto filio Bernardi in custodia[5] civitatem Waterfordiæ et civitatem Wesefordiæ, cum omnibus pertinentiis suis, et præcepit castella in eis firmari. Præcepit etiam castella per loca firmari. Adveniente itaque solemnitate Paschali, familia regis quæ apud Waterfordiam missa fuerat, ipsa die Paschæ summo mane ascendit naves[6] apud Croch juxta Waterfordiam, ubi rex cum exercitu suo applicuit, et eadem die circa horam diei nonam applicuit in Wallia apud Milleferdam, juxta Penbroc. Sed rex propter solemnitatem Paschalem noluit illa die mare intrare, sed in crastino mane intravit, et eadem die applicuit juxta Sanctum David in Wallia, in loco qui dicitur—.[7]

Hoveden, 302. b. 21, shorter.

The royal retinue embarks at Croch on Easter Day, April 16, and lands at Milford Haven. The king lands the next day at S. David's.

He hastens to Portsmouth, and sails to Normandy; lands at Barfleur;

Transfretavit itaque rex in Wallia, et quamcitius potuit, venit ad naves quæ eum expectabant apud Portesmutam, et ducens secum Henricum regem filium suum, circa Ascensionem Domini[8] applicuit in Norman-

Hoveden, 302. b. 30.

[1] *in Normanniam ire*] tr. B.
[2] *cum*] om. A.
[3] *suis*] om. B.
[4] *Duvelinæ*] Divelinæ, B.
[5] *in custodia*] om. B.
[6] *naves*] Here a folio is wanting in B.: "Hic ultimum folium octenionis videtur desiderari; porro aliarum octeniorium ordo turbatus."—MS. note. "Ultimo perinde atque primo octenionis B. 2, folio amisso, desiderantur in illo codice omnia usque ad eandem notam †."—Wanley. The hiatus ends at p. 34, below.
[7] *dicitur*] name omitted.
[8] Henry met the legates at Gorram, on May 16; (Baronius, 1172, ii.; Alford, iv. 237–239; MS. Claudius B. ii., 350), and went thence to Savigny on the 17th. He must have landed some time before Ascension day, which fell on the 25th. On the 21st he took the oath of abjuration at Avranches, and was absolved: the ceremony was repeated, apparently, after the second coronation of his son, in the presence of the archbishop of Rouen, on the 27th of September. Cf. Hoveden, 303; Gilb. Foliot, ep. 387.

Hoveden, 302. b. 31, shorter.

niam apud Barbefluctum. Et invenit apud Cadomum prædictos cardinales, et illorum consilio statim pacificavit se cum rege Franciæ de coronatione filiæ suæ. Et postea statim consensu et consilio prædictorum cardinalium misit in Angliam Henricum regem filium suum, et cum eo Margaretam filiam regis Franciæ sponsam ejus, et cum eis Rotrodum Rotomagensem archiepiscopum et Ægidium Ebroicensem episcopum, et Rogerium Wigornensem episcopum. A.D. 1172. sees the legates at Caen, makes peace with France, and sends his son Henry to England. fo. 41 r°.

Secunda Coronatio Henrici regis tertii, et prima coronatio filiæ regis Franciæ.

Hoveden, 302. b. 36, shorter.

Et ipsi circa festum Sancti Bartholomæi apostoli applicuerunt in Anglia apud Suthamtoniam. Et Dominica sequenti, scilicet vi^to^ kalendas Septembres, Rotrodus Rotomagensis archiepiscopus Henricum regem juniorem coronavit, et eadem die unxit in reginam et consecravit et coronavit Margaretam filiam regis Franciæ, apud Wintoniam, cum juvene rege marito suo, in ecclesia Sancti Swithuni,[1] ministrantibus ei in illo officio Ægidio Ebroicensi, et Rogero Wigornensi episcopis. The young king lands at Southampton about Aug. 24, and is crowned at Winchester with his wife, August 27.

Interim rex pater novi regis moram fecit in Britanniam, et prædicti cardinales per abbatias Normanniæ expectantes adventum novi regis et uxoris suæ, et Rothomagensis archiepiscopi, et aliorum episcoporum qui fuerant in Anglia ad coronationem novi regis. Circa festum vero nativitatis Sanctæ Mariæ transfretavit in Normanniam archiepiscopus Rothomagensis cum prænominatis episcopis, et juvenis rex remansit in Anglia cum regina sua per mandatum patris sui. The archbishop of Rouen having crowned the young Henry, returns home about Sept. 8.

Interim rex rediit de Britannia, et circa festum Sancti Matthæi apostoli, venit in Normanniam ad The king, at Avranches, purges

[1] *Swithuni*] Swizuni, A.

A.D. 1172. himself of guilt in the matter of S. Thomas. Sept. 27.

Abbrincam civitatem, et invenit ibi prænominatos cardinales. Et v^to^. kalendas Octobris, feria quarta, festo scilicet Sanctorum Cosmæ et Damiani martyrum, satisfactionem fecit Deo et summo pontifici de morte beati Thomæ Cantuariensis martyris. Purgavit enim innocentiam suam coram prædictis cardinalibus et archiepiscopo Rothomagensi, et episcopis, et clero et populo regni sui apud Abrincas in ecclesia Sancti Andreæ apostoli. Juravit etiam coram prænominatis viris ecclesiasticis, tactis sacrosanctis ewangeliis, quod non præcepit, nec voluit, quód archiepiscopus Cantuariensis occideretur, et quando audivit vehementer inde doluit. Sed quia malefactores illos qui sanctæ memoriæ Thomam Cantuariensem archiepiscopum occiderunt habere non poterat, et quia timebat ipsos illud profanum opus impetrasse, causa animi motus et turbationis quam in eo viderant; de satisfactione tale præstitit sacramentum. Juravit etiam inprimis quod ab Alexandro summo pontifice, et ab catholicis successoribus non recederet, quamdiu ipsum sicut regem catholicum habuerint. Juravit etiam quod neque appellationes impediret, neque impediri permitteret, quin libere fierent in regno suo ad Romanum pontificem in ecclesiasticis causis; sic tamen, ut si ei suspecti fuerint aliqui, securitatem faciant quod malum suum vel regni sui non quærant. Juravit etiam quod ab instante Nativitate Domini usque in triennium, crucem acciperet, in proxima sequenti æstate in propria persona Jerosolimam iturus, nisi remanserit per Alexandrum summum pontificem vel per catholicos successores ejus. Sed si interim pro urgente necessitate in Hispaniam super Saracenos profectus fuisset, quantum temporis in illo itinere consummaret, tantundem Jerosolimitanæ spatium profectionis posset prolongare. Præterea juravit, quod interim tantum pecuniæ daret Templariis quantum ad arbitrium fratrum Templi posset sufficere ad retinendum ducentos milites ad defensionem Jerosolimitanæ terræ per spatium unius

Hoveden, 302. b. 41.

fo. 41 v°.

Henry's oath on absolution.

Hoveden, 303. a. 1.

Hoveden, 303. a. 14.

anni. Præterea perdonavit iram et malevolentiam suam omnibus, tam clericis quam laicis, qui pro Sancto Thoma erant in exilio, et concessit eis libere et in pace ad propria redire. Juravit etiam quod possessiones Cantuariensis ecclesiæ, si quæ ablatæ erant, in integrum restitueret, sicut habuit uno anno antequam prædictus archiepiscopus ab Anglia egrederetur. Juravit etiam quod consuetudines quæ inductæ sunt contra ecclesias terræ suæ in tempore suo, penitus dimitteret. Et hæc omnia juravit se fore observaturum, bona fide, absque malo ingenio. Fecit etiam Henricum regem filium suum majorem hæc omnia capitula jurare tenenda, præter illa quæ propriam ejus personam contingebant. Et ut hoc in memoria Romanæ ecclesiæ haberetur, ipse rex præcepit sigillum suum cum sigillis illorum cardinalium apponi scripto illi, in quo hæc capitula continebantur.

A.D. 1172. Sept. 27. Henry's oath on absolution at Avranches.

fo. 42 r°.

Hoveden, 303. b. 53.

In crastino autem prædicti cardinales ibidem magnum celebraverunt concilium cum archiepiscopis et episcopis et clero Normanniæ. Et ibi hæc decreta subscripta statuerunt, et universis firmiter et inviolabiliter observanda injunxerunt. Præceperunt itaque,

The legates hold a council at Avranches on Sept. 28.

Decreta.—" Ut pueri ad regimen illarum ecclesiarum et ad " illa administranda, in quibus cura est animarum, minime " admittantur.

Decrees.

" Filii vero sacerdotum non ponantur in ecclesiis patrum " suorum.

" Laici partem oblationum in ecclesia non percipiant.

" Ecclesiæ vicariis annuis non committantur.

" Sacerdotes majorum ecclesiarum quibus ad hoc suppetunt " facultates, alium sub se presbyterum cogantur habere.

" Sacerdotes non ordinentur sine certo titulo.

" Ecclesiæ ad firmam annuam non tradantur.

" De tertia parte decimarum, nihil presbytero, qui servit " ecclesiæ, auferatur.

" Iis qui decimas hæreditario jure tenent, licentia sit cui " voluerint idoneo clerico dare, eo quidem tenore, ut post " eum, ad ecclesiam cui de jure competunt revertantur.

" Vir ad religionem non transeat, uxore in sæculo rema- " nente, vel e converso, nisi ambo vacandi operibus carnis " tempus excesserint.

A.D. 1172. Sept. 28. Decrees of the council of Avranches.

"In Adventu Domini, omnibus qui poterunt, maxime autem clericis et militibus, jejunium et abstinentia carnis indicatur. Hoveden, 304. a. 13.

"Clerici et Judæi non ponantur ad jurisdictiones sæcularium potestatum administrandas; qui autem hoc præsumpserint, a beneficiis ecclesiasticis arceantur.

fo. 42 v°.

"De novem[1] libris excommunicatorum et rebus morientium quas auferunt sacerdotes, et benedictionibus sponsarum, et baptismo: et de xlviii. libris, quæ[2] exiguntur, nihil perfectum est, quia episcopi Normanniæ illud decretum recipere noluerunt." MS. B. fo. 56 a.

The archbishop of Tours claims superiority over Dol.

In eodem vero concilio archiepiscopus Turonensis calumniatus est archiepiscopatum Doli debere adjacere archiepiscopatui suo, affirmans sedem archiepiscopalem ibi esse non debere; sed clerici de Dolo constanter contradicebant. Hoveden, 304. a. 19.

About Nov. 1. The young king returns to Normandy, and visits king Lewis in France. The king of France persuades the younger Henry to demand a share of his father's dominions.

Circa festum vero Omnium Sanctorum, novus rex Angliæ cum regina sua transfretavit de Anglia in Normanniam per mandatum regis patris sui, multum tamen invitus. Et statim misit eos ad loquendum cum rege Franciæ: rex enim[3] Franciæ desiderio magno desiderabat videre filiam suam et cum ea loqui. Qui cum ad eum in Francia venissent, cum magno honore et gaudio[4] ab eo[5] sunt recepti, et per aliquot dies cum eo moram[6] fecerunt. Unde magnum damnum pervenit[7] regno Angliæ et etiam[8] regno Franciæ. Nam Lodowicus rex Franciæ, qui semper regem Angliæ odio habebat, consuluit novo regi Angliæ, quod statim cum veniret in Normanniam exigeret a rege[9] patre suo, sibi donari, vel totam Angliam, vel totam Normanniam, ubi ipse cum filia sua morari posset. Et consuluit quod si pater suus neutram illarum terrarum ei concedere vellet, ipse cum regina sua rediret in Franciam ad eum.[10] Hoveden, 304. a. 23.

---

[1] *novem*] novis, Hoveden.

[2] Here the hiatus in MS. B. ends. The next folio is misplaced, being now 56 instead of 24.

[3] *enim*] autem, B.

[4] *honore et gaudio*] tr. B.

[5] *ab eo*] om. B.

[6] *cum eo moram*] tr. B.

[7] *pervenit*] provenit, B.

[8] *etiam*] om. B.

[9] *rege*] om. B.

[10] *in Franciam ad eum*] tr. B.

Hoveden, 304. a. 34.

A.D. 1172. Henry recalls his son into Normandy, and keeps Christmas in Anjou.

Interim rex timens fraudem et malitiam regis Franciæ, quas sæpe expertus fuerat, misit in Franciam pro rege filio suo, et pro uxore ejus. Ipsi autem, accepta a rege Franciæ licentia, ad mandatum regis in Normanniam redierunt. Appropinquante igitur sollemnitate Nativitatis Dominicæ [1] rex accessit versum Andegaviam, et ibi curiam suam die Natalis Domini tenuit, et dimisit regem filium suum cum uxore sua in Normanniam.

Hoveden, 304. a. 39.

fo. 43 r°. Adam du Port outlawed.

Eodem anno Adam de Port [2] calumniatus fuit de morte et proditione regis; et quia ipse ad summonitionem regis venire noluit, et stare inde judicio curiæ, exivit ab Anglia exlegatus.

De rege et comite Mauriancæ.[3]

Hoveden, 304. a. 41.

A.D. 1173. Henry II. keeps the Christmas of 1172–1173 at Chinon; and, before Feb. 2, goes to Montferrand in Auvergne.

Adveniente igitur anno ab Incarnatione Domini M°C°LXX°III°., tenuit rex curiam suam, in Natale Domini, apud Chinonem [4] in Andegavia; et uxor sua [5] regina Alienor [6] fuit ibi cum eo: et peracta ibi Nativitate Dominica rex misit in Normanniam pro rege filio suo, et ante Purificationem Sanctæ Mariæ ivit in Alverniam usque ad Montem Ferratum,[7] et duxit secum [8] regem [9] filium suum. Et illuc venit ad eum Hubertus comes de Mauriana, et adduxit secum Aalis [10]

Count Humbert III. of

---

[1] *Nativitatis Dominicæ*] Natalis Domini, B.

[2] Adam du Port (in the Bessin), son of John, lord of Basing. By his first wife, Sibylla, widow of Milo, earl of Hereford, he had the honour of Newmarch, which he forfeited by this treason. In 1180 he gave 1,000 marks to be restored to the king's favour and have the estates of his second wife, Mabilia d'Orval; and again in 1190 he gave 200*l.* for the same. He was in trouble again in 1194 and 1195. His third wife was a sister of William de Braiose, who rebelled in 1210. Adam lived to the 15th of John. See Stapleton's *Observations on the Norman Exchequer Rolls*, i. clxi.; Madox's *History of the Exchequer*, p. 327; and the pipe roll of Rich. I., p. 199.

[3] Rubric omitted in B.

[4] *Chinonem*] Chinunem, B.

[5] *sua*] ejus, B.

[6] *regina Alienor*] tr. B.

[7] *Ferratum*] Ferrandum, B.

[8] *duxit secum*] tr. B.

[9] *regem*] om. B.

[10] *Aalis*] Aalais, B.

A.D. 1173. Maurienne promises his eldest daughter to John, son of Henry II., with his succession.

filiam suam majorem, quam rex comparavit pro quinque millibus marcis argenti ad opus Johannis filii sui junioris, cum toto comitatu de Mauriana, si prædictus comes filium ex uxore sua non habuerit. Si vero legitimum susceperit filium, prædictus comes concessit eis castella et terras quæ in subscripto continentur chirographo.[1] Venerunt etiam illuc ad regem rex Arragoniæ, et[2] comes de Sancto Ægidio, qui inimici erant ad invicem, et rex duxit eos secum usque Limoges,[3] et ibi pacem fecit inter eos. Et comes[4] de Sancto Ægidio devenit ibi homo regis, et homo novi regis filii ipsius,[5] et homo Ricardi filii regis[6] comitis Pictaviæ, de Tholosa[7] tenenda de eis in feudo et hæreditate, per servitium veniendi ad summonitionem regis vel comitis Pictaviæ in werra sua, et esse ibi in servitio suo xl. dies ad expensas ipsius. Et si[8] rex, vel comes Pictaviæ[9] eum retinere ulterius[10] voluerit, alios xl. dies, erit cum eis ad expensas illorum. Et[11] præterea comes de Sancto Ægidio dabit eis inde per annum c. marcas argenti, vel x. destrarios de pretio, ita quod unusquisque illorum valeat ad minus x. marcas. Hanc autem conventionem firmiter inter eos[12] tenendam juravit ipse comes de Sancto Ægidio, tactis sacrosanctis Ewangeliis. His peractis, rex ibidem recepit filiam comitis Maurianæ ad opus Johannis filii sui.

Henry makes peace between Arragon and Toulouse, at Limoges; and receives homage for St. Giles.

Hoveden, 305. a. 21.

Homage of St. Giles.

MS. B. fo. 56 b.

fo. 43 v°.

Hoc est chirographum inter regem et comitem Maurianæ.[13]

Agreement between Henry II. and Humbert of Maurienne:

" Quoniam in dubium venit quod a memoria recedit, reper- " tum est in rei gestæ testimonium perennis rescripti reme- " dium. Noverit igitur tam prior ætas quam futura posteritas, " quod Hubertus comes Maurianensis et Marchio Italiæ, con-

Hoveden, 304. a, abridged.

---

[1] *continentur chirographo*] tr. B.
[2] *et*] Raymundus, ins. B. H.
[3] *Limoges*] Lingoes, B.
[4] *Et comes*] Comes vero, B.
[5] *ipsius*] sui, B.
[6] *regis*] sui, B.
[7] *Tholosa*] Tolosia, B.
[8] *Et si*] Si vero, B.
[9] *Pictaviæ*] om. B.
[10] *retinere ulterius*] tr. B.
[11] *Et*] om. B.
[12] *firmiter inter eos*] tr. B.
[13] Rubric omitted in B.

" cedit totum comitatum suum et omnes alias terras suas A.D. 1173.
" quascunque habet, vel deinceps adquisierit, Johanni filio Humbert gives to
" Henrici illustris regis Angliæ, cum filia sua primogenita, John his eldest
" Aalis[1] nomine, si filium ex uxore sua non habuerit. Si daughter and the succession. If
Hoveden, 304. a. 48. " vero filium legitimum susceperit, concedit eis in perpetuum he should have a son, they are
" et hæredibus eorum[2] Russillun cum toto mandato suo, sive to have Roussillon.
" pertinentiis suis omnibus. Concedit similiter eis et hæredi-
" bus eorum Perecastel cum omnibus pertinentiis suis; et
" præterea totum comitatum Belicensem, sicut eum habet,
" illis concedit. Donat etiam illis totam vallem Novalesiæ,[3] Extent of grant, Peter's
" Camberiacum[4] quoque cum omnibus[5] pertinentiis suis,[6] Castle, Belley, Novalesia, Chambery, Aix, Aspromont, Rochetta, Mont Major, Camera; Turin, Cavaur, Colegno,
" Aiz,[7] Asperum Montem, Rochetam, Montem Majorem, Came-
" ram cum Burgo et toto mandato. Ista omnia cum omni-
" bus[8] pertinentiis suis[9] eis incontinenti citra montes con-
" cedit in perpetuum. Ultra montes quoque illis et eorum[10]
" hæredibus,[11] donat et concedit in perpetuum; Taurinum totum
" cum omnibus[12] pertinentiis suis,[13] Cavoreth, Colegium[14] cum
Hoveden, 304. b. 2, abridged. " omnibus pertinentiis suis; et omnia feuda, quæ tenent de
" ipso[15] comites de Canaveis, et eorum servitia et fidelitates.
" In comitatu quoque de Castro Amunt similiter feuda, fideli- fiefs in Canavesia, fo. 44 r°.
" tates et servitia. In valle Augustensi concedit eis Cas-
" tellionium in perpetuum contra omnes homines, quod de Castellamonte, and Châtillon in the Val 'd Aosta.
" illo tenet vicecomes Augustæ. Hæc omnia præfatus comes
" concedit prædicto filio regis Angliæ in perpetuum[16] cum
" filia sua prænominata, ita libere, integre et quiete in homi-
" nibus et civitatibus, castris et aliis munitionibus, in pratis,
" pascuis et molendinis, in bosco et plano, in aquis et valli-
" bus et montanis et paagiis et pasagiis, et in omnibus aliis
" rebus sicut unquam pater ejus aut ipse ea melius tenuit
" omnia quæ subscripta sunt[17] aut liberius.[18] Vult etiam jam
" dictus[19] comes quod incontinenti, aut quandocunque placuerit
" domino regi Angliæ,[20] filio ejus fiant[21] et præstentur hominia
" et fidelitates ab omnibus hominibus suis per totam terram

---

[1] *Aalis*] Aalais, B.
[2] *eorum*] illorum, B.
[3] *Novalesiæ*] Navalesiæ, B.
[4] *Camberiacum*] Camberiacer, B.
[5] *omnibus*] om. B.
[6] *suis*] om. B.
[7] *Aiz*] Ayz, B.
[8] *omnibus*] om. B.
[9] *suis*] om. B.
[10] *eorum*] om. B.
[11] *hæredibus*] suis, ins. B.
[12] *omnibus*] om. B.
[13] *suis*] om. B.
[14] *Colegium*] Collegium, B.
[15] *ipso*] eo, B.
[16] *in perpetuum*] om. B.
[17] *tenuit . . . sunt*] om. B.
[18] *liberius*] tenuit, ins. B.
[19] *jam dictus*] prædictus, B.
[20] *Angliæ*] quod, ins. A.
[21] *filio ejus fiant*] tr. B.

A.D. 1173. Also his rights in the county Grenoble. If the elder daughter die, the agreement shall hold good for the second.

" suam, salva fidelitate sua, quamdiu terram tenebit. Præterea concedit eis et hæredibus eorum in perpetuum[1] quicquid juris habet in toto comitatu Gratianopolitano, et quicquid in eo adquirit vel[2] adquirere poterit. Si autem filia sua primogenita supradicta[3] in fata concesserit, quæcunque cum primogenita concessit illustris regis Angliæ filio, cum secunda filia sua, eadem sicut scriptum est, cuncta concedit. Hanc præscriptam conventionem tenendam inter dominum regem Angliæ et comitem Maurianæ juraverunt ipse comes Maurianæ et comes Gebennæ, Rodulfus[4] Alamannus, Nantelmus de Meolano, Sefredus de Alavarno, Rodolfus et Aimo et Emericus de Brienzion, Willelmus frater comitis, Gocellinus de Morestello, Amedeus de Nangeu, Odo de Voiron, Berlic et Pontius de Frabricis, Lodoicus de Balma, Theobaldus de Vileta, Pontius et Wifredus de Cunfiens, Gwido de Teis, Amedeus de Torvun, Ysmido de Sancto Michaele, Odmarus Labra, Joscelinus et Ricardus de Cordun, Giroudus de Margenzai, Berlio de Monte Falcone, Engwicio de Aviano, Berlio et Torencus de Chambel, Sofredus Gamerii, Hugo de Alviler, Uboldus de Rumillie, Lodoicus de Asma, Anselmus de Belentro, Willelmus Desiderius, Sofredus et Petrus de Sancto Genesio, Ungrinus de Fabricis, Willelmus de Bocozel, Angelinus de Castellano, Umbertus Reinerii, Willelmus de Porta, Willelmus Ervus, Gido de Candiaco, Petrus de Arvesio, Arbertus Cornuz, Hugo de Chinis, Willelmus de Albusin, Henricus de Fulciniaco, Willelmus de Nangeou, Emericus vicecomes de Brienceon. Omnes isti prænominati[5] juraverunt, quod comes Maurianensis hanc conventionem firmiter servabit, et si ab ea aliquo modo resiliret, juraverunt, quod ad vocationem domini regis Angliæ vel nuncii ipsius, et etiam sine omni vocatione, si comes resiliret, ex quo hoc scient, reddent se obsides domino regi in terra sua, ubicunque voluerit, et tamdiu in sua captione[6] morabuntur, donec comitem ad regis beneplacitum revocaverint, vel cum ipso rege, pro voluntate ipsius composuerint. Petrus quoque Tarentasiensis archiepiscopus, et Arduno Gebennensis, et Willelmus Maurianensis episcopi, et abbas Sancti Michaelis coram positis[7] Ewangeliis, de mandato comitis, firmiter promiserunt, quod

Names of the jurors who covenant to keep the count to his agreement; lay and ecclesiastic.

fo. 44 v°.

Hoveden, 304. b. 14, abridged.

MS. B. fo. 57 a.

---

[1] *eorum in perpetuum*] suis, B.
[2] *adquirit vel*] om. B.
[3] *supradicta*] om. B.
[4] *Rodulfus*] Radulfus Alamannus et omnes nobiliores terræ suæ, B.; omitting the rest of the names.
[5] *isti prænominati*] om. B.
[6] *sua captione*] tr. B.
[7] *positis*] sanctis, ins. B.

Hoveden, 304. b. 28, abridged.

A.D. 1173.

" ad beneplacitum regis, et quando voluerit, personam comitis
" excommunicabunt, et terram suam sub interdicto ponent,[1]
" si comes hanc pactionem inter eos factam non servaverit.
" Idem facient de personis hominum comitis et terris eorum,
" per quos stabit quod non servetur pactio inter regem et
" comitem facta. Et tamdiu comitem et eos qui pacem
" servare noluerint, et terras eorum sub interdicto tenebunt,
" donec domino regi fuerit satisfactum. Dominus rex hanc
" fecit conventionem et concessionem præscriptam cum comite
" Maurianensi, et eam de mandato ipsius tenendam juraverunt
" comes Willelmus de Mandevilla, Willelmus comes Arunniæ,
" Radulfus de Faa, Willelmus de Curci, Willelmus de Hu-
" mez, Fulco Panel, Robertus de Briuecourt, Willelmus Man-
" gat,[2] Theobaldus Chabot, Willelmus de Munlusun, Petrus de
" Muncasson,[3] Gaufredus Forestarius.[4] De cætero sciendum
" est, quod comes suam secundam[5] filiam nuptui[6] tradere
" poterit cui voluerit, sine nimio comitatus detrimento, post-
" quam primogenita filia ejus[7] filio regis[8] fuerit desponsata,
" vel per legitimam ætatem vel per Romanæ ecclesiæ dispen-
" sationem. Parentibus autem suis, vel aliis, et[9] pro salute
" animæ suæ, poterit de terra sua dare[10] sine multa comita-
" tus diminutione. Incontinenti vero mittit rex comiti mille
" marcas argenti, et quamcito filiam comitis recipiet ad
" minus habebit alias mille marcas[11] argenti, et quicquid
" fuerit de quinque millibus marcis residuum recipiet comes
" quando matrimonium inter filium regis et filiam comitis
" fuerit contractum per legitimam ætatem vel[12] Romanæ ec-
" clesiæ dispensationem. Si autem dominus rex, quod Deus
" avertat,[13] ante in fata concesserit, vel extra terras suas pro-
" fectus fuerit, neque ipse, neque ipsi qui de mandato suo
" juraverunt vel aliquam comiti securitatem[14] fecerunt, tene-
" buntur de præscripta conventione, nisi dominus rex, filius
" regis et sui.

Jurors for the king of England. fo. 45 r°.

The count may marry his second daughter after this marriage has come off.

The count may dispose otherwise of a small part of his dominions.

Payment to the count.

[1] *ponent*] ponerent, B.

[2] *Willelmus comes Arunniæ . . . . Mangat*] om. B.

[3] *Willelmus . . . Muncasson*] om. B.

[4] *Forestarius*] et alii plures, ins. B.

[5] *suam secundam*] tr. B.

[6] *nuptui*] nupti, A. B.

[7] *primogenita filia ejus*] filia sua primogenita, B.

[8] *regis*] om. B.

[9] *vel . . . et*] om. B.

[10] *de terra sua dare*] tr. B.

[11] *habebit . . . marcas*] tr. B.; argenti, om. B.

[12] *vel*] per, ins. B.

[13] *quod . . . avertat*] om. B.

[14] *comiti securitatem*] tr. B.

A.D. 1173. Hoveden, 304. b. 51.

Names of the envoys of the count; and their oath.

"In terram[1] regis Angliæ venerunt ex parte comitis Mau-
"rianensis, Marchio Montisferrati, et[2] Gaufredus de Plozac et
"Merlo filius ejus, et Ricardus comitis cancellarius, et Berlo
"de Camboe, et Petrus de Bouet, castellani, et Petrus de
"Sancto Genesio, et Petrus de Taurino, milites, et Gaufridus
"de Aquabella, et Rodulphus de Warci, burgenses.[3] Qui jura-
"verunt tactis sacrosanctis Ewangeliis quod conventionem
"factam inter regem et comitem de filio regis et filia comitis,
fo. 45 v°. "sicut legitime facta, scripta et intellecta sunt,[4] facient comi-
"tem firmiter observare. Et nisi eam[5] observaverit, jura-
"verunt, quod ad vocationem domini[6] regis vel nuncii ipsius,
"vel etiam sine omni vocatione, si comes resiliret a conven-
"tione, ex quo hoc pro certo scirent, se reddent obsides regi
"in terra sua, et tamdiu in captione sua morabuntur, donec
"comitem[7] ad beneplacitum regis[8] revocent, vel cum domino
"rege pro voluntate sua componant. Juraverunt etiam præ-
"dicti nuncii, quod comes filiam suam secundam non tradet
"nuptui donec ejus filia primogenita[9] filio regis matrimonio
"sit copulata, vel per legitimam ætatem vel per Romanæ
"ecclesiæ dispensationem, nisi de consilio et voluntate domini[6]
"regis eam interim alii donaverit. Juraverunt et illi, quod
"pecuniam quam[10] recepit vel recipiet comes a domino rege,
"si filia comitis vel filius regis, quod absit, forte[11] in fata
"concesserit, antequam matrimonium inter eos[12] fuerit con-
"tractum, totam reddet regi, vel beneplacitum regis inde
Oath of the envoys. "faciet, vel cui rex assignaverit. Et prædicti juratores, donec
"fuerit soluta, si voluerit rex[13] et quando voluerit,[14] se reddent
"ei obsides in terra et[15] potestate sua. Juraverunt similiter
"quod concessione Umberti[16] junioris facient pro posse suo
"habere filium regis[17] Russilon, et Perecastel, et quicquid ei
"a comite concessum est in comitatu Belicensi. Si forte[18]
"Umbertus[19] hoc concedere noluerit, juraverunt quod comes

---

[1] *terram*] vero, ins. B.

[2] *et*] om. B.

[3] *et Merlo . . burgenses*] Petrus de Boeth et alii plures, B.

[4] *factam . . intellecta sunt*] prædictam, B.

[5] *eam*] fideliter, B.

[6] *domini*] om. B.

[7] *comitem*] comes, A.

[8] *beneplacitum regis*] tr. B.

[9] *ejus . . . primogenita*] tr.

[10] *quam*] jam, ins. B.

[11] *forte*] om. B.

[12] *inter eos*] om. B.

[13] *voluerit rex*] tr. B.

[14] *et quando voluerit*] om. B.

[15] *et*] in, ins. B.

[16] *Umberti*] Huberti, B. Humbert III., the young, lord of Beaujolais, nephew of the count of Maurienne.

[17] *habere . . . regis*] tr. B.

[18] *forte*] vero, B.

[19] *Umbertus*] Hubertus, B.

Hoveden, 305. a. 18. MS. B. fo. 57 b.

"dabit ei legitimum excambium ad arbitrium abbatis de "Clusa, et Reginaldi archidiaconi Sarisbiriensis,[1] vel aliorum "legitimorum per regem assignatorum, si illi præsentes esse "non possent." A.D. 1173.

Hoveden, 305. a. 30, shorter.

[2] Comes vero Maurianæ scire voluit apud Limoges quid et quantum prædictus Johannes filius regis, cui filia ipsius, ut supradictum est, data fuerat, haberet de terra patris sui. Et rex[3] voluit ei[4] concedere et dare[5] castellum de Chinone,[6] et castellum de Loudun, et castellum de Mirabel cum omnibus[7] pertinentiis suis. Sed rex juvenis[8] contradicebat, et nullo modo hoc fratri suo[9] concedere voluit, nec a patre suo hoc[10] fieri permisit. Ipse enim jam moleste ferebat, quod pater suus aliquam terrarum suarum ei assignare noluit, ubi ipse cum regina sua morari posset. Ipse enim a patre suo petiit sibi donari[11] Normanniam, vel Angliam, vel Andegaviam, et hanc petitionem fecit per consilium regis Franciæ, et per consilium comitum et baronum Angliæ et Normanniæ, qui patrem suum odio habebant; et ipse ex eo tempore causas quærebat et opportunitatem ut a patre suo recederet. Et jam animum suum a voluntate ipsius[12] ita declinavit quod nihil cum eo pacifice loqui potuit. Itaque peractis negotiis suis apud Limoges, rex quam citius potuit in Normanniam ire[13] festinavit, et rex filius suus cum eo. Appropinquante autem media Quadragesima, cum ad Chinonem venissent, rex ibi nocte illa[14] permansit,[15] et filius suus, non accepta ab eo licentia, ulterius processit, ita quod in crastino venit usque Alenzun, et die sequenti usque[16]

Henry, the younger, refuses to allow John a provision from the royal domains, fo. 46 r°.

and demands Normandy, England, or Anjou.

The young king flies to Lewis of France.

[1] *Sarisbiriensis*] de Sarum, B.

[2] "Prima dissensio inter patrem "et filium: prima indignatio fili-"orum contra patrem." Rubric in B.W.

[3] *Et rex*] Rex vero, B.

[4] *ei*] om. B.

[5] *dare*] ei, ins. B.

[6] *Chinone*] Chinun, B.

[7] *omnibus*] om. B.

[8] *rex juvenis*] tr. B.

[9] *hoc fratri suo*] tr. B.

[10] *hoc*] om. B.

[11] *sibi donari*] tr. B.

[12] *ipsius*] patris sui, B.

[13] *in Normanniam ire*] tr. B.

[14] *nocte illa*] tr. B.

[15] *permansit*] remansit, B.

[16] *usque*] ad, ins. B.

A.D. 1173. March 8. Flight of the young king.

Argentomium. Pater vero ejus illum secutus est, et nocte illa qua filius suus fuit apud Argentomium, jacuit ipse apud Alenzun. In illa autem nocte circa gallicantum, juvenis rex cum privata familia sua ad regem Franciæ perrexit, octava idus Martii, feria quinta ante Quadragesimam.[1]

Hoveden, 305. a., much shorter.

His father fortifies the frontier.

Rex vero audito quod filius suus[2] recessisset, timuit valde insidias Francorum, et cum festinatione castella sua quæ erant in confinio Franciæ, adiit, et ea munivit custodibus, et victu et fossato.[3] Pervenit autem usque Gisortium, et illud quam melius potuit, munivit, et inde iter suum fecit per castella sua[4] Normanniæ, et

fo. 46 v°.

statim mandavit per litteras suas castellanis suis Angliæ, Aquitanniæ, et Andegaviæ et Britanniæ, ut munirent castella sua et bene custodirent; significans eis rei eventum. Hujus autem nefandæ proditionis

The revolt was prompted by Lewis and Eleanor, who sends Richard and Geoffrey to join their brother.

auctores exstiterunt Lodowicus rex Franciæ, et, ut a quibusdam[5] dicebatur, ipsa Alienor regina Angliæ et Radulphus de Faia. Prædicta quidem regina eo tempore[6] habuit in custodia sua Ricardum ducem Aquitanniæ et Gaufridum comitem Britanniæ filios suos, et misit eos in Franciam ad juvenem regem fratrem illorum,[7] ut cum eo essent contra regem[8] patrem ipsorum.

Fulfilment of Merlin's prophecy.

Tunc vero adimpletum est illud Merlini vaticinium, qui ait, "Evigilabunt rugientis[9] catuli, et postpositis "nemoribus infra mœnia civitatum venabuntur; stra- "gem non minimam ex obstantibus facient, et linguas "taurorum abscident; colla rugientium onerabunt ca- "tenis, et avita tempora renovabunt." Hoc vaticinavit Merlinus de filiis regis Henrici filii Matildis imperatricis,[10] et vocans eos rugientis[9] catulos significavit,

Hoveden, 305. b. 15, much shorter

[1] *feria . . Quadragesimam*] om. B. It was really the Thursday after the 2nd Sunday in Lent.

[2] *suus*] ejus, B.

[3] *fossato*] fosso, A. B.

[4] *sua*] om. B.

[5] *et . . . quibusdam*] a quibusdam vero, B.

[6] *eo tempore*] om. B.

[7] *illorum*] eorum, B.

[8] *regem*] om. B.

[9] *rugientis*] rugientes, B. H.

[10] *filii . . imperatricis*] om. B.

illos insurrecturos contra patrem et dominum suum,[1] et contra ipsum werram[2] moturos. A.D. 1173. March.

Hoveden, 305. a. 41, much shorter. MS. B. fo. 58 a.

Post discessum vero juvenis regis, Ricardus Barre, qui sigillum ipsius portabat, ad regem patrem ejus rediit, et tradidit illi[3] sigillum filii sui, quod ille ei ad custodiendum commiserat: et illud recipiens præcepit bene custodiri. Similiter servientes[4] quos ipse posuerat in domo regis filii sui, ad illum redierunt, adducentes secum carectas et sumarios cum hernasio regis, qui recesserat. Rex vero noluit illos secum retinere, sed remisit eos ad regem filium suum cum toto hernasio suo. Et præterea misit ei per illos vasa argentea, et equos et pannos, et præcepit eis ut ei fideliter[5] servirent. Sed cum ad eum venissent, statim fecit illos[6] qui cum eo remanere volebant, jurare ei fidelitatem contra patrem suum. Illos autem qui hoc sacramentum facere nolebant, secum retinere noluit, sed abire permisit, scilicet Walterum capellanum suum,[7] et Aelwardum camerarium suum, et Willelmum Blundum, hostiarium suum, et ipsi ad regem redeuntes cum eo remanserunt.[8]

Richard Barre and the other servants of the young king return to Henry, and are sent back by him.

fo. 47 r°. The young king makes them swear against his father.

Hoveden, 305. a. 46, much shorter.

Interim Lodowicus rex Franciæ satis humanum se exhibuit juveni regi et fratribus suis, et illis qui cum eis venerant; et statim fecit fieri ei novum sigillum,[9] per quod ille subscriptas donationes confirmavit. Nam rex Franciæ convocatis Philippo comite Flandriæ, et Matthæo fratre illius[10] comite Boloniæ, et Henrico

Lewis holds a council at Paris in favour of the younger Henry.

---

[1] *suum*] suorum, A. B.
[2] *werram*] guerram, B.
[3] *illi*] ei, B.
[4] *Similiter servientes*] tr. B.
[5] *ei fideliter*] tr. B.
[6] *illos*] eos, B.
[7] *suum*] om. B.
[8] *remanserunt*] Here B. inserts: "Perdidit itaque rex ille regis "filius mentem, perdidit et sensum, "fugat innocentem, persequitur genitorem, usurpat imperium, invadit regnum. Et ipse unus est "reus, et universus contra patrem "suum conspirat exercitus. Unius "dementia dementes efficit multos; "ipse enim sitit sanguinem patris, "cruorem appetit genitoris." So also Hoveden.
[9] *fecit . . sigillum*] effici novum sigillum fecit ei, B.
[10] *illius*] ejus, B.

A.D. 1173. comite de Trois,[1] et Theobaldo[2] comite Blesensi, et comite Rodberto fratre regis Franciæ, et comite Stephano, et cæteris comitibus et baronibus Franciæ, et præterea omnibus archiepiscopis et episcopis, et clero et populo regni Franciæ, magnum celebravit concilium apud Parisius, et in ipso concilio[3] ipsemet juravit, tactis sacrosanctis Ewangeliis, quod juvenem regem et fratres suos, secundum posse suum juvaret contra patrem illorum, ad werram[4] suam manutenendam, et ad regnum Angliæ perquirendum. Similiter fecit prædictos comites et barones Franciæ[5] idem sacramentum jurare ei, accepta[6] prius a juvene rege et a fratribus suis,[7] securitate et sacramentis, quod a rege Franciæ non recederent, nec cum patre suo aliquam pacem facerent, nisi per ipsum et per[8] barones Franciæ. In eodem concilio juvenis rex recepit homagium et fidelitatem a Philippo comite Flandriæ, et dedit ei pro homagio[9] et fidelitate sua[10] mille libras redditus[11] in Anglia per annum, et totam Cantiam, cum castello de Duvere,[12] et castello Rofensi.[13] Similiter recepit ipse homagium et fidelitatem a Matthæo fratre comitis Flandriæ,[14] comite Boloniæ, et concessit ei pro homagio et fidelitate sua,[15] totam socam de Kirketonia[16] in Lindeseia, et comitatum Moretaniæ.[17] Similiter recepit fidelitatem fo. 47 v°. et homagium comitis Theobaldi,[18] et concessit ei[19] quingentas[20] libratas reddituum Andegavensium, et castellum

Hoveden, 305. a. 46, much shorter.

Henry the younger receives homage of the counts of Flanders and Boulogne, and gives them fiefs.

---

[1] *Trois*] Troys, B.

[2] *Theobaldo*] Teobaldo, B.

[3] *et . . . concilio*] In illo igitur concilio, B.

[4] *werram*] guerram, B.

[5] *Franciæ*] illud, ins. B.

[6] *accepta*] tamen, ins. B.

[7] *suis*] ejus, B.

[8] *per*] om. B.

[9] *homagio*] suo, ins. B.

[10] *sua*] om. B.

[11] *libras redditus*] libratas redditum, B.

[12] *Duvere*] Dovere, B.

[13] *Rofensi*] Rovensi, B.

[14] *fratre . . Flandriæ*] om. B.

[15] *pro . . sua*] om. B.

[16] *Kirketonia*] Kirketun, B.

[17] *Moretaniæ*] Mortanæ, B.

[18] *comitis Theobaldi*] a comite Teobaldo, B.

[19] *ei*] om. B.

[20] *quingentas*] quinquaginta, B.

Hoveden, 305. a. 55, much shorter. MS. B. fo. 58 b.

de Ambasio, cum toto jure, quod ipse calumniatus fuit in Turonica, et clamavit ei quietum totum[1] jus, quod rex Angliæ pater suus et ipse calumniati fuerunt[2] in castello Reginaldi. Omnes vero has donationes[3] confirmavit eis sigillo suo novo quod rex Franciæ fecit[4] ei fieri. Præterea alias fecit donationes quas eodem sigillo confirmavit. Concessit enim Willelmo regi Scotiæ pro homagio suo[5] et servitio suo, totam Northumberlandam[6] usque ad[7] Tinam. Et concessit David fratri regis Scotiæ pro homagio et servitio suo comitatum de Huntendonia,[8] et in augmentum dedit ei totam Cantebrigesiriam[9]; et concessit comiti[10] Hugoni Bigot totum honorem de Eya in feudo et hæreditate tenendum, et castellum Norwicense in custodia sibi[11] et hæredibus suis in perpetuum. Et alias plures fecit donationes quas prætermittimus ad historiam transeuntes.

A.D. 1173. He grants fiefs to Theobald of Blois, William, king of Scotland, David, earl of Huntingdon, Hugh Bigot, and others.

Instante igitur solemnitate Paschali, Henricus rex Angliæ, filius Mathildis imperatricis,[12] tenuit curiam suam apud Alenzun, et statim post clausum Pascha exarsit nefanda proditorum rabies; quorum nomina hæc sunt; et ipsi cum juvene rege tenuerunt contra patrem suum.[13] Johannes Talevaz, comes de Puntif;[14] comes de Mellento,[15] comes de Auco, camerarius de Tankervilla,[16] Willelmus Patricius senior, Rodbertus de Munford, Thomas de Culuncis, Amauri Turellus, Wil-

Henry the elder keeps Easter, April 8, at Alençon.

Names of the partizans of Henry the younger.

---

[1] *quietum totum*] tr. B.
[2] *fuerunt*] fuerint, B.
[3] *has donationes*] tr. B.
[4] *fecit*] præcepit, B.
[5] *suo*] om. B.
[6] *Northumberlandam*] Northumberlandiam, B.
[7] *ad*] om. B.; Tynam, B.
[8] *Huntendonia*] Huntendun, B.
[9] *Cantebrigesiriam*] Grantebrigesiram, B.
[10] *concessit comiti*] om. B.
[11] *sibi*] ei, B.
[12] *filius . . imperatricis*] tr. B.
[13] *quorum . . . suum*] Hæc sunt nomina eorum qui cum Henrico juvene rege contra patrem suum tenuerunt, B.
[14] *Puntif*] et ipse habuit castellum de Essal, et castellum de Sancto Remigio des Plais, et castellum de Muscecuard, et castellum de Mamerce; ins. B.
[15] *Mellento*] Mellito, A.
[16] *Tankervilla*] Tankervil, B.

A.D. 1173. Original partizans of the younger Henry.

lelmus de Tibovilla, Gillebertus de Tilleriis, Eudo filius Ernisii, Willelmus filius Ernisii, Rodbertus filius Ernisii,[1] Radulfus de Haya,[2] Oliverus filius Ernesii,[3] Hasculfus de Sancto Hylario, Rodbertus de Angervilla, Robertus Bussun, Gillebertus de Albemaria,[4] Bernardus de Feritate, Rodbertus de Sablul, Gwido de Curtiran,[5] Hugo de Silli, et Rodbertus de Ble, Hardewinus de Fugerai, Matthæus de La Gailla, Philippus de Carcere, Gaufridus de Brullun, Vivianus de Munrevel, Willelmus de P. . . ., Gwenis de Palvel, Petrus
fo. 48 r°. de Sancto Juliano, Fulco Ribule, Rodbertus de Tresgorce, Willelmus filius Rogerii,[6] Willelmus Marescallus, Willelmus de Diva, Radulfus de Chainai,[7] Geraldus Talebot, Willelmus de Tintiniac, Gaufridus filius Hamonis, Radulfus de Albemaria, Johannes de Lineris, Adam de Ikobo, Petrus de Andevilla, Willelmus de Cauveni, Hugo de Mota, Salomon Hostiarius, Johannes de Praellis, Rodbertus Gerebert, Landricus de Orbec, Ricardus abbas de Turnai, Rodbertus de Moretania, Willelmus Hagullun,[8] Jordanus Ridel, Symon de Marisco, Hugo de Diva,[9] Saerus de Quincy juvenis, Baldericus de Baudemunt, Willelmus de Falaise, Gaufridus de Lezinnan, Gaufridus Chouet, Willelmus Talewazs, Guido de Lezinnan.[10] Et sciendum est,[11] quod hi supradicti milites cum juvene rege in Franciam recesserunt, et cum eo reversi fidelitatem juraverunt regi patri ipsius.[12]

Præterea hæc sunt nomina illorum, qui post eum

---

[1] *Thomas . . Ernisii*] om. B.
[2] *Haya*] Aia, B.
[3] *Ernesii*] Hernis, B.
[4] *Hasculfus . . . Albemaria*] om. B.
[5] *Rodbertus . . Curtiran*] om. B.
[6] *Rodbertus de Ble . . . Rogerii*] om. B.
[7] *Radulfus de Chainai*] om. B.
[8] *Willelmus de Tintiniaco . . Willelmus Hagullun*] om. B.
[9] *Symon de Marisco, Hugo de Diva*] om. B.
[10] *Baldericus . . Lezinnan*] Gaufridus Leginan et multi alii, B.
[11] *est*] om. B.
[12] *ipsius*] suo, B.

abierunt. Hugo[1] de Sancta Maura, Willelmus de Sancta Maura, Joscelinus de Sancta Maura, Petrus de Munrabel, Joibertus de la Guirche, Jacelinus de Mauleio, Gaufridus de Haia, Rodbertus de Sablol, Gwido de Curtirant, Gaufridus de Lavardin filius comitis de Vendomia, Radulfus de Fulgeriis, Gwiounou de Ancenis, Rollandus filius Ernisii, Osbertus de Praellis, Walleranus de Hyveri, Joscelinus Crispin, comes de Everous senior, Symon de Lezszai, Chales de Rocheforda, comes de Engolismo, Bucherius, Gaufridus de Rancona, Willelmus de Oveneia, Willelmus archiepiscopus.

A.D. 1173. Partizans of Henry the younger, who joined him after the beginning of the revolt.

Hoveden, 305. b. 39, shorter.

Itaque post clausum Pascha, ut supradictum est, exarsit nefanda proditorum rabies. Ipsi enim furore diabolico debacchati, circumquaque devastabant igne et gladio terram regis Angliæ in Normannia, et[2] Aquitannia, et[3] Andegavia, et Britannia. Procedente autem tempore, circa festum Sanctorum[4] Apostolorum Petri et Pauli, Philippus[5] comes Flandriæ intravit cum magno exercitu in Normanniam, et sine aliqua difficultate cepit villam et castellum de Albemaria,[6] et captus fuit in ea[7] Willelmus comes Albemariæ et multi milites et servientes cum eo.

After April 15 the revolt breaks out.

About June 29 the count of Flanders invades Normandy, and takes Albemarle.

Et statim divulgata est captio illa per circumjacentes provincias. Pervenit et in Angliam, et excitavit furorem perfidæ gentis Angliæ. Tunc enim erupit[8] in Anglia vesana proditorum rabies, quæ prius sub velamento fidelitatis latebat. Hujus autem nefandæ proditionis auctores exstiterunt in Anglia[9] Willelmus rex

fo. 48 v°

The revolt breaks out in England.

[1] *Hugo*] Instead of the above list, B. has, "Radulfus de Malliun, "comes Eudo, Gymarus de Liuns, "Petrus de Munrabel, Jocelinus de "Malleio, Chales de Rochesford, "comes de Engolisma, Willelmus "archiepiscopus, et aliis innumera-"biles."

[2] *et*] in, B.

[3] *et*] in, B.

[4] *Sanctorum*] om. B.

[5] *Philippus*] Filippus, A.

[6] *Albemaria*] Aubemarl, B.

[7] *ea*] eo, B.

[8] *erupit*] prorupit, B.

[9] *exstiterunt in Anglia*] tr. B.

A.D. 1173. Names of the traitors in England, and their castles.

Scotiæ, et[1] David frater ejus, Rodbertus junior comes Leicestriæ,[2] Rodbertus comes de Ferreris,[3] comes Hugo Bigot,[4] Hugo comes Cestriæ, Rogerus de Mulbrai,[5] et Nigellus et Rodbertus filius ejus, Hamo de Masci,[6] Thomas de Muschamp,[7] Rodbertus de Lundres, Gaufridus de Costentin,[8] Ricardus de Morvilla.[9] Willelmus rex Scotiæ habuit et tenuit[10] castellum de Strivelinia,[11] castellum Puellarum, castellum de Geddewurda,[12] castellum de Berevic,[13] castellum de Rokesburga,[14] et castellum de Anant, et castellum de Loghmaban,[15] quæ fuerunt castella Rodberti de Brus. David, frater regis Scotiæ, habuit castellum de Huntendona. Comes Leicestriæ tenuit[16] castellum de Munsorel,[17] castellum de Grobi, castellum Leicestriæ.[18] Comes de Ferreris tenuit castellum de Tutisbiria,[19] castellum de Dufelda.[20] Comes Hugo Bigot tenuit castellum de Fremigham, castellum de Bungehia;[21] comes Cestriæ tenuit castellum Cestriæ;[22] Rogerus Mulbrai[23] tenuit[24] castellum de Treske,[25] castellum de Malessard,[26] castellum de Insula; Hamo de Masci tenuit[27] castellum de Duneham,[28] castellum de Ullerwda; Gaufridus de Costentin[29] tenuit castellum de Stokeporta; Ricardus de Morvilla tenuit[30] cas-

Stirling, Edinburgh, Jedburgh, Berwick, Roxburgh, Annan, Lochmaben, Huntingdon, Mountsorel, Groby, Leicester, Tutbury, Duffield, Fremingham, Bungay, Chester, Thirsk, Malzeard, Axholm, Dunham, Ullerwood, Stockport, Lauder.

MS. B. fo. 59 a.

[1] *et*] om. B.
[2] *Leicestriæ*] Leycestriæ, B.
[3] *Ferreris*] Ferrers, B.
[4] *Bigot*] Bigod, B.
[5] *Mulbrai*] Mumbrai, B.
[6] *et Nigellus . . Masci*] om. B.
[7] *Muschamp*] Muscamp, B.
[8] *Gaufridus de Costentin*] om. B.
[9] *Morvilla*] Gervasius Painel, ins. B.
[10] *tenuit*] contra regem Angliæ, ins. B.
[11] *Strivelinia*] Strivelina, B.; et, ins. B.
[12] *Geddewurda*] Godewrda, B.
[13] *Berevic*] Berewic, B.
[14] *Rokesburga*] Rokesburc, B.
[15] *Loghmaban*] Lochmaban, B.
[16] *tenuit*] om. B.
[17] *Munsorel*] et, ins. B.
[18] *Leicestriæ*] de Leicestria, B.
[19] *Tutisbiria*] Tutesbiria, B.
[20] *Dufelda*] Dufelt, B.
[21] *Bungehia*] Bungheia, B.
[22] *Cestriæ*] de Cestria, B.
[23] *Mulbrai*] de Mumbrai, B.
[24] *tenuit*] om. B.
[25] *Treske*] et, ins. B.
[26] *Malessard*] Maleshard, B.
[27] *tenuit*] om. B.
[28] *Duneham*] Dufham, B.
[29] *Costentin*] Costantin, B.
[30] *tenuit*] om. B.

tellum de Lawedra; præterea in Anglia multi erant,[1] qui prave et ficte tenuerunt cum rege, patre juvenis regis, tam clerici quam laici. A.D. 1173.

Hoveden, 305. b. 43, much shorter.

Circa octavas vero apostolorum Petri et Pauli, juvenis rex et fratres sui venerunt in Normanniam cum comite Flandriæ et comite Boloniæ; et obsederunt castellum de Driencurt,[2] quod infra quindecim dies sequentes Doulfus, Bardulfus et Thomas frater ipsius,[3] qui fuerunt inde constabularii, reddiderunt eis; vulnerato prius ibidem[4] ad mortem Matthæo comite Boloniæ, qui statim[5] postquam castellum redditum fuerat, in Flandriam delatus obiit. Defuncto itaque Matthæo, comite Boloniæ,[6] Petrus frater ejus, qui[7] electus metropolitanæ ecclesiæ de Cambrai,[8] malens sæculo militare quam Deo, per consilium Philippi fratris sui comitis Flandriæ, qui sine propinquiore hærede erat, reliquit electionem illam quæ de ipso facta fuit, et fecit se armis militaribus honorari, immo onerari. In loco vero electionis ipsius[9] successit Rodbertus præpositus de Ars,[10] qui et electus erat ecclesiæ[11] de Arrat;[12] sed paulo post meritis suis exigentibus, eodem anno ab inimicis suis interfectus est.

fo. 49 r°. About July 6 the younger Henry and his brothers join in the invasion of Normandy.

Matthew of Boulogne dies, and his brother Peter renounces his election to Cambray

Hoveden, 307. a. 37.

Hoveden, 305. b. 47, much shorter.

[13] Similiter autem circa octavas apostolorum Petri et Pauli, Lodowicus rex Franciæ cum magno exercitu[14] intravit[15] Normanniam, et obsedit Vernolium, et statim fecit fieri machinas bellicas, et quotidie circumquaque fecerunt insultum in eo.[16] Sed Hugo de Lasci, et Hugo de Bellocampo, qui inde constabularii erant, villam

About July 6 Lewis VII. invades Normandy, and besieges Verneuil.

---

[1] *in . . erant*] tr. B.
[2] *Driencurt*] Driencurd, B.
[3] *ipsius*] ejus, B.
[4] *prius ibidem*] tr. B.
[5] *statim*] om. B.
[6] *comite Boloniæ*] om. B.
[7] *qui*] om. B.
[8] *Cambrai*] Chambrai, B.
[9] *electionis ipsius*] tr. B.
[10] *Ars*] Ari, B. The place referred to is Aire on the Lys.
[11] *erat ecclesiæ*] om. B.
[12] *Arrat*] Araz, B.
[13] Here B. has a rubric: "De ingressu Lodowici regis in Normanniam."
[14] *magno exercitu*] tr. B.
[15] *intravit*] in, ins. B.
[16] *circumquaque . . eo*] tr. B.

A.D. 1173. July. He stays for a month before Verneuil.

Vernolii viriliter et constanti animo defenderunt, cum militibus et servientibus qui intus erant; nec regem Franciæ, nec machinas suas timebant. Nam rex Franciæ cum suo magno exercitu parum proficere potuit,[1] quia jam per mensem ibi moram fecerat, et in nullo eis nocere potuit, nisi ex parte illa, ubi tentoria sua fixa fuerunt.[2] Ibi enim positæ erant machinæ suæ bellicæ. Erant quidem infra Vernolium[3] tres burgi præter castellum, et unusquisque illorum[4] separatus erat ab altero, et interclusus forti muro et fossato[5] aqua pleno; et[6] unus illorum[7] dicebatur magnus burgus, et ibi extra murum fixa erant tentoria regis Franciæ et machinæ illius bellicæ. In fine autem illius mensis, cum burgenses de burgo vidissent, quod victus et necessaria eis defecissent, nec haberent quid manducassent,[8] compulsi fame et inopia, inducias triduanas ceperunt a rege Franciæ ut libere irent et exirent[9] ad regem Angliæ dominum suum[10] propter succursum. Et nisi infra sequens triduum ab eo succursum haberent, redderent ei burgum illum quem habebant.[11] Et statutus est eis dies peremptorius in vigilia Sancti Laurentii, et dederunt inde obsides regi Franciæ. Et ipse juravit eis, et per ejus præceptum[12] comes Rodbertus frater ipsius,[13] et comes Henricus,[14] et comes Theobaldus;[15] et Willelmus archiepiscopus Senonensis eis in verbo veritatis promisit, quod si statuta die burgum illum reddiderint, rex Franciæ redderet eis obsides suos, et nullum damnum eis faceret,[16] nec ab aliis fieri permitteret.[17]

Hoveden, 305. b. 49, shorter.

fo. 49 v°. The inhabitants offer to surrender on Aug. 9, if not succoured.

Hoveden, 306. a. 1.

[1] *proficere potuit*] proficiebat, B.
[2] *fuerunt*] fuerant, B.
[3] *Vernolium*] Vernonium, B.
[4] *illorum*] eorum, B.
[5] *fossato*] fosso, A. B.
[6] *et*] om. B.
[7] *illorum*] vero eorum, B.
[8] *manducassent*] manducarent, R.
[9] *libere irent et exirent*] tr. B.
[10] *dominum suum*] om. B.
[11] *habebant*] tenebant, B.
[12] *ejus præceptum*] tr. B.
[13] *ipsius*] ejus, B.
[14] *comes Henricus*] tr. B.
[15] *comes Theobaldus*] tr. Teobaldus, B.
[16] *faceret*] faciet, B.
[17] *permitteret*] permittet, B.

MS. B. fo. 59 b.

Instabat itaque dies ille peremptorius, et rex Angliæ congregato exercitu suo, quem de Normannia habere potuit,[1] venit usque Concas, ducens secum Braibancenos[2] suos, de quibus plus quam decem millia habuit, et in crastino ibidem moram fecit, expectans partem exercitus sui quæ[3] nondum venerat.

A.D. 1173. Aug. 7. King Henry comes to Conches.

[4] Insequenti autem die, scilicet sexto idus Augusti, feria quarta, rex Angliæ præliaturus cum rege Franciæ, venit cum exercitu suo ad castellum de Bretuil,[5] quod tunc habuit in manu sua. Nam comes Leicestriæ, ad regem Franciæ fugiens, sine custode reliquit illud. Et ibi in eminentiori loco rex construxit acies suas bellicas, ex equitibus et peditibus.

Hoveden, 306. a. 12.

Henry advances to Bretenil, and draws up his forces in array. August 8.

Erant autem ibidem cum rege[6] duces exercitus comes Willelmus de Mandevilla, Willelmus comes de Arundel,[7] comes de Wendouma,[8] Ricardus de[9] Humet constabularius, Ricardus filius comitis, Ricardus de Vernun,

---

[1] *potuit*] potuerat, B.

[2] *Braibancenos*] Brabacenos, B.

[3] *quæ*] qui, B.

[4] Here B. inserts the following list; it is not in Hoveden :—

" Et hæc sunt nomina comitum et baronum, qui tenuerunt cum Henrico rege Angliæ contra filios suos. Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, Rogerus Eboracensis cum omnibus episcopis Angliæ, archiepiscopus Rotomagensis, et omnes episcopi Normanniæ, præter Arnulfum episcopum Lexoviensem, qui receptabat parentes suos malefactores. Et in Anglia Reginaldus comes Cornubiæ, Hamelinus comes Warenniæ, Willelmus comes de Aubemarl, Willelmus comes de Arundel, Robertus [? Willelmus] comes de Gloucestre, comes de Salesberie, Willelmus de Mandevil, comes Essexæ, Henricus de Lasci, Willelmus de Vesci, Heverardus de Ros, Galfridus Trussebut, Ricardus Luci, Ricardus de Humez et omnes filii et fratres ejus; Robertus de Stutevil et filii et fratres ejus, Odelinus de Umfranvil, Robertus de Brus et Adam Brus, Ricardus Luvetof, Ricardus de Albeni, Willelmus de Aubeni, Humfridus de Boun, Bertramnus de Verdun, Johannes constabularius Cestriæ, Gaufridus Lincolniæ electus, Ricardus comes de Stringuil, Philippus de Kima, Simon frater ejus, Simon comes de Norhamtun, Gwido de Ver, David et Evayn reges Walliæ."

[5] *Bretuil*] Bretul, B.

[6] *rege*] ibi, ins. B. W.

[7] *comes Willelmus de Mandavilla, Willelmus comes de Arundel*] tr. B.

[8] *comes de Wendouma*] Johannes comes de Vendom, B.

[9] *de*] om. B.

A.D. 1173. August 8. Jordanus Tessun, Henricus de Novo Burgo. Ordinatis itaque aciebus, Willelmus comes[1] Arundel, vir strenuus et bellicosus, stans in medio cohortum sic ait;

Oratio comitis de Arundel.[2]

Speech of the earl of Arundel to the army at Breteuil. fo. 50 r°.

" Proceres Normannigenæ[3] clarissimi, meminisse vos
" vestri nominis et generis[4] præliaturos decet. Per-
" pendite ergo qui et contra quos, et ubi bellum gerere[5]
" debeatis. Nemo vobis impune restitit, ferax enim[6]
" Anglia, et dives Apulia, et Jerusalem famosa, et in-
" signis Antiochia, vires vestras expertæ, vobis suc-
" cubuerunt. Nunc autem rex Franciæ et sui, quos
" semper in patria sua petivimus et vicimus, in patriam
" nostram ritu transverso ebrii et dementes, proh pu-
" dor![7] convolaverunt.[8] Attollite igitur animos, viri
" elegantes, et adversus nequissimum hostem freti præ-
" sentia, immo virtute Dei, exsurgite; tegat vobis
" galea caput, lorica pectus, ocreæ crura, totumque
" corpus clypeus; et ubi feriat hostis nudum non
" inveniat. Et procedentes adversus nequissimos hostes
" quid dubitamus? An numerum? Sed non tam
" numerus multorum, quam virtus paucorum bellum
" efficit. Quid igitur[9] confert vobis gloria parentelæ,
" exercitatio sollemnis, disciplina militaris, nisi plures
" vincatis, cum sitis[10] pauciores illis?

Borrowed from the bishop of Orkney's speech before the battle of the Standard, H. Huntingd., fo. 222 b.

" Præterea considerate in cordibus vestris, quam in-
" juste et contra præceptum Dei rex Franciæ temeri-
" tatem et errorem filiorum invictissimi regis Angliæ
" domini nostri, contra eum et voluntatem ipsius fovet.
" Ponite ergo in Domino Deo spem vestram, et pugnate

MS. B. fo. 60 a.

[1] *comes*] de, ins. B.

[2] Rubric omitted in B. There is nothing in Hoveden answering to this speech.

[3] *Normannigenæ*] Normanniæ, B.

[4] *nominis et generis*] tr. B.

[5] *bellum gerere*] tr. B.

[6] *enim*] om. B.

[7] *pudor*] dolor, B.

[8] *convolaverunt*] convaluerunt, B.

[9] *igitur*] ergo, B.

[10] *cum sitis*] om. B.

From the king of Sicily's letter; below, p. 56, note 12.

A.D. 1173. August 8. Speech of the earl of Arundel.

" viriliter, quia Christus Filius Dei vivi, Qui factus est " obediens [1] Patri usque ad mortem, in mentibus filio- " rum regis domini nostri hodie filialem obedientiam " inspirabit, vel ostendens Se Deum nolentem iniquita- " tem, hodie puniet scelus perfidorum Francigenarum, " qui in tantum illos seduxerunt quod, ordine humani- " tatis oblito, et naturæ lege soluta, insurrexerunt filii " in parentem, in genitorem geniti.

" Præterea unum est,[2] fortissimi proceres, quod vobis " firmiter ingerere volo; quod nulla potest esse fugi- " entibus reversio. Nam ita circumdati sumus undique " hostibus nostris, et ideo quia [3] nulla spes fugæ est, hoc " solum superest, ut vincamus vel occumbamus. Sed " Deus Omnipotens, Qui judicat populos in æquitate, " respiciat [4] nos hodie oculis misericordiæ Suæ, et Qui " per servum Suum David superbiam Goliæ confregit, " Ipse conterat hodie [5] superbiam inimicorum nostro- fo. 50 v°.

Cf. H. Hunt. 222. b. 36. " rum." Et sonuerunt montes et colles, " Amen, Amen."

King Lewis sends to propose a truce and conference.

Vixque finierat; et omnes extensis in [6] cœlum manibus, terribili clamore [7] fugam abjuraverunt; et adhuc illis clamantibus, ecce, Wilielmus Senonensis archiepiscopus, et cum eo comes Rodbertus [8] frater regis Franciæ, et comes Theobaldus,[9] qui semper regi Angliæ speciem dilectionis sub velamento iniquitatis et perfidiæ prætendebat, venerunt ad eum, missi a rege Franciæ; dicentes ei, quod rex Franciæ cum eo pacifice loqui vellet de pace tractanda inter illum et filios suos.[10] Credidit ergo eis rex, et concessit eis inducias usque in crastinum. Et ceperunt colloquium inter ipsum et regem Franciæ, et filios suos ibidem in crastino.[11] Et reversus est rex cum exercitu suo usque Concas,[12]

Hoveden, 306. a. 17, much shorter.

Henry retires to Conches

---

[1] *obediens*] om. B. W.
[2] *est*] om. B.
[3] *quia*] cuique, B.
[4] *respiciat*] inspiciat, B
[5] *conterat hodie*] tr. B.
[6] *in*] ad, B.
[7] *clamore*] voce, B.
[8] *comes Rodbertus*] tr. B.
[9] *Theobaldus*] Teobaldus, B.
[10] *suos*] om. B.
[11] *crastino*] crastinum, B.
[12] *Concas*] Conchas, B.

A.D. 1173. August 9. The soldiers are less anxious for battle.

ad castra sua[1] unde recesserat. Mane autem facto, iterum venit rex cum exercitu suo ad locum colloquii. Sed magna pars exercitus sui animosior erat ad bellandum die præcedenti quam tunc fuerat. Namque pedites onerati armis et longo itinere fatigati cœperunt intra se dicere, "Semper nocuit differre paratis; quare "enim heri non pugnavimus cum minus fatigati esse-"mus?" Sed alii, qui arma sæpius[2] tractare solebant, dixerunt hoc cautius factum fuisse, sicque plebs per diversa trahebatur. Et jam appropinquante hora diei nona,[3] cum jam hora colloquii præteriisset, nec rex Franciæ, nec aliquis ex parte sua ad colloquium venisset, rex Angliæ et sui versus Vernolium respicientes, viderunt fumum teterrimum; et post fumum flammas ignium consurgere. Et stupor apprehendit eos, mirantes quid hoc esset. Illa autem die erat dies peremptorius in quo ex necessario oportebat prædictos burgenses succursum habere, vel burgum, ut supradictum est, tradere regi Franciæ.[4] Cumque hora statuta advenisset, et succursum non haberent, reddiderunt regi Franciæ prædictum burgum. Quem[5] ipse suscipiens, securitatem, quam ipse et sui eis, fide et sacramentis, ut jam diximus, interpositis promiserant, non respexit, sed burgum comburens, et burgenses[6] et eorum obsides, cum omnibus catallis suis,[7] secum captivos duxit in Franciam,[8] sicque[9] ad dedecus et[10] sempiternum sui opprobrium cum exercitu suo viliter et ignominiose aufugit, non ausus[11] exspectare impetum exercitus regis Angliæ.[12]

Lucan. Phars. i. 281.

King Lewis does not keep his engagement.

The citizens of Vernœuil fo. 51 r°. surrender to him, and he carries them away prisoners.

[1] *ad castra sua*] om. B.
[2] *arma sæpius*] tr. B.
[3] *hora diei nona*] tr. B.
[4] *tradere regi Franciæ*] tr. B.
[5] *Quem*] Quod, B.
[6] *et burgenses*] om. B.
[7] *suis*] om. B.; et etiam burgenses, ins. B.
[8] *duxit in Franciam*] tr. B.
[9] *sicque*] et, B.
[10] *et*] ad, ins. B.
[11] *ausus*] audens, B.
[12] Here B. inserts:—
"Interim rex Angliæ in eminentiori loco constitutus exspectabat redi-
"tum exploratorum suorum, erat autem cor ejus pavens pro Vernolio.
"Redeuntes autem exploratores sui nunciaverunt ei quod rex Franciæ
"conversus esset in fugam.

Hoveden, 306. a. 28, much shorter.

Cumque hoc nunciatum esset regi Angliæ et exercitui suo,[1] in ore gladii secuti sunt illos,[2] et multi ex illis[3] ceciderunt die illa in ipsa[4] fuga, et multi capti, quorum non est numerus. Et ut in memoria habeatur, sciendum est quod hæc fuga regis Franciæ facta est quinta feria, quinto idus Augusti, in ipsa vigilia Sancti Laurentii, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui puniendo scelus perjurii, injuriam martyri suo illatam tam celeriter vindicavit. Itaque rex Angliæ, summa potitus victoria, in ipso noctis crepusculo venit Vernolium, et ibi tota[5] nocte cum suis moram fecit, et muros qui ciderant reædificari præcepit. Et

A.D. 1173. August 9. King Henry pursues the king of France, and comes to Verneuil.

" Interim Willelmus rex Siciliæ, audiens mala quæ rex regis filius et " fratres sui fecerunt, patri suo in hac forma scripsit.

" *Epistola regis Siciliæ ad Henricum regem Angliæ.*

" Henrico, Dei gratia, nobilissimo et illustri regi Angliæ, duci Normanniæ et Aquitanniæ et comiti Andegaviæ, Willelmus, eadem gratia, " rex Siciliæ, ducatus Apuliæ et principatus Capuæ, salutis felicitatem, et " de hostibus desideratum triumphum. In receptione litterarum vestra- " rum cognovimus, quod quidem non sine admiratione maxima proferre " valemus, videlicet, quod ordine humanitatis oblito, et naturæ lege soluta, " surrexit filius in parentem, in genitorem genitus ; commota sunt viscera " ad bellum intestinum ; irruerunt ad arma præcordia, et quod novum " prodigium est, et nostris temporibus inauditum, caro desævit in san- " guinem et seipsum quærit sanguis effundere. Et quoniam ad tanti " furoris impetum compescendum, potentiæ nostræ auxilium loci com- " moditas non admittit, eo quo possumus caritatis affectu, quem locorum " spatia non concludunt, personam et honorem vestrum devotius amplec- " tentes, dolori vestro compatimur, persecutionem quoque vestram moles- " tam ducimus, et quasi propriam reputamus. Confidimus autem et spe- " ramus in Domino, Cujus judicio regum judicia terminantur, quod non " diutius patietur filium vestrum tentari supra id quod deberet. Et Qui " factus est Patri obediens usque ad mortem, Ipse in eo filiale lumen " obedientiæ inspirabit, per quod memorabitur quod caro et sanguis vester " est, et relictis hostilitatis erroribus, agnoscet se filium, redibit ad patrem, " naturæ solidabit incommoda, et debitæ dilectionis fœdera ordo pristinus " continebit. Valete." This is not in Hoveden: the writer of the earl of Arundel's speech evidently had the letter before him.

[1] *suo*] scilicet quod rex Franciæ fugam iniit, ins. B.

[2] *in ore . . illos*] tr. B. ; eum, B.

[3] *illis*] suis, B.

[4] *ipsa*] illa, B.

[5] *tota*] om. B.

A.D. 1173. August 10. He takes Damville, and thence goes to Rouen.

in crastino recedens inde[1] cepit castellum de Damvilla[2] Gilleberti de Tileris, et multos milites et servientes in eo cepit; et[3] inde venit Rothomagum, et statim misit inde Braibancenos[4] suos, de quibus plus cæteris confidebat, versus Britanniam. Nam Hugo comes Cestriæ et Radulfus de Fulgeriis cum Britonibus terram ipsius circumquaque vastabant,[5] et jam reddita erat illis[6] turris de Dolo, et ibi occurrerunt eis[7] Braibaceni regis,[8] et prælium ibidem cum eis commiserunt xiii°. kalendas Septembris, feria secunda, circa octavas Assumptionis Sanctæ Mariæ.[9] Et eadem die comes Cestriæ et Radulfus de Fulgeriis victi sunt cum Britonibus, qui cum eis erant, et in fugam versi sunt, et multi capti sunt[10] in fuga illa, et multi[11] interfecti.

Hoveden, 306. a. 33, much shorter.

August 20. The earl of Chester beaten in Britany by king Henry's mercenaries.

Prima captio apud Dolum.[12]

The earl of Chester and Ralph of Fougeres shut themselves up in the castle of Dol.

Comes vero Cestriæ et Radulfus de Fulgeriis[13] cum parte exercitus sui incluserunt se infra turrim Doli, quem dolo ceperunt, et Braibaceni regis victoria potiti illos circumquaque[14] obsederunt, et statim rei eventum regi mandaverunt. Capti sunt autem[15] in fuga illa[16] decem et septem milites; quorum nomina hæc sunt[17]

Hoveden, 306. a. 43.

MS. B. fo. 61 a.

Fo. 51 v°.

Names of the prisoners taken on Aug. 20.

Hasculfus de Sancto Hylario,[18] Willelmus Patricius, Patric de Landa, Haimeri de Falcilia,[19] Gaufridus Farsi, Willelmus de Rwelent,[20] Radulfus de Sens, Johannes

---

[1] *recedens inde*] tr. B.

[2] *de Damvilla*] Adamvilla, B.

[3] *et*] om. B.

[4] *Braibancenos*] Barbacenos, B.

[5] *vastabant*] devastabant, B.

[6] *illis*] eis, B.

[7] *eis*] ejus, ins. B.

[8] *regis*] om. B.

[9] *Mariæ*] Here B. inserts: "Itaque disponitur prope bellum, acies dirigitur, pugna paratur; igitur bello commisso, prosternuntur hostes, Britones cadunt et vincuntur." So also Hoveden.

[10] *sunt*] om. B.

[11] *et multi*] plures vero, B.

[12] Rubric omitted in B.

[13] *de Fulgeriis*] om. B.

[14] *circumquaque*] om. B.

[15] *sunt autem*] tr. B.

[16] *fuga illa*] tr. B.

[17] *hæc sunt*] tr. B.

[18] *Hylario*] Hilario, B.

[19] *Falcilia*] Fascicia, B.

[20] *Rwelent*] Ruulent, B.

pincerna, vicarius de Dolo, Willelmus de Logis,[1] Willelmus de Mota, Rodbertus de Treham, Paganus Cornutus, Johannes de Charrueris,[2] Reginaldus[3] Pinzun, Reginaldus de Campo Lamberti, Eudo Bastardus. A.D. 1173. August 20.

Hoveden, 306. a. 54. shorter.

In crastino autem apud Rothomagum pervenit rumor ille ad aures regis Angliæ, et multum ipsum et omnes qui eum in veritate[4] diligebant, exhilaravit; et ipse statim iter arripuit versus[5] Dolum. Et cum illuc venisset feria quinta, statim fecit parari perrarias suas et alias machinas bellicas. Henry at Rouen receives the news, Aug. 21, and arrives at Dol on the 23rd.

Hoveden, 306. b. 1.

[6] Comes vero Cestriæ, et qui infra turrim cum eo erant,[7] non valentes eam defendere, reddiderunt illam[8] regi proxima die[9] Dominica sequenti, scilicet[10] septimo kalendas Septembris. Henry besieges the castle of Dol, which is surrendered on the 26th.

Secunda captio infra turrim Doli.[11]

Hoveden, 306. b. 5.

Et capti sunt in ea multi milites et servientes quorum nomina hæc sunt :[12] Hugo comes Cestriæ, Radulfus de[13] Fulgeriis, Willelmus de Fulgeriis,[14] Haimo Spinæ, Leones,[15] Rodbertus Patricius, Engeram Patricius,[16] Ricardus de Luvetot, Gwigain Gwiun,[17] Oliverus de Rupe, Alanus de Tintiniac, Juellus filius Radulfi de Fulgeriis,[18] Gilo de Castello Girun,[19] Philippus de Landewi, Wil- Names of the prisoners taken in the castle of Dol.

[1] *Logis*] Loges, B.
[2] *Charrueris*] Carveris, B.
[3] *Reginaldus*] Radulfus, B.
[4] *in veritate*] om. B.
[5] *versus*] adversus, B.
[6] B. has a rubric here : "Captio "comitis Cestriæ."
[7] *infra . . erant*] tr. B.
[8] *illam*] eam, B.
[9] *die*] om. B.
[10] *scilicet*] om. B.
[11] Rubric omitted in B.
[12] *hæc sunt*] tr. B.
[13] *de*] om. B.
[14] *Willelmus de Fulgeriis*] om. B.
[15] *Leones*] om. B. Ceones, Hov. The French editors suppose that the proper reading is *comes*, and that the person signified was Eudes of Porhoet. But the name of Leones occurs frequently in Breton charters of the time, chiefly in connexion with his brother Guerreches and Henry du Chasteler. See Morice, *Memoires, &c. pour l'Histoire de Bretagne*, i. 623, 629, 632, 655, &c.
[16] *Engeram Patricius*] om. B.
[17] *Gwigain Gwiun*] om. B.
[18] *Alanus . . Fulgeriis*] om. B.
[19] *Girun*] B. omits the rest of the list, summing it up, "et alii plus "quam octoginta milites magni "nominis."

A.D. 1173. August 26. Names of the prisoners taken in the castle of Dol.

lelmus de Gorram, Juellus de Meduana, Gaufridus de Buisserio, Reginaldus de Marchia, le Marchis, Erveius de Vitri, Hamelinus de Eni, Willelmus de Sancto Bricio, Willelmus del Casteller, Willelmus de Orenge, Radulfus Vaintras, Rodbertus Pincerna, Henricus de Grai, Frumbaldus filius Hakec, Gaufridus abbas, Johannes Caurcin, Johannes de Breerrec, Hugo Havenel, Hamelinus de Pratellis, Gwado de la Basoche, Secardus Burdin, Walterius Buio, Johannes Ramazt, Hugo de Buissai, Jordanus de Maszua, Henricus de Sancto Hylario, Philippus de Sancto Hylario, fratres Hasculfi, Bartholomæus de Buisseria, Herebertus de Buillo, Bauzan de Natet, Rollandus filius Radulfi, Roellinus filius Radulfi, Gaufridus de Mimhac, Gwido Butefact, Jeldewinus Gwiun, Juellus de Ponte, Hamelinus abbas, Rodbertus de Baiochis, Elias de Aubenni, Reginaldus Cattus, Johannes de Scurtizt, Philippus de Luvenni, Henricus de Vastinus, Henricus de Sancto Stephano, Willelmus de Capella, Rogerus des Logis, Bencellardus de Serlando, Willelmus de Bosco Berengerii, Johannes de Ruella, Oliver de Munsorel, Hamundus de Rocheforda, Rodbertus de Spineto, Johannes des Logis, Gaufridus Carloel, Radulfus de Toumai, Gillebertus de Croe, Radulfus Portarius, Radulfus Pulcinus, Matthæus de Praeriis, Ricardus de Cumbrai, Willelmus le Franzais, Oliver Ruande, Radulfus Ruffin, Springaud, Rogerus de Chevervilla, Willelmus des Logis.

Hoveden, 306. b. 8.

fo. 52 r°.

About July 22. The town of Leicester taken by the earl of Cornwall; the castle holds out.

Eodem[1] anno circa festum Sanctæ Mariæ Magdalenæ, Reginaldus[2] comes Cornubiæ, avunculus regis, et Ricardus de Luci, cum exercitu Angliæ obsederunt Leicestriam, et eam ceperunt, et totam combusserunt; data prius licentia burgensibus libere exeundi cum catallis suis, et manendi ubi vellent in terra regis, donec pax fieret in terra, et tunc revertendi ad terras suas; sed castellum Leicestriæ non ceperunt.

Hoveden, 307. b. 11.

[1] *Eodem*] vero, ins. B.

[2] *Reginaldus*] Reinaldus, B.

Primum colloquium de Pace.[1] A.D. 1173.

King Henry at Le Mans from Sept. 8 to Sept. 14.

Itaque postquam prædictus comes Cestriæ reddidit regi turrim Doli, ipse rex in Nativitate beatæ Mariæ tenuit curiam suam apud Cenomannum, et ibi moram fecit usque ad Exaltationem Sanctæ Crucis; et inde

Hoveden, 306. b. 33.

Sept 25. Conference between Henry and Lewis at Gisors.

reversus est in Normanniam, et habuit colloquium inter ipsum et Lodowicum regem Franciæ, septimo kalendas Octobris, feria tertia, de pace facienda inter ipsum et filios suos, apud Gisorcium.[2] In quo colloquio rex Angliæ obtulit regi filio suo medietatem redditum dominicorum suorum[3] Angliæ, et quatuor castella idonea[4] in eadem terra; aut si filius suus mallet morari in Normanniá, rex obtulit ei medietatem redditum Normanniæ, et omnes redditus terræ[5] patris sui, et tria castella[6] in Normannia idonea. Ricardo etiam filio suo obtulit medietatem reddituum Aquitanniæ,[7] et quatuor castella[8] in eadem terra idonea. fo. 52 v°. Gaufrido etiam filio suo parvulo obtulit terram illam, quæ contingebat jure hæreditario filiam comitis Conani, si idem præfatam mulierem, assensu domini papæ, posset sibi in matrimonium copulare. Supposuit etiam rex se omnino[9] arbitrio archiepiscopi Tarentensis, et legatorum domini papæ, ut tantum de redditibus suis[10] superadderet et daret filiis suis, quantum illi dicerent æquum, retenta sibi justitia et regia potestate. Sed non fuit de consilio regis Franciæ, quod filii regis hanc pacem cum patre suo facerent.

Sept. 26. A second conference also fruitless.

Iterum tamen convenerunt inter Gisorcium et Trie,[11] in crastino, ad pacem faciendam, et non potuit inter

[1] Om. B.
[2] *Gisorcium*] Gisors, B.
[3] *dominicorum suorum*] tr. B.
[4] *castella idonea*] castra idonea, B.
[5] *terræ*] om. B.
[6] *castella*] castra, B.
[7] *Aquitanniæ*] om. B.
[8] *castella*] castra, B.
[9] *rex se omnino*] tr. B.
[10] *suis*] om. B.
[11] *Trie*] Trye, B.

A.D. 1173. September. Skirmish between the English and French knights.

eos convenire. Sicque finito colloquio, milites regis Angliæ militarem[1] inierunt conflictum cum militibus regis Franciæ. In quo conflictu Ingeramnus de Tria,[2] dominus castelli de Tria, captus a comite Willelmo de Mandevilla, venit usque Gisorcium, et ibi reddidit se[3] prisonem in misericordia regis Angliæ. Hoveden, 306. b. 50, shorter.

October. The earl of Leicester on the part of Henry the younger invades Norfolk.

Statim vero post illud colloquium Robertus comes Leicestriæ, missus a rege Franciæ, et a juvene rege, cum exercitu[4] transfretare in Angliam festinavit. Itaque circa festum Sancti Lucæ Ewangelistæ, prædictus comes et uxor sua,[5] comitissa Leicestriæ,[6] applicuerunt in Angliam, cum infinito exercitu Flandrensium, usque ad Fremigham,[7] castellum comitis Hugonis Bigot, et cum eo per aliquot dies ibidem[8] moram fecerunt.[9] Et nunciatum est per circumjacentes regiones applicuisse ipsum[10] in Angliam cum magno exercitu extranearum gentium; et gavisi sunt inde valde inimici regis; et qui eum diligebant ultra modum contristabantur de ejus adventu. Timuerunt enim valde ejus minas et gravamen ipsius.[11] Et prædictus comes Leicestriæ[12] statim post festum Omnium Sanctorum obsedit castellum de Haghenet,[13] quod Ranulfus de Broc habuit[14] in cus- Hoveden, 306. b. 52, much shorter. MS. B. fo. 61 b.

He takes the castle of Haghenet.

---

[1] *militarem*] tr. to end of sentence.

[2] *Tria*] Trya, B.

[3] *reddidit se*] tr. B.

[4] *cum exercitu*] om. B.

[5] *et uxor sua*] cum uxore sua, B.

[6] *comitissa Leicestriæ*] om. B.

[7] *ad Fremigham*] apud Fremincham, B.

[8] *ibidem*] om. B.

[9] *fecerunt*] fecit, B.

[10] *ipsum*] eum, B.

[11] These two passages, from "usque ad Fremigham . . gravamen ipsius," and from "statim post . . reversus est," have changed places in B.

[12] *prædictus comes Leicestriæ*] om. B. The date is evidently a mistake. If the earl of Leicester was taken on the 16th of October, he could not take Hagheneth after the 1st of November. We get the true dates in R. de Diceto. The earl landed at Walton Sept. 29, and took Hagheneth on Oct. 13. The battle at Forneham was on Oct. 17. Diceto, 573, 574. Hoveden slurs the difficulty by omitting the dates.

[13] *Haghenet*] Aghenet, B.

[14] *habuit*] tenuit, B.

Hoveden, 306. b. 54, much shorter.

todia, et infra quartum diem cepit. Et cum inde procedere vellet versus Leicestriam, nunciatum est ei magnam militum copiam apud Sanctum Eadmundum convenisse, unde ipse perterritus[1] reversus est.[2] A.D. 1173. October. fo. 53 r°.

Hoveden, 307. a. 3.

Cumque hoc nunciatum esset Ricardo de Luci et Humfrido de Boun constabulario regis, qui profecti fuerant cum magno exercitu ad devastandum terram regis Scotiæ, et jam combusserant Berewic villam regis Scotiæ, et totam circumjacentem proviniciam, ceperunt inducias a rege Scotiæ usque ad festum Sancti Hilarii, et dederunt inde[3] obsides hinc inde: et sic quam citius potuit Humfridus de Boun pervenit[4] usque ad Sanctum Eadmundum, exspectans ibi adventum comitis Leicestriæ,[5] qui adhuc, ut supradictum est, moram fecit[6] cum comite[7] Hugone Bigót. Venit autem illuc ad eorum subsidium, Reginaldus comes Cornubiæ avunculus regis,[8] et comes Gloucestriæ,[9] et Willelmus comes de Arundel. Appropinquante igitur festo Omnium Sanctorum, venit comes Leicestriæ cum exercitu suo non longe a Sancto Eadmundo, in loco qui dicitur Forneham,[10] in quodam marisco non longe ab ecclesia Sanctæ Jenovefæ, et sperabat se posse transire sine impedimento. Cumque ejus adventus nunciatus esset comiti Cornubiæ, et comiti de Arundel, et Humfrido de Boun constabulario, qui ibi erat[11] cum ccc. militibus soldariis regis, exierunt armati, præferentes sibi vexillum Beati[12] Eadmundi regis et martyris; et ordinatis aciebus suis, in virtute Dei et gloriosissimi martyris[13] Sui

Richard de Luci and Humfrey de Bohun return from Scotland to meet him with the king's forces.

Oct. 16. Battle of Forneham.

Hoveden, 307. a. 5.

[1] *perterritus*] territus, B.
[2] See note [11], p. 60.
[3] *inde*] om. B.
[4] *Humfridus de Boun pervenit*] tr. B.
[5] *Leicestriæ*] Leycestriæ, B.
[6] *fecit*] om. B
[7] *comite*] om. B.
[8] *regis*] om. B.
[9] *et comes Gloucestriæ*] comes de Gloucestre, B., after *comes de Arundel*.
[10] *Forneham*] Fornham, B.
[11] *ibi erat*] erant ibi, B.
[12] *Beati*] Sancti, B.
[13] *gloriosissimi martyris*] beati, B.

A.D. 1173. October 16. The earl of Leicester is taken prisoner.

Eadmundi percusserunt aciem in qua comes Leicestriæ erat. Et in momento, in ictu oculi, victus est ille comes [1] et captus, et uxor sua, et Hugo de Castellis quidam nobilissimus baronum Franciæ, et omnis exercitus ejus versus est in fugam. Et ceciderunt in prælio illo plusquam decem millia Flandrensium, et plures eorum capti fuerunt et incarcerati; et vix unus illorum [2] evasit. Factum est autem hoc prælium xvii. kalendas Novembris.[3] Hoveden, 307. a. 13.

Et statim divulgatus est hujus rei eventus per totam Angliam, et factus est timor magnus super omnes inimicos regis. Pervenit et rumor ille in Franciam ad Lodowicum regem Franciæ [4] et ad juvenem regem, qui eos in Angliam miserunt, et contristati sunt valde inde; et plus quam dici potest ex eo tempore timuerunt regem Angliæ, quia Deus erat cum eo.[5] Cumque rex Angliæ [6] audisset quod inimici sui ita victi essent in Anglia, et quod comes Leicestriæ et uxor ejus caperentur, misit pro eis ut ad eum ducerentur in Normanniam: sicque factum est. Et cum ad eum venissent fecit eos incarcerari apud Faleysiam,[7] et comitem Cestriæ cum eis. fo. 53 v°.

Henry confines his prisoners at Falaise.

MS. B. fo. 62 a. Hoveden, 307. a. 20.

King Henry marches into Anjou, and about Nov. 18 takes the castles of Haye, Prulli, and Campenni: names of the prisoners.

Appropinquante vero festo Sancti Martini, rex ivit in Andegaviam cum Braibacenis suis, et circa octavas Sancti Martini venit ad eum Gaufridus de Haya,[8] et reddidit ei castellum et villam de Haya;[8] et statim redditum est ei [9] castellum de Prulli, et castellum de Campenni,[10] quod Rodbertus de Ble contra eum tenuit: et ipse cepit in illo multos milites [11] et servientes, [12] quo- Hoveden, 307. a. 21.

---

[1] *ille comes*] tr. B.
[2] *illorum*] eorum, B.
[3] *Factum . . Novembris*] om. B. H.
[4] *Franciæ*] om. B.
[5] *quia . . eo*] om. B.
[6] *Angliæ*] om. B.
[7] *Faleysiam*] Falaisium, B.
[8] *Haya*] Heya, B.
[9] *statim . . ei*] om. B.
[10] *Campenni*] Camni, B.
[11] *multos milites*] tr. B.
[12] *quorum, etc.*] This list is omitted in B.

Hoveden, 307. a. 25.

rum nomina hæc sunt; Hemericus de Ble, Baldewinus Brischaia; Hugo de la Loc; Hugo le Danais; Hugo de Mota; Willelmus de Rivau; Symon de Bernezai; Johannes Maumune; Hubertus Ruscevaus; Willelmus Maingot; Saerus Turreis; Johannes de Campenni; Walterus de Poence; Brice de Ceaus; Hemericus Ripaut; Rodbertus Anglicus; Grossinus Champmaen; Isembertus Wellun; Gaufridus Carre; Paganus Judex; Willelmus Burgun; Masteius, homo Saeri de Turreis; Gwiardus, homo Johannis Maumune; Rogerus, homo Willelmi Rivau; Petrus, homo Johannis de Campenni; Philippus, homo Hugonis le Dais; Russellus, homo Huberti Ruscevaus; Hulgerius, Hemerius, homines Petri de Posci; Hosmundus, Everardus, homines Hemerici de Ble; Gillebertus, Albinus, homines Hugonis de la Loc; Brito, Gaufridus, homines Walteri Poence; Hemericus, Petrus, homines Hugonis de Mota; Brito, Swennun, homines Symonis de Bernezai.

A.D. 1173. About Nov. 18. Names of the prisoners.

Hoveden, 307. a. 45, shorter.

Circa[1] festum Sancti Andreæ, venit rex cum Braibacenis suis ad Vendomiam, quam Brachardus[2] de Lavardin, patre suo comite de Vendomia expulso, contra regem tenuit; et eam cepit: et inde rediit in Normanniam.

About Nov. 30. King Henry takes Vendome.

Hoveden, 307. a. 36, shorter.

Eodem anno Lodowicus rex Franciæ honoravit armis militaribus Ricardum ducem[3] Aquitanniæ, filium regis Angliæ.[4]

Richard of Aquitaine knighted.

Hoveden, 307. a. 48, shorter.

Adveniente autem[5] anno ab Incarnatione Domini M°C°LXX°IV°., rex Angliæ tenuit curiam suam in Natale Domini apud Cadomum in Normannia; et cepit inducias a rege Franciæ a festo Sancti Hilarii usque

fo. 54 r°. Dec. 25. King Henry keeps Christmas at Caen, and makes a truce until Mar. 31.

[1] *Circa*] vero, ins. B.

[2] *Brachardus*] Bracardus, B.

[3] *ducem*] comitem, B.

[4] Here B. adds: "Eodem anno "rex Angliæ pater dedit Ricardo "priori de Dovera archiepiscopa- "tum Cantuariæ, et Reginaldo filio "Joscelini Saresbiriensis episcopi "episcopatum Bathoniensem." Hoveden, 307. a. 40.

[5] *autem*] om. B.

A.D. 1174. Jan. 13. The bishop of Durham makes a truce with the king of Scotland until Mar. 31.

ad clausum Pascha. Similiter rex Franciæ cepit ab eo inducias[1] usque ad prædictum terminum. Instante vero festo Sancti Hilarii, Hugo, Dunelmensis episcopus, cepit colloquium inter ipsum et regem Scotiæ apud Revedalam, et ibi cepit inducias a rege Scotiæ usque ad clausum Pascha. Et pro illis induciis conventionavit ei[2] trecentas marcas argenti de terris baronum de Northumberlanda. Interim Rogerus de Mubrai[3] firmavit castellum apud Kinardeferiam,[4] in insula quæ vocatur Axiholm.[5] Hoveden, 307. a. 51.

After Mar. 31. The king of Scotland invades Northumberland.

[6] Et statim post clausum Pascha, acceptis prius prædictis[7] trecentis marcis argenti[8] de terris baronum de Northumberlanda,[9] rex Scotiæ promovit exercitum suum in Northumberlandam, et ibi per Scottos[10] et Galvalenses[11] suos[12] execrabiliter egit. Mulieres enim prægnantes findebant, et fœtus extractos super lancearum acumina jactabant. Infantes et pueros, et[13] juvenes et senes utriusque sexus a maximo usque ad minimum, sine ulla[14] redemptione et misericordia[15] interfecerunt.[16] Sacerdotes vero et clericos in ipsis ecclesiis super altaria detruncabant. Quæcunque igitur Scotti et Galvalenses[17] attingebant, omnia erant horroris plena et immanitatis. Hoveden, 307. b. 2. Borrowed from H. Huntingd. 222. a. 40.

The king of Scotland besieges Carlisle.

Interim rex Scotiæ misit David fratrem suum ad Leicestriam, ut ibi esset contra regem cum militibus comitis Leicestriæ; et ipse cum exercitu suo obsedit Carleolum,[18] quod Rodbertus de Vallis in custodia habuit.[19] Hoveden, 307. b. 10.

---

[1] *ab eo inducias*] tr. B.
[2] *ei*] illi, B.
[3] *Mubrai*] Mumbrai, B.
[4] *Kinardeferiam*] Kinarferiam, B.
[5] *Axiholm*] Axiolm, B.
[6] Here B. has a rubric: "Rex Scotiæ promovit exercitum suum in Northumberlandiam."
[7] *prædictis*] om. B.
[8] *argenti*] om. B.
[9] *Northumberlanda*] om. B.
[10] *Scottos*] suos, ins. B.
[11] *Galvalenses*] Walenses, B.
[12] *suos*] om. B.
[13] *et*] om. B.
[14] *ulla*] om. B.
[15] *redemptione et misericordia*] tr. B.
[16] *interfecerunt*] peremerunt, B.
[17] *Galvalenses*] Walenses, B.
[18] *Carleolum*] Karleolum, B.
[19] *in custodia habuit*] tr. B.

Hoveden, 308. a. 2.

Et cum per paucos dies ibi moram fecisset, dimisit ibi partem exercitus sui circa castellum, et ipse cum reliqua parte exercitus sui [1] ivit per Northumbriam, terras regis et baronum suorum devastans, et cepit armis castellum de Lidel, quod fuit Nicolai de Stutevilla, et castellum [2] de Burgo,[3] et castellum [4] de Apelbi,[5] castella regis quæ Rodbertus de Stutevil custodivit; et castellum de Werkeurda,[6] quod Rogerus filius Ricardi custodivit; et castellum de Hyrebothle,[7] quod Odenellus de Dunfranvilla tenuit.[8] Et postea rediit ad exercitum suum quem dimisit circa Carleolum, et tamdiu ibi moram fecit, donec Rodbertus de Vallis, victu sibi et burgensibus, qui intus erant, deficiente, cum eo pacem fecit in hunc modum; quod ad festum Sancti Michaelis sequens, redderet ei castellum et vil-

MS. B. fo. 62 b.

Hoveden, 308. a. 10, shorter.

lam Carleoli, nisi interim haberet succursum a domino rege Angliæ. Et super hoc fecit ipse regem Scotiæ securum fide et sacramentis et obsidibus. Et rex Scotiæ inde recedens cum exercitu suo, obsedit castellum de Prudeau [9] Odenelli de Dunfranvilla,[10] sed illud capere non potuit. Nam exercitus Eboracensis siriæ super eum venire parabat.[11] Duces autem hujus exercitus erant Rodbertus de Stutevil, et Willelmus filius suus,[12] et [13] Willelmus de Vesci, et [14] Randulfus de Glanvilla,[15] et Randulfus de Thilli,[16] constabularius familiæ Rogeri Eboracensis archiepiscopi,[17] et Bernardus

A.D. 1174.

He takes the castles of Liddell, Burgh, Appleby, Warkworth, and Harbottle. fo. 54 v°.

The garrison of Carlisle agree to surrender at Michaelmas if not relieved.

The king of Scotland besieges Prudhoe, but retires before the Yorkshire army.

[1] *exercitus sui*] om. B.
[2] *castellum*] castella, B.
[3] *Burgo*] Burc, B.
[4] *castellum*] om. B.
[5] *Apelbi*] Appelbi, B.
[6] *Werkeurda*] Werkewrd, B.
[7] *Hyrebothle*] Heybocle, B.
[8] *quod . . tenuit*] om. B.
[9] *Prudeau*] Prudhau, B.
[10] *Odenelli de Dunfranvilla*] Odelini de Dunfranvil, B.
[11] *super . . . parabat*] tr. B.
[12] *suus*] ejus, B.
[13] *et*] om. B.
[14] *et*] om. B.
[15] *Randulfus de Glanvilla*] Ranulfus de Glanvil, B.
[16] *Randulfus de Thilli*] Radulfus de Tilli, B.
[17] *Eboracensis archiepiscopi*] tr. B.

A.D. 1174. de Baillol,[1] Odenellus de Dunfranvilla.[2] . Quod cum nunciatum esset regi Scotiæ, castellum illud quod ob- Hoveden, 308. a. 14.

He besieges Alnwick, and sends earl Duncan, the earl of Angus, and Richard de Morville to ravage the country.

sederat[3] reliquit, et fugiens inde, venit usque Alnewic, et illud obsedit; et misit inde comitem Dunecanum,[4] et comitem d'Anegus, et Ricardum de Morvilla, fere cum toto exercitu suo, per circumjacentes provincias ad devastandum eas; et rex[5] Scotiæ ibi remansit[6] cum privata familia sua.[7] Comes vero Dunecanus[8] statim exercitum illum in tres partes divisit;[9] unam secum retinuit, et reliquas[10] duas misit ad comburendum[11] villas circumjacentes, et ad homines interficiendos a maximo usque ad minimum, et ad prædas adducendas.

Earl Duncan burns the town of Warkworth, and massacres the inhabitants.

Et ipse[12] cum parte exercitus quam sibi elegit, intravit villam de Werkeurd,[13] et eam combussit, et interfecit in ea[14] omnes quos invenit,[15] viros et mulieres, magnos et parvos: et fecit satellites suos frangere ecclesiam Sancti Laurentii, quæ ibi erat, et interficere in ea et in domo clerici villæ illius plusquam centum viros, præter mulieres et parvulos; proh

fo. 55 r°. dolor! Tunc audires clamorem mulierum, ululatus senum, gemitus morientium, juvenum desperationem! Sed Deus Omnipotens eadem die vindicavit injuriam et violentiam ecclesiæ[16] martyris sui illatam; nam

Hoveden, 308. a. 20. Cf. H. Hunt. 222, a. 45.

The Yorkshire army overtakes the king of Scotland at Alnwick.

prædicti duces exercitus Eboraci siriæ, cum audissent quod rex Scotiæ recessisset de Prudehau,[17] et obsedisset Alnewicum, et ita misisset exercitum suum ab eo, cum festinatione secuti sunt eum,[18] et ex improviso

---

[1] *Bernardus de Baillol*] Beirnardus de Baliol, B.
[2] *Odenellus de Dunfranvilla*] Odinellus de Dumframvil, B.
[3] *quod obsederat*] om. B.
[4] *Dunecanum*] Dunechanum, B.
[5] *et rex*] rex vero, B.
[6] *ibi remansit*] tr. B.
[7] *sua*] om. B.
[8] *Dunecanus*] Duncanus, B.
[9] *in . . divisit*] tr. B.
[10] *reliquas*] om. B.
[11] *comburendum*] terras et, ins. B.
[12] *Et ipse*] Ipse vero, B.
[13] *Werkeurd*] Werkewrth, B.
[14] *in ea*] om. B.
[15] *invenit*] in ea, ins. B.
[16] *ecclesiæ*] om. B.
[17] *Prudehau*] Prudhau, B.
[18] *eum*] om. B.

Hoveden, 308. a. 54. invenerunt eum ante Alnewicum, ludentem cum militibus suis tanquam[1] securum et nihil timentem. Ipse enim cum illos vidisset a longe venientes, arbitratus est ipsos esse comitem Dunecanum[2] et qui cum eo[3] erant. Sed cum appropinquassent ei, irruerunt in eum, et statim ceperunt illum, et milites sui relicto illo[4] fugerunt. Et capti fuerunt cum eo Ricardus Cumin, Willelmus de Mortemer, Willelmus de Insula, Henricus Revel, Radulfus de Ver, Jordanus Flandrensis, Waldevus filius Baldewini de Bicre, Ricardus Malus Juvellus.[5] Et sciendum est quod rex Scotiæ captus fuit apud Alnewic, tertio idus Julii, feria septima.[6] Et eadem[7] die applicuit apud Hertepol[8] comes Hugo de Bar,[9] nepos Hugonis Dunelmensis episcopi, cum quadraginta militibus de[10] Francia, et cum quingentis Flandrensibus, pro quibus prædictus episcopus miserat. Et cum hoc nunciatum esset prædicto episcopo, et sciret quod rex Scotiæ caperetur, noluit illos quingentos Flandrenses diutius retinere, sed datis eis[11] liberationibus et donis suis xl. dierum, permisit illos clam repatriare. Sed secum retinuit comitem Hugonem, et milites qui cum eo venerant, et tradidit eis castellum suum de Alvertona ad custodiendum. Huctredus[12] vero filius Fergus,[13] et Gillebertus frater ejus,[14] cum audirent[15] quod dominus suus rex Scotiæ caperetur, statim redierunt cum Galvalensibus[16] suis in patrias suas, et statim expulerunt a Galveia omnes ballivos et custodes, quos rex Scotiæ eis imposuerat, et omnes Anglicos et Francigenas

A.D. 1174.

Hoveden, 308. b. 2.

He is taken prisoner, July 13.

The count of Bar lands at Hartlepool, July 13, with five hundred Flemings; whom the bishop of Durham dismisses.

Hoveden, 308. b. 7.

Hoveden, 308. b. 11.

The men of Galloway expel the Scottish officers, and murder the English and French in Galloway.

MS. B. fo. 63 a.

---

[1] *tanquam*] quasi, B.
[2] *Dunecanum*] Duncanum, B.
[3] *eo*] illo, B.
[4] *illo*] eo, B.
[5] *Henricus . . Juvellus*] Et alii multi nobiles, B.
[6] *feria septima*] scilicet die Sabbati, B. *Sabbato*, interlined in A.
[7] *Et eqdem*] Eodem vero, B.
[8] *Hertepol*] Herterpol, B.
[9] *Bar*] Barra, B.
[10] *de*] ex, B.
[11] *eis*] om. B.; ei, A.
[12] *Huctredus*] Hutredus, B.
[13] *Fergus*] Fergy, B.
[14] *ejus*] duces Gualensium, ins. B.
[15] *audirent*] audissent, B.
[16] *Galvalensibus*] Gallensibus, B.

A.D. 1174. fo. 55 v°. quos apprehendere poterant, interfecerunt, et omnes munitiones et castella quæ rex Scotiæ in terra illorum firmavit, obsederunt, ceperunt et destruxerunt, et omnes quos intus ceperant, interfecerunt.

Hugh Bigot (rebel) burns Norwich.

Dum autem hæc [1] fierent in Norhimbria,[2] interim [3] comes Hugo Bigot venit cum Flandrensibus suis usque Norwice,[4] et eam infregit et combussit. Et statim post clausum Pentecosten Aschetillus [5] Mallore,[6] constabularius Leicestriæ, ivit cum militibus suis ad Norhamtoniam [7] villam regis, et burgenses exierunt obviam eis cum militibus qui intus erant. Et commiserunt cum eis prælium, et non valentes illorum [8] impetum sustinere, burgenses versi sunt in fugam, et capti sunt ex eis plus quam cc^ti^ burgenses præter illos qui vulnerati interierunt; et milites Leicestriæ victoria potiti, cum magna præda [9] redierunt ad castellum suum. Hoveden, 307. b. 21.

Soon after May 19 Ansketill Mallory (rebel) defeats and plunders the people of Northampton.

Hoveden, 307. b. 13.

Geoffrey, the elect of Lincoln, takes Roger Mowbray's (rebel) castle in Axholm, and destroys it.

Interim Gaufridus Lincolniensis electus, filius regis,[10] congregavit exercitum Lincolniæ siriæ, et obsedit castellum de Insula, quod Rogerus de Mubrai [11] firmaverat; et infra paucos dies cepit. Rodbertus vero de Mubrai,[11] constabularius castelli de Insula, dum iret versus Leicestriam [12] pro auxilio, in ipso itinere captus fuit a rusticis del Clay et retentus. Cumque Gaufridus Lincolniensis electus [13] castellum illud cepisset, statim præcepit illud destrui. Et recedens inde [14] venit Eboracum, et sumpto sibi in auxilio Rogero Eboracensium archiepiscopo, et congregato exercitu Eboraci siriæ, obsedit Malessarthe,[15] castellum Rogeri de Mubrai;[16] et infra paucos dies cepit illud, et multos milites et servientes in eo: et Hoveden, 307. b. 18.

He takes the castle of Malzeard, and fortifies Topcliffe.

Hoveden, 307. b. 22.

---

[1] *hæc*] om. A.
[2] *Norhimbria*] Northimbria, B.
[3] *interim*] om. B.
[4] *Norwice*] Norwic, B.
[5] *Aschetillus*] Anketallus, B.
[6] *Mallore*] Malore, B.
[7] *Norhamtoniam*] Norhumtun, B.
[8] *illorum*] eorum, B.
[9] *magna præda*] tr. B.
[10] *filius regis*] om. B.
[11] *Mubrai*] Mumbrai, B.
[12] *Leicestriam*] Leycestriam, B.
[13] *Lincolniensis electus*] tr. B.
[14] *recedens inde*] tr. B.
[15] *Malessarthe*] Maleshard, B.
[16] *Mubrai*] Mumbrai, B.

tradidit illud archiepiscopo Eboraci[1] ad custodiendum. A.D. 1174.
Et antequam recederet firmavit[1] quoddam castellum apud Topeclive,[2] quod et tradidit Willelmo de Stutevil ad custodiendum.

Hoveden, 307. b. 15.

Et dum hæc fierent in Eboracisiria, Rodbertus comes de Ferreris,[3] sumptis secum militibus Leicestriæ, venit summo mane usque Notingham,[4] villam regis; quam Reginaldus de Luci[5] custodivit; et statim sine aliqua difficultate eam cepit et combussit, et burgenses interfecit et quos capere potuit[6] captivos duxit, et totam prædam quam capere potuit.

The earl of Ferrers (rebel) takes Nottingham.

Hoveden, 307. b. 28, longer.

Interim Ricardus Cantuariensis electus et Reginaldus Bathoniensis electus, Romam profecti pro electione sua et aliorum electorum Angliæ electione confirmanda, multos adversarios de Francia, et plures et duriores de Anglia invenerunt contra eos in[7] Romana curia. Nam novus rex Angliæ, volens illorum electiones impedire si posset, misit nuncios suos cum nunciis regis Franciæ ad Alexandrum summum pontificem; mandans ei[8] et obsecrans ne confirmaret electiones illas, quia[9] factæ fuerant contra ipsius voluntatem et assensum.[10] Noluit tamen summus pontifex mandato ipsius consentire, sed ipsum Cantuariensem electum consecravit; de cujus consecratione Reginaldus Bathoniensis electus, in hac forma domino[11] regi Angliæ scripsit.[12]

The elections of the archbishop of Canterbury and the bishop of Bath impeded by the younger king.

fo. 56 r°.

April 7. The pope consecrates archbishop Richard.

Epistola Reginaldi Bathoniensis electi.[13]

Hoveden, 307. b. 39.

"Henrico illustri Angliæ regi,[14] et duci Normanniæ et Aqui-
"tanniæ, et comiti Andegaviæ, carissimo domino suo, Reginal-
Ps. cxliv. 10. "dus Dei gratia Bathoniensis electus, salutem in Eo Qui dat

May 5. Reginald, elect of Bath, re-

---

[1] *archiepiscopo Eboraci*] tr. B.
[2] *Topeclive*] Toppedive, B.
[3] *Ferreris*] Ferers, B.
[4] *Notingham*] Nothinham, B.
[5] *Luci*] Lucy, B.
[6] *potuit*] secum, ins. B.
[7] *in*] om. B.
[8] *ei*] illi, B.
[9] *quia*] quæ, B.
[10] *assensum*] consensum, B.
[11] *domino*] suo, ins. B.
[12] *domino . . scripsit*] tr. B.
[13] Rubric omitted in B.
[14] *Angliæ regi*] om. B.

A.D. 1174, May 5. ports to king Henry the confirmation and consecration of archbishop Richard.

"salutem regibus. Noverit vestræ prudentia majestatis nos in "curia domini papæ duros de regno[1] Francorum, et de terra "vestra[2] duriores[3] adversarios invenisse. Ideoque nos ibi multa "pati[4] et moram oportuit facere tædiosam; tandemque ad in- "stantiam nostram divina cooperante[5] gratia domini papæ "duritia adeo est emollita,[6] quod domini Cantuariensis electi[7] MS. B. fo. 63 b. "electionem solemniter in præsentia omnium confirmavit; eum- "que etiam[8] confirmatum, Dominica sequenti consecravit. "Consecrato pallium die tertia dedit,[9] et modici temporis "spatio excurrente primatiam addidit. Nos[10] præterea deside- "rantes ipsum habere plenissimam potestatem vindictam eccle- "siasticam exercendi in homines regni vestri, qui contra "innocentiam vestram nequiter et proditorie suæ malitiæ[11] "calcaneum extulerunt, multa sollicitudine obtinuimus quod "dominus papa eidem provinciæ suæ legationem indulsit. "Meum itaque et aliorum electorum negotium adhuc in pen- "denti est, nec de nobis dominus papa aliquid statuere vel fo. 56 v°. "diffinire decrevit donec vobiscum filius vester ad concordiam "reformetur. Speramus tamen in Domino quod mea et omnium "aliorum electorum promotio domini Cantuariensis archiepi- "scopi providentiæ committetur.[12] Proxima Dominica post "Ascensionem Domini dimissæ sunt litteræ istæ; et nihil jam "exspectabamus nisi galeas nostras, dominumque Cantuarien- "sem[13] cum festinatione volo[14] postposito negotio meo ad vos "reducere, ut ipsius in hac werra[15] consilium et auxilium "habeatis.[16] Valete.

Quomodo castellum Huntendoniæ obsessum fuit.[17]

Towards June 24, Richard de Luci, on the king's part,

Appropinquante autem nativitate Sancti Johannis Baptistæ, Ricardus de Luci magnum congregavit exercitum, et obsedit castellum de Huntendonia;[18] milites vero Hoveden, 307. b. 54, shorter.

---

[1] *regno*] terra, B.
[2] *vestra*] nostra, B.
[3] *de . . duriores*] tr. B.
[4] *pati*] om. B.
[5] *cooperante*] operante, B.
[6] *emollita*] mollita, B.
[7] *electionem electi*] tr. B.
[8] *etiam*] om. B.
[9] *pallium . . dedit*] tr. B.
[10] *Nos*] que, add. B.
[11] *suæ malitiæ*] tr. B.
[12] *committetur*] Here the letter in Hoveden ends.
[13] *Cantuariensem*] archiepiscopum, ins. B.
[14] *cum . . volo*] tr. B.
[15] *hac werra*] gwerra vestra, B.
[16] *in . . habeatis*] tr. B.
[17] Ricardus de Lucy obsedit castellum de Huntedun, B.
[18] *Huntendonia*] Huntendona, B.

qui intus erant villam combusserunt, et Ricardus de Luci firmavit quoddam castellum ante portas castelli de Huntendonia,[1] ita quod nulli qui intus erat securus patebat egressus. Et tradidit illud castellum quod firmaverat comiti Simoni, per mandatum regis, quia ille calumniatus fuit[2] in curia regis comitatum de Huntendonia suum esse debere jure hæreditario; et rex illum[3] ei concessit, si illum[3] adipisci posset.[4] Adveniente itaque nativitate Sancti Johannis Baptistæ, juvenis rex Angliæ et comes Flandriæ, per consilium regis Franciæ, et per mandatum comitum et baronum Angliæ, paraverunt in Angliam venire cum magno exercitu. Et jam venerunt cum exercitu suo[5] usque Graverinhes[6] in Flandria, ubi naves suæ congregabantur.

A.D. 1174. besieges Huntingdon, and entrusts the siege to earl Simon of St. Liz.

Hoveden, 308. a. 21, shorter.

June 24, the younger king comes to Gravelines on his way to England.

Interim rex Angliæ profectus fuerat cum exercitu suo in Pictaviam, et multas munitiones et castella in ea cepit et dominio suo subjugavit. Et tandem pervenit usque ad[7] Sanctonensem[8] civitatem; et eam infregit, et duas turres in ea cepit,[9] quarum una vocabatur Turris major, et[10] multos milites et servientes[11] in eis.[12] Et obsedit ibi ecclesiam ubi sedes episcopalis erat, quam milites et servientes contra eum munierant;[13] et infra paucos dies[14] eam cepit,[15] et multos milites et servientes in ea. Et postea rediit in Andegaviam, et circa festum Sancti Barnabæ apostoli cepit Ancenis juxta[16] Sanctum Florentium,[17] quæ fuit villa Guivinou de Ancenis, et in ea munitionem fortissimam firmavit, et in manu sua retinuit; sed totam provinciam circumjacentem devastavit, et vineas et arbores fructiferas exstirpare fecit;

Hoveden, 308. a. 23, shorter.

Henry, the elder, takes Saintes.

Hoveden, 308. a. 27.

About June 11 he takes Ancenis.

fo. 57 r°.

[1] *de Huntendonia*] om. B.
[2] *fuit*] fuerat, B.
[3] *illum*] illud, B.
[4] *posset*] possit, B.
[5] *exercitu suo*] tr. B.
[6] *Graverinhes*] Graverinnes, B.
[7] *ad*] om. B.
[8] *Sanctonensem*] Santonensem, B.
[9] *in ea cepit*] om. B.
[10] *et*] in ea cepit, ins. B.
[11] *multos . . servientes*] tr. B.
[12] *in eis*] om. B.
[13] *contra . . munierant*] tr. B.
[14] *paucos dies*] tr. B.
[15] *eam cepit*] tr. B.
[16] *cepit . . juxta*] venit ad, B.
[17] *Florentium*] Florentinum, B.

A.D. 1174. About July 6, hearing that his son is at Gravelines, he crosses from Barfleur to Southampton, July 8, with the queen and his prisoners.

et postea rediit in Normanniam. Et circa octavas apostolorum Petri et Pauli, cum audisset quod rex filius suus et comes Flandriæ jam venissent ad naves suas, cum magno exercitu, ad transfretandum in Angliam ; postpositis omnibus aliis negotiis[1] suis,[2] usque ad Barbefluctum,[3] ubi naves suæ congregatæ erant, transvolavit, et statim navibus ascensis in crastino applicuit[4] in Angliam apud Suthamtoniam, feria secunda, octavo idus Julii. Et adduxit secum utramque reginam et Braibacenos suos, et comitem Leicestriæ et comitem Cestriæ, quos statim cum applicuisset in Angliam custodiæ mancipavit. Hoveden, 308. a. 30, shorter.

July 9. The king visits Canterbury on pilgrimage.

Et in crastino iter arripuit in peregrinatione ad Sanctum Thomam Cantuariensem martyrem ; et cum appropinquasset, statim ex quo ecclesiam vidit, in qua corpus beati martyris sepultum est, equum in quo sedebat deseruit, et extractis calceamentis suis, nudus pedes, in pannis laneis processit usque ad sepulcrum beati martyris, in tanta humilitate et cordis compunctione, ut credatur, Illius operis sine dubio exstitisse, Qui respicit terram et facit eam tremere. Peracta itaque peregrinatione sua, rex in crastino, scilicet die Sabbati, summo mane inde recessit versus Lundoniam. Hoveden, 308. a. 39, longer. Ps. civ. 32.

and, July 13, hastens to London.

July 18, Henry receives the news of the capture of the king of Scotland at Alnwick, on the 13th.

Eadem vero die, scilicet tertio idus Julii, captus fuit rex Scotiæ apud Alnewic : et die Jovis sequenti pervenit rumor ille, quod rex Scotiæ caperetur, ad aures regis apud Lundonias, ubi ipse morabatur congregans exercitum suum. Quod cum audisset rex, gavisus est gaudio magno valde, et gratias inde egit Omnipotenti Deo et beato Thomæ martyri. Et eadem die promovit exercitum suum versus Huntendoniam, et eam obsedit. Et die Dominica sequenti, scilicet duodecimo kalendas Augusti, redditum est ei castellum de Huntendonia, et omnes milites et servientes, qui intus Hoveden, 308. b. 22, shorter.

fo. 57 v°. He goes to Huntingdon and takes it, July 21, and

---

[1] *aliis negotiis*] tr. B.
[2] *suis*] om. B.
[3] *Barbefluctum*] Barbeflctum, B.
[4] Here a leaf of MS. B. is wanting.

Hoveden, 308. b. 26.

erant, reddiderunt se ei in misericordia ipsius, salvis vita et membris. Et statim rex procedens inde promovit exercitum suum versus Fremigham castellum comitis Hugonis Bigot. Ibi ipse comes erat cum magna multitudine Flandrensium; et cum rex venisset cum exercitu suo non longe a Framigham, in loco qui dicitur Seleham, fixit tentoria sua. Et in crastino, scilicet octavo kalendas Augusti, et festo Sancti Jacobi apostoli, venit ad eum comes Hugo Bigot, et fecit cum eo pacem, et reddidit ei castellum de Fremigham et castellum de Bungeia; et cum magna difficultate a rege impetravit, quod Flandrenses illi, qui cum eo erant, sine impedimento repatriare possent. Et rex inde recedens, venit cum exercitu suo usque Norhamtoniam; et illuc venit ad eum Hugo Dunelmensis episcopus, et reddidit ei castellum de Dunelmo, et castellum de Norham et castellum de Alvertona; et vix ab eo impetravit quod comes Hugo de Bar nepos suus, et milites qui cum eo per mandatum ipsius venerant, sine impedimento in Franciam unde venerant redire possent.

A.D. 1174. proceeds to Seleham.

July 25. Hugh Bigot surrenders Fremingham and Bungay.

July 31. At Northampton the bishop of Durham surrenders to him the castles of Durham, Norham, and Allerton.

Hoveden, 308. b. 42.

Hoveden, 308. b. 43.

Hoveden, 308. b. 40.

Et ibidem eadem die, scilicet pridie kalendas Augusti, venerunt ad eum Anketillus Mallore, et Willelmus de Diva, constabularii comitis Leicestriæ; et reddiderunt ei castellum Leicestriæ et castellum de Munsorel et castellum de Grobi. Et eadem die ibidem venit ad eum Rogerus de Mulbrai, et reddidit ei castellum suum de Treske. Et ibidem venit ad eum comes de Ferreris, et reddidit ei castellum de Tutesbiria, et castellum de Duffelda.

July 31, the constables surrender the castles of Leicester, Mount Sorel, and Groby; Roger Mowbray, Thirsk; and the earl of Ferrers, Tutbury and Duffield.

MS. B. fo. 64 a.

Hoveden, 308. b. 18.

[1] Cum autem hæc per Angliam fierent, Lodowicus rex Franciæ,[2] revocato juvene rege et comite Flandriæ, qui ad mare erant, ut in Angliam transfretarent;[3] et congregato magno exercitu, obsedit Rothomagum, sed parum

In the meantime Lewis and the younger Henry besiege Rouen. fo. 58 r°.

---

[1] Here MS. B. resumes.

[2] *Lodowicus . . . Franciæ*] rex Franciæ obsedit Rothomagum, Lodowicus nomine, B.

[3] *transfretarent*] transfretassent, B.

A.D. 1174. July.

proficere potuit. Nam barones et milites Normanniæ, qui regem in fide et veritate diligebant,[1] ibi convenerant, et eam viriliter contra eum[2] defendebant. Cumque hoc nunciatum esset regi, postpositis quibusdam negotiis suis, ad mare transvolavit,[3] et navibus ascensis apud Portesmutam,[4] in crastino applicuit apud Barbefluctum in Normannia; scilicet sexto idus Augusti, feria quinta; et duxit secum Braibacenos[5] suos et mille Walenses; et duxit secum Willelmum regem Scotiæ et comitem Leicestriæ et comitem Cestriæ, et incarceravit eos apud Cadomum et postea apud Falesiam.[6] Et ipsa[7] die, cum rex applicuisset apud Barbefluctum, in ipso littore maris, habuit sibi obvios Ricardum Cantuariensem archiepiscopum et Reginaldum Bathoniensem episcopum, quem idem archiepiscopus in redeundo consecravit apud Sanctum Johannem de Mauriana.[8] Et rex noluit illos secum retinere, sed misit eos in Angliam.

Hoveden, 308. b. 46.

Henry the elder returns to Normandy, August 8, and meets at Barfleur the archbishop of Canterbury and the bishop of Bath.

August 11, the king arrives at Rouen.

Et die Dominica sequenti venit rex Angliæ cum Braibacenis[9] et Walensibus suis Rothomagum, quam rex Franciæ obsederat. Et in crastino, summo mane, misit Walenses suos ultra Secanam ad nemora exploranda quæ fuerant ex illa parte, ubi rex Franciæ erat cum exercitu suo. Et eadem[10] die, cum irent per nemora obviaverunt xl. carettis,[11] quæ veniebant de Francia versus exercitum regis Franciæ, onustæ vino et victualibus. Et cum caretarii vidissent eos, timuerunt valde, et relictis mercibus suis, fugerunt; et Walenses eos sequebantur, et quosdam illorum[12] ceperunt, quosdam vero interfecerunt; et postea revertentes ad prædam

Hoveden, 308. b. 54, shorter.

Aug. 12. He cuts off the provisions of the French.

MS. B. fo. 64 b.

---

[1] *veritate diligebant*] in dilectione et veritate, B.
[2] *contra eum*] om. B.
[3] *transvolavit*] transvolat, B.
[4] *Portesmutam*] Portesmue, B.
[5] *Braibacenos*] Breibancenos, B.
[6] *Falesiam*] Faleisiam, B.
[7] *Et ipsa*] Ipso, B.
[8] *Mauriana*] Mauritana, B.
[9] *Braibacenis*] Braibancenis, B.
[10] *eadem*] eodem, B.
[11] *carettis*] carretis, B.
[12] *illorum*] eorum, B.

suam equos extraxerunt, et caretas[1] et vasa vinaria fregerunt, et vinum effuderunt. Quod cum nunciatum esset regi Franciæ et exercitui ejus, tali rumore perterriti, jam nihil nisi de fuga cogitabant. Interim rex Angliæ portas civitatis, quas burgenses obstruxerant, reseravit; et exiens cum militibus et servientibus, fossam quæ facta fuerat[2] inter exercitum regis Franciæ et civitatem, fecit impleri lignis et lapidibus et terra, et in planum redigi, ita quod ducenti milites per eam simul transire poterant. Tunc vero præcepit rex Franciæ, ut perrariæ[3] et aliæ machinæ suæ bellicæ frangerentur et comburerentur, et ita factum est. Et rex Franciæ præcepit milites suos armari, et rex Angliæ processit cum militibus et servientibus versus tentoria regis Franciæ. Et exierunt de tentoriis illis milites et servientes armati, et impetuose congressi sunt cum militibus regis Angliæ; et capti fuerunt ex illis[4] quidam, et quidam vulnerati; multi tamen equi interfecti fuerunt[5] ibi. Mane autem facto, Willelmus Senonensium archiepiscopus et comes Theobaldus venerunt ad regem Angliæ et ceperunt ab eo inducias, ita quod rex Franciæ libere posset inde recedere, cum exercitu suo, usque ad locum qui dicitur Malhaunay;[6] et quod in crastino veniret ibidem ad colloquium inter ipsos. Et fecerunt regem Angliæ inde securum fide et sacramentis. Et sic permisit regem Franciæ eum exercitu suo in pace recedere usque ad prænominatum locum; et ibi tentoria sua fixerunt. Circa noctem vero mediam, rex Franciæ milites suos fecit[7] armari, et clam cum toto exercitu suo recessit inde;[8] et non cessavit fugere, donec pervenisset in terram suam; et non respexit fidem et sacramenta quæ archiepiscopus Senonensis et comes Blesensis pro ipso fecerunt. Et sciendum est quod rex Franciæ fugit a Rothomago

A.D. 1174. August 12.

Henry prepares to attack the French.

fo. 58 v°.

The king of France burns his own engines.

Henry attacks the French camp.

August 13. The archbishop of Sens and count of Blois propose a truce.

Hoveden, 309. a. 15. shorter.

August 14. The king of France and his army fly by night.

---

[1] *caretas*] carretas, B.
[2] *fuerat*] fuerit, B.
[3] *perrariæ*] perariæ, B.
[4] *illis*] eis, B.
[5] *fuerunt*] sunt, B.
[6] *Malhaunay*] Malhauney, B.
[7] *milites . . fecit*] tr. B.
[8] *inde*] ab ea, B.

A.D. 1174. August 14. cum exercitu suo, nonodecimo kalendas Septembris, feria quarta, in ipsa vigilia Assumptionis Beatæ Mariæ.

August 15. The French envoys fix Sept. 8 for a conference at Gisors; and that failing, Sept. 29, between Tours and Amboise. Iterum sequenti die venerunt Rothomagum archiepiscopus Senonensis, et comes Theobaldus,[1] et ceperunt colloquium inter regem Angliæ et regem Franciæ in nativitate Beatæ Mariæ apud Gisortium. Itaque adveniente nativitate Beatæ Mariæ venerunt ad colloquium[2] apud Gisortium, et non potuit ibi inter eos[3] convenire:[4] sed[5] aliud ceperunt colloquium inter se ad festum Sancti Michaelis inter Turonim et Ambasium, hoc pacto, quod rex Angliæ iret interim in Pictaviam cum exercitu suo ad debellandum Ricardum filium suum. Et ipsi juraverunt, quod nec rex Franciæ nec juvenis rex, nec aliquis ex parte illorum[6] aliquomodo succursum faceret prædicto Ricardo. Et cum venisset in Pictaviam, Ricardus filius suus non ausus erat eum exspectare, sed fugit ab omni loco in quo erat ipse venturus; et reliquit castella et munitiones quas prius ceperat, non ausus illas retinere contra patrem suum. Et cum audiret quod rex Franciæ et juvenis rex frater suus inducias cepissent a patre suo, et ipsum ab illis induciis exclusissent, indignatus est[7] inde; et venit lacrymans et cecidit in faciem suam pronus in terram, ante pedes regis patris sui, veniam ab eo postulans. Rex vero, paterna pietate commotus, recepit eum in dilectione et pacis osculo, et sic finivit rex[8] gwerram suam in Pictavia. Facta est autem hæc[9] concordia inter regem Angliæ et Ricardum filium suum in Pictavia, nono kalendas Octobris feria secunda.[10]

MS. B. fo. 65 a. Hoveden, 309. a. 18.

Henry goes into Poictou against his son Richard.

Sept. 23. Richard is penitent, and submits to his father.

Hoveden, 309. a. 28.

---

[1] *Theobaldus*] Blenensis, B.

[2] *ad colloquium*] om. B.

[3] *ibi . . eos*] tr. B.

[4] *convenire*] nisi in tantum quod treugas dederunt, ins. B.

[5] *sed*] et, B.

[6] *illorum*] eorum, B.

[7] *est*] om. B.

[8] *rex*] om. B.

[9] *autem hæc*] om. B.

[10] *secunda*] B. continues: "Facta "est igitur longa contentio inter "regem Angliæ et filios suos; sed "jam regis patris familia crescens "et proficiens, et filiorum suorum "familia decrescebat quotidie; "unde factum est quod Ricardus," &c., as in the text. This is a paraphrase of 2 Samuel, iii. 1.

Et inde ivit Ricardus, per consilium patris sui,[1] ad regem Franciæ et ad regem fratrem suum ut indicaret eis quod fecerat. Et instante festo Sancti Michaelis, convenerunt ad colloquium inter Turonim et Ambasium[2] et in crastino Sancti Michaelis, scilicet pridie kalendas Octobris, feria secunda, juvenis rex et fratres sui per consilium regis Franciæ reddiderunt se patri suo regi Angliæ in misericordia sua; et cum eo hanc pacem subscriptam fecerunt, et eam sigillis suis confirmaverunt. A.D. 1174. Hoveden, 309. a. 32. Sept. 29, conference between Tours and Amboise; the sons of Henry submit, Sept. 30.

MS. B, fo. 65 b. Hoveden, 309. a. 36.

" *Hæc est concordia quæ facta est inter regem et filios* Treaty between king Henry and his sons.
" *suos*. Notum sit omnibus[3] tam præsentibus quam futuris,
" quod pax inter dominum regem et filios,[4] Henricum vide-
" licet regem, et Ricardum, et Gaufridum, in hunc modum Deo
" volente reformata est. Henricus rex filius regis, et fratres
" sui prædicti, ad patrem suum, et ad servitium ejus, sicut
" ad dominum suum rédierunt, liberi et absoluti ab omni fo. 59 v°.
" juramento, et imprisa, quam inter se vel cum aliis fece- The conspiracy is dissolved, and the partizans of the princes released from their oaths.
" runt contra eum vel homines suos. Et omnes homines et
" barones qui a fidelitate patris, eorúm causa recesserant,
" clamaverunt quietos ab omni juramento quod eis fecerant;
" et ita liberi et quieti ab omni juramento,[5] et absoluti ab
" omni conventione quam eis fecerant, in hominium et ligan-
" tiam domini regis redierunt. Et dominus rex debet reha-
" bere, ipse et homines sui et barones sui, omnes terras Both parties are to hold what they held fifteen days before the war broke out.
" suas, et castella sua, quæ habuerunt quindecim diebus
" antequam filii sui recederent[6] ab eo. Similiter barones et
" homines sui qui recesserunt ab eo, et secuti sunt filios suos,
" debent rehabere terras suas quas habuerunt quindecim die-
" bus antequam ipsi ab eo recederent.[6] Et dominus rex remisit The two kings forgive all their enemies.
" omnem malitiam baronibus et hominibus suis qui recesse-
" runt ab eo, ita quod propter hoc nullum malum eis faciet,
" quamdiu fideliter ei servient,[7] sicut ligio domino suo. Et
" rex filius ejus similiter perdonavit omnibus, tam clericis,
" quam laicis, qui cum patre suo fuerunt, omnem malitiam,
" et adsecuravit in manu domini regis patris sui, quod illis
" qui servierunt ei nec malum nec damnum aliquod hac de

---

[1] *sui*] ivit, ins. B.
[2] *Ambasium*] in loco qui dicitur Mons Laudatus, ins. B.
[3] *omnibus*] om. B.
[4] *filios*] suos, ins. B.
[5] *ab omni juramento*] om. B.
[6] *recederent*] recederunt, B.
[7] *fideliter ei servient*] ei fideliter servirent, B.

A.D. 1174. Sept. 30. The elder gives to the younger two castles in Normandy, to Richard two in Poictou, and to Geoffrey half the marriage of the heiress of Britany, with money payments.

"causa faciet vel perquiret in tota vita sua. Et dominus rex pro hac conditione donat[1] regi filio suo duo castella in Normannia idonea,[2] ad voluntatem patris ipsius, et singulis annis xv. millia librarum Andegavensium. Et Ricardo filio suo in Pictavia, duo receptacula idonea unde regi damnum non possit[3] provenire, et medietatem reddituum Pictaviæ in denariis. Gaufrido vero filio suo dat in Britannia in denariis, medietatem maritagii filiæ comitis Conani, quam ducere debet in uxorem. Et postquam concessione Romanæ ecclesiæ eam in uxorem duxerit, habebit omnes redditus illius maritagii, sicut continetur in carta comitis Conani. Prisones vero qui cum domino rege finem fecerunt, ante factam pacem cum domino rege, videlicet rex Scotiæ et comes Leicestriæ, et comes Cestriæ et Radulfus de Fulgeriis, et obsides eorum, et obsides aliorum prisonum quos prius habuerat, sunt extra conventionem istam: alii autem prisones ex utraque parte deliberari debent, ita scilicet, quod dominus rex obsides accipiet de prisonibus suis de quibus habere voluerit, et qui dare poterunt, et de aliis habebit securitatem per fidem et sacramentum suum et amicorum suorum. Castella vero quæ firmata sunt vel inforciata postquam gwerra incepit in terra domini regis, pro voluntate sua debent redigi ad illum statum in quo fuerunt xv. diebus ante gwerram. Præterea sciendum est quod rex Henricus, filius domini regis, concessit domino regi patri suo, se quam firmiter observaturum omnes donationes eleemosynarum quas dederat vel daturus erat de terris suis, et donationes terrarum quas dederat hominibus suis, vel daturus erat pro servitio suo. Concessit etiam se firmiter et inconcusse observaturum donationem, quam dominus rex pater suus fecit Johanni fratri suo; videlicet mille libratas redituum in Anglia de dominio suo, et de excaetis suis ad voluntatem suam, et pertinentiis suis, et castellum de Notingham cum comitatu, et castellum de Merleberga[4] cum pertinentiis suis: et in Normannia mille libratas[5] reddituum Andegavensium; et duo castella in Normannia ad voluntatem patris; et in Andegavia, et in terra quæ fuit comitis Andegaviæ mille libratas redditum Andegavensium; et castellum unum in Andegavia, et unum castellum in Turonica, et unum castellum in Cenomannia.

Hoveden, 309. a. 51.

fo. 60 r°. The king of Scotland and earls of Leicester and Chester excluded from this peace.

MS. B. fo. 66 a.

Castles to be put in statu quo ante bellum.

The younger Henry allows the provision to be made for John; viz., Nottingham, Marlborough, and estates in Normandy, Anjou, Touraine, and Maine.

[1] *donat*] donavit, B.
[2] *in . . idonea*] tr. B.
[3] *possit*] posset, B.
[4] *Merleberga*] Malaberga, B.
[5] *libratas*] libras, B.

Hoveden, 309. b. 20.

"Concessum est autem a domino rege, pro amore filii sui, quod omnes illi qui recesserunt ab eo post filium suum, et in recessu suo forisfecerunt in terra domini regis, ad pacem ejus revertantur; ita quod de catellis[1] quæ asportaverunt in recessu suo non respondeant: de morte vero vel proditione, vel perditione alicujus membri respondeant, secundum judicium et consuetudinem terræ. Qui autem ante gwerram quacunque de causa aufugerunt, et ad servitium filii sui venerunt, pro amore filii sui ad pacem revertantur, si vagium et plegium dederint standi judicio de iis quæ ante gwerram forisfecerunt; illi autem qui in placito erant quando recesserunt ad filium suum, ad pacem revertantur, ita quod in eo statu placiti sui sint, in quo erant quando recesserunt. Hanc conventionem tenendam firmiter ex parte sua assecuravit Henricus rex filius domini regis, in manu domini regis[2] patris sui. Præterea assecuravit Henricus rex filius domini regis et fratres sui, quod a domino rege patre suo nunquam amplius exigent ultra donationem[3] præscriptam et determinatam, contra voluntatem et beneplacitum domini regis patris sui: et quod neque se neque servitia sua patri suo subtrahent. Ricardus vero et Gaufridus filii regis devenerunt homines ejus de iis quæ concessit et dedit eis. Cum autem filius ejus Henricus hominium ei facere voluisset, noluit dominus[4] rex recipere, quia rex erat, sed securitatem cepit ab eo."

A.D. 1174. Sept. 30. Arrangements about forfeitures.

fo. 60 v°.

MS. B. fo. 66 b.

The father accepts the homage of Richard and Geoffrey, but excuses that of Henry as being a king.

Hoveden, 309. b. 36, shorter.

Interim Hutredus et Gillebertus[5] filii Ferregus, contendentes uter illorum dominus alterius esse deberet et habere dominium super Galwalenses; magnum odium inter se habuerunt; ita quod uterque illorum alteri insidiabatur ad interficiendum. Et procedente tempore, Gillebertus, filius Ferregus, homines suos congregavit, et cum eis consilium iniit, ut Huctredus frater suus caperetur et occideretur; et statuto tempore convenerunt ut eum caperent et occiderent. Et venit Malcolumb, filius Gilleberti filii Fergus,[6] et obsedit insulam de[7] in qua Hutredus[8] frater patris sui et con-

Hutred and Gilbert, sons of Fergus, quarrel about the government of Galloway.

Malcolm, son of Gilbert, seizes

[1] *catellis*] catallis, B.W.
[2] *domini regis*] om. B.
[3] *donationem*] dominationem, B.
[4] *dominus*] om. B.
[5] *Hutredus et Gillebertus*] Huctredus et Gilebertus, B. There is an old note in the margin of B. "Hæc "habentur verbatim apud Benedict. "Petroburg."
[6] *Fergus*] Ferregus, B.
[7] *de*] om. B.
[8] *Hutredus*] Huectredus, B.

A.D. 1174. and mutilates Hutred.

sanguineus Henrici regis Angliæ, filii Mathildis imperatricis, morabatur, et eum cepit, et mittens carnifices suos, præcepit ut oculos ei eriperent,[1] et testiculos et linguam abscinderent; et ita factum est. Et relicto illo semimortuo, abierunt, et ipse paulo post vitam finivit.

The king of England sends Roger of Hoveden to Robert de Vaux, to persuade Hutred and Gilbert to submit to him.

Dumque hæc fierent, dominus rex misit in Angliam unum de clericis suis, Rogerum de Hovendun[2] nomine, ad Robertum de Vallis, ut illi duo Huctredum et Gillebertum, filios Ferregus,[3] convenirent, et allicerent eos ad servitium ejus.[4] Cumque venissent circa festum Sancti Clementis ad colloquium inter ipsos et Gillebertum filium Fergus, ipse Gillebertus et cæteri Galvalenses[5] obtulerunt eis, ad opus regis, duo millia marcarum argenti, et quingentas vaccas et quingentos porcos de redditu per annum, hac conditione, quod rex eos in manu sua reciperet, et a servitute regis Scotiæ eriperet. Sed prædicti nuncii regis Angliæ hunc finem cum Galvalensibus[6] facere noluerunt, donec locuti fuissent[7] cum rege. Et cum indicatum esset regi qualiter Huctredus, filius Fergus, consanguineus suus interficeretur, noluit cum Galvalensibus illis pacem aliquam[8] facere.

Gilbert proposes terms of submission and protection, Nov. 23, which Henry refuses.

Consecration of four bishops at Canterbury.

Eodem anno, Ricardus Cantuariensis archiepiscopus consecravit in Anglia, apud Cantuariam,[9] Ricardum episcopum Wintoniensem, et Rodbertum Foliot episcopum Herefordensem, et Gaufridum Ridel episcopum Eliensem, et Johannem episcopum Cicestrensem. Et post illorum consecrationem prænominatus Cantuariensis archiepiscopus ivit per episcopatus et abbatias suæ diocesis, tanquam legatus et primas totius Angliæ; et ducens secum multos homines et equos, magnum gravamen

MS. B. fo. 67 a. Hoveden, 309. b. 38.

Archbishop Richard holds a

[1] *eriperent*] eruerent, B.
[2] *Hovendun*] Hovedaine, B.
[3] *Ferregus*] Fergus, B.
[4] *ejus*] suum, B.
[5] *Galvalenses*] Walenses, B.
[6] *Galvalensibus*] Walensibus, B.
[7] *fuissent*] essent, B.
[8] *pacem aliquam*] tr. B.
[9] *in . . . Cantuariam*] tr. B.

intulit domibus religionum.[1] Pervenit autem usque Glocestriam, et ibi implacitavit clericos et officiales Rogeri Eboracensis archiepiscopi, et illos ab omni ecclesiastico ingressu suspendit, pro eo quod ipsi nolebant facere ei eandem obedientiam quam cæteri clerici suæ diocesis sibi fecerunt. Unde magna discordia orta est inter ipsum et Eboracensem archiepiscopum. A.D. 1174. legatine visitation, and suspends the archbishop of York's officials at Gloucester.

Hoveden, 309. b. 41. Et eodem anno vehemens ignis invasit villam Cantuariensem, et eam combussit,[2] et fere omnes ecclesias villæ illius, et ecclesiam Sanctæ Trinitatis quæ in ea est penitus combussit. Canterbury cathedral burnt.

Hoveden, 309. b. 42. Eodem anno obiit Willelmus Turbe, Norwicensis episcopus.[3] Bishop of Norwich dies.

Hoveden, 310. a. 20. Anno ab Incarnatione Domini M°C°LXX°V°., Henricus rex Angliæ, filius Mathildis[4] imperatricis, tenuit curiam suam in Natale Domini apud Argentomium in Normannia, et profectus inde in Andegaviam, munivit castella sua Pictaviæ[5] cum custodibus. Et postea misit Ricardum filium suum in Pictaviam, et præcepit, quod castella comitum et baronum Pictaviæ quæ efforciata fuerunt contra eum[6] redigerentur ad eum[7] statum in quo fuerunt quindecim diebus ante gwerram; et ut quædam illorum[8] subverterentur. Et mandavit ballivis suis Pictaviæ quod invenirent prædicto Ricardo filio suo necessaria, et præcepit quod omnis exercitus Pictaviæ esset ad voluntatem filii sui,[9] et cum eo iret quo vellet, salva fidelitate sua. In Purificatione vero Sanctæ Mariæ fuit dominus rex, et cum eo rex filius suus, apud Cenomannum; et inde venerunt ipsi duo in Normanniam. Henry keeps the Christmas of 1174–5 at Argentan. He sends his son Richard to reduce Poicton. He orders the Poictevins to obey Richard. February 2. The two Henries at Le Mans.

Hoveden, 310. a. 23. Et in festo Sancti Matthiæ apostoli habuerunt colloquium[10] apud Gisorcium cum rege Franciæ. Feb. 24. Conference at Gisors, with Lewis.

[1] *religionum*] religiosorum, B.
[2] *combussit*] conclusit, B.
[3] *episcopus*] The two foregoing paragraphs are transposed in B.
[4] *Mathildis*] Matildis, B.
[5] *Pictaviæ*] om. B.
[6] *eum*] om. B.
[7] *eum*] eundem, B. W.
[8] *illorum*] penitus, ins. B.
[9] *filii sui*] ejus, B.
[10] *colloquium*] inter reges, ins. B.

A.D. 1175. Feb. 26. The two Henries at Rouen; the elder king goes thence into Anjou.

Et inde recesserunt transfretaturi in Angliam, et in capite jejunii venerunt Rothomagum. Et dominus rex, dimisso ibi rege filio suo, ivit in Andegaviam, et munivit castella sua custodibus et victu. Et præcepit, quod castella quæ contra eum fuerunt inforciata[1] redigerentur ad eum[2] statum in quo fuerant quindecim diebus ante gwerram; quædam vero illorum præcepit omnino destrui.

After March 23. The elder king returns to Caen;

Post mediam vero Quadragesimam rediit dominus rex in Normanniam; et cum venisset Cadomum, mandavit regi filio suo, qui interim moram fecerat apud Rothomagum, ut cum festinatione ad eum veniret ad[3] transfretandum secum in Angliam. Ipse vero ad patrem suum venire noluit, sed mandavit ei, quod nollet transfretare in Angliam. Veniebant enim ad eum frequenter apud Rothomagum nuncii regis Franciæ, qui dehortabantur eum transfretare in Angliam,[4] et dixerunt[5] ei quod si pater ejus eum in Anglia teneret, cum in carcere poneret.[6] Et ipse adhuc cereus erat in vitium flecti, nec ausus erat ad dominum suum regem venire. Dominus tamen rex[7] iterum et iterum nuncios suos misit ad filium suum, et tandem adeo animi sui motum blandis et lenibus emollivit, quod ille relicto hostilitatis errore, ad voluntatem patris sui rediit, et venit apud Burum ad eum; et ibi coram Rothomagensi archiepiscopo et Henrico Bajocensi episcopo, et comite Willelmo de Mandevilla, et Ricardo de Humez[8] constabulario, et aliis quampluribus familiaribus domini regis, procidit pronus in terram ad pedes domini regis patris sui, cum lacrymis postulans ut ab eo[9] homagium et ligantiam reciperet, sicut fecerat a fratribus suis, et subjunxit, quod si rex homagium suum recipere nollet, non posset credere, quod

MS. B. fo. 67 b.

the younger Henry refuses to go to England with his father.

Horace, Art. Poet. 163.

Henry returns to his father, and is forgiven, at Bur. (April 1. *Diceto*, 585.)

Hoveden, 310. a. 25, shorter.

fo. 62 r°.

Abstract of the document given in Diceto, c. 586.

---

[1] *inforciata*] forciata, B.
[2] *eum*] eundem, B.
[3] *ad*] om. B.
[4] *in Angliam*] om. B.
[5] *et dixerunt*] dicentes, B.
[6] *in carcere poneret*] incarceraret, B.
[7] *tamen rex*] tr. B.
[8] *de Humez*] Humet, B.
[9] *ut ab eo*] tr. B.

illum[1] diligeret. Tandem vero, dominus rex pietate commotus et prece circumstantium, hominium et ligantiam ab eo cepit. Et his gestis, dominus rex misit eum ad regem Franciæ ad loquendum cum eo; et ipse interim ivit ad Valones, et ibi moram fecit per aliquot dies; et inde ivit usque Cæsarisburgum;[2] et ibi in ipsa vigilia Paschæ, venit ad eum rex filius suus rediens a rege Franciæ; et ibi sollemne festum Paschale cum magno gaudio tenuerunt. A.D. 1175. April 13. The two Henries keep Easter at Cherbourg.

Hoveden, 310. a. 36.

Ante Pascha vero dominus rex misit Gaufridum filium suum in Britanniam, et præcepit ut castra[3] quæ contra eum fuerunt, subverterentur et destruerentur. Geoffrey sent into Britany.

Hoveden, 310. a. 30, shorter.

Die autem Veneris Passionis Domini, Philippus[4] comes Flandriæ crucem accepit in propria persona, proxima æstate Jerosolimam iturus. Et die Martis proxima post clausum Pascha, venit in Normanniam, ad loquendum cum domino rege et cum rege filio suo. Ipsi vero cum audissent[5] ejus adventum, occurrerunt ei apud Cadomum; et ibi dominus rex et filius suus confirmaverunt prædicto comiti, cartis suis, redditum quem ei dederant in Anglia, scilicet[6] [mille] marcas argenti recipiendas ad scaccarium Angliæ. Et pro hac confirmatione, prædictus comes clamavit juvenem regem quietum de sua promissione quam ei fecerat et carta sua confirmaverat pro hominio suo; et cartam juvenis regis quam inde habuit, tradidit in manu domini regis. Et sic post magnos honores quos rex ei ibidem fecerat, ipse comes, accepta a regibus licentia, rediit in terram suam. Philip, count of Flanders, takes the cross, April 11; and visits the king in Normandy, April 22, at Caen. The count of Flanders reconciled.

MS. B. fo. 68 a.

Hoveden, 310. a. 39, shorter.

Et reges ipsi venerunt usque[7] Barbefluctum ut transfretarent[8] in Angliam; et ascensis navibus suis apud Barbefluctum, applicuerunt in Angliam apud Portes- May 9. The kings cross over into England.

[1] *illum*] eum, B.
[2] *Cæsarisburgum*] Cerarisburgum, A.
[3] *castra*] castella, B.
[4] *Philippus*] Filippus, A.
[5] *audissent*] om. B.
[6] *scilicet*] om. B.; *mille*, blank in A., supplied from Brompton.
[7] *usque*] apud, B.
[8] *transfretarent*] transfretassent, B.

A.D. 1175. mutam,[1] viimo. idus Maii, feria sexta. Et venientes Hoveden, 310. a. 40, shorter. Lundonias, invenerunt ibi Ricardum Cantuariensem archiepiscopum et suffraganeos suos, volentes ibidem
Council at Westminster, May 18. concilium celebrare. Celebravit itaque prædictus Cantuariensis archiepiscopus concilium apud Lundonias in Westmonasterio coram prædictis regibus et assensu et voluntate ipsorum,[2] die Dominica proxima ante Ascen-
fo. 62 v°. sionem Domini, scilicet xv. kalendas Junii. Huic autem concilio interfuerunt suffraganei prædicti archipræsulis, scilicet Walterius Rofensis episcopus, Gillebertus Lundoniensis episcopus, Ricardus Wintoniensis episcopus, Joscelinus Saresbiriensis episcopus,[3] Gaufridus Eliensis episcopus, Rogerus Wigornensis episcopus, Reginaldus Bathoniensis episcopus, Rodbertus Herefordensis episcopus, Bartholomæus Exoniensis episcopus, [Ricardus][4] Cestrensis episcopus, [Johannes][5] Cicestrensis episcopus. episcopus de Sancto David de Wallia,[6] abbas Sancti Albani, abbas Sancti Edmundi, abbas Rameseiæ,[7] abbas
May 18. Archbishop Richard promulgates canons. de Boxeleia.[8] Et coram prænominatis episcopis et abbatibus, Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, in eminentiori loco[9] sedens, hæc verba in medio proferens ait;
" Ideo in ecclesia Dei, secundum antiquam patrum con- Hoveden 310. a. 44.
" suetudinem concilia congregantur, ut ii qui constituti
" sunt in eminentiori cura pastorali, vitam subditorum
" de communi consilio regularibus institutis informent,
" et enormitates quæ pullulant incessanter, consultiore
" censura compescant. Nos itaque potius inhærentes
" orthodoxorum patrum regulis, quam aliquid de novo
" statuentes, quædam certa capitula dignum duximus
" in medium promulganda, quæ universis provinciali-
" bus nostris firmiter et inviolabiliter observanda in-

[1] *Portesmutam*] Portesmue, B.
[2] *ipsorum*] eorum, B.
[3] *Ricardus Wintoniensis episcopus, Jocelinus Saresbiriensis episcopus*] tr.B.
[4] *Ricardus*] om. A.
[5] *Johannes*] om. A.
[6] *Wallia*] et, ins. B.
[7] *abbas Rameseiæ*] om. B.
[8] *Boxeleia*] Buxeleia, B.
[9] *loco*] om. B.

" jungimus. Omnes enim sacrorum censemus canonum " transgressores, qui statutis hujus sacrosanctæ synodi " præsumpserint contraire. A.D. 1175. May 18.

" *Ex decretali epistola Alexandri papæ III. ad Rogerum Wigor-* " *nensem episcopum.*

Gilb. Foliot, ep. ecclxviii.

" Si quis sacerdos vel clericus in sacris ordinibus constitu- " tus, ecclesiam vel ecclesiasticum beneficium habens, publice " fornicariam habeat;[1] et semel,[2] secundo et tertio commoni- MS. B. fo. 68 b. " tus, fornicariam suam non dimiserit, et a se prorsus non ex- " pulerit, sed potius in immunditia sua duxerit persistendum, " omni officio et beneficio ecclesiastico spolietur. Si qui vero " infra subdiaconatum[3] constituti, matrimonia contraxerint, ab " uxoribus suis, nisi de communi consensu ad religionem " transire voluerint, et ibi in Dei servitio vigilanter[4] perma- " nere, nullatenus separentur; sed cum uxoribus viventes ec- " clesiastica beneficia nullo modo percipiant. Qui autem in " subdiaconatu vel supra, ad matrimonia convolaverint, mu- " lieres etiam invitas et renitentes relinquant.

Against fornication and marriage of the clergy.

" Decrevimus etiam ejusdem epistolæ auctoritate, ne filii " sacerdotum in paternis ecclesiis amodo personæ instituan- " tur; nec eas qualibet occasione, media non intercedente per- " sona, obtineant.

" *Ex Concilio Cartaginensi III.*

fo. 63 r°

Conc. Carthag. III. (A.D. 397), canon. 27.

" Clerici in sacris ordinibus constituti, edendi vel bibendi " causa, tabernas non ingrediantur nec publicis potationibus " intersint, nisi peregrinationis necessitate compulsi. Si quis " vero tale quid fecerit, aut cesset aut deponatur.

Against priests haunting taverns.

" *Ex Concilio Toletano III.*

Conc. Tolet. XI., A.D. 675, c. 6.

" Iis qui in sacris ordinibus constituti sunt, judicium san- " guinis agitare non licet. Unde prohibemus ne aut per se " membrorum truncationes faciant, aut inferendas judicent. " Quod si quis tale fecerit, concessi ordinis privetur officio et " loco. Inhibemus etiam sub interminatione anathematis, ne " quis sacerdos habeat vicecomitatum aut præpositi sæcularis " officium.

Clergy not to meddle with causes perilling life or limb.

---

[1] *habeat*] habet, B.
[2] *semel*] et, ins. B.
[3] *subdiaconatum*] subdiaconum, B.
[4] *vigilanter*] jugiter, B.

A.D. 1175. May 18.

" *Ex Concilio Agatensi.*

Clergy to be well shorn and dressed.

" Clerici qui comam nutriunt, ab archidiacono etiam inviti Hoveden, 310. b. 18.
" tondeantur. Vestimentis etiam vel calceamentis, nisi quæ Conc. Agath.
" honestatem et religionem deceant, eis uti non licet. Si quis (A.D. 506),
" autem contra hoc facere præsumpserit, et commonitus emen- canon. 20.
" dare noluerit, excommunicationi subjaceat.

" *Ex diversis Decretis, Urbani, Innocentii; et Conciliis*[1] *Calce-*
" *donensi et Cartaginensi.*[2]

Irregular ordinations by strange bishops to be invalid.

" Quia[3] quidam clerici, desperantes ab episcopis suis ordi- Cf. I. Decr., dist. lxxi.
" nari, vel propter imperitiam, vel vitæ incontinentiam, vel
" nativitatis conditionem, aut tituli defectum, aut ætatem
" minorem, extra provinciam suam, interdum etiam a trans-
" marinis episcopis ordinantur, vel ordinatos se mentiuntur,
" ignota sigilla episcopis suis deferentes: statuimus talium[4]
" ordinationem irritam esse habendam, sub interminatione
" anathematis inhibentes ne a quoquam ad officii sui executio-
" nem suscipiantur. Episcopum quoque nostræ jurisdictionis,
" qui talem sciens et prudens ordinaverit vel susceperit, ab MS. B. fo. 69 a.
" illius ordinis collatione, ad quem eum ordinavit vel suscepit,
" usque ad condignam satisfactionem, se noverit esse suspen-
" sum.

Item.[5]

Secular causes not to be tried in churches or churchyards.

" Cum ecclesia Dei, secundum Ewangelicam veritatem, do- Cf. Decr. Greg. IX., lib. iii. tit.
" mus orationis esse debeat, et non spelunca latronum et san- xlix. c. 5.
" guinis forum; sæculares causas in quibus de sanguinis
" effusione, vel de pœna corporali[6] agitur, in ecclesiis vel in
" cœmeteriis agitari sub interminatione[7] anathematis prohi-
" bemus. Absurde enim est et crudele, ibi sanguinis judicium
" exerceri, ubi et reis constituta est tutela refugii.

" *Ex Concilio Triburiensi.*

Against selling holy ordinances.

" Dictum est solere in quibusdam locis pro perceptione II. Decr.,[8] caus. i. qu. i.
" chrismatis nummos dari, similiter pro baptismo et commu- c. 105.
" nione. Hoc Simoniacæ hæresis esse,[8] detestata est sancta
fo. 63 v°. " synodus, et anathematizavit. Statuimus ergo, ut de cætero
" nec pro ordinatione, nec pro chrismate, nec pro baptismo,

---

[1] *Conciliis*] Concilii, B.
[2] *Calcedonensi et Cartaginensi*] Calcedonis et Carthaginis, B.
[3] *Quia*] om., B.
[4] *alium*] talem, B.
[5] *Item*] om. B.
[6] *corporali*] om. B.
[7] *interminatione*] intermissione, B.
[8] *esse*] om. B.

Hoveden, 310. b. 38.

" nec pro extrema unctione, nec pro sepultura, nec pro com- A.D. 1175. May 18.
" munione, nec pro dedicatione quicquam exigatur. Sed gratis
" dona Christi gratuita dispensatione donentur. Si quis contra
" hoc facere præsumpserit, anathema sit.

" *Ex decreto Urbani papæ.*

H. Decr., caus. i. qu. ii. c. 3.

" Nullus prælatus in recipiendo monacho vel canonico vel Monks not to be received for payment.
" sanctimoniali, pretium sumere vel exigere ab iis qui ad
" conversationem veniunt, aliqua pacti occasione præsumat.
" Si quis autem hoc fecerit, anathema sit.

" *Decretum novum.*

" Nulli liceat ecclesiam nomine dotalicii ad aliquem trans- Money not to be taken for presentations.
" ferre, vel pro præsentatione alicujus personæ pecuniam vel
" aliquod emolumentum, pacto interveniente, recipere. Quod
" si quis fecerit, et inde in jure vel confessus vel convictus[1]
" fuerit, ipsum tam régia quam nostra freti auctoritate, patro-
" cinio ejusdem ecclesiæ in perpetuum privari statuimus.

" *Ex decretis diversorum Patrum.*

Cf. I. Decr., dist. lxxxviii.

" Secundum instituta patrum nostrorum, sub interminatione Clergy not to trade or farm.
" anathematis prohibemus, ne monachi, vel clerici, causa lucri
" negotientur; et ne monachi a clericis vel laicis firmas tene-
" ant; neque laici ecclesiastica beneficia ad firmas[2] suscipiant.

" *Ex Concilio Meldensi.*

Conc. Meld., A.D. 845, c. xxxvii.

" Quicunque ex clero videntur esse, arma non sumant, Clergy not to wear arms.
" nec armati incedant, sed professionis suæ vocabulum reli-
" gionis[3] moribus et religioso[4] habitu præbeant. Quod si
" contempserint, tanquam sacrorum canonum contemptores et
MS. B. fo. 69 b.
" ecclesiasticæ auctoritatis profanatores, proprii gradus amis-
" sione mulctentur; quia non possunt simul Deo et sæculo
" militare.

" *Ex decreto Alexandri papæ III.*[5] *Norwicensi episcopo misso.*

Cf. Decr. Greg. IX., lib. v. t. xxi. c. 6.

" Illud etiam de vicariis, qui personis fide et juramento[6] Vicars not to set themselves up
" obligati sunt, duximus statuendum, quod si, fide vel sacra-

[1] *convictus*] commotus, B.
[2] *firmas*] teneant vel, ins. B.
[3] *religionis*] religiosis, B.
[4] *religioso*] religiosi, B.
[5] *III.*] om. B. See Epp. Gilb. Foliot, ccclxvii.
[6] *et juramento*] vel sacramentis, B.

A.D. 1175. May 18. against the parsons.

" menti religione contempta, personatum sibi falso assumentes, Hoveden, 311. a. 4.
" contra personas se erexerint, super hoc in jure vel confessi
" vel convicti fuerint, de cætero in eodem episcopatu ad officii
" sui executionem non admittantur.

" *Ex Concilio Rothomagensi.*

Tithes to be paid under pain of anathema.

" Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, sive de fructibus II. Decr., caus. xvi. qu. vii. c. 5.
" arborum, sive de[1] aliis fructibus, Domini sunt, et Illi sanc-
" tificantur. Sed quia multi modo inveniuntur decimas dare
" nolentes, statuimus ut juxta domini papæ præceptum[2] admo-
" neantur semel, secundo et[3] tertio, ut de grano, de vino, de
fo. 64 r°. " fructibus arborum et de fœtibus animalium, et de lana, et
" de agnis, et[4] de caseis et[4] lino et[4] canabe, et de reliquis
" quæ annuatim renovantur, decimas integre persolvant;
" quod si commoniti non emendaverint, anathemati se noverint
" subjacere.

Chicanery and rash litigation to be restrained by condemning in costs.

" [5] Calumniam et audaciam temere litigantium condemnando Cf. Conc. Later. (A.D. 1179), app. pt. iii. c. 2.
" in expensas, et alio multiplici remedio, imperialis sanctio
" compescat. Quoniam igitur hoc sacris institutis consonare
" dinoscitur, præcipimus, ut de cætero in causis pecuniariis,[6]
" quæ inter clericos agitabuntur, victus victori condemnetur
" in expensis. Qui autem solvendo non fuerit, eum in arbi-
" trio episcopi sui puniendum relinquo.

" *Ex decreto Pelagii papæ.*

The number of proper prefaces in the ordinary of the mass restricted.

" Invenimus tantum decem præfationes in sacro cathalogo III. Decr., dist. i. c. 71.
" reperiendas;[7] unam in Albis Paschalibus, *Et Te quidem omni*
" *tempore.* Secundam in die Ascensionis, *Qui post resurrec-*
" *tionem.* Tertiam in Pentecosten, *Qui ascendens super omnes*
" *cœlos.* Quartam de Natale Domini, *Quia per Incarnati Verbi*
" *mysterium.*[8] Quintam, de apparitione Domini, *Quia cum*
" *Unigenitus Tuus.* Sextam, de apostolis, *Et Te, Domine, sup-*
" *pliciter exorare.* Septimam de Sancta Trinitate, *Qui cum*
" *Unigenito Tuo.* Octavam de Cruce, *Qui salutem humani*
" *generis.* Nonam de jejunio Quadragesimali tantummodo
" dicendam, *Qui corporali jejunio.* Decimam de Beata Vir-
" gine,[9] *Et Te in*[10] *veneratione Beatæ Mariæ.*[11]

---

[1] *de*] om. B.
[2] *præceptum*] præcepta, B.
[3] *et*] om. B.
[4] *et*] om. B.
[5] Item, ins. B.
[6] *pecuniariis*] peculiaribus, B. W.
[7] *reperiendas*] recipiendas, B.
[8] *Verbi mysterium*] om. B.
[9] *Virgine*] Maria, B.
[10] *in*] om. B.
[11] *Mariæ*] om. B.

Hoveden, 311. a. 25.

"Hujus igitur decreti et domini papæ Alexandri auctoritate, districte præcipimus, nequis præfatis præfationibus aliquam omnino præsumat adjicere. A.D. 1175. May 18.

"*Ex decreto*[1] *Julii papæ.*

III. Decr., dist. ii. c. 7. MS. B. fo. 70 a.

"Inhibemus ne quis quasi pro complemento communionis intinctam alicui Eucharistiam tradat. Nam intinctum panem aliis Christum præbuisse non legimus, excepto illo tantum discipulo, quem intincta buccella Magistri proditorem ostenderit, non quæ sacramenti hujus institutionem signaret. The consecrated bread not to be dipped in the wine.

"*Ex Concilio Remensi.*

Cf. III. Decr., dist. i. c. 45.

"Præcipimus, ne consecretur Eucharistia, nisi in calice aureo vel argenteo; et ne stagneum calicem aliquis episcopus amodo benedicat, interdicimus. fo. 64 vº. Tin chalices forbidden.

"*Ex decretis*[2] *Ormisdæ papæ.*

II. Decr., caus. xxx. qu. v. c. 2.

"Nullus fidelis, cujuscunque conditionis sit,[3] occulte nuptias faciet;[4] sed benedictione accepta[5] a sacerdote, publice nubat in Domino. Siquis ergo[6] sacerdos aliquos occulte conjunxisse inventus fuerit, triennio ab officio[7] suspendatur. Secret marriages forbidden.

"*Ex decretis*[8] *Nicholai papæ.*

II. Decr., caus. xxx. qu. ii. c. i.

"Ubi non est consensus utriusque non est conjugium. Ergo qui pueris dant puellas in cunabulis nihil faciunt; nisi uterque puerorum postquam venerint ad tempus discretionis, consentiat. Children not to be married,

"Hujus ergo decreti auctoritate inhibemus, ne de[9] cætero aliqui, quorum uterque vel alter ad ætatem legibus constitutam et canonibus determinatam non pervenit, conjungantur; nisi forte aliquando, urgente necessitate interveniente pro bono pacis conjunctio talis toleretur." except for sake of peace.

Hoveden, 311. a. 43.

In hoc autem concilio clerici Rogeri Eboracensis archiepiscopi calumniati fuerunt jus Eboracensis ecclesiæ de cruce portanda in diocesi Cantuariensis ecclesiæ. Præterea calumniati sunt ibidem, ex parte Eboracensis The archbishop of York claims to carry his cross in the province of Canterbury

---

[1] *decreto*] Concilio, B.
[2] *decretis*] decreto, B.
[3] *cujuscunque . . sit*] tr. B.; cujusque, A. B.
[4] *faciet*] faciat, B.
[5] *benedictione accepta*] tr. B.
[6] *ergo*] vero, B.
[7] *officio*] suo, ins. B.
[8] *decretis*] decreto, B.
[9] *de*] om. B.

A.D. 1175. May 18. and the supremacy in four dioceses; and appeals archbishop Richard to Rome for his conduct at Gloucester. fo. 65 r°.

archiepiscopi, episcopatum Lincolniensem, et episcopatum Cestrensem, et episcopatum Wigornensem, et episcopatum Herefordensem, de jure pertinere debere ad metropolitanam Eboracensium ecclesiam; et super hoc prædictum archiepiscopum Cantuariensem [1] appellaverunt ad Romani pontificis præsentiam.[2] Præterea appellaverunt ipsum Cantuariensem archiepiscopum ad Romanum pontificem, super injuria et anathematis sententia, quam intulit clericis Eboracensis archiepiscopi, qui per eum ministraverunt[3] in ecclesia Sancti Oswaldi de Gloucestria, pro eo quod ad illum venire nolebant ad ipsius summonitionem, sicut clerici diocesis suæ fecerunt. In ipso autem concilio clerici ecclesiæ Sancti Asafi[4] petierunt a Cantuariensi archiepiscopo, ut in vi obedientiæ præciperet Godefrido, ecclesiæ Sancti Asaf episcopo, ad sedem ecclesiæ suæ redire cui præfuit pontificali potentia,[5] vel ut prædictus archiepiscopus alium episcopum loco ipsius Godefridi institueret. Ipse enim Godefridus episcopatum suum deseruit, paupertate et Valensium infestatione compulsus; veniensque in Angliam, a Christianissimo rege Henrico benigne et honorifice susceptus est. Et tradidit ei rex abbatiam Abbendoniæ vacantem in custodia, donec ad sedem propriam liberum haberet regressum. Itaque præfatus Cantuariensis archiepiscopus in ipso concilio, ad instantiam prænominatorum clericorum, et admonitione Alexandri summi pontificis; necnon et consilio venerabilium coepiscoporum suorum, convenit jam dictum Godefridum, ut in vi obedientiæ ad sedem propriam rediret, vel curam pastoralem, quæ sibi fuerat commissa, in manu ipsius libere et absolute resignaret. Ipse vero Godefridus sperans quod abbatia de Abbendonia, quæ tradita fuerat ei ad custodiendum, posset sibi[6] rema-

Hoveden, 311. a. 46.

The clergy of St. Asaph pray that their bishop may be forced into residence: he is now administering Abingdon abbey.

The bishop resigns his see rather than return, and is deprived.

[1] *archiepiscopum Cantuariensem*] tr. B.

[2] *appellaverunt . . . præsentiam*] ad Romanum pontificem appellaverunt, B.

[3] *ministraverunt*] ministrabant, B.

[4] *Asafi*] Blank in B.

[5] *potentia*] præsentia, B.

[6] *sibi*] om. B.

Hoveden, 311. b. 11.

nere; episcopatum suum, nullo cogente, resignavit in manu Cantuariensis archiepiscopi; et tradidit ei annulum suum, et baculum pastoralem; et ipse Cantuariensis privavit eum concessi ordinis dignitate et loco, et[1] statuit loco ipsius et consecravit magistrum Adam ad episcopatum Sancti Asaf. A.D. 1175. May 18.

Et sic finito concilio, dominus rex, et cum eo rex filius suus,[2] arripuerunt iter suum in peregrinatione ad beatum Thomam Cantuariensem martyrem. Et inde redeuntes, tenuerunt curiam et festum regium[3] in ipsa die Pentecosten[4] apud Radingis.[5] Et inde misit rex unum de clericis suis, Rogerum de Hovedene nomine, ad ecclesiam Norwicensem[6] quæ tunc vacabat, defuncto pastore suo, et ad abbatias quæ tunc vacabant per Angliam cum litteris suis; significans priori et conventui domuum vacantium, quod ipse prior cum quinque vel pluribus de discretioribus et sapientioribus domus suæ, qui ad hoc sufficerent, veniret apud Oxefordam[7] in Nativitate Beati Johannis Baptistæ, obviam ei et domino Cantuariensi,[8] ad eligendum domui suæ pastorem necessarium. Et præcepit, quod unusquisque prior secum afferret litteras conventus, ut cæteri, qui domi essent, ratum haberent quicquid ipse et illi, qui cum eo venissent, facerent. Similiter Cantuariensis archiepiscopus scripsit eisdem domibus, ut prior et cum eo quinque vel plures de sapientioribus et discretioribus, venirent obviam sibi et domino regi, ut supradictum est, cum litteris conventus, ad eligendum sibi pastorem. Et ipse misit magistrum Rodbertum de Hinglisham, clericum suum, per supradictas abbatias, cum prænominato clerico regis. Erant autem tunc temporis duodecim abbatiæ vacantes per Angliam in Cantuariensi

After a pilgrimage to Canterbury (May 28. *Dicето*, 585) the kings keep Whitsuntide, June 1, at Reading.

fo. 65 v°.

Roger Hoveden sent to summon the clergy of the vacant churches to Oxford on June 24, to their elections.

Archbishop Richard sends Robert of Hinglisham with him.

---

[1] *Cantuariensis . . . et*] archiepiscopus, B.

[2] *suus*] ejus, B.

[3] *festum regium*] tr. B.

[4] *Pentecosten*] Pentecostes, B.

[5] *Radingis*] Radinges, B.

[6] *Norwicensem*] Nortvicensem, B.

[7] *Oxefordam*] Oxenfordiam, B.

[8] *Cantuariensi*] archiepiscopo, ins. B.

A.D. 1175. June. Twelve abbacies vacant in England.

diocesi,[1] quarum nomina hæc sunt; et præterea episcopatus Norwicensis;[2] abbatia de Abbendonia, abbatia de Grimesbi, abbatia de Cruilandia,[3] abbatia de Thornai,[4] abbatia de Holmo, abbatia de Westmuster, abbatia Sancti Augustini Cantuariensis; abbatia de Bello, abbatia de Hida Wintoniæ, abbatia de Abbotesbiri,[5] abbatia de Michennia, et aliæ quædam.[6] Hoveden, 311. b. 25. MS. B. fo. 71 a.

The king compels the earl of Gloucester to surrender the castle of Bristol:

Interim rex implacitavit comitem Gloucestriæ, eo quod[7] tempore hostilitatis expulit custodes regis de turre Bristoldi, et eam in manu sua tenuit quamdiu werra duravit. Et comes inde volens regi[8] satisfacere, reddidit ei turrim Bristoldi. Hoveden, 311. b. 14.

and sues the nobility for breach of forest laws.

Præterea implacitavit comites et barones Angliæ de forestis et de[9] captione venationum, et omnes posuit[10] in misericordia sua. Hoveden, 311. b. 32.

Council at Gloucester, June 29, for Welsh affairs.

In festo vero Sanctorum[11] Apostolorum Petri et Pauli, dominus rex et rex filius suus[12] magnum tenuerunt concilium apud Gloucestriam, cum Reso filio Grifini et aliis regibus Walliæ. Et præcepit ibi rex omnibus hominibus suis Walliæ, Francis et Anglis, quod si aliquis Walensium contra aliquem illorum werram[13] moveret in terra regis; omnes unanimiter et constanti animo cum eo contra Valenses[14] tenerent. Et hoc observandum fecit dominus[15] rex comitem Gloucestriæ et Willelmum de Brausa,[16] et alios barones suos illius patriæ jurare, tactis sacrosanctis Ewangeliis.

About July 1, fo. 66 r°. a court held

Et sic circa octavas Sancti Johannis Baptistæ, venerunt ambo reges usque Wudestokam;[17] et occurrerunt ibi eis Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, et Ricar- Hoveden, 311. b. 16.

---

[1] *Cantuariensi diocesi*] tr. B.
[2] *Norwicensis*] Nortwicensis, B.
[3] *Cruilandia*] Cruilanda, B.
[4] *Thornai*] Torneia, B.
[5] *Abbotesbiri*] Abbotesbiria, B. Here B. places *abbatia de Habendona*, instead of above.
[6] *et aliæ quædam*] om. B.
[7] *quod*] ipse, ins. B.
[8] *inde . . regi*] tr. B.
[9] *de*] om. B.
[10] *omnes posuit*] tr. B.
[11] *vero Sanctorum*] autem, B.
[12] *suus*] ejus, B.
[13] *werram*] gwerram, B.
[14] *Valenses*] Wallenses, B.
[15] *dominus*] om. B.
[16] *Brausa*] Breiusa, B.
[17] *Wudestokam*] Wdestokam, B.

Hoveden, 311. b. 18, shorter.

dus Wintoniensis episcopus, et Reginaldus Battoniensis episcopus, et Joscelinus Salesbiriensis episcopus, et Rogerus Wigornensis episcopus, Gaufridus Elyensis episcopus, Johannes Cicestrensis episcopus, Walterius Rofensis episcopus, Bartholomæus Exoniensis episcopus, et Hugo Dunelmensis episcopus, qui illuc pro negotio suo venerat; et fere omnes abbates totius Angliæ Cantuariensis diocesis ibi convenerant; et ibidem magnum coram prædictis regibus celebraverunt concilium de pastoribus eligendis et instituendis per abbatias, quæ tunc vacabant per Angliam, et de pastore eligendo ad sedem pontificalem Norwicensis ecclesiæ. In eodem vero concilio confirmata est per mandatum Alexandri summi pontificis electio Gaufridi Lincolniensis electi. Sed dominus rex pater ipsius noluit, ut[1] tunc consecraretur; quia ille infra annos ætatis erat, et non sciebat quantum necessarium esset ad regimen suscepti ordinis.[2] Et misit eum rex Turonim, ut scholas ibi exerceret et disceret, donec dignus fieret[3] tanti honoris dignitate.

A.D. 1175. July. at Woodstock for elections.

Hoveden, 311. b. 31, shorter.

Geoffrey, elect of Lincoln, confirmed, and sent to Tours to study. (July 9. *Diceto*, 587.)

In ipso autem concilio præcepit rex publico edicto, ne aliquis de terra sua, qui contra eum fuerat tempore werræ,[4] veniret ad curiam suam nisi per mandatum ipsius; et si venisset illuc sine summonitione, caperetur tanquam hostis regis. Præcepit etiam ne quis moraretur in curia sua ultra solis occasum; et ne quis ad curiam suam veniret ante ejus[5] ortum. Præcepit etiam ne aliquis[6] arma gestaret per Angliam citra Sabrinam, scilicet arcum et sagittas, et cultella cum punctis; et si quis hujusmodi arma gestaret[7] caperetur. Sed hæc præcepta parvo tempore custodita sunt.

The king orders that none of his enemies in the late war shall come to court, without special summons; none to come before or after sunset; none east of Severn to wear arms.

MS. B. fo. 71 b.

Ibidem autem ducti sunt ad eum in vinculis quatuor milites, quorum nomina hæc sunt[8] . . ., et alii

The murderers of Gilbert the

---

[1] *ut*] ipse, ins. B.

[2] *ordinis*] oneris et honoris, ins. B.

[3] *fieret*] esset, B.

[4] *werræ*] gwerræ, B.

[5] *ejus*] solis, B.

[6] *aliquis*] quis, B.

[7] *gestaret*] portaret, B.

[8] *quorum . . . sunt*] om. B., and underlined in A., as if for erasure.

A.D. 1175. July. forester imprisoned and hanged at Lichfield.

multi, qui calumniati fuerant de morte Gilleberti forestarii regis et sociorum ejus. Et rex fecit eos ibi incarcerari.

August 1. The king comes to Nottingham and sues the nobles of the county for breach of forest law.

Celebrato autem ibi concilio, acceleravit rex ire versus Nothingham;[1] et cum venisset apud Lichesfeld,[2] audita ibi[3] prædictorum quatuor militum infamia, fecit eos ibidem suspendi, et socios suos cum eis. Et procedens inde venit usque Nothingham[1] in festo Sancti Petri ad Vincula, et per aliquot dies ibi moram faciens,[4] implacitavit omnes barones et milites illius patriæ de forestis suis; et posuit omnes[5] in misericordia sua pro capta venatione. Et hac de causa fere omnes comites et barones et milites et villanos et etiam clericos regni sui implacitavit; et plerosque illorum plus quam facultates suæ expetebant[6] redemit.[7] Tamen Ricardus de Luci, justitiarius Angliæ, volens eos defendere, ostendit regi breve quoddam per quod rex mandavit ei, tempore hostilitatis, dum ipse et filii sui inimicabantur,[8] quod ipse fecisset destrui omnes forestas Angliæ et venationem capi; et etiam vivaria infringi et pisces capi; et ipse sicut ei præceptum fuerat volens mandato regis satisfacere, præcepit omnibus ut secure et[9] sine dubio venationes caperent. Ipsi vero jam nihil timentes, venationes regis malo suo ceperunt; quia prædictum mandatum et ipsius Ricardi testimonium eis nequaquam contra regis voluntatem prodesse potuerunt.

Hoveden, 311. b. 32, shorter.

fo. 66 v°.

Richard de Lucy the justiciar, interferes in vain.

Aug. 10. The king meets the king of Scotland and his nobles at York;

Et his ita peractis apud Notingham, rex ivit usque Eboracum, et in festo Sancti Laurentii venit illuc; et habuit ibi sibi obvium Willelmum regem Scotiæ, qui secum adduxerat omnes episcopos et[10] comites et

Hoveden, 311. b. 35, shorter.

---

[1] *Nothingham*] Notingham, B.

[2] *Lichesfeld*] Lichefeld, B.

[3] Here the words *de suspensione militum pro forestis*, have crept out of the margin into the text of B.

[4] *faciens*] et, ins. B.

[5] *omnes*] eos, B.

[6] *facultates suæ expetebant*] facultas eorum expetebat, B.

[7] *redemit*] redimit, B.

[8] *inimicabantur*] inimicabant, B.

[9] *et etiam vivaria . . . secure et*] om. B.

[10] *et*] om. B.

barones et milites et francos tenentes terræ suæ a maximo usque ad minimum, ad faciendum ibi hominia et ligantias et fidelitates regi Angliæ et hæredibus suis in perpetuum, contra omnes homines, sicut convenit inter eos apud Falesiam [1] in Normannia, antequam rex Scotiæ de ergastulo ejus exiret. Itaque congregatis omnibus in ecclesia Sancti Petri Eboraci, Willelmus rex Scotiæ præcepit episcopis et comitibus et baronibus terræ suæ facere ligantiam et fidelitatem, et hominium [2] Henrico regi Angliæ filio Matillis imperatricis, et Henrico regi filio suo; sicque factum est.

A.D. 1175. August 10.

MS. B. fo. 72 a.

fo. 67 r°.

and receives their homage.

[3] Et inprimis ipse [4] rex Scotiæ et David frater ejus devenerunt ibidem [5] homines prædicti regis [6] de omnibus tenementis suis: et [7] nominatim de Scotia et Galveia; [8] et fidelitates et ligantias ei juraverunt contra omnes homines tactis sacrosanctis [9] Evangeliis; et postea devenerunt homines regis filii sui, et fidelitates ei juraverunt, salva fidelitate patris sui. Similiter juraverunt eis fidelitates et ligantias per præceptum regis Scotiæ, eis et hæredibus suis in perpetuum tenendas, Ricardus episcopus Sancti Andreæ, Joscelinus episcopus Glascuensis, Ricardus episcopus de Dunkelda, Christianus episcopus de Galveia; [10] Andreas episcopus de Ckatenessa, [11] Simon de Thouni episcopus de Murevia; [12] abbas de Kelzau, Laurentius abbas de Malros, abbas de Neubottle; et præter illos omnes abbates terræ suæ. Juraverunt etiam prædicti episcopi, quod si rex Scotiæ nollet tenere conventionem et finem quem fecerat cum rege [13] Angliæ, ipsi sub interdicto ponerent ipsum et

The king of Scotland and his brother David do homage to both the kings for Scotland and Galloway; as do their bishops and abbots.

The bishops swear to keep the king of Scotland to his

[1] *Falesiam*] Faleisiam, B.

[2] *facere . . hominium*] tr. B.

[3] Rubric in B.: "Rex Scotiæ et "David frater ejus homagium fece- "runt regi Angliæ."

[4] *ipse*] om. B.

[5] *ibidem*] om. B.

[6] *prædicti regis*] tr. B.; et fidelitates et ligantias ei fecerunt, ins. B.

[7] *et*] om. B.

[8] *Galveia*] Galeweia, B.

[9] *sacrosanctis*] relliquiis et, ins. B.

[10] *Galveia*] Galeweia, B.

[11] *Chatenessa*] Katenessa, B.

[12] *Murevia*] Murrevia, B. Juraverunt etiam eis ligantias et fidelitates per præceptum regis Scotiæ, ins. B.

[13] *cum rege*] regi, B.

A.D. 1175. August. allegiance, and to render customary obedience to the church of England.

totam terram suam donec veniret ad beneplacitum regis Angliæ. Juraverunt etiam, quod eandem subjectionem facerent ecclesiæ Angliæ quam prædecessores sui eidem ecclesiæ facere solebant,[1] et quam facere debent.[2] Similiter comites et barones terræ regis Scotiæ, per præceptum ipsius[3] devenerunt homines regis Angliæ et Henrici filii sui, salva fidelitate sua; et eis fidelitates et ligantias[4] juraverunt contra omnes homines, scilicet comes Dunecan, et comes Danegus, et comes Waldevus; et juraverunt quod si rex Scotiæ a prædicta conventione recederet, ipsi contra eum, cum rege Angliæ tenerent, donec ipse ad condignam satisfactionem veniret, et ad voluntatem regis. Tunc vero coram omnibus fecit rex Angliæ legi, et sigillis regis Scotiæ et David fratris sui confirmari[5] conventionem subscriptam, quæ facta fuit inter ipsum et regem Scotiæ.

fo. 67 v°. The earls and barons do homage.

Convention of Falaise between the kings of England and Scotland, arranging the above homages.

"Hæc est conventio et finis quem Willelmus rex Scotiæ fecit cum domino suo Henrico rege Angliæ, filio Matildis imperatricis. Willelmus rex Scotiæ devenit homo ligius domini regis contra omnem hominem, de Scotia, et de omnibus aliis terris suis,[6] et fidelitatem ei fecit, ut ligio domino suo, sicut alii homines sui ipsi facere solent. Similiter fecit homagium Henrico regi[7] filio suo, et fidelitatem, salva fide domini regis patris sui. Omnes vero episcopi et abbates, et clerus[8] terræ regis Scotiæ et successores sui facient domino regi, sicut ligio domino, fidelitatem de quibus habere voluerit, sicut alii episcopi sui ipsi facere solent, et Henrico regi filio suo,[9] et hæredibus eorum. Concessit autem rex Scotiæ et David frater suus, et barones et alii homines sui domino regi, quod ecclesia Scotiæ talem subjectionem amodo faciet ecclesiæ Angliæ, qualem illi facere debet,[10] et solebat tempore regum Angliæ prædecessorum suorum. Similiter, Ricardus episcopus Sancti Andreæ, et Ricardus episcopus de Dunkelden; et Gaufridus abbas de Dunfermelin, et Herbertus prior de Coldingham concesserunt, quod etiam ecclesia Angliæ illud jus habeat in ecclesia Scotiæ quod de jure habere debet. Et quod ipsi non erunt contra

Hoveden, 311. b. 42.

MS. B. fo. 72 b.

[1] *eidem . . solebant*] facere consueverant, B.
[2] *debent*] debeant, B.
[3] *ipsius*] illius, B.
[4] *fidelitates et ligantias*] tr. B.
[5] *confirmari*] om. B.
[6] *aliis . . suis*] tr. B.
[7] *Henrico regi*] tr. B.
[8] *clerus*] clerici, B.
[9] *regi . . suo*] tr. B.
[10] *debet*] debent, B.

Hoveden, 311. b. 54.

A.D. 1175. August. Convention of Falaise confirmed at York.

" jus ecclesiæ Angliæ,[1] et desicut[2] ligiam fidelitatem domino
" regi[3] et Henrico filio suo fecerunt eos inde assecuraverunt;
" hoc idem facient alii episcopi et clerus[4] Scotiæ per con-
" ventionem inde[5] inter dominum regem, et regem Scotiæ et
" David fratrem suum et barones suos factam. Comites etiam
" et barones et alii homines de terra regis Scotiæ, de quibus
" dominus rex habere voluerit, facient[6] ei homagium contra
" omnem hominem et fidelitatem ut ligio domino, sicut alii
" homines sui ei facere solent; et Henrico regi filio suo, et
" hæredibus suis, salva fide[7] domini regis patris sui. Simili-
" ter hæredes regis Scotiæ et baronum et hominum suorum,
" homagium et ligantiam facient hæredibus domini regis
" contra omnem hominem. Præterea rex Scotiæ et homines
" sui nullum amodo fugitivum de terra domini regis pro
" felonia, receptabunt in Scotia vel in alia terra sua, nisi
" voluerit venire ad rectum in curia domini regis, et stare
" judicio curiæ; sed rex Scotiæ et homines sui quam citius
" poterunt, eum capient et reddent domino regi vel justitiariis
" suis aut baillivis suis[8] in Anglia. Si autem de terra regis
" Scotiæ aliquis fugitivus fuerit[9] pro felonia in Anglia,[10] nisi
" voluerit venire ad rectum in curia regis Scotiæ, vel domini
" regis, et stare judicio curiæ,[11] non receptabitur in terra domini
" regis, sed liberabitur hominibus regis Scotiæ vel baillivis[12]
" domini regis, ubi inventus fuerit. Præterea homines domini
" regis habebunt terras quas habebant et habere debent de do-
" mino rege, et de rege Scotiæ, et de hominibus suis. Et homines
MS. B. fo. 73 a. " regis Scotiæ habebunt terras suas, quas habebant, et habere
" debent, de domino rege et de hominibus suis. Pro ista vero
" conventione et fine firmiter observando, domino regi et
" Henrico regi filio suo[13] et hæredibus suis, a rege Scotiæ et
" hæredibus suis, liberavit rex Scotiæ domino regi castellum
" de Rokesburga, et castellum de Berewic, et castellum de
" Gedewrda,[14] et castellum Puellarum, et castellum de Strive-
" lina, in misericordia domini regis; et ad custodienda illa
" castella[15] assignabit rex Scotiæ de redditu suo mensurabi-

[1] *ecclesiæ Angliæ*] tr. B.; Anglicanæ, B.
[2] *desicut*] sicut, B.
[3] *regi*] Angliæ, ins. B.
[4] *clerus*] clerici, B.
[5] *inde*] om. B.
[6] *facient*] ut facerent, B.
[7] *fide*] fidelitate, B.
[8] *suis*] om. B.
[9] *fuerit*] fugerit, B.
[10] *Anglia*] Angliam, B.
[11] *vel . . . curiæ*] per ballivos domini regis ubi inventus fuerit, et noluerit stare judicio curiæ domini regis vel regis Scotiæ, B.
[12] *vel baillivis*] per ballivos, B.
[13] *regi . . suo*] tr. B.
[14] *Gedewrda*] Geddeswrda, B.
[15] *illa castella*] tr. B.

A.D. 1175. August. fo. 68 v°. Convention of Falaise confirmed at York.

" liter ad voluntatem domini regis. Præterea pro prædicta " conventione et fine exequendo, liberavit rex Scotiæ domino " regi David fratrem suum [1] in obsidem, et comitem Dunecan, " et comitem Waldevum,[2] et comitem Gilebertum,[3] et comitem " Danegus, et Ricardum de Morvilla constabularium, et Nes " filium Willelmi, et Ricardum Cumin, et Walterum Corbet, " et Valterum [4] Olifard, et Johannem de Vals, et Willelmum " de Lindeseia,[5] et Philippum de Colevilla, et Philippum de " Valoniis, et Robertum Frenbert, et Robertum de Burne- " villa, et Hugonem Giffard, et Hugonem Ridel, et Valterum " de Berchesleia,[6] et Willelmum de Haia, et Willelmum de " Mortemer.[7] Quando vero castella reddita fuerint, Willelmus " rex Scotiæ et David frater suus [8] deliberabuntur. Comites " quidem et barones prænominati unusquisque postquam " liberaverit obsidem suum, (scilicet filium legitimum qui " habuerit, et alii nepotes suos vel propinquiores sibi hæredes,) " et castellis, ut dictum est, redditis, deliberabuntur. Præ- " terea rex Scotiæ et barones sui prænominati assecuraverunt, " quod ipsi bona fide et sine malo ingenio, et sine occasione, " facient quod episcopi et barones, et homines terræ suæ, qui " non affuerunt quando rex Scotiæ cum domino rege finivit, ean- " dem ligantiam et fidelitatem domino regi facient,[9] et Henrico " filio suo, quam ipsi fecerunt. Et quod [10] barones et homines " qui non affuerunt obsides liberabunt domino regi de quibus " habere voluerit. Præterea episcopi,[11] comites et barones con- " ventionaverunt domino regi et Henrico filio suo, quod si " rex Scotiæ aliquo casu [12] a fidelitate domini regis et filii sui, " et a conventione prædicta recederet; ipsi cum domino rege, " sicut cum ligio domino suo, tenebunt contra regem Scotiæ " et contra omnes homines (domino regi) inimicantes. Et " episcopi [13] sub interdicto ponent terram regis Scotiæ, donec
fo. 69 r°. " ipse ad fidelitatem domini regis redeat. Prædictam itaque " conventionem firmiter observandam bona fide et sine malo " ingenio, domino regi et Henrico filio suo et hæredibus suis, " a Willelmo rege Scotiæ et David fratre suo, et a baronibus " suis prædictis et ab [14] hæredibus eorum, assecuravit ipse rex

Hoveden, 312. a. 21.

---

[1] *David . . suum*] tr. B.
[2] *Waldevum*] Waldewin, B.
[3] *Gilebertum*] Gillebertum, B.
[4] *Valterum*] Walterum, B.
[5] *Lindeseia*] Lindesei, B.
[6] *Valterum de Berchelesia*] Walterum de Bercheslei, B.
[7] *Mortemer*] Mortemor, B.
[8] *suus*] ejus, B.
[9] *domino . . facient*] tr. B.
[10] *quod*] om. B.
[11] *episcopi*] et homines, ins. B.
[12] *casu*] causa, B.
[13] *episcopi*] ipsi, B.
[14] *ab*] om. B.

Hoveden, 312. a. H. MS. B. fo. 73 b.

A.D. 1175. August. Convention of Falaise confirmed.

"et David frater suus et omnes barones sui prænominati, de-
"sicut[1] ligii homines domini regis, contra omnem hominem;
"et Henrici regis[2] filii sui, salva fidelitate domini regis patris
"sui. Testibus[3] Ricardo episcopo[4] Abbrincensi, et Johanne
"Sarum decano, Roberto abbate Malmsbiriæ, R. abbate de
"Muntesburgo, Herberto archidiacono Northamtoniæ, Wal-
"tero de Constantiis,[5] Rogero capellano,[6] Osberto clerico de
"camera, Ricardo filio domini regis, comite Pictaviæ, Gau-
"frido filio domini regis, comite Britanniæ, comite Willelmo
"de Exessa, Hugone comite Cestriæ, Ricardo de Humez[7]
"constabulario, comite de Mellento, Jordano Thessun,[8] Hum-
"frido de Boum, Willelmo de Curci senescallo,[9] Willelmo filio
"Aldelmi senescallo,[9] Alveredo de Sancto Martino senescallo,
"Gileberto Malet senescallo;[10] apud Faleisiam."

The king of Scotland goes to subdue Galloway.

His itaque gestis apud Eboracum, dominus rex dedit et concessit regi Scotiæ licentiam promovendi exercitum in Galveiam ad debellandum Gilebertum filium Fergus,[11] pro eo quod ipse a fidelitate sua recesserat, et fratrem suum Huctredum nequiter interfecerat. Et rex Scotiæ statim cum familia sua versus Scotiam ab Eboraco recessit. Et dominus rex implacitavit comites et barones, et etiam clericos Eboracisiriæ, et etiam clericos ecclesiæ Sancti Petri Eboracensis, de forestis suis, et captione venationum. Et postea rediit dominus rex versus Lundonias, et Henricus rex filius suus cum eo.

The king, after enforcing the forest law in Yorkshire, returns to London.

Hoveden, 312. b. l.

Story of Walter des Fontaines and the Countess of Flanders. fo. 69 v°.

Interim erat in Flandria quidam miles nomine Valterus[12] de Fontanis, qui velut Lucifer inter minora sidera, sic inter commilitones suos, nobili prosapia ortus, luce probitatis et scientiæ enituit. Hunc vero, cum nota esset ejus probitas, ipsa comitissa Flandriæ in amasium sibi adoptavit: adoptatum autem in sua

[1] *desicut*] sicut, B.
[2] *regis*] om. B.
[3] *Testibus*] Teste, B.
[4] *episcopo*] om. B.
[5] *Constantiis*] Custantiis, B.
[6] *capellano*] capella, B.
[7] *de Humez*] Humet, B.
[8] *Thessun*] Tessun, B.
[9] *senescallo*] senescaldo, B.
[10] *Alveredo . . senescallo*] om. B.
[11] *Fergus*] Fergi, B.
[12] *Valterus*] Walterus, B.

A.D. 1175. Adultery of countess of Flanders,

recepit. Quod cum prædictus comes Flandriæ[1] comperisset, prohibuit ei semel,[2] secundo et tertio, ne[3] domum suam intraret. Sed ut mos est humanæ fragilitatis semper niti in vetitum, ipse hujusmodi monita parvipendebat. Unde contigit, quod cum prædictus comes et comitissa sua essent apud Sanctum Omerum, et comes simulasset se inde recessurum, comitissa nuncium quendam, secreti sui conscium, clam destinavit ad prædictum Valterum[4] de Fontanis amasium suum; significans ei, comitem inde recessisse; et præcepit ut ipse sine mora ad eam veniret. Ille itaque mandatis comitissæ[5] parere cupiens, festinanter ad eam venit, et in thalamo[6] comitissæ ab ea familiariter receptus est. Quod cum nunciatum esset comiti, ex insperato supervenit, et invento illo in thalamo præcepit ut caperetur, et captus duceretur ad eum. Cumque coram eo venisset,[7] et in medio stetisset,[8] interrogavit eum comes, quid quæsivit in thalamo suo, imponens ei quod propter dedecus suum illuc venisset. Ille vero tendens in inficias in quantum potuit, contradicebat; et ut magis ei crederetur obtulit se paratum esse innocentiam suam quo libuerit modo purgare,[9] quod propter dedecus suum illuc non venisset, sed quia comitissa pro eo miserat. Comes vero ad omnia verba hæc non respexit, nec purgationem aliquam ab eo inde recipere voluit; sed in furore iræ suæ præcepit, ut ipse fustibus cæsus interficeretur. Circuierunt ergo eum carnifices, et ligatis pedibus et manibus, cum gladiis et fustibus eum ceciderunt, et semimortuum suspenderunt illum[10] per pedes, inclinato capite deorsum in quodam vilissimo cloacali

Hoveden, 312. b, much shorter.

discovered by the count.

MS. B. fo. 74 a.

Punishment of Walter des Fontaines.

---

[1] *Flandriæ*] om. B.
[2] *semel*] et, ins. B.
[3] *ne*] in, ins. B.
[4] *Valterum*] Walterum, B.
[5] *comitissæ*] ejus, B.
[6] *thalamo*] talamo, A.
[7] *venisset*] venit, B.
[8] *stetisset*] stetit, B.
[9] *innocentiam . . purgare*] tr. B.
[10] *illum*] eum, B.

Hoveden, 312. b. 9. shorter.

foramine; et sic cloacali fœtore extinctus[1] miserrime vitam finivit.[2] Tunc vero Aelisinus et[3] filii ipsius cum Jakelino de Avennis et reliqui parentes ejus, munitis castellis suis, insurrexerunt in comitem, et sic iter comitis Jerosolimitanæ profectionis diu impediverunt. A.D. 1175. fo. 70 ro. The count's pilgrimage delayed.

Hoveden, 312. b. 13.

Eodem anno, Ricardus comes Pictaviæ, filius Henrici regis Angliæ, castella[4] Pictaviæ, quæ contra patrem suum tempore hostilitatis infortiata vel retenta fuerant, per præceptum patris sui in nihilum redegit. Et circa festum Sancti Johannis Baptistæ, congregato magno exercitu, obsedit Castelloneum[5] supra Agiens, quod Arnaldus de Bovilla contra eum munierat, nec ei[6] reddere voluit. Et paratis ibi machinis suis bellicis, infra duos menses cepit illud, et triginta milites in eo cepit, et in manu sua retinuit. About June 24 Richard count of Poictou besieges Castillon on the Dordogne, and takes it after two months' siege.

Similiter Gaufridus comes Britanniæ, filius prædicti regis Angliæ, castella Britanniæ, quæ contra patrem suum firmata fuerant, subvertit; et mala multa intulit hominibus patriæ illius, qui contra patrem suum tenuerunt tempore guerræ.[7] Geoffrey subdues Britany.

Hoveden, 312. b. 17. shorter.

Appropinquante igitur festo Sancti Michaelis, applicuerunt in Angliam, ex parte Roderici regis Connactensis, Catholicus archiepiscopus Tuamensis, et Cantordis[8] abbas Sancti Brandani, et magister Laurentius cancellarius regis Connactensis; et invento Henrico rege Angliæ, filio Matildis[9] imperatricis apud Windeshoveres,[10] pacem subscriptam fecerunt inter ipsum et dominum suum regem Connactæ,[11] qui eos miserat. Prædictus itaque rex Angliæ, congregatis apud Windeshovers, in octavis Sancti Michaelis, archiepiscopo Cantuariensi et episcopis Angliæ, et comitibus et baronibus terræ suæ, Before Michaelmas the envoys of the king of Connaught arrive. Council at Windsor, Oct. 6.

---

[1] *fœtore extinctus*] tr. B.
[2] *vitam finivit*] tr. B.
[3] *et*] om. B.
[4] *castella*] munivit, ins. B.
[5] *Castelloneum*] Castellionium, B.
[6] *ei*] om. B.
[7] *guerræ*] gwerræ, B.
[8] *Cantordis*] Cantordus, B.
[9] *Matildis*] Matillis, A.
[10] *Windeshoveres*] Windeshovers, B.
[11] *Connactæ*] Conactæ, B.

A.D. 1175. October 6. coram Henrico rege[1] filio suo, et coram Laurentio Duvelinensi archiepiscopo, hanc concordiam et finem subscriptum fecit cum rege Connactensi per prædictos nuncios ipsius. MS. B. fo. 74 b.

fo. 70 v°.

Concordia inter regem Anglicæ et regem Connactensem.[2]

Agreement between the king of England and the king of Connaught.

"Hic est finis et concordia quæ facta fuit apud Windesho- Hoveden, 312. b. 24.
"veres in octavis Sancti Michaelis, anno ab Incarnatione
"Domini M°C°LXX°V°., inter dominum regem Angliæ Henricum,[3]
"filium Matillis imperatricis,[4] et Rodericum regem Connac-
"tensem, per Chatholicum[5] archiepiscopum Tuamensem, et
"Cantordem abbatem Sancti[6] Brandani, et magistrum Lau-
"rentium cancellarium regis Connactensis.[7] Scilicet quod
"Henricus rex Angliæ concessit[8] prædicto Roderico, ligio
"homini suo, regi Connactæ,[9] quamdiu ei fideliter serviet,
"quod sit rex sub eo, paratus ad servitium suum sicut homo
"suus; et quod terram suam teneat ita bene et in pace, sicut
"tenuit antequam dominus rex Angliæ intraret[10] Hiberniam,
"reddendo ei tributum; et totam aliam terram et habitatores
"terræ habeat sub se et justiciet,[11] ut tributum regi Angliæ
"integre persolvant, et per manum ejus et sua jura sibi con-
"servent. Et illi qui modo tenent, teneant in pace, quamdiu
"permanserint in fidelitate regis Angliæ, et ei fideliter et
"integre persolverint tributum et alia jura sua quæ ei de-
"bent, per manum regis Connactæ; salvo in omnibus jure et
"honore domini regis Angliæ et suo. Et si qui ex eis regi
"Angliæ et ei rebelles fuerint, et tributum et alia jura regis
"Angliæ per manum suam solvere noluerint, et a fidelitate
"regis Angliæ recesserint, ipse eos justiciet[11] et amoveat. Et
"si eos per se justiciare[12] non poterit, constabularius regis
"Angliæ et familia sua de terra illa juvabunt eum ad hoc
"faciendum, cum ab ipso fuerint requisiti, et ipsi viderint
"quod necesse fuerit. Et propter hunc finem reddet prædic-
"tus rex Connactæ[13] domino regi Angliæ tributum singulis
"annis; scilicet de singulis decem animalibus unum corium
fo. 71 r°. "placabile mercatoribus, tam de tota terra sua quam de alia.

[1] *Henrico rege*] tr. B.
[2] Rubric omitted in B.
[3] *regem . . Henricum*] tr. B.; dominum, om. B.
[4] *filium . . imperatricis*] om. B.
[5] *Chatholicum*] Catholicum, B.
[6] *Sancti*] om. B.
[7] *Connactensis*] Conatensis, B.
[8] *concessit*] concedit, B.
[9] *regi Connactæ*] om. B.
[10] *intraret*] in, ins. B.
[11] *justiciet*] justificet, B.
[12] *justiciare*] justificare, B.
[13] *Connactæ*] Conactus, B.

Hoveden, 312. b. 44.

A.D. 1175. October 6. Agreement between the king of England and the king of Connaught.

" Excepto quod de terris[1] illis, quas dominus rex Angliæ retinuit in dominio suo, et in dominio baronum suorum, nihil se intromittet; scilicet Duvelina cum omnibus pertinentiis suis; et Mida cum omnibus pertinentiis suis, sicut unquam Murchat Va Mailethlachlin[2] eam melius et plenius tenuit aut aliqui qui de eo eam tenuerunt; et excepta Wesefordia cum omnibus pertinentiis suis, scilicet cum tota Lagenia; et excepta Vaterfordia[3] cum tota terra illa quæ est a Vaterfordia usque ad Duncarvan; ita quod Duncarvan sit cum omnibus pertinentiis suis infra terram illam. Et si Hybernenses qui aufugerunt redire voluerint ad terram baronum regis Angliæ, redeant in pace, reddendo tributum prædictum sicut alii reddunt, vel faciendo antiqua servitia quæ facere solebant pro terris suis. Et hoc sit in arbitrio et voluntate dominorum suorum. Et si aliqui redire noMS. B. fo. 75 a. luerint, et domini eorum[4] requisierint regem Connactæ, ipse cogat eos redire ad terram suam, ut ibi remaneant[5] et pacem habeant. Et rex Connactæ accipiat obsides ab omnibus quos ei commisit dominus rex Angliæ ad voluntatem domini regis et suam. Et ipse dabit obsides ad voluntatem domini regis Angliæ, illos vel alios; et ipsi servient domino regi de canibus suis et avibus, singulis annis de præsentiis[6] suis. Et nullum omnino de quacunque terra domini regis sit retinebunt, contra voluntatem domini regis[7] et mandatum domini regis. Testibus his: Ricardo episcopo Wintoniensi, Gaufrido[8] episcopo Eliensi, Laurentio Duvelinensi archiepiscopo, Gaufrido et Nicholao et Rogero, capellanis regis, Villelmo comite Exessæ et Ricardo de Luci, Gaufrido de Pertico, Reginaldo de Curteneia."

Quod rex Angliæ Henricus dedit episcopatum Waterfordiæ.[9]

Hoveden, 313. a. 8.

The king fills up the see of Waterford.

In eodem vero[10] concilio dominus rex Angliæ dedit et concessit magistro Augustino Hiberniensi episcopatum Waterfordiæ, qui tunc vacabat,[11] et misit eum in

[1] *de terris*] de aliis terris suis, B.
[2] *Mailethlachlin*] Mailethlachlin, B.
[3] *Wesefordia .... Vaterfordia*] om. B.
[4] *eorum*] om. B.
[5] *remaneant*] maneant, B.
[6] *præsentiis*] præsentibus, B.
[7] *domini regis*] om. B. H.
[8] *Gaufrido*] Galfrido, B.
[9] "Primus episcopus constitutus "in Hibernia per regem Angliæ." Rubric in B.
[10] *vero*] om. B.
[11] *vacabat*] in Hibernia, ins. B.

A.D. 1175. October. fo. 71 v°. Hiberniam cum Laurentio Duvelinensi archiepiscopo, ad Donatum Cassellensem archiepiscopum ad consecrandum. Hoveden, 313. a. 11.

De mortalitate hominum.

Plague and famine in England

Eodem anno exstitit in Anglia, et in regionibus circumjacentibus, pestifera hominum mortalitas, ita quod plerisque diebus septem vel octo mortuorum cadavera deferebantur ad sepeliendum. Et statim post illam pestiferam mortalitatem secuta est dira fames. Hoveden. 313. a. 11.

De contentione Cantuariensis archiepiscopi et Eboracensis de capella Sancti Oswaldi Claucestriæ, de cruce portanda.[1]

Before Nov. 1. a new legate, Hugezun, lands, and is received by the kings at Winchester.

Et eodem anno, paulo ante festum Omnium Sanctorum, applicuit in Anglia quidam cardinalis, nomine Hugozun,[2] apostolicæ sedis legatus, pro quo dominus rex Romam miserat; et invenit dominum regem apud Wintoniam. Et dominus rex in obviam ei venit, et rex filius suus cum eo, et eum cum debito honore et reverentia susceperunt. Et dominus rex per aliquot dies moram faciens apud Wintoniam diutissime tractavit de pace facienda inter Rogerum Eboracensem archiepiscopum, et Ricardum Cantuariensem archiepiscopum, de capella Sancti Oswaldi Gloucestriæ,[3] et de cruce archiepiscopi Eboracensis portanda. Et tandem per consilium regis inter prædictos archiepiscopos in hunc modum convenit, quod Cantuariensis archiepiscopus quietam clamavit archiepiscopo Eboraci, et liberam ab omni jurisdictione sua, capellam Sancti Oswaldi Gloucestriæ, sicut dominicam capellam domini regis. Et absolvit clericos archiepiscopi Eboraci quos vinculo excommunicationis innodaverat. Et quod de cruce Hoveden, 313. a. 15.

Agreement between the archbishops of Canterbury and York.

---

[1] Rubric omitted in B.

[2] *Hugozun*] Hugeszaun, B. Hugo Petri Leonis, cardinal deacon of S. Angelo.

[3] *Gloucestriæ*] Glucestr', A.

Hoveden, 313. a. 27.

portanda, et de aliis controversiis, quæ inter ecclesias suas vertuntur, starent judicio archiepiscopi Rothomagensis et aliorum vicinorum episcoporum qui fuerint de regno Franciæ. Et quod sic pacem inter se haberent de prædictis controversiis usque ad primum festum Sancti Michaelis sequens,[1] ita quod neuter illorum alteri malum vel damnum perquireret,[2] donec controversia illa determinata esset, et ad debitum finem perducta per Rothomagensem archiepiscopum et per vicinos episcopos de regno Franciæ.

A.D. 1175. October. They make a truce, and choose the archbishop of Rouen for arbiter.

fo. 72 r°.

Hoveden, 313. a. 32, shorter. MS. B. fo. 75 b.

His itaque gestis, prædictus cardinalis, qui[3] in Angliam per mandatum regis venerat, concessit et dedit domino regi licentiam implacitandi clericos regni sui de forestis suis et de captione venationum. Ecce membrum Sathanæ! ecce ipsius Sathanæ conductus satelles! qui tam subito factus de pastore raptor, videns lupum venientem fugit et dimisit oves sibi a summo pontifice[4] commissas, pro quarum tutamine[5] missus erat a Romana sede in Angliam.

The king by consent of the legate enforces the forest law on the clergy.

S. John x. 12.

De obitu Reginaldi comitis.[6]

Hoveden, 313. a. 41. shorter.

Paulo ante Natale Domini, eodem anno,[7] obiit[8] Reginaldus comes Cornubiæ, avunculus regis Angliæ, apud Certesam ;[9] cujus corpus delatum est usque Rediggas,[10] et ibidem infra monasterium abbatiæ, quam rex Henricus pater suus[11] in honore Genitricis Dei ante suum decessum construxerat,[12] honorifice sepultus est.

Before Christmas Reginald earl of Cornwall dies at Chertsey.

---

[1] *usque . . . sequens*] a primo festo Sancti Michaelis sequente usque ad finem quinque annorum subsequentium, B. So also Hoveden, but the five years truce was really made the next year at Winchester, see below, p. 118.

[2] *perquireret*] quæreret, B.

[3] *qui*] quæ, A.

[4] *summo pontifice*] domino papa, B.

[5] *tutamine*] tutacione, B.

[6] Rubric omitted in B.

[7] *Paulo . . anno*] tr. B.

[8] *obiit*] eodem anno, ins. B.

[9] *Certesam*] om. B.

[10] *Rediggas*] Reddinges, B.

[11] *suus*] ejus, B.

[12] *construxerat*] om. B.

De depositione abbatis Burgi.[1]

A.D. 1175. Before Christmas the archbishop of Canterbury deposes William of Walterville abbot of Peterborough.

Eodem anno, ante Natale Domini, Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, venit ad abbatiam de Burgo Sancti Petri,[2] et Willelmum de Waltervilla,[3] abbatem ejusdem domus, deposuit, pro eo quod ipse violenta manu et armata, ducens secum milites armatos, contra voluntatem monachorum suorum, claustrum intravit et ecclesiam, et relliquias sanctorum simul cum brachio Sancti Oswaldi, regis et martyris, extraxit ad invadiandum Judæis pro denariis; et quia ipse et milites quos armatos conduxerat, vulnera mortifera infixerant monachis, et ministris ecclesiæ illius, repugnantibus eis et defendentibus relliquias suas.[4] Dominus vero[5] rex prædictum abbatem implacitaverat et odio habebat, pro eo quod ipse receptaverat Radulfum de Waltervilla[6] fratrem suum, qui fuit cum inimicis regis apud Huntendonam. Hoveden, 313. a. 34 shorter.

De circuitu H. cardinalis per ecclesias Angliæ.[7]

The cardinal visits the cathedrals and abbeys.

His ita peractis apud Wintoniam, dominus rex inde recessit, et prædictus cardinalis, rege præbente sibi conductum, iter suum fecit per metropolitanas[8] ecclesias et per abbatias Angliæ, ad visitandum eas tanquam legatus apostolicæ sedis.

fo. 72 v°.

The king keeps Christmas 1175–6 at Windsor.

Adveniente itaque anno MºLXXºVIº., dominus rex filius Matildis[9] imperatricis, et rex filius suus cum eo, tenuerunt curiam suam in Nativitate Domini apud Windeshoveres.[10] Et prædictus cardinalis tenuit curiam suam cum Rogero Eboraci archiepiscopo[11] apud Ebo- Hoveden, 313. a. 44.

---

[1] Rubric omitted in B.

[2] *de Burgo Sancti Petri*] Sancti Petri de Burgo, B.

[3] *Waltervilla*] Vatervilla, B.

[4] *suas*] obtulerunt, ins. B. The whole passage, from *pro eo* to *suas*, is marked for erasure in A., and omitted by Walter of Coventry in his copy.

[5] *vero*] om. B.

[6] *Radulfum de Waltervilla*] Walterum de Vatervilla, B.

[7] Rubric omitted in B.

[8] *metropolitanas*] metropolitanos, B.

[9] *Matildis*] Matillis, A.

[10] *Windeshoveres*] Windeshovers, B.

[11] *Eboraci archiepiscopo*] tr. B.

Hoveden, 313. a. 48.

racum. Et ante Purificationem Sanctæ Mariæ, circa festum Conversionis Sancti Pauli, venit dominus rex usque Northamtoniam,[1] et magnum ibi celebravit concilium de statutis regni sui, coram episcopis et comitibus et baronibus terræ suæ ;[2] et coram eis per consilium regis Henrici filii sui, et per consilium comitum et baronum et militum et hominum [3] suorum, hanc subscriptam assisam fecit, et eam teneri præcepit. Scilicet quod regnum suum divisit in sex partes, per quarum singulas tres justitias constituit ; quorum nomina hæc sunt ;[4] et sic provincias inter eos divisit :

A.D. 1176. Jan. 25. Council of Northampton.

Appointment of justices.

MS. B. fo. 76 a.

Hugo de Cressi Walterus filius Rodberti [5] Robertus Mantel	Norfolc,[6] Sudfolc,[7] Cantebrigesire, Huntedunesire, Bedefordesire, Bukinghamsire, Essex, Hertefordesire.
Hugo de Gundevilla Willelmus filius Radulfi Willelmus Basset	Lincolnesire,[8] Notinghamsire, Derebisire, Staffordesire,[9] Warvicsire,[10] Northamtessire,[11] Leicestersire.[12]
Robertus filius Bernardi Ricardus Giffarde [13] Rogerus filius Rainfrai [14]	Kent, Surreia, Suthamtesire,[15] Sutsexa, Berkesire,[16] Oxenefordesire.[17]
Willelmus filius Stephani Bertram de Verdun [18] Thurstain [19] filius Simonis	Herefordesire, Gloucestresire, Virecestresire,[20] Salopessire.

[1] *usque Northamtoniam*] usque om. B. ; Nottingham, H.
[2] *terræ suæ*] regni sui, B.
[3] *et hominum*] om. B.
[4] *hæc sunt*] tr. B.
[5] *Rodberti*] Roberti, B.
[6] *Norfolc*] Nortfolc, B.
[7] *Sudfolc*] Sutfolc, B. Essex and Hertefordesire stand first in B.
[8] *Lincolnesire*] Nicolesire, B.
[9] *Staffordesire*] Stanfordesire, B.
[10] *Warwicsire*] Warewic, B.
[11] *Norhamtessire*] Norhamtonesire, B.
[12] *Leicestersire*] Leicestresire, B.
[13] *Giffarde*] Giffard, B.
[14] *Rainfrai*] Reinfrei, B.
[15] *Suthamtesire*] Suthamte, B.
[16] *Berkesire*] Berchesire, B.
[17] *Oxenefordesire*] Oxenfordesire, B.
[18] *Verdun*] Verdum, A.
[19] *Thurstain*] Turstain, B.
[20] *Virecestresire*] Wirecestresire, B.

A.D. 1176. Jan. 25.

Radulfus filius Stephani
Willelmus Ruffus
Gilebertus Pipardus } Wiltesire, Dorsete, Sumerseta,[1] Devonia, Cornubia. Hoveden, 313. b. 29.

Robertus de Vallis[2]
Ranulfus de Glanvilla
Robertus Pikenot } Eboracessire,[3] Richemundesire, Coupelanda,[4] Westmerilanda,[5] Northimberlanda,[6] Cumberlanda.

Et postea fecit omnes prædictos[7] justitias jurare, tactis sacrosanctis evangeliis, quod has subscriptas assisas custodirent, et inviolabiliter custodiri ab hominibus[8] regni facerent.[9] Hoveden, 313. b. 41.

Assize of Clarendon recorded at Northampton.

"Hæ sunt assisæ factæ apud Clarendune,[10] et postea recordatæ apud Northamtoniam;[11]

Proceedings in cases of murder, robbery, coining, and burning.

"Si quis retatus fuerit coram justitiariis domini regis de murdro, vel latrocinio, vel roberia, vel receptatione hominum talia facientium, vel de falsoneria, vel iniqua combustione; per sacramentum duodecim militum de hundredo, et si milites non adfuerint, per sacramentum duodecim liberorum legalium hominum, et per sacramentum quatuor hominum de unaquaque villa hundredi eat ad judicium aquæ; et si perierit, alterum pedem amittat. Et apud Northamtoniam additum est pro rigore justitiæ, quod dexterum similiter pugnum cum pede amittat, et regnum abjuret, et infra quadraginta dies a regno exulet.[12] Et si ad aquam mundus fuerit, inveniat plegios et remaneat in regno,[13] nisi retatus[14] fuerit de murdro, vel alia turpi felonia, per commune comitatus et legalium militum patriæ; de quo, si prædicto modo retatus[14] fuerit, quamvis ad aquam salvus fuerit, nihilominus infra quadraginta dies a regno exeat, et catalla sua secum asportet, salvo jure dominorum suorum, et fo. 73 v°. regnum abjuret in misericordia domini regis. Hæc autem assisa atenebit a tempore quo assisa facta fuit apud Clarendonam,[15] continue usque ad hoc tempus; et amodo quamdiu domino regi placuerit, in murdro, et proditione, et Hoveden, 313. b. 48.

---

[1] *Sumerseta*] Sumersete, B.
[2] *Vallis*] Wallis, B.
[3] *Eboracessire*] Everwikessire, B.
[4] *Coupelanda*] Coupeland, B.
[5] *Westmerilanda*] Westmerinlanda, B.
[6] *Northimberlanda*] Northumberlanda, B.
[7] *prædictos*] prædictas, H.
[8] *hominibus*] omnibus, B.
[9] *facerent*] ita, ins. B.
[10] *Clarendune*] Clarendona, B.
[11] *Northamtoniam*] Notingham, B.
[12] *exulet*] exultet, A.
[13] *remaneat in regno*] tr. B.
[14] *retatus*] reatus, B.
[15] *Clarendonam*] Clarendun, B.

Hoveden, 314. a. 7. MS. B. fo. 76 b.

" iniqua combustione, et in omnibus prædictis capitulis; nisi A.D. 1176, Jan. 25.
" in minutis furtis et roberiis, quæ facta fuerunt tempore
" guerræ,[1] sicut de equis et bobus et minoribus rebus.

" Item, nulli liceat neque in burgo, neque in villa hospitari Strangers not to be harboured for more than one night.
" aliquem extraneum, ultra unam noctem, in domo sua, quem
" ad rectum habere noluerit, nisi hospitatus ille essonium
" rationabile habuerit, quod hospes domus monstret vicinis
" suis. Et cum recesserit, coram vicinis recedat et per
" diem.

" [2]Siquis saisitus[3] fuerit de murdro, vel latrocinio, vel ro- Proceedings in felony.
" beria, vel falsoneria, et inde sit cognoscens, vel de aliqua alia
" felonia, quam fecerit, coram præposito hundredi vel burgi,
" et coram legalibus hominibus; id[4] postea coram justitiis
" negare non poterit. Et si idem sine saisina coram eis ali-
" quid hujusmodi recognoverit, hoc simul coram justitiis ne-
" gare non poterit.

" Item, siquis obierit francus tenens, hæredes ipsius rema- Of reliefs, homages, dowers, and seisin.
" neant in tali saisina, qualem pater suus habuit die qua fuit
" vivus et mortuus, de feodo suo; et catalla sua habeant unde
" faciant divisam defuncti. Et dominum suum postea requi-
" rant, et ei faciant de relevio, et aliis quæ ei facere debent
" de feodo suo. Et si hæres fuerit infra ætatem, dominus
" feodi recipiat homagium suum, et habeat in custodia illum[5]
" quamdiu debuerit. Alii domini, si plures fuerint, homagium
" ejus recipiant, et ipse faciat eis quod facere debuerit. Et
" uxor defuncti habeat dotem suam, et partem de catallis ejus fo. 74 r°.
" quæ eam contingit. Et si dominus feodi negat hæredibus
" defuncti saisinam ejusdem defuncti, quam exigunt; justi-
" tiæ domini[6] regis faciant inde fieri percognitionem[7] per
" duodecim legales homines, qualem saisinam defunctus inde
" habuit die qua fuit vivus et mortuus. Et sicut recognitum
" fuerit, ita hæredibus ejus restituant. Et si quis contra hoc
" fecerit, et inde attaintus fuerit, remaneat in misericordia
" regis.[8]

" Item justitiæ domini regis faciant fieri recognitionem de The justices to inquire into cases of disseisin.
" dissaisinis[9] factis super[10] assisam, a tempore quo dominus
" rex venit in Angliam, proximo post pacem factam inter
" ipsum et regem filium suum.

---

[1] *guerræ*] gwerræ, B. W.
[2] Item, præf. B.
[3] *saisitus*] seisiatus, B.
[4] *id*] et, præf. B.
[5] *in custodia illum*] tr. B.
[6] *domini*] Angliæ, B.
[7] *percognitionem*] recognitionem, B.
[8] *remaneat . . regis*] tr. B.
[9] *dissaisinis*] disseisinis, B.
[10] *super*] per, B.

A.D. 1176. Jan. 25. The justices to receive the fealties in their circuits.

"Item, justitiæ capiant domini regis fidelitates[1] infra clausum Pascha, et ad ultimum infra clausum Pentecosten, ab omnibus, scilicet comitibus, baronibus, militibus et liberetenentibus, et etiam rusticis, qui in regno manere voluerint. Et qui facere noluerit[2] fidelitatem, tanquam inimicus domini regis capiatur. Habent etiam justitiæ præcipere, quod omnes illi, qui nondum fecerunt homagium et ligantiam domino regi, quod ad terminum quem[3] eis nominabunt, veniant et faciant regi homagium et ligantiam sicut ligio domino. Hoveden, 314. a. 32.

The justices to decide all suits involving half a knight's fee, and less;

"Item, justitiæ faciant omnes justitias et rectitudines spectantes ad dominum regem, et ad coronam suam, per breve domini regis, vel illorum qui in loco ejus[4] erunt, de feodo dimidii militis et infra; nisi tam grandis sit querela, quod non possit deduci sine domino rege, vel talis quam justitiæ ei reportent pro dubitatione sua, vel ad illos[5] qui in loco ejus erunt. Intendant tamen pro posse suo, ad commodum domini regis faciendum. Faciant etiam assisam de latronibus iniquis et malefactoribus terræ; quæ assisa est per consilium regis, filii sui, et hominum suorum per quos ituri sunt comitatus. MS. B. fo. 77 a.

fo. 74 v°.

to see that castles are destroyed;

"Item justitiæ provideant, quod castella diruta[6] prorsus diruantur, et diruenda bene prosternantur. Et nisi hoc fecerint, dominus rex judicium curiæ suæ de eis habere voluerit, sicut de contemptoribus præcepti sui.

to inquire about escheats, churches, marriages.

"Item justitiæ inquirant de exçaetis,[7] de ecclesiis, de terris, de fœminis,[8] quæ sint de donatione domini regis.

The king's bailiffs to render account at the exchequer.

"Item baillivi[9] domini regis respondeant ad scaccarium, tam de assiso redditu, quam de omnibus perquisitionibus suis, quas faciunt in bailliis[10] suis; exceptis illis[11] quæ pertinent ad vicecomitatum.

Justices to inquire about the custody of castles.

"Item justitiæ inquirant de custodiis castellorum, et qui, et quantum et ubi eas debeant, et postea mandent domino regi.

Thieves to be committed to the sheriff's care.

"Item latro ex quo capitur vicecomiti tradatur ad custodiendum. Et si vicecomes absens fuerit, ducatur ad proximum castellanum,[12] et ipse illum custodiat donec illum liberet vicecomiti.

---

[1] *domini . . fidelitates*] tr. B.
[2] *noluerit*] noluerint, A. B.
[3] *quem*] quod, A.
[4] *ejus*] domini regis, B.
[5] *illos*] alios, B.
[6] *diruta*] dirupta, B.
[7] *excaetis*] suis, ins. B.
[8] *fœminis*] fœminabus, B.
[9] *baillivi*] ballivi, B.
[10] *bailliis*] baillivis, B.
[11] *illis*] hiis, B.
[12] *castellanum*] castellum, B.

Hoveden. 314. b. 3.

"Item justitiæ faciant quærere per consuetudinem terræ illos, "qui a regno recesserunt; et nisi redire voluerint[1] infra ter- "minum nominatum, et stare ad rectum in curia domini regis, "postea utlagentur; et nomina utlagorum[2] afferant ad Pas- "cha, et ad festum Sancti Michaelis, ad scaccarium, et exinde "mittantur domino regi." A.D. 1176, Jan. 25. The justices to outlaw fugitives.

Hoveden, 314. b. 7.

Ad prædictum vero concilium, quod celebratum fuit[3] apud Northamtoniam, venit Willelmus rex Scotiæ per mandatum domini regis, et adduxit secum Ricardum episcopum Sancti Andreæ, et Joscelinum[4] episcopum de Glascu, et Ricardum episcopum de Dunkeldan,[5] et Christianum episcopum de Galveia,[6] et Andream episcopum de Katenessa, et[7] Simonem[8] de Thouni[9] episcopum de Murrevia, et abbates et priores terræ suæ, ad faciendam subjectionem ecclesiæ Angliæ. The king of Scotland and his bishops fo. 75 r°. come to Northampton.

Hoveden, 314. b. 12, longer.

Tunc dominus rex exegit ab eis, ut per fidem quam ei debebant, et per sacramentum quod[10] illi fecerant, eandem subjectionem facerent ecclesiæ Angliæ, qualem facere debebant,[11] et solebant tempore regum Angliæ prædecessorum suorum. Et illi responderunt, quod prædecessores sui nunquam subjectionem aliquam fecerunt ecclesiæ Angliæ, et quod nec ipsi ei aliquam facere deberent. Ad hoc respondit Rogerus, Eboracensis archiepiscopus, quod episcopi[12] Scotiæ[13] subjectionem fecerant metropolitanæ ecclesiæ Eboraci, tempore prædecessorum suorum, et nominatim episcopus Glascuensis et quidam alii episcopi Scotiæ;[14] et super hoc ostendit bullas quas[15] inde præ manibus habuit. The king demands the subjection of the Scottish church to the English, which they deny. Roger of York insists on his proofs.

Hoveden, 314. b. 24.

Tunc magna orta est contentio inter Rogerum Ebo-

---

[1] *redire voluerint*] tr. B.
[2] *utlagorum*] utlagarum, B.
[3] *fuit*] est, B.
[4] *Joscelinum*] Jocelenum, B.
[5] *Dunkeldan*] Dunkelden, B.
[6] *Galveia*] Candida Casa, B.
[7] *et*] om. B.
[8] *Simonem*] Symonem, B.
[9] *de Thouni*] episcopum de Touni, B.
[10] *quod*] quam, B.
[11] *debebant*] debeant, B.
[12] *episcopi*] ipsi, B.
[13] *Scotiæ*] de Glascu, B.
[14] *et nominatim . . Scotiæ*] om. B. *Scotiæ* is partially erased. "Ver- "bum a Scotto quodam ut videtur "fere penitus abrasum," Wanley.
[15] *quas*] et alia munimenta necessaria quæ, B.

A.D. 1175. January. The archbishops of York and Canterbury dispute for the subjection of the Scotch bishops, who depart, and communicate with the pope.

racensem archiepiscopum, et Ricardum Cantuariensem archiepiscopum, de subjectione illa habenda. Dicebat enim Cantuariensis archiepiscopus subjectionem illam deberi[1] fieri ecclesiæ Cantuariæ; et Eboracensis archiepiscopus dicebat, ecclesiæ suæ. Et sic finivit concilium illud. Et prædicti episcopi Scotiæ accepta a domino rege licentia, recesserunt. Et exinde clam[2] miserunt legatos suos ad Alexandrum summum pontificem, postulantes, ut eos reciperet in manu sua, et tutaret a subjectione illa quam Anglicana ecclesia ab eis exigebat.

Hoveden, 314. b. 24, shorter.

MS. B. fo. 77 b.

fo. 75 v°. The cardinal returns to court, and summons a council for Mid-Lent.

Interim rediit[3] ad curiam domini regis prædictus Hugheszun[4] cardinalis ille, quem summus pontifex in Angliam miserat; et per consilium domini regis submonuit omnes episcopos, et abbates, et priores totius Angliæ, quod essent in media Quadragesima apud Lundonias, ad audiendum mandata et præcepta summi pontificis. Adveniente igitur media Quadragesima, venerunt Lundonias dominus rex, et rex filius suus,[5] et prædictus cardinalis, et Ricardus Cantuariensis archiepiscopus[6] cum suffraganeis suis; et Rogerus Eboracensis archiepiscopus cum suffraganeis suis; et congregatis apud Westmonasterium,[7] in capella monachorum infirmorum, prædicto cardinale et prædictis archiepiscopis cum suffraganeis suis, orta est dira lis et contentio inter prædictos archiepiscopos, quis illorum[8] sederet a dextris ipsius cardinalis. Volebat enim Ricardus Cantuariensis archiepiscopus a dextris ipsius sedere, et dicebat hoc de jure pertinere dignitati[9] ecclesiæ Cantuariensis.[10] Sed Rogerus Eboracensis archi-

Hoveden, 314. b. 27, shorter.

Council of March 14, in the chapel of S. Catharine at Westminster.

---

[1] *deberi*] om. B.

[2] *clam*] om. B.

[3] *rediit*] vel venit, interlined in A.

[4] *Hugheszun*] Hugezun, B.

[5] *suus*] ejus, B.

[6] *Cantuariensis archiepiscopus*] tr. B.

[7] *Westmonasterium*] Westmuster, B.

[8] *illorum*] eorum, B.

[9] *dignitati*] ad dignitatem, B.

[10] *Cantuariensis*] Cantuariæ, B.

Hoveden, 314. b. shorter.

episcopus contradicebat, asserens sedem illam suam esse debere de antiquo jure ecclesiæ suæ. Et dum ita contenderent, irruerunt in Rogerum Eboracensium archiepiscopum, monachi et servientes, qui cum Cantuariensi archiepiscopo [1] venerunt, et arrepto illo, pronum in terram projecerunt, et pedibus suis conculcaverunt, et crebris ictibus ceciderunt [2] eum,[3] et cappam, qua indutus fuerat, fregerunt. Sed tandem semimortuus, vix e manibus eorum ereptus est. Quod cum prædictus cardinalis inspexisset, doluit vehementer, et statim appellavit archiepiscopum Cantuariensem ad sedem apostolicam, imponens ei hoc factum fuisse per consilium ejus ad dedecus Romani pontificis et ipsius. Et archiepiscopus Eboracensis, qui, ut[4] supradictum est, verberatus fuerat, appellavit Cantuariensem archiepiscopum ad præsentiam summi pontificis; imponens ei, hanc violentiam sibi factam fuisse a suis per consilium et voluntatem ipsius.[5]

A.D. 1176. March 14. The archbishop of Canterbury's servants knock down and trample on the archbishop of York.

Both parties appeal to the pope.

fo. 76 r°.

Similiter appellavit Galfridum Eliensem episcopum, imponens ei quod violentas manus injecerat in eum.

Similiter Cantuariensis archiepiscopus appellavit ipsum cardinalem ad præsentiam summi pontificis de suspecto gravamine.

Sicque finito concilio, prædictus cardinalis, convocatis episcopis, abbatibus et prioribus, et omni clericatu qui aderat, coram illis renovavit prædictam appellationem quam fecerat. Et dato munere benedictionis permisit eos abscedere. Et Rogerus Eboracensis archiepiscopus statim intravit [6] ad regem, et ostensis ei injuriis quæ ei illata fuerant, commovit eum in iram et odium adversus Cantuariensem archiepiscopum et Eliensem episcopum. Eadem vero die, Cantuariensis archiepi-

The council breaks up.

MS. B. fo. 78 a.

Roger of York tells his tale to the king.

[1] *Cantuariensi archiepiscopo*] tr. B.

[2] *ceciderunt*] ciciderunt, A. B.

[3] *ceciderunt eum*] tr. B.

[4] *qui ut*] ut qui, B.

[5] The two following clauses are transposed in A.; wrongly, as it is clear that it was the archbishop of York who appealed the bishop of Ely.

[6] *intravit*] in ecclesia, ins. B.

A.D. 1176. March 14. Richard of Canterbury bribes the legate.

scopus accessit ad prædictum cardinalem, et spopondit ei pecuniam; et sedato eo, uterque illorum remisit appellationem suam. Sed Eboracensis archiepiscopus nullam cum eo inire voluit concordiam, nisi in præsentia summi pontificis et per ipsum. Finito itaque concilio recesserunt inde.

Henry, the younger, applies for leave to go on pilgrimage to Compostella.

Interim juvenis rex, filius domini regis, omnibus modis quibus potuit, attentavit impetrare[1] a domino rege[2] patre suo licentiam eundi in peregrinatione ad Sanctum Jacobum. Sed cum pater suus[3] percepisset hoc propositum non ex mera[4] religione provenisse,[5] sed ex pravo adulatorum suorum consilio, qui eum a dulcedine paternæ castigationis eripere nitebantur, animi sui motus nunc asperis, nunc blandis emollire satagebat, ut saltem sic a proposito illo eriperetur. At cum dominus rex nullo modo proficere potuit, tandem concessit ei ut transfretaret in Normanniam.[6] Itaque accepta licentia a patre suo, ipse et regina sua Portesmutham[7] petierunt cum familia sua, ad transfretandum in Normanniam. Sed ventus erat eis contrarius, et ideo per aliquot dies moram fecerunt apud Porcestre,[8] prosperam auram exspectantes.

The king gives him leave to go to Normandy, but he is delayed at Porchester.

fo. 76 v°.

Towards Easter, April 4, the king and his sons meet at Winchester.

Appropinquante igitur sollemnitate Paschali, dominus rex venit Wintoniam, et misit pro rege filio suo, qui adhuc moram fecerat apud Porcestre[8] ut jam diximus. Et ipse, dimissa ibi regina sua, venit Wintoniam ad mandatum patris sui. Interim Ricardus comes Pictaviæ, et Galfridus[9] comes Britanniæ, quos dominus rex in recessu suo dimisit ad terras suas[10] custodiendas, applicuerunt in Angliam apud Swthamtonam,[11] in ipsa die Parasceuæ Domini, et propter sollemnitatem diei illius[12] ulterius procedere noluerunt. Sed in crastino, scilicet

[1] *impetrare*] om. B.
[2] *domino rege*] om. B.
[3] *suus*] ejus, B.
[4] *mera*] magna, B.
[5] *provenisse*] om. B.
[6] *transfretaret in Normanniam*] tr. B.
[7] *Portesmutham*] Portesmutam, B.
[8] *Porcestre*] Porecestre, B.
[9] *Galfridus*] Gaufridus, B.
[10] *suas*] om. B.
[11] *Swthamtonam*] Suhamtoniam, B.
[12] *illius*] om. B.

vigilia Paschæ, venerunt Wintoniam, et cum magno gaudio a domino rege patre eorum recepti sunt. Tunc dominus rex de præsentia filiorum suorum lætior effectus, sollemne festum celebravit cum filiis suis qui ibi aderant; scilicet Henrico rege Angliæ,[1] et Ricardo comite Pictaviæ, et Galfrido comite Britanniæ, et cum comitibus et baronibus terræ suæ. Celebrato autem festo illo condigni honoris reverentia; cum dominus rex didicisset causam adventus Ricardi et Gaufridi filiorum suorum, impetravit a rege filio suo, quod iter peregrinationis suæ ad Sanctum Jacobum differret, donec pax fieret in Pictavia, inter Ricardum fratrem suum et barones Pictaviæ. Et concessit, quod cum eo iret in Pictaviam,[2] ad inimicos suos[3] debellandos. Erant autem tunc in Pictavia comites et barones qui contra prædictum Ricardum guerram moverant, scilicet Uggrimus de Engolismo, et fratres ejus, et Aimarus vicecomes de Limoges, et vicecomes de Turonica,[4] et Eschiwardus de Chabenays,[5] et Willelmus de Mastac. Juvenis vero rex, accepta a patre suo licentia, venit usque Porcestriam ad uxorem suam, transfretaturus inde in Normanniam. Et per aliquot dies ibidem moram faciens, xiij. kalendas Maii, feria secunda, naves ascendit; et in crastino applicuit in Normanniam apud Barbefluctum, et cum eo regina sua; et statim ipse et uxor sua iter arripuerunt cum festinatione versus regem Franciæ ad videndum eum.

A.D. 1176. Richard and Geoffrey come to Winchester April 3, and keep Easter there, April 4.

The young king agrees to defer his pilgrimage and go to help Richard in Poictou.

MS. B. fo. 78 b.

fo. 77 r°.

He crosses to Barfleur on April 20, and goes to see the king of France.

De adventu nunciorum regis Siciliæ.[6]

Hoveden, 315. a. 8, much shorter.

Interim applicuerunt in Angliam episcopus Trojacensis, et electus Capuaciæ, et comes Florius,[7] nuncii

The ambassadors of William,

[1] *Angliæ*] om. B.

[2] *Pictaviam*] Pictavia, A. B.

[3] *suos*] om. B.

[4] Raymond II., viscount of Turenne.

[5] *Eschiwardus de Chabenays*] Echiwardus de Chabenais, B.

[6] Rubric omitted in B.

[7] Elias, elect of Troja, Arnulf, bishop of Capaccio (Caputaquensis) and Florius de Camerota. V. Romuald. Salern. ap. Muratori, *Scriptores*, vii. 218.

A.D. 1176. king of Sicily, demand Johanna, daughter of Henry, for their master; and with the king's leave go to see her at Winchester.

regis Willelmi Siciliæ, et cum eis Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus, consanguineus prædicti regis Siciliæ. Et invento domino rege apud Lundonias, petierunt ab eo Johannam filiam suam donari in uxorem domino suo Willelmo regi Siciliæ. Ipse vero, congregatis in urbe Lundoniarum archipræsulibus et episcopis et comitibus et sapientioribus regni sui, consuluit eos quid tam magni regis nunciis responderet. Et accepto ab eis consilio, misit eos Wintoniam, ut præfatam puellam viderent, si eis placeret.

Henry II. sends to Philip, count of Flanders, to beg him to defer his pilgrimage; fearing that he has designs on the crown of Jerusalem.

Et dum hæc fierent, dominus rex misit in Flandriam Ricardum Cantuariensem archiepiscopum, et Gaufridum [1] Eliensem episcopum, ad Philippum [2] comitem Flandriæ, qui proposuerat ad proximum Natale Domini sequens [3] ire Jerosolimam. Et ipsi, sicut a rege præceptum fuerat eis, impetraverunt a præfato comite, quod ipse iter suum Jerosolimitanæ profectionis differret usque ad proximum Pascha sequens. Nam Amaurius rex Jerosolimitanus, patruus regis Angliæ, paulo ante obiit; et Baldewinus, filius ejus, loco ipsius rex efficiebatur, sed paralyticus [4] erat, et exinde brachium amiserat. Et intimatum erat regi Angliæ, quod prædictus comes Flandriæ hac de causa Jerosolimam ire proposuit, ut ibidem in regem sublimaretur. Et ideo fecit rex Angliæ iter ipsius differri usque ad præfixum terminum, quia ipse tunc Jerosolimam in propria persona ire proposuit, vel milites et servientes illuc mittere ad defensionem regis Jerosolimitani consanguinei sui.

fo. 77 v°.

Quod rex Angliæ concessit filiam suam Willelmo regi Siciliæ.[5]

The Sicilian envoys having seen

Interim supradicti nuncii regis Siciliæ, cum vidissent decorem præfatæ puellæ, et supra modum eis placuisset,

---

[1] *Gaufridum*] Galufridum, B.
[2] *Philippum*] Filippum, A. B.
[3] *sequens*] om. B.
[4] *paralyticus*] leprosus, B.
[5] Rubric omitted in B.

redierunt ad[1] patrem puellæ, et cum eis Hugo,[2] tituli Sancti Michaelis de Petreleonis cardinalis, et apostolicæ sedis legatus, et prænominatus Rothomagensis archiepiscopus. Et tandem ad illorum instantiam, impetrato a domino rege quod petebant, episcopus Trojacensis, et cum eo Johannes Nortwicensis[3] episcopus, et Parisius archidiaconus Rofensis, et Baldewinus Buelot, et Ricardus de Camvilla,[4] mittuntur ex parte domini regis ad Willelmum regem Siciliæ, ut intimarent ei quod dominus[5] rex ei concedit filiam suam. Et interim rex Angliæ secum retinuit in Anglia electum Capuaciæ, et comitem Florium, donec filia sua parata esset ad mittendum.

A.D. 1176. Johanna, approve of her; and Henry sends to king William to express his consent.

MS. B. fo. 79 a.

Hoveden, 315. a. 14, much shorter.

Appropinquante autem Nativitate Sancti Johannis Baptistæ, prædictus legatus sedis apostolicæ in Normanniam transfretavit, rege præstante sibi conductum; et in ea moram fecit, per episcopatus, et per[6] abbatias, officium legationis suæ exercens; et postea Romam rediit.

Towards June 24, cardinal Hugo returns to Rome.

Quod rex Scotiæ latenter et episcopi sui miserunt, ad papam contra ecclesiam Angliæ.[7]

Interim Willelmus rex Scotiæ et episcopi terræ suæ,[8] timentes infestationem regis Angliæ, et Rogeri Eboracensis archiepiscopi, latenter miserunt nuncios suos ad Romanum pontificem, et ab eo impetraverunt quod ipse mitteret eis[9] unum de cardinalibus suis, qui cognosceret causam controversiæ quæ inter eos et Anglicanam ecclesiam vertebatur de subjectione facienda.

William of Scotland and his clergy apply for a legate to decide the question of their dependence on the church of England.

---

[1] *ad*] regem, ins. B.
[2] *Hugo*] Hugezun, B.
[3] *Nortwicensis*] Norwicensis, B.; Nortpicensis, A.
[4] *Camvilla*] Canvilla, B.
[5] *dominus*] om. B.
[6] *per*] om. B.
[7] Rubric omitted in B.
[8] *terræ suæ*] sui, B.
[9] *mitteret eis*] tr. B.

A.D. 1176.

De Viviano cardinali.[1]

fo. 78 r°. About July 22, Vivian cardinal (of S. Stephen) lands in England without leave.

Missus est itaque ad eos Vivianus presbyter cardinalis, qui etiam legatiam Hiberniæ, Scotiæ, et Norwegiæ,[2] et aliarum circumjacentium insularum suscepit;[3] et circa festum Sanctæ Mariæ Magdalenæ applicuit in Anglia,[4] sine regis licentia. Et paulo post cum venisset ad Northamtoniam,[5] rex misit ad eum Ricardum Wintoniensem episcopum, et Gaufridum Eliensem episcopum, ut ab eo inquirerent, cujus licentia applicuit in Anglia, et intimarent, quod nisi vellet consentire voluntati regis, non permitteret eum rex ulterius procedere. Ipse vero timens sibi, et hinc inde periculum sentiens, tandem illorum consilio adquievit, quod voluntati regis consentiret. Fecit ergo eum rex[6] jurare in verbo veritatis quod nihil ageret in legatione sua, quod esset contra ipsum et regnum suum. Itaque facta regis voluntate, prædictus cardinalis iter suum movit versus Scotiam, rege præstante sibi conductum, et litteras protectionis suæ ei tradidit; et præcepit quod abbatiæ et episcopi regni sui, per quos transitum faceret, eum[7] honorifice, sicut cardinalem, recepissent;[8] et ita factum est.

Hoveden, 316. a. 26, much shorter.

Being compelled to swear that he will do nothing against the king, he is suffered to proceed to Scotland.

De pace facienda inter archiepiscopos coram rege apud Wintoniam.[9]

August 15, Council at Winchester.

Interim dominus rex, in Assumptione Sanctæ Dei Genitricis[10] Mariæ venit Wintoniam, ibidem celebraturus concilium de pace facienda inter Ricardum Cantuari-

Hoveden, 316. a. 35, very short.

[1] Rubric omitted in B.

[2] *Scotiæ et Norwegiæ*] om. B.

[3] *suscepit*] scilicet Scotiæ et Norwegiæ, ins. B.

[4] *Anglia*] Angliam, B.

[5] *Northamtoniam*] Norhamtoniam, B.

[6] *rex*] om. B.

[7] *eum*] faceret, ins. B.

[8] *recepissent*] suscepissent, B.

[9] Rubric omitted in B.

[10] *Sanctæ . . Genitricis*] beatæ, B.

ensem archiepiscopum et Rogerum Eboracensem archiepiscopum; et de Johanna filia sua mittenda[1] ad Willelmum regem Siciliæ, cui eam concesserat. Venerunt autem illuc archiepiscopus Cantuariæ, cum suffraganeis suis, et archiepiscopus Eboraci,[2] et comites et barones regni. In primis itaque, congregatis omnibus, ut supradictum est, in urbe Wintonia, Rogerus Eboracensis archiepiscopus conquestus est domino regi quod[3] Gaufridus Eliensis episcopus violentas manus in eum injecerat, in concilio cardinalis apud Lundonias, sicut supra diximus. Eliensis vero episcopus hæc contradicebat, quod in eum violentas manus[4] non injecerat.[5] Et in conspectu regis et episcoporum circumstantium juravit ipse in verbo veritatis coram positis sacrosanctis evangeliis, quod violentas manus in eum non injecerat. Et hoc ipsum attestatus est in verbo Dei[6] ipse Cantuariensis archiepiscopus. Et sic ipse archiepiscopus Eboraci et episcopus Eliensis facti sunt amici; et hinc inde iram et malevolentiam suam remiserunt. Tunc dominus rex, quantum potuit intromisit ut pax et firma concordia fieret inter prædictos archiepiscopos, quod tunc fieri non potuit. Tamen tandem ad instantiam regis, uterque illorum concessit, quod pax et concordia inter eos foret[7] per quinquennium, et in verbo Dei et virtute Spiritus Sancti juraverunt, quod neuter illorum alteri damnum vel aliquod gravamen, infra tempus illud perquireret. Itaque facta pace inter eos, archiepiscopus Cantuariensis et Eliensis episcopus a curia recesserunt,[8] sicut eis præceptum fuerat, ut[9] prompti essent ad transfretandum cum filia regis, et ad eam conducendam usque ad[10] Sanctum Ægidium, ubi galeæ et familia Willelmi regis, cui maritanda erat, ipsam expectabant.

A.D. 1176. August 15. Reconciliation of Roger of York and Geoffrey of Ely.

MS. B. fo. 79 b.

fo. 78 v°.

The two archbishops conclude peace for five years; and the archbishop of Canterbury and the bishop Ely prepare to accompany Johanna to S. Giles.

[1] *Johanna . . mittenda*] tr. B.
[2] *cum . . Eboraci*] tr. B.
[3] *quod*] et, B.
[4] *in . . manus*] tr. B.
[5] *injecerat*] jecerat, B.
[6] *Dei*] veritatis, B.
[7] *foret*] staret, B.
[8] *recesserunt*] ut, ins. B.
[9] *ut*] om. B.
[10] *ad*] om. B.

A.D. 1176. Johanna is sent with presents, to Henry the younger in Normandy, to be conducted to Richard at Poictiers, who is to conduct her through his territories.

Tunc dominus rex tradidit filiam suam nunciis regis Willelmi simulque nunciis suis, et præparavit eis necessaria sua; et dedit eis equos et vestes, et aurum et argentum, et vasa pretiosa. Et cum omnia complesset regio more, et condigno[1] honore, permisit eos abire; et mandavit regi filio suo,[2] qui in Normannia erat, ut sororem suam et eos qui cum ea venerant, recepisset[3] cum summi honoris reverentia, et eam cum suis conduxisset usque Pictavim,[4] et ibi eam tradidisset Ricardo fratri suo comiti Pictaviæ. Et præcepit quod idem Ricardus eam et suos honorifice suscepisset, et conduxisset per terram suam. Et præcepit ut Rothomagensis archiepiscopus, et Cantuariensis archiepiscopus, et Gaufridus Eliensis episcopus, et comes Hamelinus patruus puellæ,[5] et Ægidius Ebroicensis episcopus, et Hugo de Bellocampo processissent cum ea usque ad Sanctum Ægidium[6] donec desponsaretur.

fo. 79 r°.

In the meantime Richard marches into Poictou, wins a battle soon after Whitsuntide, May 23, and takes the castle of Aixe.

Dum autem hæc fierent, Ricardus comes Pictaviæ magnum exercitum congregavit de Pictavia, et magna militum multitudo de circumjacentibus regionibus ad eum confluebat, propter ipsius stipendia quæ illis dabantur. Et cum omnes essent congregati,[7] promovit exercitum suum in Pictaviam, et inimicos debellavit. Et statim post Pentecosten commisit prælium cum Braibancenis[8] inter Sanctum Megrinum et Butevillam, et eos devicit. Et habita victoria, promovit exercitum suum in Limozin,[9] ad debellandum Aimarum vicecomitem de Limoges, pro eo quod ipse pacem suam fregerat. Et obsedit castellum, quod vocatur Aessa,[10] et illud cepit, et[11] in eo quadraginta milites.[12] Et inde promovens exercitum suum obsedit civitatem de Li-

Hoveden, 314. b. 44, much shorter. MS. B. fo. 80 a.

[1] *condigno*] digno, B.
[2] *regi filio suo*] Henrico filio suo regi, B.
[3] *recepisset*] suscepisset, B.
[4] *Pictavim*] in Pictaviam, B.
[5] *et . . puellæ*] om. B.
[6] *usque . . Ægidium*] om. B.
[7] *congregavit . . congregati*] om. B.
[8] *Braibancenis*] Breibancenis, B.
[9] *Limozin*] Limozina, B.
[10] *Aessa*] Aessam, B.
[11] *cepit et*] om. B.
[12] *milites*] cepit, ins. B.

Hoveden, 314. a. 49.

moges, et infra paucos dies cepit civitatem illam et ejus munitiones.[1] Et inde post festum Sancti Johannis Baptistæ venit Pictavim, ubi rex frater suus ad eum venit. Et habito ibi consilio baronum suorum, promovit exercitum suum in terram[2] Uggrimi vicecomitis de Engolismo, pro eo quod pacem suam tenere noluit. Et obsederunt Novum Castrum, et infra quindecim dies ceperunt. Et eo capto noluit rex frater suus diutius cum eo moram facere, sed pravo usus consilio, eum reliquit. Ricardus vero, quamvis relictus esset, processit tamen cum exercitu suo, et obsedit Mulinoys,[3] castellum vicecomitis de Engelismo,[4] et infra decem dies cepit; et procedens inde, obsedit civitatem de Engelismo.[4]

A.D. 1176. He takes Limoges, and returns after June 24 to Poictiers. Henry and Richard attack Angoumois, and take Châteauneuf. Richard takes Moulin-Neuf, and besieges Angoulême.

fo. 79 v°.

Hoveden, 314 b. 54, much shorter.

Est autem sciendum, quod Ricardus comes Pictaviæ obsedit infra Engolismum Willelmum Tallefer comitem Engolismi, et Bugherum filium ejus, et Aimarum[5] vicecomitem de Limoges,[6] et vicecomitem de Ventadur, et vicecomitem de Chabennais. Et pro pace habenda comes de Engolismo tradidit prædicto comiti Pictaviæ civitatem Engolismi, et castellum de Butevilla, et castellum de Archiac, et castellum de Muntigernac, et castellum de Lachesa, et castellum de Melpis.

The count of Angoulême (William Taillefer IV.), Aimar V., viscount of Limoges, and the viscounts of Ventadour and Chabenais, surrender the castles of Angoumois to Richard.

Et infra sex dies comes de Engolismo ad deditionem coactus, civitatem ei reddidit, et tradidit ei[7] obsides de persequenda[8] misericordia domini regis patris sui et sui.[9] Et inde misit eum et alios malefactores terræ in Angliam ad regem patrem suum. Et rex, cum ad eum venissent,[10] remisit eos ad filium suum in Pictaviam, et posuit in respectum donec ipsemet veniret in Normanniam.

Richard sends his prisoners to his father, who sends them back.

---

[1] *ejus munitiones*] omnes munitiones ejus, B.
[2] *terram*] terra, B.
[3] *Mulinoys*] Mulinous, B.
[4] *Engelismo*] Engolismo, B.
[5] *Aimarum*] Almarum, B.
[6] *Limoges*] Limogenes, B.
[7] *ei*] inde, ins. B.
[8] *persequenda*] prosequenda, B.
[9] *et sui*] om. B.
[10] *ad eum venissent*] tr. B.

A.D. 1176. The younger Henry at Poictiers makes friends of his father's enemies.

Juvenis autem rex cum in reditu suo venisset usque Pictavim, milites nonnullos de Francia et Normannia, quos pater suus odio habebat, pro eo quod cum illo erant contra eum tempore guerræ,[1] retinuit secum, et familiares suos fecit. Quod cum Adam[2] clericus Rogerii Eboracensis archiepiscopi, qui vicem cancellarii in curia juvenis regis gerebat, loco Gaufridi[3] præpositi Beverlaci, ad cujus opus prædictus Eboracensis archiepiscopus cancellariam Angliæ emerat [pro undecim][4] millibus marcis argenti, vidisset, doluit vehementer. Et sicut decebat, et sicut debitor erat domino regi qui eum cum filio suo posuerat, cui etiam ipse fidelitatem juraverat contra omnes homines, personæ suæ dedecus et regni sui gravamen, quod per advenas illos posset evenire,[5] præmeditavit; sustinere non potuit nec debuit; sed statim arrepto stilo, capitula quædam turpissima et auditu horrenda scripto commendavit, et domini sui secreta detexit, et ea domino regi in Angliam mittere festinavit. Sed antequam mitterentur, mala sua[6] detecta sunt et prolata in conspectu regis domini[7] sui. Et ipse in medio ductus confessus est et non negavit.[8] Tunc rex convocatis principibus suis,[9] simul cum episcopo Pictavensi qui aderat; interrogavit eos quid super hujuscemodi re esset agendum; et quid faceret de proditore suo, qui cum esset secreti sui conscius, patrem suum in ipsum commovere voluit. Tunc quidam illorum judicabant illum reum esse mortis; quidam dignum suspendi, quidam vivum[10] excoriari. Sed episcopus, cujus non erat judicio sanguinis interesse, eum liberare tentavit quia diaconus erat, asserens cle-

Hoveden, 315. a. 3, very short.

MS. B. fo. 80 b.

Adam, the young king's vice-chancellor writes to the elder Henry; but is betrayed and arrested. fo. 80 r°.

Henry holds a court upon him, and he is condemned to death, but demanded by the bishop of Poictiers as a clerk.

[1] *guerræ*] gwerræ, B.

[2] *Adam*] de Chircheduna, ins. B. A blank is left for the surname in A.

[3] *Gaufridi*] Godefridi, B.

[4] *pro undecim*] supplied from B.; blank in A. See R. de Diceto, 589.

[5] *evenire*] venire, B.

[6] *mala sua*] malo suo, A.

[7] *regis domini*] tr. B.

[8] *confessus . . negavit*] stetit et confessus est, B.

[9] *suis*] om. B.

[10] *vivum*] om. B.

ricum in sacris ordinibus[1] constitutum a laico non posse judicari. Tunc juvenis rex videns, quod propter episcopum qui clericum illum tutabatur, in eo animi sui motus sicut voluit vindicare non permittebatur, cogitavit quibus tormentis eum afficere potuit; ita tamen quod non interficeretur, sed observaretur, donec hoc nunciatum esset regi patri suo.[2] Itaque post longum silentium ad se reversus, ait ministris suis, "Educite eum, et ligatis manibus a tergo, nudum per "plateas et vicos civitatis flagellis cædite, clamantes, "ut universi[3] sciant, ipsum proditorem meum esse. "Et ducentes eum in Normanniam, incarcerate eum "apud Argentomium;[4] et per quamcunque civitatem "ingressi fueritis, eum nudum ducite flagellantes per "vicos et plateas." Ipsi vero, sicut eis præceptum fuerat, fecerunt, et flagellatum incarceraverunt eum apud Argentomium.[5] Cumque id domino regi nunciatum esset, indigne ferebat, et mittens quatuor milites de familia sua ad regem filium suum, mandavit ei, ut sine mora clericus ille ad eum mitteretur.[6] Paruit ergo ipse mandatis patris sui, sed moleste ferebat, quod clericus ille vivus recederet ab eo. Qui cum in vinculis ad dominum regem in Angliam duceretur, noluit eum vinctum recipere, quia solutum eum tradiderat regi filio suo; sed præcepit, ut in vinculis custodiretur donec locutus fuisset cum concilio suo, quid de eo ageretur.[7] Et eum custodiendum commendavit[8] abbati de Hida Wintoniæ.

A.D. 1176. The young king orders him to be scourged, and then imprisoned at Argentan.

The elder Henry demands that Adam shall be sent to him, and commits him to the custody of the abbot of Hyde. fo. 80 v°.

Interim Petrus frater comitis Flandriæ, qui per ejusdem[9] consilium, electionem quæ de eo facta fuit

Hoveden, 316. a. 47, shorter.

Peter of Flanders

[1] *ordinibus*] ordinis, B.
[2] *regi . . suo*] patri suo regi, B.
[3] *universi*] omnes, B.
[4] *Argentomium*] Argentonium, B.
[5] *incarceraverunt . . . Argentomium*] in carcerem eum apud Argentonium miserunt, B.
[6] *clericus . . mitteretur*] mitteret ad eum clericum illum, B.
[7] *ageretur*] ageret, B.
[8] *custodiendum commendavit*] in custodia tradidit, B.
[9] *ejusdem*] ejus, B.

A.D. 1176. having asked the countess of Nevers in marriage, dies about August 15.

ad episcopatum de Cambrai,[1] reliquerat, a Lodovico rege Franciæ, impetravit[2] sibi donari comitatum de Neveris,[3] cum[4] comitissa, quæ fuerat uxor Gwidonis comitis de Neveris.[5] Sed malo suo hoc factum esse censeo. Nam eodem anno circa Assumptionem Sanctæ Mariæ, obiit.[6] MS. B. fo. 81 a.

Towards Michaelmas the king holds a council at Windsor, and removes the castellans of his barons. He takes Ongar from Richard de Luci, and sends the bishop of Winchester to Normandy as justiciar.

Appropinquante igitur festo Sancti Michaelis, venit dominus rex ad Windeshoveres,[7] et ibi concilium suum tenuit. Et inde misit nuncios suos per universa[8] castella Angliæ, et ea in manu sua saisivit;[9] et remotis inde custodibus comitum et baronum suorum, suos custodes in eis posuit. Nec etiam Ricardo de Luci, familiarissimo suo et justitiæ Angliæ, parcere voluit; sed abstulit ei castellum suum de Angra. Et misit in Normanniam Ricardum Wintoniensem episcopum, et constituit eum justitiam Normanniæ[10] loco Willelmi de Curci;[11] et fecit saisiri in manu sua omnia castella comitum et baronum suorum Normanniæ. Hoveden, 317. b. 4, shorter.

The earl of Gloucester makes John his heir, and betroths his daughter to him.

Eodem anno[12] comes Gloucestriæ, per[13] perquisitionem regis constituit Johannem, filium regis minimum,[14] hæredem comitatus sui[15] post ipsum. Et rex concessit, quod prædictus Johannes, filius suus,[16] filiam ipsius comitis Gloucestriæ in uxorem duceret, si a Romana ecclesia pateretur; erant enim consanguinei. Et si Romanus pontifex[17] non permiserit matrimonium inter eos Hoveden, 316. a. 49, shorter.

fo. 81 r°.

---

[1] *Cambrai*] Cambria, B.

[2] *impetravit*] impetraverat, B.

[3] *de Neveris*] Deveriz, B.

[4] *cum*] filia Odonis de Exoduno, ins. B. and Hoveden; blank in A. Maud, the countess of Nevers, was, however, daughter of Raymond of Burgundy, and had been before *wife* of Eudes II., lord of Issoudun.

[5] *comitis de Neveris*] de Deveriz, B.

[6] *obiit*] θ, B.

[7] *Windeshoveres*] Windeshovers, B.

[8] *universa*] omnia, B.

[9] *saisivit*] seisivit, B.

[10] *Normanniæ*] om. B.

[11] *et constituit . . . Curci*] B. has these words at the end of the sentence, after *Normanniæ*.

[12] *anno*] Willelmus, filius Roberti filii regis Henrici primi, ins. B.; a blank in A.

[13] *per*] om. B.

[14] *per . . minimum*] tr. B.

[15] *comitatus sui*] suum de comitatu suo, B.

[16] *filiam*] a blank before this word in A.

[17] *pontifex*] om. B.

contrahi, rex conventionavit comiti quod filiam suam cum maximo honore maritaret; et quod pro hac concessione daret ipse rex centum libratas redditiuum in Angliæ, uxori[1] Amauri comitis Ebroicarum, et alias centum libratas redditiuum uxori[1] comitis[2] de Clara; utraque enim erat filia comitis Gloucestriæ. Et si idem comes Gloucestriæ filium legitime susceptum de uxore sua habuerit, filius ille et prædictus Johannes filius regis dimidiabunt inter se comitatum Gloucestriæ. A.D. 1176. Henry undertakes to provide for the other daughters (Amicia countess of Hertford, and Mabel countess of Evreux).

Hoveden, 316. b. 1, shorter. Eodem anno, Willelmus Senonensium antistes, permittente Alexandro summo pontifice, commutavit sedem suam pro archiepiscopatu Remensi; quia[3] frater Lodowici regis Franciæ,[4] qui erat archiepiscopus Remensis, obierat, et archiepiscopatus ille præcellebat in honoris dignitate omnes episcopatus Franciæ. William of Champagne translated from Sens to Rheims.

Hoveden, 316. b. 4, shorter. Eodem anno, magister Johannes Saresbiriensis, qui erat clericus et familiaris Sancti Thomæ Cantuariensis martyris, per visionem angelicam[5] electus et consecratus est in episcopum Carnotensis ecclesiæ. John of Salisbury made bishop of Chartres.

Hoveden, 317. b. 6. Eodem anno obiit David episcopus Sancti David de Wallia; et Petrus prior de Weneloc successit ei.[6] Peter succeeds David at S. David's.

Hoveden, 316. b. 6. Eodem autem[7] anno obiit[8] Ricardus comes de Strigwil, quem rex Angliæ fecerat justitiam Hiberniæ. Et eo defuncto, misit rex Willelmum filium Aldelmi[9] in Hyberniam, et saisivit[10] in manu sua omnes municiones quas prædictus comes habuit. Richard Strongbow dies; William Fitz-Aldelm seizes his castles for the king.

Hoveden, 316. b. 9. Eodem autem[11] anno obiit[12] Willelmus comes de Arundel; et[13] Willelmus de Curci, justitia Normanniæ, obiit eodem anno.[14] William of Arundel and William de Courcy die.

---

[1] *uxori*] blanks are left for the names in A.

[2] *comitis*] Ricardi, præf. B. J.

[3] *quia*] Philippus, ins. B.H.; blank in A. It was Henry, son of Lewis VI.

[4] *Franciæ*] Angliæ, in B., erased.

[5] *per . . angelicam*] om. B.

[6] *Eodem . . ei*] om. B.

[7] *autem*] om. B.

[8] *obiit*] *θ*, B.

[9] *Aldelmi*] Adelini, B.

[10] *saisivit*] saisiavit, B.

[11] *autem*] om. B.

[12] *obiit*] *θ*, B.

[13] *Willelmus . . Arundel; et*] om. B.

[14] *obiit . . anno*] om. B.

A.D. 1176. May 29. fo. 81 v°. The emperor Frederick is defeated by the Lombards between Como and Milan.

Et eodem anno, quarto kalendas Junii,[1] Fredericus Romanus imperator de imperio Alemanniæ[2] congregavit[3] exercitum Teutonicorum et Alemannorum,[4] et inter Cumas et Mediolanum prope Seeyrium[5] prælium cum Longobardis[6] commisit. Quod cum a mane usque ad vesperas[7] durasset, contigit quod imperator, amissa majori parte exercitus sui, versus est in fugam. Et inter cæteros quos perdidit, amisit vexilliferum suum aliosque multos principes, qui in carcere a Longobardis detenti fuerunt. Hoveden, 316. b. 11, shorter. MS. B., fo. 81 b.

About Oct. 9, the king of Scotland brings the lord of Galloway to make submission to Henry at Feckenham.

Itaque celebrato concilio apud Windeshoveres,[8] ut supradictum est, rex circa festum Sancti Dionysii venit usque Fecheham;[9] et ibidem venit ad eum Willelmus rex Scotiæ. Et duxit secum Gilebertum filium Fergus, qui fratrem suum Huctredum, ut supradictum est,[10] interfecerat. Et ipse Gilebertus, facta pace cum domino[11] rege de morte fratris sui, qui cognatus regis erat; devenit homo ipsius, et fidelitatem ei juravit contra omnes homines; et pro amore ipsius habendo dedit ei[12] mille marcas argenti. Et sic facta pace sua domum venit, et præcepit quod omnes[13] alienigenæ, qui in Galweia[14] per regem Scotiæ tenementum aliquod habebant, exularent; et qui huic diffinitioni consentire nollet, capitalem subiret sententiam. Hoveden, 317. a. 54.

The king dismantles Leicester and Groby;

Eodem anno dominus rex fecit funditus sternere castellum Leicestriæ et mœnia urbis, et castellum de Grobi. Et castellum de Munsorel in manu sua retinuit, quia homines patriæ juraverunt illud esse de dominio regis. Hoveden, 316. b. 16.

also Thirsk and Malzeard;

Eodem anno fecit sternere castella Rogeri de Mumbrai; scilicet castellum de Treske[15] et castellum de Ma- Hoveden, 316. b. 17.

---

[1] *Junii*] Julii, A.B. See Diceto, 591, and Muratori, *Annali*, A.D. 1176.
[2] *de . . Alemanniæ*] om. B.
[3] *congregavit*] om. A.
[4] *Alemannorum*] Alemanorum, B.
[5] *Seeyrium*] Securum, B.H.
[6] *Longobardis*] Longebardis, B.
[7] *vesperas*] vesperam, B.
[8] *Windeshoveres*] Windeshor, B.
[9] *Fecheham*] Fukingham, B.W.; Feikyngham, J.
[10] *ut . . est*] om. B.
[11] *domino*] suo, ins. B.
[12] *ei*] om. B.
[13] *omnes*] homines, ins. B.
[14] *Galweia*] Galveia, B.
[15] *castellum de Treske*] om. B.

lessard; et castella Hugonis Bigoti, scilicet castellum de Fremigham[1] et castellum de Bungeia.[2]

A.D. 1176. Fremingham and Bungay.

Infra autem Adventum Domini, Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, et Gaufridus Eliensis episcopus, qui filiam regis conduxerant usque Sanctum Ægidium, in Angliam redierunt ad sedes suas. Similiter Johannes Norwicensis episcopus, qui ad regem Willelmum pro eadem regis filia[3] missus fuerat, in Angliam rediit. In redeundo tamen, cum ipse et Parisius archidiaconus Rofensis maria inter Meschins et Sanctum Ægidium sulcarent, duæ galeæ pulcherrimæ, onustæ familiaribus regis Willelmi Siciliæ, et donis magnis et variis quæ ipse per eos regi Angliæ mittebat, fluctibus maris submersæ, perierunt.

In Advent the escort of Johanna returns.

fo. 82 r°.

Two galleys of presents lost at sea between Messina and S. Giles.

Eodem anno, Alexander summus pontifex, et Fredericus Romanus imperator, de pace tractabant, sed minime profecerunt.[4]

Negotiations between the pope and emperor.

Hoveden, 316. b. 21, with later additions.

Eodem anno obiit[5] Radulfus de Dolis, qui erat ditissimus baronum regis Angliæ in Berria; et non habuit hæredem nisi unicam filiam triennem: quam eo defuncto parentes ipsius[6] rapuerunt[7] et eam tradere noluerunt regi Angliæ, ad cujus donationem ipsa cum tota hæreditate sua[8] pertinebat; sed castella et munitiones patriæ muniverunt.

Ralph of Deols dies, and his relations refuse to give up his heiress to the king.

Eodem autem anno, obiit Willelmus comes de Arundel.[9]

Hoveden, 316. b. 23, shorter.

Eodem anno, xvi. kalendas Novembris, die Dominica, festo Sanctæ Ætheldredæ[10] virginis, dedicata est magna ecclesia[11] canonicorum regularium Cirecestriæ, in honore beatæ Mariæ virginis, a Bartholomæo Exo-

Oct. 17, the abbey church of Cirencester consecrated by the bishop of Exeter.

---

[1] *Fremigham*] Fremingham, B.

[2] *Bungeia*] Bunghei, B. Bungeia is supplied in A. in a late hand.

[3] *regis filia*] tr. B.

[4] *minime profecerunt*] parum proficere poterant, B.

[5] *obiit*] om. B.

[6] *ipsius*] ejus, B.

[7] *parentes . . rapuerunt*] tr. B.

[8] *cum . . sua*] tr. B.

[9] *Eodem . . Arundel*] om. B.

[10] *Ætheldredæ*] Eldredæ, B.

[11] *magna ecclesia*] tr. B.

A.D. 1176. Oct. 17. niensi[1] episcopo, et ab alio quodam[2] episcopo tunc temporis existente ibidem abbate.[3] In cujus dedicatione, Henricus rex Angliæ, filius Matildis[4] imperatricis, dedit ecclesiæ illi et canonicis ibidem Deo servientibus in perpetuum singulis annis de redditu suo[5] Cirecestriæ. MS. B. fo. 82 a.

De Constantinopolitano imperatore.[6]

About Nov. 1, the emperor Manuel Comnenus invades the kingdom of Iconium; he and his army are attacked by sickness. fo. 82 v°.

Abstract of letter from Manuel to Henry II., given at length in Hoveden, 316. b. 30.

Eodem anno, circa festum Omnium Sanctorum, Manuel Constantinopolitanus imperator, magno congregato exercitu, promovit illum[7] in terram Persarum, volens sibi et imperio suo subjugare civitatem Iconii et regnum Persarum; sed minime profecit. Nam dum adhuc ipse et sui propriam regionem peragrarent, invasit eos ægritudo difficillima, scilicet fluxus ventris. Qui diffusus per agmina sua pertransibat, multos depopulando et interimendo, omni pugnatore[8] gravior. Et hoc malum invalescens,[9] maxime ipsum imperatorem contrivit. Ex quo vero ipse et sui fines Turcorum intraverunt,[10] bella quidem primum frequentia concrepabant, et agmina[11] Turcorum cum exercitibus imperatoris undique dimicabant; sed imperator victor exstitit. Cumque imperator procedens appropinquasset cuidam loco, qui a Persis[12] nominatur Cibrilcimani, tot Persarum turmæ peditum equitumque ab interioribus partibus Persidis occurrerant in adjutorium contribulium suorum exercitui imperatoris, quot[13] pene exercitum imperatoris excesserunt. Exercitu itaque[14] imperatoris propter viæ angustiam et difficultatem, usque ad decem milliaria extenso; cum neque qui præibant possent extremos

They meet the Turks.

---

[1] *Exoniensi*] Oxoniensi, B.
[2] *alio quodam*] om. B.
[3] *ibidem abbate*] tr. B.
[4] *Matildis*] Matillis, A.
[5] *suo*] villæ, ins. B.
[6] Rubric omitted in A.
[7] *illum*] illud, A.
[8] *pugnatore*] pugnatione, B.
[9] *invalescens*] multos et, ins. B.
[10] *intraverunt*] intraverant, B.
[11] *agmina*] angmina, A.
[12] *a Persis*] aspersis, A.
[13] *quot*] quod, B.
[14] *itaque*] namque, B.

Cf. Hoveden, 317. a. 1.

defendere, neque postremi possent præeuntes[1] juvare, non mediocriter ab invicem hos distare accidit; ita quod primæ cohortes ab acie imperatoris dividebantur. Cum igitur Turcorum agmina ex jam factis prœliis cognoverant, quod non conferret[2] sibi a fronte cum imperatore repugnare, posteriora invaserunt agmina. Instabant itaque barbari undique a dextris et sinistris; et tela quasi imber super agmina imperatoris descendentia, interimebant viros et equos quamplures.[3] Cumque imperator mala gentis suæ inspexisset, impetum fecit in Persas et Turcos, et eos quamdiu viriliter sustinuit. Tandem vero postremæ cohortes universæ Græcorum et Latinorum et reliquorum omnium generum,[4] conglobatæ, quæ jaciebantur ab inimicis tela non sustinentes, impactione usi sunt, et ita violenter ferebantur, dum in adjacentem illic collem quasi ad propugnaculum festinarent, se præcedentes impulerunt nolentes. Multo autem elevato pulvere ac perturbante oculos, et neminem permittente videre quæ circa pedes gerebantur, in præcipitium quod aderat profundissimæ vallis, alius super alium, homines et equi sic incontinenter portati corruerunt, quod alii alios conculcantes interemerunt. Non ex congregariis tantum quidam,[5] sed etiam multi ex clarissimis, et ex intimis consanguineis ipsius imperatoris, ibi perierunt. Quis enim inhibere poterat tantæ multitudinis importabilem impulsum? At vero imperator tandem conscitis circa se agminibus suis,[6] ordinatim proficiscens, ad Turcorum agmina accessit, et cominus commisso cum eis prœlio campum obtinuit. Ex tunc Sultanus videns ipsum non posse resistere imperatori,[7] mittens ad imperatorem supplicavit ei, et deprecatoribus[8] usus est sermonibus, et

A.D. 1176. November. The emperor is attacked on both sides by the Turks.

Great part of his forces fall over a precipice. fo. 83 r°.

MS. B., fo. 82 b.

The emperor rallies his forces and compels the sultan to propose terms.

[1] *præeuntes*] præeunti, A.
[2] *conferret*] offerret, A.
[3] *quamplures*] quam plurimos, B.
[4] *generum*] gentium, B.
[5] *quidam*] om. B. W.
[6] *conscitis . . suis*] tr. B.
[7] *resistere imperatori*] tr. B.
[8] *deprecatoribus*] deprecatoriis, B.

A.D. 1176. November.

requisivit pacem ipsius, promittens se[1] omnem adimplere[2] imperatoris[3] voluntatem,[4] et servitium suum contra omnem hominem[5] dare, et omnes qui in regno suo tenebantur captivos[6] absolvere, et esse ex toto voluntati imperatoris. Ibidem ergo per duos dies integros in potestate sua[7] moram fecit imperator; et cognito quod nihil poterat[8] fieri contra civitatem Iconii, perditis testudinibus et machinis bellicis, eo quod boves cecidissent a telis in modum pluviæ jactis, qui eas trahebant; imperator suscepit Soltani deprecationem, et fœdera et sacramenta peracta sub vexillis imperatoris; et pacem suam ei dedit[9] imperator, et inde in regionem suam rediit; contristatus tamen et multum confusus de amissione consanguineorum suorum.[10]

Cf. Hoveden, 317. a. 36.

The emperor finding it impossible to besiege Iconium, makes peace with the sultan and returns home,

Hoveden, 317. a. 45.

[1] *se*] om. B.
[2] *omnem adimplere*] tr. B.
[3] *imperatoris*] ipsius, B.
[4] *se . . voluntatem*] tr. B.
[5] *omnem hominem*] omnes homines, B.
[6] *tenebantur captivos*] tr. B.
[7] *in potestate sua*] om. B.
[8] *poterat*] poterit, B.
[9] *ei dedit*] tr. B.

[10] Here B. inserts the following chapters, which are, with a few variations, in Hoveden, 323. a. 43, etc.:—

"Eodem anno Philippus comes Flandriæ, et Willelmus comes de Mandevil de Exesse, cruces peregrinationis Jerosolimitanæ receperunt. Et sequenti anno post Pascha, ipsi et multi barones et milites cum eis peregre profecti sunt. Qui cum Jerosolimam venissent, associatis sibi Fratribus Templi et Hospitalis, et Reimundo principe Antiochiæ, et fere omnibus militibus terræ Jerosolimitanæ, obsederunt quoddam castellum peregrinorum quod dicitur Baragh [Harenc]. Quod cum nunciatum esset Saladino imperatori Babyloniæ, associatis sibi regibus et principibus paganorum, cum plusquam quingentis millibus militum et peditum intravit in terram Christianorum, et non longe a sancta civitate Jerusalem fixerunt tentoria. Quorum adventum cum audissent Templarii et Hospitalares et milites regis Jerusalem, qui ad custodiendam civitatem domi remanserant, exierunt obviam illis cum plebe urbis armata, episcopo Bethlehem præcedente cum ligno Dominicæ crucis, et audacter impetum fecerunt in paganos, et eos longius ire coegerunt. O summa potentia Dei! O virtus Altissimi! Christiani non erant plus quam viginti millia virorum pugnantium contra quingenta millia paganorum; et tamen per virtutem Altissimi victoriam habuerunt de paganis. Visum enim erat paganis, quod militia cœlestis exercitus quasi per scalam descenderet in similitudinem militum armatorum, et

Hoveden, 320. a. 19, shorter.

Adveniente autem[1] anno ab Incarnatione Domini M°C°LXX°VII°, Henricus rex Angliæ, filius Matillis imperatricis,[2] tenuit curiam suam die Natalis Domini in Anglia apud Notingham.[3] Et Henricus rex[4] Angliæ filius suus[5] tenuit curiam suam in Normannia apud Argentomium, et regina sua filia regis Franciæ cum eo. Et Ricardus[6] comes Pictaviæ, filius ejus,[7] tenuit curiam suam in Aquitania apud Burdegalensem civitatem; et reliqui duo filii sui, Gaufridus scilicet comes Britanniæ, et Johannes, erant in Anglia cum eo.

A.D. 1177. fo. 83 v°. Henry II. keeps the Christmas of 1176-7 at Nottingham; Henry the younger at Argentan, and Richard at Bourdeaux.

Hoveden, 320. a. 23.

Comes autem[8] Pictaviæ statim post Natale obsedit Akensem civitatem,[9] quam Petrus vicecomes Akensis et comes Bigorniæ[10] contra eum munierunt; et infra decem dies cepit. Et inde promovens exercitum suum,

Richard besieges and takes Dax.

congressum cum illis faceret in auxilium Christianorum. Cujus impetum pagani non sustinentes versi sunt in fugam, et Christiani secuti sunt eos, et interfecerunt ex illis plus quam centum millia, et multos ceperunt. Sed Saladinus cum curribus et equis evasit, sed multos de consanguineis suis et nepotibus et principibus exercitus sui amisit in prælio illo. Christiani autem summa potiti victoria, cum gaudio reversi sunt Jerusalem, et repleverunt terram spoliis interfectorum.

MS. B. fo. 83 v.

"Factum est autem hoc prælium ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, anno ab Incarnatione M°C°LXX°VII°. in planitie de Rames, die Sanctæ Katerinæ virginis et martyris. Comes vero Flandriæ et Willelmus comes de Mandevil, qui obsederant prænominatum castellum, per consilium Templariorum acceperunt pecuniam ab inclusis et abierunt, dimittentes eos, imperfecto negotio: et illis abeuntibus, in crastino cecidit magna pars murorum castelli prædicti. Cum vero comes Flandriæ et comes Willelmus respicerent pecuniam a paganis receptam, nihil invenerunt præter cuprum et aurichalcum.

"Eodem anno Christiani firmaverunt quoddam castellum fortissimum in terra Saladini, ad Vadum Jacobi.[11] Sed Saladinus obsedit illud insequenti anno. Et cum magister Hospitalis venisset, et impetum fecisset cum exercitu Saladini, captus est, et in terram Saladini ductus fame interiit. Saladinus vero castellum illud ad Vadum Jacobi cepit per vim, et omnes qui in illo erant, combussit."

[1] *autem*] igitur, B.
[2] *filius . . imperatricis*] om. B.
[3] *Notingham*] Notinham, B.
[4] *rex . . suus*] tr. B.
[5] *suus*] ejus, B.
[6] *et Ricardus*] Ricardus vero, B.
[7] *filius ejus*] om. B.
[8] *autem*] vero, B.
[9] *Akensem civitatem*] tr. B.
[10] *Bigorniæ*] Centulus III., count of Bigorre, was father-in-law of Peter, viscount of Dax.
[11] *Jacobi*] Corrected for Jordanis, B.

A.D. 1177. January. Richard takes Bayonne.

obsedit Baoniam[1] civitatem, quam Ernaldus Bertramnus vicecomes Baoniæ contra eum munierat; et infra decem dies cepit. Et inde promovens exercitum suum usque Cizare,[2] quæ nunc Portæ Hispaniæ vocantur, obsedit castellum Sancti Petri, et eadem die cepit, scilicet Dominica[3] proxima post Epiphaniam, et penitus destruxit. Et postea vi coegit Basclos[4] et Navarenses jurare pacem tenere; et destruxit omnes malas consuetudines quæ inductæ erant apud Sorges, et apud Lespurun, ubi mos erat deprædare peregrinos Sancti Jacobi. Et sic pacificatis universis[5] provinciis, in Purificatione Sanctæ[6] Mariæ venit Pictavim, et inde direxit nuncium suum in Angliam ad regem patrem suum.

Hoveden, 320. a. 26, shorter.

He takes the castle of S. Peter, in Cize, Jan. 9, and compels the Basques and Navarrese to peace.

He returns to Poictiers Feb. 2.

Henry II. commands his son Henry to seize the estates of Ralph of Deols.

Interim rex Angliæ pater ipsius, cum audisset quod Radulfus de Dolis mortuus esset, et quod filia ejus rapta esset a parentibus suis, festinato mandavit in Normanniam filio suo, quod postpositis omnibus aliis negotiis, exercitum Normanniæ congregasset, et terram Radulfi de Dolis sibi subjugare vacasset; addens etiam in illo mandato, quod quando ipse solus erat in regimine regni, nihil de jure suo amittebat; et modo dedecus esset, cum sint plures in regenda terra, aliquid inde perdere. Cumque juvenis rex patris sui mandatum suscepit, parere non distulit; sed congregato[7] exercitu Normanniæ et Andegaviæ, cum festinatione in Berriam profectus, obsedit castellum Radulfi, quod statim ei redditum fuit.

fo. 84 re.

Henry enters Berry and takes Châteauroux.

MS. B. fo. 83 b.

Interim dominus rex Angliæ, statim post festum Sancti Hilarii,[8] venit Northamtoniam,[9] et ibi magnum celebravit concilium cum episcopis et comitibus et baronibus regni sui.

Hoveden, 320. a. 32, shorter.

After Jan. 13, Henry II. holds a council at Northampton.

---

[1] *Baoniam*] Baionam, B.
[2] *Cizare*] portas Cyzaræ, B.
[3] *Dominica*] die, ins. B.
[4] *Basclos*] Boscos, B.
[5] *universis*] omnibus, B.W.
[6] *Sanctæ*] beatæ, B.
[7] *congregato*] magno, ins. B.
[8] *Hilarii*] Ylarii, A.
[9] *Northamtoniam*] Norhamtoniam, B.

Hoveden, 320. a. 55, shorter.

Intererant autem illi[1] concilio [2] advocatus Bettuniæ [3] et [4] castellanus de Curtray; per quos comes Flandriæ ei mandaverat, quod Lodowicus rex Franciæ ab eo petierat primogenitam filiarum Matthæi fratris sui comitis Boloniæ,[5] ad opus Philippi filii sui; et alteram filiam comitis Boloniæ ad opus filii comitis [6] Theobaldi. Sed sine ejus consilio illas nemini dare voluit. Præterea per eosdem mandavit ei, ut ipse teneret pactionem, quam Ricardus Cantuariensis archiepiscopus et Gaufridus Eliensis episcopus cum eo fecerunt ex parte illius,[7] pro eo quod ipse prolongaret usque ad Pascha iter suum Jerosolimitanæ profectionis. Promiserant enim ei ex parte regis, quod si ipse differret iter suum usque ad prædictum terminum, rex faceret ei talem succursum unde honor esset ei. Præterea mandavit regi Angliæ per eosdem, ut pecuniam ei mittere [8] non differret quam rex promiserat se daturum pro anima Matthæi comitis Boloniæ fratris sui, ad milites retinendos in defensionem Jerosolimitanæ terræ.

A.D. 1177. January. where he is informed by the count of Flanders that king Lewis has demanded his nieces in marriage for his son and nephew. The count demands the succours promised for the crusade.

Hoveden, 320. a. 36.

In eodem autem concilio apud Norhamtoniam,[9] rex dedit comitatum Sutsexæ [10] Willelmo de Albenio, filio comitis Willelmi de Arundel, et reddidit ei totam terram, quæ fuit [11] patris sui.

The king gives the earldom of Sussex to William de Albini.

In eodem vero [12] concilio Willelmus de Chahannes [13] intimaverat regi, quod ipse deberet de eo tenere in capite baroniam suam, quam de Roberto comite Leicestriæ tenebat.[14] Hæc autem dicebat, pravo usus consilio, quia regi placere voluit, qui dominum suum odio

fo. 84 v°. William de Chahannes claims to hold of the king in capite, not of the earl of Leicester

---

[1] *illi*] huic, B.

[2] *advocatus*] Robertus, præf. B.; blank in A. Robert V., of Bethune, advocate of Arras, 1145–1191.

[3] *Bettuniæ*] Betuniæ, B.

[4] *castellanus*] Rogerus, præf. B.; blank in A. Roger was castellan of Courtrai at this time. See Duchesne, Hist. de la Maison de Bethune, p. 127, &c.

[5] *fratris . . Boloniæ*] tr. B.

[6] *comitis*] sui, B.

[7] *illius*] sua, B. W.

[8] *ei mittere*] tr. B.

[9] *Norhamtoniam*] Norhamtun, B.

[10] *Sutsexæ*] Sutsex, B.

[11] *fuit*] hæreditas, ins. B.

[12] *vero*] om. B.

[13] *Chahannes*] Chahennes, B.

[14] *tenebat*] tenuit, B.

A.D. 1177. January. The earl of Leicester offers to submit the case to the king,

habebat.[1] Cumque prædictus comes Leicestriæ ad diem sibi statutum per regis summonitionem venisset, et cum omnia quæ adversus eum loquebantur auscultasset, respondit, quod quamvis prædecessores sui, proavus scilicet et avus suus,[2] et pater suus, et ipsemet haberent cartas et privilegia regum Angliæ, Willelmi scilicet et Henrici Primi, de terris suis, et nominatim de baronia illa, et quamvis prædecessores Willelmi de Chahannis baroniam illam de prædecessoribus suis semper inconcusse tenuissent; noluit tamen contra regis voluntatem, neque de[3] eo[4] neque de alio tenemento placitare; sed concessit, ut id et omnia alia tenementa[5] sua[6] essent in misericordia regis. Cumque rex audisset eum

who restores all his possessions except the castles of Pascy and Mountsorel.

ita pie loquentem, commotus pietate, reddidit ei omnia tenementa sua, in integrum, sicut ea habuit quindecim diebus ante gwerram;[7] sed rex retinuit in manu sua castellum de Munsorel, et castellum de Pascy, quæ duo solummodo[8] remanserant stantia de omnibus castellis suis. Reddiditque ei rex ibidem totam Leicestriam, et forestam, quæ juratæ erant per commune sacramentum comitatus esse debere de dominico suo. Sciebat autem rex hoc factum fuisse propter invidiam, et pro eo quod rex comitem odio habebat.

Hoveden, 320. a. 33, shorter.

Guy, dean of Waltham, surrenders his deanery: and the king takes measures for turning the college of Waltham into an abbey of regular canons.

In eodem autem concilio Gwido[9] decanus de Waltham resignavit in manu domini regis decanatum suum ecclesiæ Sanctæ Crucis[10] de Waltham, quem rex magno desiderio habere desideravit.[11] Voverat enim Deo et beato Thomæ Cantuariensi martyri, quod in honore ipsius[12] martyris, abbatiam quandam canonicorum regularium ædificaret in remissionem peccatorum suorum. Et ab Hugone[13] cardinale[14] et apostolicæ sedis legato

Hoveden, 320. a. 37, shorter and less correctly. MS. B. fo. 84 a.

fo. 85 r°.

[1] *habebat*] habuit, B.
[2] *suus*] om. B.
[3] *de*] om. A.
[4] *eo*] illo, B.
[5] *alia tenementa*] tr. B.
[6] *sua*] quæ sua erant, B.
[7] *gwerram*] guerram, B.
[8] *solummodo*] tantummodo, B.
[9] *Gwido*] om. B.
[10] *suum . . Crucis*] om. B.
[11] *desideravit*] desiderabat, B.
[12] *ipsius*] ejus et, B.
[13] *Hugone*] Hugeszun, B.
[14] *cardinale*] cardinali, B.

impetraverat, quod in prædicta ecclesia de Waltham, remotis inde canonicis sæcularibus, canonicos regulares[1] statuere liceret. Et hac de causa super omnia, ut supra dictum est, rex affectaverat habere ecclesiam illam de Waltham liberam et solutam in manu sua, ad perficiendum propositum suum. A.D. 1177. January.

Hoveden, 320. a. 35.

In eodem concilio apud Northamtun[2] rex reddidit comiti Cestriæ totam terram suam, quam habuit ante guerram; sed retinuit in misericordia sua castellum Cestriæ. The king restores the estates of the earl of Chester.

Hoveden, 320. a. 37. shorter

In octavis autem Sancti Hylarii[3] venit rex usque Winleshorus,[4] et inde misit Ricardum Cantuariensem archiepiscopum, et Gaufridum Eliensem episcopum, et Gilebertum[5] Lundoniensem episcopum, usque ad Waltham, ubi prædictus decanus simpliciter et absolute resignavit in manu ipsius archiepiscopi et episcoporum illorum decanatum suum de Waltham. Et ipsi ibidem præceperunt ex parte regis canonicis sæcularibus, qui ibi erant, venire ad regem, ad recipiendum excambium de præbendis suis. Et[6] prædicti episcopi in scripto poni fecerunt omnes redditus et eorum valentiam ecclesiæ de Waltham, et regi scriptum illud miserunt. Jan. 20. The king at Windsor sends the archbishop of Canterbury and bishop of London to receive the resignation of the Dean of Waltham.

Hoveden, 320. a. 45. shorter and less correctly.

Eodem autem die, misit rex de Winleshoris[7] Bartholomæum Exoniensem episcopum, et Rogerum Wigornensem[8] episcopum, ad abbatiam de Ambesbiria.[9] Et ipsi per mandatum Alexandri summi pontificis deposuerunt[10] abbatissam propter infamiam ipsius. Ipsa enim postquam religionis habitum susceperat, tres infantes peperisse comprobata fuit: et disperserunt sanctimoniales quas earum turpioris vitæ infamia de- Jan. 20. The king sends the bishops of Exeter and Worcester to visit the nunnery at Amesbury.

---

[1] *regulares*] sæculares, A.
[2] *apud Northamtun*] om. B.
[3] *Hylarii*] Hilarii, B.
[4] *Winleshorus*] Windeshovera, B.
[5] *Gilebertum*] Gillebertum, B.
[6] *Et*] præterea, ins. B.
[7] *Winleshoris*] Windeshoveres, B.
[8] *Wigornensem*] Wigorniensem, B.
[9] *Ambesbiria*] Ailesbiria, B.
[10] *deposuerunt*] blank for the name in A.

A.D. 1177. January. He sends to Fontevraud for nuns to succeed those at Amesbury. fo. 85 v°.

turpaverat; omnes videlicet præter eas, quæ relicto turpitudinis suæ errore, ibidem remanere volebant jugiter in Dei servitio, et tenere ordinem Fontis Ebraudi. Et statim dispersis illis rex misit in Andegaviam ad Fontem Ebraudi pro uno conventu sanctimonialium, quibus abbatiam illam commendare desiderabat. Et ne prædicta abbatissa degradata fame et inopia periret,[1] rex spopondit ei se daturum illi[2] singulis annis decem marcas argenti, et permisit eam abire quo vellet.

The abbot of Cirencester dies, Dec. 27, 1176.

Eodem anno, tertio die Natalis Domini, obiit abbas Cirecestriæ, cui successit .[3]

The king's answer to the count of Flanders.

In prædicto autem concilio Northamtoniæ,[4] cum rex audisset mandata et petitiones comitis Flandriæ quas ipse per prædictos nuncios suos fecerat,[5] respondit rem quidem bene processuram, nisi in comite remaneret; et adjecit quod si comes Flandriæ maritare vellet neptes suas, filias scilicet comitis Boloniæ, ad voluntatem et consilium ipsius, et exinde facere eum securum, ipse omnia promissa sua plenius et perfectius quam promittebantur impleret. Et ad audiendum inde responsum comitis, misit rex[6] cum prædictis nunciis comitis Valterum[7] de Constantiis archidiaconum de Oxenefordia,[8] et[9] sigilliferum suum, et Rannulfum de Glanvilla, in Flandriam; in quorum præsentia ipse comes Flandriæ juravit, quod prædictas neptes suas nemini maritaret nisi per consilium et voluntatem[10] regis Angliæ. Hoveden, 320. b. 6.

Cardinal Vivian having embarked, Dec. 24,

Eodem anno, in ipsa vigilia Nativitatis Domini, Vivianus tituli Sancti Stephani de Cœlio Monte presbyter cardinalis, et apostolicæ sedis legatus, naves ascendit Hoveden, 320. b. 14, shorter. MS. B. fo. 84 b.

---

[1] *degradata . . periret*] tr. B.
[2] *se daturum illi*] om. B.
[3] *Eodem . . . successit*] om. B. The name of the abbot who died in 1176 was Andrew. Ann. Wigorn. 476. His successor was Adam, prior of Bardney.
[4] *Northamtoniæ*] Norhamtun, B.
[5] *quas . . fecerat*] om. B.
[6] *misit rex*] tr. B.
[7] *Valterum*] Walterum, B.
[8] *de Oxenefordia*] Oxenefordiæ, B.
[9] *et*] om. B.
[10] *voluntatem*] domini, ins. B.

in Galveia apud civitatem Witerne,[1] et applicuit in insula quæ vocatur Man, et ibi per quindecim dies moram fecit, familiariter et honorifice susceptus ab rege[2] illius insulæ, et a clero et populo: et circa Epiphaniam transfretavit inde in Hyberniam et apud Dun, et in Ulvestera provincia moram fecit per aliquot dies, expectans ibi homines suos qui post eum remanserant in Galveia.[3] Qui cum venissent, recessit inde cardinalis[4] versus Duveliniam.[5] Et forte cum[6] ambulasset[7] juxta maritima,[8] obviavit exercitui Johannis de Curci, qui contra prohibitionem Willelmi filii Aldelmi,[9] qui ei præfuerat, exercitum magnum congregaverat, et usque ad civitatem Dun, caput Ulvesteræ, profectus est. Et custodes exercitus,[10] qui præibant,[11] manus injecerunt in præambulos et sumarios ipsius cardinalis, et eos retinuerunt donec prædictus Johannes de Curci præcepit illos reddi. Ipse enim et quidam qui cum eo in Hybernia[12] erant, ex parte regis Angliæ, associatis sibi Hybernensibus[13] illis qui parti eorum favebant, ante Purificationem Sanctæ Mariæ venerunt usque civitatem de Dun, quæ est caput Wlvesteræ;[14] ubi etiam requiescunt corpora Sanctorum Patricii et Columbæ et Sanctæ Brigidæ virginis; et in eam insultum fecerunt, et eam ceperunt; amissa tamen hinc inde maxima parte exercitus. Cum autem Rodericus rex Ulvesteræ[15] audisset quod civitas illa capta esset, congregavit iterum exercitum[16] quod potuit, et veniens usque Dun, prælium commisit cum Johanne de Curci et suis. Tandem tamen, post amissam exercitus sui

A.D. 1177. at Whithern, lands in Man, and about Jan. 6 crosses to Ireland, where he goes by Down and Ulster to Dublin.

Hoveden, 320. b. 16, shorter.

fo. 86 r°.

He meets John de Courcy;

who, before Feb. 2, took Down with great loss,

and defeated Roderick, king of Ulster.

[1] *Witerne*] Wyterniæ, B.
[2] *ab rege*] a Gwotredo rege, B.; blank in A. Guthredo, H. Godred, 1154–1187.
[3] *Galveia*] Galleia, B.
[4] *cardinalis*] om. B.
[5] *Duveliniam*] Duvelinam, B.
[6] *Et forte cum*] Cum vero, B.
[7] *ambulasset*] ambularet, B.
[8] *maritima*] maritimam, B.
[9] *Aldelmi*] Aldelini, B.
[10] *exercitus*] om. B.
[11] *præibant*] exercitum, ins. B.
[12] *Hybernia*] Hibernia, B.
[13] *Hybernensibus*] Hiberniensibus, B.
[14] *Wulvesteræ*] de Ulvestre, B.
[15] *Ulvesteræ*] Wlvestre, B.
[16] *iterum exercitum*] tr. B.

A.D.1177. The bishop of Down is taken.

partem magnam, Johannes de Curci et sui victores exstiterunt;[1] et prædictus rex Ulvesteræ,[2] relicto campo, cum suis fugit.[3] In prælio autem illo captus fuit episcopus de Dun, quem Johannes de Curci præcepit liberari prece ipsius cardinalis. Hoveden, 320. b. 23.

Feb. 2, the king is at Marlborough; Feb. 22, at Winchester, where he directs the sheriffs to make a severe inquiry into the feudal services;

Adveniente autem Purificatione beatæ Mariæ, rex[4] Angliæ tenuit curiam suam apud Merlebergam;[5] et circa festum Cathedræ Sancti Petri venit Wintoniam. Et ibi præcepit omnibus vicecomitibus et bailivis regni sui,[6] quod sollicite et intente inquisissent de omnibus tenementis in bailliis eorum,[7] quæ de eo sunt in capite, quicunque ea tenent; et quod servitium ei debent; et qui sunt qui modo ea tenent;[8] et quod servitium

fo. 86 v°.

inde modo ei faciunt;[9] ita quod sufficienter[10] inde respondere scirent ad scaccarium Paschæ; et si baronia, vel aliud feodum in bailiis[11] eorum[12] divisum esset vel partitum, inquirerent, qui partes teneant, et quid inde faciant. Præterea ibidem per consilia[13] familiarium suorum, mandavit omnibus comitibus et baronibus et militibus regni, qui de eo in capite tenebant; quod omni occasione remota, essent bene parati equis et armis apud Lundonias in octavis clausi Paschæ, securi eum inde in Normanniam, et moraturi secum per unum annum in partibus transmarinis, ad custamentum eorum, in servitio suo. Et præcepit ut unusquisque, statim visis litteris suis, mandasset ei per nuncium suum et per litteras suas, quo modo venire poterint, et cum quot militibus tunc sine magno gravamine.

and summons his tenants in capite to meet at London on May 8, for active service in Normandy.

He summons the clergy for a

Præterea misit inde nuncios suos per totam insulam Angliæ, et mandavit archiepiscopis,[14] episcopis, comiti- MS. B. fo. 85 a.

[1] *exstiterunt*] erant, B.
[2] *Ulvesteræ*] Ulvestre, B.
[3] *fugit*] aufugit, B.
[4] *rex*] Henricus, præf. B.
[5] *Merlebergam*] Melebergham, A.
[6] *regni sui*] suis, B.
[7] *in bailliis eorum*] et ballivis suis, B.
[8] *ea tenent*] tr. B.
[9] *quod . . faciunt*] quod ei servitium modo debent inde facere, B.
[10] *sufficienter*] ei, ins. B.
[11] *bailiis*] balliis, B.
[12] *eorum*] suis, B.
[13] *consilia*] consilium, B.
[14] *archiepiscopis*] et, ins. B.

bus et baronibus totius Angliæ, quod essent ad eum apud Lundonias Dominica proxima post Caput Jejunii; habiturus enim erat illorum consilia de quodam judicio faciendo inter duos reges Hyspaniæ; scilicet inter Aldefonsum regem Castellæ, qui Alienor filiam suam in uxorem duxerat, et Sanctium regem Navarræ,[1] de terra et castellis de Burona,[2] quæ rex Castellæ calumniatus erat adversus regem Navaræ, sicut feodum et hæreditatem suam. Qui cum inter se, post multas et magnas debellationes, concordare non potuissent; miserunt in Angliam nuncios suos ad curiam regis Angliæ pro judicio habendo de controversia quæ inter eos erat. Et securitates dederunt hinc inde[3] standi judicio curiæ regis Angliæ, sicut in subsequentibus explanabitur.[4] Venerunt autem in Angliam ex parte regis Castellæ, episcopus de Palenza,[5] et comes de Engomes,[6] et alii[7] barones de terra sua, ad depromendam calumniam suam. Et ex parte regis Navarræ,[8] venerunt episcopus Pampeluniæ, et alii multi clerici et laici de regno suo, ad partem ipsius tuendam. Venerunt etiam ex parte utriusque episcopus de Tarrazuna,[9] et summus magister Hospitalium totius Hyspaniæ, et dominus Gunterus[10] quidam frater Templi, ad audiendum judicium quod de eis fieret, et ad illud eis reportandum. Venerunt etiam duo strenuissimi viri, et ut dicebatur, miræ probitatis et audaciæ, unus videlicet[11] ex parte regis Castellæ, et alter ex parte regis Navaræ,[12] ad suscipiendum duellum in curia regis Angliæ, si adjudicatum fuerit.

A.D. 1177. February. council on Mar. 13 at London, to arbitrate between the kings of Castile and Navarre.

Hoveden, 320. b. 27.

fo. 87 r°.

The ambassadors of Castile:

of Navarre:

the representatives of both parties sent to hear the award.

Two champions to decide by single combat, if needful.

Et paulo post in ipso Capite Jejunii venit rex Angliæ ad Winleshores,[13] ubi prædicti nuncii regis Cas-

The king meets them at Windsor, March 9.

1 *Navarræ*] Navaræ, B.
2 *Burona*] Biriona, B.
3 *dederunt hinc inde*] tr. B.
4 *explanabitur*] declaratur, B.
5 *Palenza*] Palenzia, B.
6 *Engomes*] En Gomes, B.
7 *alii*] om. B.
8 *Navarræ*] Navariæ, B.
9 *Tarrazuna*] Tarracuna, B., *i.e.* Tarassona.
10 *Gunterus*] Guntredus, B.
11 *videlicet*] scilicet, B.
12 *Navaræ*] Navariæ, B.
13 *Winleshores*] Windeshovers, B.

A.D. 1177. March 9.

tellæ et regis Navaræ[1] congregati in præsentia regis, quoddam chirographum[2] de conventione inter prædictos reges Hyspaniæ factum, regi præsentaverunt; cujus tenor talis fuit.

Conventio[3] *inter Aldefonsum*[4] *regem Castellæ, et Sanctium*[5] *regem Navarræ.*

Covenant between the kings of Castile and Navarre to refer their disputes to the king of England.

"Hoc est pactum et conventio quæ facta fuit[6] inter Aldefonsum[7] regem Castellæ, et Sanctium regem Navarræ,[8] avunculum suum; de querelis videlicet quas inter se habebant, ut judicio regis Angliæ sibi satisfacerent. Ad[9] hæc uterque regum tria castella in fidelitate ponit, ut judicium Henrici regis Angliæ, filii Matillis imperatricis[10] soceri regis Aldefonsi,[11] accipiat et compleat. Et per quem steterit quominus fiat, subscripta castella amittat. Rex vero Aldefonsus[12] ponit in fidelitate Nagaram,[13] castellum Christianorum et[14] castellum Judæorum, et Arnedo castellum Christianorum et castellum Judæorum, et Celorigo.[15] Similiter Sanctius[16] rex Navarræ in hac fidelitate ponit, Stellam castellum, quod Petrus Roderici tenet,[17] et castellum Judæorum, et Funes, et Maranon. Et ad hoc nuncii utriusque regis sint ante præsentiam domini[18] regis Angliæ, in prima die præsentis Quadragesimæ, quæ est Caput Jejunii, ad hoc judicium recipiendum. Et si forsitan[19] nuncii cujuslibet partis morte vel infirmitate vel captivitate in via[20] detenti fuerint, præcedentes nuncii expectent eos usque triginta dies ultra diem præfixam, in curia prænominati regis Angliæ. Et qui sani remanserint, veniant ad curiam et accipiant judicium.[21] Et si omnes infirmi vel capti vel mortui fuerint, nihil rex[22] cujus fuerint proinde amittat. Et si omnes vel aliqui nunciorum aliqua

fo. 87 v°.

Hoveden, 321. a. 12.

MS. B. fo. 85 b.

[1] *Navarræ*] Navariæ, B.
[2] *chirographum*] cyrographum, A. B.
[3] *Conventio*] Cyrographum, B.
[4] *Aldefonsum*] om. B.
[5] *Sanctium*] om. B.
[6] *quæ facta fuit*] om. B.
[7] *Aldefonsum*] Aldefossum, B.
[8] *Navarræ*] Navariæ, B.
[9] *Ad*] Et, præf. B.
[10] *filii . . imperatricis*] om. B.
[11] *Aldefonsi*] Adelfonsi, B.
[12] *Aldefonsus*] Adelfonsus, B.
[13] *Nagaram*] Nagarum, B.
[14] *et*] Or, ins. B.
[15] *et . . Celorigo*] et Celorigo Judæorum castellum, B.
[16] *Sanctius*] om. B.
[17] *quod . . tenet*] om. B.
[18] *domini*] om. B.
[19] *forsitan*] forte, B.
[20] *in via*] sua, B.
[21] *accipiant judicium*] tr. B.
[22] *rex*] om. B.

Hoveden, 321. a. 29.

A.D. 1177. Covenant between the kings of Castile and Navarre to refer their disputes to the king of England.

"harum trium[1] occasionum non fuerint detenti, et ad diem "statutum ante regem Angliæ non venerint, rex cujus nuncii "fuerint hæc prædicta castella amittat, et hoc fiat[2] per bonam "fidem et sine malo ingenio. Et si forte, quod absit, rex "Angliæ interim mortuus fuerit, hoc eodem prædicto modo, "nuncii isti ad regem Francorum ad hoc judicium recipien-"dum[3] pergant, et per eum sicut per regem Angliæ hoc ju-"dicium recipiant et compleant. Sanctius igitur rex Navar-"ræ,[4] hæc tria castella per militem et per portarium suum "recipiat et donet, Najaram, et Celorigo, P. Roderici filio "comitis R.; et donet Arnedo D. Semenes;[5] et ipsi faciant "sibi hominium[6] de eis. Similiter Aldefonsus[7] rex Castellæ "hæc tria castella per militem et per portarium suum recipiat fo. 88 r°. "et donet, Stellam P. Roderici de Azzagra[8] et Funes S. "Rammuri,[9] et Marannon R. Martini; et ipsi faciant sibi "hominium[10] de eis. Et si aliquis regum istorum hæc præ-"dicta[11] castella militibus ea tenentibus auferre voluerit, et[12] "alteri dare, donet illa rex Sanctius Navarræ[13] P.[14] Roderici, "vel G. Vermundi, vel S. Ramiri,[15] vel J. Velez, vel R. Martini, "vel E. Almorav', vel S. Almor', vel E. de Oriz, vel P. "Ramiri, vel G. de Oriz, vel P. de Oriz.[16] Similiter rex Al-"defonsus[17] Castellæ donet illa comiti N., vel comiti P., vel "comiti G., vel comiti Gomerz, vel R. Gutterez, vel P. de "Arazuri, vel de Senezi, vel G. Garsiæ, vel Ordonio Garsiæ, "vel G. Roderici de Azagra, vel P. Guntez, vel F. Roderici "de Agafra.[18] Sed ipsi qui tenentes fuerint non donent hæc "prædicta castella, donec illi qui recipere ea debuerint,[19] "faciant hominium[10] de illis alteri regi sicut supradictum "est.[20] Et in toto quantum rex Aldefonsus[21] tenet de rege Na-"varræ,[22] melioret cum suo proprio avere quantum voluerit "et potuerit. Similiter rex Sanctius Navarræ[23] melioret "cum suo proprio avere, quantum voluerit et potuerit, "in toto quantum tenet de rege Aldefonso.[24] Et ad hoc

[1] *trium*] causarum vel, ins. B.
[2] *fiat*] faciat, B.
[3] *recipiendum*] percipiendum, B. W.
[4] *Navarræ*] Navariæ, B.
[5] *Semenes*] Semmenes, B.
[6] *hominium*] homagium, B.
[7] *Aldefonsus*] Adelfonsus, B.
[8] *Azzagra*] Azagra, B.
[9] *Rammuri*] Raminuri, B.
[10] *hominium*] homagium, B.
[11] *prædicta*] tria, B.
[12] *et*] ea, ins. B.
[13] *Navarræ*] Navaræ, B.
[14] *P.*] Petro. B.
[15] *Ramiri*] Raymuri, B.
[16] *vel J. Velez . . Oriz.*] om. B.
[17] *Aldefonsus*] Adelfonsus, B.
[18] *vel comiti P. . . Agafra*] om. B.
[19] *ea debuerint*] debent, B.
[20] *est*] om. B.
[21] *Aldefonsus*] Adelfonsus, B.
[22] *Navarræ*] Navariæ, B.
[23] *Navarræ*] om. B.
[24] *Aldefonso*] Adelfonso, B.

A.D. 1177. Authority of the envoys.

"judicium audiendum, isti[1] reges quatuor fideles elegerunt; videlicet Johannem episcopum Tirasonensem, et Petrum de Areis, et Ar. de Torrela, et Gunterum Petri de Rinoso; ut[2] de istis duo vel tres, vel omnes cum nunciis ad curiam regis Angliæ pergant, et querimonias utriusque regis ante eum exponant; et auditis querelis, quos rex Angliæ causam suam primitus dicere mandaverit, dicant. Et per verbum horum fidelium, qui hoc judicium a rege Angliæ audierint, uterque regum supradictam convenientiam prout in hac carta continetur, attendant et compleant. Et milites, qui de prædictis castellis hominium[3] fecerunt, secundum dictum horum fidelium, hoc pactum[4] præfatum regibus attendant et compleant, per bonam fidem et sine malo ingenio. Insuper vero ambo reges prædicti, unusquisque[5] per fidem suam, firmaverunt et statuerunt tregas[6] bonas et salvas de hominibus et castellis et terris et de omnibus aliis rebus usque ad vii. annos.[7] Et ut firmius teneantur, Sanctius rex Navarræ[8] ponit Ergam[9] in fidelitate; et rex Aldefonsus[10] ponit Calagunam.[11] Et si exercitus cujuslibet horum regum, cum eo vel sine eo, regnum alterius intraverit, ille qui hoc fecerit prædictum castrum[12] perdat. Et si forte aliquis vassallus horum regum infra istas tregas[13] in regno alterius, vi vel furto castellum acceperit, rex cujus ille vassallus[14] fuerit, infra quadraginta dies suum castellum alteri regi reddat. Quod si non fecerit, miles ille qui castrum, quod in fidelitate positum est, tenuerit, regi conquerenti prædictum castrum[15] donet, et teneat illud in pignore, donec suum castellum[16] recuperet. Et si[17] aliquis horum regnorum, qui non sit vassallus istorum regum, aliquo casu in regno alterius castellum acceperit; ambo reges cum gente sua, super eum veniant et obsideant, et donec sit captum,[18] de eo non recedant. Statuerunt etiam ut omnes vassalli utriusque regis, qui ex quo ista guerra[19] incepit hæreditates amiserunt, eas ex integro recuperent, sicut erant tenentes die qua eas perdiderunt. Et pro malefacto vel[20] judicio quod hactenus fecissent, eas non perdant, nec infra istos septem

Hoveden, 321. a. 51.

fo. 88 vº.

Mutual pledges for peace for seven years.

MS. B. fo. 86 a.

[1] *isti*] illi, B.
[2] *ut*] vel, B.
[3] *hominium*] homagium, B.
[4] *hoc pactum*] om. B.
[5] *prædicti unusquisque*] om. B.
[6] *tregas*] treugas, B.
[7] *usque . . . annos*]
[8] *Navarræ*] Navaræ, B.
[9] *Ergam*] Ergum, B.
[10] *Aldefonsus*] Adelfonsus, B.
[11] *Calagunam*] Calagunnam, B.
[12] *castrum*] castellum, B.
[13] *istas tregas*] has treugas, B.
[14] *ille vasallus*] tr. B.
[15] *castrum*] castellum, B.
[16] *suum castellum*] tr. B.
[17] *Et si*] Si vero, B.
[18] *sit captum*] tr. B.
[19] *ista guerra*] tr. B.
[20] *vel*] et, ins. A.

Hoveden, 321. b. 18.

A.D. 1177. fo. 89 r°. Agreement between the kings of Castile and Navarre.

" annos pro aliqua querimonia ulli respondeant.[1] Et si[2] " deinceps de novo querimonia aliqua[3] vel judicium inter " eos ortum fuerit, ad medianetum veniant, et secundum quod " ibi judicatum fuerit sibi satisfaciant. Et omnes homines " utriusque regni securi de regno ad regnum eant et redeant, " exceptis notis homicidis. Et si[4] aliquis istorum regum " hæreditates sicut supradictum est, reddere voluerit, præ- " dictum castellum alteri regi reddat, et teneat illud in pignore " donec hæreditates et totum quantum de illis exegerit, re- " cuperet. Et omnes vassalli utriusque regis sint infra istas " tregas,[5] cum hominibus,[6] castellis, et hæreditatibus[7] et etiam " cum omnibus aliis rebus quas habuerint, in qualicunque " terra fuerint.[8] Et hæc omnia supradicta teneantur et ser- " ventur per bonam fidem, et sine malo ingenio. Et rex Alfonso of Arragon included in the truce. " Aldefonsus[9] Arragoniæ[10] sit in istis treugis, si ei placuerit. " Et si forte sibi non placuerit in illis esse, tamen treugæ ut " supradictum est firmiter inter nos reges præfatos et firmiter[11] Signed Aug. 25, 1176. " teneantur. Facta carta inter Nararas[12] et Lucronium. Æra " M°CC°XIV°.,[13] viii°. kalendas Septembris."

Et cum dominus rex[14] audisset istud chirographum, et nunciorum utriusque regis allegationes hinc inde audisset et[15] intellexisset; præcepit eis coram[16] episcopis,[17] comitibus et baronibus suis, ut omni occasione remota, essent ad eum apud Lundonias, Dominica proxima sequenti, recepturi ibidem judicium suum. Henry summons the bishops and barons to consult at London on the subject on Mar. 13.

De obitu Hugonis Bigoti.[18]

Hoveden, 320. b. 20.

Eodem anno, ante Caput Jejunii, obiit comes Hugo Bigot. Hugh Bigot dies.

Et Rogerus Bigot,[19] ipsius[20] hæres, et uxor ejus Dispute between his

---

1 *respondeant*] respondeat, A.
2 *Et si*] Si vero, B.
3 *querimonia aliqua*] tr. B.
4 *Et si*] Si vero, B.
5 *tregas*] treugas, B.
6 *hominibus*] et, ins. B.
7 *et hæreditatibus*] om. B.
8 *fuerint*] sint, B.
9 *Aldefonsus*] Adelfossus, B.
10 *Arragoniæ*] Arroganiæ, B.
11 *et firmiter*] om. B.
12 *Nararas*] Narrares, B.
13 *M°CC°XIV°*] Of the Spanish era, beginning B.C. 38.
14 *Et . . . . rex*] Igitur cum Henricus rex Angliæ, B.
15 *hinc . . . et*] om. B.
16 *coram*] principibus, ins. B.
17 *episcopis*] scilicet, ins. B.
18 Rubric omitted in B.
19 *Bigot*] filius, ins. B.
20 *ipsius*] et, ins, B.

A.D. 1177. March. widow and heir. fo. 89 v°.

venerunt ad curiam apud Winleshovers[1] contendentes, quis eorum regi plus offerret pro hæreditate comitis habenda. Ipse vero, quia primogenitus[2] et hæres comitis[3] erat, obtulit regi et multa et magna, pro hæreditate sua habenda in integrum, sicut pater suus eam[4] tenuit, die qua fuit vivus et mortuus.[5] Comitissa vero, noverca ipsius Rogeri Bigot,[6] obtulit regi multa et magna, ut ipse concederet filio suo[7] emptiones et perquisitiones ipsius comitis. Dicebat enim, quod comes Hugo Bigot divisit[8] filio suo quem de ea genuit, omnes emptiones et perquisitiones suas. Et cum[9] dominus rex utriusque petitiones audisset, præcepit eis Lundonias venire, ut ibidem consilio comitum et baronum suorum eis secundum rectum et patriæ consuetudinem satisfaceret. Tunc misit rex servientes suos, et saisiavit[10] in manu sua omnes thesauros prædicti comitis. Hoveden, 320. b. 27. MS. B. fo. 86 b.

March 13. Council at London on the Spanish award.

Instante autem prima die Dominica Quadragesimæ, quam statuerat prædictis nunciis regum Hispanorum,[11] venit ipse rex Lundonias, et ibidem ad eum venerunt, sicut mandaverat, Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, et[12] Gaufridus Eliensis episcopus, et[12] Gilebertus Lundoniensis episcopus, et[12] Reginaldus Bathoniensis episcopus, et[12] Robertus Herefordensis episcopus, et[12] Johannes Norwicensis episcopus, et[12] Bartholomæus Exoniensis episcopus, et[12] Rogerus Wigornensis episcopus, et[12] Johannes Cicestrensis episcopus. Et de Vallia[13] episcopus de Sancto David, et[14] episcopus de Sancto[15] Asaffo, et[16] episcopus de Pangor. Præterea venit illuc Hoveden, 320. b. 41.

[1] *Winleshovers*] Windeshoveres, B.
[2] *primogenitus*] ejus, ins. B.
[3] *comitis*] om. B.
[4] *eam*] ea, B.
[5] *fuit . . . mortuus*] tr. B.
[6] *ipsius . . . . Bigot*] ejus, B. Gundreda, the countess, afterwards married to Roger Glanvill.
[7] *suo*] omnes, ins. B.
[8] *dimisit*] divisit, B.
[9] *Et cum*] Cum igitur, B.
[10] *saisiavit*] saysiavit, B.
[11] *Hispanorum*] Hispaniæ, B.
[12] *et*] om. B.
[13] *Vallia*] Wallia, B.
[14] *et*] om. B.
[15] *Sancto*] om. B.
[16] *et*] Walterus, B.

Hoveden. 320. b. 47, much shorter.

Hugo Dunelmensis episcopus, et [1] episcopus [2] Rovecestriæ, et [3] de Galveia,[4] Christianus episcopus Candidæ Casæ.[5] Rogerus vero Eboracensis archiepiscopus venire non poterat, quia detentus erat infirmitate. Neque illuc venire poterant Joscelinus Saresbiriensis episcopus,[6] neque episcopus Cestriæ. Episcopatus autem Lincolniæ adhuc vacabat.[7] Venerunt etiam illuc tot abbates, tot decani, tot archidiaconi, quot sub numero non cadebant. Venerunt etiam illuc comites et barones regni, quorum non est [8] numerus. Et congregatis omnibus in [9] regia apud Lundonias,[10] interfuerunt quatuor viri elegantes, quos fideles appellabant, quorum nomina hæc sunt;[11]

Hoveden, 320. b. 33.

Johannes episcopus Tirasonensis, et Petrus de Areiso,[12] Gunterus,[13] et Petrus de Rinoso; qui missi erant ex parte utriusque regis, scilicet Castellæ et Navarræ,[14] ad audiendum judicium quod de eis fieret, et ad illud [15] eis reportandum. Præterea erant illuc [16] ex parte Aldefonsi [17] regis Castellæ, episcopus [18] Palentinæ, comes Gumes, Lobdiez,[19] Gomes [20] Garsiæ, Garsias Garsiæ, Petrus Petri, Gotteri Fernazit.[21] Et ex parte [22] Sanctii regis Navarræ,[23] episcopus Pampelunæ, Garsias Bermer, Sanctius Rimeri, Espainnol de Taissonal,[24] Petrus Raimiri,[25] Acenarius [26] de Chalet. Hi omnes missi erant [27] ad ostendendum jus quod domini eorum petebant, alter adversus alterum. Tunc quia comites et barones

A.D. 1177. March 13. The bishops, abbots, and barons assemble.

fo. 90 v°.

The names of the envoys.

---

[1] *et*] om. B.
[2] *episcopus Rovecestriæ*] tr. B.
[3] *et*] om. B.
[4] *Galveia*] Galweia, B.
[5] *Candidæ Casæ*] de Candida Casa, B.
[6] *Saresbiriensis episcopus*] tr. B.
[7] *Episcopatus . . vacabat*] om. B.
[8] *est*] erat, B.
[9] *in*] aula, ins. B.
[10] *in . . . Lundonias*] tr. B.
[11] *hæc sunt*] tr. B.
[12] *Areiso*] Areysio, B.
[13] *Gunterus*] Guntredus, B.
[14] *Navarræ*] Navariæ, B.
[15] *illud*] aliud, A.
[16] *illuc*] om. B.
[17] *Aldefonsi*] Adelfonsi, B.
[18] *episcopus*] Mathæus, præf. B.
[19] *Lobdiez*] Lobdieth, B.
[20] *Gomes*] Comes, B.
[21] *Fernazit*] Fernant, B.
[22] *Et ex parte*] Ex parte vero, B.
[23] *Navarræ*] Navariæ, B.
[24] *Espainnol de Taissonal*] om. B.
[25] *Acenarius*] Accenarius, B.
[26] *Raimiri*] Rameri, B.
[27] *erant*] fuerant, B.

A.D. 1177. March 13. The king demands the allegations in writing.

Angliæ minime intellexerant[1] sermonem illorum; præcepit eis rex ut scriberent hinc inde petitiones et calumnias et allegationes suas, et postea ei offerrent scriptum illud, ut saltem sic per expositionem suorum, scire posset eorum petitiones et calumnias et allegationes; et dedit eis ad hoc perficiendum, triduanas inducias. Et post triduum, iterum convenerunt ibidem coram rege et coram episcopis et comitibus et baronibus regni sui. Et hoc subscriptum[2] ei tradidit.[3]

Hoveden, 320. b. 50, much shorter.

March 16. The envoys hand in the pedigree of the kings;

I. Of Castile,

"Rex Sanctius Grossus genuit hos tres filios:[4] [I.] regem[5] Fredinaldum Castellæ; rex[6] Fredinaldus genuit regem Aldefonsum, qui cepit Tholetam,[7] et ipse[8] genuit reginam Wracham, et ipsa[9] genuit Aldefonsum[10] imperatorem; et ipse[11] genuit regem Sanctium; et ipse[12] regem Aldefonsum qui filiam regis Henrici Angliæ[13] in uxorem duxit.[14]

Hoveden, 320. b. 54.

fo. 90 v°.

II. Of Arragon,

"[II.] Regem[15] Ramirum. Rex Ramirus Aragonensis[16] genuit regem Sanctium; et ipse[17] genuit regem Petrum, et regem Aldefonsum; rex Petrus[18] decessit sine prole, cui successit frater suus rex Aldefonsus[19] qui cepit Cæsaraugustam.

III. Of Navarre.

"[III.] Regem[20] Garsiam Navarræ et Negariæ.[21] Rex Garsias[22] genuit regem Sanctium, qui postea occisus erat[23] in Pennalen. Et ipse[24] genuit Sanctium puerum, qui decessit sine prole; et ei[25] successit rex Aldefonsus consanguineus patris sui, in Navarra et Nagera, usque ad Pontem Reginæ, et usque[26] Sangosa; qui cepit Tholetum.[27] Et eidem puero successit

---

[1] *intellexerant*] intelligebant, B.
[2] *subscriptum*] scriptum, B.
[3] *tradidit*] tradiderunt, B.
[4] *Rex . . . filios*] Blank in A. for a rubric. The words are placed a few lines lower.
[5] *regem*] primum, præf. B.
[6] *rex*] et, præf. B.
[7] *Tholetam*] Tolotam, B.
[8] *et ipse*] ipse vero, B.
[9] *et ipsa*] ipsa vero, B.
[10] *Aldefonsum*] Aldefossum, B.
[11] *et ipse*] ipse vero, B.
[12] *ipse*] genuit, ins. B.
[13] *Angliæ*] om. B.
[14] *duxit*] duxerat, B.
[15] *Regem*] Secundus filius, præf. B. Blank in A. for a rubric.
[16] *Ramirum . . . Arragonensis*] Raimerum Arragoniæ, qui et ipse, B.
[17] *et ipse*] ipse vero, B.
[18] *rex Petrus*] Petrus vero rex, B.
[19] *frater . . . Aldefonsus*] tr. B. *rex*, om. B.
[20] *Regem*] Tertium filium, præf B.; blank in A for rubric.
[21] *et Negariæ*] om. B.
[22] *Rex Garsias*] qui, B.
[23] *erat*] om. B.
[24] *Et ipse*] Ipse vero, B.
[25] *et ei*] cui, B.
[26] *usque*] ad, ins. B.
[27] *Tholetum*] Toletum, B.

MS. B. fo. 87 b.

Hoveden, 321. b. 49.

A.D. 1177. March 16. The claim of Alfonso, king of Castile, against his uncle, Sancho, king of Navarre.

" rex Sanctius Aragonensis, consanguineus patris sui, in " reliqua parte Navarræ et Pampilona."

" In nomine Domini,[1] rex Aldefonsus Castellæ et Toleti con- " queritur et petit a rege Sanctio Navarræ avunculo suo sibi " fieri restitutionem de Logronio, de Allena,[2] de Navaret " quod est citra Ribarovia; et[3] de Agoseia,[4] de Abtol, de " Arresa, de Alleva,[5] cum suis mercatis,[6] scilicet de Esti- " valez,[7] et de Dunna, et omni jure suo de terra quæ dicitur " Durango.[8] Quæ omnia rex Aldefonsus bonæ memoriæ, qui " Tholetum[9] de potestate Saracenorum liberavit, jure hære- " ditario possedit. Et post mortem ejus, filia ejus regina " Uracha simili jure possedit; qua mortua, filius ejus impe- " rator Aldefonsus[10] bonæ memoriæ similiter[11] jure hære- " ditario possedit; et[12] post mortem[13] imperatoris rex Sanctius " filius ejus sine querela et sine[14] placito jure hæreditario[15] " possedit. Et post mortem regis Sanctii, filius ejus dominus fo. 91 r°. " noster[16] Aldefonsus similiter prædicta omnia jure hæreditario " possedit, quousque hæc omnia jam dictus rex Navarræ præ- " dicto regi Castellæ nepoti suo orphano[17] pupillo,[18] innocenti " filio amici et domini sui, et non de his requisito, abstulit " et violenter detinet. Conqueritur etiam, petit restitutionem " sibi fieri a prænominato rege Navarræ, de Roba quam " injuste detinet.[19] Imperator autem adquisivit eam a rege " Sarracenorum qui dicebatur Zafadola,[20] et dimisit eam filio " suo regi[21] Sanctio; qui eam post mortem imperatoris toto " tempore vitæ suæ in pace possedit. Quo mortuo, dominus " rex noster[22] Aldefonsus filius ejus jure hæreditario in pace " possedit,[23] quousque Sanctius Ramirez de Perola eam amisit, " qui tenebat eam, secundum consuetudinem Hispaniæ,[24] de " manu Petri Ortiz, qui Petrus Ortiz tenebat eam secundum[25] " consuetudinem eandem[26] a domino rege nostro[27] Aldefonso. " Petit etiam fructus quos percepit sæpedictus rex Navaræ

[1] *Domini*] nostri Jhesu Cristi, ins. B.
[2] *Allena*] Atlena, B.
[3] *et*] om. B.
[4] *Agoseia*] Agoseyo, B.
[5] *Alleva*] Aleva, B.
[6] *mercatis*] mereecatis, A.
[7] *Estivalez*] Estivaiez, B.
[8] *terra . . . Durango*] Arango, B.
[9] *Tholetum*] Toletum, B.
[10] *Aldefonsus*] Adelfonsus, B. passim.
[11] *bonæ memoriæ similiter*] om. B.
[12] *et*] om. B.
[13] *mortem*] vero, ins. B.
[14] *sine*] om. B.
[15] *jure hæreditario*] om. B.
[16] *noster*] rex, ins. B.
[17] *orphano*] et, ins. B.
[18] *pupillo*] et, ins. B.
[19] *Conqueritur . . . detinet*] om. B.
[20] *Zafadola*] Zalfadoia, B.
[21] *regi*] om. B.
[22] *rex noster*] tr. B.
[23] *in pace possedit*] tr. B.
[24] *Hispaniæ*] Hispanniæ, A.; Hyspaniæ, B.
[25] *secundum*] om. B.
[26] *consuetudinem eandem*] tr. B.
[27] *rege nostro*] tr. B.

A.D. 1177. March 16. Claim of the king of Castile.

" de Logronio, et de omnibus aliis prænominatis, a tempore " invasionis; et damna quæ intulit terræ ejus, eam depræ- " dando et comburendo, quorum omnium summam [1] æstimamus " fere [2] centum millia marcarum auri. Præterea petit Pontem " Reginæ, et Sangossa,[3] et totam terram quæ est ab iis duabus " villis [4] usque ad flumen Yberi,[5] quam terram bonæ me- " moriæ rex [6] Aldefonsus avus imperatoris habuit et in pace " possedit; et post [7] eum, secundum consuetudinem Hispaniæ, " consanguineus ejus rex Sanctius Arragonensis, et eo mortuo " filius ejus rex Petrus, et post mortem [8] regis Petri frater " ejus rex Aldefonsus Arragonensis similiter,[9] sicut consan- " guinei et amici tenuerunt. Petit etiam medietatem Tutelæ [10] fo. 91 v°. " ex causa maternæ successionis quam comes Dalperg [11] donavit " reginæ Margaritæ[12] sobrinæ suæ, quæ uxor fuit regis Gar- " siæ [13] et avi [14] ejusdem regis Aldefonsi; cum jam dicta " Tudela nullo modo pertinet [15] ad Navarram." Hoveden, 322. a. 14.

The bishop of Pampeluna states the claim of the king of Navarre.

Et cum episcopus Palentinæ et comes Gumes, et alii nuncii regis Castellæ hæc et his similia scripto et verbo protulissent, finem dicendi fecerunt. Et episcopus [16] Pampelunæ,[17] et alii nuncii regis Navarræ statim surgentes nihil eorum quæ adversarii sui loquebantur contradicebant, sed scriptum in quo petitiones et calumniæ et allegationes suæ scribebantur, protulerunt in medium, cujus scripti tenor talis erat. Hoveden, 322. a. 24.

The claim of the king of Navarre,

" Petit Sanctius rex [18] Navarræ Cudeio monasterium, mon- " tem de Oca, vallem Sancti Vincentii, vallem de Oliacasto, " Cingovilas,[19] Montem Nigrum, Sera Alba usque Agredam. " Hæc omnia repetit, et quicquid est infra hæc versus Navaram. " Et istius terræ petit universos redditus a tempore quo obiit " rex Sanctius de Penalen.[20] Hæc omnia ad regnum suum " spectantia possedit et habuit in pace et quiete abavus hujus Hoveden, 322. a. 31. MS. B. fo. 87 b.

---

[1] *summam*] summa, B.
[2] *fere*] om. B.
[3] *Sangossa*] Sangassa, B.
[4] *villis*] om. B.
[5] *Yberi*] Hibery, B.
[6] *rex*] om. B.
[7] *post*] per, A.
[8] *et post mortem*] post mortem vero, B.
[9] *similiter*] hæc omnia, B.
[10] *Tutelæ*] Tudelæ, B.
[11] *Dalperg*] de Alpergdo, B. The person meant is Rotrou II., count of Perche, uncle of Margaret wife of Garcias Ramirez IV. of Navarre. See Ordericus Vitalis, xiii. 4.
[12] *Margaritæ*] Margaretæ, B.
[13] *regis Garsiæ*] tr. B.
[14] *avi*] aviæ, B.
[15] *pertinet*] pertineat, B.
[16] *Et episcopus*] episcopus ergo, B.
[17] *Pampelunæ*] Pampilunæ, B.
[18] *Sanctius rex*] tr. B.; Sancius, B.
[19] *Cingovilas*] Cingovillas, B.
[20] *Penalen*] Pennalen, B.

Hoveden, 322. a. 37.

" regis Sanctii, Garsias scilicet rex Navarræ[1] et Nageræ; et
" proavus ejus per violentiam fuit expulsus ab hoc regno,
" propter imbecillitatem suam, per Aldefonsum regem Cas-
" tellæ consanguineum suum. Procedente autem tempore
" rex Garsias nepos ejus, et pater hujus, inclytæ memoriæ.
" divina voluntate et fide naturalium hominum suorum exhi-
" bita, recuperavit regnum suum licet non integrum; et quod
" restat adhuc petit filius ejus Sanctius nunc rex Navarræ.
" Præterea petit hæc quæ imperator abstulit regi Garsiæ
" patri suo per vim, scilicet Nageram, Castellum Christianorum
" et Judæorum, Granion, Pancorvo, Belforaz, Cereso,[2] Monas-
" terium,[3] Celerigo,[4] Bilibio, Medria, Veguera, Clauvero,
" Verbea, Lantaron. Hæc autem repetit et sibi restitui pos-
" tulat, quia pater suus rex Garsias jure hæreditario ea possi-
" debat, et imperator sibi[5] abstulit. Conqueritur etiam de
" Belforazt,[6] quod imperator reddiderat regi Garsiæ patri
" suo,[7] et eo mortuo, idem imperator abstulit illud Sanctio,
" nunc regi Navarræ, tunc habenti et in pace possidenti
" tanquam suam propriam hæreditatem. Præterea petit sibi
" restitui ab Aldefonso rege Castellæ possessionem castrorum
" novissime sibi[8] ablatorum, cum fructibus inde perceptis,
" et quicquid habiturus esset, si non esset inde ejectus.
" Sunt autem nomina castellorum[9] hæc, Kel, Ocon,[10] Pazun-
" gos,[11] Granion, Cereso, Valorcanas, Trepeana,[12] Muriel, Anu-
" hugo,[13] Miranda, Sancta Agathea,[14] Salinas, Portela,[15] Mal-
" vezin, Leguin, et castrum quod tenet Godin. Hæc autem
" petit hac ratione, quia habuit et possedit pro suo, et sine
" ordine judiciario ejectus est. Et idcirco querela sua debet
" præcedere, quia ultima est violentia, et prius debet purgari;
" et etiam altera pars a jure suo cecidit, si quod[16] habuit."

A.D. 1177. March 16. as representing his father Garcias, who was dispossessed by Alfonso the emperor.

fo. 92 r°.

Ad hæc Sanctius[17] rex Navarræ de jure suo confidens hanc infrascriptam conventionem proponit, quæ[18] talis est:

The king of Navarre alleges a treaty of peace for ten years.

" Hæc est carta pacis et concordiæ quæ fuit facta[19] inter

---

[1] *Navarræ*] Navaræ, B.
[2] *Cereso*] Cerelo, B.
[3] *Monasterium*] om. B.
[4] *Celorigo*] Cerologio, B.
[5] *sibi*] ea ei, B.
[6] *Belforazt*] Belforaz, B.
[7] *regi . . . suo*] tr. B.
[8] *novissime sibi*] tr. B.
[9] *castellorum*] castrorum, B.
[10] *Ocon*] Occon, B.
[11] *Pazungos*] Pazingos, B.
[12] *Trepeana*] Trepana, B.
[13] *Anuhugo*] Amiugo, B.; Haiago, ins. B. H.
[14] *Agathea*] Agatha, B.
[15] *Portela*] Portella, B.
[16] *quod*] quid, B.
[17] *Sanctius*] Saccius, B.
[18] *quæ*] quod, A.
[19] *fuit facta*] tr. B.

A.D. 1177. March 16. Treaty of peace between Arragon and Navarre from 1167–1177.

Treaty not rehearsed in Hoveden.

" regem Aldefonsum de Castella et regem Sanctium de Navarra, in abbatia quæ vocatur Fiterium.[1] Placuit utrique " regum ut fieret pax et concordia inter eos per decem annos, " et facta est. Et placuit ut hæc juramento firmarent, et " jurarent ipsi et barones utriusque[2] super altare, et super " quatuor Evangelia, ut tenerent prædictam concordiam et " tregas[3] per fidem et sine malo ingenio et sine[4] fraude " per decem annos. Et istæ treugæ factæ fuere[5] de corporibus " et pecoribus, de[6] facultatibus, et castellis, per fidem, et sine " fraude, et malo ingenio.[7] Et si aliquis regum vel baronum " istas treugas fregerit, et infra quadraginta dies clamorem
fo. 92 v°. " factum non emendaverit, sit perjurus et[8] alevoso. Facta carta " æra 1205, mense Octobrio, ut a[9] sequenti festivitate Sancti
This treaty has been broken. " Martini usque ad decem annos sit terminus treugarum. Et Hoveden, 322. b. 4. " quod infra decem annos scriptæ conventionis sit læsus con- " queritur. Est autem læsus infra decem annos illos in " ablatione istorum castellorum,[10] Kel, Leguin, Malvezin, " Portela.

Further claims of the king of Navarre.

" Præterea petit rex Navarræ sibi restitui a rege Castellæ Hoveden, 322. b. 6. " usque ad summam centum M. marcarum argenti, rege " Sanctio hodie in Navarra regnante, satisfactionem regi " Aldefonso[11] offerente de omnibus querelis suis secundum " arbitrium baronum utriusque vel serenissimi regis Angliæ. " Et confidenter dicimus quoniam ista et his similia infra " talem conventionem et tales treugas perpetrata, debent " primum restitui antequam ad alium causæ perveniatur arti- MS. B. fo. 88 a. " culum; quoniam hoc habet lex, hoc habet consuetudo, hoc " habet canon, hoc[12] habent omnia jura. Hæc quæ dicta sunt " manifesta sunt littera, sed plenius et copiosius manifestabun- " tur lingua."

The king takes oaths of the envoys,

Et[13] cum præfati nuncii regis Navarræ hæc et alia[14] Hoveden, 322. b. 13. his similia dixissent, et nuncii regis Castellæ nihil eorum[15] quæ ab aliis[16] proposita fuerant contradicerent, dominus rex, prolatis coram omni populo sanctis Ewangeliis, fecit prænominatos nuncios regis Castellæ

---

[1] *Fiterium*] Siterium, B.
[2] *utriusque*] sui, B.
[3] *tregas*] treugas, B.
[4] *sine*] om. B.
[5] *fuere*] fuerunt, B.
[6] *de*] et, B.
[7] *per fidem . . . ingenio*] om. B.
[8] *et*] om. B.
[9] *a*] autem, A.
[10] *istorum castellorum*] tr. B.
[11] *Aldefonso*] Aldelfonso, B.
[12] *hoc*] om. B.
[13] *Et*] Igitur, B.
[14] *alia*] om. B.
[15] *eorum*] horum, B.
[16] *aliis*] illis, B.

Hoveden, 322. b. 17.

et regis Navarræ[1] jurare, ante sententiæ pronunciationem, quod domini eorum, scilicet rex Castellæ et rex Navaræ, judicium suum, tam de restitutionibus quam de treviis[2] firmiter observarent; et nisi fecerint quod[3] ipsi corpora sua redderent in manum et potestatem suam.[4]

A.D. 1177. March 16. for the obedience of their masters.

Hoveden, 322. b. 20, shorter.

Tunc archiepiscopus Cantuariensis et episcopi Angliæ qui aderant, et comites et barones regni plenariam utrique parti supradictorum quæ in jure petita erant, fieri restitutionem adjudicaverunt.

Consultation of the Court.

Adjudicaverunt itaque restitutionem fieri Aldefonso regi Castellæ ab avunculo suo Sanctio rege Navarræ, scilicet de Legronio,[5] et Navarret,[6] et Atitlena,[7] et de Aptol, et de Agoseio, cum omnibus pertinentiis suis quæ pater suus die qua[8] decessit, et ipse post aliquot annis, quiete possederat;[9] sed avunculus suus rex Navarræ ea prædicto regi Castellæ, dum adhuc pupillus[10] esset et orphanus, injuste et violenter abstulit. Et adjudicaverunt restitutionem fieri Sanctio, regi Navarræ, ab Aldefonso regi Castellæ, scilicet de Legin, et de Portol,[11] et de castello quod tenet Godin, quæ rex Castellæ ei per guerram et injuste[12] abstulerat.

Adjudication of the award: each party to make restitution. fo. 93 r°.

Et postea dominus rex Angliæ tradidit eis scriptum suum[13] ad deferendum regibus suis de hoc judicio, cujus transcriptum hoc est.[14]

Cf. R. de Diceto, 597.

Epistola regis ad prædictos reges Hispaniæ.[15]

Hoveden, 322. b. 23.

"Henricus Dei gratia rex Angliæ et[16] dux Normanniæ et "Aquitaniæ et comes Andegaviæ, carissimis amicis suis

Sentence of adjudication.

---

[1] *regis . . . Navarræ*] om. B.
[2] *treviis*] treugis, B.
[3] *quod*] om. B.
[4] *in . . suam*] in potestatem et in manum suam, B..
[5] *Legronio*] Logrino, B.
[6] *Navarret*] Navaret, B.
[7] *Atitlena*] Atittlena, B.
[8] *die qua*] quando, B.
[9] *possederat*] possedit, B.
[10] *pupillus*] puer, B.
[11] *Portol*] Pertol, B.
[12] *et injuste*] om. B.
[13] *suum*] om. B.
[14] *cujus . . est*] cujus tenor talis est, B.
[15] Rubric omitted in A.
[16] *et*] om. B.

A.D. 1177. March 16. The king rehearses the claims and counter-claims.

" Aldefonso regi Castellæ et Sanctio regi Navarræ, salutem. Hoveden, 222. b. 28.
" Sicut ex litterarum vestrarum tenore, et fidelium vestrorum
" Johannis episcopi Tirasonensis, Petri de Areis, Gutteri,
" Petri de Rinoso, relatione, et nunciorum vestrorum episcopi
" Palentinæ,[1] comitis Gumes, Lobdiez, Gomes Garsiæ, Garsi
" Garsi, Petri Petri, Gotter Fernanz, episcopi Pampelunæ,[2]
" Garsiæ Bermeri, Sanctii Rimiri,[3] Espaignol de Taisonal,
" Petri Raimiri, Acenarii de Chalez,[4] assertione cognovimus,
" placuit utrique vestrum querimonias inter vos habitas, super
" quibusdam castellis et terris cum earum terminis et per-
" tinentiis, judicio nostro terminari. Nos vero fidelibus et
" nunciis vestris ea qua decuit veneratione susceptis, pacem
" inter vos honori Dei et toti Christianitati plurimum profu-
" turam attendentes, divinæ pietatis et communis utilitatis
" intuitu negotium hoc in nos suscepimus. Fidelibus itaque
" a vobis communiter electis, et procuratoribus et advocatis
" causarum vestrarum in præsentia nostra, et episcoporum[5] et
" comitum et baronum nostrorum[6] constitutis, petitiones et
" allegationes utriusque partis diligenter audivimus et intel-
fo. 93 v°. " leximus. Proponebant siquidem ii quibus causa Aldefonsi,
The claims of Alfonso of Castile. " regis Castellæ, commissa fuerat, Sanctium regem Navarræ
fo. 94 r°. " memorato regi Castellæ, dum adhuc pupillus esset et orphanus, MS. B. fo. 24 a.
" castella et terras, scilicet Logronium, Navarret,[7] Antlena,
" Aptol, Agosoio,[8] cum omnibus terminis et pertinentiis suis,[9]
" quæ pater suus die qua decessit, et ipse post aliquot annis
" quiete possederat, injuste et violenter abstulisse, unde et
" eorum sibi fieri restitutionem[10] postulabant.

The claims of Sancho of Navarre.

" Illi vero, quibus causa Sanctii regis Navarræ commissa
" fuerat, nihil eorum quæ ab aliis proposita fuerant contra-
" dicentes, asserebant, Aldefonsum præfatum regem Castellæ,
" Sanctio prænominato regis Navarræ castella, scilicet Legin,
" Portol, et castellum quod tenet Godin, per guerram et injuste
" abstulisse, et parte altera in nullo contradicente sibi, eorum[11]
" sibi restitutionem pari petebant instantia.

The truce for seven years.

" Præterea in scripto vestro continebatur communi, vos
" trevias inter vos usque in septennium[12] fide interposita
" firmasse, et hoc ipsum nuncii vestri in jure palam sunt pro-

---

[1] *Palentinæ*] Palentini, B.
[2] *Pampelunæ*] Pampilunæ, B.
[3] *Rimiri*] Petri Rimiri, ins. B.; instead of below.
[4] *Chalez*] Calez, B.
[5] *episcoporum*] nostrorum, ins. B.
[6] *nostrorum*] om. B.
[7] *Navarret*] Navaret, B.
[8] *Agosoio*] Agosoro, B.
[9] *suis*] om. B.
[10] *sibi . . restitutionem*] tr. B.
[11] *eorum*] fieri, ins. B.
[12] *septennium*] sempiternum, B.

Hoveden, 322. b. 51.

"testati. Habito igitur cum episcopis, comitibus et[1] baronibus nostris,[2] cum deliberatione consilio, pacem inter vos ad fidem Christianorum propagandam et ad inimicorum Christi confusionem necessariam fore considerantes, plenam etiam tam ex scriptis vestris, quam nunciorum assertionibus fiduciam concipientes, quod in pace firmanda et conservanda consilio nostro et præcepto parebitis; ante judicii pronunciationem super præscriptis querelis et treviis, mandamus vobis per nuncios vestros et consulimus et præcipimus, et adhuc etiam[3] scripto præsenti mandamus, ut pacem inter vos firmetis et in perpetuum[4] fideliter observetis. A.D. 1177. March 16. The deliberation of the Court.

Super querelis vero prætaxatis de castellis et terris cum omnibus terminis et pertinentiis hinc inde violenter et injuste ablatis, cum nihil contra violentiam utrinque objectam a parte alterutra alteri responderetur, nec quicquam quo[5] minus restitutiones quas petebant, faciendæ essent allegaretur, plenariam utrique supradictorum, quæ in jure petita erant fieri restitutionem adjudicavimus. Adjunximus etiam ex judicio, trevias præfatas inter vos, ut prædictum est, fide firmatas; sicut ex scripto vestro et nunciorum vestrorum publica confessione in jure facta, nobis constitit,[6] usque ad constitutum inter vos terminum inviolabiliter observandas. The king's award. fo. 94 v°

"Volumus etiam et[7] præcipimus pro bono pacis, ut rex Aldefonsus dilectus filius noster, donet Sanctio regi Navarræ, avunculo suo, singulis annis usque ad decennium, tria millia Marabotinorum,[8] ad tres terminos in anno, Burgis recipienda; scilicet ad [finem][9] quatuor primorum mensium post prædictam restitutionem utrinque factam, mille Marabotinorum; et ad finem quatuor mensium proximo sequentium, mille Marabotinorum, et ad finem quatuor mensium tertio sequentium mille Marabotinorum; ita ut singulis de decem annis sequentibus prædictam restitutionem, solvantur tria millia Marabotinorum ad eosdem terminos, et in loco prænominato, Sanctio regi Navarræ.[10] Payment of 3,000 maravedis to be made by Alfonso to Sancho.

"Præterea nuncii utriusque vestrum juraverunt ante sententiæ pronunciationem, vos prædictum[11] judicium nostrum,

[1] *et*] om. B.
[2] *nostris*] om. B.
[3] *etiam*] om. B.
[4] *et in perpetuum*] tr. B.
[5] *quo*] om. A.
[6] *sicut . . constitit*] om. B.
[7] *et*] om. B.
[8] *Marabotinorum*] Morabotinorum, B. passim.
[9] *finem*] om. A. B. H.
[10] *Navarræ*] Navariæ, B.
[11] *prædictum*] om. B.

A.D. 1177. March 16. The names of the witnesses.

" tam de restitutionibus quam de treviis[1] similiter observatu- Hoveden, 323. a. 17
" ros; et nisi feceritis, quod corpora sua reddent in manum
" nostram et potestatem. Testibus his,[2] Ricardo archiepi-
" scopo Cantuariæ, Hugone Dunelmensi episcopo, Gaufrido
" Elyensi[3] episcopo, Rogerio[4] Wigornensi episcopo, Bartho-
" lomæo Exoniensi[5] episcopo, Gileberto[6] Lundoniensi episcopo,
" Waltero Rofensi episcopo, Reginaldo[7] Battoniensi[8] epi-
" scopo, Johanne Norwicensi episcopo,[9] Johanne Cicestrensi
" episcopo,[10] Rodberto[11] Herefordensi episcopo;[12] episcopo de
" Sancto David Walliæ, et[13] Adam episcopo de Sancto Asaf,[14] MS. B. fo. 24 b.
" et episcopo de Pangor,[15] et Christiano episcopo Candidæ
" Casæ de Galveia,[16] et[17] Gaufrido filio regis comite Britanniæ,
" et Willelmo comite Albemarliæ,[18] Roberto comite Leircestriæ,[19]
" et[20] Willelmo de Mandavilla comite de Exsexa,[21] et[22] Ro-
" berto comite Glaucestriæ,[23] et[24] Willelmo de Arundel comite
" Sutsexæ, et[25] comite Cestriæ, et[26] comite de Ferrers. Et
" de baronibus Angliæ Ricardo de Luci, et[27] Willelmo de
" Vesci, Odenello de Dumframvilla,[28] Roberto de Vallis,
" Rogero de Mumbrai, Roberto de Stutevilla, Philippo de
" Chima,[29] Rogerio Bigot,[30] et aliis quampluribus, tam clericis
" quam laicis de regno Angliæ."

fo. 95 r°. Peter, bishop of S. David's, makes his profession of obedience to the arch-

In eodem autem[31] concilio Petrus[32] episcopus de Sancto David Walliæ, fecit professionem suam domino[33] Ricardo Cantuariensi archiepiscopo, et dedit ei[34] illam scriptam in manu sua, et promisit ei in verbo veri-

---

[1] *treviis*] treues, B.
[2] *Testibus his*] tr. B.
[3] *Elyensi*] Eliensi, B.
[4] *Rogerio*] Rogero, B.
[5] *Exoniensi*] Oxoniensi, B.
[6] *Gileberto*] Gilleberto, B.
[7] *Reginaldo*] Reinaldo, B.
[8] *Battoniensi*] Bathoniensi, B.
[9] *Johanne . . episcopo*] om. B.
[10] *episcopo*] om. B.
[11] *Rodberto*] Roberto, B.
[12] *episcopo*] om. B.
[13] *et*] om. B.
[14] *Asaf*] Asapt, B.
[15] *Pangor*] Bangor, B.
[16] *et Christiano . . Galveia*] om. B.
[17] *et*] om. B.
[18] *Albemarliæ*] Aubemarliæ, B.
[19] *Leircestriæ*] de Leicestrie, B.
[20] *et*] om. B.
[21] *Exsexa*] Esexa, B.
[22] *et*] om. B.
[23] *Glaucestriæ*] de Gloucestre, B.
[24] *et*] om. B.
[25] *et*] Hugone, B.
[26] *et*] om. B.
[27] *et*] om. B.
[28] *Odenello de Dumframvilla*] om. B.
[29] *Chima*] Kyma, B.
[30] *Rogerio Bigot*] om. B.
[31] *autem*] om. B.
[32] *Petrus*] om. B. Peter de Leia, bishop 1176–1198.
[33] *domino*] om. B.
[34] *ei*] om. B.

tatis debitam et canonicam obedientiam, coram Gaufrido Elyensi episcopo et Reginaldo Battoniensi episcopo, et Bartholomæo Exoniensi episcopo, et Rogero Wigornensi episcopo, et Johanne Tyrasonensi episcopo Hyspaniæ,[1] et coram Gileberto[2] Lundunensi[3] episcopo, qui eum in episcopum consecraverat apud Cantuariam anno præcedenti per mandatum prædicti Cantuariensis archiepiscopi, quem dominus rex cum filia sua miserat ad Sanctum Ægidium, ut supradictum est.[4]

A.D. 1177. March 16. bishop of Canterbury.

Hoveden, 323. a. 31, very briefly.

In eodem vero[5] concilio apud Lundonias, frater comitis de Ferreris[6] nocte et latenter infra Lundonias interfectus[7] est.

The brother of the earl Ferrers is murdered in London.

Quod cum regi nunciatum esset doluit vehementer, et juravit quod gravem vindictam inde caperet de civibus Lundoniæ. Mos enim erat apud Lundonias quod centum vel plures de filiis et parentibus nobilium civitatis, ut dicebatur, nocturnas invasiones faciebant per domos divitum, et eas deprædabant. Et si quem de nocte[8] errantem per vicos invenissent, statim sine aliqua misericordia[9] eum[10] interficiebant;[11] ita quod pauci audebant de nocte per[12] civitatem[13] ambulare propter metum illorum. Unde factum est in tertio anno præcedenti, quod filii et nepotes quorundam nobilium civium Lundoniarum[14] causa lucri de nocte congregati, invaserunt domum lapideam cujusdam divitis Lundoniæ, et eam per cuneos ferreos quos habebant fregerunt;[15] et per foramen illud quod fecerant intraverunt. Sed paterfamilias illius domus de illorum adventu præmunitus, lorica se induit, et habuit secum[16] plures nobiles et probos ser-

Disturbances in the streets of London at night.

[1] *et Reginaldo . . Hyspaniæ*] et coram aliis sex episcopis, B.
[2] *Gileberto*] Gilleberto, B.
[3] *Lundunensi*] Lundonensi, B.
[4] *ut . . est*] om. B.
[5] *vero*] om. B.
[6] *Ferreris*] Ferrers, B.
[7] *interfectus*] occisus, B.
[8] *de nocte*] per noctem, B.
[9] *aliqua misericordia*] tr. B.
[10] *eum*] om. B.
[11] *interficiebant*] interficerent, B.
[12] *per*] in. B.
[13] *civitatem*] civitate, B.
[14] *Lundoniarum*] de Lundoniis, B.
[15] *fregerunt*] confregerunt, B.
[16] *habuit secum*] tr. B.

A.D. 1177. Attempt at robbery in London.

vientes loricatos, et sedens cum eis in angulo[1] domatis; cum vidisset quod quidam latronum illorum, nomine Andreas Bucquinte,[2] qui cæteros præibat cum face ardenti, ollam plenam carbonibus succensis[3] protulisset, et cereos, quos in manu portabat, accendere festinasset, irruit in eum veloci[4] impetu. Quod cum prædictus Ricardus Bucquinte[5] inspexisset, cultellum suum evaginavit, et patremfamilias percussit; sed vulnus in eum[6] non infixit, quia lorica ictum recepit. Et ipse[7] ocius
fo. 95 v°. evaginato gladio in eum impetum fecit, et amputavit prædicto Ricardo Bucquinte[8] manum suam dexteram; et exclamavit voce magna, "Fures, Fures!" et audito hoc signo omnes fugerunt præter illum qui manum amiserat, quem paterfamilias retinuit. Et mane facto tradidit eum Ricardo de Luci, justitiæ regis; et ipse incarceravit eum. Et fur ille, promissis[9] sibi prius vita et membris, indixit socios suos, de quibus plures capti erant,[10] multi autem[11] fugerunt. Inter cæteros vero qui capti fuerant, captus fuit[12] quidam nobilissimus et ditissimus civium Lundoniarum,[13] qui nominatus erat Johannes Senex.[14] Qui cum per judicium aquæ se mundare non posset, obtulit quingentas marcas argenti domino regi pro vita habenda. Sed quia ipse[15] per judicium aquæ perierat, noluit denarios illos[16] accipere, et[17] præcepit ut judicium de eo fieret, et suspensus est.

The robber captured, and imprisoned, betrays his accomplices.

Hoveden, 323. a. 33, shorter.

A rich citizen of London hanged for the robbery.

Itaque finito concilio illo, dominus rex dedit nunciis prædictorum regum Hyspaniæ[18] dona magna et varia,

[1] *in angulo*] om. B.
[2] *Bucquinte*] om. B.
[3] *succensis*] om. B.
[4] *veloci*] felici, B.
[5] *Ricardus Bucquinte*] Andras, B. Walter of Coventry reads *Andreas* throughout.
[6] *eum*] eo, B.
[7] *ipse*] paterfamilias, ins. B.
[8] *Ricardo Bucquinte*] Andreæ, B.
[9] *promissis*] permissis, B.
[10] *erant*] sunt, B.
[11] *autem*] vero, B.
[12] *fuit*] est, B.
[13] *Lundoniarum*] Lundoniæ, B.
[14] *Senex*] om. B.
[15] *ipse*] ille, B.
[16] *denarios illos*] tr. B.
[17] *et*] sed, B.
[18] *Hyspaniæ*] Hispaniæ, B. passim.

MS. B. fo. 25 a.

aurum scilicet,[1] et argentum et vasa pretiosa; unicuique secundum quod ordo et dignitas poscebat. Et data[2] eis licentia repatriandi, ipse rex inde recedens venit usque Merleberg, et inde misit in Hyspaniam quosdam de familiaribus suis, scilicet magistrum Johannem Cumin,[3] et Bertrannum de Verdun, et[4] Robertum de Salobesbiria,[5] ad prænominatos reges Hyspaniæ;[6] cum litteris suis, ut per eos responsum illorum sciret. Præterea ipse rex mandavit per eosdem nuncios suos regi Ferrando, quod diu erat ex quo in mente et proposito habuit desiderium magnum[7] visitandi limina Beati[8] Jacobi causa peregrinationis. Et ideo,[9] quia ipse rex et dominus erat[10] civitatis Sancti Jacobi, et provinciarum circumjacentium, mandavit ei, ut pro amore ipsius salvum conductum eundi et redeundi per terram suam sibi præberet; et ut inde litteras suas per præfatos nuncios suos ei mitteret.

A.D. 1177. March. The king sends back the Spanish envoys, with a message to Ferdinand, king of Leon, that he intends to make a pilgrimage to Compostella.

Eodem anno ante Purificationem Beatæ Mariæ, Johanna filia prædicti regis Angliæ, quæ missa fuerat maritanda regi Willelmo Siciliæ, Panormum[11] venit, cum Ægidio Ebroicensi episcopo, et aliis nunciis regis patris sui qui eam conducebant; et cum ipsa et sui civitatem Panormi de nocte intrassent,[12] tota civitas eis[13] applausit, et tot et tanta accensa sunt luminaria, ut civitas penitus crederetur comburi; et stellarum radii præ fulgore tantorum luminum, nullatenus possent comparere.[14] Ducta est ergo prædicta filia regis Angliæ super equum regium, vestibus regalibus insignita, in quoddam palatium, ut ibidem desponsationis et coronationis suæ diem gratius posset expectare.

Before Feb. 2, Johanna arrives at Palermo, and is received with an illumination. fo. 96 r°.

Hoveden, 315. a. 18.

---

[1] *scilicet*] om. B.
[2] *data*] est, ins. B.
[3] *Cumin*] Cumyn, B.
[4] *et*] om. B.
[5] *Salobesbiria*] Salopesbiria, B.
[6] *Hyspaniæ*] Yspaniæ, A.
[7] *desiderium magnum*] om. B.
[8] *Beati*] Sancti, B.
[9] *ideo*] om B.
[10] *rex . . erat*] tr. B.
[11] *Panormum*] Pannormum, B.
[12] *de nocte intrassent*] tr. B.
[13] *eis*] ei, B.
[14] *comparere*] comparare, B.

A.D. 1177. Feb 13. She is married to king William and crowned.

Paucis itaque elapsis diebus, prænominata regis Angliæ filia desponsata fuit regi Willelmo Siciliæ, et sollemniter coronata Panormi in capella regia coram Ægidio Ebroicensi episcopo, et aliis nunciis regis Angliæ tam clericis quam laicis, quos cum ea miserat; et coram multis archiepiscopis et episcopis, comitibus et baronibus regni regis Siciliæ. Desponsata itaque et coronata fuit die Dominica ante ingressum Septuagesimæ, scilicet idus Februarii, et dotata honorifice de comitatu Sancti[1] Angeli, et civitate Siponti,[2] et civitate Vestæ, et pluribus aliis tam castellis quam locis. Hoveden, 315. a. 24.

April 17, the king keeps Palm Sunday at Reading.

Itaque appropinquante Dominica Paschæ Floridæ, rex Angliæ venit usque Redinges, et ibi eadem die festum suum tenuit. Et ibidem nunciatum est ei quod Philippus comes Flandriæ in Angliam venire paraverat, causa loquendi cum eo, et visitandi limina beati Thomæ Cantuariensis martyris. Et quod idem comes jam prope Wisandam[3] pervenerat, ut inde in Angliam transfretaret. Cumque[4] hoc regi nunciatum esset,[5] versus Cantuariam iter arripuit. Et die Mercurii sequenti[6] prædictus comes Flandriæ in Angliam applicuit apud Dovere,[7] et eadem die Cantuariam venit. Quod cum regi notificatum[8] esset, in crastino summo mane diei Jovis absoluti venit Cantuariam ad comitem. Et facta ibi peregrinatione sua, uterque, scilicet rex et comes, venerunt ad Dovere,[7] ubi naves comitis eum expectabant.[9] Et rex[10] dedit ei quingentas marcas argenti in auxilium peregrinationis suæ perficiendæ. Et sic ipse comes, accepta licentia a rege peregrinandi Jerosolimam, nocte sequenti post tenebras mare intravit, et in crastino valde mane applicuit apud

April 20, the count of Flanders comes to Canterbury, where the king meets him on the morrow.

fo. 96 v°.

The count having obtained licence of pilgrimage, returns.

---

[1] *Sancti*] om, B.
[2] *Siponti*] Simponti, A.
[3] *Wisandam*] Witsandam, B.
[4] *Cumque*] Cum, B.
[5] *esset*] fuisset, B.
[6] *sequenti*] sequentis, A. B.
[7] *Dovere*] Dover, B.
[8] *notificatum*] nunciatum, B.
[9] *eum expectabant*] tr. B.
[10] *Et rex*] Rex vero, B.

MS. B. fo. 25 b.

Wisand in Flandria.[1] Et rex[2] Angliæ eadem die apud Duvere[3] moram fecerat,[4] quia erat dies Parasceuæ Domini. Et in crastino die, id est[5] vigilia Paschæ, transtulit se rex usque villam quandam quæ vocatur Wi,[6] et ibi Paschale festum cum comitibus et baronibus suis celebravit. Ricardus vero Cantuariensis archiepiscopus, quia hæc in sua diocesi[7] fiebant, illuc venerat, et missam ibidem ipsa[8] die Paschæ coram rege domino suo[9] celebravit. A.D. 1177. April 24. The king keeps Easter at Wye.

Finita itaque sollemnitate diei Paschæ, rex venit Lundonias, et inde iter suum[10] arripuit in peregrinationem ad Sanctum Edmundum regem et martyrem, ita quod illuc venit Dominica clausi Paschæ: et inde venit in crastino usque Elyensem[11] civitatem, in peregrinationem ad Sanctam Etheldritham[12] virginem. Et inde venit ipse ad Gaidingtonam,[13] ubi multi Wallenses ad eum confluebant, et ei fidelitatem juraverunt. The king visits S. Edmund's, May 1; and Ely, May 2; and goes thence to Geddington.

Eodem tempore circa clausum Paschæ, Philippus comes Flandriæ, et cum eo multi de nobilioribus Franciæ, iter Jerosolimitanum arripuerunt. Similiter quidam de nobilioribus Angliæ, scilicet comes Willelmus de Mandavilla,[14] et Hugo[15] de Lascy, et[16] R. de[17] Pirou frater Templi, et alii nobiles regni; per quos rex Angliæ misit Jerosolimam quingentas marcas argenti, ad sustentationem Jerosolimitanæ terræ.[18] Et idem rex misit illuc alias quingentas marcas argenti per fratres Hospitalis ad sustentationem præfatæ terræ. About May 1, the count of Flanders, with English knights and the king's subsidy, starts for Jerusalem.

---

[1] *Wisand in Flandria*] Wisand, B.
[2] *Et rex*] Rex vero, B.
[3] *Duvere*] Duver, B.
[4] *moram fecerat*] mansit illa die, B.
[5] *est*] in, ins. B.
[6] *Wi*] Wic, B.
[7] *sua diocesi*] tr. B.
[8] *ipsa*] om. B.
[9] *domino suo*] om. B.
[10] *suum*] om. B.
[11] *Elyensem*] Eliensem, B.
[12] *Etheldritham*] Ældredam, B.
[13] *Gaidingtonam*] Gaitonam, B.
[14] *Mandavilla*] Mandevil, B.
[15] *Hugo*] Henricus, B.
[16] *et*] om. B.
[17] *R. de*] Robertus, B.
[18] *sustentationem . . . terræ*] sustentandam terram, B.

A.D. 1177. May 2. Council at Geddington.

Venit autem ad Gaingtonam per mandatum regis[1] Rogerus Eboracensis archiepiscopus, et Reginaldus Battoniensis episcopus, et Johannes Norwicensis episcopus,[2] et Adam episcopus de Sancto Asaf in Wallia,[3] et comites et barones multi de regno ad tractandum de pace et stabilitate regni. Cumque illuc diu tractassent, transtulit[4] se rex usque Windeshoveres,[5] et Rogerus Eboracensis archiepiscopus, et prænominati episcopi cum eo. Venerunt autem ibi ad eum[6] fere omnes comites et barones et milites regni, parati equis et armis ad eundum quo rex præciperet. Cumque ibidem diu[7] de pace et stabilitate regni[8] tractassent, per consilium episcoporum et[9] comitum et baronum suorum removit custodes castellorum[10] Angliæ, et tradidit ea ad custodiendum, militibus qui erant de privata familia sua; scilicet [Willelmo][11] de Stutewilla,[12] castellum de Rokesburga,[13] quod Rogerus Eboracensis archiepiscopus custodivit: et [Rogero][14] de Stutewilla[12] castellum Puellarum; et[15] Willelmo de Nevilla[16] castellum de Norham,[17] quod Rogerus de Cuneriis custodivit;[18] et[19] præcepit[20] quod castellum de Alvertona sterneretur, quod Dunelmensis episcopus tempore guerræ firmaverat. Tum idem episcopus Dunelmensis,[21] quia tempore guerræ male et ficte[22] servierat regi,[23] adveniente pace dedit MM. marcarum argenti,[24] pro amore

fo. 97 r°.

(About May 8.) The king goes to Windsor and holds a further council there; in which he removes the castellans of England, and places the castles in the hands of his servants.

Cf. p. 138.

Hoveden, 323. b. 20.

[1] *ad . . . regis*] apud Eliensem civitatem ad regem per mandatum ipsius, tunc temporis, B.
[2] *episcopus*] om. B.
[3] *et Adam . . Wallia*] om. B.
[4] *transtulit*] inde, ins. B.
[5] *Windeshoveres*] Windeshover, B. W.
[6] *ibi ad eum*] ad eum ibidem, B.
[7] *diu*] om. B.
[8] *stabilitate regni*] tr. B.
[9] *et*] om. B.
[10] *castellorum*] suorum, ins. B.
[11] *Willelmo*] blank in A.
[12] *Stutewilla*] Stutevil, B.
[13] *Rokesburga*] Rokesburc, B.
[14] *Rogero*] blank in A.
[15] *et*] om. B.
[16] *Nevilla*] Novilla, B.
[17] *Norham*] Norhamton, B.
[18] *quod . . custodivit*] om. B.
[19] *et*] om. B.
[20] *præcepit*] etiam, ins. B.
[21] *Dunelmensis*] om. B.
[22] *male et ficte*] tr. B.; molle, A.
[23] *servierat regi*] tr. B.
[24] *dedit . . . argenti*] dedit regi mille marcas, B.

Hoveden, 323. b. 26.

suo habendo, et ut castella sua starent; et ut rex daret Henrico de Puteaco,[1] filio prædicti episcopi Dunelmensis,[2] quandam villam quæ vocatur Wictona[3] cum pertinentiis suis. Præterea dominus[4] rex tradidit ibidem Rogero Eboracensi archiepiscopo castellum de Scartheburga[5] in custodia, et Rogero de Cuneries[6] turrim de Dunelmo in custodia.

A.D. 1177. About May 8. He commits Scarborough to Roger, archbishop of York, and Durham to Roger of Conyers.

Hoveden, 323. b. 22.

His itaque dispositis, rex reddidit comiti Cestriæ omnia castella et terras et tenementa[7] quæ eum de jure contingebant, citra mare et ultra. Et postea præcepit ei ut iret in Hiberniam ad subjiciendam eam sibi et Johanni filio suo, cui eam concesserat. Perquisierat enim ab Alexandro summo pontifice quod liceret ei filium suum quem vellet coronare et regem facere de Hibernia; et præcepit prædicto comiti, ut debellaret[8] reges et potentes Hiberniæ qui subjectionem ei facere noluerunt. Et misit in Hiberniam cum eo Willelmum filium Aldelmi[9] senescallum suum, cui tradidit in custodia totam terram quæ fuit Ricardi[10] de Striguil.[11] Et misit[12] in Hiberniam[13] cum eis Hugonem de Lasci, cui dedit in custodiam civitatem Divilinæ[14] cum pertinentiis suis;[15] (interim Vivianus prædictus cardinalis et apostolicæ sedis legatus, celebrato concilio suo in Hibernia apud Divelinam,[16] applicuit in Angliam apud Cestriam;) et Rodbertum Puhier marascallum, cui dedit[17] in custodia[18] civitatem Waterfordiæ cum tota circumjacente provincia. Et multos

He restores the estates of the earl of Chester, and sends him to Ireland, to prepare the way for his son John, and with him William Fitz-Aldhelm, Hugh de Lasci, and Robert le Poer.

MS. B. fo. 26 a.

fo. 97 v°.

---

[1] *de Puteaco*] om. B.
[2] *Dunelmensis*] om. B.
[3] *Wictona*] Wittona, B.
[4] *dominus*] om. B.
[5] *Scartheburga*] Scarburc, B.
[6] *Cuneries*] Conieres, B.
[7] *et tenementa*] om. B.
[8] *Et præcepit . . . debellaret*] ad debellandum, B.
[9] *Aldelmi*] Aldelini, B.
[10] *Ricardi*] comitis, ins. B.
[11] *Striguil*] Struguil, B.
[12] *misit*] ad hæc, B.
[13] *in Hiberniam*] om. B.
[14] *civitatem Divilinæ*] Divilinam civitatem, B.
[15] *suis*] om. B.
[16] *Divelinam*] Duvelliniam, B.
[17] *et Rodbertum . . . dedit*] Item prædictus rex dedit Roberto Puero, B.
[18] *custodia*] custodiam, B.

A.D. 1177. May. cum eis misit tam milites quam servientes de regno Angliæ.

The king holds a conference at Oxford with the princes of Wales; His ita[1] peractis, rex inde discessit et venit Oxenefordiam,[2] ad loquendum cum regibus et potentioribus Gwalliæ,[3] qui illuc convenerant ad ejus colloquium per mandatum ipsius: scilicet Resus filius Griffini rex Swtwalliæ,[4] et David filius Owaini rex Nortwalliæ,[5] et Catwalanus[6] rex de Delwain,[7] et Oiwainus de Keviliau,[8] et Griffinus de Brunfelda, et Madacus[9] filius Gervet Chone,[10] et multi alii[11] de nobilioribus Gualliæ.[12] Hoveden, 323. b. 30.

and gives fiefs to the kings David and Rhys. Et ibidem[13] rex Angliæ, filius Matildis imperatricis,[14] dedit David regi Nortwalliæ, qui[15] sororem suam in uxorem duxerat, terram de Ellesmara;[16] et ipse juravit ibidem[17] domino suo regi Angliæ fidelitatem inde et ligantiam; et juravit quod pacem regno Angliæ teneret.[18] Similiter rex Angliæ dedit Reso regi Sutwalliæ[19] terram de Meroniŏ,[20] et ipse juravit ei fidelitatem et ligantiam et pacem observandam.

He makes his son John king of Ireland. Ibidem autem,[21] scilicet[22] apud Oxenford,[23] dominus[24] rex Angliæ coram episcopis et principibus regni sui, constituit Johannem, filium suum minimum,[25] regem Hiberniæ,[26] et postea terras Hiberniæ familiaribus suis distribuit in hoc modo,[27] et fecit eos devenire inde[28] homines suos et Johannis filii sui, et jurare sibi et prædicto Hoveden, 323. b. 27, shorter.

---

[1] *ita*] itaque, B.
[2] *Oxenefordiam*] Oxenford, B.
[3] *Gwalliæ*] Walliæ, B.
[4] *Swtwalliæ*] Sudwalliæ, B.
[5] *Nortwalliæ*] Norwalliæ, B.
[6] *Catwalanus*] Catwallus, B.
[7] *Delwain*] Delwan, B.
[8] *et . . Keviliau*] om. B.
[9] *Madacus*] Maddocus, B.
[10] *Chone*] om. B.
[11] *multi alii*] tr. B.
[12] *Gualliæ*] Walliæ, B.
[13] *ibidem*] ibi, B.
[14] *filius . . imperatricis*] om. B.
[15] *qui*] A blank for the name in A. Emma, sister of Henry II.
[16] *Ellesmara*] Elmesmara, B.
[17] *ibidem*] om. B.
[18] *Angliæ teneret*] servaret, B.
[19] *Sutwalliæ*] Sudwalliæ, B.
[20] *Meroniŏ*] Meromdun, B.
[21] *autem*] etiam, B.
[22] *scilicet*] om. B.
[23] *Oxenford*] Oxenfordiam, B.
[24] *dominus*] om. B.
[25] *minimum*] om. B.
[26] *coram . . sui, constituit . . Hiberniæ*] tr. B.
[27] *in hoc modo*] in hunc modum, B.
[28] *inde*] om. B.

Johanni ligantias et fidelitates contra omnes homines. A.D. 1177. May.

Hoveden, 323. b. 37, shorter.

De terris Hiberniæ.[1] Dedit itaque rex Angliæ, filius Matildis imperatricis, Hugoni de Lasci totam Midam cum pertinentiis suis[2] pro servitio centum militum, tenendam de ipso et Johanne filio suo. Et cartam suam ei inde fecit. Deditque ibidem Rodberto filio Stephani et Miloni de Cogham regnum de Corch, pro servitio sexaginta militum, tenendum de ipso et Johanne filio suo; excepta civitate de Corch cum uno cantredo,[3] quem dominus rex sibi et hæredibus suis observavit.

He gives Meath to Hugh de Lasci; fo. 98 r°. Cork to Robert Fitz-Stephen and Milo de Cogham;

Hoveden, 323. b. 42.

Deditque ibidem Hereberto filio Hereberti,[4] et Willelmo fratri comitis Reginaldi, et Joellano[5] de la Pumerai,[6] nepoti eorum, regnum de Limeric pro servitio sexaginta militum, tenendum de ipso et Johanne filio suo;[7] excepta civitate de Limeric cum uno cantredo,[8] quem dominus[9] rex[10] retinuit in manu sua ad opus suum et hæredum suorum.[11]

Limerick to Herbert Fitz-Herbert and others.

Hoveden, 323. b. 45.

Tradidit[12] autem dominus rex[13] Willelmo filio Aldelmi,[14] dapifero suo, civitatem Wesefordiæ in custodiam,[15] cum omnibus[16] pertinentiis suis.[17] Et statuit hæc subscripta in posterum pertinenda ad servitium Wesefordiæ: Herkelou[18] cum pertinentiis suis,[19] ad servitium Wesefordiæ; Glascarric cum pertinentiis suis,[19] ad servitium ejusdem; terram Gileberti de Bisroharde ad servitium ejusdem; Fernregwinal cum pertinentiis ad servitium ejusdem; Fermes cum pertinentiis ad servitium ejusdem; tota

Wexford he commits to William Fitz-Aldhelm.

---

[1] *De terris Hiberniæ*] rubricated in B. W.; in capital letters in A.
[2] *suis*] om. B.
[3] *cantredo*] contredo, B.
[4] *Hereberto filio Hereberti*] Herberto filio Herberti, B.
[5] *Joellano*] Joscelino, B.
[6] *Pumerai*] Pumeray, B.
[7] *tenendum . . suo*] om. B.
[8] *cantredo*] contredo, B.
[9] *dominus*] om. B.
[10] *rex*] sibi, ins. B.
[11] *in manu sua . . suorum*] om. B.
[12] *Tradidit*] Dedit, B.
[13] *dominus rex*] om. B.
[14] *Willelmo filio Aldelmi*] tr. B.
[15] *custodiam*] custodia, B.
[16] *omnibus*] om. B.
[17] *suis*] om. B.
[18] *Herkelou*] Herketelou, B.
[19] *suis*] om. B.

A.D. 1177. May. The dependencies of Wexford.

terra Hervei inter Wesefordiam et aquam de Waterford, ad servitium ejusdem; servitium Reimundi de Druua ad servitium ejusdem; servitium de Frodrenelan ad servitium ejusdem; servitium Uthmorthi de Leghlin ad servitium ejusdem; tenementum Machtaloe cum pertinentiis suis, ad servitium ejusdem; Leis terra Gaufridi de Costentin cum pertinentiis suis, ad servitium ejusdem; tota terra Otuel, ad servitium ejusdem.[1] Hoveden, 323. b. 50.

Waterford is committed to Robert le Poer.

Tradidit[2] autem ibidem[3] dominus[4] rex Roberto le Puer in custodia[5] civitatem Waterfordiæ cum omnibus[6] pertinentiis suis.[7] Et statuit hæc subscripta in posterum pertinenda ad servitium Waterfordiæ.[8] Tota terra[9] quæ est inter Waterfordiam[10] et aquam quæ est ultra Lismoram, ad servitium ejusdem; tota[11] terra[12] de Oissereia,[13] cum pertinentiis suis[14] ad servitium ejusdem. Hoveden, 323. b. 53.

Dublin and its dependencies to Hugh de Lasci.

fo. 98 v°.

Traditque[15] ibidem dominus[16] rex Hugoni de Lasci civitatem Divelinæ[17] in custodia cum omnibus pertinentiis suis,[18] et statuit hæc subscripta in posterum pertinenda ad servitium Divelinæ; tota terra de Offelana cum pertinentiis suis, ad servitium ejusdem; tota terra de Offalia cum pertinentiis suis, ad servitium ejusdem, Kildaran cum pertinentiis suis, ad servitium ejusdem. Wikichelou, cum pertinentiis suis, ad servitium ejusdem; servitium de Mida, ad servitium ejusdem; servitium quatuor militum quod Robertus Puer debet de castello suo de Dunavet, ad servitium ejusdem.[19] Hoveden, 324. a. 2.

---

[1] *terram Gileberti Bisroharde. . . ejusdem*] et alias multas terras quas longum est enumerare, B.

[2] *Tradidit*] Dedit, B.

[3] *ibidem*] ibi, B.

[4] *dominus*] om. B.

[5] *custodia*] custodiam, B.

[6] *omnibus*] om. B.

[7] *suis*] om. B.

[8] *Waterfordiæ*] de Waterford, B.

[9] *Tota terra*] Totam terram, B.

[10] *Waterfordiam*] Waterford, B.

[11] *tota*] om. B.

[12] *terra*] terram, B

[13] *Oissereia*] Siseria, B.

[14] *suis*] om. B.

[15] *Traditque*] Deditque, B.

[16] *dominus*] om. B.

[17] *Divelinæ*] Duvelinæ, B.

[18] *suis*] om. B.

[19] *et statuit . . ejusdem*] et statuit alias multas terras ad servitium de Divelin, B.

Hoveden, 324. a. 8. MS. B. fo. 26 b.

Postquam autem dominus rex apud Oxeneford in prædicto modo terras Hiberniæ et earum servitia divisisset; fecit omnes quibus earundem custodias [1] commiserat, homines suos et Johannis filii sui devenire, et jurare eis ligantias et fidelitates de terris Hiberniæ. A.D. 1177. May. He makes them swear homage, allegiance and fealty to himself and John.

Hoveden, 320. a. 51, shorter.

Et postea, Dominica sequenti, scilicet xi.[2] kalendas Junii, venit ipse usque abbatiam de Ambresbiri.[3] Et Ricardus archiepiscopus Cantuariensis,[4] et Bartholomæus Exoniensis [5] episcopus, et Johannes Norwicensis episcopus, et Reginaldus Battoniensis episcopus, et Adam episcopus de Sancto Asaf, et Gwido Pangorensis ecclesiæ electus [6] venerant [7] illuc obviam regi, sicut eis rex mandaverat.[8] Cumque illuc venissent, eadem die Dominica, prædictus Cantuariensis archiepiscopus coram prænominatis episcopis, per præceptum regis introduxit in abbatia illa de Ambresbiria [9] viginti quatuor sanctimoniales ordinis Fontis Ebraudi,[10] pro quibus ipse in Pictaviam miserat ad Fontem Ebraudi;[10] dominus enim rex [11] abbatissam et sanctimoniales, quæ ibi prius erant, expulit per mandatum Alexandri summi pontificis, propter vitæ earum turpitudinem. May 22, he visits Amesbury, where the bishops meet him and institute the nuns from Fontevraud.

Hoveden, 320. a. 53.

Præterea, eadem die ibidem, per consensum et voluntatem[12] regis, prædictus archiepiscopus consecravit Vidonem [13] prædictum [14] electum in antistitem Pangorensis ecclesiæ; qui ante consecrationem suam promisit prædicto [15] Cantuariensi archiepiscopo, et successoribus suis, canonicam obedientiam; et professionem suam ei scrip- Consecration of Guy to be bishop of Bangor, at Amesbury, May 22.

---

[1] *earundem custodias*] eandem custodiam, B.

[2] *xi.*] om. B.

[3] *Ambresbiri*] Ambrebiri, B.

[4] *archiepiscopus Cantuariensis*] tr. B.

[5] *Exoniensis*] Oxoniensis, B.

[6] *et Reginaldus . . electus*] et tres alii episcopi, B.

[7] *venerant*] venerunt, B.

[8] *sicut mandaverat*] per mandatum ipsius, B.

[9] *Ambresbiria*] Hambresbiria, B.

[10] *Ebraudi*] Eubraudi, B. *Frontis* and *Frontem* below, A. B.

[11] *rex*] om. B.

[12] *consensum . . voluntatem*] tr. B.

[13] *Vidonem*] Guidonem, B.

[14] *prædictum*] om. B.

[15] *prædicto*] om. B.

A.D. 1177. May 29. The king at Winchester gives the abbey of Peterborough to Benedict; and that of Whitby to Richard, prior of Kirkby.

tam [1] tradidit coram prænominatis episcopis, ministrantibus sibi in illo officio.

Dominica autem sequenti, scilicet [2] Dominica proxima ante Ascensionem Domini,[3] rex apud Wintoniam [4] concessit Benedicto priori ecclesiæ Sanctæ Trinitatis Cantuariæ,[5] abbatiam de Burgo. Et monachi de Burgo, qui illuc per mandatum regis [6] venerant ad faciendam electionem, eum per voluntatem regis elegerunt. Et eadem die dominus rex concessit Ricardo, priori de Kirkebi, abbatiam de Witebi. Et monachi de Witebi, qui illuc per mandatum regis venerant ad faciendam electionem, eum per voluntatem regis elegerunt. Et Ricardus [7] Cantuariensis archiepiscopus, qui electionibus illis interfuit, eas auctoritate sua confirmavit. Idem vero archiepiscopus Willelmum de Waltervilla [8] abbatem de Burgo, ut supradictum est, deposuerat.

Hoveden, 324. a. 12. shorter.

fo. 99 r°.

Hoveden, 324. a. 11, shorter.

Cardinal Vivian, on June 3, obtains leave from the king to go to Scotland; and, towards Aug. 1, holds a council at Edinburgh, in which Christian, Bishop of Whithern, is suspended.

Ibidem [9] autem prædictus Vivianus, apostolicæ sedis legatus, ad curiam regis Angliæ venit; et in crastino Ascensionis Domini impetravit a domino rege litteras protectionis suæ et conductus, in Scotiam ad perficiendam legationem suam, reversus est;[10] et instante festo Sancti Petri ad Vincula, præfatus Vivianus venit usque Castellum Puellarum, cum episcopis et viris ecclesiasticis de regno Scotiæ, ad celebrandum ibidem concilium de statutis ecclesiæ. In quo concilio suspendit ab officio episcopali Christianum episcopum Candidæ Casæ, quia ipse ad concilium illud venire noluit. Dicebat enim

Hoveden, 324. a. 14. shorter.

---

[1] *ei scriptam*] tr. B.

[2] *Dominica . . scilicet*] Igitur, B.

[3] *Domini*] om. B.

[4] The following paragraphs change places in B.: the account of the legate's proceedings comes first, and the election of the abbot of Whitby precedes that of the abbot of Peterborough.

[5] *apud Wintoniam* and *Benedicto . . . Cantuariæ*] in the margin of A., as if omitted by mistake.

[6] *regis*] ipsius, B.

[7] *Et Ricardus*] Ricardus vero, B.

[8] *Waltervilla*] Wautervilla, B.

[9] *Ibidem*] Ibi, B.

[10] *est*] om. B.

episcopatum suum pertinere ad legatiam Rogeri[1] Eboracensis archiepiscopi, qui eum in episcopum consecraverat, secundum consuetudinem antiquam prædecessorum utriusque:[2] et ipse Rogerus, Eboracensis archiepiscopus, constitutus erat legatus suæ provinciæ[3] ab Alexandro summo pontifice; et juri suo vendicabat subjectionem episcopatus Candidæ Casæ, qui etiam nominatus est episcopatus Witernæ[4] de Galveia.[5] Celebrato autem concilio illo, præfatus Vivianus Romam rediit per mandatum Alexandri summi pontificis, propter nimiam cupiditatem suam, qua fere omnes primates ecclesiasticos suæ legationis depopulando oppressit.

A.D. 1177. August. Question as to the supremacy over the diocese of Whithern.

Departure of Vivian.

Præterea omnes comites et barones et fere omnes milites regni, qui de rege aliquid in capite tenuerunt, Wintoniam venerunt, parati equis et armis per ejus mandatum ad audiendum ipsius præceptum.[6] Fere enim omnes naves portuum maris Angliæ et Normanniæ, per mandatum regis convenerant apud Portesmutham[7] et Suthamtoniam,[8] ad milites illos transfretandos in Normanniam cum ipso rege.

June. Assembly of forces at Winchester, and of the fleet at Portsmouth and Southampton.

MS. B. fo. 27 a.

Interim Henricus Bajocensis episcopus in Angliam applicuit, et cum eo Hugo de Bello Campo et Osbertus clericus[9] de camera regis;[10] et Gaufridus de la Charite,[11] quos ipse rex cum filia sua miserat in Siciliam. Et ipsi interfuerunt coronationi et desponsationi prædictæ regis filiæ, quam, ut supra diximus, Willelmus rex Siciliæ in uxorem duxit.[12]

fo. 99 v°. The escort of Johanna return from Sicily.

Cumque dominus rex causam adventus prædicti Bajocensis episcopi[13] cognovisset, suorum fretus consilio,

[1] *Rogeri*] om. B.
[2] *consuetudinem . . utriusque*] tr. B.
[3] *suæ provinciæ*] tr. B.
[4] *Witernæ*] Winternæ, B.
[5] *Galveia*] Galweia, B.
[6] *per ejus . . præceptum*] ad audiendum ipsius mandatum, B.
[7] *Portesmutham*] Portesmu, B.
[8] *Suthamtoniam*] Suthamton, B.
[9] *clericus*] om. B.
[10] *regis*] om. B.
[11] *Charite*] Charte, B.
[12] *quam . . duxit*] om. B.
[13] *prædicti . . episcopi*] eorum, B.

A.D. 1177. June 2. The king dismisses his forces, to re-assemble on July 1; and sends an embassy to France,

per commune edictum præcepit,[1] in ipsa die Ascensionis Domini, ut omnes milites qui illuc per mandatum ejus[2] cum equis et armis venerant, ad propria redissent; et ut iterum venissent Wintoniam,[3] in octavis Sancti Johannis Baptistæ, parati equis et armis, ad suum mandatum exsequendum. Et statim dominus[4] rex misit inde in Normanniam Gaufridum Elyensem[5] episcopum, et Henricum Bajocensem episcopum, et Valterium de Constantiis[6] Oxenfordiæ archidiaconum, vicecancellarium suum; et præcepit eis, ut adsociatis sibi Rotrodo[7] Rothomagensi archiepiscopo, et Ricardo Wintoniensi episcopo, et aliis honestis personis tam clericis quam laicis de Normannia, Lodovicum regem Franciæ[8] convenirent super pactis inter eos factis de maritagio quod idem rex[9] conventionavit se daturum cum filiabus suis Henrico regi et Ricardo comiti Pictaviæ, filiis suis.[10] Prædictus enim rex Franciæ conventionavit Henrico, regi juveni, filio regis Angliæ, se ei daturum cum filia sua,[11] quam in uxorem duxerat, totam terram illam quæ vocatur Veugessyn;[12] scilicet tota terra[13] quæ est inter Gisortium et Pontaisam. Præterea idem rex Franciæ conventionavit Ricardo comiti Pictaviæ, cum filia sua quam ipse in uxorem duxerat,[14] civitatem Bituricensem cum omnibus pertinentiis suis.[15] Et rex Angliæ mandavit regi Franciæ per prædictos nuncios suos,[16] sibi et filiis suis[17] restitui prænominatum maritagium, quod ipse eis conventionaverat. Præterea rex Angliæ mandavit

to urge king Lewis to give up the portions settled on his daughters on their marriage to the king's sons, the Vexin and Bourges.

Cf. Hoveden, 325. b. 36.

---

[1] *edictum præcepit*] tr. B.

[2] *illuc . . ejus*] tr. B.; ipsius, B.

[3] *venissent Wintoniam*] Wintoniam veniant, B.

[4] *dominus*] om. B.

[5] *Elyensem*] Eliensem, B.

[6] *Valterium de Constantiis*] Walterum, B.

[7] *Rotrodo*] om. B.

[8] *Franciæ*] om. B.

[9] *rex*] Franciæ, ins. B.

[10] *suis*] om. B.

[11] *sua*] om. B.

[12] *Veugessyn*] Weugessyn, B.

[13] *scilicet tota terra*] illam scilicet terram, B.

[14] *duxerat*] ducturus erat, B., as a correction for *duxerat*.

[15] *suis*] om. B.

[16] *suos*] om. B.

[17] *suis*] om. B.

ei, ut omni occasione et dilatione remota, permitteret filiam suam reginam, Henrici regis filii sui uxorem, redire in Normanniam. Ipsa enim prægnans ad regem Franciæ patrem suum abiit, domino rege Angliæ inconsulto, et sine ejus licentia. A.D. 1177. June. He orders queen Margaret to return to Normandy.

Præterea ibidem, scilicet[1] apud Wintoniam, dominus rex quendam fratrem Templi nomine Rogerum, quem consilio episcoporum suorum et aliorum quorundam sapientum virorum[2] regni sui elegerat, constituit domus suæ eleemosynarium. Et præcepit ut ipse clamores pauperum, qui in præsentia ipsius[3] venire non poterant, benigne et efficaciter audiret, et ipse regi præsentaret, ut sic ad finem debitum perducerentur. Et statuit ibidem rex quod prædictus eleemosynarius reciperet in denariis totam decimam[4] cibariorum et potuum quæ expenderentur in domo ejus, et ut ipse decimam illam pauperibus erogaret. He appoints Roger, a fo. 100 r°. Templar, to be his almoner.

Venerunt autem ibidem ad regem nuncii sui,[5] quos in Siciliam miserat cum Johanna filia sua maritanda regi Willelmo Siciliæ; et tradiderunt ei quoddam scriptum de dote quam Willelmus rex Siciliæ dedit Johannæ[6] filiæ suæ, die[7] qua eam desponsavit: cujus scripti transcriptum hoc est. He receives the copy of Johanna's settlement.

Hoveden, 315. a. 31. Gervas. 1436. R. de Monte, &c.

" Hæc est carta regis Willelmi Siciliæ, quam fecit Johannæ
" filiæ Henrici regis Angliæ de dote sua qua eam dotavit die
" desponsationis suæ.[8]

A.D. 1177. February. Grant of dower by king William of Sicily to his queen.

" In nomine Dei æterni et Salvatoris nostri Jesu Christi.
" Amen. Rerum fœdus et concordiam humanarum, inter
" cætera pacis bona ligat fortius et astringit vinculum con-
" jugale, quod et sacramenti altitudine venerandum, et ipsa
MS. B. fo. 27 b. " suæ institutionis est singularitate præclarum, et sollemni
" ab initio mundi et temporis consuetudine celebratum. Cu-
" jus itaque virtus et forma, quia de Divina institutione traxit
" originem, nec de peccato induit maculam, nec de longævi

---

[1] *scilicet*] om. B.
[2] *virorum*] om. B.
[3] *ipsius*] ejus, B.
[4] *decimam*] om. B.
[5] *sui*] ut supradictum est, ins. B.
[6] *Johannæ*] om. B.
[7] *die*] om. B.
[8] Rubric in B. W., " Carta regis " Willelmi regis Siciliæ de dote " uxoris suæ."

A.D. 1177. February. Dower of queen Johanna.

" serie temporis desuetudinis potuit sentire jacturam; quin Hoveden 315. a. 41.
" etiam id honoris venerando accessit mysterio, ut maris et
" fœminæ consensus in matrimonium, Christi et Ecclesiæ
" teneat sacramentum. Tanti ergo mysterii ratione simul et
" veneratione inducti, nos [1] Willelmus Divina favente clemen-
" tia [2] rex Siciliæ, et ducatus Apuliæ, et principatus Capuæ,
" Johannam puellam regii excellentia sanguinis illustrissimam,
" filiam Henrici magnifici regis Anglorum,[3] Divino nutu et
fo. 100 v°. " felici auspicio sacri lege matrimonii et maritali nobis fœdere
" copulamus, ut bonum conjugii castæ dilectionis fides exhi-
" beat; unde nobis in posterum proles regia, Deo dante, suc-
" cedat, quæ Divini gratia muneris virtutum simul et generis
" titulo, ad regni possit et debeat fastigium sublimari. Quia
" vero nostra dignum est celsitudine, ut tam nobile ac insigne
William, king of Sicily, grants to his wife the county of Mount S. Angelo; with Siponto, Viesti, Lesina, Peschicci, Vico, Caprile, Varano, Ceffalicchia, Candelaro, San Chirico, Castello Pagano, Bersentium, Cagnano, S. John in Lama, and S. Mary in Pulsano.
" conjugium decenti dodario debeat honorari, per hoc præsens
" scriptum [4] damus, et in dodarium concedimus præfatæ re-
" ginæ carissimæ uxori nostræ, comitatum Montis Sancti [5]
" Angeli, sicut inferius est [6] annotatum; videlicet [7] in demanio
" civitatem Montis Sancti [8] Angeli, civitatem Siponti, et civi-
" tatem Vestæ; cum omnibus justis tenementis et pertinen-
" tiis [9] earum. In servitio autem concedimus ei de tenementis
" comitis Goffridi,[10] Alesine, Peschizam, Bicum, Caprile, Ba-
" ranum et Sfilizum,[11] et omnia alia quæ idem comes de
" honore ejusdem comitatus Montis Sancti Angeli tenere
" dinoscitur. Concedimus etiam ei similiter in servitio Can-
" delarium, Sanctum Clericum, Castellum Paganum, Bersen-
" tium et Cagnananum.[12] Insuper concedimus ut sint de honore
" ipsius dodarii,[13] monasterium Sancti Johannis de Lama, et
" monasterium Sanctæ Mariæ de Pulsano, cum omnibus tene-
" mentis [14] quæ ipsa monasteria tenent de honore prædicti
" comitatus Sancti Angeli; ita quidem ut ipsa regina uxor
" nostra prædicta omnia semper [15] recognoscat ab hæredibus
" nostris, nobis nostra ordinatione [16] in regnum succedentibus,
" et de omnibus præscriptis tenementis servitium, prout exigit
" feodum eorum, integre et illibate jam dictis hæredibus nos-
" tris faciat, et maneat semper in eorum fidelitate. Ad hujus

---

[1] *inducti nos*] tr. B.
[2] *clementia*] gratia, B.
[3] *magnifici . . Anglorum*] tr. B.
[4] *præsens scriptum*] tr. B.
[5] *Sancti*] om. B.
[6] *inferius est*] tr. B.
[7] *videlicet*] scilicet ut, B.
[8] *Sancti*] om. B.
[9] *justis . . pertinentiis*] tr. B.
[10] *Goffridi*] Godefridi, B.
[11] *Sfilizum*] Sefilizum, B.W.
[12] *Cagnananum*] Cognananum, B. W.
[13] *ipsius dodarii*] tr. B.
[14] *tenementis*] pertinentiis, B.
[15] *semper*] om. B.
[16] *nostra ordinatione*] tr. B.

Hoveden, 315. b. 9.

" autem donationis et concessionis nostræ memoriam et in- A.D. 1177. February.
" violabile firmamentum, præsens privilegium per manus Dower of
" Alexandri nostri notarii[1] scribi, et bulla aurea nostro typario queen Jo-
" impressa roboratum, nostro sigillo jussimus decorari. In hanna.
" quo familiares nostri, et aliæ personæ præcepto nostro se[2]
" scripserunt, anno, mense et indictione subscriptis :[3]

" ✝ Ego Walterus Panormitanus archiepiscopus.
" ✝ Ego Alphanus,[4] Capuanus archiepiscopus.
" ✝ Ego Ricardus, Siracusanus episcopus.
" ✝ Ego Bartholomæus, Agrigentinus episcopus.
" ✝ Ego Reginaldus,[5] Barensis archiepiscopus,
" ✝ Ego Nicholaus primus Messanensis archiepiscopus.
" ✝ Ego Rufus,[6] Consentinus archiepiscopus.
" ✝ Ego Theobaldus episcopus, abbas regalis monasterii Sanctæ Mariæ Novæ.
" ✝ Ego Robertus, Cataniensis episcopus.
" ✝ Ego Wido, Cephalensis episcopus.
" ✝ Ego Elias,[7] Trojanus electus.
" ✝ Ego Justus Mazzarensis[8] episcopus. fo. 101 r°.
" ✝ Ego Robertus, Tricaricensis episcopus.
" ✝ Ego Petrus, Galetanus episcopus.
" ✝ Ego Johannes, Potentinus episcopus.
" ✝ Ego Robertus de Bizino.[9]
" ✝ Ego Robertus Malcovenanz.[10]
" ✝ Ego Alexander Gupille.
" ✝ Ego Mathæus, domini regis vicecancellarius.
" ✝ Ego Robertus, Casertanus comes.
MS. B. fo. 28 a. " ✝ Ego Amphusus, comes Scrullacensis.[11]
" ✝ Ego Jocelinus, comes Lert'.[12]
" ✝ Ego Hugo, comes Catazarii.
" ✝ Ego Ricardus Fundanus comes.
" Ego Walterus de Moac, regii fortunati stolii admiratus.
" Ego Aldwinus de Candida, domini regis senescallus.
" Ego Berardus Gentilis, regiæ[13] privatæ maisnedæ[14] constabularius.

---

[1] *nostri notarii*] tr. B.
[2] *se*] om. B.
[3] The crosses before the names are omitted in B. after the first.
[4] *Alphanus*] Alpanus, B.
[5] *Reginaldus*] Reinaldus, B.
[6] *Rufus*] Rufferus, B.
[7] *Elias*] Helias, B.
[8] *Mazzarensis*] Mzzer., A.; Mazensis, H.; om. B. J.; Mizz., Gerv.
[9] *Ego . . Bizino*] om. B.
[10] *Ego . . Malcovenanz*] om. B.
[11] *Scrullacensis*] Scrullacensis, B. W.; Scrullac., Gerv.
[12] *Lert*] Loret' (?), B.; Jert., Gerv.
[13] *regiæ*] om. B.
[14] *maisnedæ*] mainetæ, B.; familiæ, Gerv.

A.D. 1177. February.

" ✠ Ego Ricardus, sacri regii palatii logoteta. Hoveden, 315. b. 42.
" ✠ Ego Bamalvus de Monteforti, magister[1] justitiarius.
" ✠ Ego Persicus, regiæ curiæ magister[1] justitiarius.
" ✠ Ego Fredericus, regiæ curiæ justitiarius.
" Data in urbe Panormitana felici per manus Walterii ve-
" nerabilis Panormitani archiepiscopi, et Mathæi regis vice-[2]
" cancellarii, et Ricardi venerabilis Siracusani episcopi, domini
" regis familiarium; anno Incarnationis Dominicæ[3] M°C°L°XXVII°.,
" mense Februarii, decima indictione, regni vero domini nostri
" Willelmi, Dei gratia magnifici et gloriosissimi regis Siciliæ,
" ducatus Apuliæ et principatus Capuæ, anno undecimo, feli-
" citer. Amen."[4]

After June 3. The king, at Marlborough, gives Limerick to Philip de Braiose.

Expletis itaque negotiis suis apud Wintoniam, dominus rex[5] venit usque Merlebergam, et ibi dedit Philippo de Brusa[6] totum regnum de Limeric, pro servitio sexaginta militum, tenendum de ipso et[7] Johanne filio suo: et inde homagium suum ei[8] fecit. Nam Herbertus[9] et Willelmus, fratres Reginaldi comitis Cornubiæ, et Joellanus[10] de Pumeria[11] nepos eorum, regnum illud habere noluerunt; sed illud reddiderunt domino regi et Johanni filio suo liberum et quietum ab omni calumnia eorum; pro eo quod dominus[12] rex noluit eis reddere hæreditates suas quæ eos de jure

Hoveden, 324. a. 19, shorter.

fo. 101 v°.

---

[1] *magister*] om. B.

[2] *vice*] om. B.

[3] *Incarnationis Dominicæ*] tr. B.

[4] Here B. has a drawing of the golden bulla, which is also given in Hoveden and Brompton. In the latter Chronicle it appears as two concentric circles; round the outer one is the inscription, "Dextera " Domini fecit virtutem, Dextera " Domini exaltavit me;" and in the inner, "Sigillum regis Willelmi " Siciliæ divina clementia favente " Willelmus Siciliæ rex, ducatus " Apuliæ et principatus Capuæ." The sketch in the printed Hoveden differs from this: in the outer inscription, the words, "Dextera Do- " mini fecit virtutem" are repeated; and the inner inscription is, "Di- " vina favente clementia, Willelmus " rex Siciliæ et ducatus Apuliæ et " principatus Capuæ. Hoc sig- " num (a cross) sibi præferri a vex- " illifero facit, cum ad bellum ali- " quod procedit." MS. B. omits *rex* after the word *Siciliæ*, but in all other points agrees with the copy in Brompton.

[5] *rex*] Angliæ, ins. B.

[6] *Brusa*] Braius, B.

[7] *et*] de, ins. B.

[8] *ei*] eis, B.

[9] *Herbertus*] Herebertus, B.

[10] *Joellanus*] Jolenus, B.

[11] *Pumeria*] Pomeria, B.

[12] *dominus*] om. B.

hæreditario contingebant. Et ideo maxime præfati milites[1] regnum illud de Limeric habere noluerunt, quia nondum erat adquisitum nec subjectum dominio domini regis. Nam occiso a regalibus rege monoculo[2] qui erat rex[3] de Limeric; qui etiam, cum præfatus rex Angliæ in Hiberniam veniret ad subjiciendam eam sibi, devenit homo regis Angliæ de Limeric et de aliis tenementis suis Hiberniæ; successit ei in regno quidam nomine[4] , qui cum vidisset mala gentis suæ, et sævitias quas advenæ in eum et alios Hibernenses exercebant, noluit fidelitatem aliquam cum eis neque concordiam inire. Similiter rex Corcensis[5] a fidelitate quam domino[6] regi Angliæ fecerat recessit, propter his similia.

A.D. 1175. June. Limerick and Cork were not yet conquered.

Appropinquante itaque sollemnitate Pentecosten, dominus rex venit Lundonias, et ibi concessit et dedit Salomoni[7] priori de Ely abbatiam de Torneie:[8] et monachi de Torneia, qui illuc venerant ad electionem suam faciendam, eum per voluntatem regis elegerunt,[9] et ipse fidelitatem inde juravit domino regi.

Towards Whitsuntide, the king gives the abbey of Thorney to Solomon, prior of Ely.

Hoveden, 320. a. 42. very briefly.

Adveniente autem vigilia Pentecosten,[10] venit dominus[11] rex usque Waltham;[12] et eadem die Walterus Rofensis episcopus, missus ex parte Ricardi Cantuariensis archiepiscopi, et Gilebertus[13] Lundoniensis episcopus, et Johannes Norwicensis episcopus, et[14] Hugo Dunelmensis episcopus illuc[15] ad regem venerunt.[16] Et eadem die, scilicet tertio idus Junii[17] et festo Sancti Barnabæ apostoli, præfati episcopi, per regis præceptum

June 11, at Waltham, the bishops meet the king.

MS. B. fo. 28 b.

---

[1] *maxime . . milites*] tr. B.

[2] *monoculo*] monaclo, B. This was Tigernac O'Roric, king of *Meath*. He perished in 1172. Gir. Camb. Hibern. Exp. i. 40. Donald O'Brien was king of Limerick.

[3] *erat rex*] tr. B.

[4] *nomine*] om. B.; blank in A.

[5] *Corcensis*] Conrensis, B. Dermot MacCarthy.

[6] *domino*] om. B.

[7] *Salomoni*] om. B.

[8] *Torneie*] Torneya, B.

[9] *monachi . . elegerunt*] om. B.

[10] *Pentecosten*] Pentecostes, B.

[11] *dominus*] om. B.

[12] *Waltham*] Walham, B.

[13] *Gilebertus*] Gillebertus, B.

[14] *et*] om. B.

[15] *illuc*] om. B.

[16] *ad regem venerunt*] om. B.

[17] *Junii*] Julii, B.

A.D. 1177. June 11. institute regular canons into the church of the Holy Cross.

Hoveden, 320. a. 43, very briefly.

et Alexandri summi pontificis mandatum, et Ricardi Cantuariensis archiepiscopi consensum, introduxerunt in ecclesiam Sanctæ Crucis de Waltham[1] canonicos regulares quos ipse rex elegerat[2] de domibus canonicorum regularium regni sui: scilicet sex canonicos de abbatia Cirecestriæ, et sex de ecclesia Oseneiæ,[3] et quatuor de Sancto Osio;[4] et statim per consilium prænominatorum præsulum[5] rex constituit de eisdem canonicis unum priorem, et alium celerarium, et tertium suppriorem, et quartum sacristam; et alios ministros ejusdem[6] domus prout ordo eorum poscebat. Huic autem ordinationi interfuit Wido Ruffus,[7] qui fuerat decanus ejusdem ecclesiæ de Waltham,[8] cui etiam dominus rex dedit in excambium decanatus sui de Waltham, quoddam manerium de dominio suo,[9]—cum pertinentiis suis;[10] et carta sua illud ei in vita sua tenendum confirmavit.[11] Interfuerunt etiam fere[12] omnes canonici sæculares ejusdem ecclesiæ de Waltham, quibus dominus rex dedit excambium de præbendis suis ad valentiam earundem præbendarum. Et qui excambium de præbendis suis recipere noluerunt, concessit[13] dominus rex coram prædictis episcopis, ut præbendas suas tenerent quamdiu vixerint; ita quod post eorum decessum, præbendæ suæ redissent ad usus canonicorum suorum regularium, quos ibi constituit;[14] et promisit eis, quod ipse redditus et possessiones eorum augmentaret,[15] ita quod possent ibidem[16] esse numero quater viginti vel centum[17] canonici ad minus in conventu præter officiales, qui exterioribus agendis curam haberent.

The dean and secular canons are otherwise provided for.

fo. 102 r°.

---

[1] *Waltham*] Walham, B.
[2] *elegerat*] elegit, B.
[3] *Oseneiæ*] Oseney, B.
[4] *Sancto Osio*] Osyo, B.
[5] *præsulum*] om. B.
[6] *ejusdem*] om. B.
[7] *Ruffus*] om. B.
[8] *Waltham*] Waltam, B.
[9] *suo*] blank in A.
[10] *cum . . suis*] om. B.
[11] *in . . confirmavit*] tr. B.
[12] *fere*] om. B.
[13] *concessit*] eis, ins. B. W.
[14] *constituit*] instituit, B.
[15] *augmentaret*] aumentaret, A.
[16] *possent ibidem*] tr. B.
[17] *vel centum*] i. c., A.

A.D. 1177. June 12. The king keeps Whitsunday at London, and then goes to Woodstock.

Itaque expletis his supradictis apud Waltham, dominus rex in ipsa vigilia Pentecosten[1] Lundonias rediit unde recesserat.[2] Et in crastino tenuit ibidem[3] festum[4] regale tanta sollemnitate dignum. Quo peracto, dominus rex inde recedens iter suum arripuit versus Wdestokam, ut ibidem adventum Gaufridi Elyensis episcopi et magistri Walteri de Constantiis,[5] quos in Normanniam ad regem filium suum miserat, expectaret.

Hoveden, 324. a. 29, very briefly.

Miraculous revelation of the relics of S. Amphibalus.

[6] Interim in[7] ipsa hebdomada Pentecosten angelus Domini apparuit in somnis cuidam[8] viro cui nomen erat[9] , et dixit,[10] "Hæc dicit Dominus Deus; volo "ut corpora sanctorum, scilicet corpus Sancti Amphi- "bali,[11] qui exstitit magister Sancti Albani martyris, et "eum a pagano errore ad Christianam veritatem con- "verterat, et corpus beati martyris,[12] qui cum mis- "sus esset a perfidissimo rege[13] ad beatum Albanum "interficiendum, noluit in eum manus mittere, sed de "pagano errore ad fidem Christi conversus, capitalem "subiit sententiam, et martyr Christi effectus cœlos "penetravit, transferantur de loco ubi sepulta sunt "ad ecclesiam Sancti Albani, et ibi condigno honore "sepeliantur." Hæc cum angelus[14] dixisset, subjunxit dicens illi, "Vade sine dilatione ad abbatem et con- "ventum ecclesiæ Sancti Albani, et indica eis hanc "visitationem;[15] et præcipe eis ut fodere faciant in "loco qui dicitur[16] , et ibi invenientur corpora sanc- "torum." Et postquam hæc dixisset ei[17] angelus,

---

[1] *Pentecosten*] Pentecostes, B.
[2] *unde recesserat*] om. B.
[3] *ibidem*] ibi, B.
[4] *festum*] suum, ins. B.
[5] *Constantiis*] Oxenfordensis archidiaconi, ins. B.
[6] Marginal note in B.: "De "Sanctorum inventione apud Sanc- "tum Albanum."
[7] *in*] om. B.
[8] *apparuit . . cuidam*] tr. B.
[9] *viro . . erat*] om. B.
[10] *dixit*] ei, ins. B.
[11] *Amphibali*] Amphiphale, B.
[12] *corpus . . martyris*] aliud corpus sanctum, B.
[13] *rege*] blank in A.; not in B.
[14] *angelus*] Dei, ins. B.
[15] *visitationem*] visionem, B.
[16] *qui dicitur*] a blank in A. and B. Redburne, in marg. in a late hand, in A.
[17] *hæc . . ei*] tr. B.

A.D. 1177. June. The revelation is announced to the abbot and convent of S. Alban's. fo. 102 v°.

continuo discessit ab eo.[1] Vir autem ille tali visione angelica expergefactus, apud se diu meditabatur utrum abbatem et conventum Sancti Albani, sicut angelus ei præceperat, verbis aggrederetur, annon. Cumque diu in hunc modum animum suum affligeret, tandem ei placuit quod non iret; et recubuit in grabato suo. Et ecce angelus Domini[2] secundo et tertio ei apparuit, eundem sermonem dicens, et minas addens nisi celerius iret, recessit. Talibus ergo minis vir ille perterritus, ocius a cubili suo surrexit, et præfatum abbatem et conventum adiit, et indicavit eis visionem illam[3] angelicam et illud cœleste mandatum. Cujus dictis abbas et conventus ecclesiæ Sancti Albani[4] fidem adhibuerunt, quia in annalibus suis, ubi miracula et passio beati martyris Albani scribebantur, nomina et passiones præfatorum martyrum Christi legebantur; sed ignotum eis erat in quo loco eorum corpora[5] sepelirentur. Convocatis igitur[6] comprovincialibus, præfatus abbas et homo ille cui angelus apparuit, processerunt ad præfatum locum ubi corpora martyrum sepulta erant; et præceperunt circumquaque fodere. Confluebant autem illuc muti, cæci et[7] claudi, causa recuperandæ[8] sanitatis, et multi alii qui a diversis languoribus detinebantur. Plures vero illorum a languoribus suis curabantur; nam muti sermonem, cæci visum,[9] claudi gressum[10] receperunt. Illis itaque circumquaque fodientibus, cum jam per octo dies incassum laborassent; ecce odor suavissimus e tumulis martyrum prorumpens[11] eos ad ibi fodiendum provocavit. Assiduis ergo orationibus insistentes, et Omnipotentis Dei auxilium invocantes, ad locum unde odor ille prorupit,

MS. B. fo. 29 a.

Discovery of the relics.

---

[1] *discessit ab eo*] tr. B.
[2] *Domini*] om. B.
[3] *illam*] suam, B.
[4] *ecclesiæ . . Albani*] om. B.
[5] *eorum corpora*] tr. B.
[6] *igitur*] ergo, B.
[7] *et*] om. B.
[8] *recuperandæ*] recipiendæ, B.
[9] *et*, add. B.
[10] *cæci visum, claudi gressum*] tr. B.
[11] *prorumpens*] erumpens, B.

ocius accesserunt, et ibi fodientes invenerunt sarcophagos, in quibus præfatorum [1] corpora sepeliebantur. Corpora ergo tollentes die Sabbati, crastino scilicet Sancti Johannis Baptistæ Nativitatis,[2] et septimo kalendas Julii, cum hymnis et canticis ad ecclesiam Sancti Albani detulerunt; et ea ibi honorifice recondiderunt.

A.D. 1177. June 25. They are translated to S. Alban's.

Hoveden, 324. a. 30.

[3] Eodem anno circa clausum Pentecosten, Margareta, quæ, ut supradictum est, prægnans abiit ad regem Franciæ patrem suum, peperit filium, et vocatum est nomen ejus Willelmus, sed infra triduum obiit Parisius ubi natus fuit; et quidam dicebant quod abortivus fuit.

About June 19. Queen Margaret has a son, who dies three days after.

Hoveden, 324. a. 31.

[3] [4] Interim, die Dominica clausi Pentecosten,[5] scilicet decimo tertio kalendas Julii, et festo Sanctorum Gervasii et Prothasii martyrum,[6] sanguineus imber cecidit in insula de With,[7] fere per duas horas integras; ita quod linei panni, qui per sepes suspensi fuerant ad siccandum, sic rore illo sanguineo aspersi fuerant, ac si mersi essent in vase aliquo [8] sanguine [9] pleno.

June 19. fo. 103 r°. Shower of blood in the Isle of Wight.

Hoveden, 324. a. 34, shorter.

Et dum hæc fierent, Gaufridus Elyensis [10] episcopus, et magister Walterus de Constantiis archidiaconus Oxenefordiæ,[11] quos rex Angliæ in Normanniam miserat ad regem filium suum, in Angliam redierunt. Et invento rege apud Wdestoke,[12] indicaverunt ei responsum regis filii sui super mandatis suis. Quod cum audisset, nec sibi in aliquo placuisset, mandavit archiepiscopo Cantuariensi et episcopis regni,[13] quod [14] in octavis Sancti Johannis Baptistæ essent [15] ad eum apud Win-

The king at Woodstock having received the answer of his son Henry, calls a council for July 1 at Winchester.

[1] *præfatorum*] martyrum, ins. B.
[2] *Sancti . . Nativitatis*] tr. B.
[3] *Eodem*, &c.; *Interim*, &c.] These two paragraphs are transposed in B.
[4] "De imbre sanguineo," B., in marg.
[5] *Pentecosten*] Pentecostes, B.
[6] *Gervasii . . martyrum*] tr. B.
[7] *With*] Wit, B.
[8] *vase aliquo*] tr. B.
[9] *sanguine*] sanguineo, B.
[10] *Elyensis*] Eliensis, B.
[11] *Oxenefordiæ*] Oxenfordiæ, B.
[12] *Wdestoke*] Wdestok, B.
[13] *regni*] sui, ins. B.
[14] *quod*] om. B.
[15] *essent*] esse, B

A.D. 1177. July 1. Council at Winchester,

toniam; et ita factum est. Venerunt etiam illuc ad eum [1] comites et barones et milites regni sui per summonitionem suam, parati equis et armis secum transfretare in Normanniam. Venitque illuc ad eum per mandatum ipsius Willelmus rex Scotiæ.

They agree to wait the return of the ambassadors sent to king Lewis.

Congregatis itaque omnibus in urbe Wintoniæ, rex per consilium eorum transfretationem suam [2] distulit, donec Henricus Bajocensis episcopus, et Ricardus Giffard, quos ad regem Franciæ miserat, ad eum redissent, vel nuncii eorum.

Precautions taken with reference to the castles of the bishop of Durham.

Tunc consiliarii regis ei consuluerunt quod non redderet Hugoni Dunelmensi episcopo castella sua, scilicet castellum de Dunelmo, et castellum [3] Norham, sed ut in manu sua ea [4] retineret: et sic factum est. Et fecit eos quibus illa [5] custodienda commiserat, jurare super sanctorum relliquias, quod si aliquid [6] adversi, ut res humanæ sunt, de eo contingeret, redderent prædicta castella episcopo Dunelmensi per mandatum Ricardi de Luci, vel per mandatum [7] Ricardi Wintoniensis episcopi, vel per mandatum [7] Gaufridi Elyensis episcopi; et [8] si quid adversi de episcopo Dunelmensi [9] contingeret, redderent ea [10] ecclesiæ Sancti Cuthberti Dunelmensis, ne jus ecclesiæ Dunelmensis minueretur. Juraverunt etiam custodes prædictorum castellorum, quod ubicunque latronem, vel hujusmodi malefactores, in terra episcopi Dunelmensis comprehenderent, caperent et ad justitiam perducerent.

MS. B. fo. 29 b.

fo. 103 v°. In January, Martin, a canon of Bodmin, stole the body of S.

Eodem anno quidam canonicus de abbatia Bothmeniæ,[11] quæ in partibus Cornubiæ sita est, Martinus nomine, statim post Epiphaniam Domini furtive asportavit corpus Sancti Petroci, et cum eo fugiens trans-

Hoveden, 324. a. 36, shorter.

---

[1] *ad eum*] om. B.
[2] *suam*] om. B.
[3] *castellum*] de, ins. B.
[4] *in . . ea*] tr. B.
[5] *illa*] castella sua, B.
[6] *aliquid*] quid, B.
[7] *per mandatum*] om. B.
[8] *et*] om. B.
[9] *Dunelmensi*] Dunelmi, B.
[10] *ea*] om. B.
[11] *Bothmeniæ*] Bothemiæ, B.

Hoveden, 324. a. 38, shorter.

fretavit, et illud secum detulit usque ad abbatiam Sancti Mevenni sitam in partibus Minoris Britanniæ. Quod cum Rogero priori Bothmeniæ[1] et canonicis ibidem Deo servientibus innotuisset, prædictus prior, per consilium fratrum suorum, dominum regem Angliæ Henricum, filium Matillis imperatricis,[2] adiit, ut per ipsius potentiæ auxilium, corpus Sancti Petroci, quod per furtum amiserant,[3] recuperassent.[4] Ad instantiam autem illorum concessit eis præfatus rex auxilium suum, et mandavit per litteras suas Rollando[5] de Dinamno,[6] justitiæ Britanniæ, quod sine dilatione faceret illud corpus[7] reddi. Audito itaque mandato regis, prædictus Rollandus venit cum armata manu et potenti ad abbatiam Sancti Mevenni, et præcepit corpus illud reddi;[8] quod cum abbas et monachi ejusdem loci[9] reddere nollent, ipse minas addidit, jurans se per vim, nisi celerius redderetur, extrahere velle illud. Quod ipsi audientes noluerunt iram præfati regis Angliæ incurrere; sed beatum corpus illud reddiderunt prænominato Rogero priori Bothmeniæ,[10] die Dominica clausi Pentecosten, festo scilicet Sanctorum Gervasii et Prothasii martyrum,[11] scilicet xiii. kalendas Julii. Redditumque[12] est ei corpus illud sanctum cum omni integritate, et sine aliqua diminutione, ab[13] abbate et monachis ecclesiæ Sancti Mevenni, jurantibus super relliquias ejusdem ecclesiæ, quod de corpore illo nihil retinerent, sed idem corpus non alternatum redderent.

A.D. 1177. Petroc, and carried it to S. Mevenni, in Britanny.

The prior of Bodmin appeals to the king, who orders restitution to be made.

Roland of Dinan compels them to restore the relics, June 19.

Quod cum factum fuisset, prænominatus prior Both-

[1] *Bothmeniæ*] Bothomeniæ, B.
[2] *Henricum . . imperatricis*] om. B.
[3] *amiserant*] amiserunt, B.
[4] *recuperassent*] recuperare possent, B.
[5] *Rollando*] Rolaldo, B.
[6] *Dinamno*] Dinanno, B.
[7] *illud corpus*] tr. B.
[8] *Audito . . reddi*] om. B.
[9] *monachi . . loci*] conventus loci illius, B.
[10] *Rogero . . Bothmeniæ*] priori, B.
[11] *Gervasii . . martyrum*] tr. B.
[12] *que*] om. B.
[13] *ab*] om. B.

A.D. 1177. June. The body of S. Petroc is brought to Winchester on the way to Bodmin.

meniæ cum gaudio in[1] Angliam rediens, corpus beati Petroci,[2] in theca[3] eburnea reconditum, usque civitatem Wintoniæ detulit; et cum in conspectu regis allatum fuisset, rex viso eo et adorato, permisit prædictum priorem in pace cum sancto suo ad abbatiam Bothmeniæ[4] redire.

July 1. R. Malebranche made abbot of Burton. fo. 104 r°.

Ibidem vero, scilicet apud Wintoniam, dominus rex dedit R. Malebranche, priori de Malvernia, abbatiam de Burtona super Trentam; et monachi ejusdem abbatiæ, qui illuc venerunt ad electionem faciendam, eum elegerunt per voluntatem et assensum regis.[5]

July 9. The king comes to Stokes, near Portsmouth.

Tunc peractis negotiis suis[6] apud Wintoniam, rex iter suum arripuit versus mare ad transfretandum in Normanniam; et venit ad Stokes juxta Portesmutham,[7] ubi naves suæ erant, feria septima,[8] septimo idus Julii.

July 10. He goes to Stansted.

Et quia ventus erat ei contrarius, in crastino transtulit se usque Stanstede, ibi moram facturus donec audiret rumores de Francia, vel donec haberet prosperum ventum ad transfretandum.

July 12. He hears that cardinal Peter is sent to lay his whole dominions under interdict, to enforce the marriage of Richard.

Tertia vero feria sequenti, scilicet quarto idus Julii, dum ibidem moram faceret, venit ad eum Johannes de Rainewilla,[9] frater Templi,[10] missus ex parte Ricardi Giffard[11] et Roberti Pikenot et Roberti filii Bernardi, nunciorum suorum quos in Franciam miserat; et indicavit ei ex parte eorum, quod Petrus qui electus erat Meldensis[12] ecclesiæ, nunc vero cardinalis, et missus ab apostolica sede legatus in Franciam, in mandatis a summo pontifice Alexandro acceperat, quod[13] tota terra ejus citra mare MS. B. fo. 30 a.

---

[1] *in*] om. B.
[2] *Petroci*] Petrocii, B.
[3] *theca*] teca, A.; tecta, B.
[4] *Bothmeniæ*] om. B.
[5] *R. de Malebranche . . . regis*] abbatiam de Burtonia super Trentam, B.
[6] *suis*] om. B.
[7] *Portesmutham*] Portesmute, B.
[8] *septima*] sexta, B.
[9] *Rainewilla*] Ramevilla, B.
[10] *Templi*] de Templo, B.
[11] *Giffard*] Gistard, B.
[12] *Meldensis*] Meldelsis, A. Peter cardinal of S. Chrysogonus, had been elected to Meaux.
[13] *quod*] ut, B.

et ultra,[1] anathemati subderetur, nisi permitteret[2] quod Ricardus filius ejus,[3] comes Pictaviæ,[4] sibi in uxorem[5] acciperet Aelais filiam regis Franciæ, quam ipse jamdiu, et ultra quam inter eos convenerat, in custodia sua habuit ad opus prædicti Ricardi. Quod cum rex Angliæ audisset, consuluit episcopos suos qui aderant, scilicet Ricardum Cantuariensem archiepiscopum, et Gaufridum Elyensem,[6] et Bartholomæum Exoniensem,[7] et Johannem Cicestrensem episcopum,[8] et alios sapientes regni sui[9] qui tunc aderant, quid super hac re sibi esset agendum. Tandem placuit eis ut archiepiscopus et episcopi qui aderant, appellationem facerent contra prænominatum cardinalem ad Alexandrum summum pontificem de suspecto gravamine; et ita fecerunt; et posuerunt ipsum regem et se ipsos et totum regnum Angliæ in protectione domini papæ, et ad eum appellaverunt. Tunc rex misit nuncium suum ad Rogerium[10] Eboracensem archiepiscopum, et[11] significans ei rumores quos audierat, mandavit ei ut ipse appellationem faceret in sua diocesi ad Romanum pontificem super eodem casu, sicut archiepiscopus Cantuariensis fecerat in sua diocesi.

A.D. 1177. July 12.

The archbishop and bishops appeal to the pope against the legate.

Hoveden, 324. a. 47, shorter.

Eadem[12] vero[13] die, scilicet quarto idus Julii, feria tertia,[14] rex reddidit ibidem Bartholomæo Exoniensi episcopo capellariam de Boseham, et eum inde capellanum suum fecit, quam idem rex prius abstulerat ecclesiæ Exoniensi, et dederat Arnulfo Lexoviensi episcopo. Conquerente namque præfato Exoniensi episcopo de injuria sibi et ecclesiæ suæ illata, et super hoc protrahente in causam per mandatum summi ponti-

July 12. The king restores the royal chaplaincy of Bosham to fo. 104 v°. the bishop of Exeter,

[1] *et ultra*] om. B. W.
[2] *permitteret*] permitteretur, B.W.
[3] *ejus*] regis, B.
[4] *filius . . Pictaviæ*] tr. B. W.
[5] *uxorem*] conjugem, B.; vel in conjugem, A., in margin.
[6] *Elyensem*] Eliensem, B.
[7] *Exoniensem*] Oxoniensem, B.
[8] *Johannem . . episcopum*] om. B.
[9] *sui*] om. B.
[10] *Rogerium*] Rogerum, B.
[11] *et*] om. B.
[12] *Eadem*] Eodem, B.
[13] *vero*] om. B.
[14] *feria tertia*] om. B.

A.D. 1177. July 12. which had been held by Arnulf, bishop of Lisieux.

ficis jam dictum Lexoviensem episcopum, tandem cum idem Lexoviensis episcopus animadverteret, se injuste et contra animi sui conscientiam jam diu tenuisse præfatam capellariam de Boseham, mandavit prænominato Exoniensi episcopo per litteras suas patentes, quod si ipse obtinere posset gratiam regis, ille juri suo, quod sibi in prædicta capellaria[1] vendicabat, cederet. Quod cum regi notuisset, et ipse litteras illas patentes vidisset; statim, ut supradictum est, reddidit Exoniensi episcopo capellariam illam de Boseham, et per litteras suas patentes eam ei confirmavit coram Ricardo Cantuariensi archiepiscopo, et Gaufrido Elyensi[2] episcopo,[3] et J. Cicestrensi episcopo. Hoveden, 324. a. 50, shorter.

He allows the Jews to have cemeteries in every city outside the walls.

Ibidem vero concessit rex[4] Judæis regni sui Angliæ, et licentiam eis dedit habendi cœmeterium in unaquaque civitate Angliæ, extra clausum civitatis,[5] ubi possent rationabiliter et in loco convenienti emere, ad sepeliendum ibi[6] mortuos suos. Nam prius non habebant ipsi in Anglia[7] cœmeterium aliquod nisi apud Lundonias. Et ubicunque aliquis eorum mortuus esset in Anglia, corpus ejus deferebatur ad sepeliendum ibi. Hoveden, 324. a. 55.

The king returns to Winchester to be healed of his wound, July 17.

Facta itaque mora octo dierum apud Stanstede,[8] circa maritima, rex, gravescente cicatrice tibiæ suæ, in ea parte qua læsus fuerat tempore guerræ ex percussione equi cujusdam[9] fratris Templi, per consilium suorum transtulit se usque Wintoniam, ut ibi gratius exspectasset aeris serenitatem, et ventum itineri suo prosperum.

---

[1] *capellaria*] capella, B.
[2] *Elyensi*] Eliensi, B.
[3] *episcopo*] om. B.
[4] *concessit rex*] tr. B.
[5] *clausum civitatis*] civitatem, B.
[6] *ibi*] om. B.
[7] *prius . . in Anglia*] om. B.
[8] *Stanstede*] Stanstedum, B.
[9] *cujusdam*] om. B.; inserted in a different ink in A. Hoveden, 308, gives this account of the wound: "Ibidem vero (sc. July 25, 1174, at Seleham) equus Tostes de "Sancto Homero, cujusdam militis "Templi, percussit regem in tibia, "et multum læsit." This is not mentioned in the present Chronicle, nor is the reference in the text to be found in Hoveden. Cf. Pet. Bles. Ep. xlvi. ed. Busæus, p. 115.

Hoveden, 324. b. 5, shorter. Gervase, Chron. 1437. MS. B. fo. 30. b.

A.D. 1177. Towards July 25, the pope goes to Venice, and the emperor meets him, to close the schism.

[1] Interim appropinquante festo Sancti Jacobi apostoli, Alexander summus pontifex venit Venetiam [2] cum cardinalibus suis, et cum multis sanctæ matris ecclesiæ prælatis, tam archiepiscopis quam episcopis. Et Fredericus Romanorum imperator venit illuc obviam ei [3] cum archiepiscopis et episcopis et principibus Theutonici [4] regni, ad faciendam [5] pacem inter ipsum et summum pontificem, ut deleto schismate, quod jam fere octodecim annos duraverat, pax in ecclesia Dei fieret. [6] Hæc sunt autem nomina virorum qui ex parte summi pontificis paci huic interfuerunt.

Supporters of the pope: cardinal bishops, fo. 105 r°.

Hoveden, 324. b. 8. Gervase, Chron. 1438.

Imbaldus, episcopus Ostiensis cardinalis.[7]
Willelmus de Pavia episcopus Portuensis, cardinalis.[8]
Walterus episcopus Albanensis, cardinalis.
Conradus episcopus Saviæ, cardinalis.[9]
Mainfridus episcopus Palestrinus [10] cardinalis.

cardinal priests,

Johannes Neapolitanus presbyter cardinalis.[11]
Teodinus, presbyter cardinalis.
Petrus de Bona, presbyter cardinalis.[12]
Bosus, presbyter cardinalis.[13]
Herenbrandus, presbyter cardinalis.[14]

cardinal deacons.

Jacinctus, diaconus cardinalis.
Herdizun,[15] diaconus cardinalis.
Chinche Chapel, diaconus cardinalis.[16]
Laborandus, diaconus cardinalis.[17]

---

[1] Rubric in B.: "Scisma Alexandri Papæ."

[2] *Venetiam*] Venetias, B.

[3] *ei*] eis, B.

[4] *Teuthonici*] Teutonici, B. W.

[5] *faciendam*] faciendum, B. W.

[6] This list, *Hæc sunt . . . . alii*, is omitted in B.

[7] Hubaldus, afterwards pope Lucius III.

[8] The person called cardinal of Pavia, p. 21, above.

[9] Conrad of Wittelsbach, archbishop of Mentz, and cardinal bishop of Sabina.

[10] *Palestrinus*] Palestinus, A.

[11] See p. 21 above. He was cardinal priest of S. Anastasia.

[12] Peter de Bono, cardinal priest of S. Mary in Aquiro.

[13] Boso, cardinal priest of S. Pudentiana.

[14] Hildebrand, of the Basilica of the Twelve Apostles.

[15] *Herdizun*] Ardicio, C. D. of S. Theodore.

[16] Apparently Cinthius, C. D. of S. Adrian.

[17] Laborans, C. D. of S. Mary in Porticu.

A.D. 1177. July.

Hugo Boloniæ, diaconus cardinalis.[1] Hoveden, 324. b. 11.

Cardinal deacons.

Huzeszun, diaconus cardinalis.[2]

Rainerius, diaconus cardinalis.[3]

Archbishops of Vienne, Bourges,

Archiepiscopus de Viana.

Archiepiscopus Bituricensis.[4]

Milan,

Archiepiscopus de Melan.[5]

Ravenna.

Archiepiscopus de Ravenna.[6]

Sicilian envoys.

Archiepiscopus de Salerna,[7] ex parte regis Siciliæ, et comes Rogerus de Andria.

Episcopus de Claro Monte.

Abbas Benewallis.[8]

Frater Turri de Cartusa, et multi alii tam ecclesiastici quam sæculares principes.

Supporters of the emperor:

Et hæc sunt nomina illorum qui erant cum imperatore.

The archbishops of Magdeburg, Cologne, Mentz,

Archiepiscopus Madeburgensis.[9]

Philippus, archiepiscopus Coloniensis.[10]

Cristianus, archiepiscopus Maguntinus.[11]

Besançon,

Archiepiscopus de Besenzun.[12]

Treves,

Archiepiscopus de Trevis.[13]

elect of Worms, Prothonotary, Henry of Dietz, Margrave Albert.

Electus de Wermaise.[14]

Prothonotarius imperatoris.[15]

Comes Henricus de Disce.

Marchio Albertus;[16] et multi alii.

---

[1] Hugo, C. D. of S. Eustace juxta Templum Agrippæ.

[2] Hugo Petri Leonis, C. D. of S. Angelo.

[3] Rainer, C. D. of S. George ad Velum Aureum.

[4] Guarin de Girardo, archbishop of Bourges.

[5] Algisius, archbishop of Milan.

[6] Gerard, archbishop of Ravenna.

[7] Romuald, archbishop of Salerno, the historian: ob. 1181.

[8] *Benewallis*] de Bona Valle, Romuald. Salern. ap. Muratori, *Scriptores*, vii. p. 224. Pontius, bishop of Clermont, Hugh, abbot of Bonneval, and brother T. of the Chartreuse, are mentioned as negotiators, by the emperor, in Gervase, Chr. 1440.

[9] Wichman, 1152–1192.

[10] Philip of Heinsberg, 1167–1191.

[11] 1166–1183. The imperial candidate, in opposition to Conrad of Wittelsbach, see p. 186.

[12] Ebrard, archbishop of Besançon.

[13] Arnulf, 1169–1189.

[14] Conrad of Steinberg, elected in 1171, bishop of Worms 1178–1192.

[15] His name is given by Romuald; Guorwinus.

[16] Albert, son of Albert the Bear, margrave of Brandenburg (?). See below, p. 189.

Hoveden, 324. b. 22. Gervase, Chron. 1438. Abstract of the pope's letter, below, p. 189.

A.D. 1177. July 24. The emperor at the church of S. Nicholas renounces the schism, and receives absolution.

Congregatis itaque illis in civitate Venetiæ, nono vero[1] kalendas Augusti, scilicet vigilia beati Jacobi apostoli, præfatus imperator, sicut prius tractatum fuerat et dispositum, venit ad ecclesiam beati Nicolai, quæ per unum milliare a Venetiis distat: et ibi tam ipse quam archiepiscopi,[2] episcopi et alii principes Teuthonici[3] regni, abrenunciantes schismati, per episcopos et cardinales quos dominus papa ad eos absolvendos miserat, absolutionis beneficium meruerunt; et deinde venerunt Venetias, et ibi ante ecclesiam beati[4] Marci, prædictus imperator domino papæ sicut summo pontifici omnem obedientiam et reverentiam humiliter exhibuit. Et recepto ab eo osculo pacis,[5] eum devote dextravit, et cum magna devotione[6] usque[7] ad altare in ecclesiam introduxit. Sequenti vero die, in festo Sancti Jacobi, quod feria secunda evenit, scilicet octavo kalendas Augusti, præfatus imperator venit obviam domino papæ extra ecclesiam Sancti Marci, et dextro latere ejus devote suscepto, eum in ecclesiam introduxit. Et peractis missarum sollemniis, eum usque ad ipsius ecclesiæ portam dextravit. Et cum dominus papa pallefridum[8] suum ascenderet, prædictus imperator tenuit ei staffam: et omnem honorem et reverentiam ei exhibuit quam prædecessores ejus prædecessoribus suis exhibere consueverunt.

He comes to S. Mark's, fo. 105 v°, and meets the pope with great respect.

July 25. The emperor conducts the pope to mass at S. Mark's, and holds his stirrup.

Hoveden, 324. b. 37. Gervase, Chron. 1438.

The antipope Calixtus degraded.

In hoc autem[9] concilio, Johannes abbas de Struma, qui et vocatus fuerat papa Calixtus; qui etiam tertius et ultimus schismatis hujus antipapa exstiterat; degradatus est, et ab ipso imperatore et ab omnibus principibus ecclesiasticis et sæcularibus Teuthonici[10] regni abrenunciatus est. Similiter omnes archiepi-

[1] *vero*] om. B.
[2] *episcopi*] et, præf. B.
[3] *Teuthonici*] Teutonici, B.
[4] *beati*] om. B.
[5] *osculo pacis*] tr. B.
[6] *magna devotione*] tr. B.
[7] *usque*] eum, B.
[8] *pallefridum*] palefridum, B.
[9] *autem*] vero, B.
[10] *Teuthonici*] Teutonici, B.W., and twice below.

A.D. 1177. July 25. Persons ordained by the antipopes degraded.

scopi et episcopi et abbates Teuthonici regni, qui ab eo vel ab aliis antipapis prædecessoribus suis, scilicet ab Octaviano,[1] qui et papa Victor vocabatur, vel ab Widone de Crema, qui et vocabatur papa Paschalis,[2] ordinati fuerant, degradati sunt. Similiter altaria quæ ab eisdem dedicata fuerant subversa sunt. Hoveden, 324. b. 41. Gervase, Chron. 1439.

Conrad of Wittelsbach, who had been elected archbishop of Mentz during the schism, is made archbishop of Salzburg and legate for life.

In hoc autem concilio, Coenredus, frater consobrinus prædicti imperatoris, recepit a manu Alexandri[3] summi pontificis archiepiscopatum Sauceburgæ.[4] Et annuente præfato[5] imperatore, dominus papa concessit eidem Coenredo legatiam[6] totius Teuthonici regni quamdiu ipse vixerit. Iste vero Coenredus, cum electus esset tempore schismatis ad archiepiscopatum Maguntinum, noluit ab Octaviano antipapa consecrari; sed malens[7] inter catholicos pro Nomine Christi egere,[8] quam inter fo. 106 r°. schismaticos divitiis et transitoriis abundare, electioni suæ abrenunciavit, et[9] venit in partes Galliarum usque[10] Senonensem civitatem; et invento ibi Alexandro summo pontifice, qui ea tempestate citra montes illuc pervenerat ad celebrandum concilium, pro amore Dei et pace ecclesiæ se ipsum sponte deposuit: et a præfato papa catholico[11] honorifice susceptus, inter episcopos cardinales connumeratus est, et in ipso concilio factus fuit episcopus cardinalis de episcopatu Savinæ. Hoveden, 324. b. 44. Gervase, Chron. 1439.

Christian, archbishop of Mentz, burns the pall which

Et Cristianus cancellarius ipsius imperatoris[12] successit præfato Coenredo in archipræsulatum Maguntinum, et pallium suscepit a Widone de Crema;[13] quod Hoveden, 324. b. 51. Gervase, Chron. 1439.

---

[1] *Octaviano*] Octoviano, A.; so also below.

[2] *vocabatur . . Paschalis*] tr. B.

[3] *Alexandri*] om. B.

[4] *Saucebergæ*] Sausebergæ, B.

[5] *præfato*] om. B.

[6] *legatiam*] lagaciam, A.

[7] *malens*] maluit, B.; mallens, A.

[8] *egere*] degere, A.

[9] *electioni . . . abrenunciavit et*] om. B.

[10] *usque*] ad, ins. B.

[11] *seipsum . . . . catholico*] cum prædicto papa Alexandro remansit, a quo, B.

[12] *cancellarius . . imperatoris*] tr. B.

[13] *Crema*] et Coenredus noluit renunciare primæ electioni, quæ de eo facta fuit ad archiepiscopatum Mauguntinum, sed appellavit a summo pontifice ad proximum sequens concilium,—ins. B.

Hoveden, 324. b. 53. Gervase, Chron. 1439. MS. B. fo. 31 b.

quia ab eo acceperat, facta pace inter dominum papam et imperatorem, propriis manibus suis combussit Venetiæ[1] in Rivo Alto, in palatio[2] patriarchæ, coram præfato papa Alexandro et cardinalibus suis, et coram[3] archiepiscopis et episcopis et aliis viris ecclesiasticis et principibus Teutonici regni qui paci aderant: et postea absolvit eum dominus papa, et pallium ei dedit.[4] Et sic facta pace Alexander papa remansit, qui statim pacem ecclesiæ subjectis sibi et ecclesiæ Romanæ[5] regibus et principibus et viris ecclesiasticis in his verbis[6] significavit. Significavit autem sic Ricardo Cantuariensi archiepiscopo et suffraganeis suis.

A.D. 1177. July 25. he had received from the anti-pope, and receives a new one from pope Alexander.

Epistola Alexandri papæ ad Ricardum Cantuariensem archiepiscopum.

Hoveden, 325. a. 1. Gervase, Chron. 1439.

"Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus "fratribus Ricardo Cantuariensi archiepiscopo, apostolicæ "sedis legato,[7] et suffraganeis ejus;[8] et dilectis filiis abba- "tibus specialiter ad Romanam ecclesiam pertinentibus in "archiepiscopatu Cantuariensi constitutis, salutem et aposto- "licam benedictionem. Immensas laudes et gratias agimus "Omnipotenti Deo,[9] Qui licet navem Petri diu permisisset "procellosa maris tempestate quassari, nunc tandem impera- "vit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna, ita ut "pacatis maris sævientis fluctibus, prædicta navis ad portum "quietis reducta sit et salutis. Sane carissimus in Christo "filius noster Fredericus, illustris Romanorum imperator, "proximo præterito die Dominico ante festum Beati Jacobi, "cum principibus ecclesiasticis et sæcularibus Teuthonici "regni, cum multa devotione venit Venetiam ad præsentiam "nostram. Et ibi coram innumera multitudine virorum et "mulierum, altis vocibus resonantium laudes Altissimo, nobis "sicut summo pontifici, omnem reverentiam et honorem ex- "hibuit; et in festo beati[10] Jacobi nobis, ad preces ejus, beati "Marci ecclesiam adeuntibus pro celebrandis missarum sol-

The pope informs the archbishop of Canterbury,

that on fo. 106 v°. July 24 the emperor came to Venice and saluted him as pope; and on the 25th attended him at mass,

[1] *Venetiæ*] Vinetiæ, B.
[2] *palatio*] om. A.
[3] *coram*] om. B.
[4] *ei dedit*] tr. B.
[5] *Romanæ*] Romanis, B.
[6] *in his verbis*] om. B.
[7] *apostolicæ . . legato*] om. B.
[8] *ejus*] suis, B.
[9] *Omnipotenti Deo*] tr. B.
[10] *beati*] Sancti, B.

A.D. 1177. August 6. with due respect.

On August 1, the emperor made oath (by proxy) to keep peace with the pope for ever, with Sicily for fifteen years, and for six years with the Lombards; and the pope received him as catholic emperor.

" lemniis,[1] obviam venit, et finita missa, quam a nobis, licet Hoveden, 325. a. 17.
" indignis, reverenter audivit, nobis omnem honorem exhibuit Gervase, Chron. 1439.
" quem prædecessores ejus nostris consueverunt antecessori-
" bus exhibere. In kalendis vero instantis[2] mensis Augusti
" præfatus imperator, ubi erat numerosa[3] hominum multi-
" tudo, in anima sua jurare fecit,[4] et principes sui quos
" præsentes habebat, tam ecclesiastici quam sæculares, præ-
" stito sacramento firmaverunt, quod pacem ecclesiæ perpetuo,
" et pacem carissimi in Christo filii nostri Willelmi illustris
" Siciliæ regis,[5] usque ad quindecim annos; et treugam
" Longobardorum a prædictis kalendis Augusti usque ad sex
" annos, sicut pax et treuga ipsa disposita est et tractata, et
" in scriptis redacta, illæsam debeat et illibatam servare.
" Sicut autem idem imperator nos in catholicum papam[6] et
" spiritualem patrem[7] recepit; ita nos eum in catholicum
" imperatorem, et uxorem ejus in catholicam imperatricem,
" et filium ipsorum in catholicum regem recepimus. Agite
" itaque[8] gratias Creatori nostro, Qui sponsam Suam sacro-
" sanctam ecclesiam Sua miseratione respexit; et ei post
" multas persecutiones, quibus graviter pressa est et attrita,
" per Suam gratiam, plenam pacem[9] reddidit et quietem. MS. B. fo. 31 b.

Dated Venice, in the Rialto, Aug. 6.

" Data Venetiæ in Rivo Alto, octavo idus Augusti."

[10] Similiter in hac eadem forma scripsit Rogero Eboracensi archiepiscopo et Hugoni Dunelmensi episcopo.

The pope informs the archbishop of York of the same events.

fo. 107 r°.

"Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus Hoveden, 325. a. 32.
" fratribus Rogero Eboracensi archiepiscopo, apostolicæ sedis
" legato, et Hugoni, Dunelmensi episcopo, salutem et apostoli-
" cam benedictionem. Exigunt gratissimæ devotionis obsequia,
" quæ nobis et ecclesiæ tam devote quam laudabiliter exhi-
" buisse noscimini, ut felices successus ipsius ecclesiæ vobis,
" sicut specialibus et devotis ecclesiæ filiis spiritualibus,
" describamus, cum dignum sit et conveniens et honestum,
" ut quos ita habuimus in nostra devotione firmos et sta-
" biles, de prosperitate nostra et ipsius ecclesiæ reddamus
" hilares et gaudentes. Agite itaque una nobiscum gratias
" Omnipotenti Deo, Qui habitat in altissimis et humilia re-

---

[1] *sollemniis*] om. B.
[2] *instantis*] om. B. W.
[3] *numerosa*] innumera, B.
[4] *jurare fecit*] juravit, B.
[5] *Siciliæ regis*] tr. B.
[6] *papam*] "Tò 'papam' hic cernitur pene deletum juxta Actum Parliamenti proclamationemque regiam, forte per D. Guil. Burgh-leyensem." Wanley.
[7] *patrem*] om. B.
[8] *itaque*] igitur, B.
[9] *pacem*] gratiam, B.
[10] *Similiter*, &c.] This preface, with the following letter, is omitted in B.

Hoveden, 325. a. 45.

" spicit de supernis; de Cujus munere venit ut sponsa Sua A.D. 1177. July 26.
" sacrosancta ecclesia diu et graviter procellosis fluctibus et
" validissima tempestate quassata, nunc tandem portum salu-
" tis attigerit; et pacatis sævientis procellis, debita et desi-
" derata tranquillitate lætetur. Sane duodecimo kalendas On the 21st of July, the son of the margrave Albert, and the emperor's chamberlain, swore peace with the pope and Sicily, and to observe the Lombard truce.
" instantis mensis Augusti, de mandato carissimi in Christo
" filii nostri Frederici, illustris Romanorum imperatoris, filius
" marchionis Alberti, vir nobilis, magnus et potens, et came-
" rarius ipsius imperatoris, præsentibus principibus ecclesias-
" ticis et etiam sæcularibus Teuthonici regni, publice in
" anima ejus, in præsentia nostra, coram numerosa hominum
" multitudine præstiterunt, tactis sacrosanctis Ewangeliis,
" juramentum; quod postquam idem imperator veniret Vene-
" tias, omni quæstione et contradictione sopita, pacem ecclesiæ,
" sicut per fratres nostros et principes suos disposita est et
" tractata, et pacem carissimi in Christo filii nostri Willelmi
" illustris Siciliæ regis usque ad quindecim annos, et treugam
" Longobardorum usque ad sex annos, in anima sua; et etiam
" a principibus suis faceret, sicut in scripto[1] pacis et treugæ
" continetur, juramento firmari; et principes Teuthonici regni,
" videlicet venerabiles fratres nostri Magdeburgensis, Coloni-
" ensis, et Cristianus dictus Maguntinus archiepiscopus, et
" quidam alii, id ipsum in anima sua pro se jurare fecerunt.
" Nono vero kalendas Augusti, præfatus imperator, sicut July 24, the emperor and his princes renounced the schism.
" tractatum fuerat et dispositum, venit ad ecclesiam Sancti
" Nicholai, quæ per unum milliare distat a Venetiis, et ibi
" tam ipse quam archiepiscopi, episcopi, et alii principes
" Teuthonici regni, abrenunciantes schismati, per fratres nos-
" tros episcopos cardinales de mandato nostro, præsentibus
" quibusdam aliis, absolutionis beneficium meruerunt: et deinde
" venerunt Venetias; et ibi ante ecclesiam Beati Marci præ-
" dictus imperator, innumera multitudine virorum et mulierum fo. 107 v°.
" præsente, et alta voce reddente gratias et laudes Altissimo, At S. Mark's he met the pope with due respect.
" nobis sicut summo pontifici obedientiam et reverentiam
" humiliter et reverenter exhibuit. Et recepto a nobis pacis
" osculo, nos devote dextravit, et cum reverentia qua decuit et
" devotione usque ad altare in ecclesiam introduxit. Sequenti
" vero die, in festo beati Jacobi, ab eodem imperatore rogati, July 25, he attended him at mass,
" ad prædictam ecclesiam Sancti Marci sollemnia celebraturi
" missarum accessimus; et nobis illuc venientibus præfatus
" imperator extra ecclesiam obviam venit, et dextro latere
" nostro devote susceptо, nos in ecclesiam introduxit. Et and held the pope's stirrup.
" peractis Missarum sollemniis, nos usque ad ipsius ecclesiæ
" portam dextravit; et cum ascenderemus palefridum nostrum

[1] *scripto*] scripta, A.

A.D. 1177. July 25.

" ibi paratum, staffam tenuit, et omnem honorem et reveren- Hoveden, 325. b. 19.
" tiam nobis exhibuit, quam prædecessores ejus nostris con-
" sueverunt antecessoribus exhibere. Erit itaque sollicitudinis
" vestræ nobis et ecclesiæ in prosperis successibus congaudere,
" et effectum pacis aliis devotis ecclesiæ filiis aperire; ut ii
" quos zelus domus Domini tangit, de pacis munere divinitus
Dated, Venice, in the Rialto, July 26.
" dato, in Domino gaudeant et exultent. Datum Venetiæ in
" Rivo Alto, septimo kalendas Augusti."

August 17. king Henry II. embarks at Portsmouth, and on the 18th lands at Caplevic.

Interea appropinquante festo Assumptionis beatæ[1] MS. B. fo. 31 b. Mariæ, rex,[2] qui moram fecerat apud Wintoniam, ad mare se transtulit, et tertia die sequenti, scilicet xvi°. kalendas Septembris, sero, naves ascendit apud Porthesmuth.[3] Et in crastino, scilicet xv°. kalendas Septembris, feria quinta,[4] applicuit in Normanniam apud Kapelwic, et fere omnes comites et barones et milites Angliæ secuti sunt eum in Normanniam.[5] Et cum applicuisset, misit Gaufridum filium suum in Britanniam ad debellandum

Sept. 11, the two Henries are at Rouen, and meet cardinal Peter, who threatens an interdict.

inimicos suos Britanniæ. Et paulo post, scilicet tertio idus Septembris, venit ipse rex Rothomagum, et rex filius suus[6] cum eo. Et Petrus tituli Sancti Chryso- Hoveden, 325. b. 25, shorter. goni[7] presbyter cardinalis, apostolicæ sedis legatus,

fo. 108 r°.

venit illuc eis obviam, volens totam terram regis cismarinam et transmarinam, de mandato Alexandri summi pontificis, sub interdicto ponere, nisi Ricardus comes Pictaviæ, filius ejus, filiam regis Franciæ, nomine Aelais,[8] sibi in uxorem copulasset. Cumque rex tot et tanta pericula sibi et regno suo imminere sensisset, indùcias a præfato cardinali quæsivit, donec locutus

The king fixes a conference with king Lewis, for Sept. 21.

esset cum rege Franciæ, patre puellæ. Quibus tandem ab eo impetratis, et nunciis suis ad regem Franciæ missis, colloquium de pace et concordia cum eo cepit inter Yveri et[9] , in festo Sancti Mathæi apostoli.

---

[1] *beatæ*] Sanctæ, B.
[2] *rex*] Henricus, ins. B.
[3] *Porthesmuth*] Portesmu, B.
[4] *scilicet . . quinta*] om. B.
[5] *in Normanniam*] om. B.
[6] *suus*] ejus, B.
[7] *Chrysogoni*] Grisogoni, A.; Grissogoni, B.
[8] *nomine Aelais*] om. B.
[9] *inter Yveri et*] om. B.; blank in A.; "apud Yveri," H.; "ad "certum locum assignatum," J. The place was Nonancourt, between Yvry and Verneuil. See R. de Diceto, c. 599.

Venit autem ibidem, scilicet[1] Rothomagum,[2] ad regem, Valleramnus[3] de Yveri, et reddidit ei castellum et turrim de Yveri,[4] ita quod ipse Walleramnus remaneret inde custos ad opus regis, et dedit inde regi filium suum in[5] obsidem. Adveniente igitur festo Sancti Mathæi apostoli, scilicet undecimo kalendas Octobris, præfati reges ad terminum et locum colloquii prænominatum venerunt, cum principibus et majoribus regni sui,[6] in quo colloquio rex Angliæ concessit regi Franciæ, quod Ricardus comes Pictaviæ, filius ejus, filiam ipsius in conjugem duceret; et postea hanc pacem et concordiam subscriptam fide et sacramentis et scripto, utriusque sigillo confirmatam fecerunt inter se.

A.D. 1177. September. Yvry surrendered to the king.

Hoveden, 325. b. 33, shorter.

Conference on Sept. 21; Richard is to marry Adelais, and peace is made.

Hæc[7] est pax et concordia quæ facta est inter regem Franciæ et regem Angliæ.

Hoveden, 325. b. 44. Gervase, Chron. 1442. Gir. Camb. De Inst. Pr. ii. 5.

"Sciant omnes tam[8] præsentes quam[9] futuri, quod ego "Lodovicus Dei gratia rex Francorum, et ego Henricus "eadem gratia rex Angliæ, volumus ad omnium tam præsen-"tium quam futurorum notitiam pervenire, nos, Deo inspi-"rante, promisisse et jurasse, quod simul ibimus in servitium "Christianitatis, et crucem suscipiemus ituri Jerosolimam, "sicut in scripto de susceptione crucis inter nos facto con-"tinetur. Volumus etiam quod omnes sciant quod sic sumus "et amodo volumus esse amici; quod uterque nostrum alteri "conservabit vitam et membra, et terrenum honorem suum, "contra omnes homines, pro posse suo. Et si quæcunque "persona alterutri nostrum malum facere præsumpserit, ego "Henricus juvabo Lodovicum regem Franciæ, dominum meum, "contra omnes homines pro posse meo. Et ego Lodovicus "juvabo Henricum regem Angliæ contra omnes homines pro "posse meo, sicut hominem et fidelem meum; salva fide "quam debemus hominibus nostris, quamdiu ipsi fidem nobis "servabunt. Et neuter nostrum amodo retinebit inimicum "alterius[10] in terra sua[11] ex quo requisitus inde fuerit.[12] Et

Peace of Yvry.

The kings agree to go on crusade, to be friends henceforth and allies.

fo. 108 v°.

[1] *scilicet*] om. B.
[2] *Rothomagum*] Rothomagensis, B.
[3] *Vallcramnus*] Walerannus, B.
[4] *et . . Yveri*] tr. B.
[5] *filium suum in*] om. B.
[6] *venerunt . . sui*] tr. B.
[7] *Hæc*] Et hæc, B.
[8] *tam*] om. B.
[9] *quam*] et, B.
[10] *amodo . . alterius*] tr. B.
[11] *sua*] nostra, B.
[12] *fuerit*] fugerit, A.

A.D. 1177. Sept. 21.

The disputes about Auvergne, Châteauroux, and Berry are reserved for arbitration.

The arbiters on Lewis's side: three bishops, and the counts Theobald of Blois, Robert of Dreux, and Peter of Courtenay.

The arbiters on Henry's side: three bishops, and Maurice de Croum, William Maingot, and Peter of Montrabel.

MS. B. fo. 32 a. Hoveden, 325. b. 55. Gervase. Chron. 1442. Gir. Camb. De Inst. Pr. ii. 5.

"ut inter nos amodo tollatur[1] omnis[2] materia discordiæ, consessimus ad invicem, quod de terris et possessionibus et aliis rebus, quas quisque nostrum modo possidet, alter adversus alterum inde nihil amodo[3] petet, excepto eo de Alvernia, unde contentio inter nos est; et excepto feudo de Castro Raulfi,[4] et exceptis minutis feuodis, et divisis terrarum nostrarum de Berria, si homines nostri aliquid inde interceperint inter se vel adversus alterum nostrum. Si autem super his quæ superius excepta sunt, per nosmet[5] ipsos convenire non poterimus; ego Lodovicus rex Francorum elegi tres episcopos, Claremontensem, Nivernensem, Treternensem; et tres barones, comitem Theobaldum et comitem Rodbertum et Petrum de Curteneia fratres meos: et ego Henricus rex Angliæ elegi tres episcopos, Willelmum Cenomannensem, Petrum Petragorensem,[6] et R. Namnatensem;[7] et tres barones, Mauricium de Croum, Willelmum Mangot, et Petrum de Monte Rabel, ex parte mea: qui inquisita diligenter hinc inde veritate, tam per seipsos quam per juramenta hominum[8] terrarum illarum, prædicti episcopi in verbo veritatis asseverabunt, et laici jurabunt, quod quæcunque cognoverint de jure cujusque nostrum esse, hoc inter nos dicent, et nos eorum dicto, bona fide firmiter stabimus. Si vero omnes illi episcopi quos ego Lodovicus elegi interesse non poterunt, nihilominus stabimus dicto illorum duorum qui intererunt. Et si omnes barones ex parte mea nominati non interfuerint, pro eo non remanebit quin stemus dicto illorum[9] duorum qui interfuerint: et similiter erit de illis quos ego rex Henricus elegi, tam de episcopis quam de baronibus. Juravimus etiam quod nullum malum faciemus eis propter hoc quod veritatem inde dixerint. Et si forte, quod Deus avertat, inter nos de terris nostris aliqua querela amodo[10] oriatur, per eosdem bona fide et sine malo ingenio sine dilatione terminetur. Si
fo. 109 r°. autem aliqua prædictarum personarum interim mortua fuerit, altera loco ipsius substituatur. Si vero alteruter nostrum ante susceptionem crucis iter peregrinationis arripere voluerit; alter qui remanebit terram illius qui in peregrinatione

---

[1] *ut . . tollatur*] tr. B.
[2] *omnis*] omnino, præf. B.
[3] *nihil amodo*] tr. B.
[4] *Raulfi*] Radulfi, B.
[5] *nosmet*] nos, B.
[6] *Petragorensem*] Petragonensem, B.
[7] *Namnatensem*] Namnetensem, B.
[8] *hominum*] om. A. B.
[9] *illorum*] aliorum, B.
[10] *amodo*] om. B.

Hoveden, 326. a. 23. Gervase. Chron. 1443. Gir. Camb. De Inst. Pr. ii. 5.

A.D. 1177. Sept 21.

" erit, et homines sicut sua propria et dominica fideliter[1] cus-
" todiet et manutenebit. Postquam vero, Deo volente, crucem
" susceperimus, homines nostros qui nobiscum ibunt faciemus
" jurare, quod si alteruter nostrum in via decesserit, quod
" Deus avertat, ita illi qui superstes erit[2] fideliter servient,
" sicut servirent domino suo si vivus esset; quamdiu in terra
" Jerosolimitana morari voluerit.[3] Pecuniam vero defuncti
" habebit vivus ad faciendum servitium Christianitatis, præter
" illam partem[4] quam ante iter suum, certis locis et certis
" personis dandam decreverit. Et si uterque nostrum doces-
" serit, eligemus, si nobis Deus[5] spatium indulserit, de probis
" et fidelibus[6] hominibus nostris, quibus committetur pecunia
" utriusque nostrum, ad faciendum servitium Christianitatis,
" et qui ducent et regent homines nostros. Antequam etiam
" iter arripiamus post susceptam crucem, faciemus illos jurare,
" quos custodes et gubernatores constituemus terrarum nos-
" trarum, quod ipsi bona fide cum omni posse suo, si necesse
" fuerit, se[7] invicem[8] juvabunt, ad defendendum terras nos-
" tras, cum ab invicem requisiti fuerint. Ita quod illi quos
" ego Henricus rex Angliæ præfecero ad gubernandum terras
" meas, cum omni posse suo,[9] juvabunt ad defendendum
" terras Lodovici regis Franciæ domini mei, quemadmodum
" terras meas defenderent si civitas mea Rothomagi obsessa
MS. B. fo. 32 b. " esset. Et eodem modo, quod illi quos ego Lodovicus[10]
" rex Franciæ præfecero ad gubernandum terras meas, cum
" omni posse suo, juvabunt ad defendendum terras Henrici
" regis Angliæ, quemadmodum terras meas defenderent si
" civitas mea Parisius obsessa esset. Volo etiam quod mer-
" catores et omnes homines, tam clerici quam laici, de terra
" sua[11] cum omnibus rebus suis securi sint et pacem habe-
" ant per omnes terras meas. Et ego Henricus rex Angliæ
" similiter volo, quod mercatores, et omnes homines[12] tam
" clerici quam laici de terra regis Franciæ, domini mei,[13]
" cum omnibus rebus suis sint securi,[14] et pacem habeant per
" omnes terras meas. Hæc autem suprascripta[15] nos firmiter

Each of the kings is to protect the dominions of the other during his absence: in case of one dying the survivor is to command his forces and dispose of his treasure.

Guardians are to be appointed during the crusade to govern the kingdoms, with strict injunctions to peace and mutual protection.

The subjects of each king are to be safe in the dominions of the other.

fo. 109 v°.

---

[1] *fideliter*] om. B.
[2] *erit*] erunt, B.
[3] *voluerit*] voluerint, A.
[4] *illam partem*] tr. B.
[5] *nobis Deus*] tr. B.
[6] *et fidelibus*] om. B.
[7] *se*] sese, B. W.
[8] *invicem*] ad invicem, B.
[9] *omni posse suo*] omne posse suum, A.
[10] *Lodovicus*] Lodowicus, B. passim.
[11] *sua*] regis Franciæ, B.
[12] *homines*] om. B.
[13] *domini mei*] om. B.
[14] *sint securi*] tr, B.
[15] *suprascripta*] subscripta, B.

A.D. 1177. Sept. 21. Peace of Yvry.

" observaturos promisimus et juravimus, in præsentia venera- Hoveden, 326. a. 43.
" bilis[1] Petri tituli Sancti Chrysgoni[2] presbyteri cardinalis,[3] Gervase, Chron. 1443.
" apostolicæ sedis legati; et in præsentia [4]Ricardi Winto- Gir. Camb. De Inst.
" niensis episcopi et Johannis Carnotensis episcopi, et Hen- Pr. ii. 5.
" rici Bajocensis episcopi, et Frogerii Sagiensis episcopi, et
" Ægidii Ebroicensis episcopi, et Henrici regis Henrici regis
" Angliæ filii, et comitis Theobaldi, et comitis Rodberti, et
" Petri de Curteneia, et comitis Symonis, et Willelmi de
" Humez, et multorum aliorum tam clericorum quam lai-
" corum."[4]

The young king is sent into Berry.

Finito itaque colloquio, rex Angliæ misit Henricum regem filium suum in Berriam,[5] ad subjiciendum sibi inimicos suos.

Henry II. goes to Verneuil, and there at the request of the Bons Hommes of Grandmont, makes a statute about the payment of debts of crusaders.

Et ipse[6] ivit ad Vernolium, et ibidem[7] intuitu Hoveden, 326. a. 49.
Divini amoris, et prece et petitione Bonorum Hominum de Grandi Monte motus, statuit coram Ricardo Wintoniensi episcopo, et Henrico Bajocensi episcopo, et Ægidio Ebroicensi episcopo, et Frogero Sagiensi episcopo, et coram Simone comite Ebroicensi, et Rodberto comite Leircestriæ,[8] et coram multis aliis comitibus et baronibus regni sui, ne quis pro debito domini, res hominis capere præsumeret; nisi homo ejusdem debiti debitor aut plegius[9] exstiterit: sed redditus quos homines reddere deberent dominis suis reddantur[10] creditori dominorum suorum et non dominis.[11] Cæteræ vero res hominum propriæ sint in pace, neque eis pro dominorum debitis liceat cuique namtire.[12] Hoc statutum et consuetudinem statuit dominus rex, et teneri præcepit in omnibus villis suis, et ubique in potestate sua; scilicet in Normannia, et[13] Aquitania, et Andegavia et Britannia, generale et ratum. Et ut

---

[1] *venerabilis*] domini, B.
[2] *Chrysogoni*] Crisogoni, A.; Grisogoni, B.
[3] *cardinalis*] et, ins. B.
[4] *Ricardi . . laicorum*] omnium episcoporum et comitum et baronum, B.
[5] *Berriam*] Berria, A.
[6] *Et ipse*] Ipse vero, B.
[7] *ibidem*] ibi, B.
[8] *et Henrico . . Leircestriæ*] om. B.
[9] *plegius*] debitor, B.
[10] *reddantur*] om. B.
[11] *dominis*] reddantur, ins. B.
[12] *namtire*] nantire, B.
[13] *et*] in, B.

Hoveden, 326. b. 5.

hoc statutum firmiter teneretur et ratum permaneret, scripto commendari, et sigilli sui auctoritate confirmari fecit. A.D. 1177. September.

Et postea summonere fecit comites et barones Normanniæ per litteras suas, quod essent apud[1] eum apud Argentomium, in festo Sancti Dionysii, parati equis et armis, remanendi secum in servitio suo. His itaque gestis venit ipse usque Alenziun,[2] et misit inde Ricardum filium suum in Pictaviam ad inimicos suos debellandos. Henry II. summons the forces of Normandy to Argentan on Oct. 9; and goes to Alençon. fo. 110 r°.

Hoveden, 326. b. 5.

Interim circa festum Sancti Michaelis, quinto kalendas Octobris, feria tertia,[3] dum Gaufridus præpositus ecclesiæ Sancti Johannis Beverlaci, nepos Rogeri Eboracensis archiepiscopi, et cancellarius Henrici regis filii Henrici regis,[4] maria sulcaret[5] inter Angliam et Normanniam, procellosa maris tempestas navem, quæ illum gestabat,[6] quassavit, dissolvit et submersit. Submersi autem in ea sunt[7] prædictus Gaufridus regis cancellarius, et Robertus magnus magister scholarum Eboraci, vir siquidem omni morum honestate præditus, et circumspectus et prudens; et multi alii tam clerici quam laici, numero videlicet trecenti viri, in ea submersi sunt.[8] Sept. 27. Geoffrey, the provost of Beverley and chancellor, is lost at sea, with many others.

MS. B. fo. 32 b.

Eodem vero anno tot naves perierunt in mari Britannico, et in illo quo navigatur inter Angliam et Normanniam, quot non perierant multis annis transactis. Great storms at sea.

Hoveden, 326. b. 10, much shorter.

Interim dominus rex Angliæ audiens quod rex filius suus minime proficere potuisset in Berria, congregavit exercitum magnum, et statim post festum Sancti Michaelis promovit exercitum suum in Berriam, et redditum est ei castellum Radulfi. Quo accepto promovit exercitum suum versus Castre volens illud obsidere; October. Henry II. invades Berry, takes Châteauroux, and threatens La Châtre.

[1] *apud*] ad, B.
[2] *Alenziun*] Alenzun, B.
[3] *feria tertia*] om. B.
[4] *Henrici regis*] tr. B.
[5] *maria sulcaret*] tr. B.
[6] *gestabat*] gerebat, B.
[7] *autem in ea sunt*] sunt autem, B.
[8] *et circumspectus . . sunt*] supplied from B. The MS. Julius A. xi. ends with the word *præditus*, in the middle of the page, and with a full stop after it.

A.D. 1177. October. fo. 33 r°. The lord of La Châtre surrenders the daughter of Ralph of Deols.

nam dominus illius oppidi filiam Radulfi de Dolis rapuerat, et raptam in suam custodiam tenuit, affirmans quod illam regi non redderet. Sed cum audivisset quod rex in manu potenti appropinquasset, venit ei obviam, et facta pace cum eo reddidit ei filiam prædicti Radulfi, et eam tradidit custodiendam apud Chinonem.

Henry II. advances into Limousin, and punishes the rebels.

Et profectus est inde rex in Lemovensem provinciam, et implacitavit comites et barones Lemovenses, et cæteros comprovinciales qui contra eum cum filiis suis tenuerant tempore guerræ: et multa gravamina eis intulit secundum quod unusquisque promeruit: et postea reversus est in Berriam.

After Nov. 11. A conference held at Graçay to settle the question of Auvergne: which is referred to a commission.

Et post festum Sancti Martini ipse et rex Franciæ convenerunt apud Graszay, colloquium habituri de controversiis quæ vertebantur inter eos de terris et divisis Alverniæ. In quo colloquio convocatis comitibus et baronibus Alverniæ, rex Angliæ volens per eos certificari de jure suo, quæsivit ab eis, quod jus prædecessores sui, scilicet duces Aquitanniæ, habebant in Alvernia. Et responderunt totam Alverniam de antiquo jure pertinere ad dominium ducis Aquitanniæ, excepto episcopatu[1] , quem dicebant pertinere ad donationem regis Franciæ. Sed Lodowicus rex Franciæ noluit consentire huic diffinitioni, sed elegit ex parte sua tres episcopos et tres barones. Similiter rex Angliæ elegit ex parte sua tres episcopos et barones, ad inquirendum diligenter quis illorum majus jus haberet in Alvernia: et placuit utrique regi stare bona fide, et sine malo ingenio, dicto et inquisitioni supradictorum duodecim virorum, secundum præscriptam conventionem superius inter illos factam.

December. Henry II. at Grandmont pur-

Itaque finito colloquio, rex perrexit usque Grandem Montem, et Audebertus[2] comes Marchiæ veniens illuc

Hoveden, 326 b. 12.

---

[1] *episcopatu*] Blank in B. The bishopric of Auvergne was that of Clermont.

[2] Audebert V., count of La Marche, 1150–1180. The agreement did not take effect, the Lusignans having possessed themselves of half the county. Matilda of An-

ad eum coram archiepiscopo Burdegalensi,[1] et Johanne episcopo Pictaviæ, et pluribus aliis tam clericis quam laicis, vendidit prædicto regi totum comitatum Marchiæ pro xv. libris[2] Andegavensis monetæ, et viginti mulis et viginti palefridis, sicut in hac subscripta carta comitis continetur. A.D. 1177. December. chases the county of la Marche.

Hoveden, 326. b. 18.

"Notum sit omnibus præsentibus et futuris, quod ego Audebertus comes Marchiæ, mortuo filio meo quem solum habebam hæredem, devotus propriæ voluntatis arbitrio, quia Deo in perpetuum voveram deservire, vendidi totam terram meam, et quicquid me jure hæreditario contingebat, domino meo Henrico illustri Anglorum regi, nullo penitus reclamante, immo nullo penitus existente qui de jure posset reclamare; pro xv. libris[2] Andegavensis monetæ, in integrum apud Grandem Montem persolutis, et xx. mulis et xx. palefridis. Firmavi autem fide mea corporaliter præstita, in manu Willelmi archiepiscopi Burdegalensis, me domino regi et hæredi suo Pictaviæ, vel cuicunque donaverit eam, prædictam terram warantizaturum bona fide et sine malo ingenio, contra omnes homines; et in tota vita mea me nihil facturum neque maritagio neque alio modo quo minus prædicta venditio inconcussa permaneat. Ne autem mea hæc venditio sollemniter celebrata, aliqua possit in posterum malignitate divelli, eam sigillo meo munivi. Actum publice anno ab incarnatione Domini M°C°LXX°VII°., mense Decembri, apud Grandem Montem,[3] præsentibus archiepiscopo Burdegalensi et episcopo Pictaviæ et pluribus aliis." Sale of the county of la Marche.

Hoveden, 326. b. 35.

His itaque apud Grandem Montem gestis,[4] rex Angliæ recepit homagia et fidelitates et ligantias de baronibus et militibus terræ comitis Marchiæ, quam emerat. Et Audebertus comes Marchiæ, accepta pecunia quam rex ei debuit, cum festinatione recessit. Payment of the price. fo. 33 v°.

Et rex Angliæ inde recedens venit in Andegaviam, Henry returns into Anjou.

---

goulême, the next of kin to count Audebert, was admitted to the remainder by Richard as over lord, who, according to Geoffrey of Vigeois, intended to marry her. She ultimately married Hugh le Brun IX. of Lusignan, and thus united the two portions of la Marche.

[1] William Templier, archbishop of Bourdeaux.

[2] *libris*] millibus librarum, Hoveden.

[3] *Grandem*] Grandum, B.

[4] *gestis*] om. B.; supplied from Hoveden.

A.D. 1177. December. et quia festum Dominicæ Nativitatis instabat, ibidem moram fecit.

Henry II. keeps Christmas at Angers. Anno ab incarnatione Domini M°C°LXX°VIII°., Henricus rex Angliæ, filius Matildis imperatricis, die Natalis Domini, quæ Dominica evenit, curiam suam tenuit apud Andegavim civitatem, et convocatis principibus et majoribus illius provinciæ, sollemne festum celebravit. Hoveden, 327. a. 29, shorter.

A.D. 1178. He keeps Easter, April 9, at Angers, and then returns to Normandy. Similiter idem rex Angliæ ibidem sollemne festum celebravit in sollemnitate Paschali. Et post Pascha in Normanniam rediit; et missis nunciis suis ad Lodowicum regem Franciæ, ab eo impetravit quod ipse rex Franciæ in manu sua et custodia recepit omnes terras suas transmarinas, scilicet Normanniam, et Aquitanniam, et Andegaviam, et Britanniam, et omnes alias terras suas, sicut in hoc subscripto continetur. Hoveden, 327. a. 32.

Lewis VII. undertakes the protection of Henry's foreign dominions. "Lodowicus rex Franciæ, omnibus ad quos præsentes litteræ pervenerint, salutem. Noverit universitas vestra quod nos recepimus in custodiam nostram totam terram Henrici regis Angliæ, carissimi fratris nostri, in cismarinis partibus sitam, si contigerit eum in Angliam transfretare vel peregre proficisci. Ita quod quando ballivi sui de terra transmarina nos requisierint, præstabimus ad ejusdem terræ defensionem et protectionem, bona fide et sine malo ingenio, eis consilium et auxilium. Actum apud Vicenas." Hoveden, 327. a. 33.

Henry II. appoints officers in Normandy. Itaque Henricus rex Angliæ honori sui et regni sui securitati modis omnibus quibus potuit providens, justitias suos et rectores, de quorum fidelitate et prudentia confidebat, in Normannia et in cæteris terris suis transmarinis constituit.

Henry II. and Lewis VII. take measures against the heretics of Toulouse. Et quia ad aures ipsius et regis Franciæ pervenerat quod quædam gens perfida, quæ se Bonos Homines appellari fecerant, in terra Tolosana congregata erant; et quod ipsi Christianæ fidei contraria prædicabant; et quod multorum animas falsa prædicatione deceperant, noluit in Angliam transfretare, quod jam diu affectaverat, donec, per consilium et adjutorium regis Franciæ, tales viros tam ecclesiasticos quam laicos in terram Tolosanam misisset, qui præfatam gentem perfidam vel Hoveden, 327. a. 40, much shorter.

prædicatione sua ad veræ fidei cognitionem converterent, vel debellationibus suis a terris eosdem et a Christiana conversatione eliminarent. Itaque habito cum rege Franciæ et majoribus regni consilio, utrique regi placuit quod illuc simul irent in propriis personis cum manu potenti et bellicosa, ad debellandum præfatam gentem. A.D. 1178. They agree to march against the heretics;

Hoveden, 327. a. 42, shorter.

Elapso demum aliquanto temporis spatio, displicuit prædictis regibus hoc consilium, et videbatur eis plus posse proficere si viros sapientes et bellicosos misissent quam si in propriis issent. Et memores documenti illius eloquentissimi, qui ait, but afterwards determine to send certain clergy to persuade, and princes to compel them to obedience.

Claudian, xv. 384.

" Vindictam mandasse sat est, plus nominis horror
" Quam tuus ensis aget; minuit præsentia famam;"

elegerunt Petrum tituli Sancti Chrysogoni[1] presbyterum cardinalem, apostolicæ sedis legatum; et Bituricensem et Narbonensem archiepiscopos; et Reginaldum Battoniensem, et Johannem Pictaviensem, et abbatem Henricum Clarevallensem, et multos alios ecclesiasticos de quorum prædicatione et doctrina confidebant. Præterea eligebant vicecomitem de Turrena,[2] et Reimundum de Castro Novo, et comitem Tolosanum,[3] et multos alios viros potentes, et miserunt illos ut vel ipsam prædictam gentem ad fidem Christianorum converterent, vel prorsus a finibus eorum eliminarent. Cumque præfatus cardinalis et episcopi, cum abbatibus, comitibus et baronibus qui eis associati fuerant, Tolosam civitatem venirent; invenerunt ibi quendam divitem duo castella habentem, unum infra civitatem et aliud extra muros civitatis; qui ante illorum ad- fo. 34 r°. The commissioners visit Toulouse,

[1] *Chrysogoni*] Grissogoni, B. Peter, cardinal priest of S. Chrysogonus, 1173–1179, Guarin de Girardo, archbishop of Bourges, Pontius, archbishop of Narbonne, Reginald Fitz-Jocelin, bishop of Bath, and John aux Bellesmains, of Poictiers; Henry, abbot of Clairvaux, afterwards cardinal bishop of Albano.

[2] Raymond II., viscount of Turenne, 1143–1190.

[3] Raymond V., count of Toulouse, 1148–1194.

A.D. 1178. and having examined one of the chief men among the heretics, condemn him to forfeit all his possessions.

ventum se hæreticæ pravitatis sectatorem profitebatur; et jam præ timore exterritus, sectam illam execrabilem velare cupiens, Christianum se esse simulabat. Sed cum hoc præfato cardinali innotuit, præcepit prædictum divitem coram eo adduci. Cumque adductus esset ut fidem suam confiteretur, in omnibus articulis inventus fuit Christianæ fidei contrarius, et ideo a prædicto cardinali et episcopis qui cum eo erant, manifestus hæreticus judicatus est et condemnatus. Et ab ipsis præceptum est, ut res ipsius confiscarentur, et ut turres ejus, quas proceras et pulcherrimas habuit, funditus everterentur. Qui cum vidisset se damnatum esse et res suas confiscari, venit ad cardinalem et ad socios suos episcopos, et prostratus ad genua eorum veniam petiit, ut erudirent eum fide Christiana, et crederet. Et ipse, injuncta sibi pœnitentia, nudus factus et ligatus manus suas a tergo, per vicos et urbis plateas fustibus cæsus ducitur. Cumque ita cæsus fuisset, et Christianæ fidei professionem professus, in remissionem peccatorum suorum, Jerosolimam ire constituit; et in eundo et redeundo, et ibi moram faciendo, trium annorum spatium in pœnitentia recepit. Tandem tamen ad instantiam cardinalis et eorum episcoporum qui affuerant, impetravit a domino suo comite Tolosano, quod peracta peregrinatione Jerosolimitana, libere liceret ei domum redire, redditis sibi possessionibus suis; ita tamen quod turres illæ caderent in testimonium hæreticæ pravitatis, et daret domino suo comiti Tolosano quingentas libras argenti.

Hoveden, 327. b. 5, shorter.

He submits, does penance, and is sent on pilgrimage for three years.

Other heretics submit.

His itaque gestis, multi hæretici timentes ne simili modo tractarentur, venerunt ad cardinalem illum et ad episcopos qui secum erant, et secreto confessi sunt errorem suum, et veniam meruerunt.

Hoveden, 327. b. 18.

The heretic preachers undertake to appear before the

Inter hæc pervenit ad aures illorum quod quidam falsi fratres, R. videlicet de Bauniaco,[1] et B. Raimundi, et quidam alii hæresiarchæ, transfigurabant se in an-

Hoveden, 327. b. 20.

[1] *Bauniaco*] Bauviaco, B.

Hoveden, 327. b. 22. Abstract of the cardinal's letter, below, p. 202, &c.

gelos lucis, cum sint Sathanæ, et Christianæ fidei contraria prædicantes, multorum animas falsa prædicatione decipiebant, et secum traxerant ad inferos. Qui cum audissent adventum prædicti cardinalis et episcoporum qui cum eo venerant, et invitati essent ut venirent ante eos, ut fidem suam confiterentur, responderunt se ad illorum præsentiam venturos, si eundi et redeundi haberent securitatem. Data jam securitate eundi et redeundi, venerunt coram prædicto cardinali et episcopis et comitibus et baronibus, clero et populo qui aderant; et in medium protulerunt quandam cartam in qua fidei suæ articulos conscripserant. Quam cum prolixius, sicut conscripta fuerat, perlegissent, quædam verba videbantur in ea suspecta existere; et nisi plenius exponerentur, hæresim quam prædicabant possent velare. Cumque unus illorum articulos illos conscriptos exponere et Latine loqui vellet, vix duo verba conjungere potuit, utpote qui linguam Latinam penitus ignoravit, et sic omnino defecit. Tunc necesse [fuit][1] cardinalem illum et episcopos illis condescendere, et propter illorum imperitiam vulgarem habere sermonem. Itaque de articulis fidei Christianæ examinati, responderunt super omnibus articulis fidei ita sane et circumspecte ac si Christianissimi essent. Quod cum comes Tolosiæ et cæteri qui prius audierant ipsos Christianæ fidei contraria prædicasse, vehementi admiratione commoti et Christianæ fidei zelo succensi, surrexerunt, et eos plane in caput suum mentitos fuisse manifestius convicerunt.[2]

A.D. 1178. commissioners under safe conduct.

They appear and present their confession.

fo. 34 v°. They are allowed to argue in the vulgar tongue; and answer soundly, to the surprise of those who knew their heresies.

Cardinalis autem et illi qui cum eo erant, cupientes animas hæreticorum illorum Domino lucrifacere, et scire volentes si ita corde crederent, et in corde et corde dixerint sicut superius confessi fuerant; præceperunt illis hoc jurare coram omni populo: sed ipsi jurare noluerunt, dicentes se non debere jurare, cum Dominus dicat

The commissioners insist on their swearing to their confession, which they refuse to do.

[1] *fuit*] inserted from Hoveden.

[2] Hoveden here inserts the long list of errors charged against the heretics, nearly in the words of the following letter.

A.D. 1178. Sentence of anathema is passed against them.

in evangelio, "Nolite omnino jurare; sed sit sermo "vester, Est, est; Non, non." Itaque cum jurare nollent et sic velare iniquitatem suam, prædictus cardinalis et qui cum illo erant illos manifestos hæreticos esse judicaverunt; et ex communi consilio sententiam anathematis in eos tulerunt. Unde prædictus cardinalis universis sanctæ matris ecclesiæ filiis sub hac forma scripsit. S. Matt. v. 34, 37.

Epistola Cardinalis.

Peter, cardinal of S. Chrysogonus, publishes his report of the commission.

"Petrus, Dei gratia tituli Sancti Chrysogoni[1] presbyter car- Hoveden, 328. a. 50.
"dinalis, apostolicæ sedis legatus, universis sanctæ ecclesiæ
"filiis catholicam atque apostolicam fidem servantibus, in
"Domino salutem. Testante apostolo, sicut unus Deus, ita Eph. iv. 5.
"et una fides esse dinoscitur, a cujus integritate nullus potest
"sine periculo deviare; cujus fundamentum, præter quod nullus
"aliud potest ponere, apostoli et apostolici viri successores
"eorum, inspirante et docente Spiritu Sancto, sanis doctrinis
"tanquam vivis ex lapidibus ita firmiter et circumspecte jece-
"runt,[2] quod nec sonantis impetus Aquilonis, nec impiorum
"machinæ, licet crebris assultibus impugnetur, illud pote-

The heretical preachers appeared before the bishop of Bath, the viscount of Turenne, and Raymond of Châteauneuf,

"runt a sua firmitate movere. Unde quamvis diebus istis
"quidam falsi fratres, Raimundus de Bauniaco, Bernardus
"Raimundi et quidam alii, transfigurantes se in angelos lucis, 2 Cor. xi. 14.
"cum sint Sathanæ, prius Christianæ et Apostolicæ fidei con-
"traria prædicantes, venenosa prædicatione multorum animas
"deceperunt, et secum traxerunt ad ruinam; novissime tamen,
"Ille Qui revelat mysteria et ad confutandos seniores Israel
"dedit spiritum Danieli, ad animas diabolica fraude deceptas
"respiciens, noluit ulterius perfidiam illorum velari, nec
"Christianæ fidei sinceritatem illorum prædicatione cor-
"rumpi; sed Sua admirabili potestate, audientibus et viden-
"tibus multis, quod prius latuerat, venenum perfidiæ detexit,
"in augmentum et gloriam fidei Christianæ. Cum itaque
"prædicti Raimundus et Bernardus, atque alii, venerabili
"fratri nostro Reginaldo Bathoniensi episcopo, et nobilibus
"viris vicecomiti de Turrena et Raimundo de Castro Novo,
"qui de consilio nostro in terram Rogeri de Bedieres pro
"liberatione venerabilis fratris nostri Albiensis[3] episcopi ve-
"nerant, occurrissent; et se confiterentur a nobili viro comite

[1] *Chrysogoni*] Grisogoni, B.
[2] *jecerunt*] jecerint, B.
[3] *Albiensis*] Albanensis, B. H.; see below, p. 219.

Hoveden, 328. b. 17.

" Tolosiæ et aliis baronibus qui eos in perpetuum abjuraverant A.D. 1178.
" injuste tractari: cum pro defensione suæ fidei ad præsentiam and demanded a
" nostram se venturos proponerent, si veniendi et redeundi fo. 35 r°.
" securitatem haberent; memorati episcopus et vicecomes, ne safe conduct, which was
" corda simplicium, qui illorum erant fæce imbuti, scandalum granted
" paterentur, et diffidentiæ ascriberent, si eis audientia nega- them; they were to
" retur; ex parte nostra et prædicti comitis indulserunt, ut present themselves
" cum omni securitate se conspectui nostro præsentarent, qua- to the commissioners
" tenus sub nostro et venerabilis fratris nostri Pictavensis and justify themselves,
" episcopi, apostolicæ sedis legati, et aliorum discretorum vi- or else be
" rorum, et totius populi examine audirentur; et si recte et banished in eight days.
" sane crederent probaretur: et postquam a nobis examinati
" fuissent, nihilominus ad propria remearent securi, ne metu
" vel violentia qualibet ad confessionem veræ fidei viderentur inducti; ita tamen quod post elapsos octo dies juxta edictum quod exierat, nisi ad fidem nostram redirent, de terris
" principum qui eos abjuraverant deberent expelli. Nos itaque
" eis indulgentiam ab episcopo et vicecomite factam, quamvis
" a præfato comite Tolosæ et aliis nobilibus viris, sicut dixi-
" mus, jam exierat edictum, ut de terris eorum deberent ex-
" pelli, ratam habentes, eodem Pictavensi episcopo, et comite They appear in the
" Tolosæ, et aliis clericis et laicis quasi trecentis, in ecclesia church of S.
" beati Stephani nobiscum pariter congregatis, illis injunximus, Stephen at Toulouse;
" ut fidem suam nobis exponerent, et ad catholicæ fidei veri-
" tatem redeuntes, infamiam, quam et tota terra et ipsi pariter
" per damnabilem prædicationem incurrerant, per salutiferam
" confessionem veræ fidei removerent. Ipsi vero inter alia and present a confession of faith.
" verba quæ hinc inde processerunt, cartam quandam in qua
" fidei suæ articulos conscripserant in medium protulerunt;
" et eam sicut prolixius scripta fuerat perlegerunt; in qua cum
" verba quædam deprehendissemus quæ et suspecta esse
" videbantur, et nisi plenius exponerentur, hæresim quam
" prædicaverant, possent velare, quæsivimus ut verbis Latinis
" respondentes suam fidem defenderent; tum quia lingua eorum
" non erat nobis satis nota, tum quia evangelia et epistolæ,
" quibus tantummodo fidem suam volebant confirmare, Latino
" eloquio noscuntur esse conscripta. Cumque id facere non au- They are suffered to
" derent, utpote qui linguam Latinam penitus ignorabant, sicut argue in the vulgar tongue.
" in verbis unius eorum apparuit; qui [cum][1] Latine vellet
" loqui vix duo verba jungere potuit, et omnino defecit; necesse
" fuit nos illis condescendere, et de ecclesiasticis sacramentis
" propter imperitiam illorum, quamvis satis erat absurdum,
" vulgarem sermonem habere. Illi igitur duo principia esse

[1] *cum*] om. B. W.

A.D. 1178. They make an orthodox declaration, as to God, the unworthiness of priests, baptism, marriage, religious orders, pilgrimages, and alms.

"penitus denegantes, publice coram nobis et prædictis viris confessi sunt, et firmiter asseruerunt, quod unus Deus altissimus omnia visibilia et invisibilia condidisset, quod scripturis, sicut verum est, evangelicis et apostolicis comprobabant. Confessi sunt etiam quod sacerdos noster, bonus sive malus, justus vel injustus, et talis etiam quem adulterum, aut alias criminosum esse sciebant, indubitanter Corpus et Sanguinem Christi posset conficere; et per ministerium hujusmodi sacerdotis, et virtutem Divinorum verborum, quæ a Domino prolata sunt, panis et vinum in Corpus et Sanguinem Christi vere transibant.[1] Asseruerunt quoque quod parvuli vel adulti nostro baptizati baptismate salvantur, et nullus sine nostro baptismo potest salvari: omnino inficiantes[2] se aliud baptisma, aut manus impositionem, sicut eis imponebatur, habere. Affirmaverunt nihilominus, quod vir et mulier matrimonio copulati, si aliud peccatum non impediat, licet carnaliter alter alteri debitum reddat, propter bonum matrimonii excusati salvantur; et propter hoc nunquam damnantur. Archiepiscopos præterea et episcopos, fo. 35 v°. presbyteros, monachos, canonicos, heremitas, Templarios et Hospitalarios affirmaverunt esse salvandos. Dignum quoque et justum esse dicebant, ut ecclesias in honore Dei atque sanctorum fundatas, cum summa devotione visitantes adirent: et sacerdotibus et aliis eorum ministris honorem et reverentiam exhibentes, primitias et decimas eis persolvere deberent; et de omnibus parochialibus devote et fideliter respondere. Eleemosynas etiam tam ecclesiis quam pauperibus, necnon et Omnipotenti esse tribuendas, inter cætera laudabiliter asserebant; hæc omnia licet prius dicerentur negasse, juxta sanum nostrum intellectum se intelligere asserentes. Postquam autem ita a nobis examinati sunt, et ea quæ diximus spontanea voluntate confessi, ecclesiam Beati Jacobi introivimus; ubi nobiscum innumera hominum multitudo, quæ se quasi ad spectaculum præparabat, convenit, et confessionem fidei eorum, quæ in prædicta cartula conscripta fuerat, vulgari sermone audivit. Porro cum a nobis et omni populo, qui ibidem convenerat cum omni patientia, et sine tumultu aliquo fuissent auditi, et ipsi sponte finem dicendi fecissent; quia expositio suæ fidei satis laudabilis et catholica[3] videbatur, iterum ab eis, audiente universo populo, quæsivimus, si corde crederent quod ore fuerant confessi, et si aliquando in contrarium, sicut eis sæpius impositum fuerat,

Hoveden, 328. b. 49.

They repeat their confession publicly in the church of S. James.

[1] *transibant*] transubstantiabantur, Hoveden (Savile).

[2] *inficiantes*] inficientes, B.

[3] *catholica*] catholicus, B.

Hoveden, 329. a. 23.

" prædicassent. Illis vero respondentibus, se ita credere, et " nihilominus negantibus se unquam aliter prædicasse, no- " bilis vir comes Tolosensis, et multi alii clerici et laici, qui " eos audierant aliter prædicantes, vehementi admiratione com- " moti, et Christianæ fidei zelo succensi, surrexerunt, et eos " plane in caput suum mentitos fuisse manifestius convice- " runt. Quidam enim constanter proposuerunt se a quibus- " dam illorum audisse, quod duo dii existerent, alter bonus et " alter malus; bonus qui invisibilia tantum, et ea quæ mutari " aut corrumpi non possunt: malus qui cœlum, terram, ho- " minem, et alia visibilia condidisset. Alii affirmaverunt se " in eorum prædicatione audisse, Corpus Christi non confici " per ministerium sacerdotis indigni, aut aliquibus criminibus " irretiti. Multi similiter testati sunt, eos prorsus negantes " audisse, virum cum uxore salvari, si alter alteri debitum " reddat. Alii in faciem illis firmiter opponebant, quod ab " ipsis audissent baptismum parvulis non prodesse; et alias " quamplures contra Deum et sanctam ecclesiam atque catho- " licam fidem blasphemias protulisse, quas pro abominabili " eorum enormitate tacere maluimus quam referre. Quicquid " autem illi in sua superiori confessione, quæ satis videbatur " ad salutem sufficere, si ita corde crederent ad justitiam, " in corde et corde dixerint, sicut homines tortæ mentis et " intentionis obliquæ, tandem hæresim noluerunt relinquere; " ubi crassum et supinum eorum intellectum alicujus aucto- " ritatis superficies videbatur juvare, occasione verbi illius

S. Matt. v. 34, 37.

" quod Dominus in evangelio dixisse legitur, 'Nolite omnino " 'jurare, sed sit sermo, Est, est; Non, non;' dicentes se " non debere jurare: cum Ipse Dominus sæpe jurasse legatur, " sicut scriptum est; 'Juravit Dominus,' et cætera: et alibi,

Jerem. xlix. 13.

" 'Per memetipsum juravi, dicit Dominus;' et Apostolus,

Heb. vi. 16.

" 'Omnis controversiæ finis est juramentum;' et multa in " hunc modum in Divinis scripturis legentibus se offerant et " occurrant; quibus propter illorum infirmitatem quibus ali- " quid suademus, jurare permittimur. Cæterum ipsi tanquam " viri idiotæ non intelligentes scripturas, in laqueum quem " absconderunt, ceciderunt; quia cum prius juramentum tan- " quam rem exsecrabilem et a Domino prohibitam abhorrerent, " in ipsa confessionis suæ carta jurasse convicti sunt, cum " dixerint, 'In Veritate, Quæ Deus est, ita credimus et dici- " 'mus, quod hæc est fides nostra;' nescientes quod Veritatem " et Verbum Dei in testimonio nostræ assertionis adducere, " procul dubio sit jurare: sicut de Apostolo legimus cum

1. Thess. iv. 15.

" dicit, 'Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini;' et alibi,

Rom. i. 9.

" 'Testis est mihi Deus;' et alia similia comprobant, quæ ab " illis, qui Divinas scripturas intelligunt, et legunt, possint

A.D. 1178.

They deny that they ever preached other doctrine.

The charges against them proved by many witnesses.

They refuse to swear to the truth of their confession, having a scruple about oaths.

fo. 36 r°.

A.D. 1178. As they were contumacious in this respect they were excommunicated.

" facilius inveniri. Cum autem multis et sufficientibus testibus Hoveden. 329. a. 55.
" fuissent convicti, et adhuc multi se ad ferendum contra eos
" testimonium præpararent, quia ecclesia consuevit redeuntibus misericordiæ gremium non negare; eos diligentius
" monuimus, [ut] hæretica pravitate deposita, ad fidei unitatem redirent; et quia a domino papa, et venerabilibus
" fratribus nostris, Bituricensi et Narbonensi archiepiscopis,
" et a Tolosensi episcopo et a nobis ipsis propter perversam
" prædicationem et secretam excommunicati fuerant, nisi ad nos
" juxta formam ecclesiæ reconciliandi venirent. Quod cum illi
" in arcum pravum conversi, et mente perdita indurati, facere Ps. lxxviii. 57.
" recusarent, nos in conspectu totius populi, qui jugiter ac-
" clamabat, et in eos multa immanitate fremebat, eos iterum
" accensis candelis, una cum prædicto Pictavensi episcopo, et
" aliis religiosis viris, qui nobis in omnibus astiterunt, excommunicatos denunciavimus, et ipsos cum auctore suo diabolo
" condemnavimus. Eapropter injungimus,[1] quatenus prædictos
" Raimundum et Bernardum, et complices eorum, tanquam
" excommunicatos et Satanæ traditos, cautius evitetis; et
" siquando aliud quam in audientia nostra sicut præscripsimus
" sunt confessi, vobis de cætero præsumpserint prædicare,
" prædicationem eorum, tanquam falsam et catholicæ atque
" apostolicæ fidei contrariam, respuatis, et ipsos tanquam
" hæreticos, et antichristi præambulos, a sinceritatis vestræ
" consortio, et vestris finibus longius expellatis."

The faithful are warned against them and their doctrine.

Alexander III. summons a council at Rome for Lent, 1179.

Interim Alexander summus pontifex misit legatos Hoveden, 331. b. 8. suos per universas nationes Deo et ecclesiæ Romanæ subjectas, et invitavit omnes, tam archiepiscopos quam episcopos et abbates, ad concilium, statuens eis locum et terminum, scilicet Romæ a proximo capite Jejunii sequente in annum.

The English clergy are summoned by a legate from Rome.

Dum autem Henricus rex Angliæ moram faceret in Normannia, ecce quidam clericus Romanæ curiæ, qui Albertus de Suma vocabatur, venit ad eum missus a latere summi pontificis, ad summonendum omnes archiepiscopos, episcopos et abbates Angliæ et Normanniæ venire Romam ad prædictum concilium. Et accepta a rege licentia peragendi legatiam suam, in Normannia remansit. Et rex Angliæ in Angliam transfretavit, et

---

[1] Eapropter universitatem vestram monemus, et exhortamur in Domino, atque in remissionem peccatorum injungimus, H.

applicuit apud Dighesmutam,[1] idus Julii, Sabbato. Et statim, sicut mos suus erat, iter peregrinationis suæ arripuit ad beatum Thomam Cantuariensem martyrem. Et edoctus adventu Willelmi Remensis archiepiscopi, qui in Angliam venire affectaverat, causa visitandi limina beati Thomæ Martyris, circa Lundonias moram fecit. Cumque vero prædictus archiepiscopus in Angliam applicuisset, habuit ipsum regem sibi obvium, et ab eo honorifice susceptus est. Et facta cum rege per aliquantulum temporis spatium mora, reversus est in patriam suam.

A.D. 1178. July 15. Henry returns to England.

The archbishop of Rheims visits Canterbury. fo. 36 v°.

Hoveden, 331. a. 46.

Rex vero post prædicti archiepiscopi recessum, Gaufridum filium suum, comitem Britanniæ, militem fecit apud Wdestokam; qui statim postquam arma militaria susceperat, in Normanniam transfretavit, et in finibus Franciæ et Normanniæ, et in aliarum terrarum finibus, militum conflictibus aptis et statutis, vires suas exercuit, et artes Martis præludens gaudebat se bonis militibus æquiparari; et eo magis probitatis suæ gloriam quæsivit, quo fratres suos, Henricum regem scilicet et Ricardum ducem Pictaviæ, in armis militaribus plus florere cognovit. Et erat eis mens una, scilicet plus cæteris posse in armis; quia ars bellandi si non præluditur, cum fuerit necessaria non habetur.

Henry knights his son Geoffrey of Britany at Woodstock.

Itaque dominus rex moram faciens in Anglia quæsivit de justitiis quos in Anglia constituerat, si bene et modeste tractaverunt homines regni; et cum didicisset quod terra et homines terræ nimis gravati essent ex tanta justitiarum multitudine, quia octodecim erant numero; per consilium sapientium regni sui quinque tantum elegit, duos scilicet clericos et tres laicos: et erant omnes de privata familia sua. Et statuit quod illi quinque audirent omnes clamores regni, et rectum facerent; et quod a curia regis non recederent, sed ibi ad audiendum clamores hominum remanerent; ita ut si aliqua quæstio inter eos veniret, quæ per eos ad

Henry reduces the number of judges of the Curia Regis from eighteen to five.

[1] *Dighesmutam*] So Wanley. Unfortunately the word is altogether lost in B. Brompton has "ad portum opposition." Hoveden omits the name.

A.D. 1178. finem duci non posset, auditui regio præsentaretur, et sicut ei et sapientioribus regni placeret terminaretur.

Roger, elect of S. Augustine's, returns from Rome with a mandate for benediction.

Interea electus ecclesiæ Sancti Augustini Cantuariæ, qui Romam profectus fuerat pro electione de eo facta confirmanda a summo pontifice, in Angliam rediit; per quem mandavit in vi obedientiæ, Rogero Wigornensi episcopo, quod si Ricardus Cantuariensis archiepiscopus nollet venire ad ecclesiam Sancti Augustini Cantuariæ, et in eadem ecclesia benedicere prædictum electum; ipse, remota omni appellatione et excusatione, munus benedictionis ei non differret impertiri. Unde in hac forma scripsit prædicto Wigornensi episcopo. Hoveden, 326. b. 40.

April 17. "*Epistola domini papæ pro electo Sancti Augustini.*

fo. 37 r°. The pope, considering the obstinacy of the archbishop of Canterbury and the expenses of Roger, commits the benediction to the bishop of Worcester.

"Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri "Rogero Wigornensi episcopo, salutem et apostolicam bene- "dictionem. Cum venerabili fratri nostro [Ricardo Cantuari- "ensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, olim dederimus in "mandatis ut dilecto filio nostro][1] N.,[2] Sancti Augustini electo, "in monasterio suo, quod ad jurisdictionem Romanæ ecclesiæ "nullo mediante pertinet, munus benedictionis non differret ali- "quatenus impertiri, ex eo quod idem archiepiscopus hoc exsequi "recusavit, de jure potuissemus eidem electo benedictionem "ipsam per nos, vel etiam per alium qui nobis non ita de facili "contradiceret, exhibere. Volentes autem in eo adhuc obe- "dientiæ virtutem plenius experiri, post longam disceptationem "quam idem archiepiscopus in præsentia nostra per nuncios "suos contra ipsum electum super controversia benedictionis "habuit; quæ de communi fratrum nostrorum consilio per dif- "finitivam sententiam ita decisa est; quod Cantuariensis archi- "episcopus ipsum et successores ejus in monasterio Sancti "Augustini absque exactione obedientiæ, contradictione post- "posita benedicat, ex [consueta et][3] abundanti sedis apostolicæ "benignitate, eundem electum pro munere benedictionis ad "memoratum archiepiscopum duximus remittendum. Atten- "dentes igitur labores et expensas quas idem monasterium "super hoc jam longo tempore sustinuit, fraternitati tuæ per Hoveden, 326. b. 50. W. Thorne, c. 1823. Elmham, p. 423.

[1] *Ricardo . . . nostro*] om. B.; supplied from Hoveden. Here a new hand begins in B., and continues to fo. 55.

[2] *N.*] *i.e.* Roger of Lurdingden, abbot of S. Augustines, 1176–1212

[3] *consueta et*] blank in B.

Hoveden, 327. a. 13.

" apostolica scripta [præcipiendo] mandamus, et in virtute obe- A.D. 1178. April 17.
" dientiæ injungimus quatenus, si memoratus archiepiscopus
" infra terminum nostris litteris constitutum eundem electum,
" sicut a nobis diffinitum est, benedicere distulerit, tu nostra
" fretus auctoritate, omni excusatione, contradictione,[1] et appel-
" latione cessante, quamcitius super hoc fueris requisitus, id
" efficere non moreris: nullo decreto nostro vel alterius, quo[2]
" præceptum sit appellationi deferendum, impediente, nullis
" etiam litteris obstantibus a nobis impetratis vel impetrandis,
" nulla exceptione, quo minus vel tardius mandatum nostrum
" adimpleas, resistente. Datum Laterani, xv. kalendas Maii."

Hoveden, 327. a. 21.

Quod cum præfatus Cantuariensis archiepiscopus audisset, statuit se ad ecclesiam Sancti Augustini venturum ad prædictum electum benedicendum secundum formam mandati apostolici. Sed post paucos dies audiens quod electus ille aberat, illuc venit cum clericis et laicis quamplurimis, asserens se illuc advenisse secundum mandatum domini papæ ad benedicendum electum illum. Et quia electus ille aberat, prænominatus Cantuariensis archiepiscopus sedem apostolicam appellavit, ponens se et causam ecclesiæ suæ sub protectione domini papæ. Quod cum jam dictus ecclesiæ Sancti Augustini electus audisset, Romanum pontificem adiit in propria persona, et ab eo munus benedictionis accepit.

The archbishop visits S. Augustine's, to bless the abbot elect; but finding him absent, appeals to the pope.

The abbot is blessed by the pope.

Hoveden, 331. b. 12, shorter.

Interea prænominatus[3] Albertus de Suma, a latere domini papæ destinatus, in Angliam venit, et accepto a domino rege conductu, universas regiones Angliæ circuiens, summonuit ex parte Alexandri summi pontificis omnes viros ecclesiasticos regni, tam archiepiscopos, quam episcopos et abbates et priores, ut in vi obedientiæ omnes convenirent ad concilium Romæ habiturum in capite Jejunii. Sed quidam illorum senio et infirmitate gravati illuc venire non poterant; quidam nuncios suos Romam miserunt, et data summo pontifici pecunia secundum facultates eorum domi

fo. 37 v°. The legate Albert summons the English clergy for a council at the Lateran in Lent 1179.

[1] *contradictione*] præcipiendo, ins. B.

[2] *quo*] quod, B.

[3] *prænominatus*] Augustini electus, ins. B.

A.D. 1178. remanserunt. Cæteri vero, qui ita nolebant facere, in propria persona profecti sunt illuc. Hoveden, 331. b. 14, shorter.

Peter of S. Agatha summons the clergy of Scotland, Galloway, Man, and Ireland.

Venit et quidam alius in Anglia nuncius summi pontificis, qui Petrus de Sancta Agatha vocabatur, cui commissa erat cura summonendi viros ecclesiasticos Scotiæ, Galueaiæ et insulæ de Man, necnon et Hiberniæ, tam archiepiscopos quam episcopos et abbates et priores, ut in vi obedientiæ convenirent Romæ in capite Jejunii ad prædictum concilium. Qui quæsita ab Henrico rege Angliæ licentia transitum faciendi per regnum suum, juravit quod reditum per ipsum faceret, et quod nullum malum quæreret regno suo, scilicet Angliæ, in legatione sua. Archiepiscopi vero et episcopi Hiberniæ et Scotiæ transitum facientes per regem Angliæ, Romam profecturi, juraverunt tactis sacrosanctis Evangeliis, quod nec in eundo nec redeundo, malum regni et regis quærerent; et quod revertentes regressum suum per regem facerent.

A.D. 1177. Pope Alexander writes to Prester John.

Eodem autem tempore Alexander summus pontifex gratias Summæ Trinitati persolvens, quod tempore suo pax ecclesiæ reddita esset, misit nuncios suos per universas gentium nationes, sedi apostolicæ subjectas, et invitavit eos ad concilium prædictum. Misit etiam nuncium suum ad Presbyterum Johannem, regem Indorum; cui in hæc verba scripsit: Hoveden, 331. b. 19.

Sept. 27. The pope states the claims of the successors of S. Peter.

"Alexander episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Johanni, illustri et magnifico Indorum regi,[1] salutem et apostolicam benedictionem. Apostolica sedes, cui licet immeriti præsidemus, omnium in Christo credentium caput est et magistra; Domino attestante, Qui ait beato Petro, cui licet indigni successimus, 'Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam,' etc. Hanc siquidem petram Christus esse voluit in ecclesiæ fundamentum, quam præconat nullis ventorum turbinibus nullisque tempestatibus quatiendam. Et ideo non immerito beatus Petrus, super quem fundavit ecclesiam, ligandi atque solvendi specialiter atque præcipue inter apostolos alios meruit accipere potestatem; cui dictum est a Domino, 'Tibi dabo claves regni cœlorum, et portæ Hoveden, 331. b. 20. S. Matt. xvi. 18. S. Matt. xvi. 19.

[1] *regi*] sacerdotum sanctissimo, ins. Hoveden.

Hoveden, 331. b. 35.

A.D. 1177. Sept. 27. fo. 88 r°.

" 'inferni non prævalebunt adversus eam, etc.' Audieramus
" utique jampridem[1] referentibus multis et in fama communi,
" quomodo cum sis Christianum nomen professus, piis velis
" operibus indesinenter intendere, et circa ea tuum animum
" geras quæ Deo grata sunt et accepta. Sed et dilectus filius
" magister Philippus,[2] medicus et familiaris noster, qui de in-
" tentione pia et proposito tuo, cum magnis et honorabilibus
" viris regni tui se in partibus illis verbum habuisse proponit,
" sicut vir providus et discretus, circumspectus et prudens,
" constanter nobis sollicite retulit, se manifestius ab his
" audisse quod tuæ voluntatis sit et propositi catholica et
" apostolica erudiri disciplina, et ad hoc firmiter intendis, ut
" tu et terra tuæ sublimitati commissa, nihil unquam videa-
" mini in fide vestra tenere quod a doctrina sedis apostolicæ
" dissentiat modo quolibet vel discedat.[3] Super quo sane
" tibi, sicut carissimo filio, plurimum congaudemus, et Ei a
" Quo omne bonum procedit immensas exsolvimus gratiarum
" actiones, vota votis et preces precibus adjungentes, ut Qui
" dedit tibi nomen Christianitatis suscipere, menti tuæ per
" Suam ineffabilem pietatem inspiret, quod omnino velis
" sapere quæ super omnibus articulis fidei tenere debet reli-
" gio Christiana. Non enim vere potest de Christiana pro-
" fessione sapere salutem, qui eidem professioni verbo et
" opere non concordat: quia non sufficit cuilibet[4] Christiano
" censeri, qui de se sentit aliud quam catholica et apostolica
" habeat disciplina; juxta illud quod Dominus in Evangelio
S. Matt. vii. 21. " dicit, 'Non omnis qui dicit Mihi, Domine, Domine, in-
" 'trabit in regnum Meum,' etc. Illud autem nihilominus ad
" commendationem tuæ virtutis accedit, quod sicut prudens
" magister Philippus se a tuis asserit audisse, fluenti desiderio
" cuperes habere ecclesiam in urbe et[5] altare aliquod, ubi
" viri prudentes de regno tuo manere possent, et apostolica
" plenius instrui disciplina, per quos postmodum tu et homines
" regni tui doctrinam ipsam acciperent et tenerent. Nos
" autem, licet insufficientibus meritis in beati Petri cathedra
Rom. i. 14. " positi juxta apostolum, 'sapientibus et insipientibus, 'divi-
" 'tibus et pauperibus' nos recognoscentibus debitores sumus,
" et de salute tua et tuorum omnimodam[6] sollicitudinem
" gerimus, et vos ab iis articulis in quibus erratis a Chris-
" tiana et catholica fide prompto animo, prout tenemur, ex
" suscepti ministerio regiminis volumus revocare; cum Ipse

He has heard from Philip, his physician, of the piety of Prester John, and his wish to be instructed in Catholic discipline.

It is not enough to be called a Christian.

He has heard that Prester John desires to have a church in the city.

[1] *jam pridem*] jam prædictum, B.
[2] *Philippus*] Filippus, B.
[3] *discedat*] discordet, H.
[4] *cuilibet*] nomine, ins. H.
[5] *et*] Jerosolimitanum, ins. H.
[6] *omnimodam*] salutem et, ins. B.J.

A.D. 1177. Sept. 27. The pope sends Philip the physician, and begs Prester John to receive him, treat him well, and send him back with letters. He will then take his other requests into consideration.

"Dominus beato Petro, quem apostolorum principem fecit, dixit, 'Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.' Licet autem grave nimis videatur et laboriosum existere ad præsentiam tuam inter tot labores et varia itineris et locorum discrimina, et inter longas et ignotas oras[1] quemlibet a nostro latere destinare; considerato tamen officii nostri debito et tuo pio proposito et intentione pensata, præfatum fo. 38 v°. Philippum medicum et familiarem nostrum, virum utique discretum, circumspectum et providum, ad tuam magnitudinem mittimus, de Jesu Christi misericordia confidentes, quod si volueris in eo proposito et intentione persistere quam te, inspirante Domino, intelligimus concepisse; de articulis Christianæ fidei in quibus tu et tui a nobis discordare videmini in proximo per Dei misericordiam eruditus, nihil prorsus timere poteritis, quod de errore tuam vel tuorum salutem præpediat, vel in vobis nomen Christianitatis offuscet. Rogamus itaque excellentiam regiam, monemus, hortamur in Domino, quatenus eundem Philippum, pro reverentia beati Petri et nostra, sicut virum honestum, providum et discretum, et a nostro latere destinatum, debita benignitate recipias, et reverenter et devote pertractes. Et si tuæ voluntatis est et propositi, sicut omnino debet esse, ut erudiaris apostolica disciplina, super iis quæ idem Philippus ex nostra tibi parte proponet; ipsum diligenter audias et exaudias, et personas honestas et litteras tuo sigillo sigillatas, quibus propositum et voluntatem tuam possimus plene cognoscere, ad nos cum ipso transmittatis; quia quanto sublimior et major haberis, et minus de potentia et divitiis inflatus videris, tanto libentius, tam de concessione ecclesiæ in urbe, quam etiam [de] conferendis altaribus in ecclesia beati Petri et Pauli, et Jerusalem Sepulcri Domini in ecclesia, et in aliis quæ juste quæsieris, tuas curabimus petitiones admittere, et efficacius exaudire; utpote qui desiderium [tuum] super hoc, quod multa commendatione exstitit dignum, modis omnibus quibus possumus secundum Dominum,[2] promovere, et tuam et tuorum animas desideramus Domino lucrifacere. Datum Venetiæ, in Rivo Alto, quinto kalendas Octobris." Hoveden, 332. a. 8. S. Luke xxii. 32.

A.D. 1178. After July 15. Richard goes to Dax, and finds there the

Eodem anno Ricardus dux Normanniæ et Aquitaniæ, post transfretationem Henrici regis Angliæ, patris sui, cum magno exercitu in Pictaviam profectus, ad Assiensem civitatem venit; et invento ibi comite Bi- Hoveden, 332. a. 33, very short.

[1] *oras*] horas, B. J.

[2] *Dominum*] volumus, ins. H.

Hoveden, 322. a. 33. very short.

gorniæ [1] incarcerato, quem cives ejusdem civitatis incarceraverant, magno fluctuavit gaudio. Sed Amfussus rex Arroganum, dolens quod amicus suus comes Bigorniæ tenebatur in vinculis, venit ad præfatum ducem, et sollicitus ut amicus suus a carcere præfati ducis liberaretur, fidejussor pro illo exstitit adversus ducem, quod ille voluntatem ducis et patris ipsius regis Angliæ faceret. Et insuper prædictus comes Bigorniæ, pro liberatione sua, tradidit prænominato duci Clarum Montem, et castellum de Mumbrun. Et interim appropinquante Natali Domini, præfatus dux venit Santonas, et ibi sollemne festum tenuit. Quo peracto magnum congregavit exercitum, et obsedit Punce, castellum Gaufridi de Rancona; sed minime potuit proficere.

A.D. 1178. count of Bigorre imprisoned. Richard releases him at the request of Alfonso of Arragon, and on the surrender Clermont and Montbrun.

Richard keeps Christmas 1178-9 at Saintes, and then besieges Pons. fo. 39 r°.

Adveniente autem Pascha, præfatus dux Aquitanniæ, dimissis constabulariis suis, cum magna parte exercitus sui circa Punce ad obsidionem tenendam, in ipsa hebdomada Paschæ obsedit Rigemundæ castellum, et infra tres dies cepit et destruxit. Et statim post clausum Pascha obsedit Genzai et Marcillam et Grumvillam et Agenvillam, et cepit, et funditus subvertit. His itaque peractis, octo dies ante Ascensionem Domini obsedit Tailleburgum, castellum Gaufridi de Rangcona; et infra tres dies cepit. Et eo capto, Gaufridus de Rancona reddidit ei Punce, et utrumque fecit dux solotenus sterni. Et statim post Pentecosten Bugrius [2] comes de Encolismo reddidit ei civitatem Engolismi et castellum de Muntnyac; et ipse mœnia eorum subvertit, et postea transfretavit in Angliam ad patrem suum.

A.D. 1179. In Easter week (April 1-8) Richard takes Richemont.

After April 8, he takes Genzac, Marcillac, Grouville, and Anville.

May 3, he besieges Taillebourg, and takes it, and Pons.

Angoulême and Montignac are surrendered after May 20.

Richard goes to England.

Litteræ Henrici Clarevallensis abbatis.

Interea Henricus abbas Clarevallis scripsit universis comprovincialibus suis in hac forma; significans eis qualiter Arriana hæresis, quæ fere totam terram Tolo-

A.D. 1178. The abbot of Clairvaux writes the report of the

[1] Centulus III., Peter; count of Bigorre, 1163.

[2] Wulgrin Taillefer III., 1178-1181.

A.D. 1178. mission to the heretics. sanam, veræ fidei regulis confutatis, contaminaverat, coram præfato Petro cardinali, apostolicæ sedis legato, et aliis quampluribus viris ecclesiasticis, cum auctore suo in æternum damnum deperiit.

Epistola abbatis Clarevallis.

He exhorts the faithful to unite against the heretics, "Audite cœli quid planginus; sentiat terra gemitum cordis Hoveden. 329. b. 20.
" nostri. Doleant vices Christi omnes Christiani catholici, et
" ad detrimenta fidei fidelis populus ingemiscat. Quique terri- Deut. xxxii. 1.
" genæ et filii hominum humanæ salutis damna deplorent,[1] et
" generalis vitæ nostræ subversio[2] ab omnibus viventibus
" generaliter lugeatur. Stat contra phalangas Israel novus 1 Sam. xvii. 8.
" nostris temporibus Philistæus, hæreticorum ordo, exercitus
" perversorum, qui agminibus Dei viventis irreverenter ex-
" probrat, et Deum majestatis in prima præsumptione blas-
" phemat. Quid dubitas, O David? quid trepidas, vir fidelis?
" sume tibi fundam et lapidem; percutiatur protenus in fronte 1 Sam. xvii. 49, &c.
" blasphemus; et caput nequam, quod impudens erigitur, sua
" tuis manibus mucrone tollatur. Si enim in hoc certamine
" pars Christi vincitur, si vel ad modicum et in puncto
" mater ecclesia conculcatur, scimus profecto causæ nostræ
" non deesse meritum sed patronum; scimus quod non nega-
" bitur agonistæ nostro triumphus si amore fidei militet pug-
" naturus. Verum quia, juxta Veritatis verbum, messis multa S. Matt. ix. 37.
" est, et operarii pauci, si introierint audacter Tuorum, bone
" Jesu, depopulatores agrorum, parati sicut operarii subdoli
" acerba magis eradicare quam matura demetere, et Tuæ
" messionis diem suis direptionibus prævenire; ubi sunt ergo
" agricolæ Tui constituti super agrum fertilem et jocundum,
fo. 39 v°. " Tuo Cruore floridum et aspersione pii Sanguinis irrigatum?
" Surgant et opitulentur nobis et in necessitate nos protegant,
" seque ad cruentas bestias murum nobis defensionis opponant.
" Surgite, inquam, viri patres, surgite duces gentium, principes
" populorum, abjicite feras pessimas quas vidimus, quas mon-
" stramus, vel saltem parvulas vulpes effugate. Et capere quid
" melius? Sed ad hoc quis idoneus? Non habent certos
" aditus; semitas ambulant circulares, et in quodam fraudium
" suarum labyrintho monstra sævissima reconduntur. Tan-
" quam damula de manu diffugiunt; et instar colubri tortuosi,
" quo eos plus astrinxeris, tanto facilius elabuntur. Deo autem
" gratias quod etsi capi nequeunt fugari possunt, ut cum per-
" diderint quod demoliebantur in nobis, confundantur et pere-

[1] *deplorent*] implorerent, B. | [2] *subversio*] conversatio, B.

Hoveden, 329. b. 46.

" ant in semetipsis. Hoc autem, quod sit facile, per ea quæ
" vidimus et tractavimus, approbamus; ut jam a modo si
" factum non fuerit, non tam illorum nequitiam quam defectus
" nostros, nostrorumque negligentiam deploremus. Contigit
" enim nuper ad imperium domini papæ, et hortatu piissimo-
" rum principum Lodowici Francorum [et] Henrici Anglorum
" regum, dominum Petrum apostolicæ sedis legatum, virosque
" venerabiles Pictavensem et Bathoniensem episcopos, nosque
" in comitatu eorum urbem adire Tolosam, quæ sicut erat
" civitas maximæ multitudinis, ita etiam dicebatur esse mater
" hæresis et caput erroris. Perreximus ergo ad illam ut
Gen. xviii. 21. " sciremus, si juxta clamorem qui ascendit, esset dolor ejus.
Num. xi. 33. " Et ecce inventa est plaga ejus magna nimis, ita ut a planta
Is. i. 6. " pedis usque ad verticem vix esset in eo sanitas. Vere
" tertia pars nobis nunciata non fuerat de omnibus abomina-
" tionibus suis malis, quas civitas illa nobilis incredulitatis
Dan. ix. 27. " suæ gremio confovebat; locum in ea sibi abominatio deso-
" lationis invenerat, et propheticarum similitudo reptilium in
" latibulis ejus domicilium obtinebat. Ibi hæretici principi-
" bantur in populo, dominabantur in clero, eo quod [ut] popu-
Hos. iv. 9. " lus sic sacerdos, et in interitu gregis ipsa configurabatur
" vita pastoris. Loquebantur hæretici et omnes admirabantur;
S. Matt. xxi. 10. " loquebatur catholicus et dicebant, 'Quis est hic?' hoc in
" stuporem et miraculum deducentes si esset aliquis inter eos
" qui de verbo fidei auderet aliquid vel mutire. In tantum
" prævaluerat pestis in terra, quod illi sibi non solum sacer-
" dotes et pontifices fecerant, sed etiam evangelistas habebant,
" qui, corrupta et cancellata veritate evangelica, nova illis
" evangelia cuderent, et de corde suo nequam recentia dog-
" mata seducto populo prædicarent. Mentior si non erat inter
" eos homo quidem ætate grandævus, rebus locuples, ornatus
" fratribus et amicis, et magnus omnino inter decem[1] maximos
" civitatis, quem ita, peccatis exigentibus, diabolus excæcave-
" rat, ut seipsum Johannem Evangelistam diceret; et Verbum
S. John i. 1. " Quod erat in principio apud Deum, ab alio quodam rerum
" principio, tanquam a Deo altero segregaret. Hic erat in
" urbe illa pereuntium caput et princeps hæreticorum. Qui
" licet, tanquam laicus et idiota, nihil saperet, inter eos tamen
" velut quidam diabolicæ sapientiæ fons, perditionis et mortis
" felleos latices emanabat. Conveniebant ad eum noctibus
" noctuæ tenebrosæ, et ille indumento quodam ad instar tunicæ
" dalmaticæque[2] vestitus, cum sederet inter eos, tanquam rex,
" circumstante exercitu, erat et inerat desipientium prædicator.

A.D. 1178. The abbot, with the cardinal Peter and the bishops of Poictiers and Bath, visited Toulouse.

Prevalence of heresy in that city

fo. 40 r°.

Account of Peter Moranus.

[1] *decem*] om. H.

[2] *dalmaticæque*] diabolicæque, B.

A.D. 1178. The reception of the cardinal and his companions.

"Totam penitus urbem discipulis suis repleverat, quippe cui "aliquis de urbe præ fortitudine sua resistere non audebat. "In ipso quoque introitu nostro tanta erat hæreticis ubique "licentia, ut nos quoque per vicos et plateas recto itinere "procedentes subsannarent verbo, digito demonstrarent, nos "impostores,[1] hypocritas, hæreticos conclamantes. Verum pro- "cedente tempore, et data nobis requie diebus paucis, injunc- "tum est uni de nobis verbum exhortationis assumere, et de "regula veræ fidei coram infideli multitudine disputare. Ha- "bito autem sermone orthodoxæ prædicationis ad plebem, con- "territi sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas; "ita ut [qui] prius obstruebant ora loquentium jam apparere "coram loquentibus non auderent. Audires illico vel videres "vulpes transfiguratas in talpas, ut quæ prius impune in "publico discurrebant, jam terrarum latebris, jam sese cel- "lullis immergerent[2] cavernosis, et plantaria sacra, quæ jam "non audebant in aperto commandere,[3] infra terræ viscera "corroderent et necarent. Ne [autem] pardus ille discolor "pellis suæ varietate se proderet, sermonem sibi nequam "callidis adinventionibus firmaverunt, ut ad nostræ confir- "mationis similitudinem simulandam tracti ad discussionis "gravamen,[4] quicquid nos credimus se credere mentirentur. "Ex illa ergo die dominus legatus et nos et alii, qui cum "feris bestiis in aperto congredi putabamur, ad perscrutandos "eos quos timor et confusio in ima terræ tanquam ignobiles "detruserat, studium totum convertimus et laborem, ut vel "coacti prodirent in publicum, et abjicerent in luce opera "tenebrarum. Factum est exinde, præcipiente legato, ut jura- "ret episcopus et quidam de clero et consules civitatis, aliique "viri fideles, quos nondum in aliquo perfidiæ fama respexe- "rat, quod quoscunque vel hactenus noverant, vel nosse eos "contingeret,[5] qui essent hujus hæresis vel complices vel auc- "tores, eorum nobis nomina depromerent, nulli penitus vel "amore vel pretio vel cujuspiam necessitudinis ratione par- "centes. Cumque per dies singulos innumera multitudo in "catalogum illius conscriptionis incideret, nominatus est inter "alios magnus ille Petrus Moranus, quem Johannem Evange- "listam, ut supra diximus, nominabant. Super quo nos omnes "communicato consilio decrevimus, ab illo inchoare judicium, "ut turba in reliquis perfida contremiscerent, cum falsi evan-

Hoveden, 330. a. 20.

They preach the truth, and the heretics are confounded.

Isaiah xxxiii. 14.

They call for a list of the chief heretics.

fo. 40 v°.

Peter Moranus is named.

[1] *impostores*] in posteros, B.; apostatas, H.

[2] *immergerent*] immergerant, B.

[3] *commandere*] commendare, B.

[4] *gravamen*] examen, H.

[5] *contingeret*] contigerat B.; in futuro, ins. H.

Hoveden, 330. a. 50.

" gelistæ versutiam veri evangelii simplicitas condemnasset. A.D. 1178.
" Missis ergo apparitoribus præcepit eum comes Sancti Ægidii, The count of Toulouse
" qui fideliter nobis aderat, accersiri. Sed ille in multitudine persuades him to present himself
" divitiarum suarum et parentum numerositate confidens, primæ to the legate.
" citationis edictum fatuosæ dilationis colludio declinavit.
" Altera ergo die prædictus comes blanditiis magis quam terro-
" ribus enitens, eundem Petrum per amicos et notos leniter ad-
" vocavit, et eum nobis tandem, post difficultates plurimas veni-
" endi, mixtis cum terrore blanditiis, præsentavit. Tunc unus qui
" loquebatur e nobis, taliter eum exorsus est commonere; 'Eja
" 'nunc, Petre, tui te concives accusant quod, sanæ fidei regulis
" 'confutatis, in Arrianæ hæresis deveneris pravitatem; immo
" 'per multiplicum errorum devia, et ducas alios et ab aliis de-
" 'ducaris.' Ad hæc ille de profundo suspirans, et tactus dolore He denies that he is a heretic.
" cordis intrinsecus, se non esse hujusmodi est prima fronte
" mentitus. Et requisitus an hæc juramento probaret, simplici
" assertioni suæ, tanquam fidelis viri et illustris, credi oportere
" contendit. Cæterúm cum in exigendo juramento universi
" pariter instaremus, promisit se continuo juraturum, ne in hoc
" ipso deprehenderetur hæreticus, si juxta [quod] consuetudo
" illius erroris obtinuit vitandi juramenti existeret obstinatus.
" Mox igitur sanctorum relliquiæ honorabiliter efferuntur, cum
" tam sollemni reverentia et devotione susceptæ, ut et fidelis
" populus compungeretur ad lacrymas, et hæreticos qui con-
" venerant latebræ potius quam talia spectacula delectarent.
" Ipsum vero Petrum in cantu quem ad invocandam Spiritus He is afraid to swear, and loses his self-possession.
" Sancti præsentiam profusis lacrymis cantabamus, tremor
" evidens et pallor operuit vultum ejus; ita ut ab eo et color
" aufugeret, et vigor animi deperiret. Quomodo enim adve-
" niente Spiritu Sancto, et in adversario ejus spiritus rema-
" neret? Cernere erat hominem quasi morbo paralytico disso-
" lutum, nec loquelam retinuisse nec sensum, quamvis tantæ
" facundiæ fuisse diceretur ab omnibus, quod omnes in dicendo
" sit solitus superare? Quid plura? jurat infelix astantibus uni- He swears to speak the truth as to his belief. fo. 41 r°.
" versis, quod de omnibus articulis fidei quos requireremus ab
" eo, suæ credulitatis exprimeret veritatem. Res mira, et in
" tali spectaculo pia jocunditate gratissima. Apertus est liber
" in quo juraverat, et uno de circumstantibus religioso quo-
" dam joco occurrentis litteræ pronosticum perquirente, illius
S. Matt. viii. 29 " scripturæ textus occurrit, 'Quid Tibi et nobis, Jesu Fili
" 'Dei? Venisti ante tempus torquere nos?' Vere, Domine
" Jesu, nihil Tibi et illis quos Pater Tuus cœlestis a Te Vite
" Vera tanquam infructuosos palmites amputarat, et foras
" miserat ut arescant. At nobis omnibus in Tuo nomine con-
" gregatis lætitiæ multiplicatur augmentum, et in gratiarum
" actione et voce laudis, virtutis Tuæ gloria resonabat. De-

A.D. 1178. He proves heretical on the sacrament of the altar.

"mum Petrus in virtute sacramenti simpliciter requisitus, ut de sacramento altaris suam nobis fidem sine fraude aliqua fateretur, quod corde non credidit ad justitiam nec ore confessus est ad salutem; sed contra, id quod de omnibus mentiri consueverat, falsitatis suæ prodidit veritatem, et panem sanctum vitæ æternæ sacerdotis ministerio in verbo Domini consecratum, non esse corpus Domini novo dogmate contendebat. Tunc surrexerunt omnes cum quodammodo lacrymis obruentes, quas et sacramentorum Christi contemptus elicuit, et habita erga miserum compassio Christiana prodidit.[1] Hoveden, 330. b. 27

He is handed over to the count as a heretic.

Nec plura: dant comiti: reus et hæreticus judicatus est, statimque sub diligenti pollicitatione parentum custodiæ publicæ mancipatur. Volat facti rumor per vicos et plateas amplissimæ civitatis. Aperiuntur ora fidelium, et catholicæ plebis labia, in Tua, Christe, præconia resolvuntur, velut tunc primum in eadem urbe fidei splendor erumperet, et in spem salutis æternæ desperata dudum civitas respiraret. Ex tunc ergo et deinceps verbum fidei crescebat, et multiplicabatur in dies, ita [ut] universa urbis facies lætior videretur, per quæ in candorem lucidæ veritatis de tenebris evadebat erroris. Interea Petrus in se reversus, et Domino respiciente compunctus, cum se dignum penitus tam præsenti morte cerneret quam futura, missis mediatoribus multis satisfactionis quærit aditum, et conversionis pollicetur effectum, ut possit in frugem melioris vitæ ab imminentibus mortis periculis liberari. Venit, recipitur, et in conspectu sistitur populi circumstantis, nudo quidem corpore veteris perfidiæ exuens pravitatem. Ibi se coram omnibus hæreticum recognovit: ibi dedit manus fidei: ibi renunciavit errori, præstito coram omnibus manu dextera juramento, et datis fidejussoribus tam comite ipso,[2] quam multis et præcipuis concivibus suis, quod ad omne mandatum domini legati se subderet, et jussionem ejus in omnibus adimpleret. Tunc indictum est populo, ut omnes pariter ad ecclesiam Sancti Saturnini die altera convenirent, audituri et visuri solemniter quam pœnitentiæ formam Petrus ille susciperet observandam. Omnes igitur sequenti die, ut fuerant prænominati, convenerunt, tanta utique multitudo, tam frequens, ut vix remaneret secus ipsa altaris cornua locus vacuus, qui domino legato missæ sollemnia celebranti sine compressione nimia præberetur. Et ecce coram illa multitudine multa nimis, Petrus ille jam noster, per ipsas ecclesiæ valvas nudus et discalceatus adducitur, cædentibus

He offers to submit,

and acknowledges his fault.

fo. 41 v°. He does penance in the church of S. Saturninus.

[1] *prodidit*] prodiderunt, B. | [2] *comite ipso*] comiti ipsi, H.

Hoveden, 331. a. 1.

" eum hinc inde episcopo Tolosano, et abbate Sancti Satur- A.D. 1178.
" nini, donec ad pedes legati in ipsis altaris gradibus pone- He is beaten
" retur. Ibi in facie ecclesiæ ecclesiasticis reconciliatus est and then reconciled.
" sacramentis, abjurata omni hæresi, et hæreticis anathemati- The nature
" zatis ab eo. Mox autem possessionibus ejus publicatis et of his penance.
" proscriptis, pœnitentia ei talis injungitur, ut infra quadraginta
" dies a patria sua exulaturus abscederet in servitio pauperum
" Jerosolimis triennio moraturus. Interim vero, singulis die-
" bus Dominicis, ecclesias Tholosanæ urbis nudus et discal-
" ceatus, cum disciplinalibus virgis, jussus est circuire; eccle-
" siarum bona quæ abstulerat reddere; usuras omnes quas
" acceperat reddere; damna pauperum quos afflixerat resarcire;
" et castrum quoddam suum, quod hæreticorum conventiculus
" profanarat, ab ipsis fundamentis evertere. Deus bone! Quot
" Tibi lacrymas lætitia sancta profudit! Quas gratiarum
" actiones et laudes populus jubilans et devotus cœlestibus
" ingessit choris, cum de cavernis perfidiæ talpa talis educi-
" tur, et in Israeliticam ovem lupus rapacissimus reformatur.
" Post hæc illo dimisso, dominus legatus ad alios misit, ex-
" aminaturus utique illos quos in magno numero vel suspicio
" publica vel accusatio privata notaverat. Nos autem vix The legate proceeds with the examination: the abbot goes to visit the diocese of Alby, and to seek out the viscount of Beziers.
" tandem cum lacrymis extorta licentia revertendi, pro eo
" quod instantia nostri capituli nostros jam reditus exigebat,
" petita licentia sub ea nobis est conventione concessa, ut
" Albiensem diœcesim intraremus, commonituri principem
" terræ, Rogerum videlicet Biterrensem,[1] ut et[2] Albiensem
" episcopum, quem sub custodia hæreticorum in vinculis tene-
" bat, absolveret, et universam terram suam, juxta præceptum
" domini legati, eliminatis hæreticis emundaret. Ingredien-
" tibus ergo nobis una cum prædicto Batoniensi episcopo
" illam perditissimam regionem, quæ velut totius sentina ma- fo. 42 r°.
" litiæ totam in se colluvionem hæresis illuc defluentis ex-
" cepit, prædictus Rogerus in ultimos et inaccessibiles terræ
" suæ fines abscessit, tam mala conscientia profugus, quam
" causæ suæ merito desperatus: oderat enim lumen veritatis
" auctor malitiæ, nec sustinere poterat nostræ collocutionis
" accessum, qui totus recesserat in opera tenebrarum. Per- He proceeds to Castres.
" venimus tandem ad quoddam munitissimum castrum ejus,
" quod proprie ac singulariter Castri nomine incolæ nuncu-
" pabant. Ibi habitabat uxor illius cum militia sua magna,
" et familia multa nimis. Omnes fere hæretici habitatores

[1] Roger II., Trincavel, viscount of Beziers, Carcassonne, Rasez, and Alby, 1167–1194.

[2] *ut et*] utrum, B.

A.D. 1178. The place was full of heretics, but they did not molest the abbot.

"cjusdem castri vel hæreticorum complices erant, licet sola Hoveden, 331. a. 29.
"Domini virtute repressi nihil contra fidem quam prædi-
"cabamus præsumerent vel mutire. Quamvis enim essemus
"in manus eorum positi, et velut in eorum quasdam potentiæ
"suæ compedes hæretica multitudine undique circumventi,
"verbum tamen Domini non erat alligatum quin eos continuis 2 Tim. ii. 9.

He declared the viscount a traitor and heretic.

"invectionibus et increpationibus feriremus. Et cum vide-
"remus quod nihil præsumeret respondere, judicavimus
"prædictum Rogerum proditorem, hæreticum, et de violata
"episcopi securitate perjurum; eum tanquam publica excom-
"municatione damnatum, ex parte domini papæ ac prædic-
"torum regum, in præsentia conjugis et militum suorum, in
"nomine Christi confidenter diffidentes. Ecce a modo satis
"apparet quam grande et evidens ostium patet principibus
"Christianis, ut Christi ulciscantur injurias, ponantque deser-
"tum illud quasi hortum Domini, et solitudinem ejus in deli- Is. li. 3.
"ciis Paradisi. Ne autem vel parum vel nihil fieri contra illos
"posse causentur, sciant omnes generalem fuisse in urbe
"sententiam, quod si ista visitatio fuisset adhuc triennio re-
"tardata, vix inveniretur in ea qui nomen Christi amplius
"invocaret. Super hæc autem omnia prædictus comes Sancti
"Ægidii coram populo civitatis præstito juramento firmavit,
"quod a modo nec prece nec pretio favebit hæreticis."

Towards Christmas the king goes to Winchester.

Interim appropinquante sollemnitate Nativitatis Dominicæ, dominus rex moram fecit in Anglia circa Wintoniam, ibidem celebraturus tam sollemne festum.

Wonderful earthquake at Oxenhall.

Eodem anno infra Natale Domini contigit in Anglia Hoveden, 332. a. 42, shorter. quoddam mirabile et a sæculo inauditum, scilicet apud Oxenhale,[1] quod in territorio in propria domini Hugonis Dunelmensis episcopi cultura, terra se elevavit in altum in similitudine turris, ita vehementer quod summis coæquaretur montium cacuminibus; et ita quod superemineret alta templorum pinnacula. Et in illa altitudine permansit immobilis videntibus cunctis ab hora diei nona usque ad occasum solis; et sole occidente cecidit cum horribili strepitu, ita quod omnes videntes eam et strepitum illum audientes multos per-

[1] *Oxenhale*] "Grenehale in terri-
"torio de Derlingtun." Hoveden (*i.e.* Savile). Oxenhall is right.
"Willelmus tenet Oxenhall, scilicet
"i. carucatam et ii. culturas de ter-
"ritorio de Derlyngtona." Boldon Buke, p. 17.

terruit, ita quod multi illorum timore perterriti, interierunt. Absorbuit eam tellus, et fecit ibidem puteum profundissimum, qui est ibi in testimonium rei, usque in hodiernum diem. A.D. 1178. December. fo. 42 v°.

Hoveden, 332. a. 40, shorter.

Anno itaque ab Incarnatione Domini M°C°LXX°IX°., Henricus rex Angliæ, filius Matildis imperatricis, curiam suam tenuit apud Wintoniam, die Natalis Domini; Gaufrido filio suo, comite Britanniæ, jam in Angliam reverso a partibus transmarinis, et cum eo moram faciente: similiter Johanne filio suo minimo; et Henrico rege filio suo in Normannia, et Ricardo filio suo in Pictavia moram facientibus. Henry II. keeps the Christmas of 1178-9 at Winchester; Henry the younger in Normandy; Richard in Poictou.

Celebrato itaque festo Natalis Domini, dominus rex transtulit se usque Windeshoveres; et illuc confluebant ad eum Hibernenses, conquerentes ei quod Willelmus filius Aldelmi, et Hugo de Lasci, et cæteri quos rex eis præfecerat, illos injuste et violenter tractaverant; et clamoribus suis concitaverunt regem in iram adversus suos, ita quod Willelmum filium Aldelmi et prædictum Hugonem a pristina familiaritate sua multo tempore removit. A.D. 1179. The king goes to Windsor, and receives the complaints of the Irish against William Fitz Aldhelm and Hugh de Lasci.

Hoveden, 332. a. 47.

Venerunt autem ibidem ad eum duo archiepiscopi Hibernenses, scilicet Laurentius Duvelinensis, et Catholicus Tuamensis, cum quibusdam suffraganeis suis; et juraverunt regi super sacrosancta evangelia quod malum regi vel regno Angliæ non quærerent. Et sic impetrata a rege tandem licentia eundi Romam, transfretaturi in Normanniam a curia recesserunt. The archbishops of Dublin and Tuam have leave to go to the council at Rome.

Appropinquante itaque jam Quadragesima, archiepiscopi, et episcopi, abbates, viri religiosi cismarini et transmarini, de mandato Alexandri summi pontificis, Romæ convenerunt. Towards Lent the clergy assemble at Rome.

Hoveden, 332. b. 1.

Congregatis igitur universis in urbe Romana, Alexander papa tertius cum universis Cardinalibus suis, et clero et populo ibidem congregato, venit ad ecclesiam Sancti Johannis de Laterana, celebraturus ibi concilium. Cui concilio intererant nuncii fere omnium impera- Council held in the church of S. John Lateran.

A.D. 1179. March 5. The council opens.

torum, regum, principum totius Christianitatis. Convenientibus itaque omnibus in præfata ecclesia Lateranensi, summus pontifex in eminentiori loco cum cardinalibus suis et senatoribus et præfectis et consulibus urbis constitutus, secunda feria Quadragesimæ hebdomadæ, quæ tertio nonas Martii evenit, primum concilii sui diem celebravit. Similiter secundo celebravit secundum diem concilii sui quarta feria secundæ hebdomadæ, quæ secundo idus Martii evenit. In quo concilio Willelmus Remensis archiepiscopus per communem fratrum electionem, concedente Alexandro summo pontifice, factus est presbyter cardinalis ad titulum Sanctæ Sabinæ. Et iterum tertio celebravit tertium concilii sui diem secunda feria ante Ramos Palmarum, quæ xiv. kalendas Aprilis evenit; in quo hæc decreta subscripta, communi episcoporum assensu promulgata, in æternum observanda constituit; et episcopis et universo clero ibidem congregato licentiam repatriandi præbuit.

Hoveden, 332. b. 1, shorter.

March 14. Second day of the council: William archbishop of Rheims made a cardinal.

March 19. Third day of the council.

fo. 43 r°. Canons enacted.

Decreta Alexandri Papæ.

" De Romano Pontifice eligendo.

For the election of a pope the agreement of two-thirds of the college of cardinals is required

" Licet de vitanda discordia Romani pontificis in electionem " manifeste satis a prædecessoribus nostris constituta mana- " verint; quia tamen sæpe post illam per improbæ ambitionis " audaciam gravem passa est scissuram ecclesia, nos autem " ad malum hoc evitandum de consilio fratrum nostrorum et " sacri approbatione concilii aliquid decernimus adjungendum. " Statuimus igitur ut si, ab iniquo homine forte supersemi- " nante zizania, inter cardinales de substituendo pontifice " non poterit esse plena concordia, duabus partibus concor- " dantibus, cum tertia pars concordare noluerit, aut sibi " alium præsumpserit ordinare; ille absque ulla exceptione " ab universa ecclesia Romanus pontifex habeatur, qui a " duabus partibus electus fuerit et receptus. Si quis autem " de tertiæ partis nominatione confisus, quia ratione non po- " test, nomen sibi usurpaverit, tam ipse quam qui eum rece- " perint, excommunicationi subjaceant, et totius sacri ordinis " privatione mulctentur, ita ut viatici eis, nisi tantum in ex- " tremis, communio denegetur, et, nisi resipuerint, cum Datan

Hoveden 332. b. 12.

S. Matt. xiii. 25.

Hoveden, 332. b. 28.

" et Abiron, quos terra vivos deglutivit, accipiant portionem. A.D. 1179. March 19.
" Præterea si a paucioribus aliquis quam a duabus partibus Pretenders to the papacy to be excommunicated.
" electus fuerit ad apostolatus officium, nisi major concordia
" intercesserit, nullatenus assumatur; et prædictæ pœnæ sub-
" jaceat, nisi voluerit humiliter abstinere. Ex hoc tamen
" nullum canonicis institutionibus [præjudicium][1] generetur,
" in quibus majoris et sanioris partis debet prævalere sen-
" tentia; quia quod eis in dubium venerit, superioris poterit
" judicio præfiniri. In Romana vero ecclesia spirituale aliquid
" constituitur, quia non potest ad superiorem recursus haberi.

" *Qualiter prælati debeant proferre sententiam in subjectos.*

" Reprehensibilis valde consuetudo in quibusdam partibus in- Prelates not to issue sentence of excommunication without first admonishing the culprit.
" olevit, ut cum fratres et coepiscopi nostri, seu etiam archi-
" diaconi, appellaturos[2] quosdam in causis suis existimant, nulla
" penitus admonitione præmissa, suspensionis et excommuni-
" cationis in eos sententiam ferunt. Alii enim dum superioris
" sententiam et disciplinam canonicam reformidant, sine ullo
" gravamine appellationem objiciunt, et defensionem iniqui-
" tatis usurpant, quod ad præsidium innocentium dinoscitur in-
" stitutum. Quocirca [ne] vel prælati sententia valeat gravare
" subjectos, vel subditi pro sola voluntate sub appellationis fo. 43 v°.
" obtentu correptionem valeant eludere prælatorum; præsenti
" decreto statuimus, ut nec prælati nisi canonica admonitione Appeals not to be made before the institution of suits by the prelates.
" præmissa suspensionis vel excommunicationis sententiam
" proferant in subjectos, nisi talis sit culpa quæ ipso suo
" genere suspensionis vel excommunicationis pœnam inducat;
" nec subjecti contra disciplinam ecclesiasticam ante causæ
" ingressum in vocem appellationis erumpant. Si vero quis- Appeals restricted.
" quam pro sua necessitate crediderit appellandum, competens
" ei ad prosequendum appellationem terminus præfigatur; in-
" fra quem si forte prosequi neglexerit, libere tunc episcopus
" auctoritate sua utatur. Si autem in quocunque negotio ali- Vexatious appellants to be fined in expenses.
" quis appellaverit, et eo qui appellatus fuerit veniente, qui
" appellaverit venire neglexerit; si proprium quid habuerit,
" competentem illi recompensationem faciat expensarum, ut
" hinc saltem deterritus in gravamen alterius non facile quis
" appellet. Præcipue vero, et in locis religiosis, volumus ob- Monks not to appeal against prelates.
" servari, ne monachi sive quicunque religiosi, cum pro aliquo
" excessu fuerint corrigendi, contra regularem prælati sui et
" capituli disciplinam appellare præsumant, sed humiliter ac
" devote suscipiant, quod pro salute sua sciant eis injunctum.

[1] *præjudicium*] om. B.

[2] *appellaturos*] appellantes, B. H. Corrected from Gervase, 1455.

A.D. 1179. March 19.

" Qualiter Prælati cum subjectis debeant hospitari.

Prelates not to be oppressive in exacting procurations;

" Cum apostolus se ac suos propriis manibus decreverit exhi- Hoveden, 333. a. 10.
" bendos, ut locum prædicandi auferret pseudo-apostolis, et
" illis quibus prædicabat non onerosus existeret; grave nimis
" et emendatione dignum esse dinoscitur, quod quidam fra-
" trum et coepiscoporum nostrorum ita graves in procuratio-
" nibus subditis suis existunt, ut pro hujusmodi causa ipsa
" etiam ecclesiastica ornamenta subditi exponere compellantur,

to visit with limited retinues;

" et longi temporis victum brevis hora consumat. Quocirca
" constituimus, quod archiepiscopi parochias visitantes[1] pro
" diversitate provinciarum et facultatibus ecclesiarum quad-
" ragesimum vel quinquagesimum evectionis numerum, epi-
" scopi vero vicesimum aut tricesimum; cardinales viginti aut
" viginti quinque nequaquam excedant; archidiaconi quinque
" aut septem; decani constituti sub ipsis duobus equis contenti

without dogs or hawks.

" existant. Nec cum canibus venatoriis proficiscantur et
" avibus, nec sumptuosas epulas requirant, sed cum gratiarum
" actione recipiant quod honeste ac competenter illis fuerit

Prelates not to exact talliages.

" ministratum. Prohibemus etiam, ne subditos suos talleis
" et exactionibus episcopi gravare præsumant, et ita procedant,
" ut non quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi quærere vide-
" antur. Cum enim dicat apostolus, 'Non debent filii thesau- 2 Cor. xii. 14.
" 'rizare parentibus, sed parentes filiis, multum longe a
" paterna pietate nostra [videtur], si præpositi subditis suis
" graves existant, quos in cunctis necessitatibus pastoris de-
fo. 44 r°. " bent more fovere. Archidiaconi autem, sive decani, nullas
" exactiones vel tallias in presbyteros sive clericos exercere
" præsumant. Sane quod de prædicto numero vectionum se-
" cundum tolerantiam dictum est, in illis locis poterit obser-
" vari, in quibus ampliores fuerint redditus et ecclesiasticæ
" facultates. In pauperibus autem locis tantam volumus
" teneri mensuram ut ex accessu majorum minores non dole-
" ant se gravari; ne sub tali indulgentia illi qui paucioribus[2]
" equis uti solebant, plurium[3] sibi credant potestatem indul-
" tam. Sustinemus autem pro multis necessitatibus quæ ali-
" quoties superveniunt, ut si manifesta et rationabilis causa
" exstiterit, cum caritate moderatum auxilium valeant postulare.

" Prohibetur ne aliquid exigatur pro sacramentis ecclesiæ.

Sacraments not to be sold.

" Cum in ecclesiæ corpore omnia debeant ex caritate trac-
" tari, et quod gratis receptum est gratis debeat impendi;

[1] *visitantes*] visitare, B.
[2] *paucioribus*] pauperioribus, B.
[3] *plurium*] plurimam, B.

Hoveden, 333. a. 39.

" horribile nimis est quod in quibusdam ecclesiis locum vena- A.D. 1179. March 19.
" litatis perhibetur habere, ita ut pro episcopis vel abbatibus
" seu quibuscunque personis ecclesiasticis ponendis in sede, Money is not to be taken for instituting or installing clergy.
" seu introducendis presbyteris in ecclesiam, nec non pro
" sepulturis et exsequiis mortuorum, et benedictionibus nuben-
" tium, sive aliis ecclesiasticis sacramentis aliquid requiratur;
" et non possit ille qui indiget ista percipere, nisi manum
" implere curaverit largitoris. Putant autem ex hoc sibi
" plures licere, quia legem mortis de longa invaluisse consue-
" tudine arbitrantur, non satis, quia cupiditate excæcati sunt,
" attendentes quod tanto graviora sunt crimina, quanto diu-
" tius animum tenuerunt alligatum. Ne igitur hoc de cætero
" fiat, vel pro personis ecclesiasticis deducendis ad sedem, vel
" sacerdotibus instituendis, aut sepeliendis mortuis, sive in
" benedicendis nubentibus, sive aliis sacramentis aliquid exiga-
" tur districtius inhibemus. Si quis autem contra hoc venire
" præsumpserit, portionem cum Giezi se noverit habiturum,
" cujus factum turpis muneris exactione imitatur. Prohibemus New burdens are not to be imposed on churches.
" insuper ne ab episcopis vel abbatibus aliisve prælatis, novi
" census imponantur ecclesiis, nec veteres augeantur, nec
" partem reddituum suis usibus appropriare præsumant: sed
" libertatem quam majores sibi conservari desiderant, mino-
" ribus[1] suis bona voluntate conservent. Si quis autem aliter
" egerit, irritum quod egerit habeatur.

" *Prohibentur ne Christiani serviant Saracenis.*

" Ita quorundam animos occupavit summa cupiditas, ut cum Christians are not to serve Saracens, or to supply them with arms.
" glorientur nomine Christiano, Saracenis arma deferant, et
" pares aut etiam superiores in malitia fiant eis, dum ad
" [im]pugnandos Christianos eis arma et necessaria subminis-
" trant. Sunt etiam qui pro sua cupiditate in galeis et pira-
" ticis Sarracenorum navibus regimen et curam gubernationis
" exercent. Tales igitur ab ecclesiæ communione præcisos,
" et pro sua iniquitate excommunicationi subditos, et rerum fo. 44 v°.
" suarum per principes catholicos et consules civitatum pri-
" vatione mulctari, et capientium servos, si capti fuerint, fore
" censemus. Præcipimus etiam ut per ecclesias maritimarum
" urbium crebra et sollemnis excommunicatio in eos pro-
" feratur. Excommunicationis pœnæ subdantur qui Romanos
" aut alios Christianos pro negotiatione aut aliis honestis
" causis navigio vectos aut capere aut rebus suis spoliare
" præsumunt. Illi etiam qui Christianos naufragium patientes,
" quibus secundum regulam fidei auxilio esse tenentur, dam-

[1] *minoribus*] majoribus, B.

A.D. 1179. March 19.

" nosa cupiditate rebus suis spoliare præsumant, nisi ablata " reddiderint excommunicationi se noverint subjacere. Hoveden, 333. b. 15.

" *Prohibetur ne torneamenta fiant.*

Tournaments are forbidden.

" Felicis memoriæ papæ Innocentii et Eugenii, prædecessorum nostrorum, vestigiis inhærentes, detestabiles nundinas " vel ferias quas vulgo torneamenta vocant, in quibus milites " ex condicto convenire solent, et, ad ostensionem virium " suarum et audaciæ, temere congrediuntur, unde mortes " hominum et pericula animarum sæpe proveniunt, fieri pro- " hibemus. Quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, quamvis " pœnitentia ei non denegetur, ecclesiastica tamen careat " sepultura.

" *Treugæ servandæ a quarta feria post occasum*[1] *solis, usque " ad secundam feriam post ortum solis.*

Truce of God to be observed.

" Treugas a quarta feria post occasum solis usque ad " secundam feriam post ortum solis; et ab Adventu Domini " usque ad octavas Epiphaniæ, et a Septuagesima usque ad " octavas Paschæ, ab omnibus inviolabiliter observari præci- " pimus. Si quis autem treugam infringere tentaverit, post " tertiam commonitionem si non satisfecerit, episcopus suus " excommunicationis sententiam dictet, et scriptam vicinis " suis annunciet. Episcoporum autem nullus excommunicatum " in communione suscipiat, immo scripto susceptam senten- " tiam quisque confirmet. Siquis autem hoc violare præ- " sumpserit, ordinis sui periculo subjaceat; et quoniam funi- Eccl. iv. 12. " culus triplex difficile rumpitur, præcipimus ut episcopi ad " solum Deum et salutem populi habentes respectum, omni " cupiditate sopita, ad pacem firmiter tenendam, mutuum " inde consilium et auxilium impendant, nec alicujus amore " vel odio prætermittant. Quod si quis in hoc opere Dei " tepidus inventus fuerit, damnum propriæ dignitatis amittat.

" *Condemnat illos quos Octavianus et Wido et Johannes de " Struma ordinaverunt.*

Ordinations by antipopes null.

" Quod a prædecessore nostro felicis memoriæ papa Inno- " centio factum est innovantes, ordinationes ab Octaviano,[2]

---

[1] *Treugæ . . occasum*] cut off by the binder; supplied from Hoveden.

[2] *Octaviano*] The antipope Victor IV., 1159–1164.

Hoveden, 333. b. 46.

" Widone[1] hæresiarchis, necnon et Johanne Strumensi[2] qui " eos secutus est factas, et ab ordinatis ab eis, irritas esse " censemus; adjicientes etiam ut qui dignitates ecclesiasticas " seu beneficia per prædictos schismaticos acceperunt, careant " impetratis. Alienationes sive invasiones quæ per eosdem " schismaticos, seu per laicos factæ sunt, de rebus ecclesias- " ticis, omni firmitate careant, et ad ecclesiam sine omni " onere revertantur. Si quis autem contraire præsumpserit, " excommunicationi se noverit subjacere. Illos autem qui " sponte juramenta de tenendo schismate præstiterint, a sacris " ordinibus et dignitatibus decrevimus manere suspensos.

A.D. 1179. March 19. fo. 45 r°.

Alienations by schismatics null.

" *Quales debeant esse qui eligendi sunt ad regimen ecclesiæ.*

" Cum in cunctis sacris ordinibus et ecclesiasticis mysteriis, " et ætatis maturitas, et gravitas morum, et litterarum scientia " sit quærenda, multo fortius in episcopo hoc oportet inquiri, " qui ad curam aliorum positus, in se ipso debet ostendere, " qualiter alios oporteat in domo Domini conversare; eaprop- " ter ne quod [a] quibusdam ex necessitate temporis factum " est in exemplum trahatur a posteris, præsenti decreto sta- " tuimus ut nullus in episcopum eligatur, nisi qui jam tricesi- " mum annum ætatis suæ egerit, et de legitimo sit matri- " monio natus; qui etiam vita et scientia commendabilis " demonstretur. Cum autem electus fuerit, et confirmationem " acceperit, et ecclesiasticorum bonorum administrationem " habuerit, decurso tempore de consecrandis episcopis a " canonibus diffinito, ad quem spectant beneficia quæ habuerat, " disponendi de his liberam obtineat facultatem. Inferiora " etiam ministeria, ut puta, decanatus, archidiaconatus, et " alia quæ animarum curam habent annexam, nullus omnino " accipiat, sed nec parochialium ecclesiarum regimen, nisi " jam vicesimum quintum annum ætatis habuerit, et qui " scientia et moribus commendabilis existat. Cum autem " assumptus fuerit, si archidiaconus in diaconum, decanus et " reliqui admoniti non fuerint, præfixo a canonibus tempore, " in presbyteros ordinati, et ab illo removeantur officio, et " alii conferatur, qui et velit et possit illud convenienter im- " plere; nec prosit eis appellationis diffugium, si forte in " transgressione constitutionis istius per appellationem se " voluerint tueri. Hoc sane non solum de promovendis, sed " de iis etiam qui jam promoti sunt, si canones non obsistant,

Persons chosen to govern the church to be exemplary.

Bishops to be thirty years old when chosen.

All having cure of souls to be twenty-five at least, and to be ordained at the canonical time.

[1] *Widone*] of Crema, the antipope Paschal III., 1164–1168.

[2] *Johanne Strumensi*] The antipope Calixtus III., 1168–1178.

A.D. 1179. March 19. Elections made in contempt of this rule are to be punished. fo. 45 v°.

" præcipimus observandum. Clerici sane, si contra formam " istam quenquam elegerint, et eligendi potestate tunc priva- " tos et ab ecclesiasticis beneficiis triennio noverint se sus- " pensos. Dignum est enim ut quos Dei timor a malo non " revocat, ecclesiasticæ saltem coerceat [severitas] disciplinæ. " Episcopus autem si contra hæc fecerit aut consenserit fieri, " in conferendis prædictis officiis potestatem suam amittat; et " per capitulum aut per metropolitanum, si etiam capitulum " concordare nequiverit, ordinetur. Hoveden, 334. a. 25.

" *De hæreticis.*

The favourers of heretics are condemned.

" Sicut ait beatus Leo, ' Licet ecclesiastica disciplina sacerdotali " ' contenta judicio, cruentas effugiat ultiones,' catholicorum " tamen principum constitutionibus adjuvatur, ut sæpe quærant " homines salutare remedium, dum corporale super se metuerint " evenire supplicium. Eapropter quia in Wasconia, Albegesio " et partibus illis, et aliis locis ita hæreticorum, quos alii Catha- " ros, alii Publicanos, alii Paterinos, alii aliis nominibus vocant, " invaluit damnata perversitas, ut jam non in occulto sicut " alibi nequitiam suam exerceant: sed errorem suum publice " manifestant; et ad consensum suum simplices trahant et infir- " mos; eos et defensores eorum et receptores anathemati decre- " vimus subjacere; et sub anathemate prohibemus ne quis " ipsos in domo vel in terra sua tenere vel fovere, vel negotia- " tionem cum eis exercere præsumat. Si autem in hoc peccato " decesserint, nec sub privilegiorum nostrorum quibusque ob- " tentu indultorum, ne sub aliqua quacunque occasione, aut ob- " latio pro eis fiat, aut inter Christianos accipiant sepulturam.

The damnable cruelties of the mercenary soldiers to be punished by excommunication.

" De Bribazonibus, et Arroganensibus, Navariis et Basclis, qui " tantam in Christianos immanitatem exercent, ut nec eccle- " siis nec monasteriis, nec pueris nec senibus deferant, aut " viduis aut pupillis, nec cuilibet parcant ætati aut sexui, sed " more paganorum omnia perdunt et vastant:—similiter con- " stituimus ut ipsi qui eos conduxerint vel tenuerint, vel " foverint, [per] regiones in quibus talia debacchantur, in " Dominicis et aliis diebus sollemnibus per ecclesias excom- " municati publice nuncientur, et eadem omnino sententia et " pœna cum prædictis hæreticis habeantur astricti, nec ad " communionem recipiantur ecclesiæ, nisi societate illa pesti- " fera et hæresi abjuratis. Relaxatos autem se noverint a " debito fidelitatis seu hominii ac totius obsequii, donec in " tanta iniquitate permanserint, quicunque pacto illis teneantur " annexi. Ipsis autem cunctisque fidelibus in remissionem " injungimus omnium peccatorum, ut tantis cladibus se viri- " iter opponant, et contra eos armis tueantur populum Chris-

Hoveden, 334. b. 3.

" tianum. Confiscentur que bona eorum, et liberum sit prin- A.D. 1179. March 19.
" cipibus hujusmodi pestilentes homines subjicere servituti. Their goods
" Qui autem in vera pœnitentia ita decesserint, et peccatorum to be confiscated and
" indulgentiam et fructum mercedis æternæ se non dubitent fo. 46 r°.
" habituros. Nos autem de misericordia Dei et beatorum their persons enslaved.
" Petri et Pauli apostolorum auctoritate confisi, fidelibus Chris-
" tianis qui contra eos arma susceperint, et ad episcoporum
" sive aliorum prælatorum consilium ad eos decertaverint ex-
" pugnandos, biennium de injuncta pœnitentia relaxamus: aut
" si longiorem ibi moram habuerint, episcoporum discretioni,
" quibus hujus rei cura fuerit injuncta, committimus, ut ad
" eorum arbitrium secundum modum laboris, major eis tribu-
" atur indulgentia. Illos autem, qui admonitionem episco- Favourers of them restrained from the sacraments.
" porum in hujusmodi parere contempserint, a perceptione
" Corporis et Sanguinis Domini jubemus esse immunes. In-
" terim vero eos qui ardore fidei ad expugnandum eos laborem
" istum assumpserint, sicut eos, qui sepulcrum Domini visi-
" tant, sub ecclesiæ defensione recipimus, et ab universis in-
" quietationibus, tam in rebus quam in personis, statuimus
" esse securos. Si quis vero interim eos molestare præsump-
" serit, per episcopum loci illius excommunicationis sententia
" feriatur; et talis sententia observetur, donec et ablata
" reddantur et de illatis damnis congrue satisfaciat. Episcopi
" vero sive presbyteri qui talibus forte non restiterint, officii
" sui suspensione mulctentur, donec misericordiam sedis apo-
" stolicæ obtineant.

" *Ut leprosi qui ad hoc facultatem habent, habeant ecclesiam et*
" *cœmeterium.*

1 Cor. xii. 23.

" Cum dicat apostolus Paulus, abundantiorem honorem Lepers to be allowed to have churches and burial grounds.
" membris inferioribus deferendum; e contra quidam quæ sua
Phil. ii. 21.
" sunt non quæ Jesu Christi quærentes, leprosis qui cum
" sanis habitare non possunt, vel ad ecclesiam cum aliis con-
" venire, ecclesias et cœmeterium non permittunt habere, nec
" proprii vicarii ministerium sacerdotis. Quod quia procul a
" pietate Christiana esse dinoscitur, de benignitate apostolica
" constituimus, ut ubicunque tot sub communi vita fuerint
" congregati, quod ecclesiam cum cœmeterio sibi constituere
" et proprio valeant gaudere presbytero, sine contradictione
" aliqua permittantur habere. Caveant tamen ut injuriosi
" veteribus ecclesiis nequaquam existant de jure parochiali.
" Quod enim pietate conceditur, ad aliorum injuriam nolumus
" redundare. Statuimus etiam ut de hortis et nutrimentis
" animalium suorum decimas tribuere non cogantur.

A.D. 1179. March 19.

" Ne Christiani habitent cum Judæis vel Saracenis in " domibus eorum nec eis . . .

Hoveden, 334. b. 36.

Christians not to live with Jews or Saracens, or to take their part against Christians.

" Judæi sive Sarraceni nec sub alendorum puerorum obtentu, " nec pro servitio nec aliqua qualibet causa, Christiana mancipia in domibus suis permittantur habere. Excommunicentur autem qui cum iis præsumpserint habitare; testimonium quoque Christianorum adversus Judæos in omnibus causis, cum illi adversus Christianos testibus suis utantur, recipiendum esse censemus. Et anathemate decernimus esse feriendos, quicunque Judæos Christianis voluerint in hac parte præferre, cum eos Christianis oporteat subjacere, et ab eis pro sola humanitate foveri. Si qui vero præterea, fo. 46 v°. Deo inspirante, ad fidem se converterint Christianam, a possessionibus nullatenus excludantur, cum melioris conditionis conversos ad fidem esse oporteat, quam anteaquam fidem susceperint habebantur. Si autem secus factum fuerit, principibus seu potestatibus eorundem locorum sub pœna excommunicationis injungimus, ut portionem hæreditatis et bonorum suorum ex integro eis faciant exhiberi.

" Ne monachus vel religiosus alius recipiatur sub pretio.

No money to be taken for the reception of a monk,

" Monachi non sub pretio recipiantur in monasterio; non " peculium permittantur habere: non singuli per villas et " oppida sive quascunque parochiales ponantur ecclesias; sed " in majori conventu, aut cum aliquibus fratribus maneant, " nec soli inter sæculares homines spiritualium hominum " conflictum exspectent: Salomone dicente, 'Væ soli,' etc. Eccles. iv. 10. " Si quis autem exactus a sua receptione aliquid dederit, ad " sacros ordines non accedat; is autem qui eum receperit, " officii sui privatione mulctetur. Si vero pecuniam[1] habuerit, " nisi ab abbate fuerit pro injuncta administratione permissum, a communione removeatur altaris: et qui in extremis " cum peculio inventus fuerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter " fratres recipiat sepulturam. Quod etiam de diversis religiosis præcipimus observari. Abbas autem qui diligenter " ista non custodierit, officii sui jacturam se noverit incur-

or for the conferring of obediences.

" surum. Prioratus vero sive obedientiæ, pretii datione nulli " tradantur; alioquin dantes et accipientes a ministerio ecclesiastico fiant alieni. Priores vero cum in conventualibus " ecclesiis fuerint constituti, nisi pro manifesta et rationabili

[1] *pecuniam*] peculium, H.

Hoveden, 335. a. 12.

" causa non mutentur; videlicet si dilapidatores fuerint, si " incontinenter vixerint, aut tale aliquid egerint, pro quo amo- " vendi merito videantur, aut si etiam pro necessitate majoris " officii de consensu fratrum fuerit transferendus. A.D. 1179. March 19.

" *Ne quis multas habeat ecclesias.*

" Quoniam nonnulli modum avaritiæ non ponentes, et diversas " dignitates ecclesiasticas et plures ecclesias parochiales contra " sanctorum canonum instituta nituntur adquirere, ita ut cum " unum officium vix implere sufficiant, stipendia sibi vendicent " plurimorum, ne id de cætero fiat districtius prohibemus. " Cum igitur vel ecclesia vel ecclesiasticum ministerium com- " mitti debuerit, talis ad hoc persona quæratur quæ residere " in loco ejus et curam ejus valeat exercere. Quod si aliter " actum fuerit, et qui receperit, quod contra sacros canones[1] " receperit, amittat, et qui dederit largiendi potestate prive- " tur. Et quia in tantum jam quorundam processit ambitio, " ut non duas vel tres sed sex aut plures perhibeantur habere, " cum nec duabus possint debitam provisionem impendere; " per fratres et coepiscopos nostros hoc emendari præcipimus, " et de multitudine canonibus inimica, quæ dissolutionis " materiam et evagationis inducit, et certum continet peri- " culum animarum, eorum, qui ecclesiis deservire valeant, in- " digentiam sublevari. Præterea quia in tantum laicorum " quorundam processit audacia, ut, episcoporum auctoritate " neglecta, clericos instituant in ecclesiis et removeant, cum " voluerint, possessiones quoque atque alia ecclesiastica bona " pro sua plerumque voluntate distribuant, et tam ecclesias " ipsas quam homines earum tailliis et exactionibus gravare " præsumant; eos siquidem qui amodo ista commiserint, ana- " themate decernimus esse feriendos. Presbyter autem sive " clericus qui ecclesiam, sine proprii episcopi auctoritate, per " laicos receperit, communione privetur; et si perstiterit, a " ministerio ecclesiastico et ordine deponatur. Sane quia laici " quidam ecclesiasticas personas, et ipsos etiam episcopos, " judicio suo stare compellunt, eos qui de cætero id præ- " sumpserint a communione fidelium decernimus segregandos. " Prohibemus etiam ne laici decimas cum animarum suarum " periculo detinentes,[2] in alios laicos possint aliquo modo " transferre. Si quis vero receperit, et ecclesiæ non reddi- " derit, Christiana sepultura privetur.

Pluralities restrained.

fo. 47 r°.

Clerks not to be instituted or removed or to be tried by laymen.

[1] *canones*] ordines, ins. B.

[2] *detinentes*] detinente set, B.

A.D. 1179. March 19.

" *Prohibetur ne manifestus usurarius recipiatur ad communionem altaris.*[1] Hoveden, 335. a. 43.

Usury condemned.

" Quia in omnibus fere locis crimen usurarum invaluit, ut " multi negotiis prætermissis, quasi licite usuras exerceant; " et qualiter utriusque Testamenti pagina condemnetur, non " attendunt; ideo constituimus, ut usurarii manifesti neq ad " communionem recipiantur altaris, nec Christianam, si in " hoc peccato decesserint, accipiant sepulturam: sed nec obla- " tionem eorum quisquam accipiat. Qui autem acceperit, aut " Christianæ tradiderit sepulturæ, et ea quæ acceperit reddere " compellatur, et donec ad arbitrium sui episcopi satisfaciat, " ab officii sui executione maneat suspensus.

" *Præcipitur, quod si clericus intestatus decesserit,* [*sive bona*] *ecclesiæ suæ aliis* [*conferre voluerit*], *penes ecclesiam* [*eadem bona*] *remaneant.*[1]

The goods of intestate clerks belong to their churches.

" Cum in officiis caritatis primo loco videamur illis obnoxii, " a quibus beneficium nos cognovimus recepisse; e contra, qui- " dam clerici, cum ab ecclesiis suis multa bona perceperint, " bona per ecclesias acquisita in alios transferre præsumunt; " hoc igitur, quia in antiquis canonibus constat esse inhibi- " tum, nos etiam nihilominus inhibemus. Indemnitati itaque " ecclesiæ providere volentes, sive intestati decesserint, sive " aliis conferre voluerint, penes ecclesias eadem bona præ- " cipimus remanere. Præterea quoniam quidam in quibusdam " partibus sub pretio statuuntur, qui decani vocantur, et pro
fo. 47 v°. " certa quantitate pecuniæ episcopalem jurisdictionem exer- " cent; præsenti decreto statuimus, ut qui de cætero id præ- " sumpserit, officio suo privetur, et episcopus conferendi hoc " officium potestatem amittat.

" *De ordinatione ecclesiarum.*[1]

The arrangements of churches not to be altered by a minority.

" Cum in cunctis ecclesiis quod pluribus et senioribus fra- " tribus visum fuerit, incunctanter debet observari, grave " nimis et dignissimum reprehensione, quod per quasdam " ecclesias pauci quidam non tam de ratione quam de pro- " pria voluntate, ordinationem multorum impediunt, et ordi- " nationem ecclesiasticam procedere non permittunt. Quo- " circa præsenti decreto statuimus, ut nisi a paucioribus et " minoribus rationabile aliquid fuerit ostensum, appellatione

[1] Mutilated in binding.

Hoveden, 335. b. 21.

" remota, prævaleat semper, et suum consequatur effectum, " quod a majoris et sanioris consilii parte fuerit constitutum. " Nec constitutionem nostram impediat si forte aliquis ad " conservandam ecclesiæ suæ consuetudinem se juramento " dicat esse constrictum. Non enim dicenda sunt juramenta, " sed perjuria potius, quæ contra utilitatem ecclesiasticam et " sanctorum patrum veniunt instituta. Si quis autem hujus- " modi consuetudines, quæ nec ratione juvantur, nec sacris " congruunt institutis, jurare præsumpserit, donec condignam " egerit pœnitentiam, a Dominici Corporis perceptione existat " alienus.

A.D. 1179. March 19. The vote of the majority in the convent to prevail.

" . . . . . *vit eos convenire episcopus eam ordinet.*

" Quoniam in quibusdam locis fundatores ecclesiarum aut " hæredes eorum potestate, in quam ecclesia eos hucusque " sustinuit, abutuntur; et cum in Dei ecclesia unus debeat " esse qui præsit, ipsi plures sine respectu subjectionis eligere " moliuntur: et cum una ecclesia unius debeat esse rectoris, " pro sua defensione plurimos repræsentant: quocirca præ- " senti decreto statuimus, ut si plures partes fundatorum se " in diversa vota diviserint, ille præficiatur ecclesiæ, qui " moribus juvatur et meritis, et plurimorum eligitur et pro- " batur assensu. Si autem hoc sine scandalo esse nequiverit, " ordinet antistes ecclesiam sicut melius secundum Deum " noverit ordinandam, et idipsum faciat, etsi de jure patro- " natus quæstio emerserit inter aliquos, et si cui competat " infra tres menses non fuerit definitum.

Where the patrons of a church differ as to the nomination of a rector, the majority is to prevail.

" *De pace servanda.*

" Innovamus etiam ut presbyteri, clerici, monachi, conversi, " peregrini, mercatores, rustici, euntes et redeuntes et in " agricultura existentes, et animalia quibus arant, et quæ " cætera portant in agrum, congrua securitate lætentur: nec " quisquam alicubi novas rectorum exactiones, sine auctoritate " et consensu regum et principum statuere, aut statutas de " novo tenere, aut veteres attentare aliquomodo præsumat. " Si quis autem contra hoc fecerit, et commonitus non desti- " terit, donec satisfaciat, communione carcat Christiana.

Priests, religious persons, merchants and rustics to be in security.

" *Prohibetur ne ecclesiastica [beneficia] alicui promittantur antequam vacent.*

" Nulla ecclesiastica beneficia seu etiam ministeria, vel " ecclesiæ, alicui tribuantur seu promittantur antequam va-

fo. 48 r°. No benefices are to be

A.D. 1179. March 19. given or promised before they are vacant.

" cent, ne desiderare quis mortem proximi videatur, in cujus Hoveden, 335. b. 53.
" locum et beneficium se crediderit successurum. Cum enim
" id in ipsis gentilium legibus inveniatur inhibitum, turpe
" nimis est, et Divini plenum animadversione judicii, si
" locum in ecclesia Dei futuræ successionis exspectatio habeat,
" quam etiam ipsi gentiles homines condemnare curaverunt.
" Cum vero præbendas, ecclesias, seu quælibet officia in ali-
" qua ecclesia vacare contigerit, vel si etiam modo vacant,
" non diu maneant in suspenso, sed infra sex menses personis
" quæ digne administrare valeant conferantur. Si autem epi-
" scopus, ubi ad eum spectaverit, conferre distulit, per capitu-
" lum ordinetur. Quod si ad capitulum electio pertinuerit,
" et infra præscriptum terminum hoc non fecerit, episcopus
" secundum Deum hoc cum religiosorum virorum consilio
" exsequatur. Aut si omnes forte neglexerint, metropolitanus
" de episcopis secundum Deum, absque illorum contradictione
" disponat.

" *Ne aliquis ordinetur sine certo titulo.*

None to be ordained without a title.

" Episcopus si aliquem sine certo titulo, de quo necessaria
" vitæ percipiat, in diaconum[1] vel presbyterum ordinaverit;
" tamdiu ei necessaria subministret, donec in aliqua ei ecclesia
" convenientia stipendia militiæ clericalis assignet; nisi talis
" forte ordinatus fuerit qui de sua vel paterna hæreditate
" subsidium vitæ possit habere.

" *Ne clerici in [sacris ordi]nibus constituti [focarias] habeant.*

Clerks not to keep women.

" Clerici in sacris ordinibus constituti, qui mulierculas in
" domibus suis sub incontinentiæ nota tenuerint; aut abjici-
" ant eas et continenter vivant, aut beneficio et officio fiant
" ecclesiastico alieni. Quicunque in incontinentia illa quæ
" contra naturam est, propter quam ira Dei venit in filios Eph. v. 6.
" diffidentiæ, et quinque civitates igne consumpsit, deprehensi
" fuerint laborare; si clerici fuerint, ejiciantur a clero, vel ad
" agendam pœnitentiam in monasterio retrudantur: si laici,
" excommunicationi subdantur, et a cœtu fidelium fiant peni-
" tus alieni. Monasteria præterea sanctimonialium si quis-
" quam clericus sine manifesta et necessaria causa frequentare
" præsumpserit, per episcopum arceatur, et si non destiterit,
" a beneficio ecclesiastico reddatur immunis.

---

[1] *diaconum*] diaconem, B.

Hoveden, 336. a. 31.

" Ne laici imponant ecclesiis onera.

A.D. 1179. March 19.

" Non minus pro illorum peccato qui faciunt, quam pro Laymen not to impose burdens on churches.
" illorum detrimento qui sustinent, grave nimis esse dinos-
" citur, quod in diversis partibus mundi rectores et consules
" civitatum, necnon et alii qui potestatem videntur habere,
" tot ecclesiis onera videntur imponere, et ita gravibus eas et
" crebris exactionibus premunt, ut deterioris conditionis sub
" eis sacerdotium factum videatur, quam sub Pharaone fuerit
" qui Dominicæ legis non habebat notitiam. Ille quidem, om-
" nibus aliis servituti subditis, sacerdotes suos et possessiones fo. 48 v°.
" eorum in pristina libertate dimisit, et de publico eis alimo-
" niam ministravit; isti vero universa fere onera sua imponunt
" ecclesiis, et tot angariis ipsam affligunt, ut illud ei quod
Lam. i. 1. " Jeremias deplorat competere videatur, 'Princeps provincia-
" 'rum facta est sub tributo.' Sive quidem fossata seu expe-
" ditiones, [seu] alia quælibet sibi arbitrentur agenda, de bonis
" ecclesiarum, clericorum et pauperum Christi usibus depu-
" tatis, cuncta volunt fere compleri. Jurisdictionem etiam et
" auctoritatem episcoporum et aliorum prælatorum ita evacuant,
" ut nihil potestatis ei videatur in suis hominibus remansisse.
" Super quo dolendum, pro ecclesiis; dolendum est nihilo-
" minus et pro ipsis qui timorem Dei et ecclesiastici ordinis
" reverentiam videntur penitus abjecisse. Quocirca sub
" anathematis districtione severius prohibemus ne talia de
" cætero attentare præsumant, nisi episcopus vel clericus tan-
" tam necessitatem perspexerit et utilitatem, ut absque co-
" actione ad relevandas[1] communes necessitates, ubi laicorum
" non suppetant facultates, subsidia per ecclesias existiment
" conferenda. Si autem consules aut alii de cætero ista com-
" miserint, et commoniti forte desistere noluerint, tam ipsi
" quam fautores[2] eorum excommunicationi se noverint subja-
" cere, nec communioni fidelium reddantur nisi satisfactionem
" fecerint competentem.

" Ut prælati provideant necessaria magistris scholarum.

" Quoniam ecclesia Dei, ex in iis quæ spectant ad subsidium Schoolmasters to be provided in cathedrals and monasteries.
" corporis, et in iis quæ ad profectum perveniunt animarum,
" indigentibus sicut pia mater providere tenetur, ne pauperi-
" bus, qui parentum opibus juvari non possunt, legendi et
" proficiendi opportunitas subtrahatur; per unamquamque
" cathedralem ecclesiam magistro, qui clericos ejusdem eccle-

[1] *relevandas*] revelandas, B. | [2] *fautores*] factores, B.

A.D. 1179. March 19.

" siæ, et scholares pauperes gratis doceat, competens aliquod " beneficium præbeatur, quo docentis necessitas sublevetur, " et discentibus via pateat ad doctrinam; et in aliis quoque " ecclesiis restituatur, seu monasteriis, si retroactis tem- " poribus aliquid in eis fuerat deputatum. Pro licentia vero " docendi nullus omnino pretium exigat, vel sub obtentu ali- " cujus consuetudinis ab iis qui docent aliquid quærat; nec " docere quenquam, expetita licentia, qui sit idoneus interdi- " cat. Qui vero contra hoc venire præsumpserit, ab ecclesi- " astico beneficio fiat alienus. Dignum quippe videtur, ut in " ecclesia Dei fructus laboris sui non habeat, qui cupiditate " animi, dum vendit docendi licentiam, ecclesiasticum pro- " fectum nititur impedire.

Hoveden, 336. b. 9.

No money to be taken for licence to teach.

" *Ne clerici in sacris ordinibus constituti, præsumant sæculares procurationes suscipere.*

fo. 49 r°.

" Clerici in subdiaconatu suo et supra, et in minoribus " quoque ordinibus, si stipendiis ecclesiasticis sustentantur, " coram sæculari judice advocati in negotiis forensibus esse " non præsumant, nisi propriam vel ecclesiæ causam fuerint " prosecuti, aut pro miserabilibus forte personis qui proprias " causas administrare non possunt. Sed nec procurationes " villarum, aut jurisdictiones etiam sæculares sub aliquibus " principibus et sæcularibus viris, ut justitiarii eorum fiant, " clericorum quisquam exercere præsumat. Si quis autem " adversus hoc venire tentaverit, qui contra doctrinam apo- " stoli dicentis, 'Nemo militans Deo implicat se sæcularibus " negotiis,' sæculariter agit, ab ecclesiastico fiat ministerio " alienus, pro eo quod officio clericali neglecto, fluctibus sæculi, " ut placeat potentibus, se immergit. Districtius autem de- " cernimus puniendum, si religiosorum quisquam aliquid præ- " dictorum ausus fuerit attentare.

Clerks in holy orders not to undertake secular offices.

2 Tim. ii. 4.

" *Ne Templares [seu Hospi]talares nisi semel i[n anno e]ant ad ecclesiam, [causa] prædicationis aut interdictorum s[epulturæ.]*

" Cum et plantare sacram religionem, et plantatam fovere " modis omnibus debeamus, nunquam hoc melius exequamur, " quam si nutrire quæ recta sunt, et corrigere quæ profec- " tum veritatis impediunt, commissa nobis a Deo auctoritate " censemus. Fratrum autem et coepiscoporum nostrorum " vehementi conquestione comperimus, quod fratres Templi et " Hospitalares, alii quoque religiosæ professionis, indulta sibi " ab apostolica sede privilegia excedentes, contra episcopalem

Templars and Hospitallers not to make wanton use of their privileges.

Hoveden, 336. b. 13.

" auctoritatem, multa præsumunt, quæ et scandalum faciunt
" in populo Dei, et grave pariunt periculum animarum. Pro-
" posuerunt enim quod ecclesias recipiunt de manibus lai-
" corum: excommunicatos et interdictos ad ecclesiastica
" sacramenta et sepulturam admittunt in ecclesiis suis, præter
" eorum conscientiam; et instituant et amoveant sacerdotes;
" et fratribus eorum ad eleemosynas quærendas euntibus, cum
" indultum sit eis ut in eorum adventu semel in anno ape-
" riantur ecclesiæ, atque in eis divina celebrentur officia;
" plures ex eis de una sive de pluribus domibus ad inter-
" dictum locum sæpius accedentes, et indulgentiam privile-
" giorum in celebrandis officiis abutuntur, et tunc mortuos
" apud prædictas ecclesias sepelire præsumunt: occasione
" quoque fraternitatum[1] quas in pluribus locis faciunt, robur
" episcopalis auctoritatis enervant, dum contra eorum senten-
" tiam sub aliquorum privilegiorum obtentu munire cunctos
" intendunt, qui ad eorum fraternitatem voluerint se con-
" ferre. In his autem, quia non tam de majorum conscientia
" vel consilio quam de minorum discretione quorundam exce-
" ditur, et removenda ea in quibus excedunt, et quæ dubita-
" tionem faciunt decernimus declaranda. Ecclesias sane et
" decimas de manu laicorum sine consensu episcoporum, tam
" illos quam quoscunque alios religiosos recipere prohibemus;
" dimissis etiam quas contra tenorem istum moderno tempore
" receperint. Excommunicatos et nominatim interdictos, tam
" ab illis quam ab omnibus aliis juxta episcoporum sententiam
" statuimus evitandos. In ecclesiis suis quæ ad eos pleno
" jure non pertinent, instituendos presbyteros episcopis præ-
" sentent, ut eis quidem de plebis cura respondeant, ipsis
" vero pro rebus temporalibus rationem exhibeant competen-
" tem. Institutos autem inconsultis episcopis non audeant
" removere. Si vero Templarii sive Hospitalarii ad ecclesiam
" interdictam venerint, non nisi semel in anno ad ecclesiasti-
" cum officium admittantur, nec tunc ibi sepeliant corpora
" interdictorum. De fraternitatibus autem hoc constituimus,
" ut si non se omnino reddiderint prædictis fratribus, sed in
" proprietatibus suis duxerint remanendum, propter hoc ab
" episcoporum sententia nullatenus eximantur, sed potestatem
" suam sicut in alios parochianos suos exerceant, cum pro
" suis excessibus fuerint corrigendi. Quod autem de præ-
" dictis fratribus dictum est, ab aliis quoque religiosis qui
" præsumptione sua episcoporum viam præripiunt, et contra
" canonicas eorum sententias et tenorem privilegiorum nos-
" trorum venire præsumunt, præcipimus observari. Si autem

A.D. 1179. March 19. Templars and Hospitallers not to misuse their privileges.

fo. 49 v°.

[1] *fraternitatum*] fraternitatis, B.

A.D. 1179. March 19.

" contra institutum hoc venerint, et ecclesiæ in quibus ista " præsumpserint subjaceant interdicto, et quod egerint irri- " tum et vacuum habeatur."

The council breaks up.

His itaque decretis promulgatis, et ab universo clero et populo circumstante receptis, episcopi et cæteri viri ecclesiastici qui convenerant, cum munere benedictionis licentiam repatriandi accipere meruerunt. Hoveden, 337. a. 20.

The abbot of Clairvaux made a cardinal.

In eodem vero concilio Henricus abbas Clarevallensis, morum honestate et meritis exigentibus, communi cardinalium electione, Alexandro etiam summo pontifice concedente, inter episcopos cardinales connumeratus est, factus episcopus Albanensis.

Henry the younger returns to England about Midlent (March 11), and keeps Easter (April 1) with his father at Winchester. Richard de Luci becomes a canon at Lesnes.

Interim Henricus rex Angliæ, filius regis Henrici filii Matildis imperatricis, circa mediam Quadragesimam applicuit in Angliam apud Dovere, locuturus cum rege patre suo. Adveniente autem Pascha, dominus rex, et rex filius suus, simul fuerunt Wintoniæ in ipsa sollemnitate Paschali. Et post Pascha Ricardus de Luci, qui multo tempore justitia exstiterat in Anglia, malens Deo militare quam terreno regi, per voluntatem regis diutissime renitentis, se ipsum de illa summa potentia qua fungebatur deposuit, et factus canonicus regularis in abbatia sua de Lenis, quam ipse in fundo suo fecerat, vitam finivit. Hoveden, 337. a. 24, shorter.

Council at Windsor, in which England is divided into four parts, and judges appointed for each.

Tunc rex congregatis episcopis et comitibus et proceribus regni apud Windesovers, communi eorum concilio, coram rege filio suo, divisit in quatuor partes Angliam; et unicuique parti præfecit viros sapientes de regno; et postea misit eos per partes regni eis assignatas, ut justitiam exercerent in populo. Hæc vero sunt nomina illorum quos rex præfecerat plebi suæ, et nomina provinciarum eisdem assignatarum. Hoveden, 337. a. 28, shorter.

fo. 50 r°.

Ricardus episcopus Wintoniæ Ricardus thesaurarius regis Nicholaus filius Thoraldi Tomas Basset Robertus de Quitefeld	Suthamtunsire, Wiltesire, Gloucestresire, Dorsete, Sumsersete, Devoniarum, Cornubia, Berkesire, Hoxeneford.

Hoveden, 337. a. 31.

A.D. 1179. Names of the judges.

Gaufridus Eliensis episcopus Nicholaus capellanus regis Gillebertus Pipart Reginaldus de Wisebec, clericus regis Gaufridus Hose	Cantebrigesire, Huntedunsire, Norhamtunesire, Lincolnesire, Leicestresire, Warewikesire, Wirecestresire, Herefordesire, Staffordesire, Sallopesire.
Johannes episcopus Norwicensis Hugo Murdac, clericus regis Michael Belet Ricardus de Pech Radulfus Brito	Norfoclksire, Sudfolkesire, Essexe, Herdefordesire, Mildesexe, Kent, Surreia, Sudsexe, Bukinghamsire, Bedefordesire.
Godefridus de Luci Johannes Cumin Hugo de Glaestre Ranulfus de Glanvilla Willelmus de Bendeghis Alanus de Furnellis	Isti sex sunt justitiæ in curia regis constituti ad audiendum clamores populi: et eis assignatæ erant subscriptæ provinciæ, Nottinghamsire, Derbisire, Eboracensire, Northumbersire, Wesmerrande, Cumberlande, Inter Rible et Merscsee [Loncastre].[1]

Hoveden, 337. b. 38.

After April 1. Geoffrey devastates the Leonois.

Gaufridus vero filius domini regis, comes Britanniæ, statim post Pascha, per præceptum patris sui, transfretavit in Britanniam, et congregato exercitu devastavit terram Gwienarii de Liuns,[2] et eum ad deditionem coegit.

Hoveden, 337. b. 41.

Lewis VII. gives his daughter Agnes to Alexius II. Comnenus.

Eodem anno Lodowicus rex Francorum Agnetem filiam suam, quam Ala regina Francorum, soror Willelmi Remensis archiepiscopi, et Theobaldi comitis Blesensis, et Henrici comitis de Trois, et comitis Stephani, ei pepererat, misit Constantinopolim, ad maritandum Alexio filio Manuelis imperatoris Constantinopolis.

[1] *Loncastre*] Inserted by Wanley, perhaps from the margin. It stands thus in Hoveden.

[2] Guiomar, viscount of the Leonois.

A.D. 1179. After Whitsunday, May 20, the younger Henry returns to France.

Adveniente autem Penˈtecosten, Henricus rex et rex filius suus curiam suam tenuerunt. Quo peracto, rex filius regis, cum benevolentia patris sui, transfretavit in Flandriam, et applicuit apud Wissandam. Hoveden 337. b. 40, shorter.

Lewis VII. summons the French nobles to Rheims for Aug. 15, for his son's coronation.

Interim Lodowicus rex Francorum, publico edicto citari fecit omnes archiepiscopos et episcopos et comites et barones regni Francorum; ut sicut se et honorem suum diligerent, essent, omni occasione postposita, congregati in civitate Remensi, in ipsa die Assumptionis beatæ Virginis Mariæ, scilicet xviii°. kalendas Septembris,[1] ad coronandum et in regem consecrandum Philippum filium suum primogenitum, xv. annorum juvenem. Facto itaque edicto publico, omnes ad sollemnitatem illam, prout decebat, venire præparabant se.

Philip falls ill.

Sed appropinquante jam termino præfixo, filius ille regius in gravem incidit infirmitatem, quæ eum adeo contrivit vehementer quod multi cogerentur de vita ipsius dubitare. Rex vero, pater pueri, malens vitam suam finisse quam videre filium suum ita torqueri, die ac nocte fletibus et continuis suspiriis indulgebat, nolens consolari. Quadam autem nocte, cum ipse anxietate animi jam devictus esset, somnus irrepsit Cui in somnis apparuit Sanctus Thomas Cantuariensis martyr, et his verbis eum aggressus est; "Dominus "noster Jesus Christus misit me servum Suum, Thomam "Cantuariensem martyrem, ad te, ut scias quod si credi- "deris et animo contrito adieris servum Suum Thomam "Cantuariensem martyrem, filius tuus convalescet de "infirmitate illa qua tenetur." Et his dictis, nuncius ille divinus ab oculis regis evanuit. Rex vero postmodum expergefactus, post diutinam excogitationem convocavit fideles suos, quibus sollicite narravit visionem suam, quærens ab eis consilium; utrum in Angliam transfretaret an non, quæsiturus martyris suffragium. Cui quidam consiliariorum suorum ita responderunt, quod periculosum esset ei transfretare in regnum alterius, et incidere in manus potentis. Quidam autem Hoveden, 337. b. 45.

fo. 50 v°.

Lewis is warned by a vision to go on pilgrimage to Canterbury.

Septembris] Decembris, B.

dixerunt quod hoc non esset ei timendum. Sequenti vero nocte apparuit ei secundo, et tertio in somnis præfatus martyr, eundem sermonem dicens, et minas addidit nisi celerius fierent hæc mandata Dei. Cumque rex intuitus esset eum attentius, cognovit quod esset ille beatus martyr. A.D. 1179. August. Lewis VII., in obedience to the vision, makes a pilgrimage to Canterbury.

Hoveden, 337. b. 50.

Mane itaque facto rex ille Francorum fiduciam habens in Domino, contra multorum consilium, iter arripuit versus Angliam ; et sumptis secum Philippo comite Flandriæ, et Baldewino comite de Chines,[1] et Henrico duce de Luven,[2] Willelmo comite de Mandevilla, et advocato Bituniæ, et aliis baronibus regni Francorum, pervenit usque Wissant, et inde venit in Angliam, et applicuit apud Douvere xi°. kalendas Septembris, feria quarta. Henricus vero filius Matildis imperatricis, rex Angliæ, qui jam circa maritima per aliquot dies moram fecerat illius exspectans adventum, venit ei obviam in littore maris, et cum gaudio magno et honore ipsum et suos suscepit ; et in crastino duxit eum Cantuariam usque ad tumbam Sancti Thomæ martyris. Quo cum venisset, præfatus rex Francorum obtulit super tumbam martyris unam cupam auri, et centum modios vini in perpetuum, singulis annis recipiendos apud [Peissi] in Francia ad omnimodam expensam regis Franciæ. Præterea idem rex concessit, pro amore Dei et martyris, quod omnia quæcunque de cætero emerentur in regno suo ad usum monachorum Sanctæ Trinitatis Cantuariæ, quieta essent de teoloneo, et omnibus aliis consuetudinibus et exigentiis. Et hæc omnia fecit carta sua confirmari Deo et beato martyri, et monachis ibidem Deo servientibus. Hanc autem cartam receperunt præfati monachi ex dono Lodowici regis Francorum, per manum Hugonis de Puteaco, cancellarii sui, filii Hugonis Dunelmensis episcopi. Facta autem ibi mora duarum dierum, He lands at Dover, August 22, and is met by the king. He visits Canterbury, Aug. 23, makes offerings at the tomb of the martyr, and grants privileges by charter to the monks of Christ Church. fo. 51 r°.

[1] Baldwin II., count of Guines, 1169–1206.

[2] Henry the Warrior, count of Louvain, son of Godfrey, duke of Lothier and Brabant, succeeded his father as duke in 1190.

A.D. 1179. August 25. King Lewis returns to Dover, and Aug. 26 to France.

rex Francorum et illi qui cum eo venerant, rege Anglorum eos reducente ad Douvere, reversi sunt. In crastino, scilicet septimo kalendas Septembris, rex Franciæ cum suis ipsa die Dominica naves ascendit, et eadem die cum gaudio applicuit apud Wisande, anno ab Incarnatione Domini M°C°LXX°IX°., mense Augusti.

He finds Philip recovered, and summons the nobles to the coronation at Rheims on All Saints' Day, Nov. 1.

Interim Philippus filius suus precibus et meritis beati Thomæ martyris pristinam adeptus est sanitatem. Hoveden, 338. a. 17.

Reverso itaque rege Franciæ in terram suam, omnes comprovinciales, tam episcopi quam comites et barones regni Francorum, de adventu ipsius plurimum gaudentes, occurrerunt ei, grates Deo solventes Qui eum sanum et incolumem ad [propria reduxit. Ipse vero statim convocatis consiliariis suis publico præcepit edicto, ut omnes majores regni convenirent in Remensem civitatem, tam clerici quam laici, in solemnitate Omnium Sanctorum, ad coronandum Philippum filium suum in regem; et ita factum est. Convenerunt namque ad præfatam urbem die statuto archiepiscopi, episcopi, comites, barones, clerus et populus. In ipsa die Omnium Sanctorum Willelmus archiepiscopus Remensis, frater comitis Henrici, Theobaldi, Stephani, et frater prædictæ reginæ Franciæ, præsentem Philippum, filium sororis suæ et Lodowici regis Franciæ, coronavit, et in regem consecravit Remis, in ecclesia sedis pontificalis; ministrantibus ei in illo officio Willelmo[1] Turonensi archiepiscopo, et Bituricensi archiepiscopo, et Senonensi archiepiscopo, et fere omnibus episcopis regni. Henricus vero rex Angliæ, filius Henrici regis filii Matildis imperatricis, præibat illum gestans coronam auream in manibus suis, qua ille puer coronandus erat. Et Philippus comes Flandriæ præibat ante illum ferens gladium regni, et multi duces et comites et barones

Nov. 1. Philip is crowned by his uncle, William of Rheims.

Hoveden, 338. a. 20, with variations.

[1] The archbishop of Tours was Bartholomew of Vendome, who is frequently called William in this chronicle. Guy de Noyers was archbishop of Sens, and Guarin de Girardo, of Bourges.

Hoveden, 338. a. 28.

præibant et sequebantur illum, diversi diversis deputati obsequiis, prout res exigebat. Sed Lodowicus pater suus coronationi illius interesse non potuit. Cum enim ab Anglia rediret, et Parisius veniret, maximo fluctuans gaudio ad Sanctum Dionysium iter arripuit; in quo itinere, subito percussus frigore, incidit in paralysim, ita quod usum dexteræ partis corporis sui amisit.

A.D. 1179. Nov. 1. Lewis VII. is unable to be present

Hoveden, 338. a. 32.

Eodem anno obiit Rogerus[1] Wigorniensis episcopus apud Turonim, et ibi sepultus est. Similiter eodem anno obiit Willelmus comes Albemarliæ, et sepultus est in abbatia sua de Tornetuna.

Roger, bishop of Worcester, and William, earl of Albemarle.

Eodem anno pax et finalis concordia facta est inter Templares et Hospitalares Jerusalem, et scripto et sacramentis confirmata.

fo. 51 v°. Peace between the Temple and the Hospital.

Hoveden, 338. a. 34, shorter.

Eodem anno circa festum Sancti Michaelis, Christianus archiepiscopus Maguntinus, et Frederici Romanorum imperatoris cancellarius, qui post pacem factam apud Venetiam in Rivo Alto, ut supra dictum est, inter dominum papam et prædictum imperatorem, remansit in Tuscana ad debellandum inimicos imperatoris; dolo cujusdam divitis captus est, et ab eodem incarceratus, sicut in subsequentibus explanatur. Tuscanenses itaque et Pisenses, et homines de Luca, et cives de Pistoia, et cives de Florentia, et homines de Valle Arnæ, et Hugelinus de Valle Spoletæ, concilium fecerunt, ut prædictum cancellarium dolo caperent. Facta autem conventione convenerunt Coneredum filium Willelmi Markais de Monte Ferrato, ut eum dolo caperet. Ipse enim præfatum cancellarium odio habebat quia ipse ad deditionem coegerat, nec pacem cum eo facere poterat, donec daret ei duodecim millia perperorum; data prius fide et sacramentis et obsidibus quod de cætero fidelitatem servaret imperatori et cancellario. Ad in-

About Sept. 29. Christian, archbishop of Mentz, is taken prisoner in Tuscany, at the instigation of the citizens of the Tuscan towns, by Conrad of Moufferra'.

[1] The son of Robert earl of Gloucester, and grandson of Henry I.

A.D. 1179. Conrad is urged on by the emperor Manuel Comnenus.

stigationem itaque cæterorum et Manuelis imperatoris Constantinopolitani, qui prædicto Coenredo multam auri et argenti copiam et cæterarum divitiarum abundantiam promisit si ipsum cancellarium caperet, quod facillime fieri posse per ipsum asserebant, quia cancellarius eum minus habebat suspectum quam cæteros : Coenredus collectis exercitibus, ex improviso supervenit prope civitatem de Camerin, ubi cancellarius cum paucis suorum convenerat ; et injectis in eum manibus tenuit, et in compedibus ligatum incarceravit, primo in castello quod vocatur Sanctus Flavianus. Secundo incarceravit eum in Roca-wenais ; tertio incarceravit eum apud Aquam Pendentem. Quo facto, tradidit eum Bonefacio fratri suo custodiendum, et ipse profectus est ad Manuelem imperatorem Constantinopolitanum, ut indicaret ei quid actum fuerat de cancellario imperatoris. Fredericus vero Romanorum imperator, modis omnibus quibus potuit, nunc asperis, nunc blandis, tentavit ejicere cancellarium suum a carcere quo retentus fuerat, sed nec potuit. Hoveden, 338. a. 43.

Having taken Christian at Camerino, he imprisons him first at San Flaviano, then at Rocca Venais, then at Acqua' Pendente' and then delivers him to his brother, Boniface of Montferrat ; and proceeds to Constantinople.

Henry II. keeps the Christmas of 1179-80 at Nottingham.

Anno ab incarnatione Domini M°C°LXXX°., Henricus rex Angliæ, filius Matildis imperatricis, tenuit curiam suam die Natalis Domini, quæ feria tertia evenit, apud Notigham ; cui festo interfuit Willelmus rex Scotiæ, et comites et barones regni. Hoveden, 338. b. 3.

Philip of France, by the advice of Philip of Flanders, discards his father's counsellors, who apply for aid to Henry II.

fo. 52 r°.

Interim præfatus Philippus, novus rex Franciæ, videns quod pater suus paralytico morbo esset percussus, adhæsit consilio Philippi comitis Flandriæ, cujus consilio tyrannidem cœpit exercere in populo Gallicano, et omnes quos noverat patri suo fuisse familiares, sprevit et odio habuit : qui miserunt [1] frequenter nuncios suos ad Henricum regem Angliæ, ut eis auxilium et consilium præstaret, contra iniquas machinationes, quas Philippus comes Flandriæ in detrimentum ipsorum et totius regni Franciæ machinabatur. Hoveden, 338. b. 5.

[1] *miserunt*] missi, B.

Hoveden, 338. b. 11, with variations.

Appropinquante media Quadragesima, Henricus rex Angliæ junior, qui jam per aliquod tempus moram fecerat in Normannia, transfretavit in Angliam ad Henricum patrem suum. Et indicato ei, qualiter Philippus rex Franciæ et Philippus comes Flandriæ inique egerant adversus proximos suos, uterque scilicet pater et filius transfretaverunt in Normanniam ante Pascha; ad quorum adventum regina Franciæ et comes Teobaldus, et multi de regno Franciæ, quos præfatus novus rex odio habuit, venerunt in Normanniam, postulantes ab eis subsidium. Quod cum rex Henricus Angliæ senior audisset, petitioni eorum adquievit, et habito cum suis consilio, cepit ab eis obsides et alias securitates, quod ab ipsius consilio non recederent. Et statim summonere fecit exercitum suum Angliæ et Normanniæ et cæterarum terrarum suarum; quo audito Philippus rex Franciæ similiter exercitum suum summonuit. Et interim, statim post Pascha, prædictus novus rex Franciæ per consilium Philippi comitis Flandriæ venit in Flandriam; et contra consilium omnium amicorum suorum de regno Franciæ, cepit in conjugem filiam[1] comitis de Eainou, filiam sororis prædicti Philippi comitis Flandriæ. Et comes Flandriæ concessit prædicto regi Franciæ, cum nepte sua, fere totum comitatum suum Flandriæ post decessum suum; scilicet totam terram de Vermedais usque ad Los.[2] Desponsata itaque filia comitis de Eainou regi Franciæ, comites et barones Franciæ indignati sunt. Interim Philippus rex Franciæ summonere fecit omnes archiepiscopos et episcopos et principes regni sui, tam clericos quam laicos, quod essent apud Senonem die Pentecostes ad coronationem ipsius et uxoris suæ. Quod cum Philippus comes Flandriæ audisset, timens quod casu aliquo neptis suæ unctio et coronatio posset impediri, consuluit regi ut anticiparet

A.D. 1180. Towards Midlent (March 30), the young king returns to England, and in consequence of the state of France both Henries cross over thither before Easter, April 20.

Both parties summon their forces.

Philip goes into Flanders, and marries Isabella of Hainault.

He summons the nobles to Sens for the coronation of himself and queen at Whitsuntide, June 8.

[1] Isabella, daughter of Baldwin V., count of Hainault; Ralph de Diceto calls her Margaret.

[2] *Los*] aquam de Lis. Hoveden.

A.D. 1180. Philip anticipates the day, and is crowned on May 29, by Guy archbishop of Sens, at S. Denys.

præfixum terminum suæ coronationis; quod ita factum est. Nam prædictus rex Franciæ, adquiescens consilio comitis Flandriæ, misit pro archiepiscopo Senonensi, et fecit se et uxorem suam coronari in monasterio Sancti Dionysii, in ipsa die Ascensionis Domini, valde mane, orto jam sole. Cum autem Willelmus Remensis archiepiscopus, avunculus regis Franciæ, audisset præsumptionem prædicti Senonensis archiepiscopi, doluit vehementer, et nuncios suos misit ad Alexandrum summum pontificem, conquerens sibi de vindicta. Hoveden, 338. b. 26.

(June 28. Diceto, 610.) Henry II. at Gisors mediates between Philip and his relations, and fo. 52 v°. prevails on him, contrary to the advice of the count of Flanders and Robert Clement the marshal, to receive them into his favour.

Interim Henricus rex Angliæ, ad cujus clementiam regina Franciæ et comes Theobaldus et quamplures de nobilioribus regni Franciæ, tanquam exules et profugi, ut scriptum est, confluxerant, colloquium cepit apud Gisortium cum novo rege Franciæ, in quo colloquio præfatus rex Angliæ senior animum novi regis Franciæ nunc blandis nunc asperis adeo emollivit, quod contra consilium comitis Flandriæ et Roberti Clement, et multorum aliorum, qui inter ipsum et matrem suam et avunculos suos volebant dissidium, omnem malitiam et indignationem quam in animo adversus eos conceperat, remisit; et eos in debitam familiaritatem recepit; statuens quod prædictæ reginæ Franciæ matri suæ, singulis diebus quamdiu Lodowicus rex pater suus viveret, septem libras Parisinorum ad quotidianum victum solveret; et post decessum patris sui totam dotem suam, qua rex Francorum Lodowicus eam die desponsationis suæ dotavit, in integrum redderet, retentis tantummodo sibi castellis et munitionibus ejusdem dotis. In eodem colloquio Henricus rex Angliæ senior, ad abundantiorem cautelam, coram Philippo novo rege Franciæ fidelitatem et homagium recepit a Philippo comite Flandriæ; et conventiones inter eos factas renovavit: scilicet se singulis annis daturum prædicto comiti Flandriæ mille marcas esterlingorum recipiendas ad scaccarium; et ipse comes conventionavit ei quod in recompensatione illarum Hoveden, 338. b. 30, shorter.

The count of Flanders does homage to Henry II.

Hoveden, 338. b. 42.

mille marcarum, teneret quingentos milites ad sumptus suos in obsequium domini regis Angliæ singulis annis, per spatium quadraginta dierum, quando inde summonitus fuerit. Et si dominus rex post illos quadraginta dies, milites illos diutius retinere voluerit, liceat ei eos retinere ad stipendia sua quamdiu voluerit. In eodem autem colloquio comes de Claromonte fecit homagium domino regi Angliæ coram domino suo rege Franciæ. Et in eodem colloquio pax et concordia, fide et sacramentis hinc inde confirmata, facta est inter dominum regem Angliæ et novum regem Franciæ in hunc modum.

A.D. 1180. Service of the count of Flanders.

The count of Clermont does homage to Henry II.

Hoveden, 338. b. 49. R. de Diceto, c. 609 (in brief).

(June 28.) Peace between Henry II. and Philip II., renewing the treaty of Yvry.

" Ego Philippus Dei gratia rex Francorum, et ego Henricus
" eadem gratia rex Anglorum, volumus ad omnium tam præ-
" sentium quam futurorum pervenire notitiam, quod fœdus et
" amicitiam, fide media et sacramento innovavimus, quam
" dominus meus Lodowicus rex Francorum, et ego Henricus,
" firmaveramus inter nos coram [Iveri], in præsentia Petri
" tituli Sancti Chrysogoni,[1] presbyteri cardinalis, apostolicæ
" sedis legati, et Ricardi Wintoniensis episcopi,[2] et aliorum plu-
" rimorum episcoporum, comitum et baronum qui aderant:
" videlicet quod sic sumus et amodo volumus esse amici; quod
" uterque nostrum alteri observabit vitam et membra, et ter-
" renum honorem suum contra omnes homines pro posse suo.
" Et si quæcunque persona alteri nostrum malum facere
" præsumpserit, ego Henricus juvabo Philippum regem
" Franciæ dominum meum contra omnes homines pro posse fo. 53 r°.
" meo. Et ego Philippus juvabo Henricum regem Angliæ
" contra omnes homines pro posse meo, sicut hominem fidelem
" meum, salva fide quam debemus hominibus nostris quamdiu
" ipsi nobis fidem servabunt. Et neuter nostrum a modo re-
" tinebit inimicum alterius in terra sua, ex quo inde requisi-
" tus fuerit. Et ut inter nos tollatur omnis materia discordiæ,
" concessimus adinvicem, quod de terris et possessionibus
" nostris et omnibus aliis rebus quas modo habemus, alter
" adversus alterum nihil a modo petet, excepto eo de Alvernia
" unde contentio inter nos est, et excepto feodo de Castro
" Radulfi, et exceptis feodis minutis et divisis terrarum nos-

[1] *Chrysogoni*] Grisogoni, B.

[2] *episcopi*] electi, B. The treaty referred to that of Ivry of 1177, when Richard had been three years bishop. See above, p. 191.

A.D. 1180. June 28. Renewal of the treaty of Yvry.

" trarum de Berri, si homines nostri aliquid interceperint inter se vel adversus alterum nostrum. Si autem super his quæ superius excepta sunt, per nosmetipsos convenire non poterimus, ego rex Francorum elegi tres episcopos, Clarc- montensem, Nivernensem, Trecensem; et tres barones, comitem Teobaldum et comitem Robertum[1] et Petrum de Curtenai, patruos meos: et ego Henricus rex Angliæ elegi tres episcopos, Willelmum Cenomannensem, Petrum Petra- goricensem, Robertum Namnetensem; et tres barones, Mauri- cium de Croun, Willelmum Maingot, Petrum de Monte Rabel, ex parte mea, qui inquisita veritate hinc inde, tam per se ipsos, quam per juramenta hominum terrarum illa- rum, prædicti episcopi in verbo veritatis asserent, et laici jurabunt, quod quicquid cognoverint de jure alterius nos- trum esse, hoc inter nos dicent, et nos eorum dicto bona fide firmiter stabimus. Si vero omnes illi episcopi quos ego Philippus elegi interesse non poterunt, nihilominus stabimus dicto illorum duorum qui intererunt. Et si omnes barones ex parte mea nominati non intererunt, pro eo non remanebit quin stemus dicto illorum duorum qui intererunt. Et simi- liter de illis quos ego Henricus elegi, tam de episcopis quam de baronibus. Juravimus etiam quod nullum malum faceremus eis propter hoc, quod veritatem dixerint. Et si forte, quod Deus avertat, inter nos de terris nostris aliqua querela oriatur, per eosdem bona fide, et sine malo ingenio, sine dilatione terminetur. Si autem aliqua prædictarum personarum [interim] mortua fuerit, altera loco ipsius substi- tuatur. Si vero alter nostrum iter peregrinationis arripere voluerit, alter qui remanebit, terram illius qui in peregri- natione erit, et homines, sicut sua propria dominica fideliter custodiet, et manutenebit et defendet contra omnes homines, sicut ego Philippus defenderem civitatem meam Parisius si esset obsessa, et sicut ego Henricus defenderem civitatem meam Rothomagum si esset obsessa. Ego autem Philippus volo quod omnes mercatores[2] tam clerici quam laici de terra Henrici regis Angliæ, cum omnibus rebus suis, securi sint et pacem habeant per omnes terras meas: et ego Henricus similiter volo.[3] Hæc autem supradicta omnia nos observa- turos et fide et sacramento promisimus. Juraverunt etiam de præcepto nostro homines nostri post nos, quod bona fide

Hoveden, 339. a. 10.

fo. 53 v°.

[1] Of Dreux.

[2] *omnes mercatores*] mercatores et omnes, H.

[3] *volo*] quod mercatores et omnes homines, tam clerici quam laici, de terra domini mei regis Franciæ securi sint et pacem habeant per omnes terras meas. Suppl. H.

Hoveden, 339. a. 36.

"consulent nobis ad observandum quod juravimus, nec consilium præstabunt quominus observetur." A.D. 1180. June 28.

Interim[1] Fredericus imperator Romanorum, magno congregato exercitu, hostiliter intravit in terram Henrici[2] ducis Saxoniæ, nepotis sui, et castella et munitiones obsedit, infregit et cepit; eo quod prædictus dux noluit in curiam suam venire et stare recto super iis quæ adversus eum loqueretur. Dicebat enim imperator ille quod per defectum ducis amiserat Longobardiam, quia non permisit quod exercitus sui eum sequerentur. Præterea imperator ipse dicebat quod idem dux profectus fuerat ad Manuelem imperatorem Constantinopolitanum, in detrimentum ipsius et imperii Romani; et in multis accusabat eum de fide læsa et perjurio. Dux autem ille timens judicium curiæ avunculi sui, qui eum odio habuit eo quod fidelitatem filio suo facere noluit, quem imperator coronari fecit, et in regem consecrari de regno Allemanniæ contra electionem et voluntatem principum ac potentum Romano imperio subjectorum, in curiam imperatoris venire et ipsius stare judicio non ausus erat. Significaverat ipse tamen imperatori quod veniret in curiam suam, si dedisset ei salvum conductum eundi et redeundi, quod imperator ei nequaquam concedere voluit; sed postulavit judicium curiæ suæ de duce, qui cum accusatus esset de læsione majestatis Romani imperii, in curiam suam venire et judicio curiæ stare noluit. Et judicatum est ab universis curiæ ipsum ducem exhæredandum sine aliqua misericordia. Quod cum nunciatum esset domino regi Angliæ, cujus filiam primogenitam idem dux Saxoniæ in conjugem duxerat, doluit vehementer de inquietatione generis sui, eo quod pro

The emperor Frederick seizes the possessions of Henry the Lion, duke of Saxony.

Henry the Lion had been summoned to a diet, but refused to appear without a safe conduct.

He is condemned in his absence (Jan. 6, 1180), and suffers forfeiture.

Indignation of Henry II.

[1] Hoveden's account of the forfeiture of Henry the Lion is altogether different from this, fo. 339. a. 39, &c.

[2] *Henrici*] Henry the Lion, duke of Saxony, son-in-law of Henry II. and cousin of Frederick Barbarossa. He was betrothed to Matilda in 1165, and married in 1168. Judith, the mother of Frederick, was sister of Henry the Proud, and aunt of Henry the Lion.

A.D. 1180. voluntate sua ei auxiliari non potuit propter locorum distantias.

Lewis VII. dies at Paris, Sept. 18, and is buried at Barbeaux: Henry and Philip renew the peace.

Eodem anno Lodowicus rex Francorum obiit Parisius, mense Septembris, die Jovis proxima ante festum Sancti Mathæi apostoli, scilicet xiv. kalendas Octobris; et sepultus est in abbatia de Barbellis. Et statim post obitum ipsius, Henricus rex Angliæ et Philippus rex Franciæ colloquium inter eos ceperunt, ubi pacem supradictam inter se fecerunt, et fide et sacramentis, ut supradictum est, confirmaverunt.[1] Hoveden, 338. b. 44.

Death of Manuel Comnenus, and accession of Alexius II.

Eodem anno Manuel imperator Constantinopolitanus obiit, et Alexius filius ejus, qui filiam regis Franciæ, ut dictum est, in uxorem duxerat, loco ipsius factus est imperator Constantinopolitanus. Defuncto itaque Constantinopolitano imperatore, Christianus, Maguntinus archiepiscopus, Romani imperii cancellarius, audiens quod Cohenredus, qui eum cepit, aberat, convenit Bonefacium, qui eum incarceratum tenuit, promittens ei quod si permisisset eum liberum abire, redderet ei duodecim millia perperorum quæ Cohenredus frater ejus illi pro pace facta inter eos dederat; et ita factum est. Et tali modo liberatus est prædictus cancellarius de manibus inimicorum suorum, postquam jacuerat in carcere per spatium unius anni et trium mensium. Hoveden, 339. b. 20. Hoveden, 338. a. 54, shorter. fo. 54 r°. Christian of Mentz is ransomed and delivered.

On the death of Richard, bishop of S. Andrews, John Scott is elected, but the king of Scotland forces his chaplain Hugh into the see.

Eodem anno R.[2] episcopus Sancti Andreæ obiit. Hoveden, 341. a. 24

Eodem anno Johannes cognomine Scottus, electus ad episcopatum Sancti Andreæ in Scotia, rediit ab Alexandro summo pontifice, cui conquestus fuerat quod, post electionem de ipso canonice factam, Willelmus rex Scotiæ, Hugonem capellanum suum in episcopatum Sancti Andreæ intruserat, [et] post appellationem ad sedem apostolicam factam consecrari fecerat. Ad cognos-

[1] Hoveden gives the confirmation of the treaty of Yvry in this place. Ralph de Diceto, however, in his abstract of the deed, gives the date "iiii. kal. Julii;" which confirms the order given in the text.

[2] Richard, bishop of S. Andrews, died Mar. 28, 1177 (Fordun), 1178 (Chron. Mailros), or 1179 (Chron. S. Crucis).

cendam itaque causæ hujus controversiam, Alexander summus pontifex, quendam clericum suum Alexim,[1] Romanæ ecclesiæ subdiaconum, cum præfato Johanne misit in Scotiam; præcipiens quod si constitisset ei prædictum Johannem canonice fuisse electum, et præfatum Hugonem, post appellationem ad sedem apostolicam factam, non zelo justitiæ sed tyrannice intrusum fuisse consecratum, ipsum Hugonem, omni appellatione cessante, degradatum esse ab ipso summo pontifice omnibus patefaceret. Præterea summus pontifex concessit eidem Alexi totius terræ regis Scotiæ et insularum adjacentium et Hiberniæ legatiam, ad cognoscendum controversias causarum ecclesiasticarum quæ in terris illis emergerent, et ad eas terminandas prout Deus ei administraret.

A.D. 1180. The pope sends a legate to settle the dispute.

Hoveden, 339. b. 20.

Eodem anno, defuncto Manuele[2] imperatore Constantinopolitano, mense Septembri ante festum Exaltationis Sanctæ Crucis, successit ei in imperium Alexis filius ejus adhuc minimus, qui duobus annis pacifice regnavit. Sed interim Maria mater ejus, filia Raimundi principis Antiochiæ quendam habuit amasium, qui vocabatur Protosevastos,[3] Latine vero comes Palatinus. Hunc itaque prædicta imperatrix tam execrabili et vehementi amore dilexerat, quod Alexim imperatorem filium suum morti tradere volebat, ut sic saltem amasium suum faceret imperatorem. Et cum dies opportunus accidisset, filio suo imperatori venenum porrexit; quo hausto, statim venenum per tenera membra diffusum pene eum incontinenti suffocaverat; sed

Alexius II. Comnenus reigns two years in peace.

His mother attempts to poison him.

[1] Alexius, afterwards cardinal priest of the title of S. Susanna, 1188.

[2] Manuel Comnenus, died Sept. 24, 1180, and was succeeded by his son Alexius, the husband of Agnes, daughter of Louis VII. Mary, the widow of Manuel, was a daughter of Constance of Antioch by her first husband, Raymond of Poictiers, uncle of queen Eleanor.

[3] *Protosevastos*] Protovastos, B. This was Alexius, son of Andronicus the Sebastocrator, the son of the emperor John Comnenus. Du Cange, *Familiæ Byzantinæ*, 182; William of Tyre, xxii. 10.

A.D. 1182. Alexius summons Andronicus, his cousin, to aid him.

tandem per doctorum physicorum medicamenta vix evaserat cum vita. Et volens de cætero matris suæ insidias præcavere, misit pro Androneo,[1] filio fratris Manuelis patris sui, significans ei quam perfide mater ejus operata est in eum; et postulavit ut cum festinatione veniret ad eum. Qui cum venisset ad rubeum palatium imperatoris, quod distat a Constantinopoli per decem milliaria, mandavit Alexi quod ulterius non procederet nisi prædictum Protosevaston captum sibi misisset. Qui cum audisset mandatum Andronei, consilio ejus adquievit. Et statim cepit Protosevaston, et eum misit in vinculis ad Androneum, quem lætus suscipiens statim excæcavit et testiculos amputari fecit. Deinde profectus est Constantinopolim, et honorifice susceptus est ab Alexi imperatore, qui eum in omnibus dilexit sicut patrem. Post exiguum vero tempus videns Androneus quod multum placeret populo, quadam die sollemni, ad argumentum veræ fidei et dilectionis, ut mos gentis illius patriæ est, portavit in humeris suis Alexim imperatorem a palatio suo usque ad ecclesiam Sanctæ Sophiæ, et eum ibi coronari fecit a Basilio,[2] ejusdem civitatis patriarcha; et juravit ei fidelitatem coram omni populo. His ita gestis, Androneus consuluit imperatori ut vindicaret injurias quas fecerat ei mater sua; et per illius consilium cepit eam et incarceravit, et post longam carceris incarcerationem ligatam in sacco submergi fecit in mare quod dicitur Mare Majus, anchora ligata collo ejus. Deinde[3] Alexis imperator tradidit prænominato Androneo omnem potestatem exercendi justitias et voluntates suas in populum. Post multum vero temporis venit Androneus ad

Hoveden, 339. b. 29, shorter, and in different order.

Andronicus arrives at Constantinople, and swears fealty to Alexius. fo. 54 v°.

The empress mother is drowned, and Andronicus takes the reins of government.

[1] Andronicus, son of Isaac the Sebastocrator, the brother of the emperor John, and son of Alexius Comnenus I.

[2] Basil, patriarch 1183–1185.

[3] According to Du Cange, Mary was strangled in August 1183; Alexius and Andronicus were crowned together in September 1183: Alexius was murdered towards the end of the same year. Andronicus was destroyed by the mob of Constantinople in September 1185. *Fam. Byz.* 188, 190.

Hoveden, 339. b. 41, shorter, and in different order.

imperatorem, dicens quod populus noluit obedire præceptis illius, sed cum exprobratione objiciebat ei quod ipse non imperator erat, nec dominus eorum, et ideo nolebant obedire ei sicut domino. Cui imperator ait, "Quid vis ut faciam tibi, O custos hominum?" Cui ille dixit, "Consulo ut aliquem de fidelibus tuis tibi "associes in regnum, qui sciat et possit præesse populo "tuo, quia tu puer es, et gens tua non timet te." Cui imperator ait, "Bene consuluisti; et tu, cum sis homo "quem ego supra omnes homines diligo, et in quo magis "confidit anima mea, peto quod tu sis mihi comes in "regno; et faciam te coronari mecum die in qua volu-"eris." Cui Androneus ait, "Ego non sum dignus, "neque aptus tantæ potestatis regimini; sed aliquem "sapientem virum et magnæ auctoritatis tibi associes, "et faciat sicut dixisti." Et quanto magis imperator instabat precando ut ipse esset alter imperator, tanto magis Androneus renitendo contradicebat, sciens eum ex facili non posse diverti a proposito suo. Androneus autem, prece imperatoris et populi victus, concessit de se fieri quod petebat; et inde factum est quod cum dies opportunus accidisset, convocatis universo clero et populo regni, Alexis imperator fecit seipsum et Androneum cum illo simul coronari a prædicto patriarcha, in ecclesia Sanctæ Sophiæ. Parvo igitur spatio temporis elapso alter alteri invidit, et quod uni eorum placuit alteri displicuit. Nec mirum, nam nulla fides erit

A.D. 1183. Alexius makes Andronicus a partner in the empire.

Alexius and Andronicus are crowned together.

Lucan, Pharsalia, i. 92.

"regni sociis, omnisque potestas
"Impatiens consortis erit."

Tamen Androneus simulatam dilectionem prætendebat imperatori, et sic sub velamento dilectionis, insidiabatur ei; et ipse nihil horum cogitans minus sibi prævidebat. Nullus enim perniciosior hostis est quam familiaris inimicus. Nacta igitur opportunitate temporis et loci, Androneus per consilium Basilii patriarchæ Alexim

Andronicus conspires against Alexius.

A.D. 1183. He puts him to death and marries his widow.

imperatorem, dominum suum, morti tradidit. Quo defuncto, Agnetem uxorem suam, filiam Lodowici regis Franciæ, sibi in uxorem accepit, et imperatricem fecit: et tyrannidem exercebat in populum imperii, et non tantum in populum, verum etiam omnes nobiles imperii aut morti tradebat aut oculis aut testiculis privatos ab imperio fugabat. Hoveden, 340. a. 1.

fo. 55 r°.

Isaac Comnenus, nephew of Manuel, flies from Andronicus.

Erat autem in partibus illis quidam juvenis, decorus facie, probus in armis, filius sororis Manuelis imperatoris, dictus Ysaac; qui cum vidisset tyrannidem quam Androneus exercebat in principes imperii, timuit eum valde. Et fugiens a facie ejus magnum congregavit exercitum, et commisit prælium cum Solitano Yconii. Venit ergo contra illum in auxilium Solitani, quidam vir, potens in opere et sermone, qui nominatus est Rupinus de Monte;[1] et committens cum eo prælium vicit eum et cepit. Et cum vellet tradere eum Solitano, noluit eum Solitanus recipere, sed eum clamavit illi quietum. Cumque prædictus Rupinus domum rediisset, misit prædictum Ysaac ad dominum suum Raimundum, principem Antiochiæ;[2] et facti sunt in illa die amici Rupinus et Raimundus princeps Antiochiæ, dominus ejus; erant enim inimici ad invicem. Et princeps ille suscipiens Ysaac cum gaudio, exegit ab eo sexaginta millia bisantiorum pro redemptione sua; et spopondit. Et misit nuncios suos ad divites insulæ de Cipra, postulans ab eis auxilium. Videntes autem illi ipsum esse nepotem Manuelis imperatoris, qui dominus illorum erat, et timentes sævitiam Andronei, miserunt ei ad petitionem suam triginta millia bisantiorum, quæ prædictus Ysaac tradidit principi Antiochiæ; et de residuis triginta, tradidit principi Antiochiæ filium suum et filiam suam in obsides. Et sic liberatus Hoveden, 340. a. 3.

He is taken prisoner by the prince of Armenia, and sent to Antioch.

S. Luke xxiii. 12.

The Cypriots pay half the ransom of Isaac.

[1] Rupin or Reuben of the Mountain, prince of Armenia, and predecessor of Leo the first king.

[2] *Raimundum*] Properly Bohemond III., prince of Antioch, son of Raymond and Constance.

Hoveden, 340. a. 14, shorter, and in different order.

a carcere principis Antiochiæ, venit in insulam de Cipre; et homines insulæ receperunt eum, et fecerunt eum principem totius insulæ, quia ipse nepos erat venerabilis et piæ recordationis Manuelis imperatoris Constantinopolis, cujus homines illi exstiterant. Ad terminum autem constitutum Raimundus princeps Antiochiæ misit nuncios suos ad Ysaac, principem insulæ de Cipre, et petiit pecuniam, scilicet triginta millia bisantiorum, quæ adhuc reddenda erant. Et princeps de Cipre noluit illa eis tradere, sed tradidit illa fratribus Templi ad portandum Raimundo principi Antiochiæ, ad liberandum obsides suos a carcere illius. Quibus portantibus pecuniam illam ex improviso supervenerunt piratæ, et abstulerunt eis pecuniam illam. Quod cum princeps de Cipre sciret, dixit hoc factum fuisse per insidias principis Antiochiæ. Princeps autem Antiochiæ constanter petebat pecuniam illam, dicens quod nunquam dimitteret obsides suos donec reddita esset ei pecunia illa. Hæc contra princeps de Cipre dicebat se nunquam pecuniam illam redditurum, quia reddiderat eam. Unde factum est quod prædicti obsides remanserunt per biennium in custodia principis Antiochiæ; scilicet usque ad illud tempus quo terra Jerusalem capta fuit a Saladino. Et tunc Raimundus princeps Antiochiæ, pœnitentia ductus, permisit obsides illos a custodia sua exire, et quietos clamavit. Interim prædictus Ysaac, princeps insulæ de Cipre, noluit obedire mandatis Andronei imperatoris Constantinopolis, et non tantum abstulit ei tributum quod imperatores Constantinopolis habere solebant per annum de insula de Cipre; sed etiam se ipsum diademate imperiali coronari se fecit, et appellari Sanctum Imperatorem de Cipre. Unde factum est quod ipse et imperator Constantinopolis facti sunt inimici.

A.D. 1185. Isaac becomes ruler of Cyprus.

fo. 55 v°.

The prince of Antioch demands the other half of the ransom, which is taken by pirates.

Isaac's hostages remain two years at Antioch.

Isaac proclaims himself emperor of Cyprus.

Hoveden, 340. a. 26.

Interim Androneus imperator Constantinopolis, consilio et auxilio Basilii patriarchæ, totius imperii monarchiam obtinuit, et diadema imperii capiti suo et

A.D. 1183. fo. 89 r°. Andronicus crowned at Constantinople.

A.D. 1183. Tyranny of Andronicus.

uxoris suæ imposuit; et in tyrannide sua perseverans quoslibet nobiles imperii aut oculis privatos aut aliis cæsis membris in exilium mittebat. Inter quos erat quidam vir nobilis dictus Androneus Angelus, qui et cancellarius erat Manuelis imperatoris, Græce autem Lauce[1] dicebatur. Qui cum duobus filiis suis excæcatus missus est in exilium, et habuit tertium filium, clericum sapientem, quem Græci nominabant Sacwize, Latine autem Ysakus;[2] qui tempore persecutionis in transmarinis partibus Parisius commorans scholas frequentabat, ut in doctrinis Latinorum linguam et mores illorum disceret. Qui cum patris sui et fratrum suorum flebiles eventus audisset, consolaturus eos citius advenit, et transitum faciens per quandam insulam Græciæ, invenerat ibi quendam virum religiosum, vitæ solitariæ deditum et spiritum propheticum habentem; qui quondam exstiterat archiepiscopus in civitate Tyri, et malens militare Deo quam sæculo, archiepiscopatum suum reliquit, et in insula illa solus in spelunca inclusus erat. Cujus deliciæ erant radices herbarum sylvestrium, et haustus aquæ potus. Et accedens ad sanctum virum illum, indicavit ei nomen suum et genus, et itineris sui causam.

Hoveden 340. a. 28.

He banishes the Logothete and his two sons.

The third son, Isaac Angelus, studies at Paris.

Returning to Greece, he is entertained by a hermit,

who bids him go on to Constantinople.

Cumque vir sanctus omnia auscultasset, ut mos suus erat, blandis sermonibus dolorem juvenis linire conabatur; sed noluit consolari nec potuit, qui patrem suum et fratres suos vidit sine delicto excæcatos. Tunc sanctus ille in fletum prorupit cum videret illum flentem, sciens pro vero esse pium flere cum flentibus et condolere dolentibus. Sed cum prædictum Ysakium diutius esset intuitus, cum singultuosa voce dixit ei, "Frater, noli flere, sed esto robustus, et revertere in civitatem Constantinopolis,

Hoveden, 340. a. 44, shorter.

Rom. xii. 15.

[1] *Lauce*] Laucete, H., *i.e.* Logothete.

[2] Isaac Angelus, emperor 1185–1195, son of Andronicus Angelus, and grandson of Constantine Angelus and Theodora, daughter of the emperor Alexius Comnenus. Du Cange, 202.

Hoveden, 340. a. 48, shorter, and with variations.

"quia dabit eam tibi Deus, et fies inde imperator, et A.D. 1185.
"Deus multiplicabit semen tuum super terram, et ex The hermit prophesies that Isaac Angelus will be emperor.
"te egredientur imperatores qui terræ illi præerunt,
"et dominabuntur in ea, et tu dominaberis. Et ecce!
"Basilius patriarcha, et principes terræ quærunt te, ut
"tui sint, et exaltent te imperio Constantinopolitano.
"Et noli diffugere quod præparavit tibi Deus et prædes-
"tinavit." Credidit ergo illi Ysakius, et relicto patre et fratribus reversus est in civitatem Constantinopolis He goes to Constantinople, and conspires against Andronicus. pauper et mendicus, et non est ausus manifestare se palam populo. Mansit in suburbio solus cum solo pedite uno, unum solum runcinum debilem et claudum habens, et exspectans exspectavit promissum supradicti sancti viri. Et veniebant ad eum frequenter principes terræ et prædictus patriarcha, non tamen palam, sed in occulto propter metum imperatoris. Imperator vero jam erat odiosus, et ipse omnes habebat odio, et ipsum patriarcham, qui eum imperatorem creaverat; adeo quod contra voluntatem ipsius construxerat ecclesiam quandam nobilem in civitate Constantinopolis, et eam honore et redditibus multis ditaverat, et clericos Latinos in ea instituit secundum consuetudinem Latinorum, fo. 89 v°. quæ usque hodie dicitur Latina.

Hoveden, 340. b. 5, shorter.

Post multum temporis supradictus Androneus impera- Andronicus consults his magicians as to the security of his throne. tor sibi conscius, convocatis magis suis coram eo, dixit eis, "Considerate in auguriis vestris, et dicite mihi si "aliquis sit in mundo quem me oporteat a modo timere." Qui acceptis ab eo triduanis induciis petierunt ab eo innocentem puerum unum quem volebant sacrificare dæmoniis. Et datus est eis filius cujusdam viduæ, puer innocens, quem occiderunt et in sanguine ejus et intestinis per magicas artes diu laborantes inspiciendo, viderunt quod exterminatio imperii sui festinabat, et mors ejus jam in januis erat; et qui eum morti traderet prope erat; et vocabatur Ysakius Angelus. Postera autem die venerunt supradicti conjectores ad Androneum imperatorem, et audacter accedentes, dixerunt illi, "Nunc venerunt super te peccata tua

A.D. 1185. The magicians warn him of his approaching fall.

" quæ operabaris cum sederes pro tribunali, innocentes Hoveden, 340. b. 13.
" obprimens, et sanguinem justum sine causa dam-
" nares. Dies namque perditionis tuæ festinant; et
" ecce jam prope est qui te perdet, et imperium tuum
" obtinebit, et nomen ejus vocatum est Ysakius Ange-
" lus. Ipse te post inauditos pœnarum cruciatus, sævis-
" sima morte damnabit, et actus ejus in ore populi
" celebrabitur, et cibus erit narrantibus, et posteri ejus
" sequentur sceptrum. Malo tuo patrem ejus et fratres
" oculis et aliis bonis privasti; ille namque jam in civi-
" tate ista est. Illum ergo diffuge, si diffugere vales."

September. He orders the arrest of Isaac Angelus.

Cum autem cognovisset Androneus, quod ille Ysakius Hoveden, 340. b. 20.
venisset, per quem ipse moriturus erat, misit cancellarium suum cum militibus et servientibus armatis comprehendere eum. Cum vero venissent ad hospitium ejus, invenerunt januas clausas, et qui præibant voce magna clamabant, " Aperite nobis portas,
" aperite, ecce cancellarius imperatoris adest. Et tibi,
" Ysaki, dicimus, exi foras." Videns ergo Ysakius quod nisi ipse celerius exisset illi portas frangerent, sellam suam equo suo imposuit, et ascendens, ense suo se cinxit, et portas aperiens velociter exsiluit, et vibrans gladium in hostes suos, viam fecit sibi; et irruens in cancellarium amputavit caput ejus. Cæteri autem stabant attoniti, et nemo in eum misit manum. Ipse vero per medium illorum transiens, civitatem intravit, et per medium illius progrediens, venit ad ecclesiam Sanctæ Sophiæ. Et invento ibi Basilio patriarcha, cecidit ad pedes ejus, et narravit ei omnia quæ illi acciderant. Et patriarcha elevans eum a terra, dixit universæ plebi, " Attendite huc, et videte hominem quem elegit
" Dominus regnaturum super vos! Dicite ergo, quid
" vobis inde videtur?" [Et responderunt omnes,] " Pla-
" cet nobis quod ille dominus noster sit, et nos homines
" illius simus, et quod abjiciamus perfidum illum
" Androneum, qui nos et gentem nostram destruxit, et
" dominum nostrum et suum morti tradidit. Pereat
" ergo ille, et iste sit imperator noster." Consensit

Isaac escapes to the church of S. Sophia where he is proclaimed emperor by the patriarch.

Hoveden, 340. a. 35, with variations.

igitur patriarcha voluntati eorum, quia et ipse voluit, et illico consecravit illum in imperatorem. Et celebrata missa introduxit illum in palatium suum, et fecit convivium magnum cum principibus et tribunis civitatis, erat enim dies festus, et convenit illuc multitudo plebis et seniorum. Androneus vero egressus fuerat a palatio suo ut videret finem Ysakii Angeli, ad quem comprehendendum miserat cancellarium suum. Qui cum audisset quod cancellarius esset interfectus, et quod Ysakius factus esset imperator, regressus est in palatium suum, et clausa est janua.

A.D. 1185. September. He is consecrated emperor.

fo. 90 r°.

Andronicus shuts himself up in his palace.

Hoveden, 340. b. 43.

Venit ergo novus imperator cum multa plebe armata, et obsedit palatium in quo erat Androneus imperator, et ex improviso supervenit quidam [corvus] ingens nimis, et sedens supra murum palatii contra faciem Andronei corvinam vocem terribilem edidit in eum. Quod Androneus conjiciens prognosticum esse dejectionis et confusionis suæ, petiit arcum suum, et tendens eum sagittam arripuit ut sagittaret illum. Et cum tentasset sagittam in illum mittere, fractus est arcus ejus; quem ad pedes ejus iratus projecit, dicens, "Nunc scio vere quod dies per-
"ditionis meæ festinant, et ira Dei cecidit super me." Et adhuc illo loquente, homines novi imperatoris undique per muros ascendebant in palatium, et Androneum imperatorem ceperunt, et ligatum tradiderunt in manus novi imperatoris; quem lætus suscipiens tradidit tortoribus, dicens eis, "Vindicate in eum injurias
"quas ipse vobis et vestris fecit; et habete potestatem
"eruendi ei oculum unum et auriculam unam et pug-
"num unum et pedem unum. Vita autem ejus et
"cætera membra servate in majora tormenta." Et ita fecerunt sicut eis fuerat præceptum. Et reducentes eum semitruncatum intruserunt in carcerem. In crastino vero traditus est aliis tortoribus, qui spargentes super eum paleam, ignem apposuerunt lateribus ejus et combusserunt, donec tota cutis ejus in rugam contraheretur: deinde intrusus est in carcerem. Post triduum

Omen of the fall of Andronicus.

He is taken and delivered to Isaac, who orders him to be tortured.

Hoveden, 340. b. 55.

A.D. 1185. September. Andronicus tortured.

novus imperator, sedens pro tribunali, præcepit sibi Androneum præsentari. Cui ait, "Nunc justo Dei "judicio venerunt super te peccata tua, quibus iram "Dei meruisti, opprimens innocentes, et dominum "tuum Alexim imperatorem morti tradens, et patrem "meum et fratres meos et alios nobiles regni excæ- "casti; et ideo morte pessima morieris." Et dixit tortoribus, "Accipite eum et interficite." Qui accipientes ligaverunt eum ad caudas equorum; et sic trahentes per mediam civitatem, extra civitatem projecerunt mortuum. Venerunt ergo ad Ysakium imperatorem viri religiosi habitantes in civitate illa, in ecclesia quæ dicitur Latina, quam supradictus Androneus construxerat contra voluntatem patriarchæ, et petierunt corpus ejus. Ille vero donavit illis corpus ejus, et illi sepelierunt illud in ecclesia sua quam ipse construxerat. Sed manus abscissa ferreis catenis est suspensa in patibulo. Deinde ex præcepto Ysakii imperatoris, et totius cleri et populi consultu diffinitum est, ut quicquid Androneus fieri voluit cassaretur. Hinc factum est ut omnes qui voluntate Andronei exules fuerant ad propria remearent. Præterea Ysakius imperator duos filios Andronei interfecit, et præcavens sibi in posterum, supradictum Basilium deposuit, et in novum monasterium quod construxerat eum intrusit, quia ipse consilium dederat Androneo interficere Alexim imperatorem.

Hoveden, 340. b. 51, with variations.

He is finally executed.

Hoveden, 341. a. 5, shorter.

The acts of Andronicus quashed, and his children slain; the patriarch Basil deposed.

The new patriarch resigns.

Et loco illius alium instituit patriarcham, qui nec valens nec volens tanti laboris pondus sustinere, reliquit patriarchatum, et vitam solitarium deinceps duxit.

fo. 90 v°. The hermit made patriarch and resigns.

Tunc Ysakius imperator, memor prophetiæ quam prophetavit de illo vir religiosus qui prædixerat illum futurum esse imperatorem, misit pro eo, et fecit eum patriarcham contra voluntatem canonicorum ecclesiæ Sanctæ Sophiæ. Et ortum est inter illos schisma, ita quod in nullo voluerunt obedire illi. Et quia ille homo pacis erat, et noluit illis contendere, ipse seipsum deposuit. Cui

Hoveden, 341. a. 15, shorter.

Hoveden, 341. a. 18.

successit quidam consanguineus imperatoris, et imperator constituit illum totius imperii sui legatum, et suum judicem in ecclesiasticis causis. Deinde Ysakius imperator consilio suorum duxit filiam[1] Belæ regis Hungariæ in uxorem, de qua genuit filios et filias, quarum unam filius Tancredi regis Siciliæ primogenitus Rogerus[2] in uxorem duxit.

A.D. 1177. The emperor's cousin is made patriarch. Marriage of Isaac.

Ipse vero sororem[3] suam dedit Conrado marchiso in uxorem. Qui seditione in civitate Constantinopolis nobilissimum quendam interfecit; et relicta uxore sua, sorore Ysakii imperatoris, venit ad civitatem Tyri eodem die quo Wido rex Jerusalem captus est a Saladino; et audiens quid accidisset ei, remansit ibi, et a plebe civitatis receptus est, et factus est illorum dominus.

Marriage of Conrad of Montferrat, who delivered Tyre in 1187.

De magna superbia imperatoris de Cipre.

Ysaac vero imperator de Cipre uxorem suam primo interfecit, deinde filium suum quem unicum habuit, quia fatebatur se diligere Latinos. Exemplo ergo illius caveamus ne extollamur supra id quod sumus. Considerare enim debemus quod nihil aliud sumus quam vilis spuma, et vas stercorum, et esca vermium. Imperator vero de Cipre non Deo sed sibimet reputans felices successus suos, extulit se supra id quod fuit, et cecidit in sterquilinium; qui, cum homo esset, modum imperandi excessit, et fecit se appellari sanctum imperatorem de Cipre; et, quod majoris dementiæ erat, statuas ad imaginem et similitudinem suam de auro

Story of the pride and cruelty of Isaac Comnenus, emperor of Cyprus.

[1] Margaret, who married, after the death of Isaac, Boniface of Montferrat.

[2] Roger the son of Tancred died before his father. His wife Irene was the daughter of Isaac Angelus, but not by his second wife, who was only ten years old when he married her, about 1186. Irene afterwards married Philip of Swabia. Du Cange, 204.

[3] Theodora Angela. Hoveden places Conrad's marriage in the reign of Manuel Comnenus, and calls the lady Manuel's niece, f. 338. a. 50.

A.D. 1185. Pomp and profanity of the emperor of Cyprus.

et argento fecit fabricari, et in singulis ecclesiis terræ suæ eas adorari fecit, et in parietibus ecclesiarum pingi fecit actus suos. Præterea fecit quod a sæculo inauditum est aliquem mortalem fecisse. Die enim Parasceuæ Domini ad majorem ecclesiam terræ suæ accessit, et sedens ante altare in loco ubi crux adoranda stare solebat, fecit clerum et populum adorare eum, et ad pedem suum cum oblationibus venire; et præcepit universis carnes comedere illo die; et ipse cum familia sua carnes comedit. Nemo autem in tota terra sua ausus erat cum illo loqui, nisi ille prius præcepisset; nullum ostium vel fenestra aperiebatur in villa vel vico, ubi ipse transibat, donec ipse præterisset. Quocunque equitabat, vestes et omnia ornamenta sua de serico, auro desuper per totum contexta; phaleræ equi sui erant de auro primo et purissimo, et de serico Almarico. Comites et majores imperii sui incedebant juxta eum pedites, quidam tenentes frænum suum, quidam staffas ejus; quidam sequebantur, et quidam præibant: et omnes armati præcedebant, et multi buccinatores et saltatores. Omnis homo quicunque fuerit, sive clericus sive laicus, si obviasset illi in villa, sive extra villam, tradebatur tortoribus ad vapulandum, nisi ille celerius cecidisset pronus in terram et adorasset eum. Nullus qui terram suam intravit exire potuit nisi per præceptum illius. Si autem homo manens in terra sua petiisset licentiam recedendi, statim perdebat pedem. Et propter abominationes pessimas quas fecit, venit super eum indignatio Domini, et non pluit in terra sua annis duobus et mensibus sex; et terra facta est sterilis et arida. Venit ergo populus ad eum, dicens ei, "Sancte imperator, da nobis pluviam;" et iratus est ipse populo, sciens illum illudere ei. Deinde post tribulationes multas et malas quibus flagellavit eum Dominus, traditus est ipse et regnum ejus in manus inimici sui, sicut in subsequentibus scriptum est.

fo. 91 r°.

His final fall, (in 1191.)

Eodem anno, scilicet ab Incarnatione Domini

Hoveden, 341. a. 22.

Hoveden, 341. a. 22, shorter.

M°C°LXXX°., Henricus rex Angliæ fecit in Anglia novam monetam fieri, et præcepit quod a festo Sancti Martini non caperetur alia moneta in Anglia quam illa nova; vetus namque moneta corrupta fuit: et rex monetarios suos redemit: id est, ad redemptionem coegit. A.D. 1180. New coinage in England.

Hoveden, 342 a. 3.

"Alexander episcopus, servus servorum Dei, Willelmo illustri Scotorum regi, salutem et apostolicam benedictionem. Pro "pace tua et libertate sollicite nos meminimus laborasse, "sperantes quod ex hoc in devotione sedis apostolicæ melius "firmareris et cresceres, et libentius servares ecclesiasticam "libertatem. Cæterum attendentes circa factum venerabilis "fratris nostri Johannis, episcopi Sancti Andreæ de Scotia, "volueris usque modo inclinari, contrarium spei quam de "fervore devotionis regiæ habeamus cogimur æstimare. Vo- "lentes tamen ad hæc experiri adhuc si patientia nostra ad "pœnitentiam regium motum adducat, magnitudinem tuam "per apostolica scripta monemus attentius et mandamus, "quatenus memorato infra viginti dies post harum susceptio- "nem, pacem et securitatem largiaris, ita quod non oporteat "eum de indignatione regia dubitare. Alioquin noveris [nos] "venerabili fratri nostro Rogero Eboracensi archiepiscopo, "apostolicæ sedis legato in Scotia, mandasse ut regnum tuum "nullius appellatione obstante, subjiciat interdicto: excom- "municationis sententiam in personam tuam, si desistere "nolueris, prolaturus. Pro certo quoque teneas quod, si in "tua duxeris violentia perdurandum, sicut laboravimus ut "regnum tuum libertatem haberet, sic dabimus studium ut "in pristinam subjectionem revertatur." Alexander III. orders the king of Scotland to be reconciled with bishop John, under pain of excommunication.

Præterea Alexander papa mandavit prædicto Alexio subdiacono, apostolicæ sedis legato, et districte præcepit, ut accersiret Rogerium Eboracensem archiepiscopum, apostolicæ sedis legatum in Scotia, et cum eo mandatum exsequeretur; et dominum Henricum regem Angliæ diligentius commoneret, ut Willelmum regem Scotiæ regia potestate compesceret, ut permitteret præfatum Johannem pacifice possidere episcopatum Sancti Andreæ. Alexander III. orders the archbishop of York to enforce compliance.

Hoveden, 341. b. 44.

Et idem papa concessit præfato Rogero archiepiscopo legatiam in Scotiam; et mandavit ei ut ipse et Hugo Dunelmensis episcopus sententiam excommunicationis darent in Willelmum Scotorum regem, et in regnum illius interdicti sententiam, nisi ille permisisset præfatum Johannem tenere episcopatum Sancti Andreæ He makes Roger, legate for Scotland.

fo. 91 v°.

A.D. 1180. The pope orders John not to resign the see of S. Andrews.

in pace; et nisi dedisset ei securitatem pacis servandæ illi. Et idem papa districte in vi obedientiæ inhibuit Johanni episcopo Sancti Andreæ, ne alicujus amore vel timore vel suggestione aliqua seu voluntate, ecclesiam Sancti Andreæ, ad quam consecratus fuerat, et auctoritate apostolica confirmatus, ausu temerario præsumeret derelinquere, vel aliam recipere; adjungens, quod si attentaverit, sine exceptione aliqua auferret ei utramque. Hoveden, 341. b. 48.

June. Council in Scotland on the election of bishop John.

Venientes igitur in Angliam Alexis legatus summi pontificis, et Johannes electus Sancti Andreæ; cum conductu domini regis Angliæ profecti sunt in Scotiam. Prædictus vero legatus in adventu suo convocavit episcopos, abbates, priores et cæteros ecclesiarum prælatos regni Scotiæ; et habito cum eis colloquio diutissime tractavit de electionibus Johannis et Hugonis, et de consecratione Hugonis.

The legate Alexius deposes Hugh and causes John to be consecrated; (at Edinburgh, June 15. *Chron. S. Crucis.*)

Cum autem [cognovisset] quod prædictus Johannes canonice esset electus; et quod Hugo post appellationem ad Romanum pontificem factam, in episcopatum Sancti Andreæ per regem Scotiæ violenter fuisset intrusus; eum sine dilatione de episcopatu Sancti Andreæ deposuit, et perpetuum silentium, auctoritate qua fungebatur, ei imposuit: et electionem quæ de Johanne facta fuerat confirmavit; et eum per episcopos Scotiæ, rege nec prohibente nec contradicente, immo per consilium episcoporum permittente, in episcopum Sancti Andreæ consecrari fecit. Videns itaque rex Scotiæ confusionem episcopi sui, prohibuit Johanni episcopo ne in terra sua moram faceret. Hugo vero non minus se gerebat episcopum quam antea; et asportatis secum capella episcopali et baculo, et annulo et cæteris quæ illicite detinebat, Romam iturus recessit. Prius tamen sæpius admonitus erat per prædictum Alexim, subdiaconum Romanæ curiæ, ut prædicta ablata ecclesiæ Sancti Andreæ et episcopo Johanni restitueret. Quo renitente, in eum excommunicationis sententiam tulit, et dominus [papa] eandem sententiam confirmavit. Hoveden, 341. a. 31, shorter.

Hugh, supported by the king, goes to Rome: he is excommunicated by Alexius.

Hoveden, 341. b. 29.

A.D. 1180. The pope confirms the excommunication of bishop Hugh.

"Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus "fratribus et dilectis filiis ecclesiarum prælatis per Scotiam "constitutis, salutem et apostolicam benedictionem. Relatum "est nobis quod cum Hugo, qui ecclesiam Sancti Andreæ de "Scotia invaserat, capellam, episcopale baculum et annu- "lum, et cætera quæ irrationabiliter asportaverat, illicite "detineret, eum frequentius admonitum resipiscere contem- "nentem, discretus[1] filius noster Alexius subdiaconus noster, "apostolicæ sedis legatus, coram vobis et clero multo et "populo, nisi infra quindecim dies ablata vel asportata red- "deret, vel congrue satisfaceret, vinculo excommunicationis, "apostolica auctoritate fretus, astrinxit. Ipse tamen in arro- "gantiæ malo perdurans, in nullo præfati legati monitis "acquievit. Nos itaque sententiam, de auctoritate nostra "prolatam, ratam habentes, universitati vestræ per apos- "tolica scripta mandamus, quatenus præfatum Hugonem, "omni gratia et timore postposito, publice, nullius appella- "tione obstante, vinculo denuncietis excommunicationis astric- "tum, et sicut excommunicatum attentius evitetis, donec quæ "de præscriptis rebus abstulit, vel æstimationem, fratri nostro "Johanni episcopo Sancti Andreæ, et ecclesiæ suæ restituat, "et de aliis quæ destruxit congruentem satisfactionem exhi- "beat. Valete."

fo. 92 r°. The king of Scotland seizes the see of S. Andrews and banishes John and his relations.

Cum igitur Willelmus rex Scotiæ audisset Hugonem capellanum suum sic fuisse depositum, noluit Johannem recipere, dicens, quod nunquam quamdiu viveret, simul ipse et Johannes in regno Scotiæ moram facerent; et vehementer persecutus est eum, adeo quod episcopatum Sancti Andreæ, et omnes redditus ejusdem episcopatus, in manu sua saisivit; et ipsum Johannem, et Matthæum episcopum de Aberden, avunculum Johannis, et omnes quos de cognatione sua esse audierat, a regno suo fugavit, et domos ipsius episcopi de Aberden comburere fecit. Ipse vero Johannes, scilicet episcopus Sancti Andreæ, et episcopus de Aberden avunculus suus, transfretaverunt ad regem Angliæ in Normanniam, cum Alexio Romanæ ecclesiæ subdiacono, exspectantes correctionem regis Scotiæ. Dominus vero rex Angliæ, precibus eorum inclinatus, nuncios suos misit ad regem

They take refuge with Henry II. in Normandy.

[1] *discretus*] dilectus, H.

A.D. 1180. Henry II. summons the king of Scotland to appear in Normandy to answer the complaints of the bishops.

Scotiæ, postulans quatenus iram quam adversus prædictos episcopos conceperat, pro amore suo et admonitione, omnino remitteret, vel ipse etiam in propria persona juri pariturus, in Normanniam ad eum transfretaret, vel sufficientes responsales pro ipso juri parituros mitteret.

The priest Swerre conquers Magnus king of Norway.

Eodem anno quidam presbyter nomine Swerus[1] bellum iniit contra Magnum regem Norwegiæ, et eum devicit. Fuit autem hæc causa calumniæ Sueri quam habuit adversum præfatum Magnum de regno Norwegiæ. Sivardus et Magnus[2] fratres erant. Sivardus autem rex erat Norvagiæ, et Magnus frater suus transfretavit in Hiberniam, et magnam illius terræ partem bello adeptus est. Qui genuit Araldum, et paulo post interfectus est ab Hibernensibus. Præfatus vero Araldus post mortem patris sui transfretavit in Norweiam ad patruum suum regem Sivardum, et petiit ab eo partem regni. Sivardus vero, cum constaret ei ipsum Haraldum fuisse filium Magni fratris sui, tradidit ei partem regni,[3] quæ patrem suum de jure contingebat. Sivardus itaque rex genuit filium quem vocavit Magnum, et filiam quam vocavit Christinam, quam ipse tradidit comiti Herlingo in uxorem. Herlingus vero genuit ex ea filium quem vocavit Magnum. Defuncto igitur Herlingo, Magnus filius suus successit ei in comitatum.

Hoveden, 342. a. 27.

View of the previous history of Norway.

Magnus Barefoot slain in Ireland in 1103.

Harald, son of Magnus, shares the kingdom with Sigurd (1126–1130), and with Magnus, Sigurd's son.

Et paulo post orto inter eum[4] et Haraldum gravi dissidio, præfatus Haraldus excæcavit eum et ementulavit,

Hoveden, 342. a. 37.

Harald deposes Magnus, and makes him a monk.

---

[1] *Swerus*] Swerre Birkbain, Hoveden.

[2] Magnus Barefoot, 1093–1103, according to the *Speculum regale*, as edited by Johnston, Antiqq. Celto-Scandicæ, p. 293; Sigurd was his son, not his brother; he reigned from 1098–1130. See also Ordericus Vitalis, x. 6, and Munch's Notes to the Chronicon Manniæ, p. 56, &c.

[3] Harald Gill passed over into Norway in 1126, and reigned until 1136, Magnus the blind, son of Sigurd, reigning for some time conjointly.

[4] *eum*] sc. Magnus the son of Sigurd, not the son of Herling, who was not yet born.

Hoveden, 342. a. 39.

et Reginaldum episcopum Bergensem suspendit. Magnus itaque excæcatus factus [est] monachus, et Haraldus totam monarchiam Norwegiæ adeptus quatuor filios genuit; scilicet Hingonem qui erat legitimus, et Sivardum et Augustinum et Magnum, qui tres erant spurii, et diversis matribus geniti. A.D. 1180. Reign of Harald (1126–1136).

Hoveden, 342. a. 42.

Interim quidam clericus nomine Siwardus præfatum Haraldum nocturnis insidiis interfecit. Quo interfecto extraxit præfatum Magnum cognatum suum ab abbatia, volens restituere eum in regno. Et inito bello contra filios Haraldi, in ipso bello occubuit; similiter et Magnus qui fuerat monachus. Quibus interfectis, Hingo et Sivardus et Augustinus,[1] defuncto prius fratre suo Magno, regnum tenuerunt. Sivardus autem genuit Haconem et Siwardum et Swerrum, qui omnes spurii erant de diversis matribus geniti. Augustinus vero genuit Augustinum legitime natum. Hincgo vero interfecit Sivardum et Augustinum fratres suos: quibus interfectis prædictus Haco interfecit Hingonem, et obtinuit totius terræ monarchiam; unde indignati sunt proceres regni, et levaverunt in regem Magnum filium Herlingi et præfatæ Christinæ. Qui non valentes sustinere bellum contra Haconem, secesserunt in Daciam; ubi in brevi tempore reparatis viribus, redierunt in Norweiam; et habito bello apud Tunebergam inter ipsos et Haconem, retentis navibus et armis, ipsum fugaverunt, quem in sequenti æstate [Magnus filius Herlingi et Christinæ][2] insecutus est. Et habito inter eos navali prælio in loco qui dicitur Vee, interfectus est Haco; et Magnus Herlingi filius totum regnum obtinuit. Insurrexit ergo in eum Sivardus frater Haconis;[3] et habito inter eos prælio, Sivardus frater Haconis interfectus est; et Magnus coronatus est et

Harald slain by Sigurd the clerk: Magnus the monk slain.

Hingo, Sigurd (1136), and Eystein (1142), succeed Harald.

fo. 92 v°.

Hingo slays Sigurd and Eystein, and is slain by Haco (1164).

Haco slain, and Magnus son of Herling made king (1164).

Sigurd, brother of Haco, rebels and is slain (1164).

[1] Hingo and Sigurd reigned conjointly from about 1136. Augustine or Eystein was admitted to a share in 1142. Hingo was killed Feb. 4, 1164.

[2] Supplied from Hoveden.

[3] Sigurd, elected king in 1162, vanquished in 1164.

A.D. 1180. Magnus crowned (in 1164). Stephen of Orvieto legate to Norway in 1164.

inunctus in regem, secundo anno regni sui, et quinto anno[1] ætatis suæ; ante cujus consecrationem non legitur aliquem alium fuisse in regno Norwegiæ in regem consecratum: anno scilicet quarto papatus Alexandri papæ tertii, magistro Stephano de Urbe Veteri misso illuc legato. Quo Magno celebrante festum Nativitatis Dominicæ apud Tunebergam, supervenit Augustinus,[2] prædicti Augustini filius, cum manu armata et bellicosa, credens regem interficere inter convivas. Sed ipse rex inde præmunitus exivit contra eum, et illum interfecit cum quadringentis suorum. Illi vero qui inde evaserunt, scilicet mille et centum viri bellicosi, prædicto Suero[3] sacerdoti, filio Sivardi, adhæserunt. Qui Swerus magno congregato exercitu, insequenti nocte, post festum Sancti Botulfi, intravit latenter civitatem de Nidros, ubi rex Magnus cum patre suo comite Herlingo et cæteris ditioribus suis moram faceret. Et prædictus presbyter Suerus eos invasit, et multos de potentioribus et nobilioribus interfecit. Interfecti sunt itaque ibidem Herlingus comes pater regis, et Johannes de Randeberga qui duxerat sororem regis in uxorem, et multi alii. Rex vero, relicta civitate, cum paucis suorum fugit. Sed insequenti anno, rex Magnus, congregato magno exercitu, prædictum Suerum juxta civitatem de Nidros invasit, et multos de hostibus suis in primo conflictu interfecit. Sed tandem, de occulto Dei judicio, multis et melioribus de familia sua interfectis, cum paucis evasit. Quem ipse Suerus presbyter insecutus est usque Bergas; et rex inde fugiens eandem civitatem ei reliquit. Eodem anno, scilicet MºCºLXXXº., Augustinus Nidrosiensis archiepiscopus, nolens aliquam subjectionem facere

Hoveden, 342. b. 4.

Swerre attacks Magnus at Nidros, June 18, and kills his father Herling.

The next year Magnus attacks Swerre, but is defeated.

Swerre hunts Magnus out of Bergen.

[1] *Quinto anno*] Quinto decimo anno, Hoveden. Magnus Erlingsson was born in 1156; became sole king in 1164; crowned king in September of that year; supplanted and killed by Swerre in 1184.

[2] Augustine or Eystein, son of Augustine, and surnamed Birkebein, elected king in 1176.

[3] Swerre, son of Sigurd, born 1151; became king in 1176.

Hoveden, 342. b. 21.

Suero presbytero, sedem archiepiscopatus sui reliquit, et venit in Angliam, et tulit sententiam excommunicationis in Suerum presbyterum.[1]

A.D. 1180. The archbishop of Nidros excommunicates Swere.

Eodem anno obiit Ægidius Ebroicensis episcopus.

Eodem anno obiit Constantiensis episcopus.[2]

Deaths in 1180.

Eodem anno obiit Henricus comes de Troies, avunculus Philippi regis Franciæ.

Hoveden, 323. a. 36.

Eodem anno Philippus comes Flandriæ maritavit duas neptes suas, filias Mathæi comitis Boloniæ fratris sui; unam illarum, scilicet primogenitam, comiti Gerres;[3] et alteram illarum filio ducis de Luvain,[4] contra voluntatem et prohibitum domini sui regis Angliæ, adversus quem idem comes Flandriæ fide et sacramentis tenebatur, quod præfatas neptes suas nemini maritaret, nisi consilio et voluntate ipsius.

Marriages of the nieces of Philip of Flanders. fo. 93 r°.

Hoveden, 348. b. 15.

Anno M°C°LXXX°I°.,[5] adveniente festo Dominicæ Nativitatis, Henricus rex Angliæ tenuit curiam suam solemnem apud Cenomannis. Cui festo interfuit archiepiscopus Burdegalensis et episcopi quamplures, comites et barones totius provinciæ. Quo peracto, idem rex statuit per totam terram suam transmarinam publico edicto præcipiens, ut unusquisque [habens] centum libras Andegavensium in catallo, [haberet] et equum et arma militaria, scilicet loricam, scutum, gladium et

Henry II. keeps Christmas of 1180–1, at le Mans; and makes an assize of arms.

---

[1] He was entertained at St. Edmunds from August 9, 1181, to February 1182. Chron. Joc de Brakelond; *ad ann.* 1181; and notes. Madox, Hist. Exch., p. 251.

[2] Richard de Bohun, brother to Jocelin, bishop of Salisbury; bishop of Coutances from 1157.

[3] *Gerres*] Ida married Gerard III., count of Gelders, who died in 1182 or 1183. She married in 1184 Berchthold of Zäringen, and subsequently the count of S. Pol, and Reginald of Dammartin. These later marriages are mentioned by Hoveden in the parallel passage to the text. He places the marriages in the year 1177.

[4] *Luvain*] Matilda married Henry the warrior, who was duke of Lothier from 1190–1235.

[5] With this year begin Walter of Coventry's extracts from Hoveden. Hoveden (ed. Savile), after giving the account of the Norwegian quarrels in nearly the same words as the text, proceeds to copy out the Laws of William the Conqueror, with the pedigree of the dukes of Normandy to the reign of John. He then returns to the course of events, and begins the year 1181.

A.D. 1181. January. Assize of arms at le Mans.

lanceam, et cætera usui militari necessaria. Præcepit etiam quod unusquisque habens in catallo quadraginta libras Andegavensium, vel triginta vel viginti quinque libras ad minus, haberet aubergellum, et lanceam et gladium. Præcepit etiam quod omnes cæteri haberent wambasiam, capellum ferreum, lanceam et gladium, vel arcum et sagittas. Prohibuit etiam ne aliquis arma sua venderet, sed cum moreretur daret ea propinquiori hæredi suo. Philippus vero rex Franciæ, et Philippus comes Flandriæ, audientes quod rex Anglorum tale edictum fecerat per terras suas, præceperunt quod homines sui simili modo armarentur. Hoveden, 348. b. 18.

Philip of France and Philip of Flanders follow the example.

Eodem anno [obiit] Johannes Carnotensis episcopus.[1] Hoveden, 348. b. 25, shorter.

Laurence archbishop of Dublin dies at Eu, and is buried there.

Item eodem anno, post Purificationem Sanctæ Mariæ, Laurentius Duvelinensis archiepiscopus, qui ad dominum regem Angliæ in Normanniam transfretaverat, adducens secum filium Roderici, regis Connactensis, quem idem rex miserat domino suo regi Angliæ, remansurum sibi in obsidem super pactis inter eos contractis, de tributo Hiberniæ solvendo. Accepta igitur Laurentius archiepiscopus a rege Angliæ licentia repatriandi, venit usque Aucam ; et ibi detentus gravi infirmitate, post paucos dies vitam finivit, et ibidem honorifice sepultus est. Quo defuncto, filius regis Connactensis remansit obses in manu domini regis, quem ipse misit in Angliam ad custodiendum. Misit etiam rex Angliæ Gaufridum de Aeya, clericum suum, et clericum Alexii legati, in Hiberniam, ad saysiendum archiepiscopatum Duvelinæ in manu sua. Et cum eis misit in Hiberniam constabularium Cestriæ, et Ricardum de Pecco, ad custodiendum civitatem Duvelinæ, quam Hugo de Laci custodierat. Noluit enim dominus rex quod ipse eam diutius custodiret, eo quod ipse sine ipsius licentia ceperat sibi in conjugem filiam regis Connactæ, secundum morem patriæ illius.

The king seizes the archbishopric of Dublin.

Hugh de Lacy offends the king.

[1] John of Salisbury, d. Oct. 25, 1180.

Hoveden, 348. b. 36, shorter.

Eodem anno dominus papa districtius in mandatis dederat Ricardo Cantuariensi archiepiscopo, ut omni occasione et excusatione postposita, Gaufridum Lincolniensis ecclesiæ electum, domini regis Angliæ filium, ecclesiastica censura compelleret electioni suæ renunciare, vel sine dilatione ordinem sacerdotis et pontificalis officii dignitatem recipere. Gaufridus ergo in arcto positus, et imperfectum suum sentiens, patrem suum regem Angliæ consuluit. Considerans itaque se tantæ administrationi non posse sufficere, maluit ab episcopalibus abstinere quam sibi onus importabile imponere. Unde in hac forma scripsit Ricardo Cantuariensi archiepiscopo.

A.D. 1181. The pope orders the archbishop of Canterbury to compel Geoffrey the elect of Lincoln to be ordained.

fo. 93 v°.

Hoveden, 348. b. 48.

Geoffrey resigns his claims to the see of Lincoln.

"Venerabili patri et domino Ricardo, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, Gaufridus domini regis filius et cancellarius, salutem et debitam reverentiam ac devotam. Placuit majestati apostolicæ vestræ injungere sanctitati, ut me certo tempore vocaretis ad suscipiendum ordinem sacerdotis et pontificalis officii dignitatem. Ego vero considerans quamplures episcopos maturiores ac provectiores prudentia et ætate vix tantæ administrationi sufficere, nec sine periculo animarum officium sui pontificatus ad perfectum explere; veritus sum onus importabile senioribus, mihi imponere juniori, hoc pro certo faciens non ex aliqua levitate animi, sed ob reverentiam sacramenti. Habito itaque tractatu super hoc cum domino rege patre meo, dominisque et fratribus meis, rege, et Pictaviæ atque Brittanorum comitibus, episcopis etiam Henrico Bajocensi, Frogerio[1] Sagiensi, Reinaldo Battoniensi, et aliis episcopis[2] qui præsentes aderant, aliter de vita et de statu meo disposui, volens patris mei obsequiis militare ad tempus, et ab episcopalibus abstinere. Omne itaque jus electionis meæ et Lincolniensem episcopatum, spontanee, libere, et integre in manu vestra, pater sancte, resigno, tam electionis quam episcopatus absolutionem postulans a vobis tanquam a metropolitano meo; et ad hoc ab apostolica sede specialiter delegato. Bene valete."[3]

Hoveden, 349. a. 8.

Similiter sub eadem forma scripsit idem electus ca-

[1] *Frogerio*] Rogero, B.

[2] *et aliis episcopis*] Segfrido Cicestrensi, H.

[3] This resignation was made or more probably renewed formally at Marlborough, Jan. 6, 1182. R. de Diceto, 613.

A.D. 1181. Geoffrey the king's son is made chancellor.

nonicis ecclesiæ Lincolniensis, postulans ab eis tam electionis quam episcopatus absolutionem. Dominus autem rex, cujus consilio Gaufridus filius suus, qui electus Lincolniensis ecclesiæ exstiterat, electionem suam in manu Ricardi Cantuariensis archiepiscopi resignavit, volens ejusdem Gaufridi indemnitati præcavere; dedit ei cancellariam regni sui, et quingentarum marcarum redditus in Anglia, et quingentarum marcarum in Normannia. Hoveden, 349. a. 9.

Henry II. keeps Easter (April 5) at Chinon.

Interim appropinquante sollemnitate Paschali, prædictus rex Angliæ tenuit curiam suam apud Chynon in ipsa sollemnitate Paschali. Quo peracto, transtulit se in Normanniam; ubi quinto kalendas Maii, habito cum Philippo rege Franciæ concilio prope castellum de Nunencurt, ad vadum quod dicitur Sancti Remigii, cepit ab eo licentiam transfretandi in Angliam. In quo colloquio Templarii et Hospitalares Jerusalem obtulerunt prædictis regibus litteras Alexandri summi pontificis in hac forma. Hoveden, 349. a. 15.

Holds a conference with king Philip at Gué S. Remy, April 27.

January 16. The pope laments the misfortunes of Palestine. fo. 94 r°.

"Alexander episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, nobilibus viris, ducibus et principibus, comitibus et baronibus, et universis Dei fidelibus, ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem. Cor nostrum et omnium fratrum nostrorum sinistri rumores qui de Jerosolimitanis partibus ad nos communi transeuntium relatione pervenerunt,[1] nimio dolore conturbant,[2] cum vix unquam aliquis qui Christiano nomine censeatur, sine lacrymis et suspiriis audire valeat, quæ de statu illius terræ miserabili recitantur. Est siquidem infidelium, quod dolentes dicimus, incursione contrita, et usque adeo fortium virorum potentia et proborum virorum consilio viduata, quod nisi a Christianis regibus et principibus orbis celerem et potentem succursum habuerit, desolationem ejus, quod absit, in ignominiam Dei et in contemptum fidei Christianæ de proximo formidamus. Non est rex Baldewinus, qui terram regere possit; cum ille, qui regni gubernacula possidet, ita sit graviter, sicut nosse vos credimus, justo Dei judicio flagellatus, ut vix ad tolerandos sufficiat continuos sui corporis cruciatus. Quam gravem siquidem jacturam, et quam miserabilem casum in personis et rebus terra illa, pro qua Hoveden, 349. a. 20.

The afflictions of Baldwin IV.

[1] *pervenerunt*] pervenerit, B. | [2] *conturbant*] conturbatur, B.

Hoveden, 349. a. 36.

A.D. 1181. Jan. 16. Threatened invasion of the Saracens.

" patres vestri sanguinem proprium effuderunt, in conflictu
" quem olim cum gentibus habuit, peccatis exigentibus sit
" perpessa, nec nos sine multa cordis commotione recolimus,
" nec aliqui zelantes legem Domini, possunt tantam stragem
" fidelium patienti animo tolerare; præsertim cum illa gens
" pessima paganorum, ex incommodis et periculis quæ genti
" Christianorum intulerant, tantam audaciam suscepisse di-
" cantur, ut se jactent impudenter terram illam, quod avertat
" Dominus, invasuros. Moveat itaque vos zelus Domini, nec
" religio Christiana super tanta quæ illi terræ imminet con-
" tritione dormitet, sed universi loca illa, quæ Salvator et
" Redemptor noster Corporali præsentia dedicavit, viriliter
" tueamini;[1] et contemnite gentes quæ abjiciunt Dominum, et
" Christianum nomen de terris abolere nituntur. Non est
" utique Christianus, qui præscriptæ terræ calamitatibus non
" movetur; nec accingitur ad ipsam ab infidelium incursibus
" defendendam, quam occupare laborant, et suis, quod absit,
" spurcitiis profanare. Ii autem qui ex vobis fortes sunt
" et bellis exercendis idonei, non minus scuto fidei et lorica
" justitiæ quam materialibus armis induti, tam pium quam
" necessarium opus ac [laborem][2] hujus peregrinationis assu-
" mant; et loca illa in quibus Redemptor humani generis
" pro nobis nasci voluit et mortem subiit temporalem, potenti
" virtute defendant, ne temporibus nostris sustineat in illis
" partibus Christianitas detrimentum. Cum enim Christus
" pro salute nostra opprobria multa et demum crucis pati-
" bulum sustinuerit, ut nos offerret Deo mortificatos quidem
" [carne,][3] vivificatos autem Spiritu; expedit admodum saluti
" fidelium ut pro Christo corpora nostra periculis et laboribus
" exponamus, ne pretium Sanguinis, Quem pro nobis effudit,
" videamur obliti. Animadvertite, dilecti in Christo filii, et
" videte quam probrosum, et quanto mœrore dignum existeret
" Christianis, si adversus habitatores terræ illius inimici
" crucis Christi denuo prævalerent; sicut eos prævalituros
" non modicum formidamus, nisi de diversis partibus Chris-
" tianorum auxilium habitatoribus ipsis cum festinatione suc-
" currat. Ne igitur[4] Christianitas gentilitati succumbat, totis
" nisibus prævidete; melius igitur est superventuro malo ante
" tempus occurrere, quam remedium post causam quærere
" vulneratam. Illis autem qui pro Christo hujus viæ laborem
" assumpserint, illam indulgentiam peccatorum quam patres

Eph. vi. 14, 16.

All Christians must be stirred to exertion.

1 Pet. iii. 18.

Spiritual benefits of a crusade.

fo. 94 v°.

Prevention better than remedy.

[1] *tueamini*] teneamini, B.
[2] *laborem*] om. B.
[3] *carne*] om. B.
[4] *Ne igitur*] Neve, B. W.

A.D. 1181. Jan. 16. He confirms the favours granted to the crusaders by former popes.

"et prædecessores nostri Urbanus et Eugenius statuerunt, apostolica auctoritate confirmamus. Uxores quoque et filios eorum, et bona et possessiones suas, sub beati Petri et nostra, archiepiscoporum et episcoporum et aliorum prælatorum ecclesiæ decernimus protectione manere; prohibentes attentius ne adversus eos de his quæ pacifice possident, aliqua post susceptam crucem moveatur quæstio, donec redeant, vel de ipsorum obitu certissime cognoscatur. Liceat autem eis terras seu possessiones alias, postquam propinqui aut etiam domini sui, ad quorum feodum pertinent pecuniam ipsis mutuare, aut noluerint aut non potuerint, ecclesiis et ecclesiasticis viris, aut aliis fidelibus libere, et sine ulla reclamatione, pro expensis hujus itineris titulo pignoris obligare. Præterea [quicunque][1] de viris bellicosis, et ad illius terræ defensionem idoneis illa loca sancta fervore devotionis adierint, et ibi duobus annis contra Saracenos pro Christiani nominis defensione pugnaverint, de Jesu Christi pietate, et de beatorum apostolorum Petri et Pauli auctoritate confisi, eis omnium suorum, de quibus corde contrito et humiliato confessionem susceperint, absolutionem facimus delictorum: nisi forte aliena bona rapuerint, vel usuras extorserint, aut furta commiserint, quæ omnia debent in integrum emendari: si vero non est in facultatibus delinquentium unde valeant emendari, nihilominus consequantur veniam prout diximus, de commissis. Illi autem qui illic per annum, sicut diximus, moram habuerint, de medietate injunctæ sibi pœnitentiæ indulgentiam et remissionem peccatorum suorum obtineant. Omnibus autem sepulcrum Domini pro instanti necessitate visitare volentibus, sive in itinere moriantur, sive ad locum illum perveniant, laborem itineris ad pœnitentiam, obedientiam et remissionem omnium peccatorum injungimus, ut de vitæ præsentis ergastulo ad illam beatitudinem, Domino largiente, perveniant, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quam repromisit Deus diligentibus Se. Datum Tusculani, xvii°. kalendas Februarii." Hoveden, 349. b. 6.

He grants indulgences.

1 Cor. ii. 9. S. James i. 12.

The pope writes to the clergy to the same effect.

Præterea dominus papa scripsit archiepiscopis et episcopis et cæteris ecclesiarum prælatis ad excitandum hominum mentes, et ad invitandum eos ad defensionem Terræ Sanctæ. Scripsit itaque eis in hac forma. Hoveden, 349. b. 28, shorter.

[1] *quicunque*] om. B.

Epistola Alexandri papæ.

A.D. 1181. Jan. 16.

Hoveden, 349. b. 30.

" Alexander episcopus, servus servorum Dei, archiepiscopis, The pope urges on the clergy the duty of promoting the crusade.
" episcopis, et dilectis filiis abbatibus, et aliis ecclesiarum præ-
" latis ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem et apostoli-
" cam benedictionem. Cum Orientalis terra per impressiones
" infidelium et incursus, fortium virorum potentia sit et pro-
" borum consilio destituta, multo timore percutitur; et ad
" implorandam subventionem fidelium dilectos filios nostros
" milites Templi, præsentium latores, viros utique religiosos
" et Deum timentes, archiepiscopi, episcopi, et alii principes
" terræ, ad partes vestras mittere decreverunt; nos autem,
" quos illius terræ calamitas gravi dolore conturbat, exemplo fo. 95 r°.
" patrum et prædecessorum nostrorum de ipsius conservatione
" solliciti, Christianos reges et principes orbis ad defensio-
" nem locorum in quibus steterunt pedes Domini, salubribus
" monitis exhortamur; et sicut patres nostri Urbanus et Eu-
" genius Romani pontifices statuerunt, ita et nos remissionem
" et indulgentiam peccatorum statuimus universis, qui pro
" Christo laborem assumpserunt, et contra Saracenos fideli
" curaverint devotione certare. Monemus itaque universita-
" tem vestram attentius et mandamus, quatenus fratres qui
" ad hoc missi sunt, benigno recipiatis affectu, et per eos
" Orientalis terræ statu et necessitate comperta, principes,
" comites et barones, et alios fideles Christi parochianos ves-
" tros, crebris et sollicitis exhortationibus laboretis inducere,
" ut terram illam pro cujus liberatione patres et genitores
" eorum sanguinem proprium effuderunt, adeant festinanter, et
" contra crucis inimicos, Christi potentia et virtute decertent.
" Litteras autem quas propter hoc generaliter mittimus,
" universis faciatis publice legi in ecclesiis, et exponatis
" earum tenorem, et remissionem peccatorum quam facimus
" illis qui tam pium et necessarium opus assumpserint, nun-
" cietis; et ita omnes ad exsequendum quod suggerimus,
" moneatis; quod per sollicitudinem et exhortationem vestram
" terra illa festinanter sentiat fidelium auxilium et juvamen;
" et vos propter hoc ab Omnipotenti Deo mercedem possitis
" consequi sempiternam." [1]

Hoveden, 350. a. 1.

Audito itaque litterarum istarum tenore, Philippus rex Franciæ et Henricus rex Angliæ plurimum condolentes de adversitate et de desolatione terræ Jeroso- The kings of France and England promise succours.

[1] Hoveden adds the date, " Datum Tusculani, xvi° Januarii."

A.D. 1181. April 27. limitanæ, promiserunt se, Domino auxiliante, celerem succursum facturos terræ Jerusalem. Hoveden, 350. a. 2.

Hugh, count of Bar on the Seine, asks help of Henry II. for a crusade in Spain, April 28.

Finito autem colloquio, cum prædictus rex Angliæ iter faceret, in crastino colloquii, versus mare, habuit sibi obvium Hugonem[1] comitem de Bar, filium Everardi de Puteaco, petentem ab ipso auxilium eundi in Hispaniam ad debellandum Publicanos et Saracenos. Injunxerat enim ei Alexander summus pontifex in remissionem peccatorum, eundi in Hispaniam ad prædictos Christi inimicos debellandos. Et ipse Alexander summus pontifex jam associavit sibi plusquam viginti millia Braibacenorum, et ipse dux eorum erat. Cui rex respondit quod si vellet dimittere iter illud Hispanicæ profectionis, et iter Jerosolimitanæ peregrinationis arripere, auxilium sibi competens exhiberet. Quæsivit ergo prædictus Hugo comes de Bar a domino rege inducias, quousque locutus fuerit cum Braibancenis suis.

Henry proposes that Hugh should go to Palestine instead.

William, king of Scotland, appears in Normandy, and makes peace with the bishops.

Interim Willelmus rex Scotiæ, per mandatum regis Angliæ, applicuit in Normanniam apud Barbefluctum, locuturus cum ipso de Mathæo episcopo de Aberden et Johanne episcopo Sancti Andreæ, quos ipse a Scotia fugaverat. Convenit igitur admonitione et consilio domini regis Angliæ inter præfatum regem Scotiæ et prædictos episcopos in hunc modum. Quod prædictus Mathæus, episcopus de Aberden, libere et sine aliqua contradictione per conductum regis Scotiæ ad sedem propriam remearet. Et Johannes qui consecratus fuerat ad episcopum Sancti Andreæ, propter benevolentiam domini sui regis Scotiæ habendam, concessit se dimissurum episcopatum Sancti Andreæ, si liceret ei eligere sibi quem vellet episcopatum de regno Scotiæ; et si rex Scotiæ daret ei, simul cum episcopatu quem elige- Hoveden, 350. a. 3.

John Scott consents to resign S. Andrews. fo. 95 v°.

[1] Hugh de Puiset, count of Bar on the Seine, 1168–1189, and nephew of Hugh de Puiset, bishop of Durham. Hugh had the county by his marriage with Petronilla, daughter of Miles II. See above, p. 67, &c.

Hoveden, 350. a. 12.

ret, cancellariam suam. Et ita per consilium regis Angliæ facta est inter eos concordia, si dominus papa concessisset quod hæc mutatio sedium episcopalium fieret. A.D. 1181. The pope's consent is required.

Hoveden, 351. a. 21.

Interim Hugo comes Cestriæ obiit.

Hoveden, 350. a. 14.

Misit ergo rex Scotiæ nuncios suos ad Alexandrum summum pontificem, ut hæc concordia inter ipsum et episcopum suum firmata, stabilis permaneret; sed ab eo impetrare non potuit. The pope refuses his consent.

Hoveden, 350. a. 23, much shorter.

Dum autem hæc fierent in Normannia coram rege Angliæ, Philippus comes Flandriæ magnum congregavit exercitum, volens illum promovere in terram domini sui regis Franciæ; et contra prohibitionem suam obsidere quoddam castellum comitis de Claro Monte. Quod cum regi Franciæ notuisset, significavit regi Angliæ, qui jam ad mare pervenerat ad transfretandum, propositum comitis Flandriæ; postulans quod sicut eum et honorem regni Franciæ diligebat, veniret ad eum cum festinatione in Franciam. Quo audito, rex præcepit familiæ suæ transfretare in Angliam, paucis navibus ad opus suum retentis. Ille vero cum festinatione adiit dominum suum regem Franciæ, et cepit colloquium inter ipsum et comitem Flandriæ apud Gisortium, cui colloquio interfuit rex Franciæ. Et auditis hinc inde controversiis quæ vertebantur inter eos, tandem eos pacificavit: et postea ad Cæsarisburgum veniens, invenit ibi naves suas quæ eum expectabant. Post paucos vero dies naves ascendit, et septimo kalendas Augusti applicuit in Angliam apud Portesmu; similiter et Willelmus rex Scotiæ. Philip, count of Flanders, invades France: and Philip sends to Henry II. for advice. Having arranged a peace between them, Henry sails from Cherbourg to Portsmouth, July 26.

Hoveden, 350. b. 22, shorter.

Interim dum rex Scotiæ moram faceret cum domino suo rege Angliæ in Normannia, Duvenaldus filius Willelmi filii Duncani, qui sæpius calumniatus fuerat regnum Scotiæ, et multoties furtivas invasiones in regnum illud fecerat; per mandatum quorundam potentum virorum de regno Scotiæ, cum copiosa multitudine armata applicuit in Scotiam, devastans et com- Whilst king William is in Normandy, Donald MacWilliam invades Scotland.

A.D. 1181. burens totam terram quam attingebat: et homines fugabat, et omnes quos capere potuit interficiebat.

John Fitz-Luke made bishop of Evreux, and Ralph, the chancellor, bishop of Lisieux.

Præterea Henricus rex Angliæ, ante transfretationem suam de Normannia in Anglia, dedit Johanni filio Lucæ,[1] clerico suo, episcopatum Ebroicensem, et Radulfo[2] cancellario suo episcopatum Lexoviensem. Nam Ranulfus[3] Lexoviensis episcopus episcopatum illum deseruit, et domino regi Angliæ quietum clamavit, et cartas suas quas inde habuit reddidit. Dominus autem rex eundem episcopum odio habuit, nec eum in terra sua esse voluit permittere, eo quod ipse, tempore guerræ quæ fuerat inter ipsum et filios suos, fratres et cognatos qui erant de familia filiorum ejus, receptaverat. Considerans itaque præfatus episcopus quod nec prece nec pretio benevolentiam regis adquirere potuisset, maluit ab episcopalibus abstinere, quam regis odium diutius sustinere. Collectis igitur undique auro et argento, quorum copiam habere dicebatur, et recepta a domino rege magna denariorum abundantia, transtulit se ad partes Galliarum usque Parisius; ibidem moram facturus in abbatia Sancti Victoris.

Hoveden, 350. a. 16, shorter.

Resignation of Arnulf of Lisieux.

Assize of arms in England. fo. 96 r°.

Interim rex Angliæ fecit hanc assisam de armis habendis in Anglia.

Hoveden, 350. a. 31.

" Quicunque habet feodum unius militis habeat loricam, et " cassidem, clypeum et lanceam: et omnis miles habeat tot " loricas et cassides, et clypeos et lanceas quot habuerit feoda " militum in dominico suo.

" Quicunque vero liber laicus habuerit in catallo vel in red- " ditu ad valentiam de xvi. marcis, habeat loricam et cassi- " dem et clypeum et lanceam: quicunque vero liber laicus " habuerit in catallo vel redditu x. marcas, habeat aubergel, " et capellet ferri et lanceam.

" Item omnes burgenses et tota communa liberorum homi- " num habeant wambais, et capellet ferri et lanceam.

---

[1] John Fitz-Luke, bishop 1182–1192.

[2] Ralph de Warneville, archdeacon of Rouen, chancellor of England, 1173–1181; bishop of Lisieux, 1182–1191.

[3] Arnulf of Lisieux.

Hoveden, 350. a. 30.

A.D. 1181. Assize of arms in England.

"Unusquisque autem illorum juret, quod infra festum "Sancti Hilarii, hæc arma habebit, et domino regi Henrico, "scilicet filio Matildis imperatricis, fidem portabit, et hæc "arma in suo servitio tenebit secundum præceptum suum, et "ad fidem domini regis et regni sui. Et nullus, ex quo "arma hæc habuerit, ea vendat, nec invadiet, nec præstet, "nec aliquo alio modo a se alienet; nec dominus suus ea "aliquo modo ab homine suo alienet, nec per forisfactum "nec per donum, nec per vadium, nec aliquo alio modo.

"Si quis hæc arma habens obierit, arma sua remaneant "hæredi suo. Si vero hæres de tali ætate non sit, quod "armis uti possit, si opus fuerit, ille qui eum habebit in cus- "todia habeat similiter custodiam armorum, et hominem in- "veniat qui armis uti possit in servitio domini regis, donec "hæres de tali ætate sit quod arma portare possit, et tunc "habeat.

"Quicunque burgensis plura arma habuerit, quam habere "oportuerit secundum hanc assisam, ea vendat, vel det, vel "sic a se alienet tali homini qui ea in servitio domini regis "Angliæ retineat. Et nullus eorum plura arma retineat "quam eum secundum hanc assisam habere oportuerit.

"Item nullus Judæus loricam vel aubergellum penes se "retineat, sed ea vendat, vel det, vel alio modo a se remo- "veat, [ita quod remaneant][1] in servitio regis.

"Item nullus portet arma extra Angliam nisi per præcep- "tum domini regis; nec aliquis vendat arma alicui, qui ea "portet ab Anglia.

"Item justitiæ faciant jurare per legales milites vel alios "liberos et legales homines de hundredis, et de burgis, quot "viderint expedire; qui habebunt valentiam catalli, secun- "dum quod eum habere oportuerit, loricam et galeam et "lanceam et clypeum secundum quod dictum est; scilicet "quod separatim nominabunt eis omnes de hundredis suis, "et de visnetis, et de burgis, qui habebunt xvi. marcas vel "in catallo vel in redditu, similiter et qui habebit decem "marcas. Et justitiæ postea omnes illos juratores et alios "faciant inbreviari, qui quantum catalli vel redditus habuerint; "et qui secundum valentiam catalli vel redditus, quæ arma "habere debuerint; et postea coram eis in communi audientia "illorum faciant legere hanc assisam de armis habendis; et "eos jurare quod ea arma habebunt secundum valentiam "prædictam catallorum vel redditus, et ea tenebunt in ser- "vitio domini regis secundum hanc prædictam assisam, in

[1] *ita quod remaneant*] om. B.

A.D. 1181. Assize of arms in England. fo. 96 v°.

" præcepto et fide domini regis Henrici et regni sui. Si vero Hoveden, 350. b. 6.
" contigerit quod aliquis illorum qui habere debuerint hæc
" arma, non sint in comitatu ad terminum quando justitiæ in
" comitatu illo erunt, justitiæ ponant ei terminum in alio
" comitatu eorum eis. Et si in nullo comitatu per quos ituræ
" sunt, ad eos venerit, et non fuerit in terra ista, ponatur ei
" terminus apud Westmuster ad octavas Sancti Michaelis;
" quod sit ibi ad faciendum sacramentum suum, sicut se, et
" omnia sua diligit. Et ei præcipiatur quod infra festum
" prædictum Sancti Hilarii habeat arma secundum quod ad
" eum pertinet[1] habendum.

" Item justitiæ faciant dici per omnes comitatus per quos
" ituræ sunt, quod qui hæc arma non habuerint, secundum
" quod prædictum est, dominus rex capiet se ad eorum mem-
" bra, et nullo modo capiet ab eis terram vel catallum.

" Item nullus juret super legales et liberos homines, qui
" non habeat xvi. marcas vel x. marcas in catallo.

" Item justitiæ præcipiant per omnes comitatus, quod
" nullus, sicut se ipsum et omnia sua diligit, emat vel vendat
" aliquam navem ad ducendum ab Anglia, nec aliquis deferat
" vel deferri faciat maironiam extra Angliam."

The king holds a council at Nottingham.

Interim dominus rex venit usque Notinham: in cujus adventu confluebant ad eum Rogerus Eboracensis archiepiscopus, et Hugo Dunelmensis episcopus, Johannes Norwicensis, Gaufridus Eliensis, Sefradus Cicestrensis; et Willelmus rex Scotiæ, et comites et barones provinciæ illius. Venit autem et illuc Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, qui crucem suam ante se portabat, cum esset ibi in diocesi Eboracensis archiepiscopi. Qui per consilium et admonitionem domini regis perrexit inde Lincolniam, et ibi prohibuit sub anathemate clericis diocesis Lincolniensis ne ulterius focarias haberent.

The Lincoln clergy forbidden to keep concubines.

Towards Sept. 8 the king goes to Evesham, and on Sept. 6 gives the see of Dublin to John Cumin.

Interim appropinquante festo Nativitatis beatæ Mariæ, dominus rex perrexit usque Evesham; et ibidem die Dominica ante prædictam Nativitatem concessit Johanni Cumin, clerico et familiari suo, archiepiscopatum Duvelinæ ad electionem episcoporum et clericatus Angliæ, et quorundam clericorum metropolitanæ eccle-

Hoveden, 350. b. 19. r shorter.

[1] *pertinet*] om. B.

siæ Duvelinæ, qui in Angliam venerant ad præfatum regem pro pastore habendo. A.D. 1181. September.

Hoveden, 350. b. 21, shorter.

Interea Willelmus Remensis archiepiscopus applicuit in Angliam apud Doveram; cujus adventus summa fuit visitare limina Sancti Thomæ martyris Cantuariensis. Cum autem venisset in Anglia, mandavit ei dominus rex ne ab Anglia discederet donec locutus fuisset cum eo. Venit itaque loqui cum eo apud Wintoniam, et facta ibi mora cum domino rege per paucos dies, reversus est in Franciam, et transivit apud Doveram. The archbishop of Rheims visits Canterbury, and sees the king at Winchester

Itaque dum hæc fierent, Willelmus rex Scotiæ, audito quod Duvenaldus supradictus et complices sui terram suam devastarent, accepto a domino rege licentia repatriandi, reversus est in patriam suam. Cujus reditu publicato, Hugo Dunelmensis episcopus venit ei obviam in loco qui dicitur Ravendala, adducens secum Johannem episcopum Sancti Andreæ. William, king of Scotland, returns home.

Hoveden, 350. b. 24, shorter, and with variations.

Et cum diu tractassent de pace facienda inter ipsum et regem, nec inter illos conveniri potuisset, Johannes episcopus Sancti Andreæ sententiam excommunicationis tulit in Ricardum de Morvil constabularium, et Ricardum de Prebenda, et cæteros familiares regis Scotiæ, qui pacem illam disturbaverant. Hugo vero Dunelmensis episcopus, auctoritate Alexandri summi pontificis qua fungebatur, mandavit priori Sancti Andreæ et personis ecclesiasticis per episcopatum Sancti Andreæ constitutis, ut venirent ad Johannem episcopum suum, et eidem debitæ subjectionis reverentiam facerent; significans eis quod in contumaces et rebelles sententiam interdicti ferret. Similiter Rogerus Eboracensis archiepiscopus, legatus in Scotia, episcopis et cæteris viris ecclesiasticis per regnum Scotiæ constitutis mandavit, ut omni occasione postposita, venirent ad præfatum Johannem episcopum Sancti Andreæ, et ei et ecclesiæ suæ [subjectionem] solitam et obedientiam facerent. Cumque quidam virorum de regno Scotiæ, metu interdicti, iter arriperent ut The bishop of S. Andrews excommunicates the disturbers of peace between him and the king. fo. 97 r°. The bishop of Durham and the archbishop of York bid the Scottish clergy submit to bishop John

A.D. 1181. William persecutes the clergy who submit to John.

præfato Johanni episcopo Sancti Andreæ subjectionem facerent, Willelmus rex Scotiæ eos adeo persecutus est, quod possessiones eorum sibi usurpavit, et ipsos cum filiis et cognatis, et etiam illis qui adhuc pendebant ad ubera matris et vagiebant in cunis, miserandæ proscriptioni et exilio deputavit. Videntes autem Rogerus Eboracensis archiepiscopus, et Hugo Dunelmensis episcopus, miserandam prædictorum proscriptionem et exilium; secundum mandatum Alexandri summi pontificis in causa illa processerunt. Et Rogerus Eboracensis archiepiscopus sententiam excommunicationis tulit in personam prædicti regis Scotiæ; et ipse et Hugo Dunelmensis de mandato Alexandri summi pontificis interdixerunt totam terram regis Scotiæ cismarinam et transmarinam; mandantes episcopis et abbatibus, prioribus, et cæteris viris ecclesiasticis, sententiam illam interdicti firmiter et inconcusse observare, et ipsum regem sicut excommunicatum cautius vitare.

Hoveden, 350. b. 30.

The king of Scotland is excommunicated, the country put under interdict.

De obitu Alexandri papæ.

Death of Alexander III., Sept. 20.

Interim Alexander papa tertius senio et gravi infirmitate detentus, xxii°. anno papatus sui viam universæ carnis ingressus, migravit ad Dominum, in ipsa beati Mathæi apostoli vigilia, mense Septembris, duodecimo kalendas Octobris. Cui in apostolicatu successit Imbaldus episcopus Hostiensis, cardinalis, et vocatus est Lucius papa III.

Hoveden, 350. b. 41, shorter.

Lucius III. succeeds.

Towards November 11, Roger, archbishop of York, makes his will; leaving his riches to the poor.

Interim appropinquante festo beati Martini, Rogerus Eboracensis archiepiscopus gravi infirmitate decoctus, cum extremum vitæ suæ diem sibi imminere sensisset, convocatis abbatibus et prioribus et cæteris viris ecclesiasticis diocesis suæ, res suas satis provide in usus pauperum distribuit. Et inter cætera potentiæ suæ miranda ad perpetuitatem laudis suæ, Willelmo Remensi archiepiscopo, et cæteris episcopis regni Franciæ, misit plusquam quingentas libras argenti pauperibus

Hoveden, 350. b. 43.

Hoveden, 350. b. 48.

distribuendas. Similiter Rotomagensi archiepiscopo, et cæteris [episcopis] Normanniæ. Similiter Cantuariensi archiepiscopo, et cæteris episcopis Angliæ. Distributis itaque universis rebus suis, transtulit se de Kaaud, ubi infirmabatur, usque Eboracum, ad metropolitanam archiepiscopatus sui sedem ; ubi decimo kalendas Decembris, die Sabbati, in ipso noctis crepusculo, plenus dierum, postquam in regimine sui pontificatus viginti septem annis et sex hebdomadis feliciter vixerat, migravit a sæculo. Cujus corpus Hugo Dunelmensis episcopus sepelivit in choro canonicorum sæcularium metropolitanæ ecclesiæ Eboracensis, Willelmo rege Scotiæ remanente in ea excommunicationis sententia, quam præfatus archiepiscopus in eum tulerat.

A.D. 1181. November. He removes from Cawood to York, where he dies on the night of Nov. 21.

He is buried by the bishop of Durham.

fo. 97 v°.

Hoveden, 351. a. 2.

Audito itaque quod Rogerus Eboracensis archiepiscopus esset defunctus, Willelmus rex Scotiæ gavisus est gaudio magno : et habito cum comitibus et baronibus terræ suæ consilio, Jocelinum Glauscuensem episcopum, et Arnulfum abbatem de Melros, et cæteros viros ecclesiasticos sapientes et discretos de regno suo, Romam misit ad Lucium summum pontificem, ut ipse a prædicta excommunicationis sententia, et terra sua ab interdicto absolveretur, et si ullo modo fieri potuisset, Johannes episcopus Sancti Andreæ deponeretur.

The king of Scotland sends to Rome for absolution, and for the deprivation of John of S. Andrews.

Hoveden, 351. a. 8.

Cumque domino regi Angliæ nunciatum esset, quod præfatus archiepiscopus viam universæ carnis esset ingressus, misit ministros suos per archiepiscopatum Eboracensem præcipiens, quod universa quæ prædictus archiepiscopus in infirmitate sua distribuerat confiscarentur ; sicque factum est. Nam tota divisa quam ipse fecerat per præceptum regis ad nihilum redacta est. Dicebat enim rex, quod præfatus archiepiscopus judicium fecerat, quod de jure non liceret alicui viro ecclesiastico divisam facere, nisi prius quam ægrotare inciperet.

Henry II. forbids the will of Roger to be executed, and confiscates his property.

Interim Philippus comes Flandriæ, ante Natale in Adventu Domini, magnum congregavit exercitum, et contra prohibitionem Philippi domini sui, regis Fran-

December. In Advent, the count of Flanders invades the

A.D. 1181. December. territories of the count of Clermont, and provokes a rebellion against king Philip; but withdraws when he finds the younger Henry against him.

ciæ, promovit illum in terram comitis de Claro Monte,[1] et eam circumquaque devastavit et combussit, et homines interfecit; et commovit in iram adversus præfatum regem Franciæ fere omnes potentiores Franciæ, itaque insurrexerunt in eum. Quod cum juniori regi Angliæ, qui post recessum patris sui in Normannia moram fecerat, innotuisset, magnum congregavit exercitum, et venit auxiliari præfato regi Franciæ, cujus sororem in uxorem duxerat. Cumque comes Flandriæ audisset illius adventum, noluit cum eo bellum inire, sed exercitus suos revocavit. Fuit igitur summa et principalis hujus præfatæ guerræ causa, quod Philippus rex Franciæ, spreto amicorum et avunculorum suorum consilio, adhæsit consilio Henrici regis Angliæ, filii Matildis imperatricis. Unde factum est, quod Willelmus Remensis antistes, et comes Teobaldus, et comes Stephanus,[2] avunculi prædicti regis, dolentes se esse despectos, nitebantur in regem nepotem suum insurgere. Et factum est, quod prænominatus comes Stephanus cujusdam vicini sui terram contra regis prohibitum occupavit, et occupatam vi detinuit.

The count of Sancerre had offended the king of France, and done homage to the count of Flanders.

Qui timens regis minas, accessit ad comitem Flandriæ, et homo suus inde devenit. Quod cum regi innotuit, præfatam terram saisiavit in manu sua, et avunculum suum expulit. Comes vero Flandriæ petiit sibi et Stephano comiti restitutionem fieri. Sed rex, per consilium comitis de Claro Monte, eam reddere noluit; et ideo præfatus comes Flandriæ exercitum suum promovit, ut dictum est, in terram regis Franciæ. Interim appropinquante festo Nativitatis Dominicæ, Henricus rex Angliæ moram fecit in Anglia.

Hoveden, 351. a. 16, shorter.

The count of Clermont had opposed the claims of the counts of Sancerre and Flanders.

Henry II. keeps Christmas of 1181-2 at Winchester. fo. 98 r°.

Anno itaque M°C°LXXX°II°., Henricus rex Angliæ curiam suam tenuit die Natalis Domini, quæ feria sexta evenit, apud Wintoniam. Quo peracto, circa maritima

Hoveden, 351. a. 35.

[1] Ralph I., count of Clermont in the Beauvaisis.

[2] Count of Sancerre. The castle in dispute was that of S. Brice. R. de Diceto, 612.

moram fecit, prosperam auram exspectans ad transfretandum in Normanniam. Fiduciam enim habebat in Domino, quod si ipse transfretasset, pacem componeret et firmaret, inter regem Franciæ et comitem Flandriæ. Adveniente igitur media Quadragesima, prædictus rex Angliæ moram faciens circa maritima, multum contristabatur, quod aura impediente transfretare non poterat.

A.D. 1182. January. Henry II. is kept in Hampshire until Midlent, waiting for a favourable wind.

Hoveden, 351. a. 37, shorter.

Interim ante Quadragesimam, comes de Gerros, qui neptem et hæredem prædicti comitis Flandriæ, filiam scilicet primogenitam Mathæi comitis Boloniæ, in uxorem duxerat, et N.[1] comitissa Flandriæ, filia Radulfi de Peruna, qui pacem inter regem et comitem Flandriæ disturbaverat, obierunt. De quorum nece plurimi gaudentes grates solvebant Regi summo.

The count of Gelders and the countess of Flanders die.

Deus autem, Exauditor orationis pauperum ad Se clamantium, votum regis Angliæ non despexit sed provexit; et tandem dedit ei auram tam diu desideratam et itineri suo necessariam; ita quod ipse die alia naves intravit apud Portesmu, et in crastino applicuit apud Barbefluctum. Cujus adventu publicato, rex Franciæ, et qui pacem desiderabant, gavisi sunt de adventu ipsius. Ipse vero impiger acceleravit loqui cum rege Franciæ. Et cognita rei veritate, et causa controversiæ quæ vertebatur inter ipsum et comitem Flandriæ, colloquium cepit inter illum et comitem ad pacificandos illos.

Henry II., having got a fair wind, sails to Barfleur. (Mar. 4. *R. de Diceto*, 613.)

Hoveden, 351. a. 52.

Interim post Pascha convenerunt ad colloquium tractandum de pace facienda inter regem Franciæ et comitem. In quo colloquio rex Franciæ et comes Flandriæ per consilium et voluntatem regis Angliæ, pacem fecerunt inter se in hunc modum.[2] Scilicet quod terra de qua controversia erat inter eos, remaneret in manu regis Franciæ, vel militis qui eam amiserat: et comes Flandriæ restauraret damnum quod ipse et sui fecerunt

After Easter (March 28) a conference is held between France and Flanders, and peace is made.

[1] *N.*] Isabella, daughter of Ralph the Valiant, count of Vermandois.

[2] This peace was made at Senlis, after the clause of Easter, April 4. See R. de Diceto, c. 613.

A.D. 1182. April. The count of Flanders resigns Amiens to France,

in terra regis Franciæ, scilicet de combustione et præda capta. Præterea idem comes tradidit regi Franciæ civitatem de Amiens et totam terram de Amiens; et concessit ei reliquam partem terræ suæ usque ad aquam quæ vocatur Lis, post decessum suum, in maritagium cum nepte sua. Præterea quietum clamavit servitium comitis de Claro Monte. Et præterea idem comes in jure confessus est, quod Peruna cum pertinentiis suis, quam in maritagium recepit cum comitissa uxore sua, vadium suum erat; et concessit quod dominus suus, rex Franciæ, eam acquietaret per sexaginta millia librarum.

Hoveden, 351. a. 55, in different order.

quitclaims the service of the count of Clermont, and offers to give up his right to Peronne.

He renounces his claims on Henry the younger.

Præterea, in eodem colloquio, prædictus comes reddidit domino regi Angliæ cartam juvenis regis, et eum et fratres suos quietos clamavit ab omni conventione quæ inter eos facta fuit tempore illo quo guerraverunt patrem suum.

Hoveden, 351. b. 6.

The ambassadors of the king of Scotland prevail on Lucius III. to send the elect of Dol, and the abbot of Rievaulx to decide the quarrel about S. Andrews.

fo. 98 v°.

Interim Jocelinus Glascuensis episcopus, et Arnaldus abbas de Melros, et socii eorum, quos Willelmus rex Scotiæ Romam miserat, facta prius appellatione ad Romanum pontificem de excommunicationis in regem et interdicti in regnum sententia, quam Rogerus Eboracensis archiepiscopus, et Johannes episcopus Sancti Andreæ, in prædictos protulerunt, in Angliam redierunt: secum adducentes Hugonem, quem prædictus rex Scotiæ episcopum fecerat in ecclesia Sancti Andreæ. Et impetraverant a Lucio summo pontifice quod Rolaldus electus ecclesiæ de Dol in Britannia, et Silvanus abbas Rievalensis, ad partes Scotiæ accederent ad audiendas, et scripto confirmandas, et sub sigillorum suorum testimonio summo pontifici transmittendas, controversias quæ inter præfatum Hugonem et Johannem episcopum vertebantur super episcopatu Sancti Andreæ habendo.

Lucius III. absolves the king of Scotland March 11.

Præterea prædicti nuncii regis Scotiæ impetraverant a summo pontifice litteras absolutionis regis Scotiæ et regni sui. Absolutus est ergo Willelmus rex Scotiæ et totum regnum suum, et omnes sui Romæ, in Late-

Hoveden, 351. b. 13, shorter.

Hoveden, 351. b. 15.

ranensi palatio, a Lucio papa coram cardinalibus,[1] quinto idus Martii. A.D. 1182. March 11.

Hoveden, 351. b. 8, shorter.

Interim venit ad curiam Romanam Johannes Cumin, electus ad archiepiscopatum Duvelinæ in Hibernia; et a Lucio papa honorifice susceptus, ab eodem factus est cardinalis, ut gratius imponeret ei summus pontifex munus ordinationis et consecrationis. Superveniente itaque tertio idus Martii, summus pontifex præfatum Johannem ordinavit in sacerdotem apud Welletre. Et Johannes Cumin consecratur duodecimo kalendas Aprilis, scilicet Dominica in Ramis Palmarum, festo Sancti Benedicti abbatis. John Cumin consecrated archbishop of Dublin at Velletri, March 21, by pope Lucius III.

Hoveden, 351. b. 48, much shorter.

Interim Henricus rex Angliæ misit nuncios suos, scilicet Willelmum de Aubermal comitem suum, et quosdam alios familiares suos, ad Fredericum Romanum imperatorem; ut si aliquo modo fieri posset, averterent iram et malevolentiam suam ab Henrico duce Saxoniæ, quem prædictus imperator jam per judicium comitum et baronum, et aliorum principum terræ suæ, in exilium misit; ita quod ipse dux pro rigore justitiæ juravit in recessu suo, quod infra septennium non reverteretur nisi per misericordiam imperatoris. Similiter Philippus rex Franciæ et Philippus comes Flandriæ nuncios suos miserant, prece domini regis Angliæ, ad prædictum imperatorem, postulantes quatenus, pro amore et petitione eorum, mitius cum præfato duce ageret. Henry II. mediates with Frederick I. on behalf of Henry the Lion.

Hoveden, 339. b. 17.

Ad quorum instantiam imperator, pro amore et interventu regis Angliæ, relaxavit prædicto duci quatuor annos de prædictis septem annis; et pro amore regis Franciæ unum annum, et pro amore comitis Flandriæ unum annum.[2] The emperor excuses Henry six years of exile.

Concessit autem dominus imperator, propter honorem

[1] Hoveden gives the names of the cardinals present, and the letters of absolution at length.

[2] Leibnitz, Scriptoers Rerum Brunsvicensium, i. 876, remarks, "Hoc nostrates historici non habent."

A.D. 1182. He allows the partizans of Henry the Lion to return; and gives the duchess Matilda her dower.

præfati ducis nepotis sui, et propter honorem ducissæ, filiæ regis Angliæ, quod universi de terra eorum, qui cum eis ire vellent, licentiam haberent repatriandi. Præterea idem imperator concessit præfatæ ducissæ, pro amore regis Angliæ patris sui, quod ipsa libere et in pace remaneret, et totam dotem suam liberam et quietam haberet. Et si ipsa mallet cum domino suo in exilium ire, imperator concessit ei, quod custodes suos poneret ad dotem suam custodiendam. Appropinquante itaque termino, quo præfatus dux a terra sua et cognatione sua egredi debuerat, ipse et uxor sua cum filiis suis, et cum comitibus et baronibus et ditioribus terræ suæ quos mandaverat, egressi sunt de terra et cognatione sua, et venerunt in Normanniam in terra patris ducissæ. Hoveden, 351. b. 52.

Henry the Lion and Matilda come into Normandy.

Henry II. goes into Poictou, but returns to welcome his son-in-law.

Interim rex Angliæ, pater ducissæ, profectus fuerat in Pictaviam ad debellandum inimicos. Qui cum audisset adventum ducis Saxoniæ, et filiæ suæ in Normanniam, festinavit venire ad eos.

fo. 99 r°.

Henry the Lion goes to Compostella, and his wife to Argentan.

Quo cum venisset, cum gaudio suscepit eos. Et facta ibidem mora per paucos dies, præfatus dux dedit comitibus et baronibus et ditioribus terræ suæ, quos secum duxerat, licentiam repatriandi. Et ipse, accepta a domino rege licentia, peregre profectus est ad Beatum Jacobum. Uxor vero sua, filia regis, remansit in custodia patris sui apud Argentomum prægnans; et cum appropinquasset tempus pariendi, peperit filium. Hoveden, 352. a. 4.

Rex autem dedit dona plurima et honorificentia præfatis hominibus ducis, qui in patriam suam revertebantur; et dimisit eos.

Ralph le Poer, sheriff of Gloucester, is killed by the Welsh.

Eo tempore contigit, quod cum quidam homo de Anglia firmaret castellum, et supervenerunt Wallenses et impetum fecerunt in illos qui castellum illud firmaverunt; et in primo impetu interfecerunt Raulfum Puerum, vicecomitem regis Gloucestriæ, qui illuc venerat in auxilium præfati divitis per mandatum justitiarum regis. Interfecerunt etiam multos alios qui illuc venerant; cæteri autem vix cum vita evase- Hoveden, 352. a. 9, much shorter.

runt. Præfati vero Wallenses castellum illud, quod homines regis firmaverant, combusserunt. Pervenit ergo rumor et clamor populi ad Ranulfum de Glanvilla, justitiarium regis; qui congregato magno exercitu de Anglia, perrexit ad prædictum locum, et castellum refirmavit. Cujus adventu audito Walenses retraxerunt se, sed insequenti nocte furtivam irruptionem fecerunt in exercitu, et multos interfecerunt. A.D. 1182. Ranulf Glanvill goes to reduce the Welsh.

Hoveden, 351. a. 41, shorter.

Cumque hoc nunciatum esset domino regi, ipse opem suis subvectare affectans, internis anxietatibus cruciabatur, quia pro voluntate sua in Angliam venire non poterat propter regem filium suum; qui pravorum usus consilio, ab eo petiit sibi dari Normanniam, vel aliam terram, ubi ipse et uxor sua remanere possint; et unde ipse possit militibus suis reddere servitia sua. Sed quia pater suus petitioni ipsius satisfacere nolebat, ille in Franciam ivit, dicens se Jerosolimam profecturum. Henry II. is prevented from returning to England by the troublesome behaviour of his son Henry, who goes to France.

Hoveden, 351. a. 22.

Interim dominus rex perseverans in mandato suo, quo præceperat divisam Eboracensis archiepiscopi in nihilum redigi; mandavit justitiariis suis Angliæ quod diligentem inquisitionem facerent de pecunia prædicti archiepiscopi; et ubicunque reperta fuerit, ad opus ipsius exigeretur. Unde factum est, quod prædicti justitiarii exegerunt ab Hugone Dunelmensi episcopo trecentas marcas, quas ipse de pecunia archiepiscopi receperat. Quibus exigentibus episcopus respondit non minori constantia animi quam verbi, "Ego has tre- " centas marcas argenti cœcis, mutis, claudis, et cæteris " pauperibus [distribui], et in ecclesiarum et pontium " reparatione; et qui eas habere voluerit colligat; per " me enim non colligentur." Talis ergo responsio supra modum regis animum exacerbavit, ita quod præcepit, ut domus habitationis episcopi in Dunelmo ei auferrentur; et ut ipse his et hujusmodi et aliis injuriis afficeretur. Henry II. orders the justiciars to make inquest into the property of Roger archbishop of York. Hugh, bishop of Durham, is forced to refund, and provokes the king against himself.

Hoveden, 352. a. 10.

Interim Rolandus, electus de Dol in Britannia, venit in Angliam, et accersito Silvano abbate Rievallensi, The elect of Dol and the abbot of

A.D. 1182. Rievaulx arrange that both competitors shall renounce the see of S. Andrews. John is to have Dunkeld and the chancery, with a pension for life.

collega suo, perrexit ad regem Scotiæ Et diutissime tractato cum illo de pace facienda inter illum et Johannem episcopum Sancti Andreæ, et Hugonem, super episcopatum Sancti Andreæ, tandem in hunc modum convenit, quod Hugo abjuraret episcopatum Sancti Andreæ ; similiter et Johannes quietum episcopatum clamaret a calumnia ipsius ; et loco ipsius haberet episcopatum de Dunkelda, et omnes redditus suos quos ante episcopatum et electionem suam habebat, et cancellariam regis Scotiæ, et quadraginta marcatas redditus de episcopatu Sancti Andreæ in vita sua : et quod rex permitteret omnes cognatos et notos suos, qui pro amore illius exulabant, ad propria redire, et omnia catalla eorum eis reddi. Cum vero pervenisset ad audientiam præfati Hugonis episcopi, quod de consilio et voluntate regis processerat, quod ipse episcopatum Sancti Andreæ abjuraret, accessit ad regem, et intimavit ei quod mallet, si regi placeret, Romanum adire pontificem, et secundum quod ab eo determinatum fuisset subire sententiam, quam sic, pacto interveniente, aliquid de jure suo amittere. Cumque rex huic adquiesceret consilio, præfatus Hugo litteras quas Johannes episcopus contra eum a summo pontifice adquisierat, redarguit falsitatis, et appellavit ad audientiam domini papæ. His ita gestis, electus Dolensis et abbas Rievallensis statuerunt prædictis episcopis terminum veniendi ad Romanum pontificem, et illius stare judicio : quo peracto unusquisque in patriam suam reversus est.[1]

Hoveden, 352. a. 13, much shorter.

fo. 99 v°.

Hugh refuses to resign, and proposes to appeal to Rome.

He charges John with forging letters.

The commissioners return home.

Interim dominus rex Angliæ dedit Johanni filio Lucæ, clerico suo, episcopatum Ebroicensem.

Hoveden, 350. a. 16.

Henry II. concludes a

Dum autem hæc fierent, dominus rex frequenter

Hoveden, 351. a. 48.

[1] Hoveden gives at length the letter in which Roland and Sylvanus report their proceedings to the pope. Roland, who was the pope's subdeacon, was elected to the see of Dol in 1177. Sylvanus became abbot of Rievaulx in 1167, resigned in 1188, and died in 1189. Chron. Mailros.

Hoveden, 351. a. 48.

misit nuncios suos ad regem filium suum, et pepigit ei, se daturum illi singulis diebus centum libras Andegavensis monetæ, et uxori suæ decem libras singulis diebus ad expendendum. Et promisit quod infra annum illum centum militibus de familia sua, scilicet regis filii sui, redderet servitia sua. Sub hac forma vero conditionis rex, regis filius, ad patrem suum rediit, et juravit ei quod amodo a voluntate et consilio ipsius non recederet, nec ab eo amplius exigeret. Interim appropinquante Dominicæ Incarnationis sollemnitate, dominus rex in Normannia moram fecit.

A.D. 1182. settlement with his son Henry.

December. Henry II. stays in Normandy.

Hoveden, 352. b. 13.

Eodem anno obiit Walterus Rofensis episcopus;[1] cui successit Walramnus, archidiaconus Bajocensis, clericus et familiaris Ricardi archiepiscopi Cantuariensis.

Death of the bishops of Rochester

Eodem anno obiit Ægidius Ebroicensis episcopus,[2] cui successit Johannes filius Lucæ, clericus magistri Walteri de Constantiis.

and Evreux.

Hoveden, 352. b. 31, much shorter.

Anno ab Incarnatione Domini M°C°LXXX°III°., Henricus rex Angliæ tenuit curiam suam in Normannia apud Cadomum, die Natalis Domini, quæ sabbato evenit. Cui festo Henricus rex filius suus et Ricardus comes Pictaviæ, et Gaufridus comes Britanniæ interfuerunt; similiter et dux Saxoniæ et ducissa, filia regis Henrici, et Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, Johannes Duvelinensis archiepiscopus, et multi alii nobiles, tam episcopi quam comites et barones. Quo peracto, dominus rex iter arripuit versus Andegaviam, et filii sui cum eo. Cumque venissent ad civitatem Cenomannis, dominus rex convenit filium suum, ut homagium reciperet a Ricardo et Gaufrido fratribus suis de tenementis eorum. Ad instantiam ergo domini regis patris

Henry II. keeps Christmas day at Caen with his family.

At Le Mans the younger king receives the homage of Geoffrey.

fo. 100 r°.

[1] Walter was bishop from 1148 to 1182; died July 26.

[2] Hoveden mentions the death of the bishop of Evreux under the year 1181. Our author has already mentioned it under 1180, p. 269; and the succession of John Fitz-Luke under 1181, p. 278, and under 1182, p. 290.

A.D. 1183. January. Quarrel between Richard and his brother Henry.

sui, recepit ille homagium Gaufridi fratris sui de comitatu Britanniæ. Et cum perventum esset ut acciperet homagium Ricardi fratris sui, respondit Ricardus, quod non faceret ei homagium, quia adeo erat ille illustris, nobili prosapia ortus, sicut et ille. Postea vero cum Ricardus, per patris consilium, voluisset regi fratri suo homagium facere, noluit rex frater ejus accipere. Illis itaque contradicentibus, post multas verborum tergiversationes, Ricardus comes Pictaviæ, nihil post se relinquens nisi jurgia et minas, a curia recessit, et cum festinatione in terram suam reversus est, et castella sua et civitates firmavit. Hoveden, 352. b. 38, much shorter.

Charges of the barons of Poictou against Richard.

Quod cum homines Pictaviæ comperissent, gavisi sunt gaudio magno valde, et nuncios suos miserunt ad regem, filium domini regis, significantes ei, quod ipse deberet esse dominus eorum jure hæreditario; et quod si ipse vellet, redderent ei omnia castella, et munitiones et civitates suas; et quod ipsi observarent ei fidem contra omnes homines, et sequerentur eum ubicunque vellet, quamdiu viverent. Dicebant enim, quod nullo modo amplius terram de Ricardo tenere volebant, imponentes ei quod ipse malus erat omnibus, suis pejor, pessimus sibi. Mulieres namque et filias et cognatas liberorum hominum suorum vi rapiebat et concubinas illas faciebat; et postquam in eis libidinis suæ ardorem extinxerat, tradebat eas militibus suis ad meretricandum. His et multis aliis injuriis populum suum afficiebat.

De guerra filiorum regis Henrici inter se.

Henry the younger invades Poictou in behalf of the barons.

Sed rex, domini regis filius, accepit clanculo securitates de comitibus et baronibus Pictaviæ, quod fideliter ei servirent sicut ligio domino suo, et quod a servitio suo non recederent. Et statim misit Gaufridum fratrem suum in Britanniam, et ipse rex, quamcitius potuit, ivit in Pictaviam, et reddita sunt ei castella quam plurima. Et ipse Gaufridus frater suus magnum con- Hoveden, 352. b. 42, much shorter.

Hoveden, 352. b. 44, much shorter.

gregavit exercitum Braibacinorum et aliorum solidariorum et hominum terrarum suarum, et invaserunt hostiliter in manu forti et bellicosa terram fratris sui Ricardi, et circumquaque combusserunt et prædas abduxerunt. Similiter faciebat de terris eorum Ricardus et quicunque de familia eorum hinc vel inde captus fuerat, statim sine aliqua personarum acceptione, capite plexus est. A.D. 1183. Geoffrey also enters Poictou, and a bloody war breaks out.

Hoveden, 352. b. 46, much shorter.

Dominus vero rex, pater eorum, per aliquantum temporis spatium permisit eos inter se dimicare. Sed vidit, quod nisi auxilium subvectaret Ricardo filio suo, ipse Ricardus totam terram suam amitteret, et timebat quod si ipse in manus fratrum suorum incideret, non eum permitterent vivum abire. His igitur anxietatibus dominus rex quam plurimum cruciatus, magnum congregavit exercitum, et ivit usque ad civitatem Limovensem, ad auxiliandum Ricardo filio suo. Castellum namque Limovense jam traditum erat regi, filio regis, et ipse munierat illud quam melius potuit; et rex pater obsedit illud. Henry II., fearing for Richard, collects an army, and comes to Limoges, which is in the hands of the younger Henry.

Hoveden, 354. b. 2.

Interim Johannes et Hugo episcopi, de quibus superius fecimus mentionem, Veletrem venerunt, ad audientiam summi pontificis; et uterque illorum proposuit coram domino papa et universis cardinalibus jus suum, quod ipsi habebant in episcopatu Sancti Andreæ. Auditis itaque hinc inde utriusque scriptis et allegationibus, dominus papa, de communi fratrum consilio, abjudicavit utrique illorum episcopatum Sancti Andreæ. Et ipsi in manu summi pontificis præfatum episcopatum resignaverunt libere et absolute, et sic a curia recesserunt. Et post paucos dies, per consilium universorum cardinalium, summus pontifex, misericordia ductus, reddidit Hugoni episcopatum Sancti Andreæ et confirmavit; et concessit Johanni episcopo episcopatum Dunkeldensem, cum universis supradictis, quæ ei ex parte regis Scotiæ oblata fuerant; et confirmavit; mandans regi Scotiæ quatenus pro amore beatorum apostolorum Petri et Pauli, et pro reverentia sedis The pope deprives both candidates for S. Andrews; fo. 100 v°. but afterwards gives S. Andrews to Hugh, and Dunkeld to John.

A.D. 1183. apostolicæ, præfatum episcopum Johannem, et suos, in amorem et gratiam reciperet, et omnia quæ supradicta sunt, concederet.

Towards Easter (April 17), Henry II. imprisons his suspected enemies, and the earls of Gloucester and Leicester.

Interim dum hæc fierent, appropinquante sollemnitate Paschali, dominus rex Angliæ cepit et incarceravit, qui sibi suspecti fuerant, omnes quos apprehendere potuit de inimicis suis, qui contra eum fuerant in priori werra filiorum suorum. Et mandavit justitiariis suis Angliæ, quod omnes inimici caperentur, et incarcerarentur. Et ipsi quotquot capere potuerunt, incarceraverunt. Ceperunt in primis comitem Gloucestriæ et comitem Leicestriæ et uxorem suam, et multos alios de potentioribus et ditioribus regni, et incarceraverunt eos. Nec tamen propter hoc, ulla fiebat pacis mentio; sed cruenta nefandorum rabies magis ac magis, de die in diem, in perniciem plebis innocentis, sævire conabatur.

Causa discordiæ inter regem et filios suos. Hoveden, 352. b. 50.

The origin of the quarrel was that, on Jan. 1, the younger Henry confessed himself in league with the barons of Aquitaine against Richard, who had seized the castle of Clairvaux.

Ut autem hujus nefandæ controversiæ, quæ inter patrem et filios suos orta est, causa cognoscatur, sciendum est, quod sacrosancto Dominicæ Circumcisionis die, Henricus rex, regis filius, sponte sua, nullo cogente, tactis sacrosanctis Evangeliis, adhibita quoque clericorum et laicorum multitudine copiosa, juravit, se ab illa die et deinceps, omnibus diebus vitæ suæ, Henrico regi, sicut patri suo et domino, fidelitatem integram servaturum, et honorem, et servitium debitum semper exhibiturum. Et quia, ut asserebat, nullam malitiam, nullum rancorem in animo rex junior retinere volebat, unde pater suus postmodum possit offendi, manifestavit ei se baronibus Aquitanniæ contra fratrem suum Ricardum obligatum esse, ea scilicet intentione motus, quod frater suus castellum de Cleresvaus, in patrimonio sibi post patrem suum debito, contra suam firmaverat voluntatem. Unde patrem suum plurimum supplicavit, ut præfatum castellum Ricardo subtraheret, et in custodia sua retineret. Super quo Ricardus a domino

Hoveden, 353. a. 10.

rege admonitus; quamvis prius facere recusaret, postmodum libere tradidit ad patris voluntatem, et ad beneplacitum suum disponendum.

A.D. 1183. January. Richard agrees to submit to his father.

Hoveden, 353. a. 11.

Tres itaque filii domini regis, rex scilicet, et Ricardus et Gaufridus, venerunt Andegavis cum domino rege patre suo, inter se fœdus pacis perpetuæ firmaturi. Unde horum trium singuli fidelitatem perpetuam domino regi patri suo, contra omnes juraverunt servandam et honorem ei et servitium perpetuum. Juraverunt quoque quod [juxta] dispositionem patris sui, pacem inter se perpetuam observarent. Statuta igitur die pacis inter eos, dispositione patris sui confirmandæ, apud Mirabel, quia barones Aquitanniæ quibus rex filius juraverat, non aderant, misit rex pater Gaufridum filium suum ad eos, ut ad hanc pacem et concordiam venirent, et interim ab hostilitate cessarent. Præfatus vero Gaufridus, Dei et paternæ reverentiæ et jussionis prorsus immemor, non pacem misit sed gladium, et contempto sacramento de homagio et fidelitate quam patri toties præstiterat, cum inimicis patris sui fœdus iniit persecutionis, gentemque sacrilegam et ab ecclesia Romana detestabilem, ad destruendam terram patris sui induxit. Hoc autem videns rex filius, supplicavit patri suo, ut pacem inter Ricardum et barones Aquitanniæ stabiliret. Dominus vero rex ad preces filii sui pacem se servaturum promisit, quæ et sicut in præterita æstate fuerat ordinata, ita quod excessus ab utraque parte emendarentur; aut si baronibus hoc non placeret, eos secundum curiæ suæ judicium judicaret. Quod utique regi filio multum placuit; ita tamen, quod castellum de Clervaus in manu domini regis patris sui salvum esset.[1]

The three sons make a perpetual peace at Angers, to be confirmed at Mirabel.

February. Geoffrey, being sent to summon the absent barons of fo. 101 r°.

S. Matt. x. 34.

Aquitaine to Mirabel, conspires against his father.

Henry II. proposes peace between the barons and Richard.

[1] The sequence of events is not clear from the text. We find from Geoffrey of Vigeois (Labbe, Bibl. MSS. ii. 332, 334, etc.), that Geoffrey was sent to Limoges soon after Feb. 2; that Henry the younger followed him almost immediately; Henry II. began the siege of the castle on March 1, and stayed there till Easter.

Proditio filiorum contra patrem.

A.D. 1183. February. Queen Margaret sent to France.

Interim rex junior misit Margaretam uxorem suam ad Philippum regem Franciæ fratrem ipsius, qui eam honorifice suscepit, administrans universa sibi necessaria. Hoveden, 353. a. 31.

Henry the younger, being sent to Limoges to secure peace, joins the rebels against his father, who is shot at by the garrison of the castle.

Rex itaque junior, impetrato a patre suo quod petierat, cum licentia patris sui profectus est Lemovicum, ut [tam] Gaufridum fratrem suum, quam barones Aquitanniæ, ad concordiam revocaret. Dominus vero pater rex, de voluntate et consilio regis filii sui, cum paucis, alia via Lemovicum venit, tutus de filiis, tutus de suis. Cum vero in propria venisset, sui eum pessime receperunt; quia in eum sagittas miserunt, ita ut etiam supertunicale suum crudeliter perforarent; et quendam militem suum, coram oculis suis, gladio vulneraverunt, ipsumque regem ab ingressu civitatis et castelli violenter arcerent; unde oportuit eum et Ricardum filium suum inde migrare. Hoveden, 353. a. 29. Hoveden, 353. a. 33.

Ejusmodi scelus filii domini regis, Henricus scilicet et Gaufridus, transierunt multum.

Henry II. at Limoges is again shot at by the partizans of his sons.

Postmodum vero, dominus rex pater civitatem Lemovicum ingressus est. Ipso quoque ab eadem egresso, ut cum filiis suis paternaliter loqueretur, præsentibus filiis suis, præfati castelli satellites sagittas direxerunt lethiferas, adeo ut equum, quo ferebatur, in capite vulnerarent; et nisi equus ad adventum sagittæ altius caput elevasset, sagitta in pectore regio profundius descendisset. Quod filii ejus Henricus et Gaufridus contemnentes, nec vindicaverunt, nec eo minus ad lethiferos hostes patris sui redierunt. Hoveden, 353. a. 38.

Proditio novi regis in patrem.

Henry the younger promises to return to his father if he

Paulo post rex filius ad patrem veniens, obtulit ei quod nisi barones Aquitanniæ ad pedes suos pacem rogaturi venissent, ipse eis prorsus relictis, ad eum Hoveden, 353. a. 44.

Hoveden, 353. a 46.

tanquam ad dominum et patrem suum rediret, omnimodis serviturus. Rex vero pater, precibus filii interim motus, pacem quam prius baronibus promiserat repromisit. Quare filius rex, ut dicebat, ad fratrem suum Gaufridum et ad barones Aquitanniæ proficiscens, et ab eis ad patrem revertens, eos prorsus inobedientes et rebelles asseruit; quare ad servitium et voluntatem patris sui revertebatur. Hoc autem, ut ex post facto apparuit, fraudulenter actum est, ut interim gens perfida Braibancenorum, et filius proditionis Gaufridus, in terra regis patris licentius grassarentur, eamque nefarie devastarent, ornamenta ecclesiastica auferendo, oppida et villas incendiis flammando; ovilia et agros rapinis evacuando; adeo ut mortificarent omnia, nec ætati, nec sexui, nec ordini, nec religioni parcentes; immo sola, ut videbatur, homicidia, sacrilegia et rapinas affectantes. Postmodum quoque rex filius, hæc audiens a Gaufrido fratre suo fieri; dixit patri suo, quod quicquid fecerat in hac parte, consilio Gaufridi fratris sui fecerat; et patri suo equum et arma sua tradidit conservanda, et sic cum patre suo aliquot diebus moratus est. Verum cum in eadem mensa cum patre suo comedisset, et in eodem catino manum cum eo intinxisset, recessit a patre, et iterum cum inimicis [se] sacramento præstito obligavit; et ad patrem suum rediens dixit, se nullo modo posse videre quod dominus rex pater suus hominibus castelli mala faceret quæ meruerant; sicque recedens a patre, profectus est Doratum. Pater vero putans eum pacificum revocavit. Qui rediens et castellum ingrediens, et scelus quod conceperat ad optatum perducere effectum non valens, supra corpus Beati Martialis juravit se crucem accepturum. Pater vero credens eum hoc magis ex indignatione quam ex religione fecisse, ab incauto voto studuit eum paternaliter revocare; quærens ab eo, flexis genibus, coram eo lacrymans, utrum votum istud occasione rancoris vel indignationis, vel paupertatis

A.D. 1183. cannot bring the barons to reason.

He returns to his father with treacherous intentions.

fo. 101 v°.

Geoffrey ravages the country.

Henry pretends to submit entirely to his father,

S. Mark xiv. 20.

but binds himself by oath to the rebels, and goes to Le Dorat.

Being recalled, he swears that he has taken the Cross.

A.D. 1188. His father, believing him to be sincere, undertakes to equip him for a crusade.

vel religionis provenisset. Cui filius cum omni juramento respondit, se votum hoc vovisse ob solam remissionem peccatorum quæ ipse in patrem suum fecerat. Adjecit quoque, cum patrem suum lacrymari et contradicere videret, quod se propria manu interficeret, nisi pater desisteret a revocando eum a proposito suo crucis capiendæ; quia Corpus Dominicum, quod die illo sacrari coram oculis suis viderat, testabatur, quod crucem retroacto tempore multo accepisset; sed hoc nondum manifestaverat, sperans et confidens, se patris sui gratiam habiturum plenius, quia peregrinari sine ejus gratia non volebat. Pater vero ejus propositum intelligens sanctum et firmum ait, "Fiat voluntas Dei "et tua. Et ego ero provisor tuus et adjutor in ad- "quirendo comitatu et sumptibus copiosis adeo, Deo "volente, ut nemo quem audierim in partibus Jeroso- "limitanis servitium Dei potuisset aliquando copiosius "fecisse." Tunc rex filius, gratias agens patri multiplices, supplicavit ei, ut cum hostibus castelli et baronibus Aquitanniæ misericorditer ageret. Pater vero lacrymatus promisit ad beneplacitum suum de his omnibus omni modo se facturum. Filius autem rex, iterum gratias patri agens, burgenses castelli adduxit ei; et invito patre, cum ipsis burgensibus ad genua patris provolutus, pacem pro eis petiit et accepit, obsides tamen pacis servandæ et concordiæ præstituris. Rex vero pater ad accipiendos obsides quosdam misit de suis, qui fere ab eis qui tradere debebant interfecti sunt. Quod rex filius nullatenus vindicavit, sed abjecta religione Crucis, factus est cum eis hostis et patris persecutor. Postea rex filius, pacem se velle simulans, petiit a patre, ut ei Mauricium de Creun cum treuga mitteret, et alios barones quosdam; et dum cum eo loquerentur, quidam [qui] secuti sunt eos, ab inimicis domini regis, præsente filio rege, interfecti sunt. Aliquot diebus post elapsis, Gaufridus filius iniquitatis, patri suo malitiose supplicavit, ut ei Oliverum filium

Hoveden, 353, b. 13.

He brings about a feigned submission of the people in the castle of Limoges.

The king's envoys sent to receive the hostages are wounded.

Henry openly joins the rebels, and suffers his father's servants to be slain, at a conference.

fo. 102 r°.

Hoveden, 353. b. 35.

Ernisii, et Gerum de Musterol in treuga mitteret. Quorum alter, scilicet Gerum, percussus est cum gladio per cappam, et tunicam, et camisiam, non sine sanguinis effusione: alter vero, scilicet Oliver, de ponte in aqua projectus est, ipso Gaufrido præsente, nec illam injuriam vindicante. Postea iterum idem filius, cum patre loqui volens, secure venit ad patrem, et de pace facienda dolose tractans, petiit a patre licentiam intrandi castellum, ut fratrem suum regem, et alios domini regis inimicos, ad voluntatem domini regis inclinaret. Data est licentia; intravit, et beati Martialis feretrum decoriavit, et alia monasterii illius vasa aurea et argentea asportavit. Et cum præda illa per patrem suum rediens, treugas usque in crastinum petiit prorogari. Data est ei treuga, et ipse pontem transiens, eadem die renunciavit patri treugam dissolutam; et de sacrilegio et furto quod beato Martiali fecerat, Braibancenis suis sua stipendia persolvit. Summa vero præfati furti, secundum æstimationem bonorum virorum fuit quinquaginta duæ marcæ auri, et septies viginti[1] marcæ argenti.

A.D. 1183. Oliver Fitz-Ernis and Jerome of Montreuil ill-treated in time of truce.

Treacherous conduct of Geoffrey.

He plunders the shrine of S. Martial.

Interim dominus rex pater misit nuncios suos in Angliam ad Lincolniensem ecclesiam, ad eligendum ibidem ecclesiæ pastorem. Convenientes itaque, per mandatum regis, clerici Lincolniensis ecclesiæ, communiter et sine alicujus contradictione elegerunt sibi episcopum, scilicet magistrum Walterum de Constantiis, clericum et familiarem domini regis. Quod cum regi[2] nunciatum esset, respondit quod non permitteret illum esse episcopum in regno suo qui sine ejus consensu et voluntate electus fuit: et prohibuit ne consecraretur, et super hoc appellavit ad dominum papam.

The chapter of Lincoln elect Walter of Coutances to the vacant see. (May 8, R. de Diceto, 615.)

Procedente itaque tempore, post rapinas et homicidia, quæ rex filius et Gaufridus frater suus in plebem inno-

[1] *septies viginti*] 27, Hoveden (Savile). | [2] *regi*] filio (?)

A.D. 1183. May 26. The bishops of Normandy excommunicate the disturbers of peace, at S. Stephen's, Caen.

centem tam execrabiliter exercuerant, Ricardus Cantuariensis archiepiscopus, et Henricus Bajocensis episcopus, et Johannes Ebroicensis episcopus, et Radulfus Lexoviensis episcopus, Rogerus[1] Sagiensis episcopus, Waleramnus Rovensis episcopus,[2] ex mandato domini regis patris convenerunt, die Jovis Ascensionis Domini, apud Cadomum, in ecclesia Sancti Stephani; et ibi sollemniter, in communi plebis audientia, sententiam excommunicationis tulerunt in omnes qui pacem et concordiam inter regem et filios faciendam impedierant, excepta regis filii persona.[3] Hoveden, 353. b. 48.

De obitu novi regis Henrici junioris.

June. Henry the younger falls ill at Martel, and sends for his father.

Qui cum in malitia sua, prout volebat, adversus patrem suum procedere non potuit, ex animi rancore [in] gravem incidit infirmitatem, in villa quæ dicitur Martel, non longe a civitate Lemovensi. Primo enim arripuit eum febris; deinceps fluxus ventris; qua decoctus infirmitate, ad regem patrem suum misit nuncios suos, postulans, ut ad eum veniret, secum locuturus. Hoveden, 354. a. 1.

Henry II., distrusting the story, sends a bishop to his son, whom he finds dying.

Rex autem pater ipsius, ad eum venire nolebat, timens ejus insidias; sed unum episcopum misit ad revocandum eum in pristinum paternæ dilectionis affectum. Quo cum præfatus episcopus advenisset, invenit eum jam de vita desperantem, et supplicantem patri suo, domino regi, ut misericorditer ageret cum baro-

[1] *Rogerus*] Frogerius, Hoveden; he had been almoner to Henry II., and became bishop of Seez in 1159.

[2] Waleran, bishop of Rochester, had been archdeacon of Bayeux, and was consecrated to Rochester at Lisieux in December, 1182.

[3] Hoveden here has, "Rex filius, "deficiente sibi pecunia, perrexit "ad S. Mariam de Rupe Adama- "toris, et decorticavit feretrum "Sancti Adamatoris, et thesauros "ecclesiæ asportavit." Cf. Gauf. Vos. 336, from whom we learn that Henry took Aixe May 23, then plundered Grandmont; he was at Userche on the 26th, sick; at Donsennac on the 27th, and at Martel on the 28th. Thence he went to Roquemadour, and returned to Martel. He spent Whitsunday without the Sacrament, confessed on June 7, and died on the 11th.

nibus Pictaviæ; et ut militibus suis et servientibus, servitia sua solveret; et ut sibi iram et malevolentiam suam perdonaret. Sicque præfatus episcopus a rege filio recedens, ad regem patrem veniens indicavit ei omnia, quæ a filio suo audierat. Cui rex pater respondit quod unicuique quod promeruerat, servitia sua solveret. Et antequam nuncius regis patris ad eum redire posset, ille defunctus est. Quod cum patri suo nunciatum est, nec et tunc credere potuit. Sed cum pro certo ad notitiam ipsius venisset, quod rex filius suus exspirasset, semel et secundo et tertio in extasim cecidit; et cum ululatu magno et horribili fletu planctus funiferos emisit, et plus quam credi potuit modum plangendi excessit.

A.D. 1183. June. The king promises to pardon his son's partizans. fo. 102 v°.

The young king dies. Henry's agony on hearing of his son's death.

Hoveden, 354. a. 29.

Defuncto itaque rege filio, familiares sui qui aderant, extractis visceribus et cerebro, corpus suum sale multo aspersum, plumbo et coriis taurinis involvunt, ut sic Rotomagum deferrent, ibidem sepeliendum sicut ipse præceperat.

Preparations for burial.

Est autem sciendum, quod rex iste Henricus tertius, filius Henrici regis, filii Mathildis imperatricis, filiæ regis Henrici primi, obiit in villa, quæ dicitur Martel, vicecomitis de Toronia, anno scilicet ab Incarnatione Domini M°C°LXXX°III°., festo Sancti Barnabæ apostoli; tertio idus Junii, sabbato hebdomadæ Pentecostes. Quo defuncto, omnis exercitus est dissipatus et in fugam conversus; quem Ricardus comes regis filius in ore gladii secutus est.

Henry died at Martel, June 11.

Interim rex pater, dolorem quem in animo suo de nece regis filii sui conceperat, dissimulans, commilitones suos his verbis alloquitur. "Consocii," inquit, "prosperitatis et adversitatis, quorum probitates hactenus "in dandis consiliis, et in militiis agendis, expertus "sum, adhibete nunc unanimiter sensus vestros, et "sapienter prævidete, quæ super talibus fortunæ casibus nobis agenda esse noveritis. Quicquid enim a "sapiente diligenter prævidetur, cum ad aditum acce-

Henry II.'s address to his followers on the death of his son.

A.D. 1183. June. Henry II.'s address to his followers on his son's death.

" dit, facilius toleratur, minus namque lædunt jacula
" quæ prævidentur. Certus siquidem fui, quod rex
" filius meus, immo persecutor, pravo complicium suo-
" rum consilio, immutabiliter disposuerat, die Lunæ
" proxima post Pentecosten, me et exercitum meum
" campestri prælio invadere. Unde animus meus in
" anxietate positus, velut in aliquo turbine agitatus,
" nunc hac nunc illac, per diversas meditationes fere-
" batur; excogitans, utrum mihi potius esset fugam
" inire, ut sic manus ejus ad sempiternum confusionis
" meæ opprobrium, evaderem; vel cum eo in dubii
" certaminis discrimen congredi. Itaque internis anxie-
" tatibus cruciabar, paucos mecum habens, in quibus
" fiduciam fideliter pro me dimicandi habere potuissem.
" De illis autem dici potest, 'Labiis suis me honorant, Is. xxix. 13.
" 'cor autem eorum longe est a me.' At Omni-
" potens Pater, Qui non deserit sperantes in Se, mihi
" in hac parte satisfecit, Qui scelus puniendo tam cele-
" riter vindictam de inimicis meis sumpserit. Et ideo
" potius est de morte illius gaudere, quam dolere.
" Tamen paternæ dilectionis pietas me ab effusione
" lacrymarum coerceri non sinit. Quis enim dinume-
" rare potest virtutes quibus ditavit eum Dominus?
" Fecit eum namque Dominus fere universos hujus vitæ
" viros, in omni morum honestate præcellere, et in arte
" militari prævalere. Erat enim decorus facie, blando
fo. 103 r°. " sermone, dulcis et amabilis. At, proh dolor! mors
" nemini parcit, diviti nec pauperi, et ideo consilium
" meum est, ut eum diutius plangere desinamus, et ut
" persequamur eos, qui nos persecuti sunt." Quod cum
dixisset, omnes unanimiter consilio ipsius assensum
He presses the siege of the castle of Limoges. præbuerunt. Ipse vero rex impiger statim in castellum Limovense, quod adhuc rege vivente obsederat, acriores insultus, de die in diem faciebat. Ipsi vero castellani jam longa obsessione afflicti, multo gravius fame interius, quam hostibus premebantur. Tamen ad ultimum, domino regi resistere non valentes, tradiderunt seipsos, Hoveden, 354. a. 40, shorter.

Hoveden, 354. a. 42, much shorter.

et castella et munitiones domino regi. Redditis itaque ei universis, rex castellum Limovense et omnes munitiones ejus destruxit: ita quod in destructione ejus et civitatis et munitionum suarum, lapidem super lapidem non reliquit. Similiter fecit de castellis et munitionibus quorundam baronum Pictaviæ. Castella autem quorundam in manu sua retinuit. Et sic pacificatis omnibus provinciis Pictaviæ et Gasconiæ, omnia castella quæ Ricardo filio suo ante gwerram in Pictavia dederat, in manu sua retinuit; et postea exercitui suo dedit licentiam repatriandi. Et ipse regem Arroganiæ, qui auxiliaturus ei venerat, multis et magnis donis, prout regiam decebat excellentiam, ditando honoravit, et cum gratiarum actione dimisit; et postea reversus est in Normanniam.

A.D. 1183. June. Henry takes and destroys Limoges and the castles of the rebels.

The king of Arragon had come to his aid.

Hoveden, 354. a. 32, much shorter.

Interim, cum familiares regis defuncti, corpus illius portantes, ad civitatem Cenomannis pervenissent, cadaver regium, quod ferebant, ad metropolitanam civitatis illius ecclesiam deportaverunt, ut ibidem nocturnas vigilias cum hymnis et psalmis, in laude Dei gratius et honorificentius circa corpus regium agerent. Mane autem facto, cum ipsius corpus regis secum versus Rotomagum ferre vellent; prohibitum est eis a clero et populo civitatis; et sic valde tristes et confusi recesserunt. Episcopus vero civitatis, cum clero et populo, corpus illud regium ibidem in ecclesia metropolitana Beati Juliani honorifice sepelivit. Sed postmodum paucis interlapsis diebus, archiepiscopus Rotomagensis et cæteri Normannigenæ, tam clerus quam populus, dedecus illud non debentes, nec volentes sustinere, minas minis addiderunt; affirmantes se civitatem Cenomannensem destructuros, nisi corpus regis eis celerius redderetur. At contra Cenomannenses dicebant quod non redderent; et sic orta inter eos gravi discordia, dominus rex, qui utrique populo dominabatur, convocatis coram se Cenomannensibus et Normannigenis, controversias et allegationes hinc inde

The corpse of the young king comes to Le Mans on the way to Rouen.

The bishop and people of Le Mans refuse to give up the corpse, and bury it there.

Quarrel between the people of Rouen and those of Le Mans about the place of burial.

A.D. 1183. July. By the king's command it is buried at Rouen. (July 22, *Chron. Rotomag.*)

diligenter audivit: et cum ei constaret, quod rex filius, dum adhuc viveret, præcepisset quod corpus suum deferretur Rotomagum, sepeliendum ibidem in ecclesia Sanctæ Mariæ, præcepit, ut corpus illud regium effoderetur, et sepeliretur in loco quem sibi elegerat. Et ita factum est.[1] Hoveden, 354. a. 39, shorter.

Philip of France demands queen Margaret's dower and portion.

Interim rex Philippus Franciæ frequenter misit nuncios suos ad regem Angliæ; postulans quatenus pro amore ejus et servitio, redderet sorori suæ dotem suam, qua rex juvenis, maritus suus, eam dotaverat, et ut redderet ei Gisortium cum pertinentiis suis, quam piæ recordationis Lodowicus rex Francorum, pater suus, juveni regi cum filia sua in maritagium dederat. Hoveden, 354. a. 44, differently.

fo. 103 v°.

Walter of Coutances made bishop of Lincoln.

Defuncto ita rege filio, omnia in pace facta sunt. Et magister Walterus de Constantiis jam electus Lincolniensis, a Johanne Ebroicensi episcopo, qui quondam clericus suus in curia domini regis exstiterat, ordinatus est in sacerdotem[2] apud Ebroicas. Et post paucos dies consecratus est episcopus Lincolniensis ecclesiæ ab Ricardo Cantuariensi archiepiscopo, apud Andegavim. Hoveden, 354. a. 52, shorter.

Geoffrey submits to his father, and makes peace with Richard.

Interim dominus rex misit pro Gaufrido filio suo, comite Britanniæ, qui veniens apud Andegavim, fecit cum eo pacem de auxilio quod regi fratri suo contra eum fecerat; et juravit illi fidelitatem contra omnes homines. Et dominus rex dissaisiavit eum de omnibus castellis suis et munitionibus suis Britanniæ in misericordia sua. Præterea dominus rex pacem facit inter prædictum Gaufridum et Ricardum comitem Pictaviæ filios suos. Et misit in Angliam pro Johanne filio suo Hoveden, 354. b. 1, very briefly.

---

[1] Hoveden's account of the death of the young king differs altogether from the text. The latter was evidently written by some one in attendance on the father, and the former by a partizan of the son.

[2] Walter of Coutances was ordained priest at Evreux, June 11, 1183, and consecrated at Angers, July 3rd. Gervase, 1463, 1464. He himself gives the date of his consecration, which is variously stated by other writers, as the Sunday "qua cantatur, *Dominus illuminatio mea.*" Diceto, 692.

minimo, et pro Ranulfo de Glanvil magistro ipsius. Qui transfretantes inter Doveram et Witsand, venerunt ad regem in Normannia, et invenerunt eum sollicitum super petitiones Philippi, regis Franciæ, quas faciebat pro sorore [1] sua. Tunc dominus [per] consilium familiarium suorum misit in Angliam nuncios suos; mandans, quod Alienor regina, uxor sua, quæ jam a multis retroactis temporibus in custodia regis retenta fuerat, libera exiret, et iret per dotarium suum; volens se ita tueri contra petitionem regis Franciæ, quam fecerat de dotario sororis suæ. Affirmabat enim dominus rex Angliæ, quod ipse dotaverat reginam Alienor eodem dotario, quod rex Franciæ exigebat reddi sorori suæ; et similiter obtulit se stare juri in curia regis Franciæ. Ad petitionem autem quam rex Franciæ faciebat de Gisorcio, respondit rex Angliæ quod Gisorcium jus suum erat; et de jure pertinebat ad ducatum Normanniæ; et quod Lodowicus rex Francorum, jus si aliquo tempore habuit in Gisorcium, quietum clamavit sibi et hæredibus suis ab ipso et ab hæredibus regum Franciæ inperpetuum; eo tempore scilicet quo rex filius suus filiam suam in uxorem duxit. At Philippus rex Franciæ huic regis Angliæ diffinitioni non consentiebat, sed multoties colloquia inter eos inde ceperunt, sed in nullo potuit inter eos convenire.

A.D. 1183. Ranulf Glanvill and John are summoned into Normandy.

Eleanor suffered to go through her dower lands.

Dispute with the king of France about Gisors.

Hoveden, 354. b. 54.

Interim Gillebertus cognomento Assaili, qui quondam summus et principalis magister exstiterat domus Hospitalis Jerosolimitanæ [2] in Normannia venit ad dominum regem volens in Angliam transfretare. Qui cum a domino rege honorifice esset susceptus, et cum eo moram fecisset per aliquod temporis spatium, accepta a domino rege licentia transfretandi, usque ad portum

September. Gilbert Assaili asks leave to visit England.

[1] *sorore*] uxore, B.

[2] It is uncertain whether the right reading is *in Normannia* or *in Normanniam*. Gilbert d'Assaili is counted among the Masters of the Order, and said to have executed the office from 1161–1169. Hoveden (Savile) has in the corresponding place *Normanniam*.

A.D. 1183. September. He sails in a rotten ship from Dieppe,

Depæ pervenit; et paulo ante festum Sancti Michaelis, navem quandam, quæ jam fere per annum in arena maris fracta et desiccata consederat, et jam propter cupiditatem nautarum, deforis aliquantulum dealbata et refecta, et in altum deducta fuerat, cum multis utriusque sexus, tam clericis quam laicis, qui jam longa expectatione fatigati fuerant, in crepusculo ascendit. Sed nec mora, cum jam a terra per tria milliaria remoti essent, navis illa, dissolutis compagibus, in profundum velut lapis descendit; et prædictus Gillebertus et fere universi qui erant in navi submersi sunt, xiij. kalendas Octobris. Pauci tamen illorum, octo scilicet vel novem homines, beneficio naviculæ immunes, periculum vix evaserunt.

Hoveden, 355. a. 2, shorter.

fo. 104 r°. and is lost at sea, Sept. 19.

Dec. 6. Conference between Henry and Philip; Henry does homage to Philip.

Procedente itaque tempore, dominus rex Angliæ et Philippus rex Franciæ, cum episcopis et comitibus et baronibus et majoribus terræ suæ, convenerunt ad colloquium de pace facienda, inter Gisorcium et Trye, die Sancti Nicholai. In quo colloquio Henricus, rex Angliæ, fecit homagium et ligantiam de omnibus tenementis transmarinis Philippo regi Franciæ, cui nunquam antea homagium facere voluit.

Hoveden, 355. a. 8.

Philip, on behalf of Margaret, accepts a money compensation for Gisors, which is to be given to one of Henry's sons who will marry Alais.

Et in eodem colloquio, rex Franciæ concessit, quod Margareta soror sua, quæ regina Angliæ exstiterat, acciperet pro calumnia dotis suæ et Gisorcii, singulis annis bis mille libras et septingentas libras, Andegavensis monetæ, Parisius recipiendas a domino rege Angliæ, et ab hæredibus suis, quamdiu illa viveret. Et quietum clamaverunt Gisorcium regi Angliæ; ita quod dominus rex Angliæ daret Gisorcium cui vellet de filiis suis, cum sorore regis Franciæ et prædictæ reginæ, quam rex Angliæ, vivente adhuc Lodowico rege, patre puellæ, perquisierat ad opus Ricardi filii sui, et jam longo tempore, apud Wintoniam in custodia retinuerat. Finito itaque colloquio, et datis securitatibus hinc et inde de pactis servandis, reges in patrias suas reversi sunt.

De Waltero Lincolniensi episcopo.

A.D. 1183. December. Walter of Coutances inthroned at Lincoln, Dec. 11.

Interim magister Walterus de Constantiis, accepta a domino rege licentia eundi ad episcopatum suum Lincolniæ, Domino duce, venit Lincolniam die Dominica proxima post festum Sancti Nicholai; scilicet iiii^to. idus Decembris. Qui sollemni processione receptus cum hymnis et canticis a clero, et populo exultantibus, usque ad sedem suam perductus ab Herberto Cantuariensi archidiacono,[1] cui de jure hoc officium competit, in sede pontificali inthronizatus. Et eadem die, licet ex multorum narratione audierat, quod quidam prophetaverunt asserentes quod nunquam episcopus Lincolniensis ecclesiæ in ecclesia Lincolniensi missam esset celebraturus; tamen intrepidus, signo crucis et fide catholica armatus, ad divina celebranda, accessit ad altare, et eam honorifice celebravit, ministrante in illa celebratione Baldewino Wigornensi episcopo, quem secum duxerat. Celebrata itaque missa, mens pseudorum prophetarum confunditur, et fides catholica roboratur. Multi enim æstimabant, quod nunquam aliquis fieret episcopus Lincolniæ, eo quod sedes illa episcopalis jam fere per octodecim annos vacaverat, scilicet a tempore Roberti de Chaina, qui ultimus episcopus Lincolniensis ecclesiæ exstiterat, usque ad adventum prædicti Walteri de Constantiis.

He celebrates mass in the cathedral in spite of an evil prophecy.

The see had been vacant 18 years.

Hoveden, 354. b. 53,

Eodem anno obiit Ricardus Pesche, episcopus Cestrensis,[2] cui successit magister Girardus cognomento de Pucella.

Death of the bishop of Chester and the earl of Gloucester.

Eodem anno obiit Robertus[3] comes Gloucestriæ.

Interim, paulo ante festum Sancti Michaelis, Ra-

[1] Herbert le Poer, afterwards bishop of Salisbury, 1194.

[2] Bishop of Chester, Coventry, and Lichfield, 1161–1182; died Oct. 6. Gerard was consecrated Sept. 25, 1183, and died Jan. 13, 1184.

[3] *Robertus*] Properly William, son of Robert of Caen, earl of Gloucester, and grandson of Henry I. Our author has called him Robert in two or three other places. William had a son Robert, who died about 1166.

A.D. 1183. September. Ranulf Glanvill and John go into Normandy. fo. 104 v°.

nulfus de Glanvil, justitiarius regis, et Johannes domini regis filius, per mandatum regis transfretaverunt inter Widsand et Doveram, et applicuerunt in terram comitis Flandriæ; a quo honorifice suscepti, in Normanniam profecti sunt, et invento rege Angliæ, cum eo morabantur. Qui statim misit nuncios suos propter Ricardum filium suum, comitem Pictaviæ. Quo accersito, præcepit ei rex concedere Johanni fratri suo, ducatum Aquitanniæ, et recipere inde homagium suum. Cui Ricardus respondit: "Date mihi inducias duarum vel "trium dierum, ut amicos meos inde consulam, et "postmodum vobis, quod placuerit, respondebo." Datis itaque ei induciis, Ricardus a curia recedens, sero facto, equos ascendit, et in Pictaviam ire festinavit; mandans patri suo, se nunquam concessurum quod aliquis alius haberet Pictaviam quam ipse. Quod multum displicuit domino regi.

Richard is asked to give up Aquitaine to John: he demands time for consideration, and flies into into Poictou.

Death of archbishop Rotrou.

Eodem anno obiit Rotrodus Rotomagensis archiepiscopus.[1] Hoveden, 354. b. 52.

De discordia inter papam et Romanos.

Quarrel between the pope and the Romans.

Eodem anno grave discidium ortum est inter Romanos et papam Lucium, super consuetudinibus quibusdam quas prædecessores papæ Lucii Romanis facere solebant, quas papa Lucius se nunquam facturum juravit. Unde Romani indignati sunt, et frequenter rapinas et iniquas combustiones fecerunt in terra domini papæ. Dominus vero papa,[2] de loco in locum Hoveden, 354. b. 16.

[1] Rotrou de Beaumont, mentioned so often above, was son of Henry earl of Warwick, by Margaret, daughter of Geoffrey count of Perche. His mother's sister, Juliana de l'Aigle, was mother of Margaret queen of Navarre, and grandmother of Margaret wife of William I. and mother of William II. of Sicily. He was archbishop of Rouen from 1165 to 1183, and had been bishop of Evreux from 1139. He died November 25.

[2] Lucius III. quitted Rome for Velletri in March 1182, and stayed there until June 1183: he was at Segni from June to September, at Anagni from September to April 1184, at Veroli till June; thence he went to Verona, where he died in 1185. Jaffé.

Hoveden, 354. b. 20.

fugiens, castella sua et munitiones et civitates munitas adiit: ad cujus defensionem Christianus Maguntinus archiepiscopus, domini imperatoris cancellarius, magno congregato exercitu, advenit in auxilium domini papæ. Cui Romani resistere non valentes Romam redierunt; quos præfatus cancellarius persequens, omnia ad Romanos pertinentia devastavit; et eos usque ad portas civitatis Romæ secutus est, omnia suburbana incendio tradens. Romani vero, cum vidissent se perditioni traditos, proditioni solitæ indulgentes, machinabantur qualiter cancellarium illum dolo interficerent. Et cum alter aditus defecisset, statuerunt illum veneno perdere, quod factum est. Nam cum prædictus cancellarius et exercitus ejus ab urbe per decem milliaria remoti essent; Romani direxerunt in paupere cultu legatos qui statum curiæ addiscerent. Qui cum totum statum didicissent, inter cætera comperierunt unum quod proelegerunt. Erat namque prope locum illum fons nitidissimæ aquæ, quam solitus erat cancellarius et exercitus ejus vino mixtam bibere. Fontem itaque aggressi sunt nefandi proditores, ipsumque undique veneno affecerunt, ita [ut] aqua manans corrumperetur. Ut igitur potavit ex ea cancellarius, festinæ morti succubuit.[1] Mortui etiam sunt post illum plusquam mille homines qui de prædicto fonte potaverunt. Cum autem obitus cancellarii divulgatus fuisset, exercitus ejus dissipatus est et in fugam conversus. Defuncto itaque præfato cancellario, Romani acrius insurrexerunt in dominum papam.

A.D. 1183. (August.) Christian of Mentz comes to the aid of the pope, and presses the Romans hard.

They determine to poison Christian.

He dies after drinking water from a poisoned well, and his army is dispersed.

Eodem anno obiit comitissa Flandriæ, filia Radulfi de Peruna.[2] Qua defuncta, Philippus rex Franciæ calumniatus est totam terram de Vermundeis, et hac de causa gravis discordia orta est inter regem et comitem Flandriæ.

On the death of the countess of Flanders, the king of France claims Vermandois.

[1] Aug. 25, 1183. *Art de Vérifier les Dates.*

[2] She died March 26, 1182. Anselm. Gemblac. See above, p. 285.

A.D. 1183. fo. 105 r°. Henry the Lion entertains vain hopes of restoration.

Eodem anno obiit dux Saxoniæ,[1] cui imperator ducatum illum, expulso duce Saxoniæ nepote suo, concesserat. Quo defuncto, ad instantiam precum domini regis Angliæ, promisit se redditurum prædicto nepoti suo ducatum suum, cum universis quæ eum contingebant. Qui cum venisset, sperans se recepturum, non invenit gratiam in oculis imperatoris, et sic confusus reversus est ad regem Angliæ, patrem uxoris suæ.

Walter of Coutances elected archbishop of Rouen.

Interim canonici sedis archipræsulatus Rotomagensis elegerunt sibi in archiepiscopum, Walterum de Constantiis episcopum Lincolniensem.

Philip of Flanders demands in marriage a sister of the king of Portugal, whom he marries in the summer of 1184.

Defuncta igitur comitissa Flandriæ, Philippus comes Flandriæ misit nuncios suos ad regem de Portingal, et petiit sororem suam sibi dari in uxorem.[2] Petiit et accepit. Quæ anno sequenti, post festum Nativitatis Sancti Johannis Baptistæ, in Normanniam venit, et a nunciis domini regis Angliæ honorifice suscepta, per terram ipsius, cum copiosa necessariorum administratione, conducta est usque ad castellum quod vocatur Poys, quod est in confinio de Puntivo et de Normannia; ubi prædictus comes venit illi obviam, et sibi eam desponsavit, antequam terram ipsius ingrederetur.

Hoveden, 354. b. 37, very briefly.

Henry II. keeps the Christmas of 1183–4 at Le Mans.

Anno M°C°LXXX°IV°., Henricus rex tenuit curiam suam Cenomannis in Nativitate Domini, quæ die Dominica evenit; habens secum Johannem filium suum, qui de Anglia venerat. Peracta igitur festivitate Nativitatis Domini, dominus rex rediit in Normanniam, desiderans pacem facere inter regem Franciæ et comitem Flandriæ.

Hoveden, 355. a. 12, shorter.

[1] Bernard of Ascania, to whom Frederick had given the duchy of Saxony on the deprivation of Henry the Lion in 1180, did not die before 1212. The person meant is doubtless Otto the Great of Wittelsbach, to whom *Bavaria* was given on the same occasion. He died July 11, 1183.

[2] Theresa or Matilda, daughter of Alfonso, king of Portugal. R. de Diceto calls her Beatrix.

Hoveden, 355. a. 14.

Eodem anno, prima die Veneris Quadragesimæ, obiit Ricardus archiepiscopus, scilicet xivº. kalendas Martii, cui antequam inciperet ægrotare, apparuit ei Dominus dicens, "Tu dissipasti bona ecclesiæ Meæ, Ego exstir-" pabo te a terra;" qua visione plurimum perterritus statim incepit ægrotare, et octava die sequenti, ut dictum est, obiit. A.D. 1184. Feb. 17. Richard, archbishop of Canterbury, dies.

Hoveden, 354. b. 40, shorter.

Interim papa Lucius misit nuncios suos ad regem Angliæ, postulans ab eo, et ab clericatu Angliæ, auxilium ad defensionem patrimonii beati Petri contra Romanos. Rex vero in Angliam misit nuncium suum ad episcopos Angliæ, ut per eorum consilium providentius responderet nunciis domini papæ. Illi vero congregati Lundoniis coram Ranulfo de Glanvil, justiciario regis, de communi eorum consilio mandaverunt domino regi, quod in consuetudinem verti posset ad detrimentum regni, si permitteret nuncios domini papæ in Angliam venire ad collectam faciendam. Et ideo de eorum consilio erat, ut dominus rex secundum voluntatem suam et honorem, auxilium faceret domino papæ. Dicebant enim, quod tolerabilius esset, et plus eis placeret, quod dominus rex de eis acciperet, si vellet, recompensationem auxilii quod ipse faceret domino papæ. Quorum consilio dominus rex adquievit.

The pope demands aid from the king and clergy of England.

Ranulf Glanvill holds a council which refuses to suffer the pope's envoys to levy a contribution,

but offers to compensate the king for any aid he may give the pope.

Interim dominus rex attentavit nunc blandis nunc asperis, inducere Ricardum filium suum quod concederet Johanni fratri suo totam Aquitanniam, vel aliquam partem de ea. Cui Ricardus respondit, se nunquam daturum alicui aliquam partem de Aquitannia, quamdiu viveret. Auditis itaque his responsis, indignatus est dominus rex, et concessit Johanni filio suo exercitum ducere in terram Ricardi fratris sui ad debellandum eum: ut sic saltem perquireret quod postulaverat.

Richard refuses to surrender Aquitaine to John.

Henry suffers John to invade Richard's dominions.

fo. 105 vº.

Interim rex Franciæ et comes Flandriæ compromiserunt se in regem Angliæ super controversiis quæ inter eos versabantur de terra de Vermundeis, quam

The king of France and the count of Flanders agree to

A.D. 1184. accept Henry's arbitration about Vermandois.

rex Franciæ calumniatus est adversus prædictum comitem, dicens quod ipse eam in maritagium concesserat ei cum nepte sua, filia comitis de Aynou; si ipse comes Flandriæ filium de uxore sua legitime conceptum non habuit. Defuncta itaque uxore præfati comitis sine prole, idem comes petiit sibi in uxorem filiam regis de Portingal. Quod cum regi Franciæ innotuit, videns id non posse fieri, nisi in præjudicium curiæ suæ, et juris sui, de pactis inter ipsum et comitem contractis; prohibuit comitem ne uxorem duceret nisi prius reddidisset ei terram de Vermundeis. Henricus vero rex Angliæ volens pacem facere inter eos cepit

Conference at Choisi, where a truce is agreed on from Midsummer 1184 to Christmas 1185.

colloquium inter eos apud Choisi. In quo colloquio cum inter eos non potuisset convenire, rex Angliæ statuit treugas inter illos tenendas, ab instanti festo Nativitatis Sancti Johannis Baptistæ, usque ad finem anni sequentis; quod ex utraque parte concessum est.

Henry proceeds through Flanders homewards and sails from Witsand.

Finito itaque colloquio, rex Angliæ, qui jam duobus annis et eo amplius moram fecerat in Normannia, desiderans transfretare in Angliam, ad instantiam prædicti comitis Flandriæ concessit, quod per Flandriam iter faceret ad transfretandum in Angliam, inter Witsand et Doveram; quod et factum est. Nam statuto termino, comes Flandriæ venit obviam domino regi Angliæ, et eo honorifice suscepto, et secure per terram suam usque Widsand conducto, omnia necessaria ei copiose administravit.

He lands at Dover, June 10, and is followed by his daughter Matilda on the 12th.

Rex vero in crastino quo ad Witsand venerat, mane diei Dominicæ, scilicet quarto idus Junii, una sola nave contentus, cum paucis transfretavit, et applicuit in Angliam apud Doveram, et statim remisit eandem navem propter ducissam Saxoniæ filiam suam, quam ipse dimiserat apud Witsand. Ipsa vero die Martis proximo sequentis, cum familia patris sui et sua, non sine gravi periculo, applicuit in Angliam apud Doveram, quassatis multis navibus.

Hoveden, 355. a. 20, shorter.

In eadem vero hebdomada, qua rex in Anglia appli-

Hoveden, 355. a. 21, shorter.

cuit, quidam fons aquæ vivæ juxta ecclesiam Sancti Vinini in occidentalibus partibus terræ regis Scotiæ, infra Cuninham, non longe a castello de Hirun,[1] mutatus in sanguinem, manavit puro sanguine per octo dies et totidem noctes sine intermissione. Et dicebant indigenæ quod simile portentum ibidem contingere solebat contra effusionem sanguinis, sed nunquam antea tam diu manavit ibi sanguinis manatio.

A.D. 1134. June. A fountain at Kilwinning runs with blood for eight days.

Hoveden, 355. a. 24.

In adventu itaque regis, regina Alienor, quæ jam in custodia tenebatur, permissa exire, usque ad Wintoniam adducta est, ad loquendum cum filia sua, ducissa Saxoniæ, quæ in Anglia venerat prægnans, quæ paulo post peperit ibi filium.[2]

Queen Eleanor is suffered to come to Winchester.

Hoveden, 355. a. 25.

Interim Teobaldus avunculus regis Franciæ, et regni Francorum procurator, venit in Angliam in peregrinatione ad beatum Thomam Cantuariensem.

Count Theobald of Blois comes on pilgrimage to Canterbury.

Qui a domino rege honorifice susceptus, per quindecim dies cum eo moram fecit, et post multos et condignos honores sibi et suis a domino rege collatos, in terram suam reversus est.

William king of Scotland, hearing of fo. 106 r°. Henry's return, disbands his army, and comes to England to ask in marriage Matilda, daughter of Henry the Lion.

Publicato interim adventu regis Angliæ, Willelmus rex Scotiæ, qui jam exercitum suum congregaverat ad debellandum Gillebertum filium Fergus et alios Walenses, qui terram suam devastaverant, et homines suos interfecerant; nec tamen cum eo pacem facere volebant; exercitum suum repatriare permisit. Et quamcitius potuit venit ad loquendum cum domino suo rege Angliæ, adducens secum Hugonem episcopum Sancti Andreæ, et plures nobiliores terræ suæ tam clericos quam laicos. Qui a domino Henrico rege honorifice susceptus, petiit ab eo sibi in uxorem dari neptem suam, scilicet Matildem filiam Matildis ducissæ Saxoniæ, licet consanguinei essent in tertio

[1] *Hirun*] Irvine in Ayrshire. Hoveden has Irewin. The church of S. Vinin is Kilwinning in the same district.

[2] William of Winchester, ancestor of the dukes of Brunswick. R. de Diceto, 619.

A.D. 1184. Consanguinity of William the Lion with Matilda, daughter of Henry the Lion.

gradu ex parte regis Scotiæ, et in quinto gradu ex parte puellæ. Quorum consanguinitas sic computari potest. David rex Scotiæ et Matildis regina Angliæ, uxor Henrici regis Angliæ senioris, fuerunt frater et soror. David rex genuit Henricum comitem, Henricus comes genuit hunc Willemum regem Scotiæ, qui hanc puellam petiit sibi in uxorem. Ecce et pars altera consanguinitatis. Matildis regina Angliæ fuit mater Matildis imperatricis Romæ. Ipsa vero imperatrix fuit mater regis Angliæ Henrici secundi. Iste vero rex Henricus genuit Matildam ducissam Saxoniæ. Ista ducissa mater est Matildis puellæ quam rex Scotiæ petiit. Cui dominus rex Angliæ respondit, rem bene processuram, Deo volente, sed dominum papam prius inde oporteret consulere; cujus consensu gratius negotium expleretur.

Henry consents to the marriage if the pope will agree.

July. Rhys ap Griffin submits to Henry at Worcester, and swears fealty, promising hostages.

Interim congregato exercitu Angliæ, dominus rex profectus versus Walliam, volens debellare Resum filium Griffin, et complices suos, qui infra duos annos, quibus rex aberat, terram regis devastaverant et homines ejus interfecerant. Cujus impugnationem Resus filius Griffin pertimescens, venit ad regem per conductum, usque Wigorniam. Et ibi tactis sacrosanctis Evangeliis, juravit se de cætero fidelitatem servaturum regi Angliæ, et quod inde ei filium suum obsidem daret; et terras et castella, quæ ipse, dum rex aberat, per guerram cepit, redderet; et nepotes suos, qui complices sui exstiterant, ad domini regis misericordiam pro posse suo reduceret. Et ad hoc faciendum cepit inducias a domino rege. Hoveden, 356. a. 3, shorter.

July 22. Whilst the king is at Worcester, Gilbert of Plumpton is accused of carrying off an heiress.

Interim dum rex moraretur apud Wygorniam cum exercitu suo, ad debellandum Resum filium Griffin, ut supradictum est; adductus est in vinculis juvenis quidam nobili exortus prosapia, et vocabatur Gillebertus de Plumtonia; quem Ranulfus de Glanvil, regis justiciarius, odio habebat, et morti tradere satagebat: imponens illi quod ipse puellam quandam de donatione regis, filiam Rogeri de Guilevast, rapuit et sibi in Hoveden, 355. a. 30.

Hoveden, 355. a. 30, much shorter, and with variations.

uxorem retinuit; et quod per noctem fregit sex portas patris ipsius puellæ, et abstulit ei unum cornu venatorium et unum capistrum, etc., et prædictam puellam. Adjecit etiam quod hæc omnia in latrocinio et roberia asportavit. At prædictus juvenis omnia quæ ad vim et latrocinia et roberiam pertinebant, modis omnibus defendebat, et super hoc se juri stare obtulit. At Ranulfus de Glanvil volens illum deperire, quia proposuerat præfatam puellam, quam jam prædictus Gillebertus sibi desponsatam cognoverat, Reinero[1] vicecomiti Eboracensi, cum hæreditate patris dare in uxorem. Hortabatur autem eos qui ipsum Gillebertum judicaturi erant, ut eum morti adjudicarent, quod et ita factum est; decreverunt enim illum suspendendum. Qui dum ad patibulum duceretur, relata sunt universa quæ de illo facta sunt Baldewino ejusdem civitatis Wigorniæ episcopo. Qui episcopus licet plurimum de damnatione juvenis condoluisset, tamen hortabatur a suis, ut eum a morte liberaret. Dicebant autem hoc eum posse de jure facere, quia eadem dies Dominica erat, et cum ea festum Beatæ Mariæ Magdalenæ. Quorum verbis adquiescens episcopus, qui vir mansuetus et pius erat, ascenso equo, secutus est cursu veloci carnifices qui juvenem ducebant ad patibulum. Et jam eo perventum erat, jamque ligatis manibus juvenis post tergum, et gleba viridi oculos operiente, et catena ferrea circumdata collo, paratis etiam carnificibus ad sursum trahendum juvenem, supervenit episcopus cum plebis multitudine; accurrensque dimisso equo, stetit juxta ligatum sub patibulo, sic clamans et dicens, "Prohibeo vobis ex parte Dei et beatæ Mariæ Magda-
"lenæ, et sub anathemate, ne illum hac die suspen-
"datis, quia dies Dominica et festum beatæ Mariæ
"Magdalenæ est hodie, ideoque nec licet vobis diem

A.D. 1184. July 22. Ranulf Glanvill wished to give her in marriage to Reiner, the sheriff of Yorkshire.

fo. 106 v°.

By his influence Gilbert is condemned to death.

Baldwin, bishop of Worcester, forbids the execution to take place on S. Mary Magdalene's day.

[1] Reiner was steward of Ranulf Glanvill in 1177. See Madox, Hist. Exch., 662. Glanvill himself was the actual sheriff of Yorkshire down to 1189.

A.D. 1184. July 22. The executioners resist, but the bishop perseveres.

" ipsam contaminare." Responderunt carnifices, " Quis- Hoveden, 355. a. 40, shorter.
" nam es tu, et quæ te ducit dementia, ut regis audeas
" impedire justitiam?" Episcopus vero non minori animi quam verbi constantia, " Non me," ait, " dementia " sed supernæ pietatis cogit clementia; nec regis justi- " tiam impedire, sed vestræ consulere imprudentiæ, " desidero, ne per contaminationem sollemnis diei, vos " et rex iram incurratis Regis æterni." Illis itaque altercantibus, virtus Divina tandem prævaluit; et ad instantiam episcopi, qui ligatus erat absolvitur; traditus tamen castellano regis incarcerandus, et mane ducendus ad suspendendum. At Dominus Omnipotens, Qui non deserit sperantes in Se, per merita prædicti præsulis præfato Gilleberto longioris vitæ spatium dedit. Nam cum omnia prædicta relata essent domino Henrico regi, qui antequam illud judicium fieret ab urbe recessit, ab illo tempore majori dilectione et reverentia præfatum episcopum amplexatus est. Unde statim, eadem die, cum summa festinatione nuncios suos misit ad castellanum mandans, ne juvenis suspenderetur donec suam de eo perciperet voluntatem. Per omnia benedictus Deus, Qui salvat clamantes ad Se, et Gillebertum liberavit de manibus odientium, et a laqueo iniquorum eruit illum.[1]

Gilbert is released until the morrow.

Henry, hearing of this, forbids the execution.

Henry the Lion lands at Dover, and proceeds to Winchester.

Interea dux Saxoniæ Henricus applicuit in Angliam Hoveden, 355. a. 27, shorter.
apud Doveram, et usque Lundonias veniens, cum audisset quod uxor sua, filia regis, Wintoniæ esset, illuc profectus est, cui rex ibidem obvius venit, cum magno gaudio suscipiens illum.

Henry goes to Waltham, and makes

Rex vero post adventum suum in Anglia, statim venit ad abbatiam de Waltham,[2] et Walterum de

[1] Hoveden, whose account of this transaction is much shorter, adds: " Sic itaque miles ille a morte " liberatus, usque ad mortem regis " fuit incarceratus per Ranulfum " de Glanvilla."

[2] This is an important date in the history of Waltham. In 1177 the secular canons were expelled, and regular canons, under a prior named Ralph, were instituted. But if our author is right, it was not

Gant, canonicum de Oseney, constituit primum abbatem canonicorum regularium in ecclesia Sanctæ Crucis de Waltham, et fecit eum benedici in abbatem. A.D. 1184. July. fo. 107 r°. Walter of Gaunt abbot.

Hoveden, 355. a. 28.

Eodem tempore, post adventum regis in Angliam, obiit statim Simon comes,[1] cui rex idem, tempore werræ, reddiderat comitatum de Huntedun. Quo defuncto sine prole, rex saisiari fecit comitatum in manu sua. Death of Simon, earl of Huntingdon.

Hoveden, 356. a. 8, very briefly.

Appropinquante igitur termino, quem rex statuerat Reso, filio Griffini, de filio suo tradendo in obsidem, et de nepotibus suis ad misericordiam regis perducendis; Resus ipse venit usque Gloucestriam, rege sibi præstante conductum; sed filium et nepotes minime secum duxit. Dicebat enim, se non velle pacem quam fecerat servare, et sic per conductum regis reversus est in patriam suam. Rhys ap Griffin fails to produce his hostages

De electione Baldewini archiepiscopi Cantuariensis.

Hoveden, 355. a. 50, very briefly.

Interim publicato prædicti ducis adventu in Anglia, gaudens, ut dictum est, occurrit ei rex, et secum duxit usque Redinges. Ubi nonas Augusti, in festo Sancti Oswaldi regis et martyris, congregati erant fere omnes episcopi Angliæ. Præterea, interfuerunt illi congregationi Johannes Cumin, archiepiscopus Divelinæ, et sanior pars cleri, et comitum et baronum Angliæ. Intererat etiam prior[2] ecclesiæ sedis archipræsulatus Cantuariæ, cum saniore parte capituli sui, ex jussu regis, ad eligendum pastorem ecclesiæ suæ. Constitutis itaque universis in præsentia regis ad tractandum de electione August 5. Council at Reading to elect an archbishop of Canterbury.

---

until 1184 that the priory was elevated into an abbey, and the first abbot appointed. Hoveden mentions the appointment of abbot Walter under 1177. Diceto, however, mentions the installation of prior Ralph by the bishop of London in 1177, a ceremony which would certainly not have taken place if an abbot had been appointed.

[1] Simon of St. Liz or Senlis.

[2] Alan, prior 1179–1186, afterwards abbot of Tewkesbury.

A.D. 1184. August 5. Counter claims of the monks and bishops.

archiepiscopi, episcopi dixerunt quod ad illos spectabat electio archiepiscopi, eo quod eis præesse deberet. E contra monachi, de jure ecclesiæ suæ, se potius debere eligere, tanquam patrem proprium, et suæ gregis pastorem specialem, dixerunt; adjicientes dominum regem in satisfactione de morte Sancti Thomæ, id inter cæteras concessas sibi et ecclesiæ suæ, confirmasse carta sua. Rex vero cum audisset tenorem cartæ suæ, pœnituit eum hanc fecisse concessionem, maxime quod suum et episcoporum propositum sensisset ea impediri, quia revera contra dignitatem Anglicanæ ecclesiæ putaretur facta. Sicque per hanc controversiam episcoporum et monachorum, illa vice remansit electionis infectum negotium. Solutoque concilio, et monachis ad propria reversis, episcopi convenerunt coram rege, proxima feria quinta sequentis septimanæ apud Wdestocke, ad providendum, quid agendum sit in tali eventu. Quibus ibidem convenientibus et inde tractantibus, placuit dominum papam consulere super hoc. Et sic unusquisque rediit in locum suum.

Hoveden, 355. a. 50, very briefly.

The bishops meet at Woodstock, August 16, and determine to consult the pope.

August. *De archiepiscopo Coloniensi, qui venit in Angliam in peregrinatione ad Sanctum Thomam.*

The archbishop of Cologne and count of Flanders come on pilgrimage to Canterbury.

Post paucos igitur dies, venit Cantuariam archiepiscopus Coloniæ,[1] in peregrinatione ad Sanctum Thomam, habens secum Philippum comitem Flandriæ. Quorum prænunciato adventu, venit eis obviam rex, suscipiens eos apud Doveram, cum omni gaudio et honore: et facta peregrinatione, duxit eos rex Lundoniam; ibique diu tractavit cum eodem archiepiscopo, de facienda pace inter ipsum et ducem Saxoniæ. Calumniabatur enim archiepiscopus ducem, de sibi illatis ab eo injuriis.

Hoveden, 355. b. 23, much shorter.

[1] Philip of Heinsberg, 1167–1191. He had obtained for himself and his successors the duchy of Westphalia and Angria, on the deprivation of Henry the Lion in 1180.

Hoveden, 355. b. 25, shorter.

At rex iram archiepiscopi adeo mitigavit, quod promisit, se duci fidem servaturum, et eum in amorem recepit; atque inter cætera, quæ archiepiscopus ex parte domini sui Friderici imperatoris a rege Angliæ petierat, impetravit, ut Ricardus comes Pictaviæ, filiam imperatoris duceret in uxorem; factaque ex utraque parte securitate, archiepiscopus repatriavit.

A.D. 1184. August. The king makes peace between the archbishop and Henry the Lion. fo. 107 vº. Richard is to marry the emperor's daughter.

Interim[1] comes Gaufridus Britanniæ, et Johannes frater ejus, filii regis, magnum congregaverunt exercitum, et in manu hostili intraverunt in terram Ricardi comitis fratris eorum, et villas succenderunt, et prædas abduxerunt; similiter faciebat comes Ricardus de terra Gaufridi fratris sui. Quod cum audisset pater eorum rex, mandavit ut properarent ad illum in Anglia. Qui venientes, in omnibus se patris sui consiliis exhibuerunt.

John and Geoffrey invade the territories of Richard, who retaliates.

They are summoned to England.

Interea appropinquante festo Sancti Andreæ, rex et filii sui, et Alienor regina, et dux et ducissa Saxoniæ, venerunt Lundonias, per mandatum regis, ubi Walterus Lincolniensis, et Ricardus Wintoniensis, et omnes fere episcopi Angliæ, abbates et priores diocesis ecclesiæ Cantuariæ, et prior Cantuariæ cum saniori consilio capituli sui, ad eligendum archiepiscopum convenerant.[2] Convenerant autem per mandatum regis, Hugo Dunelmensis episcopus cum canonicis Sancti Petri Eboracensis, ad eligendum ecclesiæ Eboracensis archiepiscopum. Congregatis itaque omnibus in capitulo Westmonasterii, et tractantibus de his negotiis, facta est electio illa ab episcopis iv^to^ nonas Decembris. Prior vero Cantuariæ et monachi nitebantur modis omnibus ut ipsi eligerent; sed episcopi nullo modo voluerunt; sed Gillebertus episcopus Lundoniensis, qui de jure sui episcopatus primam vocem habebat, elegit Baldewinum episcopum Wigorniæ, quondam abbatem de Forde, in archiepiscopum Cantuariæ.

November. Council at Westminster to elect archbishops of Canterbury and York.

Dec. 2. The election of the archbishop of Canterbury.

Hoveden, 355. b. 5.

[1] *Interim*] comes P. ins. B., but marked for erasure.

[2] *convenerant*] om. B.

A.D. 1184. Dec. 2. Baldwin bishop of Worcester elected by the bishops: Theobald of Ostia by the monks.

Prior vero et monachi Cantuariæ assensum præbere noluerunt electioni episcoporum; sed ad dominum papam se appellasse dixerunt, et elegisse sibi et ecclesiæ pastorem episcopum de Oist, qui fuerat abbas de Clunia,[1] et sic confusi a curia recesserunt.

Et episcopi cum electo suo processerunt ad regem in thalamo, et ibi obtulerunt eum illi; quem in osculo recepit rex, et Ricardus comes Pictaviæ, et Gaufridus comes Britanniæ, et Johannes frater eorum. Hoveden, 355. b. 9.

Statimque rex, per consilium eorum, misit nuncios, qui inducerent monachos Cantuarienses ad electionem episcoporum jam factam consentire. Nuncii vero redeuntes dixerunt, quod licet invenissent priorem et monachum inprimis renitentes, tamen credebant, et certam spem habebant, quod ad effectum bene res perveniret.

The monks incline to submission.

Dec. 3. William, prior of Bristol, elected bishop of Llandaff (?)

In crastino vero post prædictam electionem factam, clerici episcopatus de Bangor, elegerunt sibi in episcopum Willelmum priorem de Bristou,[2] rege assensum præbente spontaneum. Hoveden, 356. a. 9, shorter.

Death of Magnus, king of Norway,

Eodem anno, Suerus apud Norwagiam, occiso rege Magno, regnum obtinuit. Hoveden, 356. a. 10.

Eodem anno, Johannes Cumin archiepiscopus transfretavit in Hiberniam.

and other great persons.

Eodem anno obierunt Walramnus episcopus Rofensis; et Girardus de Pucella episcopus Cestriæ, et comes Simon de Huntedon,[3] Jocelinus Salesbiriensis episcopus, et comes de Warwic.[4] Hoveden, 355. b. 34.

Henry sends Geoffrey into Normandy. fo. 108 r°.

Factis itaque supradictis electionibus, rex pacem fecit inter filios suos, coram multitudine tunc congregata; misitque Gaufridum filium suum in Normanniam cum

---

[1] Theobald, cardinal bishop of Ostia, who had been abbot of Cluny, and was a very faithful friend to the monks of Canterbury.

[2] William of Saltmarsh, prior of S. Augustine's, Bristol, was bishop of Llandaff from 1186 downwards. Bangor was not vacant at this time. Clearly we ought to read Llandaff for Bangor in the text.

[3] Mentioned above, p. 317.

[4] William de Beaumont.

cæteris custodibus ad custodiendum eam; retentis secum Ricardo et Johanne fratre ejus. A.D. 1184. December.

Hoveden, 355. b. 11.

Jamque redierunt nuncii regis a Cantuaria. Quibus admonitus rex, in spe perficiendi negotium ivit Cantuariam. Et in crastino, statim Lundonias rediens adduxit secum Alanum priorem Sanctæ Trinitatis, et saniorem partem capituli. Qui convenientes in unum in capitulo Westmonasteriensi, die Dominica, scilicet xvii°. kalendas Januarii, in festo Sanctæ Barbaræ virginis, elegerunt in archiepiscopum prædictum Baldewinum. Et ne viderentur assensum præbuisse electioni episcoporum, proruperunt in voce exultationis, canentes *Te Deum laudamus*, perducentes cum cantico ad altare; osculatumque a fratribus reduxerunt, et sicut electum suum regi obtulerunt; qui eum iterum in osculo recepit; similiterque filii regis Ricardus et Johannes.

The king visits Canterbury, and brings the prior and officers to London, where, on Dec. 16, they elect Baldwin to the archbishopric.

De gwerra inter regem Franciæ, et comitem Flandriæ.

Eo tempore Philippus rex Franciæ, volens vindicare injurias sibi illatas a Philippo comite Flandriæ, homine suo ligio; maxime quia noluit ei dare terram de Vermundoys, quam ille promiserat cum nepte sua, nec his stare juri voluit, de suis et de alienigenis plurimo congregato exercitu, intravit terram prædicti comitis in manu potenti et brachio extento, et civitates, villas et castella succendit, et munitiones cepit. Omnia mœrore plena et horrore erant, quæcunque contingebant Braibaceni, quorum copiam rex adduxerat. Comes vero non sustinens conflictum gentis regiæ, etiam cum secum haberet Willelmum de Albemara, qui venerat sibi in auxilium, sed fugiens de loco ad locum, jamque desperans de evasione, misit ad Fredericum imperatorem Romanorum, petens auxilium contra regem Franciæ, et promittens quod, si voluisset regnum Franciæ Romano subjicere imperio, fideliter eum cum omni gente sua juvaret. Idque de facili fieri asserebat, tum quia puer

War between the king of France and the count of Flanders.

The count seeks aid from the emperor Frederick.

A.D. 1184. The count of Hainault had fortified a castle in Flanders when the count was in England.

ipse rex; tum quia ipsum odio habebant plures de majoribus regni; tum etiam quia longe inferior fuerit imperatore in armis, et hominibus et divitiis impotentior. Exstitit sane causa principalis inter regem et comitem gwerræ, quia cum esset in Anglia cum archiepiscopo Coloniæ, comes de Haynou, pater reginæ Franciæ, firmavit quoddam castellum in terra comitis Flandriæ.

November. The count invades Hainault.

Quod cum comiti nunciatum esset, rediit in Flandriam, et cum eo archiepiscopus Coloniæ. Statimque congregato exercitu, intraverunt terram comitis de Haynou; comite Flandriæ ex una parte, et archiepiscopo ex altera parte, terram prædicti comitis devastantibus. Hoveden, 355. b. 29, shorter.

The pope refuses his consent to the marriage of William the Lion with Matilda.

Interim redierunt a curia domini papæ nuncii regis Scotiæ, quos miserat pro quærenda licentia ducendi filiam ducis Saxoniæ, in uxorem, sed impetrare non potuerunt propter propinquitatem cognationis, ut supradictum est.

fo. 108 v°.

Death of Froger of Seez, and the empress Beatrice.

Eodem anno obiit in Normannia Rogerus[1] Sagiensis episcopus; et imperatrix,[2] uxor imperatoris Frederici, et filia eorum quam ducturus erat Ricardus comes Pictaviæ, ut supradictum est.

November. Henry sends Hugh of Nunant to reconcile the emperor Frederick with Henry the Lion.

Interim sollicitus rex de pace facienda inter imperatorem et ducem Saxoniæ, misit Hugonem de Nonante, archidiaconum Lexoviensem,[3] et quosdam alios de clericis et familiaribus suis, ad papam Lucium, supplicans ut ipse iram imperatoris mitigaret versus ducem Saxoniæ. Venientibus itaque ad curiam summi pontificis in Veronia civitate Longobardiæ, et moram ibi cum papa facientibus nunciis, advenit imperator ad colloquendum papæ.[4] Ad cujus instantiam concessit imperator duci Saxoniæ licentiam redeundi in patriam. Hoveden, 355. b. 42.

---

[1] Froger, bishop 1159–1184, d. Sept. 12. He had been almoner to the king.

[2] November 15.

[3] *Lexoviensem*] Luxoviensem, B. Nephew of Arnulf of Lisieux, and bishop of Coventry 1188–1198.

[4] The pope and emperor met at Verona, Nov. 4, 1184. R. de Diceto, 624.

Hoveden, 355. b. 50.

Et relaxavit ei sacramentum, quod ipse in recessu præstiterat, scilicet se nunquam in terram suam reversurum, nisi de mandato et licentia ipsius. Et summus pontifex absolvit eum a juramento quod fecerat imperatori.

A.D. 1184. November. The emperor pardons Henry the Lion.

Hoveden, 355. b. 52.

Eodem anno, post obitum Thomæ filii Bernardi,[1] qui post discessum Alani de Novil, fuit magister forestarius et justitiarius per totam Angliam, dominus rex divisit forestas suas in Anglia in plures partes, et unicuique parti præfecit quatuor justitiarios, scilicet duos clericos et duos milites. Et constituit in unaquaque parte duos servientes de domo et familia ipsius: custodes venationis et viridis, super omnes forestarios alios, tam regis quam baronum et militum. Et postea fecit prædictos justitiarios et servientes jurare, tactis sacrosanctis evangeliis, quod subscriptas assisas de foresta servarent.

The king makes new regulations as to the forests.

Assisæ de Foresta.

Assize of the Forests.

"Prima assisa Henrici regis. Primum defendit, quod nullus "ei forisfaciat de venatione sua, nec de forestis in ulla re: "et ne confidant quod habeant misericordiam de illis propter "catella sua, sicut usque huc. Nam si quis ei a modo foris- "fecerit, et ratione convictus fuerit, plenam vult de eo justi- "tiam fieri, qualis fuit facta tempore Henrici avi sui, ut "amittat oculos et testiculos.

"Item defendit quod nullus habeat arcus, neque canes ne- "que leporarios in foresta sua; nisi habeat ipsum regem ad "warantum; vel aliquem qui warantizare possit.

"Item quod nullus vendet vel donet ad vastum vel destruc- "tionem bosci sui, qui sit in foresta regis; sed bene concedit, "quod comites et barones et franco tenentes, capiant de boscis "eorum quod necesse fuerit sine wasto; et hoc per visum "forestarii regis.

"Item præcepit rex, quod sui forestarii capiant curam de "forestariis militum et aliorum qui habent boscos in forestis "suis; et quod bosci non destruantur. Nam sciant bene illi "quorum bosci fuerint destructi, quod de ipsis vel de illorum "terris capietur emendatio, et non de alio.

[1] Alan de Nevill was chief justice of forests, 1166–1176, and Thomas Fitz Bernard, 1178–1184.

A.D. 1184. Assize of the Forests.

" Item quod forestarii sui jurent, quod secundum omne " posse suum tenebunt istam assisam de forestis suis; et " quod non vexabunt milites neque alios probos homines de " hoc quod rex concedit eis de forestis suis."

De conjunctione planetarum.

Astrological prophecies.

Eodem anno astrologi tam Hispanenses quam Siculi, et universi fere orbis conjectores tam Græci quam Latini, unam eandemque proferentes sententiam de conjunctione planetarum, [scripserunt]. Hoveden, 356. a. 11.

" Corumfiza.[1] In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Hoveden, 356. a. 19. Rigord, p. 178.
" Amen. Novit Deus Omnipotens et ostendit ratio numeri,
fo. 109 r°. " quoniam planetæ, tam superiores quam inferiores, con-
" venient in Libra, scilicet Septembri, anno ab Incarnatione
" Domini M°C°LXXX°VI°., anno vero Arabum quingentesimo oc-
" togesimo secundo. Præcedet autem in eodem anno illam
" conjunctionem, solis eclipsis particularis, igneique coloris, in
" prima scilicet hora vicesimæ primæ diei mensis Aprilis,
" quam præcedet eclipsis lunæ totalis, ejusdem mensis Apri-
" lis scilicet die quinto, prima hora noctis quæ præcedet diem
" Mercurii, si Deus voluerit, immo quia Deus volet, et vo-
" luit, et semper vult, et non desinet hoc voluisse. Anno
" etiam prædicto, planetis jussu Dei, in unum concurrentibus,
" in Libra, in signo scilicet aerio et venenoso cum cauda
" Draconis ibidem existente, terræ motus accedet mirabilis in
" regionibus, præcipue in quibus fieri consuevit; destruetque
" loca terræ motibus consueta, ærumnisque perditionis ob-
" noxia. Nam partibus occidentis orietur ventus vehemens et

[1] *Corumfiza*] According to Hoveden this was the name of the astrologer, Corumphira. The conjunction of the planets was looked for with great alarm both in East and West. Great hurricanes and earthquakes were predicted. The prophecy signally failed, and was afterwards interpreted in the East as referring to the irruption of the Tartars, under Jenghiz Khan. Modern Universal History, ii. 12. The author of the Annales Marbacenses (v. Urstisius, Script. ii. 85) mentions that the prophecy failed in the West, " ut probaretur sapientia mundi " hujus stultitiam esse apud Deum." He refers to John of Toledo as the author of it. The author of the Itinerarium Regis Ricardi, i. 1, understands it to refer to the events in Palestine in 1187. Rigord, v. Philippi, 178, ed. Pithæus, asserts the entire failure. The dates of the eclipses are right.

Hoveden, 355. a. 30.

" validissimus, denigrans aera et fœtore corrumpens venenoso. A.D. 1184.
" Inde mortalitas et infirmitas perplures occupabunt, et audi- Astrological prophecies.
" entur fragores et voces in aere, tristificantes audientium
" corda. Et elevabit ventus arenam et pulverem a superficie
" terræ, operietque civitates in planitie sitas, et maxime in
" arenosis regionibus. In quinto climate scilicet destruetur pe-
" nitus Mecha, [Balsara,] Baladac, Babilonia; nec aliqua relin-
" quetur quin terra operiatur, et destruentur arena et pulvere,
" ut fere fiant inhabitabiles regiones Ægypti et Æthiopiæ. Et
" ab Occidente pertinget hæc calamitas usque in partes Ori-
" entis. In partibus vero occidentalibus, orietur discordia,
" fient seditiones in populo: et erit unus ex his qui infinitos
" congregabit exercitus, facietque bellum secus ripas aquarum;
" in quo tanta strages efficietur, quod impetus sanguinis effusi
" undis excrescentibus adæquabitur. Pro certo habeatur a
" singulis, quod futura conjunctio mutationes regnorum, ex-
" cellentiam Francorum, Saracenicæ gentis destructiones, et
" Christi legis pietatem majorem et exaltationem maximam,
" et eorum qui postmodum nascuntur, prolixiorem vitam,
" quicquid dicant alii, mihi significat Deus, si voluerit.

[1] " *Item de supradicta planetarum conjunctione.*

Hoveden, 356. b. 39.

" Universis litteratis, et præcipue scholaribus ad quorum Trance of a lay brother at Worcester.
" præsentiam præsens pagina pervenerit, Anselmus Wygor-
" nensis monasterii frater humilis, in Domino salutem. Mira-
" bilis Deus in sanctis Suis, et operibus; Qui miracula pro
" Suis nunquam cessat operari. Et quia nemo ponit lucem
" sub modio, sed super candelabrum, ut luceat universis; mi-
" raculum supra modum mirandum est mirabile, quod in
" domo nostra contigit pridie kalendas Novembris, ut ad
" absentium saltem scripto posset devenire notitiam, in scripto
" commendavi. Noscat itaque vestra discretio quod quidam
" fratrum nostrorum, ex toto laicus, cum in mentis excessu
" laborasset, novem diebus et novem noctibus velut exanimis,
" ante quoddam altare prostratus in modum crucis jacuit. Et
" quia vir religiosus erat, et sanctæ conversationis frater,
" nullus nostrum ausus erat eum inde removere. In decima
" vero die, hora tertia, voce submissa modoque lamentabili,

[1] Hoveden places between these two precious documents another explanation of this conjunction of the planets by William the astrologer, clerk of John constable of Chester; and Rigord has another by the wise men of Egypt, p. 179.

A.D. 1184. November. " mira tamen lamentatione versus istos decies aut sæpius, eo " ordine quo hic scribuntur repetendo cecinit: Hoveden, 356. b. 50.

fo. 109 v°. Poem repeated by the lay brother during his trance.

" Humani generis casum, subitamque ruinam
" Infert huic orbi perniciosa lues,
" Ætatis teneræ pueros premit unica clades,
" Cum senibus pariter est peritura nece.
" Corporis aerii vitio liquor inficietur,
" Totaque lethifero rore madebit humus;
" Hinc miseranda lues orietur et unica clades;
" Unica causa necis, unica causa mali.
" Nam simul Herculei Sol tanget terga Leonis,
" Exuret geminus viscera sicca calor.
" Si tunc mille forent Lacheses, et cuique manus tot,
" Atropos occaret omnia fila simul.
" Mortis enim gladio populi peccata piabit
" Ultio digna Dei; me miserum! quid agam?
" Ecce! micat gladius, qui totum conteret orbem.
" Ecce! manus Domini! quo miser hinc fugiam?
" Ecce furor Domini; fugiamne vel hic latitabo?
" Quove Deum fugiam? cum sit ubique Deus.
" Si nequeat flecti precibus divina voluntas,
" Granum cum palea conteret ira Dei.
" Ecce necesse probat sententia philosophorum,
" Rursus in antiquum cuncta redire chaos.
" Sic tamen esse nequit, quia constat quæque fuisse
" Plurima, quæ veluti sunt modo semper erunt.
" Jam super astra feror, videoque relatus ad astra
" Luminibus clausis, solis utramque domum;
" Nox sine sideribus lunaque, dies sine sole,
" Est, sed cum sit ita, nescio cur sit ita.
" Sidus Mercurii Venerisque Jovisque latent nunc,
" Non sunt, vel si sunt, deseruere polum.
" Toto Zodiaco passim spatiantur et errant
" Mars et falciferi stella nociva senis.
" Mars ferit ense, ferit Saturnus falce nociva,
" Rebus in humanis nititur esse nocens.
" Hinc feror ad Stygii nunc lubrica regna tyranni,
" In quibus æternæ sunt et erunt tenebræ.
" In tantis tenebris nec sol, nec luna, nec ignis
" Sufficit huic mœsto lumina ferre loco.
" Hinc labor atque dolor, et inextricabilis ardor,
" Hæc gravis est miseris pœna parata reis;
" Hic sonat assidue carmen lacrymabile, væ, væ!
" Quantæ sunt tenebræ, quæ loca, væ mihi! væ!
" Cerberus ante fores furit, et tria guttura pandit,

Hoveden, 357. a. 38.

" Tres simul horrendos mittit ab ore sonos. A.D. 1184. November.
" Atria tres furiæ servant, Allecto, Megæra,
" Tisiphone, quarum vultibus horror inest,
" Horridus aspectus, et fœdus anhelitus oris,
" Voxque velut tonitrus gutture rauca sonat.
" Omnibus est sceleris innata malitia mentis;
" Omnibus est animus pronus ad omne scelus.
" Ore tenus media sitiens stat Tantalus unda,
" Quæ, ne potet eam, semper ab ore fugit,
" Sisyphus hic ingens saxum revolubile volvit
" Semper, ut ipsius sit sine fine labor.
" Ille vorax vultur Tityi vorat usque jecur, quod,
" Ut semper pereat, non nisi pene perit.
" Quosdam dira fames, quosdam sitis aspera, quosdam
" Opprimit atque domat absque quiete labor.
" Hos frigus stringit, alios calor ignis adurit,
" Quemlibet, ut meruit, hic sua pœna gravat.
" Omnibus introitus, nulli patet exitus, omnes
" Devorat et furiis deputat iste locus.
" Tisiphone, diris conjuncta sororibus, illis
" Distribuit pœnas, quas meruere pati.
" Nunc Styga, nunc Lethen, nunc linquo reis Acherontem, fo. 110 r°.
" Ad superos iterum vixque reverto gradum.

" Cum autem hunc extremum versum recitasset, ultimo ad
" se reversus, et velut somno foret excitatus, caput erexit, et
" quendam fratrum, qui admirandi causa illuc cum reliquis
" venerat, acutissimo intuitu respiciens, ait:

" Ne me mireris, oro, quia tu morieris,
" Te gravis et subitus subruet interitus.

" Post hæc autem ad conventum oculos convertens, non
" minus eleganter quam si ab infantia Tulliana eloquentia
" ditatus esset, quædam tunc futura Latino prædixit eloquio.
" Unde, quia postea contigerunt ut prædixerat, stupore repleti He recovers from his trance, and his prophecies come true.
" plurimo, ut nobiscum mirarentur plurimi, versus quos ille
" laicus composuit qui nunquam ullas cognoverat litteras, de
" scholis ad scholas propter fabulas quas innectit mittere
" decrevimus, ut eorum examine nostra ventiletur contro-
" versia. Quidam autem propter fabulas innexas cætera de-
" spiciunt; alii vero, sub quodam integumento, quoniam in
" pluribus ita accidit ut prædixerat, fabulas et veritatis typum
" habere conantur ostendere. Et quia in nullo aliter accidit
" quam prædixerat, frater cujus obitum prædixit, eadem die
" dentes conterendo, vitam cum summo dolore terminavit.
" Quo facto, frater ille, qui versus illos prædixerat, in fletum

A.D. 1184. November. His death.

" prorumpens, in singulorum præsentia quid in hac vita deli- Hoveden, 357. b. 22.
" querat, corde contrito confiteri non erubuit; et, [ut] decuit
" virum religiosum, cum summa devotione, communionem
" suscepit; qua suscepta statim emisit spiritum, dicens, 'In
" ' manus Tuas, Domine, commendo spiritum meum.' "

His auditis, fiebat pavor mortis in populo.[1]

Incipit historia primæ peregrinationis Jerusalem.

Baldwin IV. sends the patriarch Heraclius and the masters of the Temple and Hospital to ask aid of Henry II. as his heir.

Anno ab incarnatione Domini MºCºLXXXºIVº., Baldewi- Hoveden, 358. a. 29, shorter.
nus leprosus rex Jerusalem, et Templarii, et Hospitalares, et cæteri potentiores regni illius, videntes se non diu posse resistere Saladino, nisi celerem succursum haberent a regibus et principibus Christianis, miserunt ad Henricum regem Angliæ, Heraclium sanctæ civitatis Jerosolimæ patriarcham, et summos Templi et Hospitalis magistros, cum vexillo regio, et clavibus sepulcri Domini et Turris David, et civitatis Jerusalem, postulantes ab eo celerem succursum, sicut ab eo ad cujus nutum regnum Jerosolimitanum de jure hæreditario prædecessorum suorum spectabat. Ut autem sciatur jus, quod præfatus rex Angliæ habebat hæreditarium in regno Jerosolimitano, scriptum est hoc.

Sketch of the history of the kingdom of Palestine.

Notandum, quod per prædicationem papæ Urbani, Heraclio,[2] (non isto de quo superius fit mentio, sed alio quodam,) tunc temporis existente sanctæ civitatis Jerusalem patriarcha, dux Godefridus de Builun, et Robertus Curhose, dux Normanniæ, filius primogenitus Willelmi Bastard, qui regnum Angliæ sibi bellando subjugaverat, et Ramundus comes de Sancto Ægidio, et Bomundus senior, crucem susceperunt. Et exemplo illorum, de diversis Christianorum regionibus nonnulli susceperunt

[1] Hoveden omits this sentence, and informs us that the dismay of the people was relieved by the publication of a prophecy sent by Faramella, son of Abdelabi of Cordova, to John, bishop of Toleto, which he gives.

[2] The patriarch at the time of the first crusade, was called Simeon. W. Tyr. i. 11. Cf. Hoveden, 363. a. 10.

crucem, et illos præfatos viros principes super se constituerunt. Et peregre profecti, venerunt in terram Jerosolimitanam, quæ tunc temporis tota fere erat, cum sancta civitate Jerusalem, sub imperio paganorum. Supra quos paganorum exercitus, quidam paganus, crucis Christi inimicus, nomine Curbarand, princeps erat constitutus; sed devicto illo et interfecto a Roberto, duce Normanniæ, in duello, supradicti principes Christianorum ceperunt civitatem Antiochiæ et sanctam civitatem Jerusalem. Raimundus vero, comes de Sancto Ægidio, sine aliorum prædictorum principum auxilio, obsedit civitatem Tripolis, quæ tunc erat in manu paganorum. Et ut illud commodius obtineret, firmavit ante civitatem castellum forte in monte excelso quod usque in hodiernum diem dicitur Mons Peregrinorum, per quod et civitatem illam fortiter expugnavit, et viriliter obtinuit. Unde usque in hodiernum diem ibidem dicitur ab universo clero et populo, quod prædictus comes de Sancto Ægidio et hæredes sui, sunt domini eorum justi et perpetui, licet ipsi illam dedignentur possidere. A.D. 1184. Sketch of the history of the kingdom of Palestine. fo. 110 v°.

Cum autem, ut supra dictum est, civitas sancta Jerusalem erepta esset a manibus paganorum, qui eam diu possederant, universus Christianorum exercitus elegit Robertum ducem Normanniæ, et voluit constituere eum regem in civitate Jerusalem; sed ipse noluit ibi rex fieri. Audierat enim per multorum relationem, quod Willelmus Ruffus frater suus, qui patri suo Willelmo Bastard succedens, in regno Angliæ rex effectus, postquam in regimine Angliæ xiii. annos consummaverat, a quodam commilitone suo, in venatu, ictu inopinato percussus obiit.[1] Sed justo Dei judicio, antequam prædictus dux Normanniæ, qui regnum Jerosolimitanum refutaverat, venisset in Angliam, Henricus frater suus rex fuit factus. Qui eum, post multas debellationes hinc inde factas inter eos, tandem devicit, in Robert duke of Normandy refused the crown.

[1] This is a mistake. Godfrey of Bouillon was elected king of Jerusalem July 23, 1099. William Rufus perished August 2, 1100.

A.D. 1184. prælio campestri apud Tenercheb in Normannia, et excæcavit eum, et tenuit in carcere in castello quod dicitur Chorf in Anglia, usque ad diem mortis suæ.

Election of Godfrey of Bouillon (A.D. 1099). Videntes itaque principes exercitus Christianorum, quod dux Normanniæ nequaquam regnum Jerosolimitanum susciperet; elegerunt sibi in regem ducem Godefridum de Buillun. Qui rex effectus in sancta civitate Jerusalem, ibidem nunquam coronari voluit; dicens quod nunquam coronam portare præsumeret, ubi Christus coronam spineam portavit. Hic Godefridus de Builun, primus rex Christianorum Latinorum in civitate Jerusalem, (quia antea dum esset in manu Christianorum dominabantur in ea Griffones Christiani,) decessit sine prole. Cui successit in regnum Baldewinus frater ejus, et factus est ibi primus rex Latinorum coronatorum. Cui successit filius[1] ejus, qui decedens sine prole virili, unicam habebat filiam, sibi in regno successuram. Quæ cum esset adulta, barones regni miserunt post decessum patris ejus, pro Fulcone fratre uterino[2] Gaufridi comitis Andegaviæ, et dederunt illi prædictam puellam in uxorem, et fecerunt illos regem et reginam in civitate Jerusalem. Iste Fulco rex genuit ex illa Baldewinum et Aumaricum: Baldewinus vero successit patri suo in regnum. Baldewinus autem decessit sine prole, et Aumaricus frater ejus successit ei. Iste Aumaricus regnavit undecim annis, et genuit Baldewinum leprosum, et duas filias; quarum primogenita dicebatur Sibilla, altera N.[3] Baldewinus Mesellus successit patri in regnum, et regnavit duodecim annis, et noluit uxorem accipere; sed per consilium baronum suorum misit pro Willelmo filio Marchionis de Munferranꝺ, et dedit illi in uxorem Sibillam sororem suam,

Hoveden, 294. b. 30, shorter.

Baldwin I., 1100.

Baldwin II., 1118.

Fulk of Anjou, king 1131.

Baldwin III., 1144.

Amalric I., 1162.

Baldwin IV., 1173.

fo. 111 r°.

[1] Baldwin II. was a cousin, not a son, of Baldwin I. He had two daughters, and Fulk married Millicent during her father's life.

[2] *fratre uterino*] A mistake. Fulk was father, not brother, to Geoffrey.

[3] *N.*] Isabella, afterwards wife of Conrad of Montferrat. Hoveden calls her Milisent.

Hoveden, 295. a. 3.

cum comitatu de Joppen ; qui genuit ex ea Baldewinum puerum, quem Baldewinus Mesellus constituit sibi hæredem ; et in vita sua deposuit seipsum a regno, et tradidit illud Baldewino nepoti suo, et eum coronari fecit, et paulo post obiit. Puer autem ille duobus annis regnavit, et mortuus est, sed Willelmus pater ejus antea obiit. Sibilla vero uxor ejus, mater Baldewini pueri, nupsit Gwidoni de Lizinan. Qui postea Gwido et Sibilla successerunt in regnum, ut in subsequentibus elucidius dicetur.

A.D. 1184. Baldwin IV. makes his nephew his heir. Baldwin V., 1185. Guy of Lusignan, 1186.

Iste vero Gwido, rex Jerusalem, habito prælio campestri cum Saladino rege Babiloniæ, Crucem Sanctam et civitatem Jerusalem, et fere totam terram Jerosolimitanam perdidit, et ipse captus est in prælio illo. Sed Sibilla uxor ejus liberavit eum, data pro redemptione ejus civitate Aschalona. Et sciendum, quod ab illa hora, qua Godefridus de Buillun et cæteri principes Latini adquisierunt terram Jerusalem, fuerunt anni quater viginti et septem, usque ad illud tempus in quo rex Gwido illam perdidit. Hæc ad præsens de his sufficiant ; et procedamus in narratione historiæ.

Battle of Hittin (1187).

Est itaque sciendum, quod Gaufridus, comes Andegaviæ, frater[1] supradicti Fulconis, regis Jerusalem, genuit Henricum regem Angliæ ex ea quæ fuit imperatrix Romanorum, filia Henrici regis senioris, filii Willelmi Bastard, qui Angliam debellavit et vicit.

Relationship of Henry II. and Baldwin IV.

Huic Henrico, filio Matildis imperatricis, filio Gaufridi fratris[1] Fulconis regis Jerusalem, Baldewinus rex Jerusalem leprosus, et principes terræ illius, miserunt Heraclium Sanctæ Civitatis patriarcham, et summos Hospitalis[2] et Templi magistros, cum supplici deprecatione, ut celerem succursum faceret terræ illi sanctæ, in qua steterunt pedes Domini. Sed magister Templi[3] in procinctu itineris obiit ; et cæteri duo, scilicet Hera-

Mission of Heraclius to England.

Death of the master of the Temple.

[1] *frater*] See above, p. 330, note 2.

[2] Roger de Moulins.

[3] Arnold de Toroge died at Verona in 1184, on his way. Diceto, 625.

A.D. 1184. Lucius III. gives letters to Henry II.

clius patriarcha, et summus Hospitalis magister, transitum facientes per Lucium summum pontificem, impetraverunt ab eo litteras ad Henricum regem Angliæ in hac forma.

" *Epistola Lucii summi pontificis ad Henricum regem Angliæ.*

Lucius III. urges on Henry II. the duty of going on a crusade.

" Lucius episcopus, servus servorum Dei, Henrico illustri Hoveden, 358. a. 43. Gir. Camb. De Inst. Pr. ii. 25. W. Newb. iii. 12.
" Anglorum regi, salutem et apostolicam benedictionem. Cum
" cuncti[1] prædecessores tui, præ cæteris terræ principibus,
" armorum gloria et animi nobilitate longe retro claruerunt;
" eosque fidelium populus habere in sua didicerit adversitate
" patronos; merito ad te, non tam regni sed paternarum vir-
" tutum hæredem, quadam securitate præsumpta recurritur,
" ubi populo Christiano imminere periculum, immo exterми-
" nium, formidatur; ut per brachium regiæ magnitudinis,
" membris Ejus impendatur præsidium, Qui te, ut ad tantæ
" gloriæ et prælationis apicem pervenires, Sua pietate conces-
" sit, et te contra Sui nominis impugnatores nefarios murum
" inexpugnabilem ordinavit. Proinde novit serenitas tua, jam
" crebris et modestis super hoc pulsata querelis, qualiter
" terra illa sancta, specialis hæreditas Crucifixi, in qua nostræ
fo. 111 v°. " salutis prænunciata sunt mysteria, et ipsius rei exhibitione
" completa, quam Ille Qui cuncta condidit, in Suam sortem
" peculiari privilegio deputavit, perfidæ et spurcissimæ gentis
" attrita et convallata pressuris, nisi ei celeri remedio quam-
" citius succurratur, prona sit ad ruinam; et inde, quod absit,
" sustineat irreparabilem Christiana religio jacturam. Ille
" enim Saladinus, sancti et tremendi nominis immanissimus
" persecutor, ita spiritu furoris excanduit, et totius nequitiæ
" suæ vires ad internecionem populi fidelis exercet, ut nisi
" immanitatis ejus vehemens impetus quasi obituris obicibus
" reprimatur, certam spem fiduciamque suscipiet, quod influat
" Jordanus in os ejus, et terra vivifici Sanguinis aspersione Job. xl. 18.
" consecrata spurcissimæ superstitionis illius contagio polluа-
" tur; et quam gloriosi et nobiles prædecessores tui a dominio
" gentis incredulæ multis et magnis periculis exemerunt, rur-
" sus nefando tyranni dominio subjugetur. Ob hanc itaque
" necessitatis et imminentis doloris instantiam, magnificentiam
" tuam apostolicis litteris duximus exorandam, immo dilatatis
" præcordiis summa acclamatione pulsandam, quatenus ad
" honorem Ipsius respiciens, Qui te constituit in sublime, et

[1] *cuncti*] inclyti, Newburgh.

Hoveden, 358. a. 14.

" juxta nomen magnorum qui sunt in terris, nomen tibi con- A.D. 1184.
" tulerit gratiosum; ad desolationem præfatæ terræ pietatis Lucius III. urges a new
" studio te convertas. Et ut Ejus confusio in hac parte tolla- crusade.
" tur, Qui pro te in ipsa terra voluit haberi ludibrio; operam
" adhibeas efficacem quatenus, prædecessorum tuorum ves-
" tigia subsecutus, quam ipsi de principis tenebrarum faucibus
" eripuerunt, in cultu Magni Dei per tuam diligentiam, auxi-
" liante Deo conservetur. Eo autem curiosius celsitudinem
" tuam in tanta oppressionis angustia convenit laborare, quod
" terram ipsam regis præsidio intelligis destitutam, et totam
" spem defensionis suæ ipsius proceres in tuæ magnitudinis
" duxerunt patrocinio collocandam. Quod inde clarius tua
" serenitas potest agnoscere, quod summos terræ illius et
" magnificos defensores, venerabilem fratrem nostrum Hera-
" clium patriarcham, et dilectum filium nostrum magistrum
" Hospitalis, ad tuam excellentiam destinarunt, ut ex ipsorum
" præsentia, considerata dignitate, perpenderes quanta fuerit
" necessitatis angustia, pro qua eorum sustinent tam diu
" carere præsidio, ut per ipsos facilius ad vota sua tuam
" devotionem inclinent. Viros igitur præfatos, tanquam ab
" ipso Domino tibi destinatos, benigne suscipias et debita
" caritate pertractes; eorum petitionibus tanto facilius ad-
" quiescas, quanto suæ gravitatis et honestatis intuitu favor
" et gratia est eis exhibenda. Sane recolat prudentia tua, et
" sollicita secum meditatione revolvat, promissionem illam
" qua de impendendo sæpedictæ terræ præsidio tuam celsitu-
" dinem obligasti. Et ita te in hac parte cautum et studio-
" sum exhibeas, ut te in tremendo judicio tua conscientia
" non accuset, et Ejus Qui non fallitur, districti Judicis
" interrogatio non condemnet."

Hoveden, 358. a. 23.

Anno MºCºLXXXºVº., Henricus rex Angliæ, filius Matil- Henry II. keeps Christmas at Windsor.
dis imperatricis, tenuit curiam suam in Anglia apud Windeshoveres, cum sollemni festo, die Nativitatis Dominicæ, quæ tertia feria evenit.

Cui festo per mandatum ipsius interfuerunt Alienor regina Angliæ, uxor ipsius, Ricardus comes Pictaviæ, et Johannes, filii ipsius; et Henricus dux Saxoniæ fo. 112 rº.
cum Matilla uxore sua, filia regis; et cum filiis et filiabus suis. Præterea ad idem festum venerunt Hugo Dunelmensis episcopus, et Walterus Lincolniensis, et David frater regis Scotiæ, et multi de comitibus et baronibus Angliæ. Quo peracto, rex perrexit usque

A.D. 1184. December. Richard returns to Poicton.

Geldefordam, et ibi dedit Ricardo, comiti Pictaviæ filio suo, licentiam redeundi in Pictaviam terram suam. Qui a patre suo recedens, transfretavit inter Dovere et Witsant.

A.D. 1185. Henry keeps New Year's day and Epiphany at Winchester.

Dominus vero rex perrexit usque Wintoniam, et ibidem moram fecit in festo Circumcisionis et Epiphaniæ Domini. Dum igitur ipse ibi moram faceret, venerunt ad eum Hugo de Nonant et cæteri nuncii sui, quos ad papam Lucium miserat, et ad Fredericum Romanum imperatorem, pro negotio prædicti ducis Saxoniæ. Cum vero rex a prædictis nunciis didicisset, tam verbo quam litteris domini papæ et imperatoris, quod omnes petitiones suæ, quas eis per illos nuncios suos de negotio ducis fecerat, plenius exauditæ et adoptatum finem consecutæ essent, gavisus est gaudio magno; et statim misit pro Alienor regina sua, et pro duce et ducissa, qui moram faciebant apud Windesovere. Quibus indicavit omnia quæ audierat de nunciis suis, qui redierant a curia domini papæ et domini imperatoris; et sic plurimum lætificavit ipsum ducem et ducissam. Et per consilium eorum remisit statim quosdam de familiaribus suis ad dominum papam et ad imperatorem, solvens eis grates super misericordia quam fecerunt cum duce et ducissa.

Return of Hugh of Nunant from Germany.

Henry II. thanks the emperor for pardoning Henry the Lion.

Henry II. sends some of his ministers into France to reconcile Philip with the count of Flanders.

Interim Philippus rex Franciæ, et Philippus comes Flandriæ jam sæpius per consilium amicorum plures dies colloquii inter eos ceperant, de pace vel treugis inter eos faciendis; sed in nullo potuit inter eos convenire; sed frequenter miserunt nuncios suos ad regem Angliæ, postulantes ut ad eos veniret, pacem vel treugas inter eos facturus. Ad quorum instantiam dominus rex misit in Normanniam, ut eorum colloquiis interessent, Walterum de Constantiis episcopum Lincolniensem, Johannem episcopum Norwicensem, Godefridum de Lucy archidiaconum de Richemund. Et dedit Waltero Lincolniensi episcopo, licentiam remanendi in Normannia, ad archiepiscopatum Rotomagi, ad quem

ipse electus fuerat: quia summus pontifex jam eum absolverat a cura pastorali Lincolniensis ecclesiæ; et ratam habens electionem suam, confirmavit ei archiepiscopatum Rotomagensem,[1] et pallium ei misit. Sed antequam prædicti nuncii regis in Franciam venissent, rex Franciæ et comes Flandriæ treugas inter se ceperant, usque Nativitatem Sancti Johannis Baptistæ proximo venturam.

A.D. 1185. February. Walter of Coutances translated to Rouen. Truce between France and Flanders.

Interim dominus rex Angliæ venit usque Notingham, volens inde procedere usque ad Eboracum; sed non est profectus, quia nunciatum est ei quod Heraclius patriarcha urbis Jerosolimæ, et summus magister Hospitalariorum[2] Jerusalem venerant in Angliam. De quorum adventu dominus rex plurimum gaudens, iter ad obviandum eis cum festinatione arripuit, et ipsi obviaverunt sibi in villa quæ dicitur Radinges.

Henry comes from Nottingham to Reading to meet the patriarch.

Hoveden, 358. a. 37, shorter.

Qui statim ad pedes regis provolutus, cum fletu magno verba salutationis ex parte regis et universæ terræ Jerosolimitanæ proferebat; et post salutationem statim subjunxit;

fo. 112 v°. Address of the patriarch.

"Domine mi rex, Dominus noster Jesus Christus te
" vocat, et clamor populi Dei te invitat, ad defensionem
" terræ Jerosolimitanæ. Et ecce claves regni, quas rex
" et principes terræ illius tibi per me transmittunt;
" quia tu solus es, in quo post Deum fiduciam habent,
" et spem salutis suæ. Veni ergo, domine, et noli
" tardare; et eripe nos de manu inimicorum nostrorum,
" et a persequentibus nos. Quia Saladinus, princeps
" inimicorum Crucis Christi, et universa gens paga-
" norum, se jactant impudenter terram Jerosolimitanam
" (quod avertat Dominus) invasuros." His dictis, dominus rex arripuit eum per manum et levavit, et dixit, "Dominus noster Jesus Christus, Potens Rex, sit
" defensor plebis Suæ, et avertat iram indignationis

[1] His translation was confirmed by Lucius III., by a letter dated Verona, Nov. 17, and he was received at Rouen, Feb. 24, 1185.

[2] Roger de Moulins.

A.D. 1185. " Suæ a plebe Sua, et nos erimus Ejus coadjutores in " quantum poterimus, Illo adjuvante, Cui est honor et " gloria." Et post hæc verba, recepit rex claves regni Jerusalem de manu patriarchæ, et claves sepulcri Domini, et vexillum regium; et paulo post tradidit ea prædicto patriarchæ custodienda, donec habuit consilium inde cum episcopis, et cum primatibus regni sui. Et statuta die colloquii, scilicet Dominica prima Quadragesimæ, mandavit Willelmo regi Scotiæ, et David fratri suo, et episcopis et abbatibus, comitibus et baronibus regni, quod omni occasione remota, essent apud Lundonias die statuto, ad providendum auxilium quod facere vellent ad defensionem terræ Jerosolimitanæ. Nam Lucius papa scripserat domino regi pro prædicta terra, sicut in litteris suis continetur.

Henry calls a council for Mar. 10, at London.

Death of Gilbert, prince of Galloway, Jan. 1.

Eodem anno, die Circumcisionis, morte sua obiit Gillebertus filius Fergus princeps Galwalensium, inimicus regis Scotiæ domini sui; cujus filium et hæredem Dunnecanum dominus rex Angliæ in custodia Hugonis de Morwic[1] tenuit obsidem super pactis inter illos contractis de pace servanda. Hoveden, 358. a. 25, shorter.

Council at London on the crusade. (March 18.)

Statuta itaque die concilii, convenerunt secundum regis edictum apud Lundonias,[2] dominus rex et patriarcha, episcopi et abbates, comites et barones regni; et cum diu tractassent de itinere Jerosolimitanæ profectionis, tandem placuit regi et consiliariis consulere inde Philippum regem Franciæ. Hoveden, 358. b. 35.

John is made a knight at Windsor on March 31.

Et sic finito concilio, dominus rex venit usque Windeshovers, et Dominica media Quadragesimæ, quæ [pridie] kalendas Aprilis evenit, honoravit Johannem filium suum armis militaribus. Et statim misit eum in Hiberniam, et eum inde regem constituit. Hoveden, 359. a. 23.

Interim quamplures de baronibus et militibus regni

---

[1] Hugh de Morwic, one of the stewards of the king. Madox, *Hist. Exch.*, 35.

[2] This was the solemn assembly held at Clerkenwell, March 18, and described by Ralph de Diceto, 626.

crucem ceperunt de manu patriarchæ Jerosolimam pro- A.D. 1185. April.
fecturi.

In eodem concilio dominus rex reddidit Willelmo regi Scotiæ comitatum de Huntedona; licet plures dicerent se de jure esse propinquiores, et multa et magna pro recto habendo obtulissent regi. The county of Huntingdon restored to the king of Scotland.

His itaque peractis, rex et patriarcha, et Hugo Dunelmensis episcopus, et multi de comitibus et baronibus regni venerunt usque Doveram ad transfretandum. The king goes to Dover.

Terræ motus magnus in Anglia.

Hoveden, 359. a. 25.

Interim terræ motus magnus auditus est fere per totam Angliam, qualis nunquam antea in terra illa auditus est. Petræ enim scissæ sunt; et domus lapideæ ceciderunt; et ecclesia Lincolniensis metropolitana scissa est a summo usque deorsum. Contigit autem terræ motus ille in crastino Paschæ Floridi, xvii°. kalendas Maii. Et in crastino terræ motus illius transfretavit rex et patriarcha et Hugo Dunelmensis episcopus et qui cum eis erant, inter Doveram et Witsant. Qui cum in Normanniam venissent, magnum congregavit rex exercitum, ad debellandum Ricardum filium suum, qui Pictaviam contra illum munierat, et Gaufridum fratrem suum debellaverat, contra prohibitionem illius. April 15. Earthquake in England. fo. 113 r°. The king crosses from Dover to Witsand, April 16, to bring Richard to order.

Interim dominus rex præcepit quod regina Alienor, et dux Saxoniæ et ducissa ad eum venissent in Normanniam, qui statim, post clausum Pascha transfretaverunt inter Doveram et Witsant. Qui cum ad regem venissent, statim rex præcipiendo mandavit Ricardo filio suo, quod redderet sine dilatione reginæ Alienor matri suæ totam Pictaviam, cum pertinentiis suis, quia hæreditas illius erat. Et mandavit ei, quod si ipse in aliquo differret mandatum suum perficere, pro certo sciret, quod ipsa regina mater sua cum exercitu magno devastare vacaret terram suam. Audito itaque patris sui mandato, amicorum suorum saluberrimis adquievit Queen Eleanor and Henry the Lion go into Normandy after April 28.

Hoveden, 359. a. 35.

The king orders ~~Henry~~ Richard to give up Poictou to his mother

A.D. 1185. May. Richard obeys.

consiliis, et arma nequitiæ deponens, cum omni mansuetudine ad patrem suum rediit; et totam Pictaviam, cum castellis et munitionibus, reddidit matri suæ. Et ipse sicut filius mansuetus remansit cum patre suo.

De solis eclipsi, kalendis Maii.

May 1. Eclipse of the sun.

Interim kalendis Maii, ipso die apostolorum Philippi et Jacobi, circa meridiem visus est eclipsis solis per totam Angliam; et parvo tempore interlapso, secuta sunt tonitrua cum fulgure et tempestate, et quamplures homines et animalia ictu fulmineo percussa interierunt; et domus multæ per diversa loca Angliæ combustæ sunt. Hoveden, 359. a. 38.

Henry and Philip promise to send aid to Jerusalem.

Interim Henricus rex, et Philippus rex Franciæ, solliciti de negotio et petitione prædicti patriarchæ Jerosolimitani, promiserunt se magnum auxilium collaturos terræ prædictæ tam de pecunia quam de hominibus. Hoveden, 359. a. 41.

Disappointment of Heraclius.

Sed hæc omnia patriarcha parvipendebat, et a curia recessit ad repatriandum festinans; multum quidem confusus quod tam parum profecit in itinere suo. Sperabat enim quod esset reducturus secum ad defensionem terræ prædictum regem Angliæ, vel aliquem de filiis suis.

Archbishop Baldwin receives his pall.

His ita peractis in Normannia, Baldewinus electus Cantuariensis ecclesiæ pallium recepit a papa Lucio per nuncios suos quos ad eum miserat; et cum summo honore ductus est ad sedem[1] Cantuariensis ecclesiæ. Et paulo post, per consensum regis, consecravit Gillebertum de Glanvilla in episcopum Rofensem.[2] Hoveden, 359. a. 48.

[1] May 19, 1185.

[2] Gilbert Glanvill was consecrated by Baldwin, assisted by the bishops of Bath, S. David's, and Chichester, on the 29th of September, at Canterbury. Gervase, 1477. Diceto, 629. Alan of Tewkesbury's letter, Ep. iii., in which he speaks of the consecration of the bishop of Llandaff as the first to be performed by Baldwin, was written before either consecration. The bishop of Llandaff was not consecrated until August 10, 1186, and then at Lambeth. Alan ceased to be prior in July the same year.

Quomodo Johannes applicuit in Hiberniam cum exercitu. A.D. 1185. April.

Hoveden, 359. a. 50.

Interim[1] Johannes filius regis applicuit in Hiberniam cum copiosa equitum peditumque multitudine. Quem Johannes Cumyn Divelinensis archiepiscopus, et cæteri qui in terra illa ex parte regis Angliæ venerant, cum gaudio susceperunt, et fidelitates ei fecerunt. Sed ipse Johannes parum ibi profecit, quia pro defectu indigenarum qui cum eo tenere debebant, et pro eo quod stipendia militibus et solidariis suis dare noluit, fere amisit totum exercitum suum in pluribus conflictibus quos sui fecerunt contra Hibernienses. Maxima namque pars equitum et peditum qui cum eo venerant, ab eo recesserunt, et ad Hibernenses contra eum pugnaturos perrexerunt. Et sic prædictus Johannes, filius regis, ad opus suum omnia retinere cupiens, pro defectu auxilii terram Hiberniæ relinquens, in Angliam rediit.

John goes to Ireland.

He is very unsuccessful, and loses all his army.

fo. 113 v°.

Great part of his forces desert to the Irish.

He returns to England.

Hoveden, 359. b. 1.

Eodem anno obiit papa Lucius, circa festum Sancti Nicholai.[2] Cui successit Urbanus papa tertius.

November. Death of the pope.

Hoveden, 359. b. 44.

Quo audito, rex Angliæ misit nuncios suos ad Urbanum papam, et multa ab eo impetravit, quibus papa Lucius fortiter resistebat. Quorum hoc fuit unum, quod impetravit ab eo, quod unus quem vellet coronaretur de filiis suis, et in regem ungueretur de regno Hiberniæ; et confirmationem et coronam auro contextam inde accipere meruit.

Pope Urban III. allows the king to make one of his sons king of Ireland.

Hoveden, 358. a. 28, much shorter.

Interim Rollandus, filius Uctredi filii Fergus, statim post obitum Gilleberti fratris patris sui, collecta sibi in auxilium copiosa equitum peditumque multitudine, invasit terram prædicti Gilleberti; et interfectis universis, qui sibi resistere volebant, totam terram illam sibi subjugavit: necnon et omnes potentiores et ditiores totius Galwaiæ interfecit; et terras eorum occu-

Ronald, son of Uhtred, on the death of his uncle Gilbert, seizes the whole of Galloway.

[1] April 25. Gir. Camb. Exp. Hib. ii. 31.

[2] Really Nov. 25, at Verona See Jaffé, *Reg. Pontiff.*

A.D. 1185. pavit; et in eis castella et munitiones quamplures fecit, firmans regnum suum.

Interim summus pontifex, notitiam sui volens ad omnes sanctæ matris Ecclesiæ filios pervenire, eis in hac forma scripsit; Hoveden, 359. b. 2.

Epistola Urbani papæ tertii.

A.D. 1186. Jan. 12. Pope Urban III. announces his elevation to the papacy.

"Urbanus[1] episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus
" fratribus archiepiscopis, episcopis, et dilectis filiis abba-
" tibus, prioribus, et cæteris ecclesiarum prælatis ad quos
" litteræ istæ pervenerint, salutem et apostolicam benedictio-
" nem. Cœlestis altitudo consilii firmam retinens in sua
" dispositione censuram, sacrosanctam Romanam ecclesiam,
" ad cujus regimen sumus, licet insufficientes, assumpti, super
" Petram fidei solidatæ fundavit, illud ei tribuens in aposto-
" licæ confessionis fortitudine firmamentum, cui nec procella
" turbinis, nec prævalere possit spiritus tempestatis. Unde
" ipsa universalis mater ecclesia, usque ad consummationem
" sæculi manentem secum retinens Salvatorem, ita, juxta Can-
" ticum Salomonis, Quem dilexit amplectitur, ut pro nulla
" rerum varietate vel temporum ab unitate Suæ fidei vel pie-
" tatis proposito separetur. Licet enim vel crebra decedentium mutatione pastorum, in varia discrimina frequenter
" inciderit, vel per mundanæ malignitatis incursum, persecu-
" tiones innumeras pertulerit et labores, nunquam tamen eam
" gratia Divina deseruit, quominus robur ejus in qualibet ten-
" tatione proficeret, et inde obtineret spei suæ gaudium, unde
" susceperat fidei firmamentum. Sic igitur ante paucos hos
" dies, faciente cum ea Domino signum in bonum, quamvis
" ipsam de transitu pii patris Lucii non modicus dolor tristi-
" tiaque turbaverit; statum tamen ejus in unitate spiritus et
" vinculo pacis Divina providentia consummavit, ut post ves-
" pertinos fletus lætitia matutina succederet; et ipsa velut Ps. xxx. 5.
" columba pulcherrima, suis lætificata gemitibus, sine ruga Eph. v. 27.
" prorsus et macula, candoris sui pulchritudinem retineret.
fo. 114 r°. " Defuncto itaque piæ recordationis patre et domino nostro
" papa Lucio, et corpore ejus honorifice tumulato, habitus
" est a fratribus de successoris electione tractatus. In quo
" tanta fuit unitas omnium, tantaque ad invicem concordia
" singulorum, ut Ille intelligatur operatus in eis in Cujus

[1] *Urbanus*] Uberto Crivelli, archbishop of Milan, elected pope Nov. 25.

Hoveden, 359. b. 26.

" manu sunt corda omnium, et per Quem adunatur diversitas " animorum. Cæterum cum plures essent in ecclesia Dei " viri venerabiles et prudentes, in quos eorum vota concurrere " consultius, ut credimus, et dignius potuissent, ad insuffi- " cientiam nostram oculos intenderunt. Et factum est, sicut " Domino placuit, ut nos, quibus ad dignitatis tantæ fastigium " nec vires nec merita suffragantur, in patrem sibi elegerunt " et pastorem. Nos autem, licet conscii nobis propriæ infir- " mitatis essemus, ita ut crederemus eorum proposito non " immerito resistendum; ne tamen ex dilatione negotii, vel " pertinacia reluctandi, aliquod in ecclesia proveniret, con- " sensimus licet inviti, injuncti oneris subire laborem; ab Eo " sperantes dirigi gressus nostros, Qui beato Petro, in fluctu- " bus naviganti, et fiduciam præstitit ut in mare descenderet, " et potenter occurrit, ut dubitans non periret. Nunc igitur " in eo loco constituti, in quo valde indigemus omnium fide- " lium suffragiis adjuvari; ad vos tanquam ad speciales " ecclesiæ Romanæ filios, cum fiducia et securitate recurri- " mus; vosque benedictionis apostolicæ prævenientes allo- " quio, litteris familiaribus ammonemus, rogamus attentius, " et exhortamur in Domino quatenus, transitum supradicti " patris et domini nostri devotis orationum suffragiis prose- " quentes, fidem et devotionem quæ nobis pro reverentia " beatorum Petri et Pauli apostolorum et apostolicæ sedis " communiter debetur ab omnibus, vos specialiter impendatis; " ita quod ex hoc et a Deo præmium consequi, et majorem " semper gratiam valeatis in oculis nostris et totius ecclesiæ, " promereri. Datum Veronæ, pridie idus Januarii."

A.D. 1186. Jan. 12. Urban III. announces his elevation to the papacy.

Hoveden, 359. b. 49, shorter.

Eodem vero anno, paulo ante festum Sancti Petri ad Vincula, cum supradictus patriarcha Jerosolimitanus redisset, et parum auxilii ad defensionem terræ secum reportasset; quidam frater Templi, genere et natione Anglicus, Robertus de Sancto Albano, domum suam reliquit, et profectus est ad Saladinum regem Saracenorum; promisit ei se traditurum illam terram Jerosolimitanam, et civitatem Jerusalem. Et Saladinus accepta ab eo securitate perficiendi quæ promiserat, dedit prædicto Roberto neptem suam, filiam sororis suæ, in uxorem, et statuit eum senescallum super omnes regiones suas, ut per ipsum omnia fiant, et ut ipse secundus in regno habeatur. Itaque prædictus Robertus assumpsit secum magnum exercitum, et veniens in terram Jerosolimitanam, ipse cum tertia

Robert of S. Alban's, an English Templar, deserts to Saladin, and becomes a Mussulman.

fo. 114 v°.

A.D. 1185. Robert, at the head of a Turkish force, insults Jerusalem.

parte exercitus sui venit ante portas Jerusalem; et duas partes exercitus sui dimisit in loco qui dicitur planities Sancti Georgii. Prædictus igitur exercitus Saracenorum per universam provinciam, nullo resistente, divisus omnia destruxit. Destructa est igitur omnis terra a Munrael usque Neapolim; et Jerico destructa est, et civitas Sebastia, et civitates destructæ sunt, quarum una dicebatur la Gelina major, et altera la Gelina minor. Hoveden, 360. a. 4, shorter. Cf. R. Diceto, 623.

He is repulsed by the garrison of Jerusalem.

Interim dum supradicti duo exercitus his execrabilibus exercendis, et Robertus dux eorum ante portas Jerusalem esset, paucitas illa hominum quæ in civitate Jerusalem fuerat, in Domino confidens, per posternas civitatis progrediens, et lignum Crucis pro vexillo sibi præferens, in virtute Domini percussit Robertum de Sancto Albano et exercitum suum ex improviso, et ipsi in fugam conversi sunt; et Jerosolimitani secuti sunt eos in ore gladii, et multos interfecerunt. Hoveden, 360. a. 4, shorter.

The Templars and Hospitallers purchase a truce until Easter.

Sed postmodum cum Saladinus iterum in terra Jerosolimitana cum exercitu venire proposuisset, Templarii et Hospitalarii cum cæteris ducibus terræ dederunt Saladino sexaginta millia Baysanz, pro treugis habendis ab illo tempore usque ad octavas Paschæ proximo venturi.[1]

Death of William of Montferrat.

Interim Willelmus, filius Willelmi le Marchis de Munferraund, comes de Japhes, qui in uxorem Sibillam filiam regis Baldewini et sororem regis Amaurici,[2] [duxerat,] obiit. Hoveden, 360. a. 13, shorter.

Successes of Baldwin the leper.

Post ejus autem obitum prædictus rex recepit sororem suam in domo sua custodiendam cum matre sua. Erat autem prænominatus rex leprosus, et inde minus aptus ad plebis suæ defensionem. Sed tamen, in tempore

[1] The date of this truce is variously stated From our author it would seem to end at Easter 1187, when it was renewed by king Guy for three years and immediately broken. See below, p. 359. As Guy became king in August 1186, the Easter in question can only be that of 1187. But the matter is very doubtful. The treason of Robert of S. Alban's must belong to 1184. Bohadin, 59. R. Diceto, 623.

[2] Sibylla was daughter of Amalric and sister of Baldwin IV.

suo, multa operatus est Dominus pro plebe sua. Quia, A.D. 1185. Account of Guy of Lusignan.
Ps. cxxvii. 1. " nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui " custodit eam." Præterea prædictus rex leprosus multos habebat secum milites, inter quos erat quidam miles, nomine Gwido de Lezinan, frater Gaufridi de Lezinan, qui Patricium comitem Salesbiriensem, tempore hostilitatis,[1] quæ erat inter regem Angliæ et suos in Pictavia, occiderat. Erat quidem prædictus Gwido decorus facie et probus in armis, et inter familiares regis cæteris familiarior habebatur. Videns igitur comitissa de Japhes, soror regis, quod Gwido iste decorus esset, eum adoptavit in maritum. Sed non audens ostendere regi fratri suo voluntatem suam, amavit eum occulte, et ipse dormivit cum illa. Quo comperto voluit eum rex lapidare, sed post multos cruciatus, prece et consilio Templariorum et cæterorum sapientium, utrique vitam donavit. Et quia ipse propinquiorem non habebat hæredem quam illam sororem suam, permisit ei in maritum recipere prædictum Gwidonem; et dedit eis comitatum de Japhes, sub tali conditione, quod filius, quem ipsa de priori marito suo comite de Japhes [peperierat], ei succederet in regno; quod ita factum est. Et paulo post obiit Baldewinus fo. 145 r°.
junior rex Jerusalem, et filius sororis suæ successit in regnum.

Hoveden, 360. a. 19, much shorter.
Anno M°C°LXXX°VI°., Henricus rex Angliæ, moram A.D. 1186. Henry, having kept Christmas at Domfront, has an interview with the king of France at Gisors. (March 10, R. Diceto, 630.)
faciens in Normannia, tenuit festum sollemne die Nativitatis Dominicæ, quæ quarta feria evenit, apud Dampnifrontem. Quo peracto, appropinquante etiam Quadragesimali tempore; ipse et Philippus rex Franciæ fœdus dilectionis et pacem inter eos servandam fide et sacramentis confirmaverunt apud Gisorcium. Juravit ibi rex Angliæ, quod singulis annis donet, quamdiu vixerit, Margaretæ sorori prædicti regis Franciæ, quæ fuerat uxor Henrici junioris regis Angliæ, duo millia librarum et septingentas libras Andega-

[1] In 1168, Hoveden, 294 b.; R. de Diceto, (A.D. 1167), c. 547.

A.D. 1186. March. It is agreed that Richard shall marry Alais.

vensis monetæ, Parisius recepturas, pro dote sua, quam rex junior maritus suus ei in dotem dederat. Juravit etiam prædictus rex Angliæ, quod Ricardus filius suus in uxorem acciperet sororem prænominati regis Franciæ, quam ipse in custodia acceperat ad opus prædicti Ricardi, tempore Lodowici regis patris puellæ. Philippus autem rex Franciæ juravit, quod de cætero quæstionem non faceret adversus regem Angliæ, nec adversus Ricardum filium suum, nec adversus hæredes suos, de Gisorcio, et de cæteris terris quas Lodowicus pater suus, et ipse calumniati fuerant adversus ipsos. Hoveden, 360. a. 22, shorter.

The question of Gisors settled.

Itaque pace inter eos facta et ab invicem fide et sacramentis confirmatis, uterque in patriam suam reversus est.

Towards Easter (April 13), Hugh, bishop of Durham, is sent into England.

Rex vero Angliæ in Angliam transfretare cupiens, dedit Hugoni Dunelmensi episcopo licentiam transfretandi in Angliam. Urgebat enim dies sollemnis Paschæ, nec erat aliquis episcopus qui officium episcopale faceret, in archiepiscopatu Eboracensi, nec in episcopatu Dunelmensi. Vacabant namque tunc temporis plures episcopatus in Anglia, scilicet, archiepiscopatus Eboracensis,[1] et episcopatus Lincolniensis,[2] et Cestrensis,[3] Salesbiriensis,[4] Herefordensis,[5] Wigorniensis,[6] Exoniensis,[7] Cardiliensis,[8] qui jam fere triginta annos vacaverat. Transfretavit igitur prædictus Hugo epi-

[1] *Eboracensis*] Since the death of Roger of Pont l'Evêque, Nov. 26, 1181.

[2] *Lincolniensis*] Since the translation of Walter of Coutances to Rouen, 1185.

[3] *Cestrensis*] Since the death of Gerard la Pucelle, Jan. 13, 1184.

[4] *Salesbiriensis*] Since the death of Jocelin de Bohun, Nov. 18, 1184.

[5] *Herefordensis*] On the death of Robert Foliot, May 9, 1186.

[6] *Wigorniensis*] Since the translation of archbishop Baldwin in 1184.

[7] *Exoniensis*] Since the death of Bartholomew, Dec. 15, 1184.

[8] Carlisle had been vacant since the death of Adelulf, in 1156 (Ann. Waverley), or 1157 (R. de Monte); nor was it filled up until 1219, although administered for a time by Bernard, ex-archbishop of Ragusa. The date given in the text disposes of the story told in the *Monasticon*, vi. 237, that Lanercost church was consecrated by Bernard, bishop of Carlisle, in 1169, the twelfth year of his pontificate.

scopus, et applicuit ad Doveram, et ante Dominicam in Ramis Palmarum venit Dunelmum. A.D. 1186. April.

Rex vero Angliæ cupiens venire in Angliam, terras et castella sua tradidit custodienda fidelibus suis de quorum fidelitate plurimum confidebat. Tradidit etiam Ricardo filio suo infinitam pecuniam, præcipiens ei, ut hostes suos subjugaret sibi. Qui statim profectus copiosam militum peditumque multitudinem collegit, et terram comitis de Sancto Ægidio cum manu hostili intravit, et eam quamplurimum devastavit; et maximam ipsius partem sibi subjugavit. Henry gives Richard a large sum of money, with which he makes war on the count of Toulouse.

Interim pater suus volens in Angliam transfretare, venit usque Barbefluctum, et ibi navem ascendens applicuit apud Suthamtoniam, quinto kalendas Maii. Et adduxit secum Alienor reginam, et Matildem neptem suam, filiam scilicet Henrici ducis Saxoniæ. Henry lands at Southampton, April 27.

Statimque postquam rex in Angliam applicuerat, volens concilium celebrare de pastoribus eligendis et constituendis in metropolitanis ecclesiis Angliæ, quæ ut supradictum est, vacabant; He calls a council for election of bishops.

Quomodo electus est dominus Hugo Lincolniensis episcopus.

Statim post Ascensionem Domini, fecit Baldewinum Cantuariensem archiepiscopum, et suffraganeos ejus, convenire apud Oxenfordiam; et fecit ibi Hugonem priorem de Cartusia,[1] quæ est in episcopatu Bathoniensi, eligi in episcopatu Lincolniensi, licet clerici Lincolniensis ecclesiæ, ad quos electio illa plurimum spectabat, diu electioni ejus contradicerent. Præfati enim clerici, sperantes voluntati regis satisfacere, elegerunt Ricardum[2] thesaurarium regis, decanum Lincol- fo. 115 v°. After Ascension (May 22), a council is held in Oxfordshire. Hugh made bishop of Lincoln.

[1] Witham in Somersetshire. According to Ralph de Diceto, the election took place at Eynsham, May 25, c. 631.

[2] Richard Fitz-Neal, afterwards bishop of London.

A.D. 1186. May. The canons of Lincoln elected several others in preference, but at last consented to accept Hugh.

niensis ecclesiæ; elegerunt et Godefridum de Luci,[1] clericum et familiarem regis, canonicum Lincolniensis ecclesiæ. Elegerunt etiam Herbertum[2] archidiaconum Cantuariensem, clericum et familiarem regis, et canonicum Lincolniensis ecclesiæ. Elegerunt itaque hos tres viros siquidem probatæ vitæ et honestæ conversationis, ut rex saltem aliquem illorum reciperet. Rex autem electioni de illis factæ consentire noluit, respondens illos satis divites esse, et se de cætero nunquam daturum episcopatum alicui pro amore, vel consanguinitate, vel consilio, vel prece, vel pretio, sed illis quos elegerit Sibi Dominus. Itaque præfati clerici Lincolniensis ecclesiæ fraudati a desiderio suo, tandem consensum præbuerunt voluntati regis.

Godfrey de Lucy refuses the see of Exeter: William de Vere is elected to Hereford.

Clerici vero Exoniensis ecclesiæ elegerunt sibi in episcopum Godefridum de Luci; sed ipse episcopatum illum refutavit, quia non videbatur ei posse sufficere ad expensas suas. Clerici autem Herefordensis ecclesiæ elegerunt sibi Willelmum de Ver,[3] clericum et familiarem domini regis.

Bela, king of Hungary, asks for Matilda of Saxony in marriage, but gets no answer.

Interim Bela[4] rex Ungariæ misit nuncios suos regi Angliæ, et petiit ab eo Matildam filiam ducis Saxoniæ, neptem suam, sibi dari in uxorem. Et cum dominus rex Angliæ, ut mos suus erat, prædictis nunciis regis Hungariæ responsum dare differret de die in diem; ipse rex Hungariæ misit nuncios suos ad Philippum regem Franciæ, et petiit ab eo sibi dari Margaretam sororem suam, quæ exstiterat regina Angliæ.

He marries queen Margaret.

Cujus petitioni Philippus rex Franciæ facilem præbebat assensum; et Margaretam sororem suam in uxorem misit regi Hungariæ. Hoveden, 360. a. 37.

[1] Godfrey de Lucy, afterwards bishop of Winchester.

[2] Herbert le Poor, afterwards shop of Salisbury.

[3] William de Vere was consecrated to Hereford Aug. 10, 1186.

[4] Bela III., 1174–1196.

De gwerra inter Ricardum comitem et comitem de Sancto Ægidio. A.D. 1186.

Interim comes de Sancto Ægidio,[1] non valens resistere in bello comiti Ricardo, fugit de loco ad locum, et nuncios suos misit frequenter ad Philippum regem Franciæ dominum suum, petens ab eo succursum, sed ab eo impetrare non potuit; noluit enim quicquam molestiæ inferre regi Angliæ nec filiis suis. The count of Toulouse is beaten by Richard.

Dum autem hæc fierent, Willelmus rex Scotiæ, et David frater ejus, per mandatum regis ad curiam suam venerunt, adducentes secum Jocelinum episcopum Glascuensem, et abbatem Arnaldum de Mailros, et comites et barones de regno Scotiæ; quos dominus rex honorifice suscepit, et eos aliquot diebus circa se tenuit, satisque humanum ac familiarem se illis exhibuit, ut hujuscemodi re animos eorum in suos conatus erigeret. William the Lion visits the king.

Siquidem tandem allocutus est ipsum regem Scotiæ in his verbis: "Multis prædecessorum tuorum meritis "exigentibus, et maxime consanguinitatis proximitate "impellente, cogit me pietatis affectus te in ampliorem "gratiam dilectionis recipere. Inde est quod jam "dudum collocuti sumus de nepte mea, filia ducis "Saxoniæ, tibi si fieri posset maritanda. Et quia id "fieri Christianæ legis institutio propter consanguini-"tatis proximitatem non permittit; tibi dabo in uxorem "quandam consanguineam meam, scilicet Ermeniardem "filiam Ricardi vicecomitis de Bello Monte, nepotis[2] "dilectissimi domini et avi mei Henrici regis Angliæ, "cum plenitudine dilectionis meæ et familiaritate." Quibus domini regis monitis, Willelmus rex Scotiæ, habito cum familiaribus suis consilio, tandem adquievit. Sicque data hinc inde super pactis illis securi- Henry offers to give him Ermengard of Beaumont for a wife. fo. 116 r°. William accepts her.

[1] Raymond V.

[2] Constance, daughter of Henry I., was married to Roscelin, viscount of Beaumont, father of Richard.

A.D. 1186. He sends the Scottish nobles against Ronald, son of Uhtred, into Galloway.

tate servandis; dominus rex Angliæ misit nuncios suos propter prædictam consanguineam suam. Et post paucos dies, accepta a supradictis comitibus et baronibus Scotiæ securitate de fide sibi servanda, et acceptis ab eis obsidibus, misit eos in patriam suam, et præcepit eis ut debellarent Rorandum filium Uctredi, nisi ad curiam suam venire vellet, et juri stare super hoc quod contra prohibitionem illius et justitiariorum suorum, terram Gilleberti filii Fergus et aliorum baronum Galveyæ, cum hostili manu intraverat, et sibi subjugatam occupaverat, vel obtinuerat. Cumque præfatus Rolandus hæc audisset, collecta equitum peditumque multitudine copiosa, introitus Galveyæ et vias ejus quantum potuit, impedivit, semitruncatis et cæsis arboribus positis secus vias.

He himself marches to Carlisle against Ronald.

Nec mora; Henricus rex Angliæ magnum congregavit exercitum de universis provinciis Angliæ, et veniens usque Karleolum, misit inde Willelmum regem Scotiæ, et David fratrem ejus, ut Rolandum ad eum ducerent; Hoveden, 360. a. 29.

De pace et securitate facta inter regem Angliæ et regem et regnum Scotiæ et Rolandum Galveyæ. Hoveden, 360. a. 32

Ronald is brought under safe conduct to Carlisle, and makes peace with Henry.

Sed ipse cum illis venire noluit: misit iterum pro illo eosdem nuncios, et cum illis Hugonem Dunelmensem episcopum, et Ranulfum de Glanvilla justitiarium. Qui datis prædicto Rorando obsidibus, et securitate ei facta de salvo conductu eundi et redeundi, eum duxerunt ad regem usque Karleolum. Qui pacem fecit cum domino rege in hunc modum, scilicet quod terra quæ fuit Uctredi filii Fergus patris sui sibi quieta remaneret, sicut eam habuit die qua fuit vivus et mortuus. Et de terra quæ fuit Gilleberti filii Fergus patrui sui, quam Duncanus filius præfati Gilleberti calumniatus est adversus eum, staret recto in curia domini regis Angliæ ad summonitionem suam. Et super his pactis servandis juravit Rolandus, et tres filios suos obsides

dedit. Juravit etiam fidelitatem regi Angliæ et hæredibus suis, per præceptum regis Scotiæ, contra omnes homines. Juravit etiam Willelmus rex Scotiæ, et David frater ejus, et omnes comites et barones Scotiæ, quod si Rolandus a prædicta conventione et a rege Angliæ resiliret, ipsi cum rege Angliæ fideliter tenebunt ad confundendum ipsum Rolandum, donec inde satisfaciat domino regi Angliæ. Jocelinus autem episcopus Glascuensis, promisit in Verbo Veritatis coram omnibus, et sanctorum relliquiis, quod nisi Rolandus prædictam conventionem inconcussam servaverit, ipse in eum et in terram suam sententiam excommunicationis promulgaret. A.D. 1186. He swears fealty to the king of England. fo. 116 v°.

De electione episcopi Karleonensis.

Hoveden, 360. a. 32, very briefly. His itaque pacificatis, dominus rex Angliæ, ad petitionem canonicorum regularium metropolitanæ ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Karleolo, concessit eis liberam electionem de episcopo sibi eligendo. Qui communi fratrum assensu, Divina etiam inspirante gratia, elegerunt sibi in antistitem Palinum de Ledis, magistrum hospitalis Sancti Leonardi Eboraci, quod plurimum domino regi et universis ad episcopatum pertinentibus placuit; noverat enim eum virum honestum, prudentem et circumspectum. In hujus electione non solum civitas illa plaudebat, sed etiam tota provincia jam fere viginti novem annis desolata, et ab episcopali consolatione destituta. Vacaverat enim sedes illa Carleonensis ecclesiæ a decessu Adelwaldi ejusdem civitatis primi episcopi, quem Henricus rex, avus domini regis Henrici, in ea primus constituit. Obiit autem prædictus Adelwaldus anno M°C°L°VII°., in crastino Ascensionis Domini,[1] qui erat annus regni regis Henrici secundi quintus. Paulinus of Ledes elected to the see of Carlisle.

[1] Ascension day, 1157, fell in the third year of Henry II. Hoveden gives a few additional particulars relative to the election and refusal of Paulinus.

A.D. 1186. August.

De morte Hugonis de Lasci in Hibernia.

The king, hearing of the murder of Hugh de Lasci, sends John into Ireland.

Interim nunciatum est regi, quod quidam Hibernensis amputavit caput Hugonis de Lasci.[1] Hoveden, 360. a. 40.

De cujus nece dominus rex plurimum gavisus est; quia ipse Hugo in multis agebat in Hibernia, contra voluntatem et præceptum regis. His ita gestis, rex misit Johannem filium suum ad transfretandum in Hiberniam, ad saisiandam terram et castella Hugonis in manu sua.

De morte Gaufridi, comitis Britanniæ, filii regis.

Death of Geoffrey, count of Britanny, at Paris. (Aug. 19, R. de Diceto, 630.)

Dum autem hæc fierent, et præfatus Johannes jam ad mare venisset, nunciatum est regi a transmarinis partibus, quod Gaufridus Britanniæ, filius suus, dum in execrabilibus nundinis, quas torneamentum vocant, se huc et illuc frequenter agitaret, milites ex diverso venientes, lanceis suis illum et equum in quo sedebat humi projecerunt. Qui cum se eis nullatenus reddere voluisset, pedibus equorum conculcatus, et prædictorum militum duris ictibus ita conquassatus est, quod in brevi vitam finivit. Quidam autem dicebant quod ipse Gaufridus ad regem Franciæ profectus erat, et obsides ei dare volebat de Britannia; et quod ipse valde superbe locutus erat, scilicet, se vastaturum Normanniam. Ut autem finivit hunc sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum et amara interiorum tormenta: et qui paulo ante sidera contingere videbatur, obitu miserabili functus est. Quod cum regi nunciatum esset, revocavit Johannem filium suum, qui adhuc exspectabat ventum itineri suo prosperum ad transfretandum in Hiberniam. Hoveden, 360. a. 38, very briefly.

The viscount of Beaumont and his

Interim venerunt in Angliam Ricardus vicecomes de Bellomonte, et uxor sua, adducentes secum filiam suam,

[1] The murder of Hugh de Lacy was perpetrated on the 25th of July. R. de Diceto, 626.

quam rex promiserat Willelmo regi Scotiæ maritandam. Cum vero illorum adventus constaret domino regi, honorifice et sicut regiam decet excellentiam eos recepit. A.D. 1186. September. daughter arrive in England.

Hoveden, 360. a. 43, very briefly.

Et post paucos dies fecit rex convenire apud Wdestoc. Baldewinum Cantuariensem archiepiscopum, et Johannem Norwicensem, et Gaufridum Eliensem, et Reginaldum Battoniensem episcopum, et quamplures tam comites quam barones regni Angliæ. Venerunt etiam illuc Willelmus rex Scotiæ, et David frater suus, et Jocelinus Glascuensis episcopus, et nonnulli comites et barones de regno Scotiæ. Quibus congregatis, venit dominus rex et dedit prædicto regi Scotiæ prædictam puellam in uxorem. Quam ipse suscipiens sacri lege matrimonii et maritali fœdere sibi copulavit apud Wdestoke in majori capella regis, nonas Septembris, Baldewino Cantuariensi archiepiscopo missam celebrante, coadsistentibus prædictis episcopis. Great court held at Woodstock. fo. 117 r°. Sept. 5. Marriage of William the Lion with Ermengard of Beaumont.

Hoveden, 360 a. 46.

Rex vero Scotiæ, præsente domino suo rege Angliæ, et prædictis episcopis et comitibus et baronibus et clero et populo, dedit in dodarium prædictæ puellæ castellum quod dicitur Puellarum, quod rex Angliæ illa conditione reddidit, et centum marcatas[1] reddituum, et quadraginta milites feudatos. Edinburgh castle given as dower to Ermengard.

Missa igitur celebrata, et omnibus rite peractis, rex Angliæ ad aliud hospitium se transtulit, et palatium suum regi Scotiæ et uxori suæ tradidit ad nuptias suas ibi celebrandas. Rex vero Angliæ omnia ibi necessaria ministravit. Celebratis igitur nuptiis per quatuor dies, dominus rex Angliæ, et rex Scotiæ cum eo, perrexerunt usque Merlebergam. Rex vero Scotiæ tradidit uxorem suam Jocelino episcopo Glascuensi, et comitibus et baronibus suis, ad ducendum in patriam suam. Henry gives up his palace to the king of Scotland for his wedding feast, which lasts four days.

[1] *marcatas*] libratas, Hoveden.

A.D. 1186. Sept. 14.

De regis concilio apud Merlebergam.

Council at Marlborough.

Rex vero Angliæ, congregata clericorum et laicorum copiosa multitudine in villa quæ dicitur Merleberga, concilium ibi celebravit xviii°. kalendas Octobris, festo Exaltationis Sanctæ Crucis, de eligendo archiepiscopo ad ecclesiam Eboracensem, et ad eligendos episcopos ad ecclesiam Salesbiriensem, et Exoniensem. Cui concilio interfuerunt Baldewinus Cantuariensis archiepiscopus, et Johannes Norwicensis episcopus, Gaufridus Eliensis, Henricus Bajocensis, Hugo Dunelmensis, Willelmus Wigornensis, Hugo prior domus Ordinis Cartusiæ, electus Lincolniensis. Et fere omnes canonici ecclesiæ Eboracensis qui aderant, elegerunt quinque quorum nomina hæc sunt: Hubertus Walteri Eboracensis ecclesiæ decanus, et Hamund ejusdem ecclesiæ præcentor, et magister Laurentius archidiaconus Bedefordiæ, et Bernardus prior de Novo Burgo, et magister Rogerus Harundel:[1] sed rex omnes illos refutavit. Clericorum vero Salesbiriensis ecclesiæ pars major elegerunt sibi in episcopum Herbertum Cantuariæ archidiaconum; et dominus rex assensum præbuit illis. Sed pars altera clericorum contra hanc electionem appellaverunt ad Romanum pontificem, dicentes illum non esse dignum episcopatu, quia de concubina natus est: et sic impeditum est. Sed in illo concilio dominus rex dedit episcopatum Exoniensem Johanni[2] subdecano Salesbiriensis ecclesiæ, ad petitionem clericorum Exoniensis ecclesiæ.

Election to the see of York,

to Salisbury,

to Exeter.

Sept. 21. Consecration of bishops.

His ita gestis, Baldewinus Cantuariensis archiepiscopus, Lundonias profectus consecravit Hugonem Lincolniensem episcopum, et Willelmum Wigornensem

[1] Laurence, archdeacon of Bedford, and Roger of Arundel, were actually two of the farmers of the see of York at this time. Madox, *Hist. Exch.*, 211.

[2] John the Chanter, bishop of Exeter 1186–1191.

episcopum apud Westmonasterium in capella infirmorum, festo Sancti Matthæi apostoli, die Dominica, xi°. kalendas Octobris. Et post illam consecrationem, Hugo Lincolniensis episcopus statim venire properavit ad sedem suam episcopalem. Et venit Lincolniam tertio kalendas Octobris, feria secunda, festo Sancti Michaelis, adducens secum Gillebertum Rofensem episcopum et Herebertum Cantuariæ archidiaconum, qui eum in sedem suam misit episcopalem. Ipse vero Lincolniensis episcopus a clero et populo cum sollemni processione receptus, et ad ecclesiam ductus, in eadem die Sancti Michaelis divinum celebravit officium, et post celebrationem missæ concessit omnibus, qui in honore Dei et veneratione illius illo die ad sollemnitatem illam venerant, xiii. dies de relaxatione pœnitentiæ sibi injunctæ.

A.D. 1186. Sept. 21. S. Hugh consecrated fo. 117 v°.

Sept. 29. He is inthroned at Lincoln.

Hoveden, 361. a. 47, shorter.

Interim Philippus rex Franciæ misit nuncios suos in Angliam ad dominum regem, et petiit ab eo filiam Gaufridi comitis Britanniæ, quam solam sibi hæredem ipse moriens reliquit. Petiit in custodia cum præfata puella, totam Britanniam, donec puella tantæ esset ætatis, quod virum habere posset. Cum autem rex Angliæ mandatum illud audisset, et quod præfatus rex minas minis adderet, misit ad eum Ranulfum de Glanvil justitiarium suum. Qui adhibitis sibi, ex mandato regis, Waltero Rotomagensi archiepiscopo, et Willelmo de Mandevil, comite de Aubemarle,[1] prædictum regem adiit, et in tantum iram, quam adversus regem Angliæ in animo suo conceperat, mitigavit, quod treugas dedit, et pacem tenere promisit usque ad festum Sancti Hilarii proximo subsequentis.

Philip of France demands the wardship of the heiress of Brittany.

October. Henry's ambassadors make a truce until January 13, 1187.

Peracto itaque, præfati nuncii transfretaverunt, et venerunt ad regem in villa quæ dicitur Redinges; ubi rex, habito cum illis, et cum Baldewino Cantuariensi archi-

October. Assembly at Reading[2]

[1] *Aubemarle*] William was earl of Essex, 1167–1189, and by right of his wife, Hawise, earl of Albemarle also, 1180–1189.

[2] The archbishop of Rouen had an interview with Philip, October 9, and landed at Dover, Oct. 18. R. Diceto, 631.

51

A.D. 1186. Henry proposes to prolong the truce until Easter.

episcopo, cum magna deliberatione consilio, remisit ad regem Franciæ prædictos Rotomagensem archiepiscopum et Willelmum comitem, et cum eis Robertum[1] archidiaconum de Notinham, ad animum regis Franciæ nunc asperis, nunc blandis, in melius provocandum, et, si fieri posset, ad supradictas treugas prolongandas usque ad Pascha.

Nov. 30. Henry institutes nuns of Font-evraud at Amesbury.

His ita gestis, rex Angliæ profectus est de Redinges usque ad abbatiam de Ambresbiria; et ibidem pridie kalendas Decembris, festo Sancti Andreæ, fecit introducere sanctimoniales ordinis Fontis Ebraudi, in nova ædificia, quas ipse ibidem illis præparari fecit.

Nov. 27. Henry de Vere, constable of Gisors,

Interim dum hæc agerentur, accidit in Normannia quoddam infortunium quod plurimum paci obfuit. Erat namque tunc temporis quidam constabularius castelli de Gisortio, nomine Henricus de Ver,[2] consanguineus Willelmi de Mandevil comitis de Aubemarl. Qui cum quadam die iret spatiatum cum accipitribus suis, et venisset in terra regis Franciæ, ut sæpius facere consueverat, invenit inter Trye et Gisortium operarios multos firmantes castellum quoddam novum quod nunquam antea firmatum fuerat, in loco qui dicitur Vaus, in quodam alneto non longe a Gisortio. Quod ipse prospiciens factum fuisse ad nocumentum castelli de Gisortio, interrogavit cujus præcepto castellum illud firmatum esset in loco ubi nunquam castellum firmatum fuit. Cui responderunt quod Ricardus de Vaus, dominus illius fundi, castellum illud faciebat per præceptum regis Franciæ, domini sui, nec illud facere desisteret donec perficeretur. Ex his igitur altercantibus, verba litigiosa et nimis opprobriosa inter eos orta sunt; et sic minas minis inculcantes ab invicem separati sunt; prædictus vero constabularius ad castellum de Gisortio rediit. Mane autem facto præfatus constabularius plures quam cæteris diebus solebat secum adduxit socios, sub cappis

Hoveden, 361. a. 53, very briefly.

discovers workmen building a castle at Vaux, by command of the king of France.

fo. 118 r°.

The constable visits the place the next day.

[1] Robert Fitzwilliam.

[2] See Diceto, 632. William Mandeville's mother was a daughter of Aubrey de Vere. Mon. Angl. iv. 102.

loricatos, et cum appropinquasset loco ubi castellum firmabatur, operarii qui supra muros erant, clamaverunt voce magna dicentes, "Ecce, ecce, veniunt, parate vos "ad prælium, et exite obviam eis." Ad hanc igitur illorum exhortationem, prosilierunt de domo Ricardi duo filii ejus milites, et cum eis servientes cum lanceis et gladiis, et fustibus, ad comprehendendum jam dictum constabularium, et statim insultum fecerunt in eum. Et cum ictus ictibus geminassent, constabularius et sui, ad defensionem suam viriliter repugnantes, Radulfum de Vaus, filium prædicti Ricardi,[1] interfecerunt, et vulneraverunt multos de servientibus eorum, cæteri vero fugerunt. Constabularius autem jam victoria potitus, et quod male egisset sibi conscius, non ausus est ad Gisortium redire; sed custodia castelli de Gisortio tradita fidelibus domini sui regis Angliæ, ad Ricardum ducem Aquitanniæ profectus est.

A.D. 1186. Nov. 28. The workmen prepare to attack him.

Ralph de Vaux is killed in the riot; the constable flies to Richard.

Hoveden, 361. b. 5.

Quod cum Philippo regi Franciæ nunciatum esset, doluit vehementer de militis sui nece, et præcepit quod omnes qui invenirentur in terra sua de terra regis Angliæ, sive clerici, sive laici, ipsi et eorum catalla caperentur. Similiter ballivi regis in Normannia, et in aliis terris suis transmarinis, fecerunt de hominibus regis Franciæ, et de catallis eorum, ubicunque inveniri poterant in terra regis Angliæ. Sed paulo post, per consilium fidelium suorum, rex Franciæ fecit omnia reddi; et similiter, ballivi regis Angliæ libere abire permiserunt homines regis Franciæ cum catallis suis.

Great prospect of a war between Henry and Philip.

Philip yields.

Interim rumor ille nefandus venit in Angliam ad aures regis, qui plurimum sibi in futurum præcavere cupiens, misit Ranulfum de Glanvil, justitiarium suum, ad Resum filium Griffin, et ad cæteros Wallorum regulos, ad pacem faciendam inter eos et Herefordenses et Cestrenses, qui paulo ante in quodam conflictu multos

Henry sends Ranulf Glanvill to make peace in the marches of Wales

[1] *Ricardi*] Ralph de Diceto calls the father Hugh, c. 632, and gives the date of the skirmish, Nov. 28.

A.D. 1186. and to levy forces for Normandy.

de Walensibus interfecerant, et ad servientes retinendos ad transfretandum cum rege in Normanniam.

Interim clerici domini regis quos ipse ad Urbanum papam miserat, conquerens sibi de injuriis quas Savaricus archidiaconus de Notinham[1] sibi fecerat, redierunt. Et peractis in curia Romana negotiis domini regis, litteras summi pontificis in hac forma regi tradiderunt.

The king's clerks bring a letter from Rome on the affairs of archdeacon Savaric.

Epistola summi pontificis ad regem Angliæ.

Pope Urban understands that the king is offended because he has ordered Savaric's revenues to be collected and applied to the payment of his debts.

fc. 118 v°.

"Urbanus episcopus, servus servorum Dei, carissimo filio "Henrico, illustri regi Angliæ, salutem et apostolicam bene- "dictionem. Cum personam tuam sicut Christianissimi regis "et magnifici principis, cujus devotio circa Romanam ecclesiam "manifestis rerum indiciis enituit, specialiter et præcipue "caritatis brachiis amplectamur, et petitiones tuas in omnibus, "secundum Deum, velimus admittere; verum uti vobis innotuit "non est voluntatis vel propositi nostri quicquam facere in "quo regia magnitudo gravari videatur; ex litteris tuæ cel- "situdinis et diligenti relatione nunciorum tuorum collegimus, "sublimitati tuæ grave nimis existere quod Savaricii archi- "diaconi mandaveramus redditus colligi, et ei per venerabi- "lem fratrem nostrum Baldewinum, Cantuariensem archiepi- "scopum, apostolicæ sedis legatum, pro solvendis debitis "quibus astrictus assignari; volentes magnificentiæ tuæ in "hac parte deferre, ad preces tuas et ad instantiam nunciorum

He now orders the revenues to be reserved by the archbishop; and asks the king's pity for Savaric.

"tuorum, eidem archiepiscopo dedimus in mandatum, ut "redditus ipsos colligi faciat, et penes se cum integritate "reservet. Credimus siquidem et speramus in Domino, quod ex "moderantia mandati nostri, ad aperienda ei viscera pietatis, "regia magnitudo debeat facilius inclinari; cum nihil in rege "vel in principe gloriosius quam suis subditis parcere, et eos "solo Divinæ retributionis intuitu, ad suam gratiam revo- "care."

---

[1] *Notinham*] Savaric was archdeacon of Northampton. See Memorials of Richard I., vol. ii., præf. lxxxvii. Robert, the archdeacon of Nottingham, has just been mentioned above, p. 354.

Decreta domini Hugonis Lincolniensis pontificis. A.D. 1186.

Canons of S. Hugh, bishop of Lincoln.

Interim Hugo Lincolniensis episcopus, in episcopatu suo commorans, populum sibi commissum conversatione sua et paternæ exhortationis verbo ædificabat, et in synodis suis præcepit, in vi obedientiæ, universo tam clero quam populo sibi subditis, hæc decreta inviolabiliter observare.

Præcepit ne pro justitia exhibenda vel acceleranda, detur vel accipiatur aliquid.

Ne a vicariis pro cantaria sua quicquam detur vel exigatur.

Ne archidiaconi vel officiales eorum ecclesiam vel ecclesiasticam personam vel aliquem alium suspendere, vel excommunicare, citra ordinem judiciarium præsumant.

Ne laico vel alicui qui sacerdos non sit, injungatur a presbytero, loco pœnitentiæ, missarum celebratio.

Quod annuales vel tricennales, vel aliquæ missæ ex conventione, pro lucro temporali non celebrentur.

Quod nullus ad administrationem sacerdotalis officii admittatur, nisi de quo constiterit, quod ab archiepiscopo Cantuariensi, vel aliquo ejus suffraganeo canonice fuerit ordinatus.

Ut qui habent beneficia ecclesiastica, tonsuram habeant et coronam clericalem.

Ne clericus clericum trahat ad judicium sæculare super causa ecclesiastica.

November. Guiomar and Hervey of Leon take Montreleis and Chateauneuf.

Eodem anno Wymar[1] de Leuns et Herveus frater ejus, in Britannia, ante festum Sancti Andreæ, obsederant castellum quod dicitur Muntreleis, et castellum quod vocatur Castellum Novum. Et redditum est eis utrumque a custodibus quibus Radulfus de Fulgeriis ea tradidit custodienda per mandatum domini regis.

[1] Wymar or Guiomar, viscount of the Leonois.

A.D. 1186. Birth of Arthur of Brittany. (Mar. 29, 1187.)

His itaque gestis, prædicta comitissa, quam Gaufridus comes Britanniæ maritus suus moriens gravidam reliquerat, filium peperit, quem Britones Arturum nominaverunt. Hoveden, 361. b. 11.

Baldwin V. king of Jerusalem dies.

Eodem anno, Baldewinus rex Jerusalem, filius prædicti comitis de Japhes, qui regi Baldewino leproso avunculo suo in regnum successit, obiit. Quo defuncto, Templarii et Hospitalares, et comites, et barones, et clerus et populus elegerunt comitissam de Japhes in reginam, sororem scilicet prædicti Mauri,[1] sub tali conditione, quod ipsa pateretur divortium fieri inter ipsam et Gwidonem maritum suum. Dicebant enim quod licet præfatus Gwido probus in armis inveniatur, tamen non erat par illi in nobilitate parentum; et dicebant quod non decebat illam, quæ fuerat filia regis Baldewini, aliquem habere maritum nisi qui de nobilissima regum prosapia natus fuisset. His auditis, prædicta comitissa videns se non aliter ad regni fastigia pervenire, quam petitioni plebis consentire; respondit se præbere eis consensum, et pati divortium fieri inter se et maritum suum, tali conditione, quod liceret ei eligere quemcunque vellet in maritum. His itaque hinc inde concessis, et fide et sacramento confirmatis, ipsa adducta est in Templum, et imposito capiti suo diademate regni, ab Heraclio patriarcha et suffraganeis suis in reginam consecratur. His ita gestis, omnes in oratione prostrati preces faciebant Domino, ut Ipse Rex regum et Dominus dominantium talem Sibi provideret, qui posset populum Suum regere, et eos ab inimicis crucis Christi defendere. Facta igitur oratione, prædicta regina, invocata Spiritus Sancti gratia, alta voce clamavit, dicens, "Ego Sibylla eligo mihi in regem "et maritum meum Gwidonem de Lezinam, qui maritus "meus fuit. Scio enim eum virum probum et omni

Hoveden, 361. b. 14, much shorter.

His mother Sibylla is required to divorce her husband Guy of Lusignan.

fo. 119 r°.

She consents on condition that she may choose a new husband.

She chooses Guy.

[1] *Mauri*] Properly Baldwin. Cf. p. 342, where the same mistake occurs, and again below. The coronation of Guy of Lusignan took place in August (R. Diceto, 634), or September (Cont. W. Tyr. xxiii. 1).

" morum honestate præditum, et per auxilium Dei A.D. 1186.
" populum Suum bene recturum. Scio enim quod eo Who after some contention is accepted as the new king.
" vivente alium secundum Deum habere non possum,
" cum dicat Scriptura, 'Quos Deus conjungit, homo S. Matt. xix. 6.
" 'non separet.'" His auditis, multi de ditioribus regni indignati sunt. Tamen Templarii et Hospitalares, et cæteri qui sacramento astricti fuerant, videntes illam a proposito suo nullo modo posse averti, voluntati ipsius præbuerunt consensum, et præfatum Gwidonem in regem unxerunt, Domino cooperante, et plebis vota confirmante sequentibus signis.

Hoveden, 361. b. 33.

Nam prædictus Wido jam rex effectus, in tanta militaris officii probitate vigere cœpit, quod Saladinus, princeps paganorum potentissimus, petiit treugas illas, quas usque ad Pascha dederat, prolongari pertres annos subsequentes. Cujus petitioni præfatus rex, consilio Templariorum acquievit; licet ipse certus fuisset, quod copiosa militum multitudo, et cæterorum virorum bellicosorum, in proximo ventura esset ad eum de Anglia, et de cæteris regnis per prænominati patriarchæ prædicationem. Venit itaque post Pascha Jerosolimam copiosa militum cæterorumque virorum bellicosorum multitudo, tam de Anglia quam de Francia et cæteris regnis: et audito quod treugæ longiores factæ essent inter Christianos et paganos, quidam illorum reversi sunt in patriam suam, quidam vero, sed pauci, remanserunt Jerosolimis, inter quos Rogerus de Mumbrai, et Hugo de Bellocampo, viri siquidem famosi, et de nobilioribus Angliæ et Normanniæ editi.

Saladin asks to have the truce prolonged for three years.

Arrival and departure of Crusaders.

Hoveden, 361. b. 31, shorter.

Interim Waleramnus[1] comes de Tripes, anxius et dolens quod Sibylla regina Jerusalem noluit eum habere maritum, machinabatur regno Jerosolimitano et

The count of Tripoli lays plans for revenge.

[1] Whether count Raymond of Tripoli had a second name, Walram, I am not aware; but certainly he is the person meant. Raymond was a married man. His wife was Eschiva, lady of Tiberias, widow of Walter, prince of Galilee.

A.D. 1186. He makes proposals to Saladin, who invades Palestine. (1187.)

cæteris Christianis omnia mala quæ potuit. Misit enim nuncios ad Saladinum regem Babyloniæ, et nunciavit ei, se paratum esse ad omnem sibi subjectionem faciendam, et auxiliandum ei ad[versus] locum et gentem Christianæ professionis. His igitur auditis, prædictus Saladinus animatus venit in terram Jerusalem cum copiosa armatorum multitudine, et terram Jerusalem, ut in subsequentibus dictum est, invasit et destruxit.

fo. 119 v°.

Election to Carlisle.

[1] Eodem anno Paulinus de Ledis, magister Hospitalis Sancti Leonardi Eboraci, electus est ad episcopatum de Karleolo, sed ipse illum refutavit.

Election to Lincoln.

[2] Eodem anno Hugo, prior domus ordinis de Cartusia quæ vocatur Witham, fundata in episcopatu Bathoniensi, electus est ad episcopatum Lincolniensem, et consecratus est a Baldewino Cantuariensi archiepiscopo.

Election to Worcester.

[3] Eodem anno Willelmus de Northale, quondam senescallus Ricardi Cantuariensis archiepiscopi, et archidiaconus de Gloucestria, electus est ad episcopatum Wigornensem, et consecratus a Baldewino archiepiscopo.[4]

Election to Salisbury.

[5] Eodem anno Johannes, subdecanus Saresbiriensis ecclesiæ, electus est ad episcopatum Exoniensem, et consecratus a prædicto Baldewino.

Marriage of queen Margaret.

[6] Eodem anno, Margareta soror Philippi regis Franciæ, quæ quondam exstiterat regina Angliæ, uxor scilicet Henrici regis filii Henrici regis secundi, desponsata est Belæ regi Hungariæ.

Hubert Walter made dean of York.

Eodem anno, Robertus Butevilayn, decanus Eboracensis ecclesiæ, obiit, cui successit Hubertus Walteri nobilissimus; qui postea archiepiscopus Cantuariensis factus est. Hoveden, 360. a. 49.

[1] These notices have been given more fully above, p. 349, &c., except those referring to Hubert Walter, which were evidently added after his election to the archbishopric in 1193.

[2] Above, p. 345.

[3] Above, p. 352.

[4] He was consecrated at the same time with Hugh of Lincoln.

[5] Above, p. 352.

[6] Above, p. 356.

A.D. 1186. Death of Hugh de Lasci, and

[1] Eodem anno, Hugo de Lascy, constabularius totius Hiberniæ sub prædicto rege Angliæ, interfectus est ab Hibernensibus.

Geoffrey of Brittany.

[2] Eodem anno, Gaufridus comes Britanniæ, filius Henrici regis Angliæ, obiit Parisius, et ibi sepultus est.

Hoveden, 361. b. 11.

Birth of Arthur, March 29, 1187.

[3] Eodem anno, filia sororis regis Scotiæ Willelmi, comitissa Britanniæ, post obitum prædicti mariti sui comitis Britanniæ, peperit in ipsa nocte Dominicæ Resurrectionis, apud Namnetim in Britannia, filium suum in Britannia primogenitum, quem Britones Arturum vocaverunt.

Death of Baldwin V., and succession of Guy of Lusignan. (August 1186.)

[4] Eodem anno, Baldewinus junior rex Jerosolimitanus, filius Willelmi comitis de Japhes, obiit. Cui successit eodem anno in regno Gwido de Lezinan, per electionem Sibyllæ uxoris suæ, quæ hæres fuerat, et Templariorum et Hospitalariorum. Secundo vero anno regni sui, crux in qua Christus nos redemit, et civitas Jerusalem, et omnis terra, et ipse rex a Saladino rege Babiloniæ capti sunt, ut inferius dictum est.

---

[1] Above, p. 350.
[2] Above, p. 350.
[3] Above, p. 358.
[4] Above, p. 358.

END OF VOL. I.

LONDON :
Printed by GEORGE E. EYRE and WILLIAM SPOTTISWOODE.
Printers to the Queen's most Excellent Majesty.
For Her Majesty's Stationery Office.
[497.—750.—2/67.]